MIGUEL DE CERVANTES

Muncile lui Persiles și ale Sigismundei

Istorie septentrională

Editura Univers

clu

Coperta colecției: *Vasile Socoliuc*

MIGUEL DE CERVANTES, *LOS TRABAJOS DE PERSILES Y SIGISMUNDA*. Edición, introductión y notas de Juan Bautista Avalle-Arce, Clásicos Castalia, Editorial Castalia, Madrid, 1960
Toate drepturile asupra acestei versiuni aparțin Editurii Univers

MIGUEL DE CERVANTES

MUNCILE LUI PERSILES ŞI ALE SIGSMUNDEI

ISTORIE SEPTENTRIONALĂ

Traducere, prefață şi note de
SORIN MĂRCULESCU

BUCUREŞTI – 1980
Editura Univers

REPERE ŞI SUGESTII INTRODUCTIVE

Terminat cu patru zile înaintea morții (scriitorul a murit la 23 aprilie 1616), când aşterne pe hârtie ultimele rânduri – dedicația către contele de Lemos –, romanul *Los trabajos de Persiles y Sigismunda. Historia septentrional* a fost copilul târziu, îndelung aşteptat şi după toate aparențele, cel mai îndrăgit al lui Cervantes. Publicase în 1585 prima (şi, cu toată dorința de a-l continua, şi ultima) parte din *La Galatea*, roman pastoral în gustul vremii, relevabil însă prin bune intuiții psihologice – însingurarea eroilor punându-i în fața propriilor trăiri lăuntrice – şi cu afluxuri de experiențe personale ce-i vor inunda întreaga operă. Urmase o foarte lungă perioadă de cvasităcere, până în 1605, când, la 58 de ani, tipăreşte prima parte din *Don Quijote*. E sigur însă că în toți aceşti ani a meditat şi a scris mult, atacând, după obiceiul său, mai multe opere deodată, şi în genurile cele mai diverse – teatru, proză, versuri. Odată apărut, *Don Quijote* îi şi adusese faima universală. În 1613 îi apar *Nuvelele exemplare*, în *Prologul* cărora ne întâmpină şi cea dintâi mențiune explicită despre *Persiles şi Sigismunda*: adresându-se „preaiubitului cititor", îi mărturiseşte că „după ele (e vorba de *Nuvelele exemplare, n.n.*), dacă viața nu mă părăseşte, îți ofer *Muncile lui Persiles*, carte ce cutează a se lua la întrecere cu Heliodor, de nu cumva, de prea multă cutezanță, are să iasă cu mâinile sus". Viitorul roman e menționat şi un an mai târziu, în capitolul IV al *Călătoriei spre Parnas (Viaje del Parnaso)*, poem alegoric în terține despre viața literară: „Yo estoy, cual decir suelen, puesto a pigue / para dar a la estampa al gran Persiles / con que mi nombre y obras multiplique" („Sunt, cum se obişnuieşte să se spună, pe punctul / de a da la tipar pe marele Persiles, / cu care să-mi sporesc numele şi operele"). În 1615, dedicându-şi volumul

Ocho comedias y ocho entremeses (Opt comedii şi opt intermedii) contelui de Lemos, vorbeşte iarăşi despre apariția la o dată apropiată a „marelui Persiles” („Luego irá el gran Persiles”), pentru ca în acelaşi an, cu prilejul publicării părții a doua din *Don Quijote*, în *Închinarea* către acelaşi conte de Lemos, să-şi precizeze referirile la romanul său, pe care nu avea să-l mai vadă tipărit: „Cu vorbele acestea [...] mă despart şi de înălțimea-voastră, oferindu-vă caznele lui *Persiles şi ale Sigismundei*, carte pe care voi sfârşi-o în patru luni, *Deo volente*; carte care urmează să fie şaua cea mai proastă sau cea mai bună din câte s-au alcătuit în graiul nostru, vreau să spun din cele făcute pentru trecerea plăcută a timpului; şi mai trebuie să spun că mă căiesc de-a fi zis «cea mai proastă», fiindcă, după părerea prietenilor mei, e pe cale să ajungă la treapta cea mai înaltă a desăvârşirii. Fiți înălțimea-voastră sănătos, aşa cum doresc eu, fiindcă în curând Persiles vă va săruta mâinile, iar eu picioarele, ca slugă ce mă aflu a înălțimii-voastre” (trad. E. Papu). Tipărit postum, în 1617, romanul s-a bucurat de la bun început de un mare succes, comparabil cu acela al lui *Don Quijote*, a cunoscut zece ediții în scurt timp, a fost tradus în franceză, italiană şi engleză, şi a fost imitat în proză şi dramaturgie. După o carieră la fel de strălucită în secolul al XVIII-lea, a căzut în uitare şi a sfârşit prin a fi considerat ca o eroare de bătrânețe a tui Cervantes, ca un act de apostazie, ca o incredibilă abandonare a formulei estetice novatoare din *Don Quijote*, şi ca o concesie regretabilă față de estetica generată de Contrareformă, în spiritul conciliului tridentin. S-a impus astfel treptat imaginea unui Cervantes dihotomic: William Hazlitt mărturisea că a amânat indefinit lectura *Galateei* şi a lui *Persiles* din pricina convingerii ferme că aceste opere nu numai că nu i-ar fi sporit prețuirea față de autorul lui *Don Quijote*, ci, dimpotrivă, i-ar fi şi diminuat-o în parte; criticii ulteriori aveau să denumească mai nuanțat pe aceşti „doi” Cervantes, pe cel „bun” şi pe cel „rău”: Menéndez Pelayo avea să vorbească despre un Cervantes romantic în opoziție cu unul realist; mai tranşant, Cesare de Lollis (în *Cervantes*

reazionario, Roma, 1924) face distincția între un Cervantes „reacționar" şi unul „progresist"; Ortega y Gasset vorbeşte de „ipocritul sincer", ca şi Américo Castro; Helmut Hatzfeld vede un „Cervantes der Urerlebnisse" („un Cervantes al trăirilor primordiale") şi un „Cervantes der Bildungserlebnisse" („al trăirilor culturale"). Abia în ultimii 30-40 de ani critica a început să examineze mai atent şi cu mai multă înțelegere cartea postumă a lui Cervantes, problemele puse de ea dovedindu-se atât de complexe şi de complicate, încât în anii din urmă un cercetător american a simțit nevoia să-i consacre două volume de sine stătătoare (Alban K. Forcione, *Cervantes, Aristotle and the Persiles şi Cervantes' Christian Romance, A Study of Persiles y Sigismunda*, ambele apărute la Princeton University Press în 1970 şi respectiv, 1972); principalul câştig al acestor cercetări şi al altora, la care ne vom mai referi pe parcursul acestor însemnări (Rafad Osuna, Antonio Vilanova, Juan Bautista Avalle-Arce etc.) este acela de a fi restabilit o viziune unitară şi integratoare asupra operei lui Cervantes şi de a alege unghiurile optime de judecare a fiecărei opere în parte pe baza unei corecte dozări a criteriilor interne şi externe.

Ce înseamnă *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei* în ansamblul operei lui Cervantes? Despre *Don Quijote* Ortega y Gasset spunea: „Nu există nici o altă carte cu o putere atât de mare de aluzii simbolice la înțelesul universal al vieții, şi totuşi nu există nici o altă carte în care aflăm mai puține anticipări, mai puține Indicii pentru propria ei interpretare" (trad. Andrei Ionescu). În *Persiles*, ideologia e mai evidentă, ambiția teoretică se străvede la tot pasul, cartea e construită minuțios ca un mecanism de ceasornic, echilibrată cu o rară ştiință a contrastelor şi a potențărilor reciproce. Într-o viziune ca aceea inaugurată de romantism şi prelungită până în zilele noastre şi pentru care cea mai însemnată virtute a unei opere de artă este spontaneitatea, e firesc ca o scriere precum *Persiles* să fie privită cel mult cu indulgență în comparație cu *Don Quijote*. Ciudatul chiasm genetic al celor două cărți le apropie însă oarecum destinele şi le probează unitatea profundă, ca roade ale obsesiilor aceluiaşi spirit

creator: *Don Quijote* se clădeşte pe adversitatea declarată cu un gen literar (romanul cavaleresc) şi ajunge la forma cea mai bogată şi mai liberă a romanului total premodern; *Persiles* se întemeiază pe emulaţia declarată cu un gen literar vechi, reluat de Renaştere (epopeea) şi cu romanul „bizantin" (mai bine zis grecesc) şi ajunge să fie în cele din urmă o transfigurare a romanului cavaleresc de aventuri într-un tip de roman al peregrinării simbolice a vieţii şi totodată, al tentaţiei experimentaliste. Se pare că şi cronologic aceste două romane ale lui Cervantes au fost elaborate paralel. Una din ipotezele cele mai recente în acest sens îi aparţine lui Juan Bautista Avalle-Arce şi e expusă în introducerea la ediţia sa din *Persiles* (pp. 16-19). După opinia sa, la care ne raliem, trăgând însă concluzii puţin diferite, dispunem de trei repere destul de sigure în încercarea de a data opera. E vorba, în primul rând, de prezenţa în *Persiles* (I, XVIII) a unui citat dim Pliniu cel Bătrân (*Nat. Hist.*, VIII, XXII), preluat cu asemenea exactitate şi în termeni atât de asemănători, încât se poate presupune cu toată îndreptăţirea că Cervantes a avut la îndemână (sau chiar „pe masa de lucru", cum spune Avalle-Arce) proaspăt apăruta traducere spaniolă din polihistorul latin, dată la lumină de Jerónimo de Huerta în 1599, la Madrid: e limita cronologică cea mai îndepărtată la care se poate plasa, după toate probabilităţile, momentul de început al redactării primului bloc din romanul său postum (cărţile I-II), operaţie încheiată pe la 1605; reperul ce permite stabilirea acestei date e furnizat de un pasaj foarte important din punctul de vedere al concepţiilor lui Cervantes despre roman şi desprins din *Don Quijole*, I, XLVII (reamintim că prima parte din *Don Quijote* a fost publicată în 1605). Pasajul cu pricina face parte din răspunsul dat de preot la judecata formulată de către canonicul din Toledo despre cărţile cavalereşti, pe care acesta din urmă le osândeşte fără nici o rezervă: „Împotriva tuturor vorbelor rele pe care le spusese [canonicul, n.n.] pe socoteala unor asemenea cărţi, [preotul, n.n.] găsea în ele şi ceva bun, şi anume, prilejul pe care-l ofereau unui spirit deosebit de a se da pe faţă între scoarţele

lor; căci cărțile de cavalerie dădeau condeiului câmp larg pe care să poată goni fără piedici, descriind naufragii, furtuni, ciocniri piept la piept şi bătălii, zugrăvind câte un căpitan viteaz cu toate însuşirile cerute ca să poată fi cineva aşa, adică arătându-l ca pe un înțelept, ce prevede şi întâmpină tertipurile viclene ale vrăjmaşilor, şi ca pe un vorbitor plin de elocință, în stare să-şi înflăcăreze ori să-şi țină în frâu soldații, matur în sfaturile măsurate pe care le dă şi luând hotărâri cu repeziciune, la fel de cutezător atunci când e vorba să aştepte [...], ca şi atunci când e vorba să treacă la atac; zugrăvind alte dăți, mai o jalnică întâmplare tragică, mai o pățanie hazlie şi surprinzătoare[1], în care apare ici o femeie cum nu se poate mai frumoasă, mai cinstită, mai înțeleaptă şi mai cuviincioasă în purtări, colo un cavaler cu adevărat creştin, viteaz şi măsurat, ici un fanfaron peste măsură de necioplit, colea un principe curtenitor, plin de virtuți şi binecrescut; înfățişând, apoi, vrednicia şi credința vasalilor, măreția de suflet şi mărinimia seniorilor, şi putând să se arate când bun astrolog, când iscusit cosmograf, când priceput în muzică, când meşter în orânduirea treburilor statului, ba chiar câteodată găsind şi prilejul de a se lăuda, de-i face plăcere, până şi cu virtuți de mag necromant. [...] Şi dacă mai este şi scris într-un stil curgător, vădind ingeniozitate în născocire şi scoțând tot ce se poate scoate mai mult din viața adevărată, romanul cavaleresc poate alcătui, fără îndoială, o țesătură de felurile şi strălucitoare ițe, care, odată înjghebată, să dezvăluie atâta frumusețe şi desăvârşire, încât să atingă ținta cea mai nobilă pe care o poate râvni scrisul, şi anume de a povățui şi a desfăta totodată, aşa cum am mai spus; pentru că structura fărâmițată a acestor cărți îngăduie ca autorul să se poată arăta şi epic, şi liric, şi tragic, şi comic, întrunind în sine toate însuşirile pe care le cuprind desfătătoarele şi dulcile discipline ale poeziei şi retoricii, pentru că epica poate fi scrisă foarte bine şi în proză, ca şi în vers" (trad. I. Frunzetti).

[1] Sintagmă reluată textual în *Pesiles,* I, XII: „un alegre y no pensado acontecimiento" (ediția de față, p, 66).

Pe lângă faptul că fragmentul citat pune cu multă acuitate mai toate problemele ridicate de compunerea şi chiar de receptarea *Muncilor lui Persiles şi ale Sigismundei* – aşa cum vom arăta pe scurt ceva mai jos –, el suscită şi o întrebare fundamentală: e oare vorba de un *rezumat* sau de un *plan* al primelor două cărți? După părerea lui Avalle-Arce, credem întemeiată, e vorba de un *rezumat*, deoarece aluzia la un personaj pur episodic ca Bradamiro (*Persiles*, I, IV), căci numai el poate fi acel „fanfaron peste măsură de necioplit" („un desaforado bárbaro fanfarrón"), ne îndreptățeşte să presupunem că autorul se referea la un proiect nu doar ideal, ci deja atacat; altminteri ar fi greu de crezut că într-un „rezumat" atât de concis şi-ar fi putut găsi locul chiar un personaj cu totul secundar, după cum e greu de susținut şi ipoteza că Cervantes ar fi scris după un plan elaborat în cele mai mici detalii şi de la care nu s-ar mai fi abătut câtuşi de puțin. Al treilea reper cert în datarea lui *Persiles* ne e oferit de una din nuvelele lui Cervantes, *La española inglesa (Spaniola englezoaică)*, inclusă în *Nuvelele exemplare*, şi având o dramă foarte asemănătoare cu aceea a romanului şi numeroase teme comune. Nuvela a fost compusă între anii 1609 şi 1611 (Rafael Lapesa), anticipând şi partea a doua a lui *Persiles* (cărțile III-IV), la care se poate afirma că autorul a lucrat între anii 1612 şi 1616. În periodizarea susținută de Avalle Arce (o primă etapă de lucru, corespunzând în mare primei jumătăți a lui *Persiles*, între anii 1599 şi 1605; o întrerupere în elaborare până prin 1612 şi în fine, etapa finală, 1612-1616), anii de întrerupere ar explica în mod satisfăcător deosebirile tematice şi stilistice dintre cele două jumătăți, accentuate şi de graba de a termina romanul în ultimele luni de viață. Chiar dacă pentru noi, în urma îndelungatului contact cu textul impus de traducere, problema „deosebirilor" dintre cele două jumătăți ale romanului cea septentrională şi cea meridională – se pune în cu totul alți termeni decât de valoare, şi anume în termeni de complementaritate şi bipartiție reversibilă, după cum vom încerca să arătăm – demonstrația lui Avalle-Arce e foarte prețioasă, pentru că,

dacă lucrurile stau aşa sau aproximativ aşa cum crede el, se dovedeşte şi pe această cale că *Persiles*, elaborat paralel cu celelalte două creații majore ale lui Cervantes, *Don Quijote* şi *Nuvelele exemplare*, este, pe de o parte, o operă martor şi receptacol, care preia şi dezvoltă numeroase premise artistice şi estetice schițate numai în cele două mari opere, şi că, pe de altă parte, este o operă esteticeşte prospectivă, fiind cap de serie al unei întregi succesiuni literare, mai apropiate sau mai depărtate, de la Baltasar Gracián până la libertatea creativă a „noului roman", în care „facerea" textului narativ se autonomizează ca un cvasipersonaj, şi până la opera unor Garcia Márquez, Vargas Llosa ori Cortázar, excepțională sinteză de decomplexare imaginativă şi de rigoare experimentalistă. Poate tocmai epoca noastră e cea mai în măsură să înțeleagă măreția acestei ultime creații a lui Cervantes, în care se strâng şi se filtrează toate experiențele ultimilor săi şaisprezece ani de viață, îngăduindu-i să spere, după ce dăduse o capodoperă fără egal ca *Don Quijote*, că *Muncile lui Persiles* va putea fi cea mai bună carte scrisă în limba spaniolă. Suntem convinşi că nu a spus-o dintr-o slăbiciune față de ultimul său rod, ci dintr-o foarte exactă conştiință a ceea ce investise în el, şi într-adevăr, din cele câteva texte referitoare, direct sau indirect, la *Persiles*, rezultă o poziție teoretică foarte clară şi complexă totodată, acest roman fiind pentru Cervantes un răspuns la numeroasele probleme estetice nerezolvate ale vremii sale. Cartea reprezintă, în viziunea sa, o scriere pentru „desfătare şi învățătură", în care „fabulația" („minciuna") e supusă legilor verosimilității, orice abatere de la ele făcând, chiar dacă tolerată, obiectul contestării sau ironizării raționaliste (din partea vocii auctoriale sau a câte unui personaj-critic, precum un Clódio sau un Máuricio bunăoară); e o narație în care credibilitatea „istoriei" are drepturi cel puțin la fel de mari, de unde şi recurgerea constantă la erudiția geografică şi istorică a vremii, devenită însă pentru noi, azi, una din principalele surse de fabulos, cu funcție total schimbată într-o lectură modernă a textului; e un roman conceput deliberat ca replică la romanul grecesc de aventuri, care cunoştea o adevărată

vogă în Renaştere, numeroase traduceri şi preliferări răspândind în rândurile publicului european principalele reprezentante ale genului: *Teagene şi Haricleea*, de Heliodor, şi *Întâmplările Leucippei şi ale lui Clitofon*, de Achilleus Tatios; este apoi, ca răspuns la polemicile neoaristotelicilor, o „epopee în proză", având ca modele *Eneida* lui Virgiliu, *Orlando furioso* al lui Ariosto şi *Ierusalimul liberat* al lui Tasso, acesta din urmă ascultat şi ca teoretician de seamă (*Discorsi dell'arte poetica e del poema eroico*, 1569); e, în sfârşit, o operă în care preocuparea pentru stil, pentru construcţie şi efecte, în sensul baroc al termenului (Joaquin Casalduero o consideră drept cel mai important roman baroc) devine predominantă (vezi mai sus finalul reflecţiilor preotului).

Examinând locul romanului postum al lui Cervantes în literatura spaniolă şi europeană, însemnătatea sa reiese cu şi mai multă claritate, deoarece, după cum lăsam să se înţeleagă mai sus, el reprezintă o contribuţie nouă şi de mare răsunet la înnoirea tipologiei romanului. Un studiu mai vechi, dar indispensabil şi credem, încă nedepăşit, al lui Antonio Vilanova („El peregrino andante en el «Persiles» de Cervantes", *Boletin de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, XXII [1949], pp. 97-159) oferă, în acest sens, un bogat mănunchi de date şi interpretări pe care ne vom bizui în cele ce urmează. În romanul spaniol din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, constată autorul, se pot distinge şapte genuri romaneşti bine conturate şi destinate unui foarte amplu ecou în istoria romanului european. E vorba de: romanul cavaleresc, romanul dialogat sau „celestinesc", romanul pastoral, romanul mauresc, romanul picaresc, romanul sentimental şi romanul erotic de aventuri. Fiecare dintre aceste genuri de roman dă naştere câte unui arhetip uman exemplar în felul său, astfel se întâmplă, de pildă, în romanul cavaleresc cu Amadis (din *Amadis de Gaula*, de Garci Rodríguez de Montalvo, 1508), în romanul mauresc cu Abindarráez şi Jarifa (eroii eponimi ai unei scurte şi fermecătoare narații fără autor cert, publicată în 1565 de Antonio de Villegas), şi

în romanul picaresc cu Lazarillo (eroul primului roman de acest gen *Vida de Lazarillo de Tormes*, 1554, de un autor necunoscut). Fiecare dintre aceste personaje are caracteristici proprii şi evoluează pe căi specifice, inalterabile. Cavalerul rătăcitor şi păstorul îşi încheie cariera în Don Quijote (despre care S-a spus că „este Amadis, transformat şi caricaturizat prin transfuzia spiritului sceptic şi coroziv al lui Orlando", Manuel de Montoliu, *apud* A. Vilanova, *art. cit.*, p. 100); „cavalerul degradat" capătă o dimensiune umană şi reală, ambianța vulgară din jurul său îi face evadările cu neputință altfel decât în iluzie şi în delirul înțeles ca formă a libertății. „În acest moment", spune Vilanova, „când eşecul lui Don Quijote a consacrat definitiv triumful picaro-ului, iese la iveală *Persiles şi Sigismunda*..." Acest roman al lui Cervantes propune un erou inedit, este un roman erotic de aventuri care „ar trebui caracterizat drept roman de pelerinaj, eroul lui e pelerinul iubirii, nou cavaler rătăcitor, antiteză a păstorului şi revers al picaro-ului şi care, ca arhetip al condiției umane, Se converteşte în eroul romanesc al Contrareformei" (idem, *ibid.*, p. 101). Până la studiul lui Vilanova, după cum însuşi autorul precizează, nu s-a observat existența acestui personaj romanesc în contextul romanului renascentist, personaj ce întruneşte o seamă de caracteristici ale arhetipurilor umane oferite de cavalerul rătăcitor, de picaro şi de păstor. „Pornind de la *Il Filocolo* de Boccacio şi pe o lungă traiectorie ce merge de la *Il Peregrino* de Jacopo Caviceo la *Selva de aventuras* de Jerónimo de Contreras, la *El Peregrino en su patria* de Lope, la *Persiles şi Sigismunda* de Cervantes şi ajungând până la *Criticonul* lui Gracián, pelerinul, preschimbat în simbol al condiției umane, apare în repetate rânduri ca protagonist al ficțiunii romaneşti." Traiectoria lui vitală şi condiția lui existențială nu au nici o legătură cu cele ale pelerinului medieval, arată în continuare A. Vilanova, şi nici cu instituția creştină a pelerinajului, pelerinul nu mai e „cel ce pleacă din țara sa în hagealâc ca să viziteze vreo clădire sau vreun loc sfânt", ci „pribegeşte dincolo de hotarele patriei sale". Cu vechi rădăcini în textele biblice şi în literatura clasică (*Odiseea şi*

Eneida), tema „pelerinajului vieții omeneşti" cunoaşte una din cele mai fecunde reelaborări în marele roman alegoric baroc al lui Gracián, unde pelerinii lumii şi trecătorii vieții parcurg existența umană ca pe o cale de educație şi evoluție, ca o căutare a fericirii prin intermediul experienței şi înțelepciunii. „Ideea peregrinării amoroase şi alegoria pelerinajului vieții omeneşti constituie cheia lui *Persiles* de Cervantes, în această operă se conferă un conținui simbolic pelerinajului ca aventură şi se atribuie o semnificație profundă peregrinării ca şcoală a experienței şi ucenicie a virtuții", iată concluzia articolului lui A. Vilanova. Impulsul dat de Cervantes nu s-a stins: preluat de Gracián, ci trece la un John Banyan (*The Pligrim's Progress*, 1678), dă roade la Goethe şi în romanul „formației", se barochizează din nou în acel imens pelerinaj pe loc care e *Ulise*-le lui James Joyce, se reduce la scheletul sumar al rătăcirii afazice din *Labirintul* unui Robbe-Grillet şi mai specific, pulsează încă în acea călătorie spre sine şi spre o Romă văzută ca un centru mitic din *Modificarea* lui Michel Butor...

În ultimul său roman, Cervantes a imaginat un cadru în care evoluția unei perechi de îndrăgostiți[2] bătuți de toate năpastele, dar neabătuți din drumul lor, din îndepărtatul Nord până la Roma, „cerul pământului", să poată avea

[2] Acest aspect de „educație sentimentală al lui *Persiles* a avut repercursiuni târzii, dar semnificative, asupra a două dintre cele mai vii romane ale lui Ramón Pérez de Ayala (1881–1962), de fapt două părți ale unei narații unitare, publicarea lor separată nefiind decât un simplu accident editorial: *Luna de miel, luna de hiel* (Lună de miere, lună de fiere) şi – preluând chiar titlul cervantin – *Los trabajos de Urbano y Simona* (*Muncile lui Urbano şi ale Simonei*), 1922, reeditate într-un singur volum sub titlul de *Las novelas de Urbano y Simona* (*Romanele lui Urbano şi ale Simonei*) în „El libro de bolsillo", Alianza Editorial, 1969. Cvadripartit, ca şi *Persiles*, fiecare parte purtând numele câate unei faze ale lunii (principiul pasiv, receptivitatea, femeia), romanul lui Pérez de Ayala relatează, sub forma unei delicate idile polemice, tribulațiile a doi tineri. Urbano şi Simona, falsificați de o educație puritană şi ipocrită, ce ajung să descopere sexualitatea francă, sănătoasă şi limpede, revelație pe care eroii lui Cervantes o amână şi o disimuleazaă, până când îşi întemeiază în cele din urmă lunga descendență.

semnificații mai ample decât o simplă aventură particulară, oricât de palpitantă ar fi ca tot acest pelerinaj se desfăşoară de-a lungul na ei mulțimi derulante de episoade, de „munci" inițiatice, în mijlocul cărora suntem azvârliți brusc, în *medias res*, asistând la „naşterea" trudnică a eroilor, aduşi la lumină, într-o violentă regie de contraste, menținută pe toată durata acțiunii, dintr-o peşteră matricială care-i expulzează din bezna amorfă într-un şir de purificări ducând, ca „stațiunile" Calvarului, la regăsirea de sine, prin voia şi sub îndrumarea, adesea greu de înțeles, a providenței divine. Avalanşele de încercări prin care trec eroii par uneori disparate, incongruente sau, pur şi simplu, „conformizatoare", aducându-i pe protagonişti la dimensiunile şi exigențele modelelor umane în vigoare pe vremea lui Cervantes. Impresia predominantă e mult timp ana de mişcare nesfârşită, de viermuire aparent haotică, într-o exacerbare teatrală a suferinței parcă fără de sfârşit, determinând sugestii plastice nu fără rost în structura de profunzime a romanului. Eroii rătăcesc mânați de pasiuni, dorințe, ispăşiri, deseori fără țintă sau cu scopuri ce nu sunt decât un pretext: însuşi pelerinajul la Roma al Auristelei (alias Sigismunda) şi al lui Periandro (alias Persiles), întreprins pentru a-şi purifica credința în leagănul catolicismului, spălându-şi-o de erezii chiar în cetatea bisericii triumfătoare, şi pentru a obține binecuvântarea Papei, nu este, inițial, decât un pretext: cei doi fug pur şi simplu de acasă, cu binecuvântarea reginei Eustoquia, mama lui Persiles, pentru ca Sigismunda, de dragul căreia tânărul se stinge, să nu devină soția lui Magsimino, fratele mai mare al lui Persiles şi moştenitorul tronului, căruia îi fusese făgăduită. Pretextul se rafinează însă şi devine țintă, mijlocul devine scop, vitalul capătă dimensiunile spiritualului, iar corectitudinea de-a dreptul frigidă a îndrăgostiților sfârşeşte prin a întemeia o descendență şi a asigura prin urmaşi continuitatea „muncilor" purificatoare în infinitatea istoriei. Greu însă ne înăbuşim impresia că toate personajele romanului rătăcesc prinse într-un vârtej brownian absurd şi fără mântuire. Mişcarea aceasta haotică

ajunge totuşi în cele din urmă să se configureze într-o imagine semnificativă, „muncile" se rânduiesc în câmpuri de forță aparente, drept care Sigismunda se simte îndreptățită să constate spre sfârşitul romanului, adresându-i-se lui Persiles: „Sufletele noastre, cum bine ştii şi cum am învățat şi eu aici, sunt pururea într-o neoprită mişcare [...] În viața pământească, dorințele sunt nesfârşite, şi se înlănțuie unele de altele, şi se înverigă, şi alcătuiesc un lanț ce uneori ajunge la cer, dar alteori se scufundă în iad." Lanțul, ca simbol al coerenței şi al ierarhizării, e una din marile metafore structurante ale romanului, atent analizată ca atare de comentatori: J. B. Avalle-Arce, în introducerea la ediția sa (pp. 20-22), îl interpretează ascensional, pe urmele lui A. O. Lovejoy, ca „the great chain of Being", marele lanț al ființei sau al existenței, ce urcă, desăvârşindu-se, de la inanimat la spiritual; A. K. Forcione (*Cervantes' Christian Romance, ed. cit.*, pp. 142-143) vede în această metaforă, pe lângă sensurile simbolice tradiționale, de figurant analogic al pelerinajului eroilor sau de simbol al desăvârşirii creştineşti printr-o succesiune de încercări legate între ele ca zalele unui lanț, şi o „vie analogie a structurii operei. Aparent infinita seric de aventuri din cadrul intrigii principale şi din episoade, independența şi completitudinea fiecărui episod, structura ciclică a prăbuşirii şi restaurării ce conferă tuturor aventurilor şi episoadelor acelaşi tipar circular, şi mişcarea sinuoasă totdeauna înainte, urcând din adâncimile peşteriitemniță până pe colina ce domină Roma, toate sunt calități structurale ce pot fi exprimate în mod eficient printr-o concentrare metaforică sub forma zalelor unui lanț întinzându-se într-o direcție fixă" (*op. cit.*, p. 143). Numai că Sigismunda observă că acest lanț nu are neapărat o direcție ascendentă, căci „uneori ajunge la cer, dar alteori se scufundă în iad". Nu e vorba, aşadar, numai de o structură de circularități îmbinate succesiv şi ascendent, ci de structuri polare şi reversibile, pentru că, vom vedea, nu există un „sus" şi un „jos" localizabil, infernul şi paradisul nu sunt imuabil situate ci, fiind imanente, individuale chiar, au o

mobilitate şi o ubicvitate derutantă. În lumina acestor considerații vom putea privi în chip mai adecvat, credem, însăşi faimoasa bipartiție a romanului. Prima jumătate (cărțile I-II) se petrece în ținuturile septentrionale, cu o geografie în mare măsură, spunem noi azi, imaginară, dar pe deplin creditată în epocă de sursele erudite utilizate cu bună-credință de Cervantes şi contemporanii săi; cea de-a doua jumătate (cărțile III-IV) se consumă în zona meridională (Portugalia, Spania, Franța, Italia), binecunoscută lui Cervantes, de unde şi impresia de „realism" şi de autenticitate sporită a tipurilor şi locurilor. Foarte mulți critici, chiar şi dintre cei mai noi, cred că partea valoroasă a romanului o reprezintă din această pricină tocmai a doua jumătate, în prima Cervantes plătind un greu tribut fanteziei neconsolate şi platitudinii tipurilor. Acuzația ni se pare injustă din mai multe motive. Vom spune aici, anticipând, doar că „bipartiția globală a cărții se extinde şi asupra structurii sale episodice, fiecare episod, temă sau motiv, aproape fără excepție, avându-şi corespondentul simetric care-i potențează sau îi modifică funcția, totul petrecându-se într-un spațiu dinamic şi reverberant de o factură specială. În nici un caz cele două „zone" nu pot fi judecate separat, pentru că între ele există o comunicare organică permanentă, şi nici sensul de pelerinaj Nord-Sud nu reprezintă totdeauna drumul exact al recuperării şi al regăsirii de sine: Ortel Banedre, polonezul nenorocos, îşi găseşte sfârşitul chiar la Roma, când se aştepta mai puțin; tot aici sunt gata să piară şi se cufundă tot mal mult în abjecție fosta lui soție, Luisa Talaveranca, şi amantul ei, catârgiul Bartoloméo: după o coborâre fără peripeții din Nordul depărtat, tot aici e răpus de o boală neiertătoare, specifică locurilor, şi Magsimino, fratele lui Persiles, pornit în căutarea celor doi tineri, ca să nu mai spunem că însăşi Sigismunda e gata să rateze adevărata inițiere umanizantă, hotărându-se la un moment dat, în ultimele pagini ale romanului, să se călugărească, renunțând la căsătoria cu Persiles. Pe de altă parte, Septentrionul îşi are şi el punctele sale epifanice şi purificatoare, şi în primul rând propriul său „centru" sau

„cer” neobservat, după cât ne-am putut da seama, de comentatori. Acest centru simetric şi complementar Romei apare în cartea a IV-a, capitolul XIII, în cursul unei relatări pe care Seráfido, preceptorul lui Persiles, i-o face lui Rutilio, despre ținuturile hiperboreale, situate dincolo de fabuloasa „Tile” sau Thule a anticilor; iată textul: „Ceva mai încolo e altă insulă, numită Frislanda [...] Mai e o insulă la fel de puternică şi-aproape pururi acoperită de zăpadă, numită Groenlanda, şi pe-o limbă de pământ a ei se află întemeiată o mânăstire cu hramul Sfântului Toma, unde trăiesc călugări de patru națiii: spanioli, francezi, toscani şi latini; ei îi învață limbile lor pe oamenii nobili de pe insulă, pentru ca, plecând în lume, să se poată face înțeleşi oriunde s-ar duce. Insula e, după cum am spus, îngropată în zăpadă, şi-n vârful unei măguri e un izvor, lucru minunat şi vrednic de ştiință, care varsă şi revarsă un asemenea belşug de apă şi atât de fierbinte, încât ajunge în mare şi nu numai că pe o foarte mare întindere în largul ei o dezgheață, ci o şi-ncălzeşte, aşa încât în partea aceea se prinde o necrezută felurime de peşte...” Şi numai câteva rânduri mai jos, pelerinii se găsesc lângă „centrul centrului”, catedrala Sfântul Pavel. Spațiul energetic al romanului îşi defineşte, aşadar, şi polii celor două sfere ale sale: fiecare dintre ele e dominată de câte un punct cu acțiune deopotrivă radiantă şi modelatoare. În afara acestui „pol” iradiant, despre care vom mai vorbi, tot în Septentrion se află Ostrovul Sihăstriilor, unde neprihănita pereche franceză, Renato şi Eusebia, se regăseşte în arderea rece a unui mariaj alb şi în penitență. Roma e plină de imperfecțiuni, bunul-plac şi venalitatea domnesc aproape nestingherite în sfera mireană a Cetății Eterne, sub oblăduirea guvernatorului, perdiția întinde acolo capcane la fel de primejdioase ca şi printre locuitorii necioplți din Nord, în timp ce Septentrionul adăposteşte unele din idealurile apolitice mascate ale lui Cervantes (monarhia electivă din insula lui Policarpo, „republica rustică” de pe insula pescarilor, libertatea întrezărită în ereticele oraşe germane îngenuncheate de Imperiu...). Focarele de răspândire a

răului, în Septentrion, în speță Insula Barbarilor, nu se sting, ci se reactivează după o scurtă şi doar aparentă înăbuşire, în timp ce iradierea benefică are uneori capacitate de acțiune limitată, atât în Sud cât şi în Nord. Aventurile şi episoadele se grupează aproape invariabil binar, în perechi simetrice sau contrastante, între care se aprind veritabile arcuri voltaice de semnificații simbolice: peştera-țemniță din care, în primele pagini ale cărții, eroii se nasc penibil, ca dintr-un spațiu matricial primitiv, îşi are corespondentul în peştera înțeleptului Soldino, din Sudul Franței, de unde călătorii renasc întru spirit[3]; scenele în care tânărul Antonio e ispitit, pe rând, de către Rosamunda şi Cenotia îşi găsesc ecoul în episoadele Sinfórosa şi Ippolita, al căror obiect este Periandro; istoria portughezului îndrăgostit, Manuel de Coutiño, pe care logodnica îl părăseşte pentru Hristos, călugărindu-se, e reluată tematic spre linele romanului, când Sigismunda, hotărâtă să ia calea cerului, e gata să nu se mai mărite cu Persiles, aşa cum îi făgăduise, numai precipitarea evenimentelor oprind-o de la acest pas; saltul călare de pe falezele Bituaniei pe marea înghețată, în urma căruia Persiles

[3] Motivului peşterii-spațiu intrauterin îi poate fi asimilat şi episodul corăbiei răsturnate de furtună, din pântecele căreia pribegii sunt scoşi lângă insula lui Policarpo: „Mare zor dădură ca să taie cu fierăstrăul corabia şi mare fu dorința nutrită de toți de-a fi de față la *naştere (s.n.)"* (II, II). Însuşi autorul ne oferă cheile unei lecturi arhetipale! Corabia este grotă şi totodată, vehicul mortuar pentru călătoriile peste Styx. Motivul grotei matriciale mai apare o dată, acum la începutul cărții a III-a (cap. III), sub forma scorburii în care e ascunsă Feliciana Glas-de-aur de către bătrânul păstor; Feliciana născuse ea însăşi, de curând, în urma unei legături neîngăduite. Drumul ei către purificare nu poate începe decît cu propria-i renaştere; îi va fi dat pînă la urmă să urce şi „muntele" epifanic, în imnul către Fecioară, pe care nu-l poate cînta integral decît după ce a trecut prin toate încercările. în capitolul VII al aceleiaşi cărți, a III-a, Ortel Banedre, leahul, îşi istoriseşte viața: şi el e suspus „încercării grotei", care, în cazul lui, cu tot deznodământul fericit al episodului respectiv, nu e decît începutul „naşterii negative", în spațiul morții (ne referim la scena în care doamna Guiomar de Sosa îl ascunde într-o nişă, acoperindu-l cu un covor, simbol clar al criptei funerare). (Vezi în acest sens Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului,* trad. M. Aderca, ed. Univers, 1977, pp. 389–412.)

rămâne indemn, îşi are pandantul negativ în căderea din vârful unui turn, în Provența, de pe urma căreia Persiles se alege cu răni grave. Sau, din multe altele posibile, încă două exemple: în roman au loc simetrie două căsătorii neconsumate maritalmente din cauza unor împrejurări mai mult sau mai puțin străine de voința soților, şi în ambele cazuri miresele lug de acasă, asumându-şi marile riscuri ale unor lungi şi încurcate peregrinări: ne referim la căsătoria Transilei cu Ladislao, în Nord (I, XIII), şi la aceea a Ambrosiei Agustina cu Conlarino de Arbolánchez, în Sud (III, XII). Apoi: atât în Nord cât şi în Sud se consumă câte o tragedie a paternității aduse la exasperare de neputința de a le asigura copiilor existența; în Nord, unul dintre pescarii plecați pe o corabie sub comanda lui Periandro în căutarea femeilor răpite de corsari îşi vede în închipuire copiii murind de foame, fără ca el să-i poată ajuta, şi vrea să se spânzure (II, XIII); în Sud, pelerinii asistă la încercarea deznădăjduită a unui tată de a-şi salva copiii din ghearele mizeriei vânzându-şi libertatea şi poate chiar viața (III, XIII): în ambele situații are loc câte o intervenție benefică. Sau un al treilea exemplu: sihăstria celor doi francezi, Renato şi Eusebia (II, XVII-XIX), situată pe o înălțime, îşi are corespondentul simetric în sihăstria lui Soldino, situată de astă dată într-o vale (III, XVIII). (Să remarcăm şi simetriile de strictă compartimentare narativă!)

Majoritatea situațiilor sunt deci polare, sensul salvării nu e numai Nord – Sud, ci şi invers, circulația personajelor e aparent haotică, datorită în realitate unor „centre" multiple, traseele sunt reluate sau pot fi reluate. Ținând seama de toate aceste considerente şi în primul rând, de conținerea tuturor elementelor semnificante ale romanului în două sfere perspectivic echivalente şi comunicante doar printr-o *poartă strâmtă*, printr-o vamă care e totodată punct fix şi axă de simetrie, putem conchide că, din punctul nostru de vedere, figura simbolică cea mai adecvată structurii de profunzime a romanului e *clepsidra*. Foarte important în constituirea imaginii interne a clepsidrei ca informant iconic este motivul

canalului îngust de comunicare dintre cele două rezervoare, „poarta strâmtă” de care vorbeam. Cu totul remarcabilă în evoluțiile personajelor de la Nord spre Sud şi invers e consecvența cu care mai toate folosesc estuarul Tagului şi Lisabona ca loc de trecere. Că şi alte rute erau posibile, şi chiar mai „economice”, chiar pentru eroii eponimi, ne-o dovedeşte îndemnul lui Arnaldo formulat în prima parte a romanului (ediția de față, p. 81) către Periandro şi Auristela: „Hai să plecăm în noaptea asta *spre Anglia*, căci de-acolo *lesne vom trece-n Franța* şi-apoi la Roma” (*s.n.*), propunere ce nu se realizează, fără ca măcar vreo rațiune de convenienţă epică să ne explice în mod satisfăcător de ce nu. Însuşi Arnaldo, după ce rezolvă urgențele politice din țara sa, scop în care se despărțise de grupul pribegilor, în loc ca apoi să coboare din Danemarca sa direct spre Italia, reface tot itinerarul anterior al foştilor săi tovarăşi de drum şi intră în Spania prin Lisabona. Alt personaj, Antonio barbarul-tatăl ajunge în Nord tot prin Lisabona, revenind în „emisfera” meridională prin acelaşi loc; un personaj episodic la care neam mai referit, polonezul Oriel Banedre (Polonia ținea, în viziunea lui Cervantes, de Septentrion), după anii petrecuți în Spania, unde ajunsese în tinerețe pe o cale, e drept, neprecizată, şi în America, vrea ca „de la Lisabona… să se întoarcă pe mare în patria lui”: nerespectarea acestui traseu, ce i-ar fi fost salvator, îl face să-şi găsească moartea la Roma. Doar două personaje nu folosesc acest drum: Rutilio, profesorul de dans, care ajunge în Norvegia „zburând” prin mijloace magice şi revine la Roma fără a ni se spune cum; şi regele Magsimino, care trece prin Gibraltar cu cele două corăbii ale sale, dar, odată ajuns la Neapole, e „respins”, îmbolnăvindu-se grav şi murind.

Şi încă un amănunt revelator: termenul însuşi de clepsidră (sp. *reloj de arena*) are o singură ocurență în roman, dar într-un context foarte semnificativ: refugiați sub puntea unei corăbii surprinse de o furtună cumplită, o parte dintre pribegi, printre care şi Auristela, petrec un răstimp de groază şi dezorientare: „Nu era acolo nici clepsidră care să le deosebească orele, nici busolă care să le arate încotro merg”

(p. 114), până când corabia se răstoarnă şi-i precipită pe ocupanţii ei în altă „sferă” existenţială printr-un veritabil ritual al morţii şi renaşterii, specific, printre altele, simbolismului clepsidrei, aidoma – potrivit relatării unui sfetnic al lui Policarpo – încercării simetrice la care fusese supusă o galeră spaniolă în largul Genevei, în spaţiul meridional, „specularizat” aici anticipativ (p. 116).

Măreţia „planului arhitectonic” al lui Persiles a fost văzută şi detaliat analizată şi de alţi critici, în primul rând, şi cel mai pregnant, de către Joaquin Casalduero în cartea sa *Sentido y forma de „Los trabajos de Persiles y Sigismunda*”, Editorial Gredos, Madrid, 1975: „Cervantes a tradus în termeni romaneşti isteria lumii de la căderea lui Lucifer şi până la Suveranul Pontif, de la acel moment fabulos al originarului şi până la realitatea Romei” (p. 206); tot Casalduero percepe aproape liric grandoarea scării cosmice a spaţiului în care se desfăşoară naraţia evident simbolică a romanului. Simţeam însă, traducându-l (şi traducerea nu-i oare tot o operaţie „clepsidrică”?) şi contemplându-l de atâtea ori că organizarea ascunsă îi este, chiar fără deplina ştiinţă a autorului, mult mai riguroasă, că vastul pergament al istorisirii ascunde un cifru tainic, o figură revelatoare inclusă în ţesătura lui lăuntrică: privit în transparenţă, textul romanului şi-a dezvăluit filigranul, punându-ne, credem, în faţa celei mai îndrăzneţe „caligrame” din literatura europeană, un roman scris şi înscris în forma unei clepsidre. Dacă prezenţa clepsidrei ca motiv e relativ frecventă atât în artele plastice cât şi în literatură, utilizarea ci caligramatică e incomparabil mai rară (vezi, de pildă, poemele sub formă de clepsidră ale lui Dylan Thomas din *Vision and Prayer*), iar într-o proză de dimensiunile unui roman e poate fără analog. Simbolica acestui străvechi instrument de măsurat timpul nu numai că este bogată, dar şi luminează neaşteptat de convingător articulaţiile şi chiar ritmul cărţii postume a lui Cervantes (precipitarea acţiunii din ultima parte a romanului nu se conformează oare scurgerii nisipului, la început imperceptibilă, apoi tot mai rapidă?). Clepsidra (termenul,

utilizat uşor impropriu în româneşte, se referă la „ceasul cu nisip”, şi nu la „ceasul cu apă”, cum ar cere-o etimologia) a cunoscut o largă răspândire în Evul Mediu, apogeul ei situându-se prin secolele XV-XVII. (Vezi *Melencolia* lui Dürer, dreapta sus.) Şi-a dezvoltat repede semnificațiile simbolice şi ca reprezentare a iminenței morții, poate fi regăsită pe numeroase monumente şi pietre funerare din epocă; simbolizând cu precădere timpul şi scurgerea lui inexorabilă în eternitate, clepsidra semnifică totodată şi „o posibilitate de răsturnare a timpului, o întoarcere la origini” (J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dictionnaire des symboles*, Seghers, 1974, la *sablier*), o „reînnoire a timpului”, precum şi aspectul negativ al acestuia, în speță noaptea, în opoziție cu „cadranul solar” al zilei, şi totodată efemeritatea, perpetua inversare a lumii superioare şi a celei inferioare, succesiunea perioadelor de creație şi de distrugere (Ad de Vries, *Dictionary of Symbols and Imagery*, North-Holland Publishing Company, Amsterdam-London, 1970). Forma clepsidrei este ea însăşi sugestivă: cele două compartimente, „susul” şi „josul”, comunicând printr-o sugrumătură foarte îngustă (şi matematic calculată, ca o predeterminare providențială), provoacă o trecere a „celestului” în „terestru” şi apoi, prin răsturnare, a „terestrului” în „celest”.

Trebuie să adăugam că deplina configurare a acestui spațiu s-a produs pentru noi, ne-a fost, cu alte cuvinte, „autor”-izată, abia spre sfârşitul romanului, când temele septentrionale, subapreciate de numeroşi comentatori, după cum am mai arătat, din pricina caracterului lor fantast şi irealist, sunt readuse pregnant şi neaşteptat în prim plan, pe de o parte în relatarea lui Arnaldo, care refăcuse întregul traseu al pelerinilor, şi pe de alta, în conversația dintre Seráfido şi Rutilio, unde, prin închiderea sferei septentrionale cu mânăstirea Sfântului Toma din „Groenlanda”, conturul emblematic al „clepsidrei” romaneşti se precizează şi propune o deschidere spațială imensă; cele două sfere, care comunică printr-un pasaj gâtuit obligatoriu (estuarul Tagului de la Lisabona) sunt, fiecare, patronate de câte un nucleu civilizator, energizant şi ecumenic, în sensul catolicismului,

de bună seamă, dar şi al hispanismului, căci putem vorbi şi de o tendință universalizantă hispanică, tendință căreia Cervantes i se face purtător de cuvânt, ca misiune de elecție a monarhiei catolice spaniole, în extremul Septentrion; în acea imaginară peninsulă groenlandeză, acțiunea de purificare spirituală a mânăstirii e dublată de o degajare de energii naturale uimitoare (gheizerii şi fenomenele vulcanice), în care vedem parcă izvoarele stihiilor simbolic dominante în Persiles: apa şi focul, ce forțează fertilitatea într-o regiune prin excelență sterilă; la cealaltă extremitate, Roma, şi mai precis catedrala San Paolo, reprezintă un nucleu de iradiere spirituală incomparabil mai puternic, în viziunea epocii, şi care şi condiționează existența centrului septentrional: între ele se stabileşte un permanent curent în dublu sens de energii umane semnificante: Nordul coboară spre Sud în pelerinaje inițiatice, apoi clepsidra se răstoarnă şi substanța purificată în Roma se revarsă în Nord, fiind supusă unui nou proces de corupție, ceea ce face necesară reluarea ciclului purificator, într-o înlănțuire de încercări la care providența, pare a spune Cervantes, îl supune pe fiecare ins în parte; însăşi substanța coruptă a Romei, după cum am arătat, are nevoie de primeniri în atmosfera mai pură şi mai elementară a Nordului, aşa încât nu se poate afirma că Cervantes propune sau postulează existența în imanență a unei zone privilegiate a mântuirii. E o concluzie pe care ne-a impus-o textul însuşi, dincolo de intervențiile doctrinale ale autorului.

Ne vom mai îngădui o scurtă digresiune. Am remarcat de-a lungul acestor însemnări bipartiția ce caracterizează macro şi microstructura romanului. Însăşi „figura din covor", emblema clepsidrei pe care ni s-a părut că o putem descifra în adâncul operei, reprezintă o construcție simetrică, „în oglindă". E interesant de remarcat că în punctul de contact dintre cele două recipiente ale clepsidrei romaneşti, în estuarul Tagului, mai precis la Lisabona, Sia «analul strimt prin care sfera superioară se „manifestă" trecând în sfera inferioară, are loc şi cea mai spectaculoasă „punere în abis"

sau „specularizare”[4] a primei jumătăți a romanului: pelerinii comandă unui pictor o pânză pe care acesta le zugrăveşte toate peripețiile de până atunci, pentru a-şi justifica şi rememora mai apoi, cu ajutorul ei, trecutul. Tot la Lisabona sunt pictate şi „multe alte portrete” ale Auristelei (p. 378), unul din ele reapărând în finalul romanului, într-o scenă-cheie, după ce, în drum spre Roma, răscoleşte patimi şi vrăjeşte ochi. În ultimele capitole ale romanului, din relatările lui Arnaldo şi Seráfido se încheagă, în sfârşit, marea oglindă globală, în care mânăstirea Sfântului Toma, punctul extrem septentrional, se proiectează în construcția simetric răsturnată a catedralei Sfântul Pavel, lava şi gheizerii Nordului oglindindu-se în sângele sacrificial vărsat în piața catedralei din Sud. În alte momente ale narației, povestirile lui Antonio barbarul şi a lui Rutilio constituie adevărate „oglindiri anticipative” ale sferei meridionale, pentru ca lunga povestire a lui Periandro-Persiles să reprezinte un exemplu tipic de „narație a narației”.

Revenind o clipă la motivul portretelor Auristelei, să le recapitulăm aparițiile: am văzut că primele au fost făcute, după model, la Lisabona, după acestea făcându-se numeroase alte copii şi replici, dintre care una va apărea, ca ultimă oglindire a Auristelei, în finalul romanului, cerându-ne să ne oprim puțin asupra ei. Deocamdată să ne mai reamintim că, fără ştirea Auristelei, un pictor care lucra pentru ducele de Nemours şi pe care-l întâlniseră la un han

---

[4] Pentru o discuție amănunțită şi completă despre „specularizare” sau „punerea în abis”, trimitem la Lucien Dällenbach, *Le récit spéculaire. Contribution ă l'étude de la mise en abyme,* Seuil, Paris, 1977. O definiție primară, în spiritul disocierilor gidiene: „Est mise en abyme toute enclave entretenant une relation de similitude avec l'oeuvre qui la contient” *(op. cit.,* p. 18); o definiție „pluralistă”: „Est mise en abyme tout miroir interne réfléchissant l'ensemble du récit par réduplication simple, répétée ou spécieuse” *(ibid.,* p. 52). Demnă de reținut e şi observația că „toute mise en abyme inverse le fonctionnement qui l'utilise: réagissant aux dispositions prises par le contexte, elle assure au récit une espéce d'auto-réglage” *(ibid.,* p. 94). Vezi şi Livius Ciocârlie, *Negru şi alb,* ed. Cartea Românească, 1979, pp. 206–228 (capitolul „De la simbolul romantic la metafora textuală”).

din Provența, imediat după intrarea în Franța, fusese frapat de frumusețea ei fără egal şi o portretizase din amintire. Acest portret e descoperit de însuşi „originalul" lui, într-un clar moment de oglindire mimetică, atârnat de un copac în crângul din apropierea Romei. Ultimul portret, mult mai complex, dar de o asemănare la fel de frapantă, e descoperit de grupul pelerinilor pe strada Băncilor, în Roma: „Văzură pe un zid un portret-statură, din creştet până-n tălpi, al unei femei purtând pe cap o coroană tăiată pe jumătate, şi la poale cu un glob pământesc, pe care stătea în picioare" (p. 375); portretul era de vânzare şi fusese făcut în Franța după altul. Trecătorii, stârniți de concurența dintre Arnaldo şi ducele de Nemours în încercarea de a-l achiziționa, observă că „acest portret de vânzare este chiar al pelerinei din trăsura asta. De ce oare să ne mulțumim a privi copia când avem în fața ochilor însuşi originalul!" (p. 376). De astă dată oglindirea nu mai e pur şi simplu mimetică, ci simbolică. Auristela însăşi, uluită, îl întreabă pe pictor care e semnificația unei asemenea reprezentări, dar răspunsul primit e evaziv („fantazii sau capricii de-ale pictorilor", care vor poate să spună că frumusețea merită să poarte coroana lumii) şi curtenitor (înțelesul cel mai adânc al portretului ar fi acela de a trimite la originalul lui, care merită o coroană întreagă). Semnificația e, hotărât, mult mai adâncă. Poate fi o amplificare la scară cosmică a principiului feminin întrupat de Auristela (sugestie marianică totodată), coroana tăiată în jumătate (semnul planetar al lunii?) putând simboliza neîmplinirea şi necesitatea unirii cu „cealaltă jumătate a sufletului"; pot interveni şi nenumărate alte asociații simbolice, întrucât există numeroase alte reprezentări asemănătoare cu bogate conotații spirituale şi hermetice, pe care nu e locul să le discutăm aici (ne mărginim a trimite la câteva dintre cele, analizate de C. G. Jung în *Psychologie et alchimie*, Buchet/Chastel, Paris, 1970, şi anume fig. 32, 105, 114 şi altele). Oricum ar sta lucrurile (şi spirite mai competente decât noi ne-ar putea infirma sau aprofunda ipotezele), o concluzie se impune fără nici o ezitare, şi anume

că în cazul specularizărilor picturale avem de-a face cu ceva mai mult decât cu o simplă transpunere a motivelor narative dintr-un registru expresiv în altul, dintr-un mediu estetic în altul, în spiritul unei poetici horaţiene (împrejurare pe care-o discutăm în notele corespunzătoare) sau al unei strategii narative comune: Cervantes realizează aici o subtilă reţea de simetrizări dominată de clepsidra emblematică, interpotenţând nucleele de semnificaţii ale romanului şi amplificându-i spaţiul, şi aşa imens, printr-un joc de oglinzi îndrăgit de artiştii baroci, la o scară cu adevărat cosmică.

Clepsidra, conţinător şi conţinut totodată, basculează perpetuu, răsturnând în eternitate o materie fragilă sau vaste pături de stihii încleştate, în rezonatoare ce amplifică actul izolat, îl reiau, îl modulează şi declanşează un cântec al uriaşelor angrenaje, marcând amplele pendulări către absolut. Alcătuire muzicală din cele mai desăvârşite, reţeaua labirintică, impresionantă la o primă abordare, a lui Persiles, s-a confirmat spaţial, după cum am văzut, şi se distribuie după rigori compoziţionale de multă vreme remarcate. Friedrich Schlegel vorbea entuziast despre muzicalitatea stilului *Galateei*, al lui *Don Quijote* şi al lui *Persiles* (*Wissenschaft der Europäischen Literatur*, Kritische Ausgabe, Zürich, 1958, 11, 160); Arturo Farinelli spunea despre *Persiles*: „Simfonie mai mult decât roman, acord armonic a mii şi mii de voci distincte ce-şi cântă muzica vieţii" („El último sueño romántico de Cervantes", în *Ensayos y discursos de critica literaria hispano-europea*, vol. I, Roma, 1925, p, 115). A.K. Forcione, căruia îi datorăm aceste date, verifică printr-o analiză de text mai strânsă aceste afirmaţii şi ajunge la concluzii asemănătoare. În cele ce urmează ne vom bizui pe demonstraţia lui, completând-o cu unele exemple propuse de noi (şi la care pot fi adăugate aproape toate cele deja discutate în legătură cu conceptele de bipartiţie, structură clepsidrică şi specularizare). (Ne referim la *Cervantes' Christian Romance*, ed. cit., pp.142–148.) Forcione vede în mişcarea ciclică a aventurilor prin care trec protagoniştii şi personajele episodice o posibilă analogie cu *fuga*: „Departe de a realiza unitatea liniară pe care

aristotelicienii din secolul al XVI-lea o celebrau în operele lui Virgiliu şi Heliodor. *Persiles* prezintă o textură „bogat întreţesută, a cărei coerenţă poate fi comparată cu ţesătura contrapunctică a unei fugi". Trecerea bruscă de la acţiunea principală la un episod care-l reia analogic, încheierea bruscă a unor episoade şi introducerea imediată a altora, menţinerea mai multor fire narative simultan, intersectarea neaşteptată a acţiunii principale şi a episodului sunt tehnici narative analoage modalităţilor de dezvoltare contrapunctică a unei fugi. Există – spune A. K. Forcione – şi o reţea complexă de motive antitetice: sclavie – eliberare, deznădejde – viziune triumfătoare, moarte – renaştere, întuneric – lumină, spaţiu ameninţător – lăcaş sfânt, deşert – oraş, sterilitate – fertilitate, teamă – speranţă, izolare – căsătorie şi concluzie – armonie. Şi toate aceste motive, la fel ca în construcţia unei fugi, nu evoluează către resorbirea unuia în altul, ci „către o rezolvare în care ambele sunt menţinute într-o sinteză superioară, dependentă de opoziţia lor. Se atinge o tonalitate finală şi unul dintre nucleele motivice ajunge să domine, dar celălalt rămâne implicit prezent. Efectul unei reconcilieri a contrariilor derivă din recurenţa fără sfârşit a ambelor momente ale ciclului şi din antitezele frecvente ce potenţează strânsa interdependenţă a momentelor." Pentru Forcione, intensificarea acestui efect e cu atât mai mare cu cât „momentul triumfal" al ciclului e contracarat pe neaşteptate de apariţia motivelor ce însoţesc momentul inferior. Şi citează ca exemple: relatarea de către Arnaldo, spre finele romanului, a veştii că barbarii renăscuseră din cenuşă şi-şi reluaseră obiceiurile şi superstiţiile respingătoare; moartea unchiului ce îndoliază nunta Isabellei Castruccio; moartea contelui imediat după căsătoria cu Constanza, fiica lui Antonio barbarul; menţionarea cuplului de păcătoşi impenitenţi Barlolomé şi Luisa, în plin final apoteotic al romanului. Alteori, dacă tonul festiv ia amploare, Cervantes se simte tentat să se joace cu subiectul major, introducând în operă o notă de „parodie triumfătoare" (de exemplu, episodul falşilor captivi, serbarea

rustică de lângă Toledo sau căsătoria Isabellei Castruccio). „Mişcarea fugii are loc prin labirintul contrapunctului către o formulare clară şi triumfătoare a subiectului ei, momentul climactic în care rătăcirile subiectului se văd răsplătite cu mult aşteptata odihnă în masivele blocuri de armonie ale codei. Structural şi tematic, *Persiles* evoluează către un atare moment, sosirea la Roma, unde toate firele narative sunt adunate şi descurcate şi unde pelerinii descoperă imaginea acelui punct în care sfârşeşte orice dorință şi către care duce pelerinajul Omului pe cărările sinuoase ale vieții pământeşti.” Să urmărim, înainte de a discuta câteva din întrebările ce se pun referitor la finalul romanului, dezvoltarea a două motive contrastante similare cu cele amintite de A.K. Forcione: viciu – virtute. Lupta dintre ele e un străvechi topos în literatură şi în artele plastice, şi tocmai la una din cele mai vechi paradigme ale acestei lupte face apel Cervantes pentru a o folosi ca voce în dezvoltarea subiectului. E vorba de episodul biblic al femeii lui Putifar sau al hainei lui Iosif (Fac., 39, 6-20): „Se întâmplă într-o zi să intre Iosif în casă după treburile sale şi nefiind în casă vreunul din casnici, ea l-a apucat de haină şi i-a zis: «Culcă-te cu mine!» El însă, lăsând haina în mâinile ei, a fugit şi a ieşit afară.” Prima apariție a subiectului o găsim în cartea I, cap. XIX, când, pe insula înzăpezită, curtezana Rosamunda se ia după Antonio cel tânăr, care plecase în recunoaştere spre interiorul insulei, şi după ce-i face tot felul de oferte îmbietoare, se repede să-l îmbrățişeze; Antonio se smulge însă din brațele ei şi o amenință cu moartea, invectivând-o printre altele cu vorbele: „sălbatică egipteancă”. În cartea a II-a, cap. IX, în palatul lui Policarpo, acelaşi fecior sălbatic, Antonio, e de astă dată victima agresiunii vrăjitoarei Cenotia, pe care vrea s-o ucidă fără multe comentarii, dar greşeşte lovitura şi săgeata lui îl străpunge pe clevetitorul Clodio; printre mustrările pe care i le adresează Antonio tatăl e aceea de a nu fi urmat pilda „acelui tânăr evreu ce şi-a lăsat mantia în mâinile doamnei desfrânate care poftea la el”. În sfârşit, în ultima parte a romanului, cap. VII, locul lui Antonio e luat de însuşi Periandro-Persiles, care, aflându-se într-o situație identică,

de victimă a unei agresiuni erotice din partea curtezanei Ippolita, aplică metoda lui Iosif şi fuge lăsându-şi mantia în mâinile ei, fără ca tema paradigmatică să mai fie explicit formulată: prezentă e doar sinteza, lor, pregătită de o îndelungată dezvoltare anterioară care le permite în cele din urmă să se suprapună fără a se confunda totuşi. Să menționăm încă o frumoasă împletire de motive: eros – foc, unde fiecare dintre cele două motive este tratat la rândul lui pe câte două niveluri, cel pur şi cel impur; să ne oprim, pentru exemplificare, doar la trei momente: 1. Focul care mistuie Insula Barbarilor e declanşat ca o consecință directă, a dorințelor lascive manifestate de Bradamiro, ce o vrea pentru el pe presupusa Auristela (mai toți criticii relevă echivocul acestui episod!) şi intră în concurență cu cârmuitorul insulei, căruia i se cuvenea, de drept. Focul îi mistuie pe barbarii impuri, dar îi ocroteşte pe cei doi îndrăgostiți neprihăniți, ajutându-i ca la lumina lui să se retragă din învălmăşeală; 2. Focul pus de Policarpo propriului său palat, pentru a o reține astfel pe Auristela, pe care o dorea cu o pasiune senilă, însoțeşte şi iubirea dezamăgită a Sinforosei pentru Periandro: element expiator pentru amândoi, focul îl distruge pe Policarpo, dându-i în vileag degringolada morală, ceea ce duce la îndepărtarea lui de pe tron, dar pe Sinforosa o luminează, deschizându-i ochii asupra rătăcirii în care se afla, fără alte consecințe negative; 3. Ultimul moment la care vrem să ne oprim este focul de la hanul din Provența (III, XVIII): el este prevăzut de înțeleptul Soldino, fără alte precizări, dar noi trebuie să-l punem în legătură cu episodul Ruperta (o manie vindicativă cu manifestări necrofile se converteşte în contrariul său, şi anume într-o pulsiune erotică violentă fixată chiar asupra obiectului vindictei: Ruperta se căsătoreşte cu tânărul Croriano, în a cărui odaie se strecurase hotărâtă să-l ucidă); focul e evident un agent purificator şi un mesager al coborârii inițiatice în episodul peşterii lui Soldino. Numărul temelor şi al motivelor dezvoltate cu aceeaşi ştiință e însă mult mai mare, aproape că nu întâlnim element, cât de mic, fără un

rost precis în ansamblul narației. Impresia de organizare muzicală a masei epice se impune în fața tuturor operelor lui Cervantes; un fin comentator român al lui *Don Quijote* face şi el această observație, dar e copleşit de infinitatea relațiilor dintre nenumăratele voci ale romanului: „*Don Quijote* e o uriaşă simfonie anarhică (s.n.) oferind, inepuizabilă, printr-o ironie a ambiguității ei fundamentale, argumente pentru interpretări dintre cele mai deosebite" (Valeriu Cristea, Pe urmele lui *Don Quijote*. ed. Cartea Românească, 1971, p. 6). E drept că ambiguitatea e caracteristică oricărui mesaj muzical, dar aici, după cum constată şi criticul citat, dificultatea provine din imposibilitatea de a supune opera unui criteriu interpretativ unitar „altfel decât în detrimentul integrității textului". *Persiles* nu e o simfonie „anarhică", mai bine ras nu are aceeaşi bogăție incalculabilă şi imprevizibilă de natură aproape biologică pe care o constatăm în *Don Quijote*. e o carte ce lasă impresia că a fost premeditată cu multă grijă şi mecanismele de mare finețe i-au fost montate într-un ansamblu cu o funcționare desăvârşită. Ce i-a lipsit atunci ca să fie deopotrivă cu *Don Quijote*? „De ce a reuşit Cervantes în *Don Quijote* într-un chip ații de grandios?" – se întreabă Valeriu Cristea, „Poate tocmai pentru că – e ipoteza noastră – scriitorul şi-a propus inițial atât de puțin: combaterea literaturii cavalereşti" (op, cit., p. 175). Or, cu *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei* a vrut, dimpotrivă, de la bun început, foarte mult, aproape totul: să dea cea mai bună carte scrisă vreodată în limba spaniolă. Şi chiar după ce dăduse o astfel de carte. Ceea ce nu înseamnă că *Persiles* ar fi un eşec. E chiar o capodoperă, deşi o capodoperă crescută în umbra unei capodopere supreme. Esteticeşte, după cum am şi încercat să arătăm şi după cum cititorul nădăjduim că se va convinge singur, şi *Persiles* este izbânda unul artist fără cusur, sigur pe meşteşugul său, stăpân pe cea mai largă claviatură pe care i-o putea oferi practica şi teoria literară a vremii sale. Scrisă de-a lungul multor ani şi terminată după partea a doua din *Don Quijote*, această carte îl situează pe Cervantes în rândui celor mai siguri scriitori baroci, pentru care arta se autonomizează şi dublează

natura, iar natura însăşi îşi modelează convulsiile şi haosul în mari figuri emblematice, întunecate şi luminate succesiv de puternice contraste. Literarul e totdeauna prezent, în mai mare măsură decât în Don Quijote, eroii îşi croiesc drumul mai întâi prin hăţişul tradiţiilor şi convenienţelor retorice, lupta lui Cervantes e de aceea patetică şi impresionantă, asemenea duelului pe viaţă şi moarte dintre Arnaldo şi ducele de Nemours, în crângul de la porţile Romei, pe malul unui pârâu cu susur cristalin (tot ce a mai rămas din nedomolita stihie a Nordului, din marea pe care şi Cervantes a brăzdat-o în Sud de atâtea ori în tinereţe), disputându-şi un „joc secund", un portret al Auristelei, fără de care viaţa n-ar mai fi avut rost pentru nici unul dintre ei.

„Curge mult sânge în această luptă, şi în toate paginile finale din *Persiles* curge mult, încât suntem la un moment dat ispitiţi să credem că Cervantes a vrut poate să dea cărţii alt final: după ce e rănit de Pirro Calabrezul, Persiles putea muri, dar autorul nu s-a îndurat să-l ucidă, l-a lăsat să plece mai departe în lunga şi incerta peregrinare a vieţii pe care el se pregătea s-o părăsească; se simte în ultimele pagini o precipitare spre bine, spre happy end, o împotrivire faţă de ceea ce destinul veritabil al eroului ar îi trebuit poate să înfăptuiască, eludând, ca de atâtea ori, controlul autorului. Cervantes n-a cedat însă, şi aparentul convenţionalism al finalului are o aură patetică de frumoasă despărţire: clepsidra destinelor se poate răsturna, peregrinările trudnice pot reîncepe la nesfârşit, dar Cervantes închide ochii împăcat pentru că măcar în jurul unui punct de lumină a lăsat linişte şi ordine: e exact sentimentul de fervoare înlăcrimată pe care-l încercăm la lectura ultimei pagini a *Muncilor lui Persiles şi ale Sigismundei*, cu adevărat ultimei pagini, dar care, după protocolul retoricii, apare drept prima: şi anume Prologul, una din cele mai superbe pagini ieşite de sub pana marelui scriitor; Cervantes îşi ia adio de la drumuri, bolnav, copleşit de admiraţia necunoscuţilor (să recitim magistralul portret al sărmanului student!), resemnat, dar, mai cu seamă, recunoscător trecătorului care se-ndepărta după ce

dăduse penei lui „un asemenea prilej de a scrie vorbe de duh”: „Rămas bun, vorbe de duh, rămas bun, prieteni voioşi, că eu mă duc murind şi dorind să vă văd curând fericiți în cealaltă viață!” Cervantes trecea puntea şi intra pentru ultima oară în Madridul ce pentru el devenea Cetatea Eternă. Persiles, salvat de autorul său, va părăsi Cetatea şi va bate iarăşi drumurile îngăduite de marea clepsidră, alături de Sigismunda, bucurându-se, după cum tot autorul lui ne încredințează, de o bogată descendență, pe măsura vieții lor lungi.

Epos al căutării de sine a omului în cosmosul raționalizat de Providență, aventură inițiatică a cuplului într-o istorie concepută ca manifestare pulsantă a Logosului (viziune ce structurează până în cele mai mici amănunte acest roman cu care Cervantes a vrut şi totul, dar şi foarte puțin la drept vorbind, adică doar o carte „făcută pentru petrecerea plăcută a timpului”), *Muncile lui Persiles şi ale Sigismumidei*, testamentul literar al unui scriitor de geniu, au, o simțim irepresibil, şi o mare calitate comună oricărei capodopere universale: aceea de a ne oferi, pe lângă arcane, şi o cheie mai directă, dar nu mai puțin profundă, care ne deschide calea, ca într-un veritabil basm după lungul şir al încercărilor, spre un înțeles cuprinzător şi simplu ca tot ce e suprem, un înțeles pe care se întemeiază eternitatea ființei, eternitatea celor ce sunt: iubirea, acea iubire fără de care nu suntem decât „chimval sunător”, „l’Amor che move il sole e l’altre stelle”, principiul informant al văzutului şi nevăzutului, noima pe care şi după atâtea veacuri de vicisitudini mult mai brutal istorice (intuite însă şi ele în Persiles) încă o proclamă, din acelaşi prag al veşniciei, un mare scriitor de sub cerul nostru („dacă dragostea nu e, nimic nu e”, îşi încheie Marin Preda ultima sa carte). Aşa încât, luându-ne îngăduința de a parafraza o interogație quijotică a lui Unamuno (deşi lui nu-i plăcea *Persiles*), l-am putea întreba pe acel Cervantes gata să dispară prin porțile Cetății Eterne: Există oare o filosofie omenească, o, Cervantes al nostru? Da, aceea a ultimei tale perechi de îndrăgostiți, aceea de a nu muri, de a crede, de a crea adevărul.

6 ianuarie şi 21 mai 1980
SORIN MĂRCULESCU

NOTA ASUPRA EDIȚIEI

Traducerea de față, prima în limba română, redă integral textul stabilit în ediția; Miguel de Cervantes, *Los trabajos de Persiles y Sigismunda* edición, introducción y notas de Juan Bautista Avalle-Arce, „Clásicos Castalia", no. 12, Editorial Castalia, 1969, care, la rându-i, urmează scrupulos, după spusele editorului, modernizând punctuația şi ortografia, dar păstrând formele caracteristice epocii, textul ediției princeps: „LOS TRABAIOS/DE PERSILES, Y / SIGISMUNDA, HISTO-/ria Setentrional. / POR MIGVEL DE CERVANTES / Saauedra. / DIRIGIDO A DON PEDRO FERNANDEZ DE / Castro Conde de Lemos, de Andrade, de Villalua, Marques de / Sarria, Gentilhombre de la Camara de su Magestad, Presiden-/te del Consejo Supremo de Italia, Comendador de la / Encomienda de la Zarça, de la Orden / de Alcantara. / Año [emblema tipografului] 1617 / Con priuilegio. *En Madrid.* Por Iuan de la Cuesta. / *A costa de Iuan de Villarroel mercader de libros en la Plateria."* Singura ediție modernă ştiințifică, anterioară aceleia folosite de noi, e cea a lui R. Schevill şi A. Bonilla, în *Obras completas de Miguel de Cervantes Saavedra,* vol. III-IV, Madrid, 1914, reproducând ortografia originală şi având un foarte bogat corp de note; această ediție nu ne-a fost însă accesibilă. Marea majoritate a edițiilor moderne reproduc textul stabilit după criterii defectuoase de Bonaventura Carlos Aribau, în Biblioteca de Autores Españoles, I, Madrid, 1846, sau pe acela al lui Cayetano Rosell, din *Obras completas de Cervantes,* vol. IX, Madrid, 1864: aceste ediții au perpetuat şi tradiția cu totul nerecomandabilă, inaugurată de Juan Sanz în ediția lui din *Persiles,* publicată la Madrid în 1719, de a pune epigrafe capitolelor lăsate fără ele de către Cervantes.

MUNCILE LUI PERSILES ŞI ALE SIGISMUNDEI

ISTORIE SEPTENTRIONALĂ

[DEDICAȚII]

Don Francisco de Urbina către Miguel de Cervantes
ilustru talent creştin
al vremurilor noastre,
pe care terții Sfântului Francisc
l-au dus la groapă cu fața descoperită,
ca pe un frate terț
ce a fost[5].

EPITAF

TRECĂTORI, CERVANTES, CIN
DE PRIBEAG, E-N GROAPA-NTINS:
ȚĂRNA TRUPUL I-A CUPRINS,
NU ŞI NUMELE, DIVIN.
DRUMUL ŞI-A-NCHEIAT DEPLIN,
FAIMA-I ÎNSĂ N-A MURIT,
NICI LUCRAREA, SEMN VĂDIT
C-AU PUTUT DE-AICI SA-L POARTE
CĂTRE VIAȚA FĂRĂ MOARTE,
CU OBRAZ DESCOPERIT.
LA MORMÂNTUL LUI
MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA,
CREŞTIN CU MULT DUH,
DE LUIS FRANCISCO CALDERON[6].

---

[5] *Don Francisco de Urbina:* Descendent al unei familii madrilene, nepot al primei soții a lui Lope de Vega, potrivit informațiilor furnizate de Luis Astrana Marín, *Vida ejemplar y heróica de Miguel de Cervantes Saavedra,* vol. VII. pp. 465– 66. Cervantes se călugărise în ultimele zile de viață (la 2 aprilie 1616), intrând în Ordinul terț al Sfântului Francisc, ceea ce i-a dat dreptul să fie înmormântat cu fața descoperită.

SONET

SUB PIATRA, TRECATORULE, SUMARA.
CERNITĂ URNĂ, DE NU RUG DE SLAVĂ,
CENUŞA SFÂNTA-A UNUI DUH VEZI, BRAVĂ
SFIDÂND ŞI TIMPUL ŞI UITAREA-AMARĂ.

ATÂTEA FIRE DE NISIP NU CARĂ
NICI TAGU-N VAL FAIMOS AZI CÂTE-N SLAVĂ
LIMBI LIMBA-I NALȚĂ, NUME Şi ISPRAVĂ
CE ŞI PE SPANIA LAURI STRÂNG POVARĂ.

APRINSE HARURI, CĂRȚILE-I ŞTIURĂ
C-UIMIRI PLĂCUTE, STIL SOLEMN SA-NSUME,
INVENȚIE SACRĂ, CUVIINȚI MORALE.

ŞI MINȚII LUI ŞI SPANIA PE MĂSURA
PREȚ TRAINIC ÎL DĂDU, ŞTIUT DE-O LUME, IAR TRUPULUI, PRINOS ETERN DE JALE.

---

[6] *Luis Francisco Calderón:* Cleric prezbiter, despre care nu se ştie mare lucru, presupunându-se că era toledan de origine; trăia încă în 1625 (vezi Astrana, *op. cit.,* VII, 466–67). Epitaful anterior şi sonetul de față sunt singurele omagii poetice la moartea lui Cervantes, autorii lor fiind practic doi necunoscuți.

ÎNCHINARE

Lui don Pedro Fernández de Castro, Conte de Lemos, de Andrade, de Villalba; marchiz de Sarria, gentilom din Suita Maiestății Sale, preşedinte al Consiliului Suprem al Italiei, Comandor de Zara, al ordinului Alcántara[7]

Stihurile acelea vechi, lăudate la vremea lor, care încep astfel:

Cu picioru-nfipt în scară[8],

aş vrea să nu vină chiar ca turnate în această scrisoare a mea, deoarece şi eu mi-o pot începe aproape cu aceleaşi cuvinte, zicând:

Cu picioru-nfipt în scară,
cu fiorii morții-n suflet,
mare domn, îți scriu acestea.

Ieri mi s-a dat sfântul maslu şi astăzi scriu acestea. Scurt e timpul, spaimele cresc, nădejdile scad şi totuşi îmi duc viața pe seama dorinței de-a trăi şi tare-aş vrea să-i pun stavilă până când voi săruta picioarele excelenței voastre, căci s-ar putea ca mulțumirea de a vă revedea cu bine pe

---

[7] *Don Pedro Fernández de Castro* (1576–1622): Om de stat şi diplomat spaniol, al şaptelea conte de Lemos, căruia Cervantes i-a dedicat şi *Nuvelele exemplare* (1613), volumul de teatru *Opt comedii şi opt intermedii* (1615) şi cea de-a doua parte a lui *Don Quijote* (1615). Mare mecena al epocii, l-a avut ca secretar pe Lope de Vega şi a fost în relații cu Mira de Amescua, frații Argensola, Góngora, Espinel, Quevedo. A fost vicerege al Neapolelui între 1610 şi 1616.

[8] *Cu picioru-nfipt în scară:* Primul vers al unor *coplas* (stanțe) faimoase în epocă. Primele versuri sună astfel: „Puesto ya el pie en el estribo, / con las ansias de la muerte, / señora, aquesta le escribo, / pues partir no puedo vivo, / cuánto más volver a verte" („Cu piciorul înfipt în scară, / cu groaza morții, / doamnă, îți scriu acestea, / deoarece nu pot pleca viu, / necum să mai vin să te văd...").

excelența voastră în Spania să fie atât de mare, încât să-mi redea viața. Dacă e hotărât însă că trebuie s-o pierd, facă-se voia cerurilor, şi cel puțin afle-mi excelența voastră dorința şi afle c-a avut în mine un slujitor atât de dornic să vă slujească, încât a vrut ca până şi dincolo de moarte să-şi învedereze gândul. Oricum, mă bucur ca într-o prorocire de sosirea excelenței voastre, sunt fericit văzându-vă ridicat în slăvi şi iarăşi mă bucur că nădejdile mele s-au dovedit a fi adevăruri, sporite de faima faptelor bune ale excelenței voastre. Îmi stăruie încă în suflet unele rămăşițe şi semne din *Săptămânile din grădină*[9] şi din faimosul *Bernardo*[10]. Dacă din fericire, spre norocul meu, care nici n-ar mai fi noroc, ci minune, cerul mi-ar da viață, le veți vedea şi odată cu ele, şi sfârşitul *Galateei*[11], pe care ştiu că excelența voastră o îndrăgiți. Şi pe lângă aceste opere, împlinindu-mi mai departe dorința, aibă Dumnezeu în pază cât poate pe excelența voastră. Din Madrid, la nouăsprezece aprilie, anul o mie şase sute şaisprezece.

Sluga excelenței voastre,
MIGUEL DE CERVANTES

PROLOG

---

[9] *Săptămânile din grădină: Las semanas del jardin,* operă pierdută, scrisă probabil în maniera *Decameronului* (J.P. Avalle-Arce). E menționată în *Prologul* la *Nuvelele exemplare* şi la *Opt comedii...,* de unde se poate deduce că elaborarea ei era destul de avansată. E evident faptul că, cel puțin în ultimii ani de viață, Cervantes lucra la mai multe cărți deodată.

[10] *Bernardo:* Operă pierdută, ca şi precedenta.

[11] *sfârşitul Galateei:* E vorba de romanul pastoral al lui Cervantes, *La Galatea* (1585), în şase cărți, a cărei continuare nu a mai apărut niciodată, deşi marele scriitor visa şi pe patul de moarte s-o termine.

S-a întâmplat, aşadar, preaiubite cititorule, că pe când nentorceam doi prieteni de-ai mei şi cu mine de la Esquivias[12], vestita aşezare din mii de pricini faimoasă, mai întâi pentru viţele-i ilustre şi-apoi pentru preailustrele-i vinaţuri, auzii că din spate vine-n mare grabă cineva minat pare-se de dorinţa de-a ne ajunge din urmă, dovadă că ne strigă să nu mai dăm pinteni cu atâta zor. Îl aşteptarăm şi iată că sosi călare pe-o măgăriţă un student cenuşer, zic aşa pentru că era îmbrăcat tot în cenuşiu, cu ochelari, pantofi rotunjiţi şi floretă, guler lustruit şi cu găitane la fel de mari; e drept că n-avea decât două, căci uneori gulerul îi cădea într-un peş, iar îndreptarea lui îl costa multă trudă şi chibzuinţă.

Ajungând lângă noi, zise:

— După graba cu care v-aţi aşternut drumului, se vede treaba că domniile voastre vă duceţi să vă luaţi în primire vreo slujbă sau vreo prebendă la curte, unde se şi află eminenţa sa cardinalul de Toledo şi maiestatea sa, deoarece vă asigur că măgăriţei mele i s-a adus nu doar o dată elogiul că-i iute de picior.

La care unul dintre soţii mei răspunse:

— Vina o poartă calul dumisale domnului Miguel de Cervantes, căci e niţel cam lung de pas.

Nici n-auzi bine numele de Cervantes, că studentul se şi dădu jos de pe dobitocul lui, de-i căzu ba straiţa[13], ba sacul de haine, că ducea cu el tot calabalâcul acesta, se repezi la mine şi grăbindu-se să mă apuce de mâna stângă, zise:

— Da, da! Iată-l pe ciungul cel teafăr, pe faimosul întreg, pe scriitorul cel plin de haz, într-un cuvânt bucurie a muzelor!

Mie, care într-un răstimp atât de scurt îmi şi văzusem marele encomion al proslăvirilor, mi se păru necuviincios să

---

[12] *Esquivias:* Târg în provincia Toledo; aici s-a născut Cătălina de Salazar, cu care Cervantes s-a căsătorit, în aceeaşi localitate, la 12 decembrie 1584.

[13] *straiţa:* în text, *cojin,* pentru care urmăm interpretarea lui J.B. Avalle-Arce: *bolsa de viaje (ed. cit.,* n. 13).

nu-i răspund la fel. Aşa că-l îmbrăţişai pe, după gât, ceea ce-l făcu să-şi piardă de-a binelea gulerul, şi-i spusei:

— Asta-i o greşeală în care au căzut mulţi pătimaşi neştiutori; eu, domnule, sunt într-adevăr Cervantes, dar nicidecum bucuria muzelor, nici altceva din câte nimicuri ai mai rostit. Întoarce-te la măgăriţa domniei tale, încalecă şi hai să ne petrecem într-o plăcută conversaţie bucata de drum ce ne-a mai rămas.

Făcu întocmai cuviinciosul student, slăbirăm niţel frâiele şi ne urmarăm drumul la pas aşezat, şi între timp veni vorba de boala mea, iar vrednicul învăţăcel îmi şi puse cruce, zicând:

— Boala asta e dropica şi n-are s-o tămăduiască nici toată apa din Marea Oceană, chiar îndulcită de-ai bea-o. Domnia ta, domnule Cervantes, drămuieşte-ţi băutul, dar nu uita să mănânci, şi-aşa ai să te vindeci fără altă doctorie.

— Mulţi mi-au mai spus-o – răspunsei eu –, dar nu mă pot opri să beau după pofta inimii, de parcă numai pentru asta m-aş fi născut. Viaţa mi se-apropie de sfârşit şi după efemeridele pulsului meu care, oricât ar mai zăbovi, tot au să-şi încheie călătoria cel târziu duminică, mi-o voi încheia şi eu pe-aceea a vieţii mele[14]. La grea cumpănă ai ajuns domnia ta să mă cunoşti, căci nu-mi mai rămâne vreme destulă ca să mă arăt recunoscător pentru bunăvoinţa pe care mi-ai arătat-o.

Şi, într-acestea, ajunserăm la podul Toledo-ului, şi intrai pe el, iar studentul se depărta ca s-o apuce pe cel al Segoviei.

Cât despre ceea ce se va zice despre întâmplarea mea, avea-vor faima grijă, şi prietenii dorinţa s-o spună, iar eu unul şi mai mare dorinţă s-o ascult.

Îl mai îmbrăţişai o dată, el îmi mai făcu o plecăciune, dădu pinteni măgăriţei şi mă lăsă tare mâhnit pe când se-ndepărta călare pe dânsa, după ce-i dăduse penei, mele un asemenea prilej de a scrie vorbe de duh; dar nu toate vremurile sunt aidoma. Veni-va poate şi vremea când, înnodând firul acesta rupt, va să spun ceea ce aici mi-e cu neputinţă s-o fac, deşi

[14] Cervantes a murit în ziua de sâmbătă 23 aprilie 1616.

s-ar fi cuvenit. Rămas bun, vorbe de duh, rămas bun, prieteni voioşi, că eu mă duc murind dorind să vă văd curând fericiți în cealaltă viață!

Cartea întâi

a istoriei
Muncilor lui Persiles
şi ale Sigismundei

Capitolul I

Strigăte scotea barbarul Corsicurbo la gura strâmtă a unei temnițe adânci, mai degrabă mormânt decât închisoare multor trupuri vii îngropate acolo, şi cu toate că zgomotul grozav şi înspăimântător făcut de el se auzea şi de aproape, şi de departe, nimeni nu pricepea desluşii; vorbele pe care le rostea, afară de nefericita Cloelia, ferecată de nenorocirile ei în hăul acela.

— Ai grijă, o, Cloelia – spunea barbarul –, ca flăcăul pe care ți l-am încredințat acum vreo două zile să urce aici aşii cum este, cu mâinile strâns legate la spate şi atârnat de frânghia pe care o las acum în jos; şi mai ia seama dacă printre femeile din prada trecută nu cumva e vreuna vrednică de tovărăşia noastră şi de bucuria luminii cerului senin ce ne acoperă şi-a văzduhului întremător ce ne împrejmuieşte[15].

---

[15] Romanul începe *in medias res,* conform tradiției romanului grecesc, întemeiat teoretic pe Aristotel *(Poetica,* 1455b): „Ce însemnează a privi un subiect în linii generale o poate arăta pilda Ifigeniei: o fată tânără, pe punctul de a fi jertfită, dispare tainic dinaintea sacrificatorilor şi sălăşluită în altă țară, unde datina cere ca străinii să fie jertfiți Zeiței, ajunge să capete sarcina de sacrificatoare. După o vreme, se întâmplă ca fratele ei să vină acolo (faptul că porunca de a se duce îi era dată de un zeu pentru un motiv special, cum şi în ce scop anume, sunt în afară de subiect). Ajuns pe acele meleaguri, şi prins, în clipa când să fie jertfit e recunoscut" (trad, de C. Balmuş). „Şi toate acestea se reflectă în primele capitole ale lui *Persiles.* Sau se poate spune că începutul tradițional *în medias res* al romanului grecesc se întrepătrunde aici cu o problemă de teorie literară de obârşie aristotelică. De la bun început, aşadar, romanul şi teoria lui funcționează la un unison atât de perfect, încât sunt inseparabile" (J.B. Avalle-Arce,. *ed. cit.,* n. 17).

Dădu numaidecât drumul unei frânghii groase de cânepă şi puțin mai târziu, el cu încă patru barbari îl traseră sus, legat pe sub brațe la capătul frânghiei, şi-l scoaseră, apucându-l cu putere, pe un tânăr de vreo nouăsprezece-douăzeci de ani, îmbrăcat în straie de marinar din pânză grosolană, dar frumos mai presus de orice laudă.

Înainte de toate, barbarii îi încercară cătuşele şi funiile care-i țineau mâinile legate la spate. Apoi îi scuturară pletele care, aidoma unor nesfârşite inele de aur curat, îi acopereau capul. Îi spălară chipul acoperit de praf, dând la iveală o frumusețe atât de minunată, încât uimi şi înduioşa până şi inimile celor care-l luau cu sine ca să-i fie călăi.

Chipeşul băiat nu arăta nici urmă de îndurerare pe obraz, ci, cu ochi parcă voioşi, înălță fruntea şi privind către cer în toate părțile, grăi cu glas limpede şi limbă netulburată:

— Vă aduc mulțumiri, o, nemărginite şi milostive ceruri, că m-ați adus să mor acolo unde lumina voastră are să-mi vadă moartea, *şi* nu acolo unde temnițele întunecoase, din care am apucat să ies, o acoperă cu umbre tenebroase; tare-aş vrea măcar să nu mor deznădăjduit, pentru că sunt creştin, dar nefericirile îmi sunt atât de mari, încât mă cheamă şi aproape mă constrâng să-mi doresc moartea.

Nici una din vorbele lui n-a fost pricepută de barbari, fiind rostite într-o limbă deosebită de a lor. Şi astfel, astupând mai întâi gura închisorii subpământene cu o stâncă grea şi cei patru luându-l între ei pe tânăr fără a-l dezlega, ajunseră cu el pe țărm, unde aveau o plută de buşteni legați întreolaltă cu liane tari şi cu gânjuri mlădioase de răchită.

Meşteşugul acesta le slujea, după cum avea să se vadă numaidecât, drept navă cu care treceau în altă insulă, ce se zărea la vreo două-trei mile de acolo.

Săriră deîndată pe buşteni, îl aşezară la mijloc pe prizonier, iar unul dintre barbari apucă un arc uriaş ce se afla pe plută şi punând într-însul o săgeată imensă, cu vârf de cremene, îl încordă cu mare sprinteneală şi luându-l la ochi pe tânăr, şi-l făcu țintă şi dădu semne că era hotărât să-i străpungă pieptul. Ceilalți barbari apucară trei prăjini

groase, cioplite în chip de vâsle, unul făcu pe cârmaciul şi ceilalți doi îndrumară plută către cealaltă insulă vecină.

Frumosul tânăr, care aştepta temător, dintr-o clipă în alta, lovitura săgeții amenințătoare, îşi ridica umerii, îşi strângea buzele, îşi arcuia sprâncenele şi într-o tăcere adâncă, se ruga cerului înde sine nu să-l mântuie de primejdia pe cât de apropiată pe-atât de crudă, ci să-i dea curaj ca s-o îndure.

Văzând aceasta şi ştiind că nu printr-o asemenea moarte urma să i se ia viața, asprimea inimii fiindu-i înduioşată de frumusețea flăcăului, barbarul săgetător nu vru să-l mai supună unei morți amânate, cu săgeata mereu ațintită spre pieptul lui, ei, azvârlind arcul şi apropiindu-se de el, îi dădu de înțeles prin semne, cum putu mai bine, că nu vrea să-l ucidă.

Între timp, pluta de buşteni ajunsese la jumătatea strâmtorii dintre cele două insule când, pe neaşteptate, se stârni o furtună din pricina căreia, fără ca nepricepuții marinari să poată drege pluta, lemnele acesteia se dezlegară şi se desfăcură în mai multe părți, pe una din ele, alcătuită din vreo şase buşteni, rămânând însuşi tânărul care cu atât de puțin timp în urmă se temuse de altă moarte decât prin înec.

Apele înălțară vârtejuri, vânturile vrăjmaşe se încăierară, barbarii pieriră înecați, lemnele de care era legat prizonierul ieşiră în larg, talazurile îi treceau pe deasupra, împiedecându-l nu numai să vadă cerul, ci chiar să-l poată implora să se milostivească de nenorocirea lui. Ci el se îndură, căci valurile necurmate şi turbate, care-l acopereau în fiece clipă, nu-l smulseră de pe buşteni şi nu-l duseră cu sine în hăul lor: fiind legat cu mâinile la spate, nu putea nici să se prindă, nici să caute alt mijloc de scăpare.

Aşa precum s-a spus, ieşi în largul mării, care, dincolo de un promontoriu al insulei, se dovedi ceva mai blândă şi mai liniştită, iar buştenii, ajunşi aici ca prin minune, se apărară de marea cea furioasă.

Ostenit, tânărul se aşeză în capul oaselor şi aruncându-şi privirea în toate părțile, descoperi chiar lângă el o corabie

care zăbovea, ca într-un port sigur, în acel loc tihnit al mării învolburate. Cei de pe corabie zăriră şi ei buştenii şi mogâldeaţa nedesluşită de pe ei şi vrând să se lămurească ce este, coborâră barca şi se apropiară de el şi găsind acolo un tânăr pe cât de răvăşit pe-atâta de frumos, cu mare grabă şi milă îl trecură pe corabia lor, uimindu-i cu neaşteptata descoperire pe toţi câţi se aflau pe dânsa.

Flăcăul urcă purtat pe braţe de ceilalţi şi neputându-se ţine pe picioare de slăbit ce era – fiindcă de trei zile nu pusese nimic în gură – şi de mult ce-l frământaseră şi-l zdrobiseră valurile, se prăbuşi pe puntea corăbiei, drept care căpitanul acesteia, mânat de o simţire mărinimoasă şi de firească milă, porunci să i se sară în ajutor.

Unii se repeziră numaidecât să-i taie legăturile, alţii îi aduseră dulceţuri şi vinuri înmiresmate, cu ajutorul cărora tânărul leşinat îşi veni în fire, ca de la moarte la viaţă, şi aţintindu-şi privirea asupra căpitanului, de a cărui noblеţe şi veşminte bogate îşi simţise atraşi atât ochii cât şi graiul, îi spuse:

— Milostivele ceruri răsplătească-ţi, milostive, domn, binele pe care mi l-ai făcut, căci anevoie îndurăm mâhnirile sufletului, dacă nu întremăm slăbiciunile trupului. Nenorocirile mă fac să nu-ţi pot răsplăti binefacerea altfel decât prin recunoştinţă, şi dacă unui biet îndurerat i se poate îngădui să-şi aducă vreo laudă, ştiu că nimeni pe lume nu va putea fi mai recunoscător decât mine. Şi zicând acestea, încercă să se ridice pentru a merge să-i sărute picioarele, dar slăbiciunea nu-i dădu voie, pentru că de trei ori încercă şi tot de-atâtea ori se prăbuşi la pământ. Văzând aceasta, căpitanul porunci să fie dus sub covertă şi întins pe două saltele, să i se scoată veşmintele ude şi să fie îmbrăcat în altele uscate şi curate, lăsându-l apoi să se odihnească şi să doarmă. Porunca dată de căpitan fu îndeplinită. Tânărul se supuse tăcut, iar căpitanul simţi că minunarea îi creşte şi mai mult când îl văzu ridicat în picioare, cu ţinuta lui chipeşă, şi numaidecât începu să-l muncească dorinţa de-a afla, cât mai curând cu putinţă, cine era, cum îl chema şi din ce pricini se născuse împrejurarea care-l adusese la o

asemenea strâmtoare. Curtenia întrecându-i însă curiozitatea, ținu ca mai întâi să-i ajutoreze lui şubrezenia si abia pe urmă să-şi împlinească el însuşi voia.

Capitolul II din Cartea întâi

Slujitorii corăbiei îl lăsară pe tânăr să se odihnească, împlinind porunca mai marelui lor. Cum însă-l încolțeau gânduri felurite şi triste, somnul nu-i putu pune stăpânire pe simțuri, neîngăduindu-i să adoarmă nici zvonul unor oftaturi pline de mâhnire şi-al unor plânsete zbuciumate care-i ajunseră la urechi venind parcă dindărătul peretelui de scânduri al unei încăperi alăturate. Şi prinzând a le asculta cu multă luare-aminte, auzi că spuneau:

— Sub trist şi rău semn m-au zămislit părinții mei, şi mama sub neprielnică stea m-a azvârlit la lumina lumii! Şi bine zic că m-a azvârlit, fiindcă unei naşteri ca a mea i se poate zice mai degrabă azvârlire decât născare! Gândeam că mă voi bucura în libertate de lumina soarelui în viața aceasta; gândul m-a înşelat însă, căci mă văd acuma gata să fiu vândută ca roabă, nefericire cu care nimic nu se poate asemui.

— O, tu, oricine-ai fi! – spuse atunci tânărul –. Dacă e adevărat, după cum se zice, că nenorocirile şi muncile sunt alinate dacă, sunt împărtăşite, apropie-te şi prin crăpăturile dintre scânduri, povesteşte-mi-le pe-ale tale, căci dacă nu vei găsi alinare în mine însumi, vei găsi măcar pe cineva care să fie mişcat la auzul lor.

— Ascultă atunci – i se răspunse –, în vorbe cât mai puține am să-ți povestesc nedreptățile pe care mi le-a făcut soarta. Dar aş vrea să ştiu mai întâi cui le povestesc. Spune-mi dacă nu cumva eşti un tânăr găsit cu puțin timp în urmă, pe

jumătate mort, pe nişte buşteni ce le slujesc drept bărci, pe cât se spune, unor barbari din insula în apropierea căreia am aruncat ancora ca să ne adăpostim de furtuna ce s-a stârnit.

— Eu însumi sunt – răspunse tânărul.

— Aşadar, cine eşti? – întrebă persoana care vorbea.

— Ți-aş spune-o dacă n-aş vrea să mă îndatorezi povestindu-ți mai întâi tu viața, căci după vorbele pe care te-am auzit rostindu-le adineauri, îmi închipui că nu-ți e peatât de bună pe cât ți-ai dori-o.

La care ea răspunse:

— Ascultă, dar, îți voi spune pe scurt necazurile mele. Căpitanul şi stăpânul acestei corăbii se numeşte Arnaldo, e fiul moştenitor al regelui Danemarcei, în a cărui putere, prin felurite şi ciudate întâmplări, a ajuns o tânără de neam ce mi-a fost stăpână şi care, după mine, e de-o asemenea frumusețe, încât le-ar putea întrece pe toate cele câte trăiesc astăzi pe lume, ca şi pe cele pe care le-ar putea zugrăvi în închipuire mintea cea mai ascuțită. Înțelepciunea îi este pe potriva frumuseții, iar nefericirile pe potriva înțelepciunii şi frumuseții. O cheamă Auristela, părinții ei sunt de spiță regească şi nespus de bogați. Ea, prin urmare, în fața căreia toate laudele se dovedesc neîndestulătoare, s-a pomenit vândută, cumpărată fiind de Arnaldo, iar el a îndrăgit-o şi-o îndrăgeşte cu atâta înflăcărare şi atât de adânc, încât de mii de ori a vrut să şi-o facă din roabă stăpână, primind-o ca pe soția-i legiuită, şi asta cu încuviințarea regelui, tatăl lui Arnaldo, care a fost de părere că Auristela, prin nemaiîntâlnitele-i virtuți şi prin noblețea ei, ar merita să fie chiar mai mult decât regină, dar ea l-a refuzat, zicând că nu e cu putință să rupă un legământ făcut de dânsa de a-şi păstra fecioria cât va trăi, şi nici nu şi-l va încălca, oricâte făgăduieli ar îndemna-o şi oricâte morți ar amenința-o. Asta nu l-a făcut însă pe Arnaldo să nu-şi mai hrănească nădejdile cu închipuiri îndoielnice întemeiate pe schimbarea vremurilor şi pe firea nestatornică a femeilor, până ce o dată, pe când stăpână-mea Auristela se desfăta, nu ca o roabă, ci ca o regină, într-o preumblare pe țărmul mării, s-a întâmplat să vină nişte corăbii de corsari şi ei au răpit-o, ducând-o nu

se ştie unde. Prinţul Arnaldo a crezut că-i vorba de aceiaşi corsari care i-o vânduseră întâia oară, corsari ce străbat toate mările, insulele şi ţărmurile de pe-aici, răpind sau cumpărând cele mai frumoase fete pe care le găsesc şi pe care le-aduc să le vândă cu mare câştig în insula aceasta, unde se zice c-am ajuns, şi care e locuită de nişte barbari, oameni neîmblânziţi şi cruzi, ce socotesc înde ei drept lucru de necălcat şi sigur, convinşi fie de diavol, fie de un vrăjitor din vechime socotit de ei drept un bărbat preaînţelept, cum că din rândurile lor va să iasă un rege careva cuceri lumea şi va câştiga mare parte dintr-însa; ei nu ştiu cine are să fie regele acesta pe care-l aşteaptă şi ca s-o afle, vrăjitorul cu pricina le-a dat următoarea poruncă: şi anume, să-i jertfească pe toţi bărbaţii ce vor fi ajungând pe insulă, şi din inimile lor, adică din a fiecăruia în parte, să facă o pulbere pe care s-o dea de băut barbarilor celor mai de seamă de pe insulă, cu porunca limpede ca pe acela care ar înghiţi-o fără să se strâmbe şi fără să dea semne că i se pare rea la gust, să-i proclame rege al lor; dar nu acesta are să fie cuceritorul lumii, ci un fiu al lui. Le-a mai hotărât să adune pe insulă toate fetele pe care le vor putea cumpăra sau răpi, şi pe cea mai frumoasă dintre ele să i-o dăruiască numaidecât barbarului căruia băutul pulberii îi făgăduieşte stirpe vitează. Cu fecioarele cumpărate sau răpite se poartă bine, doar într-asta arătând a nu fi barbari, iar pentru cele pe care le cumpără plătesc preţuri foarte ridicate, în bucăţi de aur curat şi-n perle de foarte mare preţ, aflate din belşug în apele de pe lângă ţărmurile acestor insule; drept care, mânaţi de acest interes şi câştig, mulţi s-au făcut corsari şi neguţători. Arnaldo, aşadar, închipuindu-şi, după cum ţi-am spus, că pe această insulă ar putea fi şi Auristela, jumătate a sufletului său[16], fără de care nu poate trăi, a poruncit, pentru a-şi adeveri bănuiala... să mă vândă pe mine barbarilor pentru ca,

[16] Topos de origine horaţiană *(Ode,* 1, 3, 8: „Et serves animae dimidium meae"), frecvent utilizat de Cervantes (vezi mai jos, cartea a II-a, cap, XVII). Obârşia platonică – prin filiera neoplatonismului renascentist – trebuie să fie avută şi ea în vedere.

rămânând printre ei, să fac pe iscoada şi să aflu ceea ce doreşte el să ştie, iar acum nu mai aşteaptă decât să se potolească marea ca să facă escală şi să-ncheie târgul. Vezi, dar, de n-am dreptate să mă plâng, întrucât soarta ce mă aşteaptă e să-mi duo viața printre barbari, căci cu frumusețea mea nu-mi pot făgădui s-ajung regină, mai cu seamă dacă norocul meu cel sărac o fi adus-o într-adevăr aici pe insulă şi pe stăpână-mea, neasemuita Auristela. Aceasta e pricina suspinelor pe care m-ai auzit scoțându-le şi din aceste temeri se trag plânsetele care mă chinuiesc.

Tăcu zicând acestea, iar flăcăul simți că i se pune un nod în gât, îşi lipi buzele de scânduri şi le scăldă în lacrimi îmbelşugate şi câteva clipe mai târziu, o întrebă de nu ştie cumva dacă Arnaldo s-o fi bucurat de Auristela sau dacă Auristela, dimpotrivă, cu inima zălogită altcuiva, l-o fi disprețuit pe Arnaldo şi n-a primit un dar atât de mare precum un regat, pentru că lui i se părea că legile plăcerii omeneşti sunt uneori mai puternice decât cele ale religiei.

Ea îi răspunse că deşi timpul i-ar fi putut da Auristelei prilejul să se îndrăgostească de un anume Periandro, care o scosese din țara ei, cavaler mărinimos, înzestrat cu tot ceea ce-l putea face vrednic de dragostea celor ce ajungeau să-l cunoască, n-o auzise niciodată pomenindu-l în tânguirile necurmate despre nenorocirile ei, înălțate cerului, şi nici altcumva.

O întrebă atunci dacă-l cunoaşte pe acel Periandro despre care vorbea.

Ea-i răspunse că nu şi că numai din auzite ştia că el fusese cel care o luase cu sine pe stăpâna ei, în slujba căreia intrase numai după ce Periandro o părăsise, printr-o întâmplare neobişnuită.

Aici ajunseseră, când fu strigată de sus Taurisa, acesta fiind numele celei ce-şi istorisise nenorocirile şi care, auzindu-se chemată, zise:

— Fără doar şi poate, marea e liniştită şi furtuna s-a potolit, de vreme ce mă cheamă să mă supună nefericitei vânzări. Rămâi cu Dumnezeu, oricine-ai fi, şi păzească-te cerurile să nu ajungi ca pulberea inimii tale arse să

învedereze trufia şi neobrăzata lor profeție, căci nerușinații locuitori ai acestei insule caută deopotrivă inimi de ars şi fecioare de păstrat pentru ceea ce urmăresc.

Se despărțiră. Taurisa urcă pe punte. Tânărul rămase gânditor şi ceru să i se dea veşminte, fiindcă voia să se scoale. I se aduse un strai de damasc verde, croit după chipul celui de pânză pe care-l purtase. Urcă pe punte.

Arnaldo îl primi cu înfățişare plăcută. Îl aşează lângă el. O îmbrăcară pe Taurisa bogat şi elegant, aşa cum obişnuiesc să se îmbrace nimfele apelor sau hamadriadele munților. În timp ce se săvârşeau toate acestea spre minunarea tânărului, Arnaldo îi istorisi toată dragostea şi toate gândurile lui şi chiar îi ceru sfatul despre ceea ce urma să facă şi-l întrebă dacă mijloacele pe care le foloseşte ca să afle ce-i cu Auristela sunt nimerite.

Tânărul, care, de pe urma convorbirii cu Taurisa şi-a celor povestite de Arnaldo, avea sufletul plin de mii de închipuiri şi bănuieli, văzând, într-o iute desfăşurare a gândului, tot ce se putea întâmpla dacă Auristela s-ar fi găsit, cu adevărat printre barbarii aceia, îi răspunse:

— Domnule, nu sunt la vârsta la care să pot da sfaturi, dar mă simt împins de voința de a te sluji, întrucât viața pe care mi-ai dat-o, împreună cu primirea şi hatârurile ce mi le-ai făcut, mă silesc să mi-o pun în slujba ta. Numele meu e Periandro, născut din părinți de neam mare, Şi pe măsura nobleței îmi sunt şi nenorocul, şi necazurile, care, de multe ce sunt, nu-mi lasă acum răgaz ca să ți le istorisesc. Auristela aceea pe care o cauți e o soră de-a mea pe care şi eu o caut, căci, din felurite pricini, ne-am rătăcit unul de altul acum un an de zile. După numele şi frumusețea ridicate în slavă de tine îmi dau seama, fără greş, că e sora mea cea pierdută, şi ca s-o găsesc, mi-aş da nu numai viața ce-o am, ci şi bucuria pe care nădăjduiesc s-o simt la găsirea ei, adică tot ce pot prețui mai mult. Şi astfel, fiind atât de dornic s-o găsesc, stau şi aleg, dintre alte multe mijloace pe care le plăsmuiesc în închipuire, unul mai sigur şi mai scurt, chiar dacă s-ar putea dovedi mai primejdios pentru viața mea.

Domnule Arnaldo, eşti oare hotărât s-o vinzi pe fecioara aceasta barbarilor pentru ca, aflată în puterea lor, să vadă dacă nu cumva e acolo şi Auristela, urmând s-o afli printr-o nouă fată vândută aceloraşi barbari, Taurisei nelipsindu-i atunci prilejul să-ți dea de ştire dacă Auristela se numără ori nu printre celelalte pe care barbarii le păstrează în scopul ştiut şi le cumpără cu atâta grijă?

— Aşa este – zise Arnaldo –, şi am ales-o pe Țaurisa dintre cele patru care ne însoțesc pe corabie în acelaşi scop, fiindcă Taurisa o cunoaşte, întrucât i-a fost cameristă.

— Totul e foarte bine chibzuit – zise Periandro – dar eu sunt de părere că nimeni nu va face asta mai bine decât mine, deoarece vârsta, înfățişarea, interesul ce mă însufleţeşte, ca şi faptul că o cunosc ca nimeni altul pe Auristela, totul mă sfătuieşte să iau pe umerii mei această faptă. Gândeşte-te, domnule, dacă eşti de aceeaşi părere, şi nu mai zăbovi, căci în împrejurările anevoioase şi încurcate, sfatul şi făptuirea cată s-o pornească într-o clipă.

Vorbele lui Periandro îl mulțumiră pe Arnaldo şi fără a mai lua aminte la unele neajunsuri pe care le întrezărea, le şi puse în fapt şi alegând din multele şi bogatele veşminte pe care le luase cu sine ca să le aibă dacă ar fi găsit-o pe Auristela, îl îmbrăcă pe Periandro, care păru apoi cea mai strălucită şi mai frumoasă femeie văzută până atunci de ochii omeneşti, căci de n-ar fi fost frumusețea Auristelei, nici una nu l-ar fi putut ajunge. Cei de pe corabie rămaseră uimiți, Taurisa uluită, iar prințul tulburat, deoarece, dacă n-ar fi fost convins că e fratele Auristelei, gândul că e bărbat i-ar fi străpuns sufletul cu lancea oțetită a geloziei, al cărei vârf cutează a pătrunde şi prin cel mai ascuțit diamant, vreau să spun că gelozia sfarmă orice siguranță şi prevedere cu care s-ar înarma inimile îndrăgostite. În cele din urmă, odată săvârşită metamorfoza lui Periandro, ieşiră mai în largul mării, spre a putea fi pe deplin zăriți de barbari.

Graba cu care Arnaldo voi să aibă ştiri despre Auristela îl împiedică să-l întrebe mai întâi pe Periandro cine sunt el şi sora lui şi ce-l adusese în starea de plâns în care-l găsise, căci toate acestea ar fi trebuit, după o bună chibzuință, să

premeargă încrederii pe care i-o arăta. Dar cum e în firea îndrăgostiților să-şi îndrepte gândurile mai degrabă spre căutarea mijloacelor de a-şi împlini dorința decât spre alte iscodiri, nu prinse prilejul să întrebe ceea ce i-ar fi prins bine să ştie şi ceea ce a aflat mai târziu, când nu i-a mai venit bine s-o ştie.

Depărtându-se, aşadar, un pic de insulă, după cum am spus, împodobiră nava cu steguleţe şi flamuri care, cele dinții biciuind văzduhul, iar celelalte sărutând apele, alcătuiau o privelişte nespus de frumoasă; marea liniştită, cerul senin, sunetul fluierelor şi-al altor instrumente umplea de uimire sufletele, iar barbarii, care priveau nu prea de departe, rămaseră şi mai uimiți şi într-o clipă se înşirară pe țărm, înarmați cu arcuri şi săgeți despre a căror mărime am vorbit mai sus.

Ceva mai puțin de o milă despărțea corabia: de insulă, când, după ce fu trasă o salvă cu toate tunurile, multe şi mari, câte aveau, fu coborâtă la apă barca şi după ce urcară în ea Arnaldo, Taurisa şi Periandro, însoțiți de şase marinari, puseră în vârful unei prăjini o pânză aibă, aşa cum se obişnuieşte la aproape toate neamurile pământului.

Şi ceea ce li se întâmplă acolo se povesteşte în capitolul următor.

Capitolul III din Cartea întâi

În vreme ce barca se apropia de țărm, barbarii se tot îmbulzeau, dornic fiecare de a fi cel dintâi care să vadă ce-i în ea. Şi ca semn că aveau s-o întâmpine cu pace, nu cu război, scoaseră multe pânze şi le înălțară în văzduh, sloboziră nenumărate săgeți în vânt, şi unii dintre ei, cu neînchipuită uşurință, săreau dintr-o parte într-alta.

Barca nu putu ajunge chiar la țărm, marea fiind atunci la reflux, căci şi prin părțile acelea ea creşte şi scade, ca pe la noi, dar barbarii, în număr de vreo douăzeci, o porniră pe jos prin nisipul ud şi se apropiară de ea până ce-o atinseră aproape cu mâna. Purtau pe umeri o femeie barbară, dar de o mare frumusețe, şi care, înainte ca altcineva să ia cuvântul, zise pe leşeşte:

— Vouă, oricine ați fi, domnitorul sau mai bine zis cârmuitorul nostru vă cere să-i spuneți cine sunteți, de ce veniți şi ce căutați. De aduceți cumva vreo fecioară de vânzare, vă va fi plătită foarte bine, dacă însă aveți alte mărfuri, nu avem nevoie de ele, fiindcă-n ostrovul acesta al nostru, har cerului, avem toate cele de trebuință vieții omeneşti, fără a fi nevoiți să plecăm în căutarea lor prin alte părți.

Arnaldo o înțelese foarte bine şi-o întrebă dacă este barbară de fel sau dacă era una dintre cele cumpărate pe ostrovul acela.

La care ea răspunse:

— Răspunde-mi tu la ce te-am întrebat, că stăpânilor mei nu le place să mă-ntind la alte vorbe decât la cele care le sunt de folos în îndeletnicirea lor.

Auzind acestea, Arnaldo răspunse:

— Noi suntem de fel din regatul Danemarcei, de meserie suntem neguțători şi corsari, schimbăm ce putem, vindem ce ni se cumpără şi neguțăm ce furăm, şi printre alte prăzi ce ne-au picat în mâini se numără şi fecioara aceasta – şi-l arătă pe Periandro – pe care, întrucât e una din cele mai frumoase sau, mai bine zis, cea mai frumoasă din lume, am adus-o ca s-o vindem, căci ştim bine în ce scop sunt cumpărate pe ostrovul acesta, şi dacă e să se-adeverească profeția înțelepților voştri, puteți nădăjdui că frumusețea asta fără seamăn şi cu fire voioasă are să vă aducă pe lume feciori frumoşi şi viteji.

Auzindu-i vorbele, câțiva dintre barbari îi cerură femeii barbare să le spună ce zice. Ea le spuse şi numaidecât se şi desprinseră din rândul lor patru inşi care plecară – după cum părea – ca să dea de ştire cârmuitorului lor. În timpul

scurs până la întoarcerea lor, Arnaldo o întrebă pe barbară dacă mai sunt pe insulă şi alte femei cumpărate şi dacă printre ele este vreuna deopotrivă cu cea adusă de ei spre vânzare.

— Nu – spuse barbara –, căci, deşi multe, nici una nu-i deopotrivă cu mine fiindcă, de fapt, şi eu sunt una dintre nefericitele ce stau să ajungă regine ale barbarilor de aici, şi acesta ar fi cel mai mare nenoroc ce s-ar putea abate asupra mea.

Cei ce se duseseră pe uscat se întorseseră, şi cu ei veniră mulți alții, în frunte cu domnul lor, ce putea fi recunoscut după podoabele bogate pe care le purta.

Periandro îşi acoperise fața cu un văl uşor şi străveziu, pentru ca lumina ochilor lui să-i izbească pe neaşteptate, precum un fulger, pe cei ai barbarilor, care-l priveau cu cea mai mare luare-aminte.

Cârmuitorul vorbi cu femeia barbară, urmarea fiind că ea îi spuse lui Arnaldo că domnul ei cerea să se dea poruncă a i se ridica fecioarei vălul. Făcură întocmai. Periandro se ridică în picioare, îşi descoperi fața, înălță ochii la cer, se arătă îndurerat de soarta sa, îşi aruncă razele celor doi sori într-o parte şi-n alta, încât, întâlnindu-se cu cele ale căpeteniei barbare, îl puseră la pământ, cel puțin aşa dădu să se înțeleagă căderea lui în genunchi, precum căzuse, adorând în felul său frumoasa icoană despre care credea că e femeie, şi vorbind cu barbara, făcu repede târgul şi dădu printr-însa tot ce vru să ceară Arnaldo, fără nici un cuvânt de împotrivire.

Toți barbarii plecară pe insulă şi-ntr-o clipă se întoarseră cu nenumărate bucăți de aur şi lungi şiraguri de mărgăritare din cele mai fine, pe care i le încredințară lui Arnaldo, fără a socoti, ba chiar cu toptanul, iar acesta, luându-l de mână pe Periandro, i-l încredință barbarului şi-i spuse tălmacei să-i facă ştiut stăpânului ei că peste câteva zile avea să se întoarcă şi să-i vândă încă o fecioară, dacă nu la fel de frumoasă, cel puțin atâta cât să merite a fi cumpărată.

Periandro îi îmbrățişa pe toți cei ce veniseră în barcă, cu ochii aproape grei de lacrimi, născute nu dintr-o inimă

femeiască, ci din prefirarea atâtor împrejurări crunte prin care îi fusese dat să treacă.

Făcu semn Arnaldo către corabie ca să tragă cu tunurile, iar barbarul către ai lui ca să cânte din instrumente, şi-ntr-o clipă cerul fu asurzit de artilerie şi de muzica barbarilor, şi văzduhul se umplu de sunete învălmăşite şi neasemănătoare. Cu această salvă, purtat pe umerii barbarilor, Periandro puse piciorul pe uscat, Arnaldo şi cei ce-l însoțeau se întoarseră pe corabie, Arnaldo rămânând înțeles cu Periandro să facă tot ce-i stătea în putință ca să nu se depărteze de insulă, dacă nu-l silea vântul, decât atâta cât să nu poată fi văzut de pe ea, şi apoi să se-ntoarcă spre a o vinde – de va fi fiind nevoie – şi pe Taurisa, şi atunci, după semnul ce i-l va face Periandro, avea să ştie dacă o găsise ori nu pe Auristela, iar dacă ea nu se va fi aflând pe insulă, avea să găsească el o cale de a-l slobozi pe Periandro, fie şi pornind război împotriva barbarilor cu toată puterea sa şi-a prietenilor săi.

Capitolul IV din Cartea întâi

Printre cei veniți să pună la cale cumpărarea fecioarei, împreună cu căpetenia lor sosi şi un barbar pe nume Bradamiro, unul din cei mai viteji şi mai nobili din întreaga insulă, disprețuitor al oricărei legi, mai trufaş decât însăşi trufia şi îndrăzneț ca el însuşi, fiindcă nu poți găsi pe altul cu care să-l compari.

Acesta, aşadar, de îndată ce-l zări pe Periandro, luându-l ca şi toți ceilalți, drept femeie, îşi puse în gând să şi-o aleagă pentru sine, fără a mai aştepta încercarea sau împlinirea legilor profeției.

De îndată ce Periandro puse piciorul pe insulă, o droaie de barbari se întrecură să-l ia pe umeri şi cu semne de nesfârşită veselie, îl duseră la un cort mare, întins alături de

numeroase altele mici, pe o pajişte liniştită şi desfătătoare, acoperite fiind toate cu piei de animale, care domestice, care sălbatice.

Barbara ce slujise drept tălmăce la cumpărare şi vânzare nu se clintea de lângă el şi cu vorbe şi într-o limbă neînțeleasă lui, îl mângâia.

Cârmuitorul porunci apoi câtorva inşi să treacă pe ostrovul cu închisoarea şi să aducă de-acolo un bărbat, dacă mai era vreunul, ca să facă încercarea nădejdii lor amăgitoare. I se dădu numaidecât ascultare şi în aceeaşi clipă, alții aşternură pe pământ piei de animale, tăbăcite, plăcut mirositoare şi curate, în chip de fețe de masă, şi aruncară pe ele, risipindu-le fără nici o rânduială sau noimă, fel de fel de fructe uscate şi după ce el şi unii dintre barbarii nobili ce se aflau de față se aşezară pe jos, începură a mânca şi a-l pofti prin semne pe Periandro să facă şi el ca dânşii.

În picioare nu rămase decât Bradamiro, rezemat în arcul său, uitându-se țintă la aceea pe care o şi socotea femeia lui. Cârmuitorul îl rugă să şadă, dar el nu-i dădu ascultare, ci, scoțând un oftat adânc, îi întoarse spatele şi ieşi din cort.

Chiar atunci sosi un barbar care-i spuse căpeteniei că, în timp ce el şi cu alți patru inşi se pregăteau să treacă pe insula cu închisoarea, la țărm ajunsese o plută cu un bărbat şi cu păzitoarea temniței, ştiri ce puseră capăt prânzului, căpetenia, şi toți cei de față sculându-se şi mergând să vadă pluta. Periandro voi să-l însoțească şi el, ceea ce-i pricinui o mare mulțumire.

Când sosiră, prizonierul şi paznica lui se şi aflau pe uscat. Periandro privi cu multă luare-aminte ca să vadă dacă nu cumva îl cunoştea pe nefericitul adus de soarta-i vitregă în acelaşi impas în care se văzuse şi el, fără a izbuti să-i vadă însă chipul întreg, din pricină că-şi ținea fruntea aplecată, străduindu-se parcă anume să nu se lase văzut de nimeni; în schimb, nu putu să n-o recunoască pe femeia despre care se spunea că e paznica închisorii, vederea şi cunoaşterea ei încremenindu-i sufletul şi răvăşindu-i simțirile, fiindcă îşi dădu seama limpede şi fără putință de îndoială că este

Cloelia, doica iubitei lui Auristela. Ar fi vrut să-i vorbească, dar nu cuteză, neştiind dacă avea sau nu să izbutească. Şi astfel, înăbuşindu-şi dorința ca şi vorbele ce-i stăteau pe buze, aşteptă să vadă ce întorsătură aveau să ia lucrurile.

Cârmuitorul, doritor să isprăvească mai repede cu încercările şi să-i dea o fericită tovărăşie lui Periandro, porunci ca tânărul să fie jertfit numaidecât şi din inima lui să se facă pulberea trebuincioasă ridicolei şi amăgitoarei încercări.

Mai mulți barbari îl şi înşfăcară pe tânăr fără alte pregătiri decât că-l legară la ochi cu o cârpă; îl siliră să îngenuncheze, legându-i mâinile la spate, iar el, fără a scoate o vorbă, ca un miel blind, aştepta lovitura care avea să-i ia viața.

Văzând acestea, bătrâna Cloelia ridică glasul şi cu mai multă inimă decât ar fi lăsat să se creadă anii ei cei mulți, prinse a spune:

— Ia seama, o tu, mare cârmuitor, ce faci, pentru că cel care ai poruncit să fie jertfit nu e bărbat şi nu-ți poate fi de nici un folos după gândul tău, întrucât e cea mai frumoasă femeie pe care ți-ai putea-o închipui. Vorbeşte, preafrumoasă Auristela, şi nu îngădui, târâtă de unda nefericirilor tale, să ți se ia viața, punând stavilă proniei cereşti care ți-o poate păzi şi păstra, spre a te bucura de dânsa fericită.

La vorbele ei, barbarii cei cruzi opriră lovitura tocmai când umbra cuțitului se şi lăsase pe grumazul celui îngenuncheat. Cârmuitorul porunci să fie dezlegat şi să i se slobozească mâinile, şi ochilor lui să li se redea lumina şi privindu-l cu luare-aminte, i se păru că vede cel mai frumos chip de femeie pe care-l văzuse vreodată, judecând, aşa barbar cum era, că, în afară de cel al lui Periandro, nici unul pe lume nu-i putea fi pe potrivă.

Ce limbă ar putea oare spune, ce pană ar putea scrie ceea ce simți Periandro când văzu că Auristela însăşi era cea osândită şi cea eliberată! Ochii i se împăienjeniră, inima i se întunecă şi cu pas împleticit şi şovăitor, se duse s-o îmbrățişeze pe Auristela şi-i spuse, strângând-o la piept:

— O iubită jumătate a sufletului meu, o, trainic stâlp al nădejdilor mele, o tu, odor, nu ştiu să spun dacă spre binele

sau spre răul meu găsit[17], deşi nu poate fi decât spre bine, deoarece vederea ta nu poate naşte nici un rău! Iată-l aici pe fratele tău Periandro!

Şi vorbele acestea le rosti cu glas atât de încet, încât n-a putut fi auzit de nimeni, şi urmă zicând:

— Trăieşte, stăpână şi soră a mea, căci pe insula asta moartea nu femeilor le e sortită, şi nu te îndârji să fii tu cu tine însăți mai crudă decât locuitorii ei; încrede-te în ceruri, că de vreme ce şi până acum te-au mântuit de multele primejdii de care te-ai văzut pesemne amenințată, te vor mântui şi de cele de care te-ai putea teme de acum înainte.

— Vai, frățioare! – răspunse Auristela, căci ea era cea care, luată drept bărbat, urma să fie jertfită –. Vai, frățioare – zise ea încă o dată –, tare mă tem că ananghia în care ne găsim are să fie cea din urmă la care ne putem aştepta din partea nenorocirilor noastre! E un noroc că te-am găsit, dar şi un nenoroc că ne-ntâlnim într-un asemenea loc şi-n asemenea veşminte.

Plângeau amândoi, şi lacrimile lor fură zărite de barbarul Bradamiro care, crezând că Periandro le vărsa îndurerat de moartea celui ce-i putea fi, după socotința lui, cunoscut, rudă sau prieten, hotărî să-l elibereze, chiar de-ar fi fost să înfrunte orice neajunsuri; şi astfel, ducându-se lângă cei doi, o prinse cu o mână pe Auristela şi cu privire amenințătoare şi gest sfidător, strigă:

— Nimeni să nu cuteze, dacă ține la viața lui, să se atingă măcar de un fir de păr al acestor două ființe; fecioara e a mea, pentru că îmi place mie, iar bărbatul acesta trebuie slobozit pentru că aşa îi place ei.

Nici nu sfârşi bine vorba şi barbarul cârmuitor, mâniat şi nerăbdător peste măsură, puse în arc o săgeată lungă şi ascuțită şi depărtându-l de sine atâta cât putu să-şi întindă brațul stâng, îi aduse coada cu mâna dreaptă lângă ureche şi

---

[17] *o tu, odor, ...spre răul meu găsit:* Parafrază după un vers din celebrul sonet al lui Garcilaso de la Vega: „Oh dulces prendas, por mi mal halladas!" („Odoare dulci spre răul meu găsite!) Cf. şi *Don Quijote,* II, XVIII.

dădu drumul săgeții cu atâta dibăcie şi cu atâta furie, încât ea ajunse într-o clipă la gura lui Bradamiro şi i-o închise, încremenindu-i mişcarea limbii şi scoțându-i sufletul, iar pe toți ceilalți de față lăsându-i uluiți, buimaci şi cu sufletul la gură.

Dar lovitura, pe cât de îndrăzneață pe-atât de bine țintită, nu şi-o dădu chiar atât de neprimejduit, ci îşi primi cu aceeaşi monedă şi plata cutezanței lui. Pentru că un fiu al lui Corsicurbo, barbarul care se înecase când cu trecerea lui Periandro, încredințat că mai iuți îi sunt picioarele decât săgețile arcului, din două salturi ajunse lângă căpetenie şi ridicând brațul, îi împlântă în piept un pumnal care, deşi de piatră, era mai puternic şi mai ascuțit decât unul din oțel călit.

Cârmuitorul închise ochii într-o noapte fără sfârşit şi răzbună cu moartea sa pe cea a lui Bradamiro, tulbură piepturile şi inimile rudelor amândurora, puse armele în mâinile tuturora şi într-o clipă, întărâtați de răzbunare şi mânie, începură a-şi trimite morți prin săgeți dintr-o parte în alta; când isprăviră săgețile, cum mâinile şi pumnalele nu se isprăviseră, se năpustiră unii asupra altora; fără ca fiul să-şi mai respecte tatăl şi nici fratele frații, ci, ca şi cum de multă vreme ar fi fost vrăjmaşi de moarte din pricina multor ocări îndurate, se sfâşiau cu unghiile şi se spintecau cu pumnalele, fără a se mai găsi cineva care să-i împace.

Printre săgețile, rănile, loviturile şi uciderile acestea, se adunaseră la un loc bătrâna Cloelia, fecioara tălmace, Periandro şi Auristela, strângându-se unii într-alții, plini toți de spaimă şi nedumeriți.

În toiul acestei furii, câțiva barbari care se vede că erau de partea lui Bradamiro, luându-şi avânt, se răzlețiră de încăierare şi porniră să dea foc unei păduri din apropiere, ca unui bun al cârmuitorului. Copacii începură să ardă şi vântul înteți furia, aşa încât, sporind flăcările şi fumul, se temură cu toții să nu fie orbiți şi arşi de vii.

Se lăsa noaptea care, şi luminoasă de-ar fi fost, tot s-ar fi întunecat, şi cu atât mai vârtos cu cât era întunecoasă şi neagră. Gemetele muribunzilor, strigătele celor care

amenințau, trosnetele focului nu în inimile barbarilor iscau teamă, ei fiind orbiți de mânie şi răzbunare, ci în cele ale bieților inşi strânşi laolaltă, care nu ştiau ce să facă, încotro să se ducă sau cura să iasă din impas, şi-n această împrejurare atât de nelămurită, cerul nu uită să-i ajute într-un chip atât de neobişnuit, încât li se păru de-a dreptul o minune.

Era aproape noapte şi încă, aşa cum spuneam, una întunecoasă şi înspăimântătoare, şi numai flăcările pădurii aprinse răspândeau destulă lumină ca să poți desluşi lucrurile, când un tânăr barbar veni la Periandro şi în limba castiliană, pe care acesta o înțelegea bine, îi spuse:

— Urmează-mă, frumoasă fecioară, şi spune-le şi celorlalți care te însoțesc să facă la fel, că dacă cerurile mă ajută, am să vă scot la liman bun.

Periandro nu răspunse nici un cuvânt, ci doar făcu astfel încât Auristela, Cloelia şi tălmacea să prindă curaj şi să-l urmeze. Şi astfel, călcând în picioare leşuri şi arme de-a valma, porniră după tânărul barbar care-i călăuzea, îi băteau în spate flăcările pădurii cuprinse de pârjol, slujindu-le drept vânt ca să le iuțească paşii. Anii cei mulți ai Cloeliei şi cei puțini ai Auristelei nu le-ngăduiau să-şi potrivească pasul după cel al călăuzului. Drept care, văzând cum stau lucrurile, barbarul, robust şi în putere, o apucă pe Cloelia şi-o luă în cârcă, iar Periandro făcu la fel cu Auristela. Tălmacea, mai puțin gingaşă, mai curajoasă, îi urma cu vigoare bărbătească. Şi aşa, mai căzând, mai ridicându-se, după cum se zice, sosiră pe țărm şi după ce merseră de-a lungul lui cale de vreo milă către miazănoapte, barbarul intră într-o peşteră încăpătoare prin care mareea intra şi ieşea. Merseră câțiva paşi printr-însa, cotind când într-o parte, când în alta, drumul ba strâmtându-se, ba lărgindu-se, iar ei ba agățându-se, ba aduşi de spate, ba încovoiați până la pământ, ba în picioare şi drepți, până li se păru că ies într-o câmpie netedă şi că-şi pot îndrepta oasele fără grijă, după cum le-o spuse şi călăuzul lor, deoarece ei nu puteau vedea nimic în bezna nopții, iar luminile munților pârjoliți, care

tocmai atunci ardeau mai cu furie, nu puteau ajunge până acolo.

— Binecuvântat fie Domnul – spuse barbarul tot pe limba castiliană –, că ne-a adus în locul acesta, căci deşi aici ne mai poate pândi vreo primejdie de moarte, n-are să fie!

Într-asta, văzură venind în fugă spre dânşii o lumină mare, aidoma unei comete sau, mai bine zis, unei stele căzătoare străbătând văzduhul. Ar fi aşteptaţ-o cu frica-n suflet, dacă barbarul n-ar fi spus:

— E tatăl meu, ne iese în întâmpinare.

Periandro care, deşi nu foarte curgător, ştia să vorbească limba castiliană, îi spuse:

— Cerul să-ţi răsplătească, o înger cu chip de om sau oricine-ai fi, binele pe care ni l-ai făcut, căci chiar de n-ar însemna pentru noi decât o amânare a morţii, îl privim ca pe o rară binefacere!

Sosi într-acestea lumina purtată de un om barbar după cum părea şi arăta, de vreo cincizeci şi ceva de ani după înfăţişare. Ajungând lângă ei, puse jos lumina, care nu era decât o torţă făcută dintr-un lemn gros, şi se îndreptă cu braţele deschise către feciorul lui, întrebându-l pe limba castiliană ce se întâmplase de se întorcea într-o asemenea tovărăşie.

— Tată – răspunse flăcăul –, să mergem la aşezarea noastră, că multe avem de spus şi mai multe încă de chibzuit. Arde insula, aproape toţi locuitorii ei au fost prefăcuţi în scrum ori sunt pe jumătate pârjoliţi; cele câteva rămăşiţe pe care le vezi aici le-am răpit dintr-un îndemn ceresc flăcărilor şi tăişului pumnalelor barbare. Să mergem, domnule, aşa cum spuneam, la aşezarea noastră, pentru ca milostenia mamei şi-a surorii mele să se vădească şi să se facă simţite, alinându-i pe oaspeţii aceştia ai mei, trudiţi şi înfricoşaţi.

Tatăl îi călăuzi, toţi îl urmară, Cloelia se însufleţi, dovadă că o porni pe jos. Periandro nu vru să lepede povara cea frumoasă pe care o purta, întrucât nu era cu putinţă ca ea să-i fie o apăsare de vreme ce Auristela îi era singurul bun de pe pământ.

Nu merseră mult şi ajunseră la o stâncă foarte înaltă, la poalele căreia desluşiră o încăpere sau o peşteră foarte largă, căreia înseşi stâncile îi slujeau drept acoperiş şi drept pereți. Ieşiră, cu facle aprinse în mâini, două femei îmbrăcate în straie barbare: una, o fată de vreo cincisprezece ani, cealaltă de vreo treizeci; aceasta din urmă frumoasă, dar fata nespus de frumoasă.

Una spuse:

— Vai, tată şi frate dragă!

Iar cealaltă nu spuse decât:

— Fii binevenit, fiule, odorul sufletului Ineu!

Tălmacea se miră că pe meleagul acela nişte femei ce păreau sălbatice vorbesc altă limbă decât aceea obişnuită pe insulă, şi tocmai când stătea să întrebe cărei minuni îi datorau ele cunoaşterea limbii aceleia, o împiedică porunca dată de părinte soției şi fiicei lui, şi anume să acopere cu blănuri pământul peşterii golaşi. Ele îi dădură ascultare, rezemând faclele de pereți; într-o clipită, zeloase şi harnice, scoaseră din altă hrubă, ce se deschidea şi mai în adânc, piei de capră, de oi şi de alte animale, împodobind cu ele pământul şi stăvilind frigul care începea să-i supere.

Capitolul V

Despre seama
pe care o dădu despre sine spaniolul barbar
noilor săi oaspeți

Cina fu grabnică şi scurtă, dar lipsa oricărei temeri cât mâncară o făcu de-a dreptul gustoasă. Aduseră facle noi, şi încăperea, deşi afumată, rămase caldă. Vasele în care fu servită cina nu erau nici de argint, nici de porțelan de Pisa: mâinile tinerilor barbari închipuiră farfuriile, iar drept pahare folosiră nişte coji de copaci, ceva mai plăcute decât pluta.

Candia[18] rămase departe, servindu-se în locu-i apă curată, cristalină şi rece ca gheaţa.

Cloelia adormi îndată, căci anii cei mulţi la număr sunt prieteni mai buni cu somnul decât cu oricare altă conversaţie, oricât de plăcută. Barbara mai vârstnică îi făcu în cealaltă încăpere culcuşul, înjghebându-i din blănuri atât salteaua cât şi macatul; apoi se întoarse lângă ceilalţi, cărora spaniolul le vorbi pe limba castiliană în chipul următor:

— Deşi firesc ar fi ca eu să aflu, domnii mei, cel dintâi câte ceva despre starea şi întâmplările domniilor voastre înainte de a vi le împărtăşi pe-ale mele, vreau, pentru a vă îndatora, să mi le ştiţi, ca să nu mi le tăinuiţi pe-ale voastre după ce mi le veţi asculta pe-ale mele.

Eu unul, după cum a vrut soarta cea bună, m-am născut în Spania, într-unui din cele mai îmbelşugate ţinuturi ale ei. M-au adus pe lume părinţi din mica nobilime. M-au crescut ca oamenii bogaţi. Am ajuns la porţile gramaticii, prin care se pătrunde în celelalte ştiinţe. Steaua mea m-a înclinat şi spre litere, dar şi mai mult încă spre arme. În anii mei cei verzi n-am legat prieteşug nici cu Ceres, nici cu Bacchus, şi astfel în mine Venus a fost mereu rece[19]. Purtat, aşadar, de aplecarea mea firească, mi-am părăsit patria[20] şi m-am dus la războiul purtat pe atunci de maiestatea cezarului Carol al V-lea în Germania[21] împotriva unora dintre capii acelei ţări. Marte mi-a fost binevoitor, mi-am dobândit renume de bun soldat, m-a cinstit împăratul însuşi, am avut parte de prieteni şi în

---

[18] *Candia:* sau Creta, producea vinuri renumite, de o reputaţie aparte bucurându-se vinul de Malvazia *(malvasia).*

[19] *Ceres..., Bacchus..., Venus...:* Frază din Terenţiu *(Eunucul,* IV, 5), devenită proverbială sub forma „Sine Cerere et Baccho, friget Venus".

[20] *patria:* În secolul al XVI-lea are loc deplasarea semantică a termenului *patria* de la sensul localizant *(patria chica,* patria mică) la sensul modern. Cervantes foloseşte aici vocabula în cel dintâi înţeles al ei (J.B. Avalle-Arce).

[21] *...războiul purtat pe atunci de... Carol al V-lea în Germania:* Aluzie la războiul pornit de Carol Quintul împotriva principilor germani protestanţi grupaţi în „Uniunea de la Schmalkalden" şi încheiat cu înfrângerea protestanţilor la Mühlberg (24 aprilie 1547). În ciuda acestei trimiteri exacte, cronologia lui *Persiles* e foarte labilă.

primul rând, am învățat să fiu mărinimos şi bine crescut, virtuți pe care le deprinzi la şcoala Martelui creştin. M-am întors în patrie slăvit şi bogat, cu gândul de a rămâne acasă câteva zile ca să mă bucur de părinții mei, care erau încă în viață, şi de prietenii ce mă aşteptau. Dar cea căreia i se zice Fortuna[22], şi despre care eu unul nu ştiu ce poate fi, pizmuindu-mi tihna, şi-a învârtit roata ce se zice c-o are şi m-a prăbuşit din vârful ei, unde credeam că mă aflu, în afundul nefericirii în care mă văd, luându-şi-l ca unealtă a faptei sale pe un cavaler, cel de-al doilea fiu al unui nobil ce-şi avea moşia lângă locul meu de baştină[23].

Acesta veni, aşadar, în satul meu ca să asiste la nişte serbări. Aflându-se în piață într-un cerc de hidalgi şi cavaleri printre care mă număram şi eu, se întoarse către mine şi cu un aer trufaş şi zâmbitor, îmi spuse:

— Viteaz mai eşti, señor Antonio. Tare bine i-a prins experiența Flandrei şi-a Italiei, c-a devenit într-adevăr manierat. Afle, clar, bunul Antonio că mi-e tare drag.

Eu îi răspunsei:

— Fiindcă eu sunt acel Antonio, sărut de mii de ori mâinile senioriei tale pentru hatârul pe care mi-l faci. Ce mai, senioria ta te porți pe măsura persoanei tale, cinstindu-ți compatrioții şi slugile; țin însă ca senioria ta să priceapă că podoabele pomenite mi le-am dus în Flandra de pe meleagurile mele, iar cu buna mea creştere am venit pe lume din pântecele maicii mele. Aşa încât, pentru asta, nu merit nici laudă, nici ocară şi pe scurt, bun sau rău cum oi ii, sunt sluga devotată a senioriei tale şi te rog să-mi arăți întreaga cinstire pe care o merită bunele mele poftiri.

Un hidalg care stătea lângă mine, bun prieten de-al meu, îmi spuse, dar nu destul de încet încât să nu-l poată auzi cavalerul:

---

[22] *Fortuna*: Zeița întâmplării oarbe şi a hazardului la romani a fost „creştinată" şi identificată cu Providența divină.

[23] Nucleul istoriei spaniolului Antonio (duel provocat de o ofensă prin formula de adresare) e luat din foarte citita pe atunci operă a lui Juan Huarte de San Juan, *Examen de ingenios* (Baeza, 1575).

— Ia seama, prietene Antonio, cum vorbeşti, că aici señorului don Cutare nu-i zicem senioria ta.

La care îi dădu răspuns cavalerul, înainte de a i-l fi dat eu:

— Bunul Antonio vorbeşte cum se cuvine, pentru că mi se adresează după obiceiul din Italia, unde în loc de domnia ta se zice senioria ta.

— Cunosc prea bine – spusei eu – obiceiurile şi ceremoniile oricărui fel de bună creştere, iar dacă îi zic senioriei tale seniorie, nu înseamnă că mă iau după obiceiul din Italia, ci fiindcă socot că acela care vrea să-mi vorbească mie de sus trebuie să fie senior în înțelesul din Spania, şi cum eu unul sunt fiul faptelor mele şi al unor părinți nobili, merit ca orice seniorie să-mi vorbească cuviincios, iar cine ar cuteza să spună că nu-i aşa – şi-n aceeaşi clipă îmi şi dusei mâna la spadă – e foarte departe de a fi bine crescut[24].

Zicând şi făcând, îi dădui cu sete două lovituri de sabie în cap, şi-l năucii în asemenea măsură, încât n-a mai ştiut ce este cu el şi n-a mai făcut nimic de folos ca să-şi spele ofensa, eu unul urmându-mi provocarea şi aşteptând liniştit cu sabia goală-n mână. Cum îi trecu însă năuceala, îşi duse mâna la sabie şi dădu să-şi răzbune ocara. Dar nu-l lăsai să-şi împlinească nobila hotărâre şi nu i-o îngădui nici sângele care-i curgea dintr-una din cele două răni de la cap.

Cei de față se răscoliră. Se ridicară împotriva mea. M-am refugiat acasă la părinții mei. Le-am povestit întâmplarea, şi dânşii, cunoscând primejdia în care mă aflam, îmi dădură bani şi-un cal bun, sfătuindu-mă să mă pun la adăpost, pentru că-mi găsisem duşmani numeroşi, puternici şi cu trecere. Aşa am făcut, şi două zile mai târziu am trecut hotarul în Aragon, unde mi-am mai tras puțin sufletul după o asemenea grabă nemaicunoscută mie. În sfârşit, cu aproape acelaşi zor, m-am dus în Germania, unde am intrat iarăşi în slujba împăratului. Acolo am fost însă înştiințat că duşmanul meu mă caută, împreună cu mulți alții, vrând cu

---

[24] Tot episodul de mai sus se întemeiază pe inadecvări de adresare, socotite injurioase. Încercarea de a le echivala ni s-a părut, aici, inutilă, aşa încât am preferat să rămânem foarte aproape de textul original. Pentru alte împrejurări asemănătoare, vezi pp. 322 şi 342.

orice preț să mă omoare. M-am temut, cum era şi firesc, de-o atare primejdie. M-am întors în Spania, căci nu se află azil mai bun decât cel făgăduit de bârlogul duşmanului însuşi. Mi-am văzut părinții noaptea, mi-au dat iarăşi bani şi giuvaeruri, şi m-am dus cu ele la Lisabona, unde m-am îmbarcat pe-o corabie ce se şi afla cu pânzele sus, gata de plecare în Anglia, cu ea urmând să călătorească şi câțiva cavaleri englezi ce veniseră, minați de curiozitate, să vadă Spania şi după ce u văzuseră toată sau măcar cele mai frumoase oraşe ale ei, se întorceau în patrie.

S-a întâmplat să mă sfădesc însă, dintr-o pricină măruntă, cu un marinar englez, căruia m-am văzut nevoit să-i trag o palmă. Lovitura asta stârni mânia celorlalți marinari şi-a întregului echipaj al corăbiei, aşa încât începură cu toții să arunce în mine cu lot ce le căzu în mână. M-am refugiat pe dunetă şi mi-am luat drept scut pe unul din cavalerii englezi, adăpostindu-mă în spatele lui, apărare ce mi-a ajutat să nu-mi pierd viața. Ceilalți cavaleri au potolit gloata, dar numai cu condiția să mă arunce în mart sau să mi se dea luntrea sau bărcuța corăbiei spre a mă-ntoarce cu ea în Spania sau acolo unde mă Va purta cerbi Aşa s-a făcut. Mi-au dat barca înzestrată cu două butoiaşe de apă, unul de unt şi o câtime de pesmeți. Le-am mulțumit protectorilor mei pentru binele pe care mi-l făceau, m-am aşezat în barcă numai cu două vâsle, corabia s-a îndepărtat, s-a lăsat o noapte neagră, m-am pomenit singur în mijlocul acelei nesfârşiri de ape, fără a putea urma alt drum decât acela ce-mi era îngăduit fără să plutesc împotriva valurilor sau vântului. Mi-am înălțat privirea la cer, mi-am încredințat viața în mâinile Domnului cu toată smerenia de care am fost în stare, mi-am ațintit ochii spre miazănoapte, deslușind astfel încotro mă îndreptam, dar nu şi locul unde mă aflam. Şase zile şi şase nopți am tot mers aşa, punându-mi nădejdea mai mult în blândețea cerului decât în puterea brațelor mele, care, ostenite acum şi stoarse de vlagă din pricina muncii necontenite, au dat drumul vâslelor, pe care le-am scos din ujbe şi le-am pus în

barcă, spre a mă sluji de ele când avea să mi-o îngăduie marea sau când aveau să mă ajute puterile.

M-am întins cât eram de lung în barcă, am închis ochii şi-n taina inimii mele n-a rămas stint din cer pe care să nu-l chem în ajutor. Şi-n toiul acestui impas, şi-n toiul acestei ananghii – lucru anevoie de crezut –, m-a năpădit un somn atât de greu, încât, ştergându-mi din simțire orice mâhnire, am adormit – atât de mare e puterea nevoilor şi trebuințelor firii noastre; dar şi aşa, în somn, închipuirea îmi înfățişa mii de feluri de morți înfiorătoare, toate însă-n apă, şi-ntr-unele mi se părea, că-s mâncat de lupi şi sfâşiat de fiare, aşa încât, fie adormit, fie treaz, viața nu-mi era decât tot o moarte amânată.

Din acest somn zbuciumat m-a trezit cu spaimă un va] dezlănțuit al mării care, năpustindu-se peste copastie, îmi umplu barca cu apă. Mi-am dat seama de primejdie. Am înapoiat, cum-am putut mai bine, marea mării. Am început să mă folosesc iarăşi de vâsle, care însă nu mi-au fost de nici un ajutor. Am văzut că marea se burzuluieşte tot mai mult, biciuită şi sfârtecată de un vânt aprig de miazăzi, care pe-acolo pare a-şi arăta puterea mai mult decât pe alte mări. Am înțeles că era o nerozie să-i înfrunt turbarea cu biata mea barcă şi asprimea cu puterile mele slăbite şi stoarse. Şi astfel, iarăşi am desprins vâslele şi mi-am lăsat barca să alerge încotro li se năzărea talazurilor şi vântului s-o poarte. Mi-am reînnoit rugăciunile, am făcut şi alte legăminte, am sporit apele mării cu acelea ce mi se revărsau din ochi nu de teama morții, care mi se arăta atât de apropiată, ci de-a osândei cuvenite faptelor mele celor rele. În sfârşit, nu mai ştiu după câte zile şi nopți de rătăcire pe mare, tot mai chinuit şi mai însetat, mă pomenii lângă o insulă fără picior de om pe dânsa, dar plină de lupi care o cutreierau în haite mari. Mă apropiai la adăpostul unei stânci ce se înălța pe țărm, fără a cuteza să sar pe uscat de frica dihăniilor pe care le văzusem. Mâncai din pesmetul de tot muiat, căci nevoia şi foamea nu țin seama de nimic. Se lăsă noaptea, mai puțin întunecoasă decât cea trecută. Marea se potolea parcă, şi ziua următoare făgăduia mai multă linişte. Privii cerul şi

văzui stelele, păreau şi ele a făgădui astâmpăr pe ape şi tihnă în văzduh.

Într-acestea, mi se păru, prin lumina îndoielnică a nopții, că pe stânca aceea care-mi slujea drept port se înşiraseră aceiaşi lupi pe care-i văzusem pe plajă, şi că unul din ei – acesta-i adevărul – îmi spunea cu glas limpede şi desluşit şi pe limba mea:

— Spaniolule, ieşi în larg şi caută-ți în altă parte norocul dacă nu vrei să mori aci îmbucătățit de ghearele şi de colții noştri, şi nu-ntreba cine-i cel ce ți-o spune, ci mulțumeşte cerului că ai găsit milostivire până şi printre fiare.

Dacă m-am înspăimântat ori nu, o las la socotința dumneavoastră. Dar tulburarea nu mi-a fost atât de mare încât să nu pun în faptă sfatul ce-mi fusese dat. Pregătii ujbele, legai vâslele, îmi încordai brațele şi ieşii în largul mării. Cum însă nenorocirile şi suferințele tulbură de obicei ținerea de minte a celui ce le-ndură, n-am să vă pot spune câte zile am rătăcit pe mările acelea, înghițind nu una, ci mii de morți la fiecare pas, până când, după ce barca îmi fu înşfăcată de brațele unei furtuni grozave, mă pomenii în insula aceasta, azvârlit chiar în locul unde se află gura peşterii prin care ați intrat aici. Barca aproape rămăsese pe uscat, dar era cât pe ce s-o smulgă iarăşi resacul. Văzând asta, sării dintr-însa şi înfigându-mi unghiile în nisip, nu mă mai lăsai întors de val în mare. Şi cu toate că, odată cu barca, marea îmi lua şi viața, răpindu-mi speranța de-a mi-o recâştiga, am fost bucuros să-mi schimb felul morții şi să rămân pe uscat, căci prelungindu-se viața, nu se înăbuşă speranța.

Aici ajunsese barbarul spaniol, acesta fiind titlul la care-l îndreptățea veşmântul lui, când din încăperea de mai din afund, unde-o lăsaseră pe Cloelia, se auziră gemete şi suspinuri duioase. Auristela, Periandro şi toți ceilalți alergară numaidecât într-acolo cu torțe, ca să vadă ce se-ntâmplă, şi-o găsiră pe Cloelia rezemată cu umerii de stâncă şi şezând în capul oaselor pe piei, cu ochii ațintiți la cer şi aproape stinşi.

Se apropie de dânsa Auristela şi-i spuse cu vorbe pline de milă şi îndurerate:

— Ce-i asta, dădacă dragă? Cum, e oare cu putinţă să vrei să mă părăseşti tocmai aici, în pustietatea asta, şi când am cea mai mare nevoie de sfaturile dumitale?

Cloelia îşi veni oarecum în simţire şi luându-i mâna, îi spuse Auristelei:

— Uite-aici, copilă a inimii mele, ce am e-al tău. Aş fi vrut ca viaţa să-mi ţină până când viaţa ta şi-ar fi găsit liniştea meritată, dar nu mi-o îngăduie cerul, iar voia mea se potriveşte dup-a lui şi cu dragă inimă-i dăruiesc viaţa mea. Un lucru te rog, stăpână, şi anume ca atunci când soarta cea bună va vrea – că are să vrea, neapărat – să te vezi iarăşi la locul tău, dacă părinţii sau vreuna din rubedeniile mele vor mai fi fiind în viaţă, să le spui că mor creştineşte, în credinţa lui Iisus Hristos şi în aceea, care e tot una cu a lui, a sfintei Biserici catolice romane. Şi nu-ţi spun mai mult, pentru că nu pot.

Zicând acestea şi rostind de multe ori numele lui Iisus, închise ochii într-o noapte întunecoasă, privelişte ce-o făcu şi pe Auristela să-i închidă pe-ai săi, într-un leşin adânc. Şi ochii lui Periandro se prefăcură în izvoare, şi-ai celorlalţi privitori în râuri. Periandro se grăbi să-i sară-n ajutor Auristelei, care, venindu-şi în fire, îşi spori lacrimile şi izbucni iarăşi în suspinuri, rostind, vorbe în stare să-nduioşeze până şi pietrele.

Hotărâră ca pe Cloelia s-o îngroape a doua zi şi rămânând ca lângă trupul moartei să privegheze fecioara barbară şi fratele ei, ceilalţi se duseră să se odihnească în, scurtul răstimp ce mai rămăsese din noapte.

Capitolul VI

Unde barbarul spaniol îşi urmează istoria

Ziua aceea se arătă lumii, pare-se, cu o întârziere mai mare ca de obicei, din pricină că fumul şi spuzele pârjolului, care încă mai bântuia insula, împiedicau razele soarelui să ajungă până la pământ.

Barbarul spaniol îi porunci fiului său să iasă din locul acela, cum obişnuia şi-n alte dăți, şi să afle ce se petrece pe insulă.

Ceilalți îşi trecură noaptea într-un somn zbuciumat, pentru că durerea şi mâhnirea pricinuite de moartea dădacei ei nu-i îngădui Auristelei să doarmă, iar nesomnul Auristelei îl ținu în neîntreruptă veghere şi pe Periandro, care, împreună cu Auristela, ieşi sub cerul liber şi văzu că locul acela era făcut şi durat de fire ca şi cum l-ar fi alcătuit dibăcia şi arta. Era rotund, înconjurat de stânci foarte înalte şi golaşe şi după părerea lui, gândi că măsura ceva mai mult de o leghe, fiind acoperit în întregime de copaci pădureți care dădeau roade tare strepezite, dar bune oricum de mâncat. Iarba era înaltă, fiindcă numeroasele ape ce izvorau din stânci întrețineau o verdeață veşnică, toate acestea minunându-l şi uimindu-l.

Veni într-acestea barbarul spaniol şi zise:

— Veniți, domnilor, s-o înmormântăm pe răposata şi să-mi isprăvesc istorisirea începută.

Aşa făcură şi-o îngropară pe Cloelia în găvanul unei stânci, acoperind-o cu pământ şi cu pietre mai mărunte. Auristela îl rugă să-i pună o cruce deasupra, semn că trupul de la picioarele ei fusese creştin. Spaniolul răspunse că avea să aducă o cruce mare pe care o ținea în sălaşul lui şi avea s-o pună la mormânt. Îi dădură cu toții cel de pe urmă salut; Auristela izbucni iarăşi în plâns, şi lacrimile ei le stoarseră numaidecât şi pe cele din ochii lui Periandro.

Apoi, întrucât se întorsese şi flăcăul barbar, se înapoiară cu toții la adăpostul scobiturii din stâncă, unde dormiseră, ca să se apere de frigul ce amenința cu asprimea lui.

Şi după ce şezură pe blănurile moi, barbarul ceru să se facă tăcere şi-şi urmă povestea în acest chip:

— După ce barca în care sosisem mă lăsă pe nisip, iar marea mi-o răpi – am mai spus că odată cu ea mi se ducea şi nădejdea libertății, deoarece nici până acum nu mi-am recâştigat-o – intrai înăuntru aici, văzui locul şi mi se păru că firea îl făcuse şi plăsmuise ca teatru pentru reprezentarea tragediei nenorocirilor mele. M-am mirat că nu vedeam picior de om, ci doar câteva capre de munte şi alte mici dihănii felurite. Am dat ocol locului, am dat de peştera asta săpată în stâncile de-aici şi mi-am hotărât-o drept sălaş. În cele din urmă, după ce-l ocolii în întregime, mă întorsei la intrarea ce mă călăuzise încoace, gândind să văd dacă se aude vreun glas omenesc sau se găseşte cineva care să-mi spună unde mă aflu, iar soarta cea bună şi milostivele ceruri, ce nu mă dăduseră de tot uitării, îmi hărăziră o fetişcană barbară, în vârstă de vreo cincisprezece ani, care, printre stâncile, țancurile şi pietrele de pe țărm, căuta ghiocuri colorate şi fructe de mare gustoase.

Când mă văzu, rămase buimacă, picioarele îi înțepeniră în nisip, slobozi ghiocurile adunate şi fructele de mare i se risipiră toate, o luai în brațe fără să-i spun o vorbă, după cum nici ea nu-mi spuse nici una, intrai în peşteră şi-o adusei chiar în locul unde ne aflăm acum. O lăsai jos, îi sărutai mâinile, o mângâiai pe față şi-i făcui toate semnele şi încredințările cu putință ca să mă arăt blând şi drăgăstos cu dânsa. Ea, după ce-i trecu spaima dintâi, mă privi cu nespusă luare-aminte, îmi atinse tot trupul cu mâinile şi din când în când, după ce frica i se risipi, râse şi mă strânse în brațe şi scoțând din sân un soi de pâine făcută într-un fel aparte, căci nu era de grâu, mi-o vârî în gură şi-mi vorbi pe limba ei, rugându-mă, după cum am aflat mai târziu, să mănânc. Aşa am şi făcut, fiindcă aveam mare nevoie. Mă luă de mână şi mă duse la pârâul acela de colo şi tot prin semne mă rugă să beau. Nu mă mai săturam s-o privesc şi-mi părea mai degrabă înger din cer decât barbară de pe pământ. Mă întorsei la intrarea peşterii şi acolo, cu semne şi cu vorbe pe care nu le pricepea, o implorai, ca şi cum m-ar fi înțeles, să mai vie să mă vadă. Apoi o îmbrățişai din nou, şi ea, neprefăcută şi miloasă, mă sărută pe frunte şi-mi dădu de înțeles

prin semne limpezi şi neîndoielnice că avea să mai vie pe la mine. După aceea mă întorsei în locul acesta, ca să caut şi să încerc rodul de care unii copaci erau încărcaţi, şi găsii nuci, şi alune, şi pere pădureţe. Îi adusei mulţumiri lui Dumnezeu pentru ceea ce găsisem şi-mi însufleţii nădejdile stinse ale mântuirii mele. Am petrecut noaptea chiar aici, am aşteptat ziua şi la lumina ei am aşteptat şi întoarcerea frumoasei mele barbare, însă începusem să mă tem de ea, ros de neîncredere, crezând că avea să mă trădeze şi să mă dea pe mâna barbarilor, de care îmi închipuiam că-i plină insula. Dar teama mi se risipi când o văzui întorcându-se, după ce se făcu ziuă de-a binelea, frumoasă ca soarele, blândă ca o mieluşea, neînsoţită de barbari care să mă prindă, ci încărcată cu hrană care să mă întremeze.

Aici ajunsese cu istorisirea lui viteazul spaniol, când cel ce se dusese să afle ce se petrece pe insulă se întoarse, spunând că aproape toată era în flăcări şi toţi sau mai toţi barbarii morţi, unii de fier, şi alţii de foc, iar dacă mai rămăseseră câţiva în viaţă, aceştia ieşiseră în largul mării pe câteva plute din trunchiuri de copaci ca să fugă pe apă de focul de pe uscat, şi că cei de faţă pot ieşi în voie şi străbate insula prin părţile îngăduite de pârjol, fiecare fiind dator să cugete la un mijloc de a scăpa de pe pământul acela blestemat; că prin apropiere sunt şi alte ostroave locuite de neamuri mai puţin barbare şi că, dacă aveau să schimbe locul, aveau să-şi schimbe poate şi norocul.

— Odihneşte-te niţel, fiule, că tocmai dau seamă domnilor de faţă de întâmplările mele şi nu mai am mult da spus, deşi nenorocirile îmi sunt fără de sfârşit.

— Nu te osteni, stăpâne drag – zise barbara cea vârstnică –, să le istoriseşti atât de-amănunţit, căci s-ar putea să oboseşti sau să-i oboseşti pe ceilalţi. Lasă-mă pe mine să povestesc ce-a mai rămas măcar până-n clipa în care ne aflăm.

— Bucuros – răspunse spaniolul –, are să-mi facă mare plăcere să văd cum le istoriseşti.

— Fapt e – replică ea – că multele mele intrări şi ieşiri prin locul acesta au fost de ajuns pentru ca din mine şi din soţul meu să se nască fata şi băiatul acesta. Şi-l numesc soţ pe acest domn fiindcă, înainte de-a mă fi cunoscut pe de-a-ntregul, mi-a dat cuvântul că-mi va fi soţ, după cum spune el că se obişnuieşte printre adevăraţii creştini. M-a învăţat limba lui şi eu pe el limba mea, şi-n ea m-a învăţat şi legea catolică creştină. M-a udat cu apa botezului în pârâul de colo, deşi nu cu ceremoniile obişnuite, după cum mi-a spus, în ţara lui. Mi-a făcut cunoscută credinţa lui aşa cum o ştie el, iar eu una mi-am întipărit-o în suflet şi-n inimă, dându-i aici toată crezarea de care-am fost în stare. Cred în Sfânta Treime, Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul şi Dumnezeu Duhul Sfânt, trei persoane osebite şi care toatele sunt un singur Dumnezeu adevărat, cred că deşi e Dumnezeu Tatăl şi Dumnezeu Fiul şi Dumnezeu Sfântul Duh, nu sunt trei dumnezei osebiţi şi de sine stătători, ci un singur Dumnezeu adevărat. În sfârşit, cred în tot ce are şi crede sfânta Biserică catolică romană, condusă de Sfântul Duh şi cârmuită de Suveranul Pontif, vicar şi vicerege al lui Dumnezeu pe pământ, urmaş legiuit al Sfântului Petru, primul ei păstor după Iisus Hristos, întâiul şi universalul păstor al soţiei lui, Biserica. Mi-a spus lucruri înălţătoare despre pururea Fecioara Maria, regina cerurilor şi stăpâna îngerilor şi-a noastră, visterie a Tatălui, raclă a Fiului şi iubire a Sfântului Duh, sprijin şi azil al păcătoşilor. Pe lângă acestea m-a învăţat şi altele, pe care nu vi le mai spun, întrucât mi se pare că cele spuse până acum sunt de ajuns ca să înţelegeţi că sunt creştină catolică. Eu, neprefăcută şi miloasă, i-am încredinţat un suflet necioplit, iar el – mulţumită cerurilor – mi l-a înapoiat înţelept şi creştin. I-am dat şi trupul meu, încredinţată fiind că prin asta nu aduc nimănui nici o atingere, şi astfel am ajuns să-i dăruiesc doi copii, cei pe care-i vedeţi aici de faţă şi care sporesc numărul acelora ce-l proslăvesc pe Dumnezeul cel adevărat. În câteva rânduri i-am adus o anumită câtime de aur, care *se* găseşte din belşug pe insulă, şi câteva perle pe care le păstrez în nădejdea zilei atât de fericite când ne vom vedea scoşi din temniţa aceasta

ca să ajungem acolo unde, în libertate, în siguranță şi fără şovăire, să putem intra în rândurile turmei lui Hristos pe care-l ador în crucea aceea de colo. Toate acestea câte le-am spus mi s-a părut că-i mai rămăseseră de spus domnului meu Antonio – căci aşa-l chema pe spaniolul barbar. Care zise:

— Adevăr grăieşti, Ricla dragă, – acesta fiind numele barbarei –.

Cu istorisirea lor schimbătoare îi minunară pe cei de față şi stârniră mii de laude ce le fură aduse şi mii de nădejdi de bine ce le fură prorocite, îndeosebi din partea Auristelei, care le îndrăgise nespus pe cele două barbare, mama şi fiica.

Flăcăul barbar pe care, ca şi pe tatăl lui, îl chema Antonio, spuse cu acest prilej că nu se cădea să mai stea acolo cu mâinile-n sân, fără a căuta chip şi cale de-a ieşi din acea încercuire, căci dacă focul de pe insulă, întinzându-şi pojarul, va trece de munții cei înalți sau, adus de vânt, va cădea şi-n locul unde se aflau, vor fi mistuiți de el cu toții.

— E adevărat ce spui, fiule, – răspunse tatăl –.

— Sunt de părere – zise Ricla – să aşteptăm două zile, fiindcă de pe o altă insulă, atât de apropiată de aceasta, încât uneori, când soarele e neumbrit şi marea liniştită, ochii izbutesc s-o zărească, vin aici locuitori de-ai ei ca să vândă şi să schimbe ce au ei cu ce avem noi, şi schimb la schimb. Eu am să ies de-aici şi cum nu mai e nimeni care să togă cu urechea sau să mă împiedice, căci morții nici nu mai aud, nici nu mai stau piedică, am să fac aşa încât să-mi vândă o barcă, la prețul pe care-l vor vrea ei, fiindu-mi de trebuință ca să scap de necruțarea focului cu copiii şi cu soțul meu, adăpostiți acum într-o peşteră. Vreau să ştiți însă că bărcile astea sunt făcute din lemn şi căptuşite cu piei tari de animale, de ajuns ca apa să nu intre printre scânduri; dar după câte am văzut şi am luat aminte, ei nu ies niciodată cu ele decât pe mare netulburată şi n-au la ele pânzele acelea pe care ştiu că le au alte bărci ce obişnuiesc să plutească spre țărmurile noastre ca să vândă fecioare sau bărbați pentru deşarta superstiție de care veți fi auzit că de mult s-a-

nstăpânit în insula asta, de unde am ajuns să mă dumiresc că asemenea bărci nu sunt nimerite spre a li te-ncredința în largul mării sau pe furtunile şi vijeliile ce se stârnesc, după cât se spune, la fiecare pas.

La care Periandro adăugă:

— Domnul Antonio n-a folosit oare leacul acesta vreme de atâția ani de când stă închis aici?

— Nu – răspunse Ricla –, pentru că mulții ochi ce iscodeau nu mi-au dat prilej să mă pot tocmi cu stăpânii bărcilor, şi pentru că nu puteam găsi o acoperire pentru asemenea cumpărătură.

— Aşa e – spuse Antonio –, şi pentru că nu aveam încredere în slăbiciunea bărcilor; dar acum, când cerul însuşi mi-a dat sfatul acesta, am de gând să-l urmez, iar frumoasa mea Ricla va veghea să vadă când vin neguțătorii de pe cealaltă insulă şi fără a se uita la preț, va cumpăra o barcă cu toate proviziile trebuincioase, zicând că-i trebuie pentru ceea ce a spus.

Într-un cuvânt, toți au fost de aceeaşi părere şi plecând de acolo, rămaseră uluiți la vederea prăpădului făcut de foc şi de arme. Văzură mii de feluri osebite de moarte, născocite de furie, de sminteală şi năduf. Mai văzură că sălbaticii rămaşi în viață, oploşindu-se pe plute, priveau de departe necruțătorul incendiu al patriei lor, iar unii trecuseră pe insula care slujea drept închisoare prinşilor.

Auristela ar fi dorit să treacă şi ei pe insula aceea ca să vadă dacă în întunecoasa temniță subpământeană nu mai rămăsese cineva, dar n-a mai fost nevoie, căci văzură venind o plută ce purta vreo douăzeci de inşi, după straiele lor înțelegându-se că erau nenorociții din temniță. Ajunseră la mal, sărutară pământul şi chiar părură a fi dornici să se închine focului, întrucât barbarul ce-i scosese din întunecata închisoare le spusese că insula arde şi că nu mai aveau de ce se teme de barbari.

Fură primiți prieteneşte de către cei liberi şi mângâiați cât mai grijuliu cu putință. Unii îşi povestiră nefericirile, alții şi le trecură sub tăcere, întrucât nu găsiră vorbe în stare să le zugrăvească.

Ricla se miră că se aflase un sălbatic atât de milostiv, încât să-i scoată de acolo şi că măcar o parte dintre cei ce se oploşiseră pe plute nu trecuseră pe ostrovul cu temniţa.

Unul dintre prizonieri spuse că barbarul care-i slobozise le istorisise în limba italiană toată întâmplarea nefericită cu insula incendiată, sfătuindu-i să treacă acolo pentru a-şi răscumpăra caznele cu aurul şi perlele pe care le-ar fi găsit într-însa şi că el avea să vie cu altă plută ce mai rămăsese, ca să le ţină tovărăşie şi să-i ajute să se elibereze.

Întâmplările povestite de ei erau atât de deosebite, atât de neobişnuite şi de jalnice, încât unele îţi storceau lacrimi din ochi, iar altele îţi stârneau râsul din inimă.

Într-acestea, văzură apropiindu-se de insulă vreo şase bărci din cele despre care le vorbise Ricla; traseră la mal dar nu scoaseră nici un fel de marfă, întrucât nu se ivise nici un barbar s-o cumpere.

Ricla se oferi să le cumpere toate bărcile cu marfă cu tot, fără a avea de gând să ia şi încărcătura cu sine. N-au vrut să-i vândă decât patru, ea să le rămână două pentru întoarcere. Preţul a fost făcut cu mare dărnicie, fără tocmeală. Ricla se duse la peşteră şi le plăti atâta cât cerură, în bucăţi de aur neturnat, după cum s-a mai spus. Două bărci le dădură celor ce ieşiseră din temniţă şi-n celelalte două fură îmbarcate toate merindele câte s-au putut aduna, împreună cu patru inşi dintre cei proaspăt sloboziţi, în cealaltă intrând Auristela, Periandro, Antonio tatăl şi Antonio fiul, împreună cu frumoasa Ricla, înţeleapta Transila şi viteaza Constanza, fiica Riclei şi a lui Antonio. Auristela ţinu să-şi ia rămas bun de la osemintele iubitei sale Cloelia; o însoţiră cu toţii; plânse pe mormânt şi apoi, printre lacrimi de tristeţe şi vădiri de bucurie, se întoarseră ca să se îmbarce, după ce mai întâi îngenuncheară pe ţărm şi implorară cerul, într-o rugăciune duioasă şi cucernică, să le dăruiască o călătorie fericită şi să le-arate drumul de urmat.

Barca lui Periandro urma să slujească drept vas-amiral, toate celelalte având a-l urma, dar în clipa când au vrut să coboare vâslele în apă, căci pânze nu aveau, sosi la mal un

barbar chipeş care le strigă din toate puterile în limba toscană:

— Dacă voi, cei din bărci, sunteți cumva creştini, luați-l şi pe cel ce şi el este şi care vă roagă pe Dumnezeul cel adevărat s-o faceți.

Cineva din altă barcă spuse:

— Barbarul acesta, domnilor, e cel ce ne-a scos din temniță. Dacă vreți să fiți la înălțimea bunătății pe care pare-se că o aveți – zise el îndreptându-şi vorba către cei din prima barcă –, bine ați face să-i răsplătiți binele ce ni l-a făcut, luându-l şi pe el alături de noi.

Auzind acestea, Periandro îi porunci să-şi apropie barca de țărm şi să-l oploşească în cea încărcată cu merindele.

După aceea înălțară glasurile cu strigăte vesele şi apucând vâslele în mâini, îşi începură călătoria cu voioşie.

Capitolul VII din Cartea întâi

Să fi tot navigat cele patru bărci vreo patru mile, când zăriră o navă mare, cu toate pânzele întinse şi vânt la pupa, care părea că vrea să-i atace. Văzând-o, Periandro zise:

— Fără îndoială, corabia aceasta trebuie să fie a lui Arnaldo, care se-ntoarce să afle ce s-a-ntâmplat cu mine, şi tare m-aş bucura acum să nu dau ochi cu el.

Periandro apucase a-i povesti Auristelei tot ce pățise cu Arnaldo şi ce puseseră amândoi la cale.

Auristela se înfricoşa, căci nu voia să cadă iarăşi în mâinile lui Amaldo, întrucât apucase a le spune, deşi pe scurt, ce i se întâmplase în anul cât se aflase în puterea lui. Nu voia să-i vadă alături pe cei doi îndrăgostiți, căci, deşi Arnaldo era poate încredințat de prefăcuta frăție dintre ea şi Periandro, teama ca adevărul despre această înrudire să nu fie descoperit o chinuia şi încă mai mult, cine oare îl va putea

împiedica pe, Periandro să nu fie ros de gelozie având sub ochi un adversar atât de puternic? Căci nici o înțelepciune nu mai e de folos şi nici o credință iubitoare nu poate liniști o inimă îndrăgostită în clipa în care, spre nefericirea ei, pătrund într-însa bănuielile geloziei. De toate acestea îi ocroti însă vântul, care îşi schimbă într-o clipă suflarea şi după ce mai înainte lovise pânzele în plin-şi de la pupa, bătu apoi dimpotrivă, aşa încât sub ochii lor şi într-un scurt răstimp nava isprăvi de coborât velele de sus în jos, şi în altă clipă, aproape pe nevăzute, le înălță şi le ridică până la gabii, iar corabia începu să gonească împinsă de la pupa în direcția opusă celei din care venise, îndepărtându-se în mare grabă da bărci.

Auristela răsuflă uşurată, lui Periandro îi veni inima la loc, dar ceilalți aflați în bărci ar fi vrut să le schimbe şi să treacă pe corabie, care, datorită mărimii ei, putea făgădui mai multă siguranță vieților şi o călătorie mai fericită.

În mai puțin de două ceasuri nava pieri din ochii celor care ar fi vrut s-o urmărească dacă le-ar fi fost cu putință, dar n-a fost, şi n-au putut face altceva decât să se îndrepte spre o insulă ai cărei munți înalți, acoperiți de zăpadă, păreau că sunt aproape, deşi erau la mai bine de şase leghe de acolo. Se lăsa noaptea, destul de întunecoasă, bătea vânt larg şi la pupa, adevărată uşurare pentru brațe, care, apucând din nou vâslele, zoriră să atingă insula.

Să fi fost miezul nopții când ajunseră la ea, după cum socoti barbarul Antonio ținând seama de miazănoapte şi de carturi, şi întrucât apele se spărgeau în linişte de țărm şi resacul era neînsemnat, atinseră cu bărcile uscatul şi le înțepeniră trăgându-le cu brațele.

Noaptea era atât de friguroasă, încât îi sili să caute adăposturi împotriva gerului, dar nu găsiră nici unul.

Periandro porunci ca toate femeile să intre în barca-amiral şi înghesuindu-se în ea, să îmblânzească frigul, prin întovărăşire şi strâmtoare. Aşa făcură. Iar bărbații alcătuită un corp de gardă în jurul bărcii, preumblându-se ca străjeri dintr-o parte-n alta şi aşteptând ziua ca să vadă în ce loc se

găseau, fiindcă deocamdată nu-şi putuseră da seama dacă insula e locuită sau nu; şi cum e firesc ca grijile să alunge somnul, nimeni din acea trupă grijulie nu putu închide ochii, drept care barbarul Antonio, văzând cum stau lucrurile, spre a face ca timpul să treacă mai plăcut şi-a nu simți atât de mult apăsarea nopții celei rele, îl pofti pe barbarul italian să binevoiască a-i distra povestindu-le întâmplările vieții lui, căci n-aveau cum să nu fie ciudate şi nemaiauzite de vreme ce-l aduseseră în asemenea straie şi-n asemenea loc.

— O voi face cu dragă inimă – răspunse barbarul italian –, deşi mă tem că nenorocirile fiindu-mi atât de multe, atât de uimitoare şi de nemaipomenite, n-aveți a-mi da pic de crezare.

La care Periandro spuse:

— Prin cele întâmplate nouă ne-am călit şi suntem gata să credem toate câte ni s-ar povesti, chiar dacă ar părea mai degrabă cu neputință decât adevărate.

— Să mergem aici – răspunse barbarul –, lângă barca în care se află doamnele; poate că vreuna, la auzul glasului istorisirii mele, are să doarmă mai departe, alta, poate, alungându-şi somnul, are să-şi arate compătimirea: căci pentru cel ce-şi povesteşte nenorocirile e o mângâiere să vadă sau să audă că cineva-l compătimeşte.

— Eu una cel puțin – răspunse Ricla din barcă –, şi-n ciuda somnului, am destule lacrimi pe care să le închin compătimirii scurtului dumitale noroc, a lungului răstimp cât au ținut ostenelile dumitale.

Aproape la fel vorbi şi Auristela. Şi astfel, înconjurară cu toții barca şi cu urechile ciulite, ascultară ce spunea cel ce părea barbar şi care-şi începu istorisirea după cum urmează:

Capitolul VIII

Unde Rutilio dă seamă despre viața sa

— Numele meu e Rutilio, patria mea, Siena, unul din cele mai vestite oraşe din Italia; îndeletnicirea mea, maestru de dans, neîntrecut în ea şi norocos dac-aş fi vrut. Era în Siena un cavaler bogat, căruia cerul îi dăruise o fiică mai mult frumoasă decât cuminte şi pe care taică-său încercă s-o mărite cu un cavaler florentin, dar ca să i-o încredinţeze împodobită de haruri deprinse, de vreme ce darurile minţii îi lipseau, ţinu morţiş ca eu s-o-nvăţ să danseze, căci graţia, eleganţa şi ţinuta trupului se vădesc mai mult în dansurile cuviincioase decât în alţi paşi, iar doamnelor de neam le stă foarte bine să le ştie, pentru a face faţă împrejurărilor de neocolit ce li se pot ivi. Am prins a o-nvăţa mişcările trupului, dar i le-am stârnit pe cele ale sufletului, căci, necuminte, după cum spuneam, şi l-a închinat pe-al ei sufletului meu; iar soarta, care-mi pornise la drum nefericirile în lung şuvoi, potrivi lucrurile în aşa fel, încât eu s-o smulg din casa tatălui ei şi s-o duc la Roma pentru a ne bucura unul de celălalt. Cum însă dragostea nu-şi vinde ieftin plăcerile, iar fărădelegile îşi duc în spinare pedeapsa, totdeauna de temut, am fost prinşi amândoi încă de pe drum datorită stăruinţei cu care ne-a căutat părintele ei. Mărturisirea ei şi-a mea, cum că eu o duc pe soţia mea, iar ea merge cu soţul ei, n-a fost de ajuns ca să nu-mi facă vina şi mai grea, într-atâta încât l-a silit, l-a împins şi l-a convins pe judecător să mă osândească la moarte.

În închisoare am fost pus la un loc cu cei osândiţi la aceeaşi pedeapsă pentru vini nu atât de onorabile ca a mea.

În carceră m-a vizitat o femeie despre care se spunea că fusese închisă ca *fatuchieră*[25], ceea ce în castiliană se numeşte *vrăjitoare,* şi pe care temnicereasa o scosese din fiare şi-o dusese la locuinţa ei sub cuvânt că trebuia s-o îngrijească pe-o fată de-a ei, cu ierburi şi descântece, de o boală de care medicii nu izbuteau s-o vindece.

În sfârşit, ca să-mi scurtez povestirea, întrucât nu-i cuvântare care, oricât de bună ar fi, să mai pară astfel dacă e

---

25 *fatuchieră:* În original, *fatucherie,* italienism derivat din *fattucchierie* (vrăjitorii, farmece), provenind la rândul său din *fattuchiera* (vrăjitoare).

lungă, văzându-mă eu legat şi cu funia la gât, osândit la caznă, fără putinţă şi speranţă de scăpare, am zis da la ceea ce mi-a cerut vrăjitoarea, şi anume să-i fiu soţ dacă mă scoate din acea muncă.

Mi-a spus să nu-mi fac griji, căci chiar în noaptea zilei de după convorbirea noastră avea să frângă lanţurile şi butucii şi în ciuda oricărei alte piedici, avea să mă slobozească şi să mă ducă într-un loc unde duşmanii mei, oricât de mulţi şi de puternici ar fi, să nu-mi mai poată face rău.

Am privit-o nu ca pe-o vrăjitoare, ci ca pe-un înger trimis de cer ca să mă scape. Am aşteptat noaptea, şi-n miezul tăcerii sale ea a venit la mine şi mi-a spus să apuc vârful unui băţ pe care mi l-a pus în mână, zicându-mi s-o urmez. M-a cuprins oarecare nelinişte. Cum însă interesul era atât de mare, am dat să mişc picioarele ca s-o urmez şi m-am pomenit fără fiare şi lanţuri la ele, cu uşile închisorii deschise toate, iar prizonierii şi paznicii cufundaţi în somnul cel mai adânc.

După ce am ieşit în stradă, călăuza mea a aşternut pe jos o mantie şi mi-a poruncit să mă urc cu picioarele pe ea; mi-a spus să-mi iau inima în dinţi şi să las o vreme rugăciunile. Am văzut în asta un semn rău, mi-am dat numaidecât seama că voia să mă poarte prin văzduhuri şi cu toate că, în sinea mea de creştin bine catehizat, socoteam aceste vrăjitorii drept o născocire – aşa cum se şi cade să fie socotite –, ameninţarea morţii, după cum spuneam, m-a făcut totuşi să trec peste orice şi în sfârşit, mi-am pus picioarele în mijlocul mantiei, şi femeia, fără a mai sta pe gânduri, şopti nişte cuvinte pe care nu le-am putut auzi, şi mantia începu să se înalţe în văzduh, şi mă cuprinse o mare spaimă, şi-n adâncul inimii mele n-a rămas sfânt din litanie pe care să nu-l chem în ajutor.

Se vede că ea mi-a înţeles frica şi mi-a simţit rugăciunile, că iarăşi mi-a poruncit să nu le mai fac.

„Nefericitul de mine! – îmi zisei eu –. Ce bine mai pot nădăjdui dacă-s oprit să i-l cer lui Dumnezeu, de la care tot binele vine?”

În sfârşit, am închis ochii şi m-am lăsat purtat de diavoli, căci nu altele sunt poştele vrăjitoarelor şi pare-se, după un zbor de patru ore sau doar ceva mai mult, m-am pomenit în amurgul zilei pe un pământ necunoscut.

Mantia atinse pământul şi călăuza mea îmi spuse:

— Te afli, prietene Rutilio, pe un meleag unde nici toată suflarea omenească nu-ţi va putea aduce vreo vătămare.

Şi zicând asta, începu să mă îmbrăţişeze nu prea cuviincios. Am depărtat-o de mine cu braţele, cât am putut, şi-am desluşit că făptura care mă îmbrăţişa avea înfăţişare de lup[26], vedere care mi-a îngheţat sufletul, mi-a zăpăcit simţirile şi-a dat iama-n curajul meu, cât era el de mare. Dar aşa cum se întâmplă de obicei în primejdiile cele cumplite, când puţinătatea speranţei de a le birui scoarţe din inimă puteri deznădăjduite, cele puţine ale mele mi-au pus în mână cuţitul, pe care-l purtam ca măsură de prevedere în sân, şi cu furie şi turbare i l-am înfipt în piept celei pe care o socotisem a fi lupoaică şi care, prăbuşindu-se la pământ, şi-a pierdut înfăţişarea aceasta, şi am găsit-o moartă şi pierzând sânge pe nefericita fărmecătoare.

Gândiţi-vă, domnilor, cum mă pomenisem eu într-o ţară necunoscută şi fără nimeni care să mă îndrume. Am rămas ceasuri multe aşteptând ziua, care tot nu sosea, şi-n zare nu se desluşea nici un semn că ar răsări soarele. M-am depărtat de stârvul acela fiindcă-mi era groază şi frică să-l ştiu lângă mine. Îmi înălţăm deseori privirile către cer, urmăream mişcarea stelelor şi mi se părea, după drumul străbătut de ele, că avea să se lumineze de ziuă.

Pe când mă aflam într-o asemenea nelămurire, am auzit trecând pe lângă locul unde mă găseam oameni care

---

[26] *înfăţişare de lup:* Pentru majoritatea detaliilor curioase privitoare la Septentrion, inclusiv cazurile de licantropie, Cervantes s-a inspirat din Olaus Magnus, *Historia de gentibus septentrionalibus* (Roma, 1555) şi din imitatorul său spaniol, Antonio de Torquemada, autor al lucrării *Jardin de flores curiosas* (Salamanca, 1570). J.B. Avalle-Arce presupune că Cervantes a cunoscut traducerea italiană a *Istoriei* lui Olaus Magnus, apărută la Veneţia, în 1565, cu ilustraţii superbe.

vorbeau, şi chiar aşa era. Şi ieşindu-le în întâmpinare, i-am întrebat pe limba mea toscană ce țară este aceea. Şi unul dintre ei, tot pe italieneşte, mi-a răspuns:

— Țara asta e Norvegia[27]. Dar cine eşti tu, care întrebi, şi încă într-o limbă de foarte puțini înțeleasă pe meleagurile astea?

— Sunt – răspunsei eu – un nenorocit care, vrând să fug de moarte, am ajuns să cad în mâinile ei. Şi în câteva cuvinte le-am istorisit călătoria mea şi chiar moartea vrăjitoarei.

Cel ce vorbea se arătă compătimitor şi-mi spuse:

— Biet om, poți să aduci nesfârşite mulțumiri cerului că te-a scăpat de sub puterea acestor vrăjitoare făcătoare de rău şi care trăiesc cu droaia pe meleagurile acestea septentrionale. Se povesteşte despre ele că se prefac în lupi, de parte bărbătească şi femeiască deopotrivă, pentru că şi de una, şi de alta sunt făcători de rele şi de vrăji. Cum se poate aşa ceva, eu unul nu ştiu, şi ca un creştin catolic ce sunt, nu o cred. Dar experiența îmi arată dimpotrivă. Tot ce pot pricepe e că toate prefacerile acestea sunt năluciri ale demonului, şi îngăduință a lui Dumnezeu, şi pedeapsă pentru păcatele înfiorătoare ale acestui soi blestemat de oameni.

L-am întrebat cât să fie oare ceasul, căci mi se părea că noaptea se lungeşte şi ziua nu mai vine.

Mi-a răspuns că pe meleagurile acelea depărtate anul se împarte în patru anotimpuri: trei luni sunt noapte întunecoasă, fără ca soarele să se arate câtuşi de puțin pe pământ; şi trei luni sunt ca un crepuscul al zilei, fără să fie nici noapte, nici zi de-a binelea; alte trei luni sunt o zi neîntreruptă, când soarele nu apune, iar alte trei de crepuscul al nopții, şi că atunci erau tocmai la vremea crepusculului zilei, aşa încât la fel de zadarnic era să nă-

---

[27] *Norvegia:* Pentru spaniolii din Secolul de Aur, Norvegia era simbolul întunericului (vezi, printre altele, Américo Castro, „Noruega, simbolo de la oscuridad", *Revista de Filologia española,* VI [1919]), pp. 184–86). Se pare că *Persiles* a jucat un rol însemnat în acreditarea Norvegiei ca sinonim al înghețului şi întunericului (mai multe date la J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 54).

dăjduiesc a vedea lumina soarelui ca şi să mă întorc curând în ţara mea, lucru cu putinţă doar la sosirea anotimpului zilei celei mari, când de aici pornesc corăbii cu mărfuri spre Anglia, Franţa şi Spania.

Mă întrebă dacă am vreo meserie cu care să-mi câştig pâinea până când avea să se-mplinească vremea să mă-ntorc în ţara mea.

I-am spus că sunt dansator şi mare meşter în sărituri şi piruete, şi că ştiu să dau din mâini cu multă agerime.

Omul râse cu poftă şi-mi spuse că asemenea îndemânări sau meşteşuguri – sau cum vreau să le zic – n-aveau căutare în Norvegia şi nicăieri pe meleagurile acelea.

Mă întrebă dacă ştiu meseria de aurar.

I-am răspuns că mă simt destoinic să deprind orice m-ar învăţa.

— Atunci vino cu mine, frate, dar mai întâi se cade s-o îngropăm pe nenorocita asta.

Aşa am făcut, iar apoi m-a dus într-un oraş în care toată lumea umbla pe străzi cu torţe aprinse în mâini, văzându-şi fiecare de treburile lui.

Pe drum l-am întrebat cum sau când ajunsese în ţara aceea şi dacă era cu adevărat italian.

Răspunse că unul dintre străbunicii lui se căsătorise aici, venind din Italia cu treburi negustoreşti, şi că pe copiii pe care i-a avut i-a învăţat şi limba lui, şi de la unul la altul limba a trecut la tot neamul, ajungând până la el, care îi era nepot de-a patra generaţie.

„Şi astfel[28], ca sălăşluitor şi locuitor atât de vechi, mânat de dragostea copiilor şi-a femeii mele, am ajuns să fiu carne din carnea şi sânge din sângele oamenilor de-aici, fără să-mi

---

[28] *Şi astfel...:* Trecere bruscă de la stilul indirect la stilul direct, frecventă în toate scrierile în proză ale lui Cervantes. „Această formă de anacolut Cervantes o moşteneşte de la romanul cavaleresc, unde ea abundă ca artificiu pentru a da vioiciune prozei. Abundenta sa progresivă la Cervantes e, după opinia mea, un indiciu al interesului crescând pentru contopirea obiectivului şi subiectivului, spre care tinde arta lui narativă în drumul ei către armonizarea cosmică" (J.B. Avalle-Arce, în ediţia sa din *La Galatea*, „Clásicos eastellanos", Espasa Calpe, Madrid, 2 vol. I, n. 178).

mai amintesc de Italia şi nici de rudele pe care, după spusele părinților mei, le-avem acolo.”

Să stau să povestesc acuma despre casa în care am intrat, despre soția şi copiii lui pe care i-am găsit, despre slujitorii lui – avea mulți –, despre marea îmbelşugare, buna primire şi cinstirea de care am avut parte la ei, ar însemna să nu mai termin niciodată. E destul să spun, pe scurt, că i-am deprins meseria şi că, după câteva luni, mi-am putut câştiga pâinea prin munca mea.

Între timp sosi şi sorocul când avea să se facă ziua mare, iar stăpânul şi învățătorul meu – căci aşa-l pot numi – porunci să se ducă o mare cantitate din mărfurile lui în unele insule din apropiere şi-n altele foarte depărtate. Am mers cu el, atât din curiozitate cât şi ca să vând câte ceva din ceea ce apucasem să agonisesc, şi-n călătoria asta am văzut lucruri vrednice de mirare şi de spaimă, şi altele de râs şi de mulțumire. Am văzut obiceiuri, am luat seama la ceremonii nemaivăzute şi de nimeni altcineva săvârşite. În cele din urmă, după două luni, am trecut printr-o furtună cumplită ce ne-a ținut aproape patruzeci de zile, la capătul cărora am fost împinşi spre insula din care am plecat astăzi, ne-ara izbit de nişte stânci care ne-au făcut corabia țăndări şi nimeni din cei ce călătoreau într-însa, afară de mine, n-a scăpat cu viață.

Capitolul IX

Unde Rutilio îşi urmează istorisirea vieții

— Primul lucru care mi s-a înfățişat privirii înainte de-a zări orice altceva a fost un barbar atârnând spânzurat de un copac, de unde am cunoscut că mă aflam pe un tărâm al barbarilor sălbatici, şi numaidecât spaima mi-a şi înfățişat mii de feluri de moarte şi neştiind ce să mă fac, mă temeam, aşteptându-le, de fiecare în parte şi de toate laolaltă. În

sfârşit, nevoia fiind, după cum se spune, meşteră în ascuțirea minții, mi-a venit un gând cu totul neobişnuit, şi anume l-am dezlegat şi l-am dat jos din copac pe sălbatic, şi după ce m-am dezbrăcat de toate hainele mele şi le-am îngropat în nisip, m-am îmbrăcat cu ale lui, care mi-au venit bine, căci nu aveau altă lucrătură decât că erau făcute din piei de animale necusute şi necroite pe măsură, ci doar încinse pe trup, aşa cum ați văzut. Ca să-mi ascund limba şi să nu se cunoască după ea că sunt străin, m-am prefăcut mut şi surd, şi cu această dibăcie am pătruns în adâncul insulei, sărind şi făcând piruete în văzduh.

— Puțin mai târziu am dat de o mare mulțime de barbari care m-au înconjurat şi s-au grăbit să mă întrebe care mai de care pe limba lor – după cum aveam să înțeleg mai apoi – cine sunt, cum mă cheamă, de unde vin şi uncie mă duc.

Le-am răspuns tăcând şi făcându-le tot felul de semne cât mai lesne de înțeles am putut, după care îmi reluam săriturile şi-i dădeam înainte cu piruetele. Am plecat dintre ei şi m-au urmat băieții, care nu mă mai slăbeau oriunde m-aş fi dus. Cu dibăcia asta am trecut drept sălbatic şi mut, iar băieții, ca să mă vadă sărind şi dând din mâini, îmi aduceau de mâncare din ce-aveau şi ei. Aşa am petrecut trei ani printre ei şi mi-aş fi petrecut şi toată viața fără să mă dau în vileag. Cu luare-aminte şi curiozitate le-am desluşit limba şi-am învățat-o în bună parte, am aflat de profeția despre durata regatului lor, făcută de către un barbar înțelept din vechime şi căruia îi dădeau toată crezarea. I-am văzut jertfind câțiva bărbați ca să-i încerce împlinirea şi i-am văzut cumpărând câteva femei în acelaşi scop, până când s-a întâmplat incendiul insulei, pe care domniile voastre, domnilor, l-ați văzut. M-am ferit de flăcări. M-am dus să le dau de veste prizonierilor din temnița subpământeană, unde vă veți fi aflat fără îndoială şi domniile voastre. V-am văzut bărcile, am venit pe țărm. Rugămințile mele şi-au găsit sălaş în piepturile voastre mărinimoase. M-ați primit alături de voi, fapt pentru care vă aduc nesfârşite mulțumiri, iar acum îmi pun nădejdea în mila cerului care, de vreme ce ne-a scos

dintr-o asemenea suferință pe toți, ne-o va dărui şi-n această călătorie, pe care ne-o dorim prea-norocoasă.

Astfel îşi isprăvi Rutilio cuvântarea, lăsându-i pe ascultătorii săi uimiți şi mulțumiți.

Se lumină de ziuă, o zi aspră, mohorâtă şi cu semne foarte sigure de zăpadă.

Auristela îi dădu lui Periandro ceea ce-i dăduse şi ei Cloelia în noaptea când murise, şi anume două boțuri de ceară, dintre care unul, după cum se văzu, acoperea o cruce de diamante atât de bogată, încât nu izbutiră s-o prețuiască fără teamă de a-i ştirbi valoarea, iar celălalt, două mărgăritare rotunde, de un preț la fel de inestimabil.

Datorită acestor giuvaeruri se încredințară cu toții că Auristela şi Periandro erau de obârşie nobilă, deşi adevărul acesta era şi mai bine învederat de felul lor frumos de a fi şi de purtarea lor plăcută.

La ziuă, barbarul Antonio pătrunse mai în adâncul insulei, dar nu găsi nimic altceva decât munți şi creste înzăpezite, şi întorcându-se la bărci, spuse că insula e nelocuită şi că e bine să plece numaidecât de-acolo şi să caute alt loc unde să se poată adăposti de frigul amenințător şi să poată face rost de merindele ce aveau să le lipsească în scurt timp.

Împinseră iute bărcile în apă, se îmbarcară cu toții şi îndreptară prorele către altă insulă ce se desluşea nu departe de-acolo.

Într-acestea, în vreme ce pluteau şi în răstimpul pe care-l puteau îngădui două vâsle, căci nu erau mai multe de fiecare barcă, auziră înălțându-se dintr-una un glas blând, dulce, care-i făcu să-l asculte cu luare-aminte. Băgară de seamă, şi îndeosebi barbarul Antonio tatăl, că limba în care se cânta era portugheza, pe care el o ştia foarte bine.

Glasul tăcu şi după puțin timp începu iarăşi să cânte în castiliană, fără a fi acompaniat de alte instrumente în afara isonului vâslelor care, tăind pieziş marea liniştită, împingeau bărcile, şi Antonio auzi că vorbele cântecului erau precum urmează:

Mări calme, vânt prielnic, stea senină,

drum, deşi nou, întins şi-n bucurie,
către frumosul, largul port te-mbie
şi-ți poartă neperechea navă lină.
Nu-i Scilă sau Caribdă-n loc s-o țină,
de-adânci primejdii-ascunse nici nu ştie,
deschis urmându-şi calea sub tărie,
căci mersul neprihana i-l destină.
Dar chiar de-ți pare că nădejdea-i vană
să mai ajungi în port, pripit nu-ntoarce
vintrelele şi cârma, căci e-orbire.
Schimbării dragostea îi e duşmană,
şi nu ştiu om izbânda să-l încarce
de nu se cearcă-ntâi în neclintire.

Barbara Ricla zise coborându-şi glasul:

— Zăbavnic şi pierde-vară trebuie să fie cântărețul care-n asemenea ceasuri îşi încredințează vântului glasul.

Dar nu la fel judecară Periandro şi Auristela, fiindcă lor cel ce cântase li se păru mai degrabă îndrăgostit decât pierde-vară, căci îndrăgostiții lesne îşi împacă sufletele şi leagă prieteşug cu cei pe care-i văd că pătimesc de aceeaşi suferință. Şi astfel, cu îngăduința celorlalți din barca lor, deşi n-ar fi fost nevoie să le-o ceară, îl puseră pe cântăreț să treacă la ei în barcă, spre a se putea bucura de aproape de glasul lui, precum şi ca să-i afle pățaniile, pentru că un ins care cântă într-o asemenea împrejurare fie că suferă mult, fie că n-are pic de simțire.

Bărcile se-alipiră, cântărețul trecu în aceea, a lui Periandro şi toți cei aflați într-însa îi făcură o primire plină de bunăvoință. Sosind, cântărețul zise pe jumătate în portugheză, pe jumătate în castiliană:

— Cerului şi domniilor voastre, domnilor, şi glasului meu le mulțumesc pentru această schimbare şi trecere într-o barcă mai bună, deşi cred că-n foarte scurt timp o voi uşura de povara trupului meu, din pricină că durerile pe care mi le simt în suflet îmi tot dau semne că vieții mele i s-a împlinit sorocul.

-— Cerul o va hotărî mai bine – răspunse Periandro –, întrucât, de vreme ce eu însumi sunt în viață, nu se află munci în stare să ucidă un om.

— N-ar fi speranță – spuse atunci Auristela – aceea pe care nefericirile ar putea-o zădărnici şi spulbera, deoarece aşa cum lumina străluceşte mai tare în întuneric, la fel şi nădejdea trebuie să fie mai statornică în toiul muncilor. Căci deznădejdea la necaz e o pornire a inimilor laşe, şi nu-i mai mare slăbiciune decât ca omul aflat la necaz – oricât de muncit ar fi – să se lase pradă deznădejdii.

— Dacă e să vorbesc cu judecată – zise Periandro –, omul trebuie să se stăpânească şi să strângă din dinți, şi nicidecum să contenească a nădăjdui în îndreptare, căci altminteri ar însemna să-l jigneşti pe Dumnezeu, care nu poate fi jignit, punând măsură şi hotar nemăsuratelor sale îndurări.

— Aşa e tot ce spuneți – răspunse cântărețul –, şi eu unul o cred, în ciuda încercărilor prin care am trecut de-a lungul vieții în multele mele nefericiri.

Taifasul nu-i împiedica să plutească mai departe, aşa încât, cu două ceasuri înainte de căderea nopții, ajunseră la o insulă tot nelocuită, dar nu şi lipsită de copaci, căci avea mulți şi plini de roade care, deşi trecute şi uscate, erau încă bune de mâncat.

Săriră cu toții pe uscat, priponind aici şi bărcile, şi în mare grabă porniră să rupă crăci din arbori şi să înjghebeze un adăpost mare ca să se apere de frig în timpul nopții; făcură şi foc frecând unul de altul două cioturi uscate, meşteşug pe cât de cunoscut pe-atât de folosit şi cum puseră toți umărul la treabă, văzură ridicându-se într-o clipă biata încropeală în care se oploşiră cu toții, împlinind cu foc mult lipsa de comoditate a locului, iar cocioaba aceea părându-li-se un castel încăpător. Îşi potoliră foamea şi s-ar fi pregătit numaidecât de culcare, dacă nu i-ar fi împiedicat dorința lui Periandro de a cunoaşte pățania muzicantului, pe care-l rugă să-i facă, de era cu putință, ştiutori ai nefericirilor sale, căci de bună seamă nu fericirile îl aduseseră prin coclaurile acelea.

Era curtenitor cântărețul, şi astfel, fără a se lăsa rugat, spuse:

Capitolul X

Despre cele povestite de îndrăgostitul portughez

— În cât mai puține vorbe cu putință îmi voi sfârşi povestirea şi odată cu ea, şi viața, dacă e să dau crezare unui anume vis care mi-a tulburat sufletul noaptea trecută.

Eu, domnilor, sunt de neam portughez, nobil de sânge, bogat în darurile soartei şi nu sărac în acelea ale firii. Numele meu e Manuel de Sosa Coitiño[29], locul de baştină îmi e Lisabona şi meseria cea de ostaş. Lângă casele părinților mei, aproape perete-n perete, era casa altui cavaler din spița cea veche a neamului Pereira, şi el avea numai o fiică, singura moştenitoare a avuțiilor lui, care erau multe, toiag de nădejde ale îmbelşugării părinților ei şi mulțumită nobleței, bogăției şi frumuseții sale, era dorită de toată floarea celor din regatul Portugaliei. Iar eu, deoarece, vecin fiindu-i cu casa, îmi era mai lesne s-o văd, am privit-o, am făcut cunoştință cu ea şi-am adorat-o cu nădejdea, mai degrabă îndoielnică decât sigură, că s-ar putea să-mi devină într-o bună zi soție; şi ca să economisesc timpul şi înțelegând că-n fața ei n-au trecere declarațiile de dragoste, făgăduielile şi darurile, am hotărât

[29] *Manuel de Sosa Coitiño:* A existat un nobil portughez cu acest nume (Sousa Coutinho), tovarăş de captivitate cu Cervantes la Alger. Fusese capturat pe galera *San Pablo* la 1 aprilie 1577 şi s-a răscumpărat în 1579. S-a căsătorit cu Dona Magdalena Tavares de Vilhena şi de comun acord, s-au călugărit amândoi în 1613. El şi-a luat numele de Frei Luis de Sousa, sub care s-a ilustrat în literatură *(Vida de Frei Bartolomeu dos Mártires).* Viața i-a fost dramatizată de Almeida Garrett (scriitor romantic portughez, 1799–1854). A făcut o profundă impresie asupra lui Cervantes; vezi J.B. Avalle-Arce, „La captura de Cervantes", în *Boletin de la Real Academia Española,* XLVIII (1968), pp. 237–80.

ca o rudă s-o pețească în numele meu de la părinții ei, între noi nefiind nici un fel de nepotrivire, nici de neam şi nici de avere sau de vârstă.

Răspunsul pe care mi l-a adus a fost că fiica lor Leonora nu este coaptă încă pentru căsătorie, aşa că să las să mai treacă doi ani, ei dându-şi cuvântul ca în tot acest timp să nu ia nici o hotărâre în privința fiicei lor fără să mi-o aducă şi mie la cunoştință.

Lovitura aceasta dinții, am primit-o pe umerii răbdării şi pe scutul speranței. Dar asta nu m-a făcut a-nceta s-o slujesc în văzul tuturor la adăpostul cererii mele cinstite, a cărei veste s-a răspândit curând în tot oraşul; ea însă, retrasă în fortăreața prudenței şi-n iatacurile cumințeniei sale, cu sfială şi încuviințare părintească, îmi îngăduia slujirile şi dădea de înțeles că, dacă nu-mi era recunoscătoare întorcându-mi-le, cel puțin nu mi le disprețuia.

S-a întâmplat că-n vremea asta regele meu m-a trimis să fiu căpitan general al unui fort din Berberia, slujbă de seamă şi de încredere[30]. A sosit ziua plecării, şi dacă atunci nu mi-a sosit şi ziua morții, apoi nu e îndepărtare care să ucidă şi nici durere care să mistuie. Am vorbit cu tatăl ei, l-am făcut să-mi dea iarăşi cuvântul că mă va aştepta vreme de doi ani; i-a fost milă de mine, pentru că era înțelept, şi-a încuviințat să-mi iau rămas bun de la soția şi de la fiica lui, Leonora, care, întovărăşită de mama ei, veni să mă vadă într-o încăpere, odată cu ea intrând sfiala, grația şi tăcerea.

M-am pierdut cu firea când am văzut atât de aproape de mine atâta frumusețe; am vrut să vorbesc, şi mi s-a pus un nod în gât, şi limba mi s-a lipit de cerul gurii, n-am mai ştiut şi n-am mai putut face altceva decât să tac şi să dai; semn cu tăcerea de tulburarea mea, pe care dacă mi-a văzut-o, tatăl ei, pe cât de curtenitor, pe atât de cuminte, m-a îmbrățişat şi-a zis:

— Niciodată, domnule Manuel de Sosa, zilele plecării nu-i dau voie limbii să se obrăznicească şi se prea poate ca

[30] Cronologic, istoria lui Manuel de Sosa Coitiño se plasează, probabil, înainte de anexarea Portugaliei de către Filip al II-lea al Spaniei (1580).

tăcerea aceasta să vorbească în folosul domniei tale mai mult decât oricare altă retorică. Domnia ta du-te să-ți îndeplineşti însărcinarea şi să te întorci într-un ceas bun, căci eu n-am să precupeţesc nici unul ca să-ți fiu de folos. Leonora, fata mea, este ascultătoare, soția mea doreşte să-mi facă pe plac, iar dorința mea e cea pe care am spus-o. Şi cu aceste trei lucruri, cred că domnia ta ai temeiuri să te aştepți la o bună împlinire a ceea ce doreşti.

Toate vorbele acestea mi-au rămas atât de adânc întipărite în minte şi-n suflet, încât nu le-am uitat şi nu le voi uita cât voi trăi. Nici frumoasa Leonora, nici maică-sa nu mi-au spus o vorbă, şi nici eu, după cum spuneam, n-am fost în stare să scot vreuna. Am plecat în Berberia. Mi-am dus la bun sfârşit însărcinarea, spre mulțumirea regelui meu, vreme de doi ani. M-am întors la Lisabona, am văzut că faima şi frumusețea Leonorei ieşiseră dintre hotarele oraşului şi-ale regatului şi se răspândiseră tocmai prin Castilia şi prin alte părți, de unde soseau solii de la domnitori şi nobili ca să-i ceară mâna, dar, cum voința îi era atât de supusă celei a părinților săi, nu-i păsa că era sau nu era cerută. În sfârşit, văzând că sorocul celor doi ani trecuse, l-am implorat din nou pe tatăl ei să mi-o dea de soție.

Vai mie, cum de nu-i cu putință să mă opresc la împrejurările acestea, pentru că la porțile vieții mele bate moartea şi mă tem că n-are să-mi dea răgaz să-mi istorisesc nefericirile; şi de-ar fi aşa, nu le-aş socoti nenorociri chiar atât de mari.

În cele din urmă, într-o bună zi m-au înştiințat că într-una din duminicile următoare aveau să mi-o încredințeze; pe mult dorita mea Leonora, veste ce puțin a lipsit să nu-mi ia viață de bucurie. Le-am poftit pe rudele mele, mi-am chemat prietenii, am sărbătorit evenimentul, am trimis daruri cu toate cele trebuincioase ca să arate că eu sunt cel care mă căsătoresc şi că Leonora e cea care avea să-mi fie soție.

Veni şi ziua aceasta şi însoțit de toată floarea oraşului, m-am dus la o mânăstire de călugărițe cu hramul Maicii Domnului, unde mi s-a spus că mireasa mea mă aştepta încă

din ajun şi că fusese dorința ei ca nunta să-i fie celebrată în acea mânăstire cu încuviințarea arhiepiscopului oraşului.

Îndureratul cavaler tăcu o vreme, vrând parcă să-şi tragă sufletul ca să-şi urmeze povestirea, şi apoi spuse:

— Am ajuns la mânăstirea împodobită strălucit şi regeşte. Mi-a ieşit în întâmpinare aproape toată nobilimea regalului, care mă aşteptase acolo, cu nenumărate doamne din oraş, dintre cele mai nobile. Templul se surpa de muzică. Înălțată atât din glasuri cât şi din instrumente, şi-n clipa aceea, pe uşa dinspre claustru intră neasemuita Leonora, însoțită de stareță şi de multe alte călugărițe, înveşmântată în rasă albă despicată, cu mantie lungă după moda castiliană şi cu despicăturile gătite cu mărgăritare mari şi de mare preț. Mantia era căptuşită cu o țesătură din fir de electru; părul îl purta despletit pe spate, şi-atâta era de bălai, încât umbrea până şi cosițele soarelui, şi-atât de lung, încât aproape, săruta pământul; unii erau de părere că cingătoarea, colanul şi inelele purtate de dânsa prețuiau un regat. Şi iarăşi viu şi zic că se ivi atât de frumoasă, atât de scumpă, atât de arătoasă şi (atât de bogat înveşmântată şi împodobită, încât stârni pizmă printre femei şi admirație printre bărbați. Despre mine unul pol spune că vederea ei m-a făcut să mă socotesc nevrednic de dânsa, părându-mi-se că i-aş aduce atingere chiar de-aş fi fost împăratul lumii.

În mijlocul bisericii fusese înălțat un soi de scenă, pe care, slobod şi fără să ne stânjenească nimeni, urma să ni se celebreze nunta. Cea dintâi urcă acolo frumoasa fecioară, vădindu-şi la lumina zilei strălucirea şi noblețea. Tuturor ochilor ce o priveau le apăru aşa cum obişnuieşte să apără frumoasa aurora la mijițul zorilor sau aşa cum istorisesc legendele din vechime că se arăta Diana cea castă prin păduri, dar cred că s-au găsit şi inşi atât de cumințI, încât n-au nimerit s-o asemuiască decât cu ea însăşi. Am urcat pe scenă gândind că urc în cer şi îngenunchind înaintea-i, am învederat că aproape mă-nchin ei; în biserică s-a-nălțat un glas, urmat de multe altele, zicând:

— Să trăiți ani mulți şi fericiți pe lume, o, norocoşi şi preafrumoşi îndrăgostiți! Cur în ci să vă-ncunune masa

prunci frumoşi, iar dragostea să vi se prelungească de-a lungul vremii prin nepoții voştri. Gelozia cea turbată şi îndoielile prepuielnice să nu dea de lăcaşul inimilor voastre. Pizma să vi se plece la picioare şi soarta cea bună să nu ajungă a vă ieşi din casă.

Toate aceste vorbe şi rugi sfinte îmi umpleau sufletul de mulțumire, văzând cu câtă plăcere obştească îmi însoțea mulțimea norocul.

Într-acestea, frumoasa Leonora mă luă de mână şi aşa în picioare cum stăteam, vorbind mai tare un pic, îmi spuse:

— Ştii bine, seniore Manuel de Sosa, că tatăl meu ți-a dat cuvântul că nu va hotărî nimic în ceea ce mă priveşte vreme de doi ani, socotiți din ziua în care mi-ai cerut să-ți fiu soție, şi tot aşa, dacă-mi aduc bine aminte, ți-am spus şi eu însămi, văzându-mă încolțită de bunăvoința domniei tale şi îndatorată de nenumăratele binefaceri pe care mi le-ai adus, împins mai mult de curteni a domniei tale decât de meritele mele, că n-am să-mi iau alt soț pe pământ decât pe domnia ta. Tatăl meu s-a ținut de cuvânt, precum ai văzut, şi vreau şi eu să mă țin, precum vei vedea. Şi aşa, ştiut fiindu-mi că înşelăciunile, chiar cinstite şi folositoare, au un nu ştiu ce[31] vecin cu trădarea când se lungesc şi mocnesc, vreau să te smulg chiar în clipa aceasta din înşelăciunea pe care ți se va fi părând că ți-am pricinuit-o. Eu, seniore, sunt căsătorită şi nu pot în nici un chip să mă mărit cu altcineva, de vreme ce soțul meu este viu. Nu te părăsesc pentru nici un om de pe fața pământului, ci pentru unul din ceruri, pentru Iisus Hristos, Dumnezeu şi om adevărat: El este soțul meu; Lui m-am făgăduit înainte de a mă făgădui domniei tale; Lui, fără înşelăciune şi cu deplină voia mea, iar domniei tale, cu

---

[31] *un nu ştiu ce:* Formulă tipică a inefabilului, larg răspândită în poezia şi proza europeană a Renaşterii şi Barocului, până la Eminescu („un nu ştiu ce şi-un nu ştiu cum"). Vezi Edgar Papu, *Evoluția şi formele genului liric,* Editura Tineretului, 1968, pp. 251-57. Pentru aria hispanică, două contribuții ale lui Alberto Porqueras Mayo: „Función de la formula *no sé qué* en textos literarios españoles (siglos XVIII–XX)", *Bulletin Hispanique,* LXVII (1965), pp. 253-73, şi „*El no sé qué* en la Edad de Oro española", *Zeitschrift für romanische Philologie,* LXXVIII (1966), pp. 314-37.

prefăcătorie şi fără nici o tărie. Mărturisesc că de-ar fi să-mi aleg soț pe pământ, nimeni nu ți-ar putea sta alături, dar de vreme ce o să mi-l aleg în cer, cine e ca Dumnezeu? Dacă asta ți se pare trădare sau necuviință, dă-mi pedeapsa pe care o vei dori şi numeşte-mă cum ți se va năzări, căci nu e moarte, făgăduială sau amenințare care să mă îndepărteze de Răstignitul soț al meu[32].

Tăcu, şi numaidecât stareța şi celelalte călugărițe începură s-o dezbrace şi să-i taie neprețuitul caier al cosițelor. Am amuțit şi ca să nu dau dovadă de slăbiciune, m-am silit să-mi înăbuş lacrimile care-mi dădeau în ochi şi aruncându-mă încă o dată la picioarele ei, i-am sărutat aproape cu sila mâna, iar ea, creştineşte miloasă, m-a îmbrățişat; m-am ridicat în picioare şi ridicând glasul, aşa încât să mă poată auzi toată lumea, am spus:

— *Maria optimum partem elegit*[33].

Şi, zicând acestea, am coborât de pe scenă şi însoțit de prieteni, m-am întors acasă unde, răsucind şi întorcându-mi în închipuire ciudata întâmplare, am ajuns aproape să-mi pierd judecata, şi din aceeaşi pricină acum îmi pierd şi viața.

Şi slobozind un oftat prelung, îşi dădu sufletul şi căzu la pământ.

---

[32] „Istoria portughezului îndrăgostit trebuie pusă în legătură cu cea a lui Ricardo şi a Isabelei din *La española inglesa {Spaniola englezoaică).* Circumstanțele sunt aceleaşi: îndrăgostitul (Ricaredo – Manuel) se vede silit să se despartă de iubita sa (Isabela-Leonora), dar se stabileşte un termen de doi ani înainte ca iubita să poată lua altă hotărâre. În ziua când se împlineşte termenul, femeia e, din felurite pricini, pe punctul de a se călugări, când reapare iubitul. Isabela alege dragostea umană, Leonora pe cea divină. Identitate de circumstanțe, diversitate de tratare artistică şi ideologică, formulă ce acoperă o zonă întinsă a artei cervantine" (J.B. Avalle-Arce, *ed. cit,* n. 66). Apropierea între *Spaniola englezoaică* şi *Persiles* se face în mod curent. Persiles e însă o supradimensionare atât a nuvelei cât şi a istoriei portughezului, deznodământul fiind la un moment dat deschis ambelor posibilități: atât iubirii umane cât şi iubirii divine. Caracterul exemplar al peregrinării lui Persiles şi a Sigismundei e cu atât mai pregnant.

[33] „Maria partea cea mai bună şi-a ales" *(Luca,* 10, 42).

Capitolul XI din Cartea întâi

Periandro se repezi să-l vadă şi se lămuri că-şi dăduse cu adevărat duhul, lăsându-i pe toţi răvăşiţi şi uluiţi de întâmplarea cea tristă şi de neînchipuit.

— Somnul acesta – zise atunci Auristela – l-a scutit pe cavalerul nostru să ne istorisească ce i s-a întâmplat noaptea trecută, încercările prin care a ajuns la o încheiere atât de nenorocită şi-n temniţa barbarilor, împrejurări de bună seamă pe cât de deznădăjduite, pe-atâta de ciudate.

La care barbarul Antonio adăugă:

— E oare printr-o minune cineva nefericit doar în nenorocirile sale? Năpastele au tovarăşi şi ici sau colo, sunt totdeauna mari, şi nu contenesc a fi astfel până când nu dau gata viaţa celui care le îndură.

Rânduiră numaidecât să fie îngropat cât mai bine cu putinţă, drept giulgiu îi sluji chiar veşmântul lui, drept ţărână zăpada şi drept cruce aceea pe care i-o găsiră la piept într-un scapular, şi anume o cruce a Ordinului lui Hristos[34], căruia îi aparţinuse, deşi n-ar fi fost nevoie să-i fi găsit acest semn de cinstire ca să-şi dea seama de noblețea lui, deoarece i-o învederaseră cu limpezime înfăţişarea-i plină de prestanţă şi vorbirea-î cuminte. N-au lipsit lacrimi care să-l însoţească, deoarece înduioşarea şi-a îndeplinit menirea, storcându-le din ochii tuturor celor de faţă.

Se lumină de ziuă într-acestea, puseră din nou bărcile pe apă, întrucât li se păru că marea îi aşteaptă potolită şi calmă şi nici trişti, nici veseli, şovăind între teamă şi speranţă, îşi

---

[34] *Ordinul lui Hristos (Orden de Cristo):* Ordin militar şi religios portughez întemeiat de regele Diniz (1279–1325) în 1317, aprobat de papa loan al XXII-lea în 1319 şi încorporat de către papa Adrian al VI-lea, în 1522, coroanei portugheze. Cavalerii purtau pe piept o cruce roşie şi deasupra ei, o cruce de argint.

urmară drumul, fără să aibă o țintă sigură către care să şi-l îndrepte.

Toate mările acelea sunt aproape acoperite de ostroave, cele mai multe nelocuite, iar celelalte populate cu neamuri necioplite şi pe jumătate barbare, fără şlefuire şi cu inimi aspre şi sfidătoare, şi cu toate astea, toți ardeau de a întâlni o asemenea insulă unde să găsească adăpost, închipuindu-şi că locuitorii ei nu pot fi atât de cruzi încât să nu-i întreacă munții înzăpeziți şi stâncile tari şi aspre pe care le lăsau în urmă.

Plutiră încă zece zile, fără să tragă în vreun port, pe vreo plajă sau la vreun adăpost, lăsând de-o parte şi de alta, la dreapta şi la stânga, ostroave mici care nu făgăduiau să fie locuite, şi cu ochii țintă la un munte înalt ce li se arăta, luptară din răsputeri ca să ajungă la el cât mai iute cu putință, pentru că bărcile lor începuseră să ia apă, iar hrana avea să le lipsească dacă mai mergeau mult. În sfârşit, mai mult cu ajutorul cerului, aşa cum se cuvine să credem, decât cu acela al brațelor lor, ajunseră şi la insula dorită şi văzură umblând pe țărm două făpturi omeneşti, pe care cu un strigăt mare le întrebă Transila ce pământ e acela, cine-l cârmuieşte şi dacă e stăpânit de creştini catolici.

Îi răspunseră într-o limbă înțeleasă de ea că acea insulă se numeşte Golandia[35] şi că e a unor catolici, deşi e aproape pustie, deoarece oamenii de pe ea erau atât de puțini la număr, încât nu ocupau decât o singură casă, ce le slujea drept han şi celor ce soseau într-un port dindărătul unui pinten stâncos pe care li-l arătară cu mâna. „Şi dacă vreți cumva, oricine ați fi voi, să vă dregeți unele lipsuri, urmați-ne cu privirea şi vă vom duce în port."[36]

Cei din bărci aduseră mulțumire lui Dumnezeu şi-i urmară pe mare pe aceia ce-i călăuzeau de pe pământ şi după ce ocoliră pintenul stâncos ce le fusese arătat, văzură un loc adăpostit ce s-ar fi putut numi port, iar într-însul vreo zece-

---

[35] *...acea insulă se numeşte Golandia:* Ar putea fi vorba de Gotland, insulă suedeză în Marea Baltică, la 84 km de țărmul de SE al Scandinaviei. Între 1361 şi 1645 a aparținut Danemarcei.

[36] Trecere bruscă la stilul direct. Vezi mai sus, n. 24.

douăsprezece vase, care mici, care mijlocii, care mari. Şi tare se bucurară la vederea lor, căci puteau nădăjdui astfel să treacă pe alte nave şi să poată călători sigur în alte părți.

Ajunseră la țărm; de pe corăbii ca şi din han le ieşiră oameni în întâmpinare. Pe umerii lui Periandro şi-ai celor doi barbari, tată şi fiu, trecu pe uscat frumoasa Auristela, îmbrăcată în hainele şi cu podoabele cu care Periandro le fusese vândut barbarilor de către Arnaldo. Împreună cu ea trecură arătoasa Transila şi frumoasa barbară Constanza cu Ricla, mama ei, şi toți ceilalți din bărci însoțiră pâlcul acesta chipeş.

Atâta uimire, uluire şi mirare stârni preafrumoasa trupă în sufletele celor de pe mare şi de pe uscat, încât cu toții se aruncară la pământ, făcându-şi vădită adorația pentru Auristela. O priveau în tăcere şi cu atâta respect, încât nu izbuteau să-şi mişte limbile, spre a nu se îndeletnici cu altceva decât cu privitul. Frumoasa Transila, care apucase să se încredințeze că-i înțeleg limba, rupse cea dintâi tăcerea, spunându-le:

— La hanul dumneavoastră ne-a adus soarta, potrivnică nouă până azi. După veşmintele şi după blândețea noastră puteți vedea că noi căutăm mai degrabă pace decât război, pentru că nu de bătălii le arde unor femei şi nici unor bărbați îndurerați. Primiți-ne, domnilor, în hanul şi pe corăbiile voastre, căci bărcilor care ne-au adus până aici le-a pierit cutezanța şi voința de-a se încredința încă o dată nestatorniciei mării. Dacă cele de trebuință se schimbă aici pe aur sau argint, lesne şi din belşug veți fi răsplătiți pentru cele ce ne veți da, şi cu oricât de mari prețuri ni le-ați vinde, primi-vom totul ca şi dăruit.

Unul – minune mare – ce părea a fi dintre oamenii de pe corăbii, răspunse în limba spaniolă:

— Scurtă i-ar fi mintea, frumoasă doamnă, celui care s-ar îndoi de adevărul rostit de domnia ta, căci deşi minciuna se ascunde şi răul se deghizează sub masca adevărului şi-a binelui, nu-i cu putință să i se fi dat prilejul de-a se oploşi sub o frumusețe atât de mare ca a domniei tale. Stăpânul

hanului acestuia e nespus de curtenitor, şi toţi ceilalţi de pe corăbii nici mai mult, nici mai puţin decât el. Cugetaţi acum dacă vă e mai pe plac să vă-ntoarceţi pe puntea lor sau să intraţi în han, căci şi-ntr-un loc şi-n celălalt veţi fi primiţi şi ospeţiţi după cum merită înfăţişarea voastră.

Barbarul Antonio, văzând sau mai bine auzind că se vorbeşte pe limba lui, zise atunci:

— Dacă cerul ne-a adus într-un loc unde să-mi răsune în urechi limba cea dulce a naţiei mele, îmi socotesc nenorocirile ca şi sfârşite. Să mergem, domnilor, la han, şi după ce ne vom odihni oleacă, vom rândui să ne reluăm drumul cu mai multă siguranţă decât ne-a fost dat până-acum.

Într-acestea, un mus ce se afla sus, pe-o gabie, strigă pe englezeşte:

— Se zăreşte o corabie care, cu pânzele întinse şi vântul la pupa, se-ndreaptă spre adăpostul nostru.

Se tulburară cu toţii şi chiar în locurile unde se găseau fără a mai face un pas, rămaseră să aştepte corabia, care se zărea atât de aproape, şi când aceasta ajunse, văzură că velele umflate purtau pe ele câte o cruce roşie şi cunoscură că pe un steag de pe bastionul pavilionului e zugrăvită stema Angliei.

Sosind, trase o salvă din două tunuri mari şi apoi: din vreo douăzeci de archebuze. De pe uscat li se şi făcură semne de pace însoţite de strigăte voioase, fiindcă nu aveau artilerie cu care să le răspundă.

Capitolul XII din Cartea întâi

Unde se istoriseşte
dincotro veniseră şi cine erau
cei de pe corabie

Schimbând, după cum s-a spus, saluturi de fiecare parte, atât de pe corabie cât şi de pe uscat, cei de pe navă aruncară numaidecât ancorele şi lăsară la apă barca în care, după patru marinari ce-o împodobiră cu covoare şi apucară vâslele, cel dintâi coborî un bărbat bătrân, în vârstă, de vreo şaizeci de ani, îmbrăcat într-o haină de catifea neagră lungă Până la glezne, căptuşită cu pluş negru şi încinsă cu una din aşa-numitele tălăşti de mătase; în cap avea o pălărie înaltă şi ascuțită, pare-se tot de pluş. După el coborî în barcă un tânăr chipeş şi vioi, având nu mult peste douăzeci şi patru de ani, îmbrăcat marinăreşte, în catifea neagră, cu o spadă aurită în mână şi un pumnal la cingătoare. Apoi, de parcă i-ar fi aruncat, prăvăliră în barcă un bărbat împovărat de lanțuri şi o femeie legată de el şi ferecată cu aceleaşi lanțuri: el de cel mult patruzeci de ani, ea de peste cincizeci; el vioi şi înciudat, iar ea îngândurată şi tristă. Marinarii urniră barca din loc. Sosiră într-o clipă la țărm unde, pe umerii vâslaşilor şi-ai altor soldați archebuzieri care veniseră în barcă, îi duseră la țărm pe bătrân şi pe tânăr, ca şi pe cei doi prizonieri.

Transila, care, asemeni celorlalți, îi privise cu cea mai mare atenție pe cei ce veneau în barcă, îi spuse Auristelei întorcându-se către dânsa:

— Pe viața ta, stăpână, acoperă-mi fața cu vălul pe care-l ții legat la braț, pentru că sau nu-i cunosc eu bine, sau pe unii dintre cei ce vin în barca asta îi cunosc şi mă cunosc.

Auristela făcu întocmai, iar între timp cei din barcă ajunseră la ei şi li se alăturară, întâmpinându-se unii pe alții potrivit bunei creşteri.

Bătrânul îmbrăcat în pluş se duse drept la Transila, zicând:

— Dacă ştiința mea nu mă-nşeală şi dacă soarta nu mă urgiseşte, de astă dată are să-mi fie nespus de prielnică prin ceea ce mi-e dat să găsesc.

Zicând şi făcând, ridică vălul de pe chipul Transilei şi căzu fără cunoştință în brațele pe care ea i le-ntinse, cuprinzându-l într-însele ca să nu-l vadă prăbuşindu-se la pământ.

De bună seamă că e lesne de închipuit câtă uimire stârni în cei de față o întâmplare atât de ciudată şi de neaşteptată, cu atât mai mult când o auziră pe Transila zicând:

— O, tată scump! Ce-i cu venirea ta aici? Ce-ți aduce cinstita căruntețe şi anii osteniți pe meleaguri atât de îndepărtate de-al tău?

— Ce să-l aducă – zise atunci inimosul tânăr – dacă nu căutarea fericirii care fără tine îi lipsea? El şi cu mine, preadulce stăpână şi soție a mea, am pornit în căutarea stelei călăuzitoare ce are să ne îndrume într-acolo unde să ne găsim portul odihnei. Dar de vreme ce, slavă cerului, l-am şi găsit, cată de-l adu iarăşi în simțiri pe tatăl tău Mauricio, şi îngăduind ca din bucuria lui să-mi iau şi eu partea, primeşte-l pe dânsul ca pe un părinte şi pe mine ca pe soțul tău legiuit.

Mauricio îşi veni în fire şi-i urmă în leşin Transila. Auristela se grăbi să-i sară-n ajutor, fără însă ca Ladislao – aşa se numea soțul ei – să cuteze să se apropie de dânsa, spre a respecta cuviința pe care i-o datora Transilei; dar cum leşinurile care purced din întâmplări hazlii şi neaşteptate[37] fie că răpesc viața într-o clipă, fie că nu dăinuie mult, răstimpul cât Transila rămase leşinată fu scurt.

Stăpânul hanului sau al rateşului aceluia zise:

— Veniți, domnilor, cu toții într-un loc unde cu mai multă înlesnire şi mai puțin frig decât aici să ne dați seama de peripețiile domniilor voastre.

Îi urmară sfatul şi se duseră la han, şi-l găsiră destul de încăpător ca să găzduiască o flotă întreagă. Cei doi inşi în fiare merseră pe jos, ajutați fiind să-şi ducă lanțurile de către archebuzieri, care-i însoțeau ca paznici; unii dădură fuga la corăbiile lor şi cu la fel de mare zor şi bunăvoință aduseră de-acolo merindele cele mai alese pe care le aveau. Făcură lumină, aşternură mesele şi înainte de orice altceva, îşi potoliră cu toții foamea, mai mult cu soiuri numeroase de

---

[37] *întâmplări hazlii şi neaşteptate (alegres y no pensados acontecimientos)*; în aceiaşi termeni descrie şi preotul, în discuția cu canonicul toledan, unele din calitățile acelei ipotetice cărți de cavalerie, atât de asemănătoare cu *Persiles* (vezi *Don Quijote,* I, XLVII, E.L.U., 1965, p. 628).

peşte decât cu cărnuri, căci nu fură servite altele decât aceea a numeroaselor păsări ce se prăsesc pe-acolo într-un chip foarte ciudat şi atât de neobişnuit şi de uimitor, încât mă văd silit[38] să-l istorisesc aici.

La malul mării, printre stâncile până la care ajung valurile, se bat nişte ţăruşi din care, în scurtă vreme, toată partea acoperită de apă se preschimbă pe de-a-ntregul în piatră tare, iar partea rămasă afară putrezeşte şi se strică, din stricăciunea asta zămislindu-se o pasăre micuţă care, zburând pe uscat, creşte şi se face atât de bună de mâncat, încât e una din cele mai gustoase mâncăruri cunoscute, iar locurile unde se găsesc cel mai din belşug sunt ţinuturile Iberniei şi Irlandei[39], păsările cu pricina numindu-se barnacle[40].

Dorinţa tuturor de-a afla peripeţiile noilor sosiţi făcea ca ospăţul să li se pară lung, drept care, după ce-l văzu isprăvit, bătrânul Mauricio bătu o dată tare cu palma în masă, drept semn că cere să fie ascultat cu luare-aminte. Amuţiră cu toţii, tăcerea le pecetlui buzele şi curiozitatea le deschise urechile văzând aceasta, Mauricio prinse a da glas acestor vorbe:

— M-am născut pe una din cele şapte insule aflate în vecinătatea Iberniei şi tot într-însa îşi are obârşia şi neamul meu, acela al Mauricilor[41] fiind atât de vechi, încât numai rostindu-i numele îi aduc toată lauda de care mă-

---

[38] *mă văd silit:* „Irupţie subiectivă" (H. Hatzfeld) a glasului auctorial. „Aici, în acest pasaj, intervenţia autorului în opera sa vrea să justifice digresiunea, ca şi cum intruziunea lui ar deschide o paranteză în relatare" (J.B. Avalle-Arce).

[39] *Ibernia, Irlanda:* Numele antic şi respectiv, modern, al aceleiaşi insule. Prin *Ibernia,* Cervantes înţelege poate şi zona maritimă înconjurătoare, cu insulele ei.

[40] *păsări barnacle:* Una din numeroasele „informaţii ştiinţifice" şi „instructive" pe care Cervantes le preia cu bună-credinţă din autorităţile în materie ale vremii: Olaus Magnus, *Historia...,* cartea a XIX-a, sau imitatorul lui spaniol, Antonio Torquemada, *Jardin...,* cartea a II-a (ambii citaţi mai sus de noi).

[41] Aluzie probabilă la răspânditul patronim *Fitzmaurice.*

nvrednicesc, sunt creştin catolic, iar nu dintre aceia care tot cerşesc adevărata credinţă bâjbâind printre păreri. Părinţii mei m-au crescut atât în învăţătura armelor cât şi-n aceea a literelor – dacă se poate spune că armele sunt învăţătură. Am îndrăgit astrologia judiciară[42] în care mi-am făcut numele faimos. Când am atins vârsta potrivită statornicirii, m-am căsătorit cu o frumoasă şi nobilă femeie din oraşul meu, de la care am avut-o pe această fiică aici de faţă. Am urmat obiceiurile patriei mele, cel puţin pe acelea care mi se păreau netezite de raţiune, iar pe celelalte nu, ci mă prefăceam doar că le urmez, căci uneori prefăcătoria e de folos. Fata aceasta a crescut sub ocrotirea mea, pentru că de-a maică-si a fost lipsită la doi ani după naştere, iar mie mi-a lipsit sprijinul bătrâneţii şi mi-a prisosit grija de a-mi creşte fiica şi ca să scap de-o asemenea grijă, care e o povară grea pentru nişte umeri osteniţi şi bătrâni, când faţa a ajuns aproape la vârsta măritişului, deci când puteam să-i dau sprijin şi tovărăşie, am trecut la fapte, şi cel pe care i l-am ales a fost chiar tânărul chipeş de lângă mine, pe nume Ladislao, luând mai întâi încuviinţarea fiicei mele, întrucât mi se pare nimerit şi chiar bine ca părinţii să-şi căsătorească fiicele cu consimţământul şi pe gustul lor, deoarece nu]e dau tovărăşie pentru o zi, ci pentru toate zilele vieţii, iar dacă nu fac astfel, au urmat, urmează şi vor urma mii şi mii de neajunsuri, cele mai multe sfârşind de obicei cu nenorociri.

Se cuvine, dar, să ştiţi că-n patria mea e un obicei, printre multe rele, cel mai rău din toate[43]. Şi anume că, odată

---

[42] *astrologia judiciară:* E vorba de astrologia propriu-zisă, cea care „judecă", adică interpretează poziţiile aştrilor.

[43] *un obicei... cel mai rău din toate:* E vorba de *ins primae noctis.* J.B. Avalle-Arce crede că sursa lui Cervantes în această privinţă a fost Johann Boehme (Boemus, Bohemus), cu lucrarea sa *Hepertorium... de omnium gentium ritibus* (1520), adaptată în spaniolă de către erasmistul Francisco Thámara, sub titlul de *El libro de las costumbres de todas las gentes* (Anvers, 1556). Deşi în cap. VIII atribuie acest obicei locuitorilor din insulele Baleare (ca şi Boehmé), ceva mai departe Thámara descrie pe larg obiceiuri din Irlanda, de unde *ius primae noctis* îşi trage obârşia, potrivit datelor din *Persiles.* Tot Thámara vorbeşte şi despre păsările *barnaclas* (vezi mai sus, n. 36). Episodul a fost preluat din Cervantes de către John

hotărâtă, căsătoria şi sosită ziua nunții, într-o casă nobilă, anume aleasă în acest scop, se strâng mirii şi frații lor, dacă au, împreună cu toate rudele, mai apropiate de amândouă părțile, şi cu ei şi sfatul cetății, unii drept martori şi ceilalți drept călăi, căci aşa pot şi trebuie să-i numesc. Mireasa stă într-un iatac bogat aşteptând ceea ce nu ştiu cum aş putea spune fără ca ruşinea să-mi împleticească limba. Aşteaptă, zic, ca frații soțului ei, dacă-i are, şi câteva din rudele mai apropiate să intre unul câte unul şi să-i culeagă florile din grădină şi să pângărească buchetele pe care ea ar vrea să le păstreze neatinse pentru soțul ei. Obicei barbar şi blestemat, care încalcă toate legile cinstei şi ale bunei-cuviințe. Căci oare ce zestre mai bogată poate avea o fecioară decât însăşi fecioria ei şi oare ce neprihană poate şi trebuie să-i fie mai plăcută soțului decât aceea pe care femeia i-o închină prin virginitatea ei? Cinstea este totdeauna însoțită de ruşine, şi ruşinea de cinste. Şi dacă una sau alta încep să se năruiască şi să se piardă, toată clădirea frumuseții se va prăbuşi, nemaiavând parte decât de un preț josnic şi scârbavnic. Deseori încercasem să-mi conving poporul să lepede obiceiul acesta uluitor, dar nici nu încercam bine, că-mi şi astupau gura cu mii de amenințări cu moartea, drept care am ajuns să văd cită dreptate e în acel proverb din bătrâni care pe limba obştească sună cum că obiceiul este a doua natură[44], iar schimbarea lui e resimțită ca o moarte. În cele din urmă, fiica mea s-a închis în odaia pomenită şi-a rămas să-şi adaste pierzania, şi când unul din frații bărbatului ei se şi pregătea să intre ca să facă începutul josnicei ceremonii, unde nu mi ți-o zăresc ieşind cu o lance în cumpănire, chiar în sala cea mare, unde stătea toată lumea, pe însăşi Transila,

---

Fletcher (1579–1625) şi Philip Massinger (1583–1640) şi folosit în piesa lor *The Custom of the Country (Obiceiul locului).*

[44] *obiceiul este a doua natură:* Sursa posibilă este Cicero, *De finibus bonorum et malorum (Despre limitele extreme ale binelui şi răului),* 5, 25, 74: „Consuetudine quasi alteram quandam natulam effici" („Din obicei rezultă aproape a doua natură", trad. Th. Simenschy, *Un dicționar al înțelepciunii,* Editura Junimea, Iaşi, p. 662).

frumoasă ca soarele, vitează ca o leoaică şi furioasă ca o tigroaică.

Aici ajunsese cu istorisirea bătrânul Mauricio, ascultat fiind de toţi cu cea mai mare luare-aminte, când Transila, pătrunsă din nou de acelaşi duh care-o însufleţise în timpul faptei şi împrejurării povestite de tatăl ei, se ridică în picioare, cu limba aşa cum obişnuieşte s-o răzvrătească mânia, cu chipul ca para focului şi ochii de jăratec, într-adevăr, cu gesturi care i-ar fi putut micşora frumuseţea, dacă e cu putinţă ca accidentele să fie în stare a ştirbi marile frumuseţi, îi luă vorbele din gură tatălui ei şi le rosti pe cele din capitolul următor.

Capitolul XIII

Unde Transila continuă istorisirea
începută de tatăl ei

— Am intrat – zise Transila –, după cum a spus tatăl meu, în sala cea mare şi privind în toate părţile, am spus cu glas tare şi mânios: „Arătaţi-vă, hai, voi, ale căror obiceiuri necinstite şi barbare le încalcă pe toate cele respectate de orice stat bine rânduit. Voi, zic, mai degrabă desfrânaţi decât credincioşi, voi, care sub cuvânt şi chip de ceremonii deşarte, vreţi să lucraţi ogoarele străine fără încuviinţarea stăpânilor lor legiuiţi. Iată-mă, oameni rău porniţi şi încă şi mai rău sfătuiţi, veniţi, veniţi, căci raţiunea, înfiptă în vârful acestei lănci, îmi va lua apărarea şi vă va face neputincioase gândurile mârşave, atât de vrăjmaşe cinstei şi neprihanei.”

Şi zicând acestea, am sărit în mijlocul gloatei şi croindu-mi loc prin ea, am ieşit pe stradă, însoţită doar de amarul meu, şi am ajuns la ţărmul mării, unde, închizându-mi într-unul singur; miile de gânduri pe care mi le făcusem, m-am aruncat într-o mică luntre ce-mi fusese hărăzită fără-ndoială de cer. Apucând două vâsle mici, m-am depărtat de pământ

cât am putut, dar, văzând că se grăbeau să pornească în urmărirea mea cu alte multe bărci, mai bine înzestrate şi mânate de braţe mai puternice, şi că nu era cu putinţă să scap, am ridicat vâslele şi-am luat iarăşi lancea în mână, gândind să-i aştept şi să-i las să mă ia în stăpânirea lor dacă nu moartă, măcar răzbunându-mi jignirea pe cine-aş apuca mai întâi.

Iarăşi vin şi spun că cerul, înduioşat de nenorocirea mea, a înteţit vântul şi-a purtat barca, fără ajutorul vâslelor, în larg, până ce-a ajuns la un curent sau puhoi care a smuls-o de-a binelea şi-a împins-o şi mai în larg, răpindu-le celor ce veneau pe urmele mele orice speranţă de-a mă mai prinde, întrucât nu cutezară să intre în curentul dezlănţuit ce brăzda marea prin părţile acelea.

— Aşa este – zise atunci soţul ei Ladislao –, căci cum cu tine îmi duceai şi sufletul meu, eu unul n-am putut renunţa să te urmez. S-a lăsat noaptea şi te-am pierdut din ochi şi-am pierdut şi nădejdea de-a te mai găsi în viaţă altfel decât în rostirile faimei care din clipa aceea, a luat asupră-şi proslăvirea de-a lungul veacurilor a faptei tale viteze.

— S-a întâmplat, aşadar – urmă Transila –, că-n noaptea aceea un vânt dinspre mare m-a dus pe uscat şi pe ţărm, am dat de nişte pescari ce m-au primit şi m-au adăpostit cu multă bunătate şi chiar mi-au oferit un soţ, dacă nu aveam, şi cred că fără silniciile de care fugisem. Dar lăcomia omenească ce domneşte şi-şi întinde stăpânirea chiar şi printre stâncile şi pietrele mării şi chiar în inimile aspre şi câmpeneşti, s-a strecurat în noaptea aceea şi-n piepturile acelor pescari necioplţi, făcându-i să se înţeleagă între ei ca, de vreme ce eram prada tuturor şi nu puteam fi făcută bucăţi spre a fi împărţită, să mă vândă unor corsari pe care-i descoperiseră în după-amiaza aceea nu departe de cherhanalele lor.

Le-aş fi putut oferi eu un preţ mult mai mare decât acela pe care li-l puteau ei cere corsarilor, dar n-am vrut să mă folosesc de prilejul acesta ca să primesc vreun ajutor din partea ţării mele barbare, şi astfel, în zori, când sosiră acolo

piraţii, le-am fost vândută, nu ştiu pe cât, după ce mai înainte m-au despuiat de giuvaerurile pe care le purtam ea mireasă. Ce ştiu e că piraţii s-au purtat cu mine mai cuviincios decât concetăţenii mei şi mi-au spus să nu fiu mâhnită, fiindcă nu mă luau ca să mă facă roabă, ci puteam trage nădejde să ajung regină şi chiar stăpână a lumii întregi, dacă nu cumva minţeau anumite profeţii ale barbarilor de pe acea insulă, şi de care mersese vorba pretutindeni.

Despre felul cum am ajuns, despre primirea pe care mi-au făcut-o barbarii, despre chipul în care le-am învăţat limba în vremea cât am fost silită să lipsesc de lângă voi, despre riturile, ceremoniile şi obiceiurile lor, despre credinţa deşartă a profeţiilor lor şi despre aflarea domnilor cu care am venit aici, despre incendiul de pe insulă, mistuită acum de pârjol, şi despre slobozirea noastră am să vorbesc altădată, căci până una alta e destul cât am spus, şi vreau să-i dau prilej tatălui meu să-mi povestească ce noroc l-a adus aici ca să mă norocească şi pe mine tocmai când mă aşteptam mai puţin.

Aici, Transila puse capăt istorisirii, ţinându-i pe toţi subjugaţi de dulceaţa limbii şi minunaţi de strălucirea frumuseţii ei, căreia, afară, de cea a Auristelei, nici una nu-i era deopotrivă.

Mauricio, tatăl ei, zise atunci:

— Ştii acum, frumoasă Transila, fata mea dragă, cum în studiile şi îndeletnicirile mele, printre multe altele plăcute şi vrednice de laudă, m-au atras şi cele ale astrologiei judiciare, ca unele care, când nimeresc, împlinesc dorinţa firească nutrită de toţi oamenii de a cunoaşte nu numai tot trecutul şi prezentul, ci şi viitorul. Văzându-te, aşadar, pierdută, am observat numaidecât şi am însemnat poziţiile şi casele trebuincioase pentru ca lucrarea să-mi răspundă dorinţei, fiindcă nici o ştiinţă, ca ştiinţă, nu înşeală: înşelăciunea stă în cine n-o cunoaşte, cu atât mai mult în ştiinţa astrologiei, datorită iuţelii cerurilor ce poartă după sine toate stelele, care nu înrâuresc aici ca acolo, nici acolo la fel ca aici; şi astfel, astrologul judiciar, dacă o nimereşte uneori în judecăţile sale, e pentru că se sprijină pe ceea ce e mai

probabil şi mai încercat, iar cel mai bun astrolog de pe lume, cu toate că deseori se înşeală, e diavolul, pentru că nu numai judecă despre viitor întemeindu-se pe ştiința cunoscută lui, ci şi pe presupuneri şi potriveli, şi cum de atâta vreme a tot încercat cazurile trecute şi ştie atât de multe despre cele prezente, lesne se încumetă să rostească judecăți despre cele viitoare, ceea ce nouă, ucenicilor acestei ştiințe, nu ne stă la îndemână; deoarece suntem nevoiți totdeauna să judecăm pe dibuite şi cu prea puțină siguranță. Cu toate astea, am izbutit să aflu că pierzania ta avea să țină doi ani şi că aveam să te regăsesc azi şi aici, ca să-mi întineresc căruntețile şi să dau mulțumită cerurilor pentru găsirea comorii mele, bucurându-mi sufletul cu prezența ta, deşi ştiu că totul trebuie să se întâmple cu prețul câtorva spaime, căci mai toate întâmplările prielnice nu vin fără contragreutatea nefericirilor, care au dreptul şi un soi de învoială de a se amesteca în împrejurările prielnice, ca să ne facă să pricepem că nici binele nu-i veşnic, nici răul nu-i dăinuitor.

— Cerurile vor binevoi – spuse atunci Auristela, care de multă vreme nu scosese nici o vorbă – să ne dăruiască o călătorie rodnică, de vreme ce ne făgăduieşte o atât de fericită regăsire.

Femeia captivă, care ascultase cu multă luare-aminte cuvintele Transilei, se ridică în picioare în pofida lanțurilor şi-a împotrivirii celui cu care era legată şi ridicând glasul, zise:

Capitolul XIV din Cartea întâi

Unde se vădeşte cine erau cei aduşi în fiare

— Dacă nenorociții au încuviințarea de a vorbi în fața fericiților, îngăduie-mi-se şi mie s-o fac de astă dată, iar scurtimea cuvintelor mele vă va domoli plictiseala de a le da

ascultare. Te-ai plâns – zise ea şi se întoarse către Transila –, domniță fecioară, de obiceiul barbar al celor din oraşul tău, de parcă rău ar fi să uşurezi truda nevoiaşilor şi să-i despovărezi pe neputincioşi; adevărul e că nu-i nici o greşeală, ori cât de bun ar fi un cal, să-l plimbi pe drum înainte de a i se-aşterne, şi nici potrivnice cinstei nu sunt datina şi obiceiul, dacă prin ele nu-ți pierzi bunul nume şi dacă se ia drept nimerit ceea ce nu pare; adevărul e că unul care-a fost marinar va ține cârma unei corăbii mai bine decât acela ce iese din şcolile de pe uscat ca să devină pilot: în orice, învățul e cel mai bun magistru al artelor, şi astfel mai bine ți-ar fi să ajungi învățată în tovărăşia soțului tău, nu necioplită şi neştiutoare.

De cum auzi aceste vorbe, bărbatul legat cu ea zise, amenințând-o cu pumnul strâns:

— O, Rosamunda sau, mai bine zis, roză imundă, pentru că n-ai fost, nu eşti şi nu vei fi altfel în viață, fie şi de-ai trăi mai mulți ani decât înseşi vremurile, nu mă mir că vezi cu ochi răi cinstea şi buna-cuviință, datorii ale fecioarelor cu nume bun.

— Aflați, domnilor – urmă el, privindu-i pe toți cei de față – , că femeia pe care-o vedeți aici, legată ca nebună şi slobodă ca sfruntată ce este e acea vestită Rosamunda[45], doamnă care-a fost ibovnica şi prietena regelui Angliei şi despre ale cărei obiceiuri neruşinate umblă poveşti lungi şi cronici nesfârşite printre toți oamenii de pe lume. Ea i-a poruncit

---

[45] *Rosamunda:* Istoriceşte, e vorba de Rosamond Clifford zisă cea Frumoasă, fiica lordului Walter of Clifford, amanta regelui Henric al II-lea al Angliei, care a făcut publică legătura lor între 1174 şi 1175. Pe seama ea circulă numeroase legende. Se spune astfel, fără nici o dovadă, că regina Eleonora de Guyenne şi-a otrăvit rivala, care a murit pe la 1176. Rosamond a fost înmormântată la Godstow, unde, în 1191, episcopul de Lincoln a poruncit ca pe mormântul ei să fie săpată următoarea inscripție: „Hic iacet în tumulo Rosa mundi non Rosa munda; / Non redolet, set olet quae redolere solet" („Aici zace în mormânt Roza lumii, nu Roza curată; / nu miroase, ci duhneşte cea care obişnuieşte să miroasă"). Se pare că Cervantes a luat toate aceste date din Polydorus Vergilius Urbinatus, autor al unor *Anglicae Historiae* (1534) unde e reprodus şi epitaful din Godstow.

regelui şi pe deasupra, şi întregului regat; a făcut şi-a desfăcut legile, a ridicat decăzuți vicioşi şi a dărâmat înălțați virtuoşi. Şi-a satisfăcut plăcerile nu numai în chip destrăbălat, dar şi în văzul lumii, spre paguba autorității regale şi ca dovadă a poftelor ei destrăbălate, şi atât de multe au fost dovezile, atât de multe şi de dezgustătoare obrăzniciile, încât, rupând lanțurile de diamant şi plasele de bronz în care ținea legată inima regelui, acesta a fost înduplecat s-o îndepărteze de la sine şi s-o dispreţuiască în aceeaşi măsură în care o prețuise. Când femeia asta se afla în vârful roții ei şi-nşfăcase de păr norocul, eu unul îmi duceam viața înciudat şi doritor să arăt lumii ce rău întrebuințate erau dorințele regelui şi stăpânului mau firesc. Am un anumit duh satiric şi clevetitor, o pană iute şi-o limbă slobodă; mă-ncântă înțepăturile răutăcioase şi ca să pot spune una, aş pierde bucuros nu numai un prieten, ci şi o sută de mii de vieți; nu-mi legau limba nici cătuşele, nu mi-o amuțeau nici surghiunurile, nu mi-o înspăimântau amenințările şi nici nu mă cuminţeau pedepsele. În cele din urmă, pentru amândoi a sosit şi ziua celei din urmă plăți: în ce o priveşte pe ea, regele a poruncit ca nimeni, nici în cetatea-i de scaun, nici în regatele şi pe domeniile lui, să nu-i dea, nici în dar, nici pe bani, altă hrană decât pâine şi apă, iar în ce mă priveşte pe mine, să fiu dus împreună cu ea pe una din numeroasele insule de prin părțile acestea, dar pe una nelocuită, şi să fim părăsiți acolo: pedeapsă pentru mine mai rea decât osândirea la moarte, pentru că tot ceea ce mi-e dat să îndur alături de femeia asta e mai rău decât moartea.

— Gândeşte-te, Clodio – zise atunci Rosamunda –, şi eu mă simt atât de rău în tovărăşia ta, că de mii de ori mi-a dat prin gând să mă arunc în adâncul mării, şi dacă n-am făcut-o, e doar ca să nu te duc cu mine, căci dacă-n iad aş putea sta fără tine, chinurile mi-ar fi îndulcite. Recunosc că am săvârşit multe mârşăvii, dar pe spinarea unui ins slab şi fără multă minte; ale tale însă au împovărat umeri bărbăteşti şi înțelepciune plină de experiență, fără alt câştig decât o desfătare mai uşuratică decât cel mai mărunt pai răsucit de

vânt în vârtejuri nestatornice; tu ai vătămat mii de nume bune ale altora, ai nimicit mii de reputații strălucite, ai dat în vileag taine ascunse şi-ai spurcat spițe curate; ai cutezat să te ridici împotriva regelui, concetățenilor, prietenilor şi chiar rudelor tale şi sub cuvânt că faci haz, ți-ai găsit necaz cu toată lumea. Tare-aş vrea ca regele să se-ndure şi drept pedeapsă pentru crimele mele, viața mea pământească să ia sfârşit prin alt soi de moarte, nu cea pricinuită de rănile ce mi le face la fiecare pas limba ta ascuțită, de care nu-s feriți poate nici sfinții, nici cerurile.

— Cu toate astea – zise Clodio –, conştiința nu m-a învinuit niciodată că am spus vreo minciună.

— Dac-ai fi avut conştiință – zise Rosamunda – ai fi avut destule temeiuri să te învinuieşti pentru adevărurile pe care le-ai spus, fiindcă nu toate adevărurile trebuie să iasă în lume sau în văzul tuturor.

— Da – zise atunci Mauricio –, da, Rosamunda are dreptate, căci adevărurile despre vinile tăinuite nimeni nu trebuie să cuteze a le da în vileag, mai cu seamă pe cele ale regilor şi principilor care ne cârmuiesc; da, căci nu-i în căderea unui om particular să-şi mustre regele şi stăpânul sau să răspândească în auzul vasalilor greşelile suveranului lor, fiindcă prin asta nu-l va face să se îndrepte, ci doar să nu mai fie prețuit de-ai săi, şi dacă îndreptarea se cade să fie frățească pentru toți, de ce oare tocmai suveranul să nu se bucure de acest privilegiu? De ce să i se spună-n public şi de la obraz cusururile? Căci de obicei mustrarea publică şi nesocotită împietreşte firea celui ce-o primeşte, făcându-l mai degrabă îndărătnic decât blajin, şi cum nu-i cu putință ca mustrarea să nu lovească în vini adevărate sau închipuite, nimeni nu vrea să fie mustrat de față cu lumea, şi astfel, pe bună dreptate, satiricii, bârfitorii, răuvoitorii sunt surghiuniți şi alungați, din casele lor, dezonorați şi ocăriți, fără ă le rămâne altă laudă decât să-şi zică duhlii başca nemernici şi nemernici başca duhlii, adică vorba zicalei: trădarea bucură, dar trădătorul supără. Şi mai e ceva: reputațiile nimicite prin scris, zburând şi trecând din om în om, nu mai pot avea parte de reabilitare, fără de care păcatele nu-s iertate.

— Ştiu toate astea – răspunse Clodio –, dar dacă vreți să nu mai vorbesc sau să nu mai scriu, tăiați-mi limba şi mâinile, şi încă şi atunci mi-aş vârî gura în măruntaiele pământului şi-aş striga cum aş putea, nădăjduind că de-acolo vor creşte până la urmă trestiile regelui Midas[46].

— Ei, şi acum – zise cu acest prilej Ladislao –, să facem pace; s-o căsătorim pe Rosamunda cu Clodio, căci poate, cu binecuvântarea nunții şi cu înțelepciunea amândurora, schimbându-şi starea, îşi vor schimba şi viața.

— Mai degrabă – zise Rosamunda – am aici un cuțit cu care-mi pot deschide una-două porți în piept pe unde să iasă sufletul, gata încă de pe-acum să-mi zboare de pe buze fie şi numai la auzul unei căsătorii atât de nenorocite şi de nebuneşti.

— Eu unu1 n-am să mă omor – zise Clodio –, fiindcă, deşi sunt clevetitor şi bârfitor, plăcerea pe care-o simt vorbind bine de rău e atât de mare, încât vreau să trăiesc, pentru că vreau să vorbesc de rău. E drept că am de gând să nu mai dau ochi cu suveranii, fiindcă au mână lungă şi-nhață unde vor şi pe cine vor, şi experiența mi-a arătat că nu-i bine să-i jigneşti pe cei puternici, şi mila creştinească învață că pentru domnitorul bun trebuie să te rogi cerului să-i dea viață lungă şi sănătate, iar pentru cel rău, să-l facă mai bun şi să-l îndrepte.

— Cine ştie toate astea – zise Antonio barbarul –; e gata să se îndrepte. Nu-i păcat atât de mare şi nici viciu atât de împuternicit, care prin căință să nu se poată şterge sau smulge de tot. Limba clevetitoare e ca o sabie cu două tăişuri, care taie până la os, ori ca un trăsnet din cer care,

---

[46] *Midas:* Potrivit uneia din legendele legate de numele acestui rege frigian, el a fost ales judecător într-o întrecere muzicală dintre Apolo şi Marsias, Midas declarându-l învingător pe acesta din urmă; drept răzbunare, Apolo a făcut să-i crească urechi de măgar, pe care Midas şi le-a ascuns vreme îndelungată, ruşinat, sub boneta sa frigiană, secret cunoscut doar de bărbierul lui; acesta, nemaiputând să tacă, a săpat o groapă în pământ şi apropiindu-şi gura de ea, a strigat: „Regele Midas are urechi de măgar". Pe locul acela au crescut trestii, al căror foşnet a dat în vileag taină.

fără să rupă teaca, rupe şi fărâmă oţelul pe care ea-l acoperă. Şi chiar dacă taifasurile şi petrecerile devin mai gustoase cu sarea bârfei într-însele, zaţul lor e însă cel mai adesea amar şi searbăd. Limba e la fel de uşuratică precum gândul, şi dacă rele sunt sarcinile gândurilor, şi mai rele le fac naşterile limbii. Şi dacă vorbele sunt ca pietrele, pe care le azvârli cu mâna şi până ce nu-şi ating ţinta, nu le mai poţi rechema sau întoarce din locul încotro au pornit-o, rareori căinţa de a le fi rostit micşorează vina celui care le rosteşte. Cu toate acestea, eu unul sunt încredinţat că o căinţă adevărată este cel mai bun leac pentru bolile sufletului.

Capitolul XV din Cartea întâi

a acestei mari istorii

Aşa stăteau lucrurile când în han intră un marinar strigând:

— Vine drept spre portul nostru o corabie mare cu pânzele întinse şi până acum n-am descoperit nici un semn după care să înţeleg din ce parte este.

Abia spuse acestea, când le ajunse la urechi sunetul cutremurător al mai multor tunuri cu care corabia trase la intrarea în port, toate curate şi fără nici o ghiulea, semn de pace, nu de război. În acelaşi chip îi răspunse vasul lui Mauricio şi toate archebuzele soldaţilor de pe el.

Numaidecât toţi cei din han ieşiră pe ţărm. Şi văzând corabia de curând sosită, Periandro o recunoscu pe-a lui Arnaldo, prinţul Danemarcei, ceea ce nu-l mulţumi câtuşi de puţin, ci simţi că i se răscolesc măruntaiele şi inima începu să-i zvâcnească în piept. Aceleaşi neplăceri şi spaime Je simţi şi Auristela, ca una care dintr-o lungă experienţă ştia simţământul pe care i-l nutrea Arnaldo, şi nu-şi putea potoli inima gândindu-se la felul cum s-ar putea împăca voinţele lui

Arnaldo şi Periandro, fără că necruțătoarea şi deznădăjduita săgeată a geloziei să le străpungă sufletele.

Arnaldo se şi urcase în barca navei şi ajunsese la țărm când Periandro îi ieşi în întâmpinare. Auristela nu se clinti însă din locul unde păşise la început, ba chiar ar fi vrut ca picioarele să i se înfigă-n pământ şi să i se prefacă-n rădăcini răsucite, aşa cum se prefăcuseră cele ale fiicei lui Peneu pe când o urmărea Apolo cel uşor la fugă[47]. Arnaldo, zărindu-l pe Periandro, îl recunoscu şi fără a mai aştepta ca oamenii săi să-l ducă pe umeri până pe uscat, făcu singur un salt de la pupa bărcii şi ajunse pe pământ şi-n brațele lui Periandro, care-l primi cu ele deschise.

Şi Arnaldo îi spuse:

— Dacă aş fi atât de norocos, prietene Periandro, să o găsesc cu tine şi pe sora ta Auristela, n-aş mai avea să mă tem de nici un rău şi nici n-aş avea de aşteptat un mai mare bine.

— Cu mine este, viteze domn – răspunse Periandro –, fiindcă cerurile, îngrijindu-se să-ți ocrotească gândurile virtuoase şi cinstite, ți-au păzit-o cu neştirbirea pe care şi ea, datorită bunelor ei dorințe, o merită.

Între timp se şi aflase prin noii veniți şi prin cei de pe uscat cine era prințul care sosise pe corabie. Şi Auristela tot ca o statuie rămăsese, fără glas, încremenită, iar lângă ea frumoasa Transila şi cele două, după cum păreau, băi bare, Ricla şi Constanza.

Veni Arnaldo şi îngenunchind în fața Auristelei, îi spuse:

— Fii bine găsită, busolă după care mi se călăuzesc gândurile cinstite şi stea fixă care mă duce spre portul unde au a-şi afla odihna bunele mele dorințe.

La toate acestea, Auristela nu scoase nici o vorbă de răspuns, ci lacrimile-i năpădiră ochii şi prinseră a-i scălda obrajii trandafirii.

---

[47] *Fiica lui Peneu:* Dafne, fiica zeului-fluviu tesalian Peneu şi preoteasă a zeiței Gaia, metamorfozată în laur sau dafin, pentru a scăpa de asiduitățile lui Apolo.

Tulburat de o asemenea întâmplare, Arnaldo nu ştia să spună dacă starea ei putea izvorî din mâhnire sau din bucurie. Dar Periandro, care lua seama la tot şi urmărea cu privirea cele mai neînsemnate mişcări ale Auristelei, îl smulse pe Arnaldo din îndoială, spunându-i:

— Domnule, tăcerea şi lacrimile surorii mele naşe din uimire şi din plăcere: uimirea, din faptul de a te vedea într-un loc atât de neaşteptat, iar lacrimile, din plăcerea de a te fi văzut; e recunoscătoare, aşa cum se cade să fie cele de neam bun, şi îşi cunoaşte îndatoririle faţă de domnia ta, impuse de bunăvoinţele şi purtarea nepătată pe care le-ai avut mereu faţă de dânsa.

Se duseră apoi la han, mesele se încărcară iarăşi cu bucate, inimile se umplură de veselie, pentru că şi cănile se umplură cu vinuri alese care, când apucă să fie pritocite pe mare de la un cap al ei la altul, se fac atât de bune, încât nu se află nectar pe potriva lor. Această de-a doua masă fu dată în cinstea prinţului Arnaldo.

Periandro îi povesti prinţului cele întâmplate pe Insula Barbară, cu eliberarea Auristelei, cu toate întâmplările şi păţaniile istorisite până acum, drept care Arnaldo se minună, iar cei de faţă se bucurară şi se mirară încă o dată.

Capitolul XVI din Cartea întâi

a istoriei despre Persiles şi Sigismunda

Într-acestea, stăpânul hanului zise:

— Nu ştiu dacă se cade să spun că mă mâhneşte vremea bună făgăduită pe mare de către semnele cereşti: soarele apune limpede şi netulburat, nici aproape, nici departe nu se zăreşte vreun nor de amurg, valurile lovesc pământul cu blândeţe, iar păsările se-avântă-n larg ca să petreacă: toate sunt vestiri de senin sigur şi trainic, lucru care pe cinstiţii

oaspeți aduşi de noroc la hanul meu îi va sili să mă părăsească.

— Aşa va fi – zise Mauricio –, căci deşi nobila dumneavoastră tovărăşie nu poate fi decât plăcută şi scumpă, dorința de-a ne întoarce în țările noastre nu ne-ngăduie să ne bucurăm de ea mult timp. Cât despre mine, pot spune că-n noaptea asta, la cel dinții cart, am de gând să ridic pânzele, dacă şi pilotul meu şi domnii soldați de pe corabie sunt de aceeaşi părere cu mine.

La care Arnaldo adăugă:

— Niciodată nu se poate recâştiga pierderea de timp, iar timpul pierdut în navigație este fără de leac.

Într-adevăr, toți cei ce se aflau în port se învoiră ca în noaptea aceea s-o pornească înapoi spre Anglia, către care mergeau cu toții.

Arnaldo se ridică de la masă şi luându-l de mână pe Periandro, îl scoase din han şi afară, între patru ochi, fără a fi auzit de nimeni, îi spuse:

— Nu-i cu putință, Periandro prietene, ca sora ta Auristela să nu-ți fi vorbit despre dragostea pe care, vreme de doi ani cât s-a aflat în puterea regelui, tatăl meu, i-am arătat-o, întratât de cumpănită cu dorințele ei sfielnice, încât niciodată nu mi-au ieşit din gură vorbe care să-i fi tulburat năzuințele neprihănite. Niciodată n-am vrut să ştiu despre starea ei mai mult decât a vrut ea însăşi să-mi spună, mi-am zugrăvit-o în închipuire nu ca pe o persoană de rând şi de condiție umilă, ci ca pe-o regină a lumii întregi, pentru că cinstea, seriozitatea, înțelepciunea ei atât de neobişnuită nu-mi îngăduiau să gândesc altcumva. De mii de ori m-am oferit să-i fiu soț, şi chiar cu voia tatălui meu, şi tot mi se părea că propunerea mea este măruntă. Mi-a răspuns mereu că până ce nu avea să se vadă în cetatea Romei, unde vrea să-şi împlinească un legământ, nu poate dispune de persoana ei. Niciodată n-a vrut să-mi spună rangul ei sau al părinților ei, şi nici eu, cum am spus, n-am sâcâit-o ca să-mi spună, deoarece ea, prin ea însăşi, fără să atârne de nici o altă noblețe, merită nu numai coroana Danemarcei, dar şi-a

întregii monarhii a pământului. Ți-am spus toate astea, Periandro, pentru ca, bărbat cu judecată şi înțelegere cum te ştiu, să iei aminte că nu-i de tot umil norocul ce bate la porțile înlesnirii tale şi-a surorii tale, căreia mă ofer iarăşi să-i devin soț, făgăduind să-mi împlinesc spusa când şi unde va fi dorind ea, aici, sub acoperişurile astea sărăcăcioase, ori sub cele aurite ale vestitei Rome. Şi-ți mai făgăduiesc să mă păstrez între hotarele cinstei şi bunei-cuviințe, chiar de m-aş vedea mistuindu-mă în înverşunările şi patimile atrase de pofta dezlănțuită şi de nădejdea apropiată, care de obicei istoveşte mai rău decât aceea mai depărtată.

Aici îşi curmă vorbirea Arnaldo, rămânând să asculte cu multă luare-aminte ceea ce avea să-i răspundă Periandro, şi anume:

— Ştiu bine, viteze prinț Arnaldo, cât de îndatorați îți suntem sora mea şi cu mine pentru binele pe care ni l-ai făcut până acum şi pe care iarăşi ni-l faci. Mie, poftind să-mi fii frate, iar ei, soț. Chiar însă de-ar părea nebunie ca doi pelerini nenorociți, surghiuniți din țara lor, să nu primească numaidecât facerea de bine ce li se întinde, trebuie să-ți spun că nu e cu putință s-o primim, dar ne e cu putință să-ți fim recunoscători pentru ea. Sora mea şi cu mine mergem împinşi de soartă şi de alegere către sfânta cetate a Romei, şi până când nu ne vom vedea într-însa, pare-se că nu vom putea fi cineva, şi nici slobozi nu vom fi să ne folosim de liberul nostru arbitru. Dacă cerul va face să putem călca pe pământul sfânt şi să ne închinăm sfintelor moaşte de acolo, vom fi în stare să dispunem de voințele noastre legate până atunci de mâini şi de picioare, şi după aceea întreaga-mi voie are să se pună în slujba ta. Pot să-ți mai spun de asemenea că de vei ajunge să-ți împlineşti dorința ta cea bună, vei putea avea o soție născută dintr-un neam ilustru şi un frate care să fie mai mult decât un cumnat, iar peste multele binefaceri pe care amândoi le-am primit de la tine, te rog să-mi faci anume mie una, adică să nu mă mai întrebi nimic despre starea şi despre viața noastră, pen tiu a nu mă sili să fiu mincinos, născocind năluciri pe care să ți le înşir,

mincinoase şi calpe, întrucât adevărul despre istoria noastră oricum nu ți-l pot împărtăşi.

— Poți dispune de mine – răspunse Arnaldo –, frate drag, după voia şi placul tău, ținând seama că eu sunt ceara, iar tu pecetea, putând întipări în mine tot ce vei voi; şi dacă te învoieşti, hai să plecăm în noaptea asta spre Anglia, căci de-acolo lesne vom trece-n Franța şi-apoi la Roma, călătorie în care gândesc să vă țin tovărăşie, dacă vă va fi pe plac.

Deşi această din urmă poftire îl mâhni, Periandro o acceptă, punându-şi nădejdea în timp şi-n amânare, care uneori îndulcesc întâmplările. Şi îmbrățişându-se, cei doi viitori cumnați se întoarseră în han ca să pună la cale plecarea.

Auristela văzuse că Arnaldo şi cu Periandro ieşiseră împreună şi se gândea cu frică la deznodământul pe care-l putea avea convorbirea lor. Şi cu toate că modestia prințului Arnaldo şi multa cumințenie a lui Periandro îi erau ştiute, mii de temeri de tot felul o făceau să tresară de spaimă, închipuindu-şi că, dacă dragostea lui Arnaldo s-ar ridica la înălțimea puterii lui, ar fi fost în stare să-şi lase rugămințile în seama puterii, căci uneori, în piepturile îndrăgostiților neluați în seamă răbdarea se preface în turbare şi cur tenia în necuviință. Dar când îi văzu întorcându-se atât de liniştiți şi de paşnici, parcă-i mai veni şi ei inima la loc.

Clodio clevetitorul, care şi aflase cine-i Arnaldo, i se aruncă la picioare şi-l imploră să dea poruncă să i se scoată lanțurile şi să fie scăpat de tovărăşia Rosamundei. Mauricio îi povesti atunci despre firea, vina şi pedeapsa lui Clodio şi-ale Rosamundei. Făcându-i-se milă de ei, Arnaldo vorbi cu un căpitan care-i avea în pază şi-i ceru să-i scoată din fiare şi să-i predea lui, întrucât el însuşi se însărcina să le obțină iertarea din partea regelui lor, cu care era foarte bun prieten.

Văzând acestea, clevetitorul Clodio zise:

— Dacă toți stăpânii s-ar îndeletnici cu faptele bune, nu s-ar mai găsi nimeni să-i vorbească de rău; dar de ce să aştepți să fie vorbit de bine unul care face rău? Iar dacă şi faptele virtuoase şi facerile de bine sunt defăimate de răutatea

omenească, cum să nu fie cu atât mai vârtos cele rele? Cineva care seamănă zâzanie şi răutate, cum oare să se aştepte să culeagă rod bun? Ia-mă cu tine, o prinţe, şi vedea-vei cum îţi voi înălţa laudele mai sus de crugul lunii.

— Nu, nu – răspunse Arnaldo –, nu vreau să mă lauzi pentru fapte care-mi sunt fireşti. Şi-apoi lauda e pe-atât de bună pe cât de bun e cel ce-o rosteşte şi pe-atât de rea pe cât de stricat şi de rău e cel ce laudă, căci dacă lauda este răsplată a virtuţii, e şi ea într-adevăr laudă când lăudătorul e virtuos, dar când e stricat, este ocară.

Capitolul XVII din Cartea întâi

Arnaldo dă seamă despre întâmplarea Taurisei

Auristela ardea de dorinţa de-a şti ce grăiseră Arnaldo şi Periandro în timpul convorbirii pe care-o avuseseră în afara hanului şi aştepta clipa potrivită ca să-l întrebe pe Periandro şi să afle de la Arnaldo ce se întâmplase cu camerista ei, Taurisa.

Şi, ca şi cum i-ar fi ghicit gândurile, Arnaldo îi spuse:

— Necazurile prin care-ai trecut, frumoasă Auristela, ţi le vor fi şters din amintire pe cele de care s-ar fi cuvenit să-ţi aduci aminte, şi tare aş vrea să mă fi şters dintr-însa şi pe mine însumi, căci aş trăi fericit fie şi numai la gândul că m-am aflat în memoria ta un scurt răstimp, întrucât nu se poate da uitării ceva de care nu ţi-ai amintit. Uitarea de acum cade asupra memoriei trecutei aduceri aminte; dar oricum ar fi fost, fie că ţi-ai amintit ori nu de mine, tot ce vei fi făcând mă mulţumeşte: cerurile care m-au hărăzit să fiu al tău nu-mi îngăduie să fac altceva, voinţa nu-mi e liberă decât ca să-ţi dea ascultare. Fratele tău Periandro mi-a povestit multe din cele ce ţi s-au în timpi at după ce-ai fost răpită din regatul meu: unele m-au mirat, altele m-au uluit; şi unele şi altele m-au înfricoşat. Văd aşijderi că necazurile au puterea

de-a şterge din amintire unele îndatoriri ce par de neocolit: nu m-ai întrebat nici despre tatăl meu, nici despre Taurisa, camerista ta; pe el l-am lăsat bine şi doritor să te caut şi să te găsesc, pe ea am luat-o cu mine, cu gândul de-a o vinde barbarilor spre a sluji drept iscoadă şi a vedea dacă soarta te-a aruncat în puterea lor. Cum a ajuns într-a mea fratele tău Periandro îți va fi povestit chiar el, ca şi despre înțelegerea dintre noi; şi deşi de multe ori am încercat să mă întorc la Insula Barbară, vânturile potrivnice nu m-au lăsat, iar acum veneam cu acelaşi gând şi-aceeaşi dorință, pe care cerul mi le-a împlinit cu asupră de folos, făcând să te am în fața ochilor pe tine însăți, mângâiere atotputernică a grijilor mele. Pe Taurisa, camerista ta, am încredințat-o acum vreo două zile în paza a doi cavaleri, prieteni de-ai mei, pe care i-am întâlnit în largul mării acesteia, îndreptându-se către Irlanda cu o corabie puternică, din pricină că Taurisa era foarte bolnavă şi viața îi era-n mare primejdie; şi cum corabia asta cu care merg eu se poate zice că-i mai degrabă de corsar decât de fiu de rege, având în vedere că nu sunt pe ea nici merinde alese, nici leacuri de care au nevoie suferinzii, le-am dat-o lor în grijă ca s-o ducă în Irlanda şi s-o-ncredințeze suveranului ei, care s-o ospețească, s-o vindece şi s-o păzească până ce aveam eu însumi să mă duc după dânsa. Azi am rămas înțeles cu fratele tău Periandro să plecăm mâine fie spre Anglia, fie spre Spania sau Franța, căci oriunde am ajunge, vom avea toate înlesnirile ca să punem în faptă gândurile cinstite pe care fratele tău mi-a spus că le nutreşti; iar eu, în vremea asta, îmi voi purta pe umerii răbdării nădejdile, sprijinite de reazemul bunei tale înțelegeri. Te rog cu toate acestea, doamnă, şi te implor să iei aminte dacă şi părerea ta se întâlneşte şi se potriveşte cu a noastră, căci de nu se nimereşte cumva, nu o vom măi pune-n faptă.

— Eu una altă voie n-am – răspunse Auristela – decât pe-aceea a fratelui meu Periandro, şi nici el, cuminte cum este, nu va vrea să se abată nici cu o iotă de la a ta.

— Dacă aşa stau lucrurile – replică Arnaldo –, nu vreau să poruncesc, ci să ascult, spre a nu se spune că, profitând de rangul meu, aş vrea să-mi dau ifose cu poruncitul.

Acestea i s-au întâmplat lui Arnaldo cu Auristela, care-i povesti totul lui Periandro, şi-n noaptea aceea Arnaldo, Periando, Mauricio, Ladislao şi cei doi căpitani, ca şi corabia englezească, împreună cu toţi cei ce scăpaseră de pe Insula Barbară, ţinură sfat şi hotărâră plecarea după următoarea rânduială:

Capitolul XVIII din Cartea întâi

Unde Mauricio află cu ajutorul astrologiei
o nenorocire ce li s-a întâmplat pe mare

Pe nava cu care sosiseră Mauricio şi Ladislao, cei doi căpitani şi soldaţii care-i aduseseră pe Rosamunda şi pe Clodio, se îmbarcară toţi aceia care ieşiseră din temniţa şi închisoarea de pe Insula Barbară, iar pe corabia lui Arnaldo se aciuară Ricla şi Constanza, cei doi Antonio, tatăl şi fiul, Ladislao, Mauricio, şi Transila, Arnaldo neînvoindu-se ca Clodio şi cu Rosamunda să rămână pe uscat. Rutilio se oploşi pe lângă Arnaldo.

Ridicară ancorele chiar în noaptea aceea, adunând şi cumpărând mai întâi de la gazdă cât mai multe merinde putură, iar Mauricio, cercetând clipele cele mai prielnice plecării, spuse că dacă soarta cea bună avea să-i scape de un nenoroc ce-i ameninţa în foarte scurt timp, călătoria lor avea să se încheie cu bine, şi că primejdia aceea, deşi legată de apă, nu avea să-şi aibă obârşia, de se va întâmpla, într-un uragan sau într-o răscolire a mării sau a pământului, ci într-o trădare urzită şi chiar pe de-a-ntregul făurită de patimi necinstite şi desfrânate.

Periandro, care o ducea într-o necurmată alarmă în tovărăşia lui Arnaldo, se temu ca nu cumva trădarea cu

pricina să fie pusă la cale de prinț pentru a fugi cu frumoasa Auristela, deoarece urma s-o conducă pe corabia lui, dar mărinimia lui se împotrivi din răsputeri acestui gând pidosnic şi nu vru să dea crezare temerii sale, închipuindu-şi că în pieptul prinților viteji nu pot afla găzduire trădările, ceea ce însă nu-l împiedică să-i ceară lui Mauricio şi să-l roage să vadă din ce parte îi putea lovi păgubirea care-i amenința.

Mauricio răspunse că nu ştie, deşi e sigur că aşa va fi, ba chiar îi îmblânzea amenințarea spunând că nimeni din cei loviți de ea nu aveau să-şi piardă viața, ci doar tihna şi liniştea, şi că aveau să-şi vadă sfărâmate jumătate din planuri, nădejdile cele mai pline de făgăduințe.

La care Periandro îi replică, cerându-i să amine cu câteva zile plecarea: poate cu trecerea timpului înrâuririle neîndurătoare ale stelelor aveau să se schimbe sau să se îmblânzească.

— Nu – răspunse Mauricio –, e mai bine să ne aruncăm în brațele acestei primejdii, întrucât nu răpeşte nici o viață, decât s-o apucăm pe alt drum care să ne facă să pierdem vreuna.

— Păi atunci – zise Periandro –, zarurile au fost aruncate, să plecăm într-un ceas bun şi împlinească cerul ceea ce a şi rânduit, căci strădania noastră n-o poate ocoli.

Arnaldo îi mulțumi gazdei în chip măreț, cu daruri multe, pentru ospeția cea bună şi urcându-se unii pe o corabie, alții pe alta, fiecare după cum îi veni mai bine, lăsară portul liber şi ridicară pânzele.

Corabia lui Arnaldo ieşi împodobită cu stegulețe şi flamuri uşoare şi cu pavilioane colorate şi arătoase. Când începură să tragă lanțurile şi să ridice ancorele, izbucniră salve atât ale artileriei grele cât şi ale celei uşoare, văzduhurile fură sfâşiate de sunetele fluierelor şi ale altor instrumente muzicale pline de voioşie, şi răsunară glasurile celor care strigau repetat:

— Drum bun! Drum bun!

Nimic din toate acestea n-o făcea pe frumoasa Auristela să-şi ridice capul din piept: presimțind parcă nenorocirea ce avea să i se-ntâmple, rămânea gânditoare. O privea Periandro şi iarăşi o privea Arnaldo, pentru amândoi ea fiindu-le ținta ochilor, țelul gândurilor şi obârşie a bucurărilor lor. Ziua se sfârşi, se lăsă noaptea limpede, senină, o boare molatică risipea nourii trandafirii, ce păreau gata să se adune de li s-ar fi îngăduit.

Mauricio îşi aținti ochii la cer şi iar îşi prefiră în închipuire semnele horoscopului pe care-l întocmise, şi iarăşi le întări primejdia ce-i amenința, dar tot nu izbuti să ghicească dincotro le va veni. În starea aceasta de nelămurire şi temere, apucă să adoarmă pe puntea corăbiei, dar după nu mult timp se trezi înspăimântat şi porni să strige:

— Trădare, trădare, trădare! Trezeşte-te, prințe Arnaldo, ne omoară ai tăi!

La strigătele lui, Arnaldo sări în picioare, căci nu dormea, ci doar se lungise alături de Periandro, tot pe punte, şi zise:

— Ce-i cu tine, prietene Mauricio? Cine ne supără sau ne ucide? Nu suntem oare prieteni noi toți cei de pe corabia asta? Nu-mi sunt oare mai toți vasali şi slujitori? Cerul nu-i oare limpede şi senin, marea liniştită şi blândă, iar corabia, fără să se fi lovit de vreo canara ori de vreun banc de nisip, oare nu pluteşte? Ne opreşte oare vreo remoră[48]? Păi de vreme ce nu-i nimic din toate astea, de ce te temi şi ne-nspăimânți şi pe noi cu înfricoşările tale?

— Nu ştiu – făcu Mauricio. Porunceşte, domnule, să coboare scufundătorii în santină, căci, dacă nu visez, mie unuia mi se pare că ne înecăm.

Nu isprăvi bine vorba şi cinci-şase marinari, se şi lăsară în fundul corăbiei şi-l cercetară cu de-amănuntul, ca scufundători vestiți ce erau, fără a găsi nici o crăpătură prin care să fi intrat apă în corabie, aşa încât, întorcându-se pe punte, spuseră că nava era teafără şi întreagă) şi apa din

[48] *vreo remoră:* Peşte oceanic *(echeneis remora),* căruia anticii îi atribuiau proprietatea de a opri ambarcațiunile din drumul lor.

santină tulbure şi rău mirositoare, semn neîndoios că nu pătrunsese apă proaspătă în corabie.

— Aşa o fi – zise Mauricio –, numai că pe mine, ca om bătrân, în care teama îşi are sălaşul obişnuit, până şi visele mă înspăimântă, şi deie Domnul ca visul meu să fie cu adevărat vis, căci m-aş bucura să par mai degrabă bătrân fricos decât astrolog fără greş.

Arnaldo îi spuse:

— Linişteşte-te, bunule Mauricio, pentru că visele domniei tale le întrerup pe cele ale doamnelor acestora.

— Voi face precum spui, de-mi va sta-n putință – răspunse Mauricio.

Şi după ce se întinse iarăşi pe punte, corabia rămase cufundată într-o linişte netulburată, vreme în care Rutilio, ce şedea la picioarele marelui catarg, ispitit de seninul nopții, de înlesnirea timpului sau de glasul său nespus de măiestru, în isonul vântului ce bătea blând în vele, începu să cânte chiar în limba lui toscană cele ce urmează, şi care, puse pe spanioleşte, sunau astfel:

Fuge de-asprimea mării neînvinse
şi prevestit, se-adăposteşte-n arcă
atotmonarhu-ntregii lumi şi-mbarcă
relicvele-omeneştii spițe stinse.
Azilul amânat, plutind,
învinse trufia legii ei şi cruda Parcă,
ce-atunci, lascivă, furia-şi descarcă
pe tot ce-i viu şi-n aer van cuprins e.
Vezi cum se-nchid în splendida-ntocmire
şi leu şi miel, şi-n pace nestricată
columba lângă şoimul aprig şade;
vezi (nu-i minune!) ura că-i iubire:
necazu-obştesc amarnic când se-arată
imboldul firii în uitare cade.

Cel care înțelese cel mai bine cântecul lui Rutilio fu barbarul Antonio, tot el spunându-i:

— Bine cântă Rutilio, şi dacă din întâmplare sonetul pe care l-a cântat e făcut de el, nu-i prost poet, deşi cum poate fi bun poet un meseriaş? Dar n-am dreptate, căci mi-aduc aminte c-am văzut şi-n patria mea, Spania, poeți de toate meseriile.

Spuse acestea destul de tare ca să audă şi Mauricio, prinţul şi Periandro, care nu dormeau.

Şi Mauricio zise:

— Se poate prea bine ca un meşteşugar să fie poet, pentru că poezia nu stă în mâini, ci în minte, şi sufletul unui croitor[49] e la fel de capabil să fie poet ca şi acela al unui căpitan, pentru că toate sufletele sunt deopotrivă şi la obârşia lor, create şi plămădite de Făcătorul lor din acelaşi aluat, şi numai după lada şi firea trupului în care le închide par şi ele mai mult ori mai puțin înțelepte, şi urmăresc şi prind drag să învețe ştiințele, artele sau meşteşugurile către care le înclină cel mai mult stelele: dar mai temeinic şi mai potrivit se zice că poetul *nascitur*[50]. Aşa că nu avem de ce să ne mirăm că Rutilio este poet, chiar dacă a fost profesor de dans.

— Şi încă unul atât de mare – i-o întoarse Antonio –, încât a făcut salturi în văzduh mai sus de nori.

— Aşa e – răspunse Rutilio, care asculta totul –, le-am făcut până aproape de cer când vrăjitoarea aceea m-a adus călare pe mantie din Toscana, patria mea, până-n Norvegia, unde-am ucis-o, căci îşi luase chip de lup, aşa cum am mai povestit şi altădată.

— Istoria asta cu prefacerea în lupi şi lupoaice a unor oameni de prin Miazănoapte e o greşeală nespus de mare – zise Mauricio –, deşi admisă de mulți.

— Păi atunci – zise Arnaldo – cum se face că îndeobşte se spune şi se dă drept sigur că-n Anglia umblă pe câmpuri haite de lupi proveniți din oameni ce s-au preschimbat în fiare?

---

[49] *croitor... poet:* în epoca aceea a trăit un poet-croitor faimos, pe nume Agustín Castellanos, „croitorul din Toledo".

[50] Aluzie la maxima latină: „poeta nascitur, orator fit", („poetul se naşte, oratorul devine").

— Aşa ceva – răspunse Mauricio – nu se poate întâmpla în Anglia, pentru că-n insula aceea cu climă blândă şi foarte rodnică nu mai vieţuiesc nici lupi şi nici vreo altă vietate dăunătoare, ca de pildă şerpi, vipere, broaşte râioase, păianjeni şi scorpioni; ba chiar e lucru vădit şi ştiut că dacă e adus de pe altundeva vreun animai veninos în Anglia, acesta moare când ajunge acolo, iar dacă duci în altă parte o câtime de pământ din insula aceasta şi încercuieşti cu el o viperă, ea nici nu îndrăzneşte, nici nu poate ieşi din cercul care-o închide şi-o înconjoară, până când moare. Ce trebuie înţeles din povestea cu prefacerea în lupi e că există o boală numită de medici *mania lupina,* care-l face pe cel atins de ea să i se pară că s-a prefăcut în lup, şi urlă ca lupii, şi se alătură altora loviţi de acelaşi rău, şi merg în haite pe câmpuri şi prin munţi, fie lătrând asemeni câinilor, fie urlând ea lupii, rup copacii, îi omoară pe cei ce le ies în cale şi mănâncă apoi carnea crudă a celor ucişi, şi chiar în zilele noastre ştiu că-n insula Siciliei, cea mai mare din Marea Mediterană, sunt oameni de felul acesta, numiţi de sicilieni lupi manari[51], care, înainte de a-i doborî boala asta atât de molipsitoare, simt ce-i paşte şi le spun celor din preajma lor să se îndepărteze şi să fugă de ei sau să-i lege ori să-i închidă, fiindcă, dacă nu se păzesc, îi îmbucătăţesc cu dinţii şi-i sfâşie, dacă pot, cu unghiile, scoţând lătrături groaznice şi înfricoşătoare. Şi lucrul acesta e atât de adevărat, încât printre cei ce urmează a se căsători se fac cercetări destule ca să se încredinţeze că nici unul din ei nu-i atins de boala asta, iar dacă mai apoi, cu trecerea vremii, experienţa arată contrariul, căsătoria e desfăcută. Mai este şi părerea lui Pliniu[52], după cum scrie în

---

[51] *lupi manari,* în orig. *lobos menar:* Adoptăm o formă derivată, ca şi cea spaniolă, din it. *lupo mannaro,* vârcolac, pricolici.

[52] *Pliniu...:* E vorba de celebra scriere *Naturalis historia* a lui Pliniu cel Bătrân (Caius Plinius Secundus, 23 e.n. – 79 e.n.), pe care Cervantes a consultat-o, după cum o dovedeşte similaritatea formulărilor, în traducerea spaniolă a lui Jerónimo de Huerta, *Historia natural de Cayo Plinio Segundo,* cărţile VII-VIII (Madrid, 1599). J.B. Avalle-Arce îşi întemeiază pe prezenţa acestui citat ipoteza privitoare la începerea

cartea a 8-a, cap. 22, că printre arcadieni trăieşte un soi de oameni care, trecând un lac, îşi atârnă de un tufan veşmintele de pe ei şi intră goi sub pământ, întâlnindu-se acolo cu oameni de neamul lor cu înfăţişare de lup, şi rămân printre ei vreme de nouă ani, la capătul cărora trec lacul înapoi şi-şi recapătă chipul pierdut. Toate acestea trebuie socotite însă drept minciună, şi dacă totuşi e ceva, atunci se petrece în închipuire, nu în realitate.

— Nu ştiu – zise Rutilio –; ce ştiu e c-am omorât-o pe lupoaică şi-am găsit-o moartă la picioarele mele pe vrăjitoare.

— Asta se poate – îi răspunse Mauricio –, fiindcă puterea vrăjilor făcute de magicieni şi fărmecători, care trăiesc cu adevărat, ne face să vedem un lucru în locul altuia, dar să rămânem înţeleşi de-acum înainte că nu există oameni care să-şi preschimbe natura lor dintâi în alta.

— Tare mi-a plăcut – zisa Arnaldo – să aflu acest adevăr, pentru că şi eu mă număram printre cei ce cred în rătăcirea asta, şi la fel trebuie să stea lucrurile şi cu ceea ce se povesteşte despre preschimbarea în corb a regelui Artus al Angliei[53], căreia naţia aceea, altminteri cuminte, îi dă atâta crezare, încât oamenii se feresc pe tot cuprinsul insulei să omoare corbi.

---

redactării lui *Persiles* în anul 1599 (vezi, în volumul de faţă, *Repere introductive,* p VIII.

[53] Cervantes se referă la aceeaşi legendă şi în *Don Quijote* (I, XIII şi I, XLIX). Regele Artus sau Arthur (numit *Artus,* după cum spune Cervantes însuşi, „în limba noastră romanică din Castilia") a fost conducătorul bretonilor insulari în secolul al VI-lea e.n. După Nennius (c. 750), care-l numeşte *dux,* nu rege, el i-ar fi înfrânt în douăsprezece mari bătălii pe invadatorii saxoni. Legenda lui ia proporţii încă în *Historia Regum Britanniae* de Geoffrey of Monmouth (1136) şi e dezvoltată de scriitorul normand Robert Wace. O tradiţie medievală pretindea că Arthur n-ar fi murit, ci ar sta păzit de nouă zâne în insula sfântă Avalon. Altă legendă e cea a preschimbării lui în *corb* (sp. *cuervo),* şi nu *cerb* (sp. *ciervo),* cum apare în versiunea românească: *Don Quijote de La Mancha,* traducere de Ion Frunzetti şi Edgar Papu, E.L.U., Bucureşti, 1965, p. 173, probabil datorită unui *lapsus calami.*

— Nu ştiu – răspunse Mauricio – cum de s-a putut isca povestea asta pe cât de înrădăcinată în credința lumii pe-atât de rău plăsmuită.

Aşa stătură de vorbă aproape toată noaptea, iar când se crăpă de ziuă, Clodio, care până atunci rămăsese ascultând şi tăcând, zise:

— Eu unul nu dau un ban pe asemenea lucruri şi nici nu le iau la bani mărunți. Ce-mi pasă mie că sunt sau nu lupi-oameni sau că regii iau chip de corbi sau de vulturi? Mai degrabă, dacă tot ar trebui să se prefacă-n păsări, aş vrea să se prefacă-n hulubi, nu în găi…

— Domol, Clodio; nu-i vorbi de rău pe regi, căci pare-mi-se că iar îți ascuți limba ca să le scurtezi bunul nume.

— Nu – răspunse Clodio –, fiindcă pedeapsa mi-a pus botniță la gură sau, mai bine zis, la limbă, care nu mă mai lasă s-o pun în mişcare, aşa încât de-acum înainte -cred că mai degrabă am să plesnesc tăcând decât am să vă veselesc vorbind. Vorbele înțepătoare, murmurele prelungite, dacă pe unii îi bucură, pe alții îi întristează, împotriva tăcerii nu-i nici pedeapsă, nici răspuns. Vreau să-mi trăiesc în pace zilele care mi-au mai rămas de trăit, la adăpostul ocrotirii tale pline de mărinimie, deşi uneori mă chinuiesc unele porniri răutăcioase, care tac să-mi dănțuiască limba-n gură şi să mi se irosească-n pragul dinților o mână de adevăruri verzi ce ard de nerăbdare să iasă-n piața lumii. Voia Domnului în toate!

La care Auristela zise:

— E vrednică de prețuire, Clodio, jertfa tăcerii tale pe care o aduci cerului.

Rosamunda, care se număra printre cele sosite să ia parte la conversație, zise, întorcându-se către Auristela:

— În ziua în care Clodio are să fie tăcut, am să fiu şi eu bună, pentru că neruşinarea în mine şi clevetirea în el sunt din fire, deşi mai multă nădejde decât el pot trage eu să mă îndrept, deoarece frumusețea îmbătrâneşte cu trecerea anilor, şi-n lipsa frumuseții scad şi patimile neruşinate, dar asupra limbii clevetitorului timpul n-are nici o putere. Şi aşa,

clevetitorii bătrâni vorbesc cu atât mai mult cu cât sunt mai bătrâni, fiindcă au văzut mai multe, şi toate plăcerile celorlalte simțuri şi le-au restrâns şi adunat în limbă.

— Totul e rău – zise Transila –. Fiecare merge la pierzanie pe drumul său.

— Drumul nostru de-acum – zise Ladislao – nu poate fi decât rodnic şi fericit, după cât de prielnic ni se-arată vântul şi de liniştită marea.

— Aşa ni se arătau şi astă noapte – zise barbara Constanza –, dar visul domnului Mauricio ne-a răscolit şi ne-a tulburat atât de rău, încât eu una am şi crezut că marea ne înghițise pe toți.

— Într-adevăr, doamnă – răspunse Mauricio –, dacă eu n-aş fi fost crescut în adevărul catolic şi nu mi-aş aminti de ce spune Dumnezeu în *Leviticul:* „Să nu fiți prezicători, nici să dați crezare viselor”[54], pentru că nu tuturor le e dat să le priceapă, m-aş încumeta să judec visul care m-a umplut de asemenea cutremur şi care, după părerea mea, nu mi-a venit datorită uneia din pricinile obişnuite ale viselor, căci acestea, atunci când nu sunt arătări dumnezeieşti sau amăgiri ale diavolului, provin fie din multele mâncăruri ce trimit aburi la creier, tulburând astfel bunul-simț, fie din ceea ce-l preocupă pe om ziua[55]. Dar visul care m-a tulburat pe mine nu cade nici sub cercetarea astrologiei, pentru că fără să respect anumite momente şi fără să urmăresc astre, fără să însemn orbite şi să privesc chipuri, mi s-a părut a vedea aievea că asupra unui palat mare de lemn, în care ne aflam toți cei de față, plouau trăsnete din cer care-l străpungeau tot şi prin gurile făcute în el, norii vărsau nu una, ci mii de mări de apă, în aşa fel încât, crezând că mă înec, am început să strig şi să fac chiar gesturile pe care le face un om care se îneacă, şi încă nu m-am scuturat de spaima asta într-atâta încât să nu-i mai simt rămăşițele în suflet. Şi cum ştiu că nu e astrologie mai sigură decât prudența, din care se nasc

---

[54] Citat din *Leviticul,* 19,26: „Non augurabimini, nec observabitis somnia”.

[55] Aceste interpretări ale viselor provin dintr-o veche tradiție occidentală, inaugurată de Platon *(Stalul,* 571c) şi difuzată prin Cicero *(Somnium Scipionis,* în *De republica,* cartea a VI-a) şi Macrobius.

cugetările nimerite, ce e de mirare că, navigând pe un vas de lemn, mă tem de trăsnetele cerului, de norii văzduhului şi de apele mării? Dar ceea ce mă tulbură şi mă nedumereşte cel mai mult e că, de ne ameninţă vreo pagubă, aceasta nu se datoreşte loviturii neabătute şi necruţătoare a unei stihii anume, ci unei trădări urzite, cum am mai spus-o, în nişte inimi desfrânate.

— Nu-mi vine să cred – spuse atunci Arnaldo – că printre cei ce plutesc pe mare îşi pot vârî coada desfătările Venerei sau poftele neruşinatului de fiu-său: iubirii neprihănite însă i se îngăduie să treacă printre primejdiile de moarte, păstrându-se pentru o viaţă mai bună[56].

Arnaldo spuse acest ea vrând a da de înţeles Auristelei şi lui Periandro, ca şi tuturor celorlalţi care-i cunoşteau dorinţele, cât de potrivite le sunt mişcările cu cele ale raţiunii.

Şi urmă zicând:

Se cuvine ca suveranul să trăiască netulburat printre supuşii săi, căci teama de trădări naşte din viaţa nedreaptă a suveranului.

— Aşa este – răspunse Mauricio –, şi chiar e bine să fie aşa. Dar să lăsăm să treacă ziua de azi, căci dacă ea va îngădui ca noaptea să vină fără pricini de spaimă pentru noi, eu cel dintâi am să mă bucur şi-am să cinstesc fericita întâmplare.

În vremea asta soarele se pregătea să apună în braţele zeiţei Tetis, şi marea era stăpânită de aceeaşi linişte ca şi până atunci. Vântul sufla prielnic. Nicăieri nu se zăreau nori

---

[56] Pentru aceste consideraţii ale lui Arnaldo propunem un loc paralel în Achilleus Tatios, *Întâmplările Leucippei şi ale lui Clitofon,* cartea a V-a: „...această mare, despre a cărei putere înspăimântătoare depun mărturie, are legi pe care nu le trebuie să le încălcăm. Am auzit deseori din gura unor marinari că în timpul navigaţiei trebuie să renunţi la hatârurile Afroditei, fie pentru că navele au vreo însuşire sacră, fie pentru că zeii nu îngăduie să te dedai plăcerilor într-un răstimp când poţi cădea pradă unor primejdii atât de ameninţătoare" (citãm după Achille Tatius, *Les aours de Leucippe et de Clitophon,* traduit du grec par Du Perron de Castéra, Antique, Paris, 1930, 2 vol., vol. II, p. 38).

care să-i neliniştească pe marinari. Cerul, marea, vântul, toate laolaltă şi fiecare în parte făgăduiau o călătorie cum nu se poate mai norocită, când prudentul Mauricio strigă înfricoşat:

— Negreşit ne scufundăm! Ne scufundăm negreşit!

Capitolul XIX din Cartea întâi

Unde se istoriseşte ce au făcut soldaţii
şi cum s-au despărţit
Periandro şi Auristela

La care strigăte, Arnaldo răspunse:

— Cum se poate una ca asta? O mare Mauricio! Ce ape ne sorb sau ce mări ne-nghit? Ce valuri se năpustesc asupră-ne?

Răspunsul pe care-l primi Arnaldo fu ivirea unui soldat care ieşi îngrozit de sub punte şi care, vărsând apă pe gură şi din ochi, îi spuse cu vorbe înfricoşate şi abia îngăimate:

— Toată corabia s-a spart în multe locuri, marea a intrat în ea atât de nestăvilit, încât curând o veţi vedea aici pe punte. Fiecare să-şi cate de izbăvirea şi de viaţa sa. Pune-te la adăpost, o, prinţe Arnaldo, în barcă sau în luntre, şi ia cu tine odoarele pe care le preţuieşti cel mai mult, înainte ca apele astea amare să pună deplină stăpânire pe ele.

Corabia se opri între timp, nemaiputându-se urni de greutatea apelor care o şi umpluseră. Pilotul strânse toate velele deodată şi toţi, cu inima sărită şi temători, se repeziră să-şi caute scăparea: prinţul şi Periandro, se duseră la barcă şi aruncând-o pe mare, le urcară într-însa pe Auristela, Transila, Ricla şi barbara Constanza. Rosamunda aruncându-se şi ea între ele când văzu că nimeni nu-şi aminteşte de dânsa, după care, la porunca lui Arnaldo, intră şi Mauricio.

Între timp, doi soldați se căzneau să desprindă luntrea legată la bordul corăbiei, şi unul din ei, văzând că celălalt vrea să păşească primul într-însa, scoase un pumnal de la cingătoare şi i-l împlântă în piept, strigându-i:

— De vreme ce vina noastră a fost urzită atât de zadarnic, suferința asta să-ți fie lie pedeapsă şi mie învățare de minte măcar pentru răstimpul scurt cât îmi mai rămâne de trăit.

Şi zicând acestea, fără a mai vrea să se folosească de refugiul pe care li-l oferea luntrea, se aruncă deznădăjduit în mare, zicând cu strigăte şi cu vorbe abia rostite:

— Ascultă, o Arnaldo, adevărul pe care ți-l spune trădătorul de mine, căci într-o asemenea clipă e bine să-l spun: eu şi cu omul pe care ai văzut că l-am înjunghiat am spart şi-am bortelit în multe locuri corabia, cu gândul să ne facem poftele cu Auristela şi cu Transila, luându-le în barcă, dar dacă am văzut că lucrurile au ieşit în răspărul gândului meu, tovarăşului meu i-am luat viața şi mie îmi dau moartea.

Şi după acest din urmă cuvânt se dădu la fund şi apele îl împiedicară să mai respire şi-l îngropară în veşnică tăcere.

Şi deşi toți alergau năuciți şi ocupați, căutându-şi, după cum s-a mai spus, vreun leac în primejdia obştească, Arnaldo auzi totuşi vorbele sinucigaşului[57] şi împreună cu Periandro, se repeziră la luntre, poruncind. Înainte de-a intra în ea, ca Antonio cel tânăr să se urce în barcă, iar el, Ladislao, Antonio tatăl, Periandro şi Clodio; uitând să ia şi merinde, se urcară în luntre şi se grăbiră să se alăture bărcii care se şi depărtase întrucâtva de corabie, peste care acum treceau valurile, nemaizărindu-se dintr-însa decât catargul cel mare, semn că acolo era îngropată.

Se făcu într-acestea noapte, fără ca luntrea să izbutească a ajunge din urmă barca, de unde Auristela striga, chemându-l pe fratele ei Periandro, care-i răspundea, repetându-i de multe ori numele pentru el nespus de dulce. Transila şi Ladislao făceau la fel şi strigătele lor: „Preadulcele meu soț!" şi „Iubita mea soție!" se întâlneau în văzduh, unde li se

[57] În original: *desesperado.* „În Secolul de Aur, *desesperarse* avea sensul de *suicidarse"* (vezi J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 117).

sfărâmau avânturile şi li se năruiau speranţele din pricina neputinţei de-a se alătura, întrucât noaptea se făcea tot mai întunecoasă, iar vânturile începură să bată din părţi osebite. Ca urmare, luntrea se îndepărtă de barcă şi mai uşoară şi mai puţin încărcată, zbură încotro vrură s-o poarte marea şi vântul; barca, mai grea de mâhnirea decât de povara celor dintr-însa, încremeni de parcă anume ar fi vrut să nu navigheze. Când însă noaptea îi învălui într-o beznă mai deasă decât la-nceput, începură a simţi iarăşi nenorocirea întâmplată, se văzură pe-o mare necunoscută, ameninţaţi de toate vitregiile cerului şi lipsiţi de înlesnirea pe care le-o putea oferi pământul, în barca fără vâsle şi fără hrană, cu foamea amăgită numai de mâhnirea ce-o simţeau.

Mauricio, care rămăsese căpitan şi marinar al bărcii, nici nu avea cu ce şi nici nu ştia s-o conducă: mai degrabă, după plânsetele, gemetele şi suspinele celor aflaţi în ea, era îndreptăţit să se teamă că ele însele aveau s-o scufunde; privea stelele şi deşi nu se vedeau în întregime, câteva care se zăreau prin beznă îi dădeau semne de înseninare apropiată, dar nu-i arătau unde se găsea.

Supărarea nu îngădui ca somnul să le aline zbuciumul, căci noaptea le trecu veghind, şi ziua veni nu ca să-i lumineze, cum se spune, ci ca să-i împovăreze de gânduri, deoarece odată cu ea descoperiră de jur împrejur doar marea şi căutând dacă nu cumva se zăreşte luntrea ce le purta sufletele sau altă corabie care să le tăgăduiască ajutor şi izbăvire, nu văzură nimic altceva pe întinsul mării decât un ostrov la stânga lor, vedere ce-i bucură şi-i întristă deopotrivă: bucuria se născu din vederea uscatului în apropiere, iar tristeţea, din neputinţa de-a ajunge la el dacă nu-i purta vântul însuşi într-acolo.

Mauricio era cel mai încrezător în izbăvirea-tuturora, întrucât găsise, după cum s-a spus, în horoscopul pe care-l întocmise ca astrolog că întâmplarea aceea nu însemna ameninţare cu moartea, ci suferinţe aproape ucigătoare.

În cele din urmă, hatârul cerurilor se împleti cu vântul şi încetul cu încetul. Împinseră barca până la ostrov şi le dădu prilejul de-a atinge pământul pe-o plajă întinsă, fără nici un

om, acoperită doar cu un strat gros de zăpadă. Nefericite sunt şi înfricoşătoare furtunile mării dacă aceia ce le îndură le schimbă bucuros cu altele mai mari ce-i întâmpină pe uscat. Zăpada de pe plaja cea pustie li se păru nisip din cel fin, iar singurătatea tovărăşie. Debarcară unii în braţele altora; tânărul Antonio fu Atlasul Auristelei şi-al Transilei, şi tot pe umerii lui debarcară şi Rosamunda şi Mauricio, refugiindu-se cu toţii la adăpostul unei stânci ce se zărea nu departe de ţărm, după ce mai întâi traseră pe uscat, cum putură mai bine, barca, în care, după Dumnezeu, îşi puseseră nădejdea.

Antonio, dându-şi seama că foamea avea să-şi facă lucrarea şi că ea singură tot ar fi fost în stare să le secere viețile, îşi pregăti arcul, pe care-l purta totdeauna atârnat de umăr, şi spuse că merge să cerceteze pământul ca să vadă dacă nu cumva sunt oameni sau vreun vânat care să-i ajute la nevoie.

Toţi fură de aceeaşi părere cu el, aşa că porni cu pas uşor spre lăuntrul insulei, călcând nu pe pământ ci pe zăpadă atât de tare, de înghețată ce era, încât i se părea că păşeşte pe cremene. Îl urmă, fără ca el să prindă de veste, Rosamunda cea desfrânată, pe care nici ceilalţi n-o opriră, crezând că vreo nevoie firească o sileşte să se depărteze de ei. Antonio întoarse capul abia într-un loc unde nimeni nu-i mai putea vedea şi zărind-o lângă el pe Rosamunda, îi spuse:

— Lucrul de care am cel mai puţin nevoie în strâmtorarea prin care trecem e tovărăşia ta. Ce vrei, Rosamunda? Întoarce-te, căci nici tu n-ai arme ca să ucizi vreun vânat, nici eu nu-mi pot încetini pasul ca să te aştept. De ce vii după mine?

— O, tinerel neînvățat – răspunse femeia cea desfrânată –, cât de departe eşti de gândul cu care am venit după tine şi de datoria pe care-o ai față de mine!

Şi, într-acestea, se apropie de dânsul şi urmă zicând:

— Iată, o nou vânător, mai frumos decât Apolo, o nouă Dafne care nu fuge de tine, ci te urmează. Nu te uita că frumusețea a şi început să-mi fie ofilită de asprimea vârstei,

pururi zvăpăiată, ci vezi-o în mine pe-aceea care-a f6st Rosamunda, îmblânzitoare a grumajilor de regi şi-a libertății bărbaților celor mai neatârnați. Te ador, tinere mărinimos, şi aici, între gheţuri şi zăpezi, pojarul iubirii îmi face inima scrum. Să ne bucurăm unul de altul şi socoteşte-mă a ta, iar eu am să te duc într-un loc unde să-ți umplu pumnii de comori strânse şi păstrate de mine, fără nici o îndoială, pentru tine însuți, dacă vom ajunge cu bine în Anglia, unde mii de osândiri la moarte îmi ameninţă viaţa. Te voi duce într-ascuns într-un loc unde să te poți scălda în mai mult aur decât a avut Midas şi-n mai multe bogății decât a adunat Cresus.

Aici îşi sfârşi vorba, dar nu şi mişcarea braţelor, care se năpustiră să i le încleşteze pe-ale lui Antonio; acesta i le îndepărtă însă, şi-n toiul unei asemenea încăierări deopotrivă de cinstită şi de desfrânată, Antonio zise:

— Opreşte-te, o, harpie! Nu tulbura şi nu spurca mesele curate ale lui Fineu[58]! Nu silnici, o, sălbatică egipteancă[59], nici nu ațâța neprihănirea şi curățenia cuiva care nu ți-e sclav! Sfâşie-ți limba cu dinții, şerpoaică blestemată, nu rosti cu vorbe neruşinate ceea ce-ai dosit în dorințele tale scârbavnice! Ia seama la scurtul răstimp ce ne rămâne din clipa asta până la cea a morții, care ne ameninţă cu înfometarea, cu nesiguranța plecării de pe meleagul acesta şi pe care, de-ar fi neîndoielnică, aş însoți-o cu alt gând decât cel pe care mi l-ai dezvăluit! Dă-te la o parte din calea mea şi nu te „mai ține după mine, că, de nu, am să-ți pedepsesc

---

[58] *Fineu:* Fiu al lui Agenor şi rege în Tesalia, a fost orbit de zei, ca pedeapsă pentru exercitarea nesăbuită a darului său profetic; după alte legende, a fost orbit pentru că el însuşi le răpise lumina ochilor celor doi fii ai săi, Plexippos şi Pandion, sau pentru că ar fi preferat vederii viaţa lungă. A fost chinuit de Harpii, care-i furau mâncarea sau îi spurcau vasele.

[59] ...o, *sălbatică egipteancă...:* Aluzie la femeia lui Putifar, căpetenie la curtea faraonului în robia căruia se afla losif, fiul lui Iacov. Vrând să-l seducă pe losif, acesta a respins-o şi-a fugit, lăsându-şi haina în mâinile ei. Femeia s-a răzbunat acuzându-l pe Iosif că i-a făcut propuneri ruşinoase, drept care Putifar, credul şi fără să cerceteze, l-a aruncat pe Iosif în închisoare *(Facerea,* 39, 6–20).

îndrăzneala şi-am să-ți dau în vileag sminteala! Dacă te întorci, îmi voi schimba hotărârea şi-ți voi trece sub tăcere necuviința; dacă nu mă părăseşti, am să-ți iau viața.

Auzind acestea, lascivei Rosamunda i se înnegură inima în aşa fel, încât nu dădu loc la suspinuri, rugăminți sau lacrimi. Antonio, pătrunzător şi cuminte, o părăsi. Rosamunda făcu calea-ntoarsă, iar el îşi văzu de drum: nu găsi însă nimic care să-l liniştească, pentru că zăpezile erau mari şi drumurile aspre, iar de oameni, nici urmă. Şi dându-şi seama că dacă mergea mai departe era în primejdie de a rătăci drumul înapoi, se întoarse lângă soții săi. Ridicară cu toții mâinile la cer şi plecară privirile la pământ, uluiți parcă de nenorocirea lor. Lui Mauricio îi cerură să pună iarăşi barca pe apă, deoarece nu era cu putință să-şi lecuiască nevoile în sălbăticia şi singurătatea insulei.

Capitolul XX

Despre o întâmplare ciudată petrecută
pe Insula înzăpezită

Cu puțin timp înainte de scurgerea zilei văzură venind din depărtare o corabie mare care le însufleți nădejdile de scăpare. Fură strânse velele şi păru că se lasă oprită de ancore, după care, cu sprintenă dibăcie, câțiva inşi lăsară barca la apă şi se îndreptară spre țărmul de pe care ceilalți, trişti, se şi aruncau în barca lor.

Auristela zise că ar fi bine să-i aştepte pe cei ce veneau, ca să afle cine sunt.

Barca de pe corabie ajunse în sfârşit şi se opri în zăpada cea rece; din ea săriră doi flăcăi puternici şi chipeşi după cât se părea, cu o înfățişare şi-o vioiciune aparte, şi ei scoaseră din barcă, purtând-o pe umerii lor, pe o nespus de frumoasă fată, atât de vlăguită şi de pierită, încât părea că nu mai

apucă să pună piciorul pe uscat, îi strigară pe cei care se şi îmbarcaseră în cealaltă barcă şi-i rugară să debarce ca să fie martorii unei întâmplări ce avea neapărat nevoie de ei.

Mauricio răspunse că nu aveau vâsle ca să-şi îndrume barca, dacă nu li le împrumută ei pe-ale lor.

Marinarii, cu vâslele lor, îi călăuziră pe cei din cealaltă barcă şi păşiră iarăşi pe zăpadă, apoi tinerii cei viteji apucară două paveze pătrate, cu care-şi acoperiră pieptul, şi cu două spade tăioase în mâini, săriră din nou pe țărm.

Auristela, plină de nelinişte şi teamă, aproape încredințată de-o nouă năpastă, se grăbi s-o vadă pe frumoasa fată fără cunoştință, la fel făcând şi toți ceilalți.

Cavalerii ziseră:

— Aşteptați, domnilor, şi luați aminte la ceea ce vrem să vă spunem.

— Cavalerul acesta şi cu mine – zise unul din ei – ne-am învoit să ne luptăm pentru stăpânirea acestei fecioare bolnave pe care-o vedeți; moartea trebuie să dea sentința în folosul unuia singur, căci nu-i alt mijloc care să scurteze în vreun chip lupta noastră de îndrăgostiți, decât dacă ea însăşi, după voia ei, îl alege pe unul dintre noi ca să-i fie soț, făcându-ne astfel să ne vârâm spadele în teacă şi să ne potolim sufletele. Ce vă cerem e să nu ne stânjeniți nicicum înfruntarea, pe care ne-am duce-o până la capăt fără teamă de a fi stânjeniți, de n-am avea nevoie de mărturia voastră. Dacă pustietățile acestea ascund vreun leac în stare măcar să mai lungească nițel viața acestei fecioare, atât de puternică încât ni le ia pe-ale noastre, zorul ce ne sileşte să ne isprăvim iute disputa nu ne îngăduie să vă mai întrebăm acum cine suite ți şi cum de-ați ajuns în asemenea locuri pustii şi încă lipsiți de vâsle, căci, după cât se pare, nici nu aveți aşa ceva ca să vă îndepărtați de ostrovul acesta atât de pustiu, încât nici de jivine nu-i călcat.

Mauricio le răspunse că nu se vor abate nici un pic de la voia lor, iar ei îşi duseră numaidecât mâinile la spade, nemaiaşteptând ca tânăra bolnavă să-şi facă mai întâi cunoscută voința şi încredințându-şi înfruntarea mai degrabă armelor decât dorințelor fetei. Se năpustiră unul

asupra altuia şi fără a mai ține seama de reguli, mişcări, atacuri, fandări şi schimbări de poziție[60], după primele ciocniri unul rămase cu inima străpunsă, iar celălalt cu țeasta despicată; acestuia din urmă cerul îi mai îngădui să trăiască atâta cât să se ducă lângă fată şi să-şi lipească obrazul de-al ei, spunându-i:

— Am învins, domniță! A mea eşti, şi chiar dacă bucuria de a te stăpâni va ține puțin, gândul că le voi putea socoti a mea fie şi numai o clipă mă face să mă socotesc drept cel mai norocos om din lume. Primeşte-mi, doamnă, sufletul pe care ți-l trimit învăluit în cele din urmă răsuflări, fă-i loc în piept fără să-i mai ceri încuviințare sfiiciunii tale, deoarece numele de soț îngăduie toate acestea.

Sângele țâşnit din rană scăldă chipul tinerei, care era atât de lipsită de cunoştință, încât nu scoase nici un cuvânt de răspuns. Cei doi marinari care conduseseră barca de pe corabie săriră pe țărm şi se grăbiră să vadă atât de cel mort înjunghiat, cât şi de cel rănit la cap care, împreunându-şi gura cu gura atât de scump plătitei soții, îşi dădu duhul în văzduh şi-şi lăsă trupul să i se prăbuşească la pământ.

Auristela, care privise fapta înainte de-a fi cercetat şi privit cu luare-aminte chipul doamnei celei bolnave, se apropie acuma ca s-o privească şi curățind-o de sângele ce plouase de pe mortul îndrăgostit, văzu că era camerista ei, Taurisa, ce o slujise pe vremea cât fusese în puterea prințului Arnaldo, care, după cum îi povestise, o pusese sub ocrotirea a doi cavaleri cu rugămintea de a o duce în Irlanda, precum s-a mai spus. Auristela rămase năucită, rămase uluită, rămase mai tristă decât însăşi tristețea, şi mai vârtos încă în clipa când îşi dădu seama că frumoasa Taurisa nu mai era în viață.

---

[60] *fără a mai ține seama de reguli... şi schimbări de poziție:* J.B. Avalle-Arce atrage atenția asupra faptului că Cervantes consideră că scrima, ca orice artă, are (sau trebuie să aibă) reguli. E o doctrină tipică Renaşterii, ilustrată încă de B. Castiglione. Cf. şi *Don Quijote,* II, XIX, *ed. cit.,* pp. 844–46.

— Vai – zise ea atunci –, cu ce semne uimitoare îmi arată cerul nenorocul meu, încât dacă ar avea ca deznodământ sfârşitul vieții mele, aş putea să mi-o socotesc fericită, căci năpastele ce se isprăvesc prin moarte, nemaiprelungindu-se şi nemaidăinuind, fac viața fericită! Ce fel de năvod e acesta în care cerurile mi-adună toate drumurile tihnei mele? Ce piedici cu neputință de trecut sunt toate acestea de care dau la fiecare pas în căutarea leacului? Dar de vreme ce aici n-au rost plânsetele, şi gemetele nu-s de nici un folos, timpul pe care l-aş risipi cu ele să-l închin acum cucerniciei, să-i îngropăm pe cei morți şi să nu-i mai chinuiesc cu jeluirile mele pe cei vii.

Şi-apoi îl rugă pe Mauricio să-i roage la rându-i pe marinarii care veniseră cu barca să se întoarcă pe corabie şi să aducă uneltele trebuincioase săpării mormintelor.

Mauricio făcu întocmai şi se duse şi el pe corabie, cu gândul de a cădea la învoială cu pilotul sau căpitanul ca să-i ia şi pe ei de pe ostrovul acela şi să-i ducă oriîncotro vor fi mergând.

În vremea asta, Auristela şi Transila se îndeletniciră c-tv pregătirea de îngropăciune a sărmanei Taurisa, pioşenia şi cuviința creştinească neîngăduind s-o dezgolească.

Se întoarse Mauricio cu uneltele, după ce pusese la cale tot ce dorise. Săpară groapa Taurisei, dar marinarii, ca buni catolici, nu vrură să sape nici una pentru cei morți în duel[61]. Rosamunda, care, de când se întorsese după ce-şi mărturisise gândul cel mârşav lui Antonio barbarul, nici nu mai ridicase ochii de la pământ, întrucât păcatele ei i-i țineau plecați, în clipa când se pregăteau s-o îngroape pe Taurisa, înălță fruntea şi spuse:

— Dacă vă lăudați, domnilor, că sunteți miloşi şi dacă-n inimile voastre au trecere deopotrivă dreptatea şi milostenia, folosiți-vă acum pentru mine virtuțile. Eu una, din clipa în

---

[61] „Interdicția de a-i îngropa pe cei morți în duel provenea de la conciliul din Toledo de la 1473, fiind însă reafirmată în mod solemn la conciliul din Trento, sesiunea XXV, cap. XIX, unde se spune: «Si în ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura». (J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 127.

care m-am putut folosi de raţiune, n-am avut-o, pentru că mi-a fost totdeauna rea. Cu anii cei tineri şi cu multa-mi frumuseţe, cu libertatea destulă şi bogăţia din belşug, viciile au pus stăpânire pe mine în asemenea măsură, încât au devenit şi sunt în mine ca nişte însuşiri de nelipsit. Ştiţi doar, cum v-am mai spus-o, că mi-am ţinut piciorul pe grumajii regilor şi-am mânuit după bunul meu plac voinţele bărbaţilor; dar timpul, tâlhar de drumul mare şi răpitor al omeneştii frumuseţi a femeilor, a dat iama într-a mea atât de pe negândite, încât m-am văzut urâtă înainte de a fi şi dezamăgită. Dar cum viciile îşi au lăcaşul în suflet, care nu îmbătrâneşte, ele nu vor să mă părăsească; şi cum eu nu mă împotrivesc lor, ci mă las dusă de şuvoiul plăcerilor mele, m-am lăsat acum pradă aceleia pe care mi-o iscă fie şi numai vederea acestui flăcău barbar care, deşi i-am dezvăluit dragostea mea, nu-mi împărtăşeşte simţământul de foc, răsplătindu-mi-l cu al său, de gheaţă. Mă văd disprețuită şi nesuferită, în loc să fiu prețuită şi îndrăgită: lovituri pe care nu le pot îndura, puţină fiindu-mi răbdarea şi mare dorinţa. Gata, moartea îmi şi dă acum târcoale şi-ntinde mâna să-mi înşface viaţa; pe datoria bunătăţii sufleteşti faţă de nefericitul ce i se încredinţează, vă implor să-mi acoperiţi focul cu gheaţă şi să mă-ngropaţi în mormântul acesta, căci chiar dacă-mi veţi amesteca oasele desfrânate cu acelea ale fetei acesteia caste, ale mele nu i le vor spurca, fiindcă rămăşiţele pământeşti sunt bune oriunde ar fi.

Şi întorcându-se către tânărul Antonio urmă:

— Şi tu, tinere îndrăzneţ, care acum treci sau stai să treci hotarele desfătării, roagă cerul să te îndrume astfel încât să nu-ţi ceară nici viaţă lungă, nici frumuseţe ofilită, şi dacă ţi-am jignit cumva urechile fragede, că aşa ţi le pot numi, cu vorbele mele nesocotite şi necurate, iartă-mă, rogu-te, fiindcă cei care cer iertare în asemenea clipe merită să fie iertaţi măcar din curtenie, ori dacă nu iertaţi, măcar ascultaţi.

Zicând acestea, scoase un suspin învăluit într-un leşin de moarte.

Capitolul XXI din Cartea întâi

a Muncilor lui Persiles şi ale Sigismundei

— Eu unul nu ştiu – zise Mauricio cu acest prilej – ce caută patima aceasta numită dragoste prin munții de-aici, prin pustietățile şi stâncăriile acestea, printre zăpezile şi gheţurile de pe-aici, lăsând hăt-departe locurile ca Pafosul, Cnidul, Ciprul, Câmpiile Elizee[62], de care foamea fuge şi la care nu ajung nici un fel de neajunsuri. În inima liniştită, în sufletul potolit îşi are dragostea desfătătoare sălaşul, nu în lacrimi şi nici în spaime.

Auristela, Transila, Con stanza şi Ricla rămaseră uluite de cele petrecute şi dădură glas uimirii prin tăcere, şi-n cele din urmă, vărsând nu puține lacrimi, o îngropară pe Taurisa, iar după ce Rosamunda îşi reveni din leşinul în care căzuse, se reculeseră şi se urcară în barca venită de la corabie, pe care fură bine primiți şi ospătați de cei care se aflau acolo, potolindu-şi toți în scurtă vreme foamea chinuitoare, fără numai Rosamunda, care era într-o asemenea stare, încât uneori bătea la porțile morții.

Înălțară pânzele, câțiva îi plânseră pe căpitanii morți, apoi puseră pe imul de care să asculte cu toții şi-şi urmară călătoria fără țintă cunoscută spre care să-i ducă, întrucât era corabie de corsari, şi nu de irlandezi, cum îi spuseseră lui Arnaldo, ci dintr-o insulă răsculată împotriva Angliei.

Mauricio, nemulțumit de asemenea tovărăşie, trăia cu teama unei lovituri pricinuite de obiceiurile lor necugetate şi

---

62 *Pafosul, Ciadul, Ciprul, Câmpiile Elizee:* Primele trei sunt locuri legate de cultul Afroditei: Pafos, oraş în insula Cipru, unul din principalele locuri de venerare a zeiței; Cnidos era un oraş situat în Caria, pe o peninsulă din SV Asiei Mici, faimos printre altele pentru statuia Afroditei de Praxiteles. Câmpiile Elizee constituie, în mitologia greco-romană, regiunea subpământeană unde-şi au lăcaşul după moarte sufletele celor buni, ca într-un spațiu paradisiac.

de felul lor de viaţă ticălos şi ca om bătrân şi cu experienţă în ale lumii, îi bătea inima de să-i sară din piept, temându-se ca nu cumva marea frumuseţe a Auristelei, nurii şi înfăţişarea plină de farmec a Transilei, fiica lui, precum şi anii puţini şi veşmintele cele noi ale Constanzei să trezească vreun gând pidosnic în acei corsari.

Drept Argus le slujea tânărul Antonio, aşa cum slujise păstorul de pe malurile Amfrisului[63]. Ochii celor doi erau sentinele neadormite, şi mulţumită străjilor lor le tihnea blândelor şi frumoaselor mioare, care sub grija şi veghea lor se vedeau ocrotite.

Rosamunda, simţindu-se mereu disprețuită, începu să slăbească, până când, într-o noapte, o găsiră îngropată în veşnică tăcere într-una din cămările corăbiei. Destul plânseseră, dar şi moartea ei o primiră cu înduioşare şi creştineşte. Drept mormânt îi sluji marea cea întinsă, unde nu se găsi destulă apă spre a stinge focul aprins în inima ei de chipeşul Antonio care, împreună cu ceilalți, îi rugă în repetate rânduri pe corsari să-i ducă drept în Irlanda sau în Ibernia, dacă nu voiau în Anglia sau în Scoția. Ei răspunseră însă că până ce nu vor face o pradă bogată şi bună, nici nu se gândeau să pună piciorul pe vreun țărm, decât cel mult ca să se aprovizioneze cu apă sau cu merindele de trebuință.

Sălbatica Ricla i-ar fi cumpărat bucuros cu bucăți de aur, făcându-i să-i ducă în Anglia, dar nu cuteza să le-arate, ca nu cumva ei să i le smulgă înainte de a i le cere.

Căpitanul le dădu o locuință aparte şi-i găzdui „În aşa fel, încât îi puse la adăpost de obrăznicia de care se puteau teme din partea soldaților.

În felul acesta colindară aproape trei luni pe mare, dintr-o parte în alta; când atingeau o insulă, când alta, când ieşeau în larg, obicei ştiut al corsarilor în goană după câştig, ori de

---

[63] *păstorul de pe malurile Amfrisului:* E vorba de Apolo, care, exilat fiind din Olimp ca să ispăşească uciderea lui Python, a fost primit şi adăpostit de regele Admetos, căruia i-a slujit ca păstor pe malurile râului Amfris, în Tesalia.

câte ori nu bătea vântul şi marea liniştită nu le-ngăduia să navigheze.

Noul căpitan al corăbiei se ducea să-şi petreacă timpul în despărțitura pasagerilor săi şi cu vorbe chibzuite şi povestiri pline de haz, dar totdeauna cuviincioase, le stârnea voia bună, ceea ce făcea şi Mauricio.

Auristela, Transila, Ricla şi Constanza se gândeau mai mult la lipsa jumătăților sufletului lor decât îi ascultau pe căpitan sau pe Mauricio. Cu toate acestea, într-o bună zi plecară urechea cu luare-aminte la istoria despre care, în următorul capitol, se spune că a fost povestită de căpitan.

Capitolul XXII

Unde căpitanul dă seama despre marile serbări
pe care obişnuia să le facă în regatul său
regele Policarpo

— Cerul mi-a dăruit drept patrie una din insulele învecinate cu Ibernia: e atât de mare, încât are rang de regat, care însă nu se moşteneşte şi nici nu e trecut din tată în fiu; locuitorii lui îşi aleg regele după bunul lor plac, având totdeauna grijă să fie cel mai virtuos şi mai bun om din cuprinsul regatului; şi fără să aibă loc rugăminți sau târguieli, şi fără să se ceară făgăduieli sau peşcheşuri, prin buna învoială a tuturor vine regele şi ia sceptrul absolut al autorității, care-i rămâne pe întreaga durată a vieții sau atâta timp cât nu se înrăieşte. Şi-n felul acesta, cei ce nu sunt regi se străduiesc să fie virtuoşi pentru a deveni, iar cei ce sunt luptă ca să rămână în continuare, pentru ca nu cumva să înceteze a fi regi. Astfel sunt retezate aripile ambiției, e pusă la pământ lăcomia, şi chiar dacă fățărnicia obişnuieşte să umble-n largul ei, de mult ce umblă îi cade masca şi rămâne fără răsplata câştigată; astfel, aşezările trăiesc liniştite, domneşte dreptatea şi străluceşte milostenia, jalbele săracilor

sunt rezolvate cu repeziciune, iar cele înfăţişate de bogătaşi, nu pentru că-s ale lor, sunt rezolvate şi mai bine; nici peşcheşurile, nici carnea şi sângele rubedeniilor nu împovărează topuzul justiției; toate negoțurile îşi păstrează măsura şi nu-şi ies din țâțâni, în sfârşit; e un regat unde se trăieşte fără teamă de neobrăzați şi unde fiecare se bucură de ce-i al lui.

Obiceiul acesta, după mine drept şi sănătos, a pus sceptrul regalului în mâinile lui Policarpo, bărbat cu vază şi faimos, atât în arme cât şi în litere, care avea, când a ajuns să fie rege, două fiice de-o neîntrecută frumusețe, cea mare pe nume Policarpa, iar mezina Sinforosa; nu aveau mamă, dar ea nu le lipsi, după ce răposa, decât ca tovărăşie, pentru că virtuțile şi deprinderile lor plăcute îşi erau propriile lor dădace, dând o pildă minunată întregului regat. Cu aceste bune însuşiri, atât ele cât şi tatăl lor îşi câştigară iubirea şi prețuirea tuturor. Regii, părându-li-se că melancolia obişnuieşte să trezească în supuşi gânduri rele, se străduiau să țină poporul vesel şi bine dispus prin serbări publice, iar uneori prin spectacole de teatru obişnuite; prăznuiau cu deosebire ziua când fuseseră înălțați pe tron, reînnoind cum puteau mai bine jocurile numite de păgâni olimpice. Dădeau premiu alergătorilor, îi cinsteau pe cei dibaci, îi încununau pe țintaşi şi-i ridicau în slava cerului pe aceia care-i puneau pe alții la pământ.

Spectacolul acesta avea loc lângă țărm, pe o plajă întinsă, ferită de soare de către o nesfârşită câtime de ramuri împletite unele cu altele, care-o adumbreau; la mijloc se aşeza un podium bogat împodobit, pe care şedeau regele şi familia regală şi priveau paşnicele jocuri. Sosi în fine o astfel de zi, şi Policarpo se strădui să le-ntreacă-n măreție şi strălucire la prăznuirea lor pe toate cele ce se ținuseră până atunci[64].

[64] Descrierea „jocurilor olimpice” de pe insula lui Policarpo, ce începe aici, are ca antecedent cartea a V-a din *Eneida* lui Virgiliu; text mult imitat în epoca lui Cervantes.

Şi când podiumul fu gata ocupat de persoana regelui şi de fruntaşii regatului, când instrumentele războinice şi cele paşnice voiau să dea semnalul de începere a serbărilor şi când patru alergători, tineri ageri şi sprinteni, se şi pregătiseră cu piciorul stâng în față şi *cel* drept ridicat, nemaiîmpiedicându-i să-şi înceapă alergarea decât înlăturarea unei frânghii ce slujea drept linie şi semn, trebuind ca după înlăturarea ei să zboare până la un țel arătat dinainte unde aveau să-şi termine cursa, zic, aşadar că în clipa aceea văzură venind o barcă pe mare, cu bordurile strălucitoare de parcă ar fi fost proaspăt carenată, şi pe care o ajutau să despice valurile câte şase vâsle de fiecare latură, mânuite, după cât se părea, de doisprezece tineri chipeşi, laţi în umeri şi în piept şi cu braţe vânjoase. Erau înveşmântaţi cu toţii în alb, afară de cel ce ținea cârma şi care era îmbrăcat în straie stacojii de marinar.

Barca veni turbată la mal şi cât ai clipi din ochi, fu trasă pe uscat şi toţi cei ce veniseră în ea săriră pe țărm. Policarpo dădu poruncă să nu se pornească-n cursă înainte de-a se afla ce fel de oameni erau aceia şi în ce scop veniseră, închipuindu-şi însă că voiau să ia parte la serbări şi să-şi dovedească vitejia în jocuri.

Cel dintâi care ieşi în față spre a-i vorbi regelui fu cel care făcea slujba de cârmaci, tânăr puțin în ani, ai cărui obraji slobozi şi curaţi se vădeau a fi de zăpadă şi cârmâz, cu pletele numai inele de aur şi fiece părticică din chip atât de desăvârşită şi toate alăturate atât de frumoase, încât alcătuiau o îmbinare minunată. Numaidecât frumoasa înfățişare a băiatului răpi ochii şi chiar inimile tuturor celor care-l priveau, şi eu unul îl îndrăgii 1a fel de repede şi de nespus.

Şi el îi zise regelui:

— Doamne, aceşti tovarăşi ai mei şi cu mine, având ştire despre jocurile de aici, venim: să te slujim şi să luăm parte la ele, şi nu din ţări îndepărtate, ci de pe corabia pe care am lăsat-o în insula Scinta, nu departe de-aici, dar cum vântul n-a bătut după gândul nostru, ca să ne îndrume corabia până-aici, ne-am folosit de barca asta, şi de vâsle, şi de

puterea braţelor noastre. Toţi suntem nobili şi dornici să ne câştigăm faimă şi în numele datoriei pe care-o ai, ca rege ce eşti, faţă de străinii sosiţi înaintea ta, te rugăm a ne-ngădui să ne arătăm fie puterile, fie iscusinţele, spre cinstea şi folosul nostru şi spre desfătarea ta.

— Fără doar şi poate – răspunse Policarpo –, plăcutule tânăr, căci ceea ce vreţi o cereţi cu atâta graţie şi curtenie, încât ar fi nedrept să nu mă-nvoiesc. Cinstiţi-mi serbările aşa cum veţi voi; lăsaţi-mi mie sarcina de a vă răsplăti, întrucât, după cum arată înfăţişarea voastră chipeşă, puţine nădejdi mai lăsaţi altora să câştige cele dinţii premii.

Frumosul tânăr îşi îndoi un genunchi şi înclină capul în semn de bună creştere şi mulţumire şi din două salturi se aşeză în faţa funiei care-i oprea pe cei patru alergători sprinteni; cei doisprezece tovarăşi ai săi se rânduiră de o parte, ca privitori la cursă. Răsună o trompetă, frânghia fu dată la o parte şi cei cinci se aruncară în zbor; dar nici nu făcuseră bine douăzeci de paşi, şi noul venit le-o şi luase înainte cu mai bine de şase, iar după treizeci, avea un avans de peste cincisprezece; în sfârşit, îi lăsă în urmă cu mai bine de jumătatea drumului, ca pe nişte statui încremenite, spre uimirea tuturor celor de faţă şi îndeosebi a Sinforosei, care-l urmărea cu privirea atât alergând cât şi stând locului, pentru că frumuseţea şi sprinteneala băiatului erau îndeajuns de mari ca să tragă după sine şi toate simţămintele, nu numai ochii celor care-l priveau. Toate acestea le-am băgat de seamă fiindcă ochii mi se scurgeau după Policarpa, dulce ţintă a dorurilor mele, şi totodată zăream şi mişcările Sinforosei.

Curând, pizma începu a pune stăpânire pe inimile celor ce urmau să se încerce în jocuri, văzând cu câtă uşurinţă îşi însuşise străinul răsplata cursei.

A doua probă a fost aceea de scrimă: câştigătorul luă spada neagră[65] cu care, tuturor celor şase care intrară în asalt şi fiecăruia în parte, le astupă gurile, le ciupi nasurile,

[65] *spada neagră:* în original, *espada negra,* armă specială pentru scrimă, fără tăiş, prevăzută în vârf cu un bumb protector.

le închise ochii şi le făcu semnul crucii pe frunți, fără ca ei să-i fi clintit, cum se zice, un fir de păr în cap.

Poporul începu să strige şi cu consimțământul obştesc, i se dădu premiul întâi. Apoi se pregătiră alți şase pentru țrântă, prilej cu care tânărul făcu şi mai strălucit dovada vitejiei sale: îşi dezgoli umerii largi, pieptul lat şi nespus de puternic, vinele şi muşchii brațelor tari, cu care, şi cu o dibăcie şi-o iscusință de necrezut, făcu ca umerii celor şase luptători, fără voia şi-n ciuda lor, să rămână-ntipăriți în țărână. Apucă apoi un drug greu, înfipt în pământ, a cărui azvârlire urma să fie, după cum i se spuse, cea de-a patra probă: îl cântări în mână şi făcând semne mulțimii din față spre a-i face loc cât să-ncapă aruncarea, apucă drugul de un capăt şi fără a-şi duce brațul în spate, îl împinse cu atâta putere, încât, trecând de linia uscatului, fu nevoie ca marea însăşi să-l oprească, şi dragai rămase îngropat în adâncul ei.

Această ispravă de speriat, văzută de potrivnicii lui, le topi curajul şi nu mai îndrăzniră să se măsoare cu el. Îi puseră apoi în mâini arbaleta şi câteva săgeți şi-i arătară un copac foarte înalt şi foarte neted, în vârful căruia era înfiptă o jumătate de lance, iar la capătul ei era legată, cu o sfoară, o porumbiță, asupra căreia cei ce voiau să se măsoare în această probă trebuiau să tragă numai o singură dată. Unul, care se credea mare țintaş, ieşi în față şi pofti să fie primul, gândind, cred eu, că el va doborî cel dinții porumbița; trase, şi săgeata i se înfipse aproape de capătul lanciei, porumbița speriindu-se de această lovitură şi ridicându-se în văzduh; iar apoi altul, nu mai puțin închipuit decât cel dinții, trase cu atât de dibace țintire, încât rupse firul de care era legată porumbița, şi ea, slobodă şi scăpată din lațul care-o oprea, îşi încredință vântului libertatea, şi dădu zorită din aripi. Dar cel deja învățat să câştige cele dintâi premii îşi trase săgeata şi aceasta, ca şi cum i s-ar fi poruncit ce trebuie să facă şi ea ar fi avut înțelegerea ca să asculte, aşa şi făcu şi sfârtecând aerul cu un şuierat prelung şi întins, o ajunse din urmă pe porumbiță, îi străpunse inima şi-i curmă în aceeaşi clipă şi zborul, şi viața.

Iarăşi răsunară cu acest prilej strigătele celor de față şi laudele aduse străinului care, în cursa de alergări, la scrimă, la trântă, la aruncarea drugului şi la tirul cu arbaleta, ca şi la multe alte încercări despre care nu mai povestesc, îşi însuşi cu multă uşurință premiile întâi, scutindu-şi soții de osteneala de a lua parte la ele.

Când se isprăviră jocurile, stătea să se lase noaptea, iar când regele Policarpo vru să se ridice de la locul său împreună cu judecătorii ca să-l premieze pe tânărul învingător, văzu că acesta, îngenunchind înaintea-i, îi spuse:

— Corabia noastră a rămas singură şi de izbelişte, noaptea se vesteşte destul de întunecoasă, aşa că premiile la care pot nădăjdui şi care, venind din mâna ta, trebuie să se bucure de cea mai mare prețuire cu putință, amână-le, rogu-te, o mare stăpân, pentru altă dată, când am de gând să mă întorc şi să mă pun în slujba ta mai pe îndelete şi cu mai multă înlesnire.

Regele îl îmbrățişă, îl întrebă de nume, şi el îi răspunse că-l cheamă Periandro.

Frumoasa Sinforosa îşi scoase într-acestea o cunună de flori ce-i împodobea preafrumosul cap şi-o ridică deasupra frunții chipeşului tânăr, îndemnându-l cu farmec sfielnic să şi-o pună:

— Dacă tatăl meu va fi atât de norocos, încât să te întorci şi să-l vezi, vedea-vei că nu vei veni ca să-l slujeşti, ci ca să fii slujit.

Capitolul XXIII

Despre cele întâmplate geloasei Auristela
când află că fratele ei Periandro era cel ce
câştigase premiile întrecerii

O, neîntrecută putere a geloziei! O, boală ce te lipeşti de suflet în aşa chip, încât te dezlipeşti doar odată cu viaţa! O, preafrumoasă Auristela! Opreşte-te: nu te pripi să oploşeşti în închipuirea ta suferinţa aceasta turbată! Dar cine oare ar putea ţine în frâu gândurile care-s atât de uşoare şi de pătrunzătoare încât, trup neavând, trec prin ziduri, străpung piepturile şi intră cât mai pe ascuns cu putinţă în suflete?

Am spus acestea, deoarece, când Auristela auzi rostindu-se numele lui Periandro, fratele ei, şi după ce mai înainte auzise cele povestite despre laudele Sinforosei şi cinstea pe care i-o făcuse purtându-i cununa, îşi lăsă chinul pradă bănuielilor şi-şi dădu răbdarea pe seama gemetelor şi scoţând un suspin lung şi aruncându-se în braţele Transilei, zise:

— Scumpa mea prietenă, roagă cerul ca, fără să se fi pierdut soţul tău Ladislao, să-şi găsească pierzania fratele meu Periandro. Nu-l vezi, după spusele acestui viteaz căpitan, că e cinstit ca învingător, încununat ca viteaz, cu gândul mai mult la hatârurile unei fete decât la grijile pe care ar fi trebuit să i le dea surghiunul şi necazurile bietei sale surori? Umblă după lauri şi trofee prin ţări străine şi-o Iasă printre stânci, şi printre steiuri, şi printre munţii ridicaţi de marea frământată pe sora lui, care, după sfatul şi placul lui, trebuie să treacă prin toate primejdiile de moarte?

Căpitanul corăbiei îi ascultă cu toată luarea-aminte vorbele şi nu ştiu ce încheiere să tragă din ele. Se pregătea doar să spună, dar nu spuse nimic, pentru că într-o clipită şi-ntr-o străfulgerare îi luă vorba din gură un vini ce se stârni atât de neaşteptat şi de năprasnic, încât îl făcu să sară-n picioare, fără a-i mai răspunde Auristelei, şi să strige marinarilor să siringă velele şi să le înţepenească bine.

Se repeziră cu toţii la treabă; corabia prinse a zbura cu vântul din pupa spre marea întinsă şi slobodă. Încotro îi abătea vântului s-o poarte.

Mauricio se adăposti cu ai săi în încăperea lor, ca să-i lase pe marinari să-şi vadă de treabă nestânjeniţi. Atunci Transila o întrebă pe Auristela ce înseamnă cutremurarea pe care părea a i-o fi pricinuit auzirea numelui lui Periandro, ea

neînțelegând de ce laudele şi izbânzile unui frate pot naşte mâhnire.

— Vai, dragă prietenă! – răspunse Auristela –. Atât de straşnic sunt silită să păstrez sub tăcere veşnică peregrinarea pe care-o săvârşesc, încât, până la isprăvirea ei, chiar dacă ar fi ca mai întâi să mi se isprăvească viața, aş fi nevoită să păstrez taina. Aflând cine sunt, căci o vei afla de-o vrea cerul, vei cunoaşte dezvinovățirea cutremurărilor mele; aflând pricina din care iau naştere, vei vedea cum gânduri caste sunt atacate, dar nu tulburate; vei vedea nefericiri ce n-au fost căutate şi labirinturi care, printr-un noroc neînchipuit, au avut ieşire din încâlcelile lor. Vezi cât de puternic e nodul rudeniei unui frate? Ei, pe mine, pe lângă acesta, de Periandro mă leagă unul şi mai tare. Vezi şi cât de firească le este îndrăgostiților gelozia? Apăi eu una, cu şi mai multă-ndreptățire, am temeiuri să fiu geloasă pe fratele meu. Căpitanul acesta, dragă prietenă, n-a proslăvit oare frumusețea Sinforosei, iar ea, când a încununat simplele lui Periandro, oare nu l-a privit? Ba da, fără îndoială. Şi fratele meu nu e oare brav şi frumos, aşa cum l-ai văzut? Atunci ce-i de mirare să fi trezit în cugetul Sinforosei vreun gând care să-l fi făcut să-şi uite de sora lui?

— Ia aminte, doamnă – răspunse Transila –, că tot ceea ce a povestit căpitanul s-a întâmplat înainte de întemnițarea de pe insula barbară şi că de atunci încoace v-ați văzut şi v-ați împărtăşit unul altuia, având astfel putința de-a vedea că el nici nu nutreşte iubire pentru altcineva, nici n-are alt gând decât să-ți facă pe plac: şi nu cred eu ca puterea geloziei să fie atât de mare, încât până şi o soră să poată fi geloasă pe fratele ei.

— Ține seama, fiica mea, Transila – zise Mauricio –, că împrejurările dragostei sunt pe cât de diferite pe-atât de nedrepte, şi legile ei sunt pe-atât de numeroase pe cât de schimbătoare; străduieşte-te să fii atât de cuminte, încât, să nu istoveşti gândurile altora şi să nu vrei să ştii despre cineva mai mult decât el însuşi vrea să-ți spună: curiozi-

tatea-în treburile tale se poate ascuți şi dichisi, dar în cele străine, care nu ne privesc, nici gând.

Cele auzite de Auristela de la Mauricio o făcură să-i prețuiască înțelegerea şi vorba, pentru că limba Transilei, puțină la minte, era pornită s-o silească a-şi da în vileag toată istoria.

Între timp, vântul se domoli, fără a fi ajuns să dea prilej de temeri marinarilor şi de tulburare călătorilor.

Căpitanul se întoarse să-i vadă şi să-şi ducă mai departe istorisirea, întrucât rămăsese îngrijorat de tresărirea Auristelei la auzul numelui lui Periandro.

Auristela dorea să revină la convorbirea de mai-nainte şi să afle de la căpitan dacă hatârurile pe care i le făcuse Sinforosa lui Periandro merseseră mai departe decât încununarea lui, şi-l şi întrebă, cu sfială şi cu grija de a nu-şi da gândul pe față.

Căpitanul îi răspunse că Sinforosa nu avusese prilejul să-i facă lui Periandro mai multe grații, cum se cuvine, după el, să numim hatârurile femeilor, şi în ciuda frumuseții Sinforosei, pe căpitan îl munceau anumite închipuiri de-ale lui, şi anume că ea nu mai era prea liberă să hotărască dacă să-l poarte ori nu în gând pe Periandro, pentru că ori de câte ori, după plecarea acestuia, se vorbea despre harurile lui, ea le lăuda şi le ridica în slava cerului, iar faptul că-i poruncise lui însuşi să plece cu o corabie în căutarea lui Periandro spre a-l pofti să-l viziteze iarăşi pe tatăl ei nu făcea decât să-i întărească şi mai mult bănuielile.

— Cum? Şi e oare cu putință ca marile doamne, fiicele de regi, tocmai ele, urcate pe tronul soartei, să se umilească într-atâta încât să dea semne că toate gândurile lor se îndreaptă spre nişte supuşi umili? Şi dacă e adevărat, cum şi este, că măreția şi maiestatea nu se împacă bine cu dragostea, ci mai degrabă dragostea şi măreția se resping una pe alta, ar fi fost firesc ca Sinforosa, regină, frumoasă şi liberă, să nu se fi lăsat înrobită de la prima vedere de către uri tânăr necunoscut, a cărui stare nu făgăduia să fie înaltă de vreme ce venise ținând cârma unei bărci, însoțit de

doisprezece tovarăşi goi până la brâu, aşa cum sunt toți cei ce trag la vâsle.

— Taci, fata mea, Auristela – zise Mauricio –, căci în nici un fel de alte fapte ale firii nu se văd mai mari şi mai necurmate minuni decât în acelea ale iubirii, încât, fiind minunile atât de mari şi de multe, toate se petrec în tăcere şi nu ajungi să le pricepi, oricât ar fi de neobişnuite. Iubirea uneşte sceptrele cu bâtele, măreția cu josnicia, face cu putință ceea ce nu-i cu putință, face una stări deosebite şi-ajunge să aibă la fel de multă putere ca moartea. Ştii şi tu, doamnă, precum le ştiu şi eu prea bine, noblețea, chipeşia şi curajul fratelui tău Periandro, ale căror părți alcătuiesc o îmbinare de-o frumusețe aparte, şi e privilegiul frumuseții de-a învinge voințele şi de-a atrage inimile tuturor celor ce o cunosc, şi cu cât o frumusețe e mai mare şi mai cunoscută, cu atât e mai iubită şi mai prețuită. Aşa încât n-ar fi nici o minune ca Sinforosa, oricât ar fi ea de nobilă, să-l iubească pe fratele tău, pentru că nu l-ar iubi ca pe Periandro şi-atâta doar, ci ca pe un ins frumos, viteaz, dibaci, sprinten, ca pe un bărbat în care s-au adunat şi rezumat toate virtuțile.

— Cum, Periandro e fratele acestei doamne? – întrebă căpitanul.

— Da – răspunse Transila –, şi din pricina lipsei lui, ea trăieşte în necurmată tristețe, iar noi toți, care-o îndrăgim pe ea şi-l cunoaştem pe el, în plâns şi amărăciune.

Îi povestiră apoi toate întâmplările cu naufragiul corăbiei lui Arnaldo, despărțirea bărcii de luntre, cu toate amănuntele trebuincioase pentru a-l face să înțeleagă cele întâmplate până în clipa în care se aflau.

În care clipă îşi părăseşte şi autorul cartea întâi a acestei mari istorii şi trece la cea de-a doua, unde se vor povesti lucruri care, deşi nu trec de hotarele adevărului, întrec închipuirea, deoarece întâmplările dintr-însa abia le poate cuprinde cea mai ageră şi mai cuprinzătoare închipuire.

Cartea a doua

a Muncilor lui Persiles
şi ale Sigismundei

Capitolul I

Unde se povesteşte cum s-a răsturnat corabia cu toți cei dintr-însa

Pare-se că autorul istoriei de față ştia mai multe ca îndrăgostit decât ca povestitor, deoarece strică pe de-a-ntregul chiar acest prim capitol din pragul celei de-a doua cărți cu o definiție a geloziei, pe care o vădise Auristela auzind istorisirea căpitanului corăbiei: dar în tălmăcirea de față[66], căci cu aşa ceva avem de-a face, e înlăturată, întrucât e prea încâlcită şi pe deasupra, e un lucru relatat şi dezbătut în multe părți, şi dacă ne întoarcem la adevărul împrejurării, se poate spune că, (schimbându-se vântul şi bulucindu-se norii, se lăsă o noapte întunecoasă şi neagră, iar tunetele, trimițându-şi ca soli fulgerele, după care urmează şi ele, începură a-i tulbura pe marinari şi a-i orbi de-a dreptul pe toți cei de pe corabie, şi începu furtuna cu asemenea furie, încât sârguința şi arta marinarilor nu-i mai putură face față, şi astfel, în aceeaşi clipă, îi cuprinse şi groaza, şi vijelia. Cu toate acestea, fiecare îşi văzu mai departe de îndatoriri, făcând tot ce era de trebuință, dacă nu ca să alunge moartea, cel puțin ca să prelungească viața: căci îndrăzneții care şi-o încredințează unor scânduri şi-o apără cât pot, mergând până acolo încât îşi pun nădejdea într-un lemn desprins

---

[66] *tălmăcirea de față:* Artificiul sporirii distanțelor dintre autor şi cititor, fundamental pentru *Don Quijote,* e folosit şi în *Persiles,* dându-ni-se a înțelege că avem de a face cu o *traducere* ce corectează posibilele distorsiuni ale mesajului, trecându-le printr-un sistem de filtre succesive, dintre care vocea auctorială e numai unul. Aici ni se propune parcă o instanță obiectivă, supraauctorială, care judecă şi apreciază. Alteori înseşi personajele emit judecăți asupra narației (ca în istorisirea lui Persiles, vezi mai jos). Contrapunctul critică – creație e dealtfel mereu prezent la Cervantes.

poate de furtună din corabie şi pe care-l strâng în braţe şi socotesc că asemenea îmbrăţişări aspre sunt un mare noroc.

Mauricio se îmbrăţişă cu Transila, fiica lui, Antonio cu Ricla şi cu Constanza, marna şi sora lui. Singură nefericita de Auristela rămase fără alt reazem, afară de acela pe care i-l întindea propria-i suferinţă, şi anume sprijinul morţii, în voia căreia bucuros s-ar fi lăsat de i-ar fi îngăduit-o religia creştină şi catolică pe care se străduia s-o respecte în chip nestrămutat; şi astfel se adăposti între ceilalţi şi prefăcuţi într-un nod sau, mai bine zis, într-un ghem, se lăsară să alunece aproape până la pupa, ca să nu mai aibă de-a face cu zgomotul înfiorător al tunetelor, şi cu lumina intercalată a fulgerelor, şi cu larma nedesluşită a marinarilor. Şi-n acel simulacru de limb, fură cruţaţi să vadă ba că ating cerul cu mâinile, nava ridicându-se până deasupra norilor înşişi, ba, alteori, că gabia măturănisipurile din adâncurile mării. Aşteptau moartea cu ochii închişi sau, mai bine zis, le era groază de ea fără s-o vadă: căci înfăţişarea morţii, în orice straie ar veni, e înspăimântătoare, iar cea care-l înhaţă pe un neprevenit, în plină putere şi sănătate, e teribilă.

Furtuna se înteţi atât de cumplit, încât secătui ştiinţa marinarilor, bunăvoinţa căpitanului şi în cele din urmă, chiar nădejdea tuturora de a mai scăpa teferi. Nu se mai auzeau strigăte împărţind porunci, ci ţipete de rugi şi legăminte trimise către ceruri. Şi nefericirea şi strâmtorarea ajunseră atât de mari, încât Transila nu-şi mai amintea de Ladislao, nici Auristela de Periandro: căci una din urmările puternice ale morţii e să şteargă din amintire toate cele din viaţă, şi faptul că e în stare a te face să nu mai simţi nici chiar patima geloziei e o dovadă că poate face şi ceea ce-i cu neputinţă. Nu era acolo nici clepsidră care să le deosebească orele, nici busolă care să le arate încotro merg, nici bună judecată care să dibuiască locul unde se aflau. Totul era vălmăşag, totul era larmă, totul suspine şi totul rugăciuni. Căpitanul îşi pierdu firea, marinarii se lăsară în voia sorţii, puterile omeneşti se dădură învinse şi încetul cu încetul, descurajarea chemă tăcerea, care copleşi glasurile celor mai mulţi dintre nefericiţii ce se tânguiau.

Marea sfidătoare se încumetă să se preumble pe puntea corăbiei, ba chiar să *viziteze cele mai* înalte gabii, care, la rându-le, în chip de răzbunare parcă pentru ofensa adusă, îi sărutară nisipurile din adâncuri. În cele din urmă, la ivirea zilei – dacă mai poate fi numită zi aceea ce nu aduce cu sine nici o luminare –, nava rămase locului şi se opri, fără a se mai mişca în nici o parte, aceasta fiind una din primejdiile, pe lângă cea a scufundării, ce poate lovi o navă; în sfârşit, izbită de un uragan turbat, parcă răsturnată cu ajutorul unui meşteşug, corabia îşi coborî gabia mare în adâncul apelor şi chila descoperi cerurile, rămânând preschimbată în mormânt al tuturor celor ce se aflau într-însa.

Adio, neprihănite gânduri ale Auristelei; adio, bine întemeiate planuri; liniştiți-vă, avânturi, pe cât de cinstite pe-atâta de sfinte, nu mai nădăjduiți alte mausolee, alte piramide sau obeliscuri decât cele pe care vi le dăruiesc scândurile acestea rău smolite! Şi domnia ta, o, Transila, pildă luminoasă de cinste, în brațele tatălui tău înțelept şi bătrân vei putea să-ți sărbătoreşti nunta dacă nu cu soțul tău Ladislao, măcar cu speranța, care te va fi şi călăuzit către un pat mai bun. Şi tu, o, Ricla, ale cărei dorințe te purtau către odihnă, adăposteşte-i în brațele tale pe Antonio şi pe Constanza, copiii tăi, şi du-i înaintea aceluia care acuma ți-a luat viața ca să ți-o facă mai bună în cer.

Într-un cuvânt, răsturnarea navei şi certitudinea morții celor aflați într-însa a aşternut vorbele relatate sub pana autorului acestei mari şi jalnice istorii, după cum le-a aşternut şi pe cele ce se vor auzi în capitolul următor.

Capitolul II din Cartea a doua

Unde se povesteşte o întâmplare ciudată

Pare-se[67] că răsturnarea corăbiei a răsturnat sau, mai bine zis, a tulburat şi judecata autorului istoriei de faţă, pentru că acestui de-al doilea capitol i-a dat patru sau cinci începuturi, ca şi cum n-ar fi fost sigur ce sfârşit să aleagă în el. În cele din urmă s-a hotărât, zicând că fericirile şi nefericirile merg de obicei atât de strâns legate, încât aproape nu-i chip să fie despărţite, durerea şi plăcerea sunt atât de împerecheate, încât tristul care deznădăjduieşte şi veselul încrezător sunt săraci cu duhul, aşa cum ne face lesne s-o înţelegem întâmplarea aceasta ciudată.

Nava s-a înmormântat în ape, după cum s-a mai spus;, morţii au rămas îngropaţi fără ţărână, nădejdile li s-au destrămat, tuturor leacul devenindu-le cu neputinţă de găsit dar cerurile milostive, care cu foarte mult timp înainte croiesc drumul lecuirii necazurilor noastre, porunciră ea nava, purtată încetul cu încetul de valuri, reculese şi blânde acum, să nimerească la malul mării pe o plajă ce putea sluji, până una alta, prin liniştea şi tihna ei, drept port sigur; şi nu departe se afla un port foarte încăpător pentru multe corăbii, în ale cărui ape, ca în nişte oglinzi limpezi, se vedea icoana unei cetăţi cu numeroşi locuitori, ce-şi ridica edificiile arătoase pe o colină înaltă.

Cei din oraş zăriră matahala de navă şi crezură că-i o balenă sau alt peşte mare ce se va fi împotmolit din pricina furtunii. Ieşi potop de lume s-o vadă şi încredinţându-se că-i o corabie, îl vestiră şi pe regele Policarpo, stăpânul acelei cetăţi, care, cu o suită numeroasă şi însoţit şi de cele două frumoase fiice ale sale, Policarpa şi Sinforosa, ieşi la rândul

---

[67] „Se cuvine să relevăm profunda ironizare a tehnicii, narative. Capitolul de faţă şi cel precedent încep cu vocabula *pare-se* (sp. *parece que),* deşi numaidecât ni se aminteşte că avem de-a face cu o *istorie* (contrariul *aparenţei),* pentru a ni se spune mai departe că autorul nu izbuteşte să înceapă, şi să încheie, o relatare presupus istorică a unor fapte petrecute şi terminate. În capitolul anterior ironizarea naraţiei constă în aşa-zisa încercare de eliminare a unor digresiuni despre gelozie, temă vertebrală a lui *Persiles.* E evident că în acest roman naraţia îşi are permanent propria imagine critică" (J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 149).

său pe țărm şi porunci ca nava, prinsă toată de jur împrejur cu cabestane, scripeți şi bărci, să fie trasă şi adusă în port.

Câțiva inşi săriră pe vas şi-i spuseră regelui că înăuntrul lux răsunau lovituri şi parcă se auzeau glasuri de oameni vii.

Un cavaler bătrân de lângă rege îi spuse acestuia:

— Îmi aduc aminte, stăpâne, că pe Marea Mediterană,)ia țărmul Genovei, am văzut o galeră spaniolă care, vrând să schimbe drumul cu velele întinse, s-a canarisit prea mult şi s-a răsturnat la fel ca nava aceasta, gabia înfigându-i-se în nisip şi chila în cer, şi înainte de-a fi întoarsă şi repusă pe linia de plutire, s-au auzit zgomote dintr-însa, ca şi din aceasta, aşa încât au tăiat cu fierăstrăul prin chilă, făcând o gaură prin care să se poată vedea ce e înăuntru; şi nici n-apucă bine să pătrundă lumina înăuntru, că-i şi *văzură* ieşind prin gaura cu pricina pe însuşi căpitanul galerei şi pe alți patru tovarăşi de-ai lui. Am văzut asta cu ochii mei, şi întâmplarea a fost şi scrisă în multe istorii spaniole, şi s-ar putea ca încă şi azi să mai fie în viață inşii veniți pe lume a doua oară din pântecul galerei, iar dacă şi de astă dată se-ntâmplă la fel, nu trebuie s-o luăm drept minune, ci drept mister, căci minunile se întâmplă în afara rânduielii naturii, pe când misterele sunt acelea ce par minuni, dar nu sunt decât cazuri care se întâmplă rar.

— Atunci ce mai aşteptăm? – zise regele –. Faceți repede o deschizătură cu fierăstrăul, şi să vedem şi noi misterul ăsta, pe care cu unul, dacă pântecul corăbiei dă afară oameni vii, îl voi socoti minune.

Mare zor dădură ca să taie cu fierăstrăul corabia şi mare fu dorința nutrită de toți de-a fi de față la naştere. Se deschise, în sfârşit, o bortă mare, lăsând vederii morți de-a binelea şi vii ce păreau morți; unul vârî brațul şi apucă o fată care, după bătăile inimii, dădea semne că-i în viață; alții făcură la fel, şi fiecare îşi scoase prada, iar unii, crezând că scot vii, scoteau morți, căci nu totdeauna pescarii au noroc. În sfârşit, aduşi la aer şi la lumină, cei pe jumătate vii respirară şi-şi recăpătară suflarea, îşi curățară fețele, se frecară la ochi, întinseră brațele şi trezindu-se parcă dintr-un

somn greu, îşi rotiră privirile în toate părțile, şi Auristela se pomeni în brațele lua Arnaldo, Transila în cele ale lui Clodio, Ricla şi Constanta în cele ale lui Rutilio, Antonio tatăl[68] şi Antonio fiul în ale nimănui, pentru că ieşiră singuri, la fel ca şi Mauricio.

Arnaldo rămase mai uluit şi mai nedumerit chiar decât în viații din mor ți, şi mai mort chiar decât morții. Auristela îl privi şi nerecunoscându-l, primele vorbe pe care i le spuse fură – ea fiind cea dintâi care rupse tăcerea tuturor:

— Frate, nu cumva printre oamenii aceia se află şi preafrumoasa Sinforosa?

„Sfinte ceruri, ce-nseamnă asta? – îşi spuse Arnaldo în sinea-i, Cum de-şi aminteşte de Sinforosa într-o clipă în care nu-i drept să-şi amintească altceva decât să -dea mulțumită cerului pentru milostivirile primite?"

Îi răspunse totuşi, spunându-i că se afla într-adevăr, şi-o întrebă cum de-o cunoaşte, pentru că Arnaldo nu ştia ce i se întâmplase Auristelei cu căpitanul corăbiei, care-i povestise triumfurile lui Periandro, şi nu putu pricepe de ce întreabă Auristela de Sinforosa, căci de-ar fi priceput, ar fi spus poate că puterea geloziei e atât de mare şi atât de pătrunzătoare, încât dă năvală şi intră în cârdăşie până şi cu jungherul morții şi dă să caute sufletul îndrăgostit şi-n ultimele clipe de viață.

De îndată ce se risipi oleacă spaima înviaților, căci aşa pot fi numiți, şi uimirea celor vii, care îi aduseseră la lumină, şi de îndată ce la toți vorbirea făcu loc rațiunii, se întrebară de-a valma unii pe alții cum de erau acolo cei de pe uscat şi cum ajunseseră acolo cei de pe corabie.

Policarpo, într-acestea, văzând că nava, după bortelire, se umpluse cu apă ce luase locul aerului dinăuntru, porunci să

---

[68] Inadvertență a lui Cervantes neobservată de comentatorii consultați de noi: Antonio tatăl nu putea fi în pântecele corăbiei pentru bunul motiv că nu se aflase în grupul celor din barcă, ci se salvase în luntre, împreună cu Arnaldo, Periandro, Ladislao, Clodio şi Rutilio; în barcă se aflau: Auristela, Transila, Ricla, Constanza, Rosamunda, Mauricio şi trimis în ultimul moment ca să-i însoțească, Antonio cel tânăr. (Cf. mai sus, cap. XIX, p. 93.).

fie trasă la edec în port şi scoasă pe uscat cu vârtej urile, treabă mântuită cu mare iuţeală.

Păşiră de asemenea pe uscat şi toţi cei ce se găsiseră în chila corăbiei şi fură primiţi de regele Policarpo şi de fiicele lui, şi de toţi cetăţenii nobili, cu plăcere şi uimire deopotrivă; dar cel mai mult, îndeosebi pe Sinforosa, îi uimi vederea neasemuitei frumuseţi a Auristelei; pricină a minunării lor a mai fost şi frumuseţea Transilei, veşmintele nemaivăzute şi arătoase, tinereţea şi nurii barbarei Constanza, de care nu se deziceau plăcuta-nfăţişare şi drăgălăşia maică-si, Ricla, şi întrucât cetatea era aproape, nici nu aşteptară să fie luaţi, ci se duseră cu toţii pe jos până acolo.

Între timp sosiseră şi Periandro, ca să stea de vorbă cu sora sa, Auristela, Ladislao cu Transila, şi tatăl cel barbar cu soţia şi fiica lui, istorisindu-şi unii altora păţaniile. Numai Auristela, pe de-a-ntregul cufundată în contemplarea Sinforosei, tăcea. În cele din urmă, îi vorbi însă lui Periandro şi-i spuse:

— Frate, nu cumva preafrumoasa fată pe care-o văd aici este Sinforosa, fiica regelui Policarpo?

— Chiar ea este – răspunse Periandro –, fiinţă în care se întâlnesc deopotrivă frumuseţea şi curtenia.

— Trebuie să fie foarte curtenitoare – răspunse Auristela –, fiindcă e foarte frumoasă.

— Chiar de n-ar fi – răspunse Periandro –, îndatoririle mele faţă de dânsa m-ar sili, o, iubita mea soră, să mi se pară astfel.

— Dacă-i vorba de îndatoriri şi dacă pe temeiul lor proslăveşti tu frumuseţile, a mea trebuie să-ţi pară cea mai mare de pe pământ, după cât îmi eşti de îndatorat.

— Cu cele dumnezeieşti – i-o întoarse Periandro – nu se cade să le asemui pe cele omeneşti; hiperbolele şi elogiile, oricât de înălţătoare ar fi ele, sunt nevoite să se oprească la un hotar: a spune că o femeie este mai frumoasă decât un înger e o laudă izvorâtă din curtenie, nu din obligaţie. Doar în tine, preadulce soră a mea, regulile sunt încălcate şi proslăvirile aduse frumuseţii tale capătă puterea adevărului.

— Dacă muncile şi neliniştile mele, o frate drag, nu mi-ar întuneca-o, aş crede poate că laudele pe care i le aduci sunt adevăruri. Nădăjduiesc însă ca milostivele ceruri să-mi preschimbe într-o bună zi neliniştea în linişte şi furtuna în vreme bună, iar până atunci, te implor, cu toată stăruința de care sunt în stare, ca nu cumva alte frumuseți sau alte îndatoriri să-ți răpească sau să-ți şteargă din memorie ceea ce îmi datorezi, căci în frumusețea mea şi-n îndatoririle față de mine îți vei putea potoli dorul şi umple golul simțirii, dacă iei seama că, alăturând frumuseții trupului meu, aşa cum este ea, pe aceea a sufletului meu, găsi-vei o îmbinare de frumusețe în stare să te mulțumească.

Periandro ascultă tulburat cuvintele Auristelei; o socotea geloasă, lucru nou pentru el, care ştia dintr-o îndelungată experiență că niciodată cumințenia Auristelei nu cutezase a ieşi dintre hotarele sfiiciunii, niciodată gura nu i se deschisese ca să rostească altceva decât gânduri cinstite şi neprihănite, niciodată nu-i spusese o vorbă care să nu fi fost vrednică de-a fi spusă unui frate atât de față cu toată lumea cât şi între patru ochi.

Arnaldo îl pizmuia pe Periandro; Ladislao se bucura de soția sa, Transila; Mauricio, de fiica sa şi de ginerele său; Antonio cel mare de nevasta şi copiii săi; Rutilio, de fericita găsire a tuturor, iar clevetitorul Clodio de prilejul ce i se înfățişa de-a povesti pretutindeni unde se va fi aflând măreția unei întâmplări atât de ciudate.

Sosiră în cetate, şi mărinimosul Policarpo îşi cinsti oaspeții regeşte şi cu măreție, poruncind să fie găzduiți cu toții în palatul său, o primire mai aleasă rezervându-i-se lui Arnaldo, despre care apucase să afle că e moştenitorul Danemarcei şi că dragostea pentru Auristela îl smulsese din regatul lui, iar după ce şi Policarpo văzu frumusețea Auristelei, rătăcirea prințului îşi află şi-n ochii lui dezvinovățire.

Policarpo[69] şi Sinforosa o găzduiră aproape în iatacul lor pe Auristela, de la care Sinforosa nu-şi mai dezlipea privirea,

---

[69] *Policarpo:* aşa apare în ediția din 1617: e evident o greşeală de tipar, deoarece nu poate fi vorba decât de *Policarpa.*

mulțumind cerului că făcuse din ea nu iubita, ci sora lui Periandro, şi astfel, datorită atât neîntrecutei sale frumuseți cât şi înrudirii atât de strânse cu Periandro, o adora şi nu se putea rupe nici o clipă din preajma ei, îi amănunțea purtările, îi însemna vorbele, îi cântărea grația, până şi sunetul şi armonia glasului ei o încântau. Aproape în acelaşi chip şi cu aceleaşi simțăminte o privea şi Auristela pe Sinforosa, deşi temeiurile lor erau deosebite: Auristela privea cu gelozie, iar Sinforosa cu bunăvoință neprefăcută.

Câteva zile rămaseră în oraş, odihnindu-se de muncile trecute, în timp ce Arnaldo punea la cale întoarcerea în Danemarca sau acolo unde vor fi dorit Auristela şi Periandro, arătând, ca totdeauna, că n-are altă voință decât pe-aceea a celor doi frați. Clodio, după ce urmărise pe îndelete şi plixi de curiozitate mişcările lui Arnaldo, al cărui grumaz, era atât de apăsat de jugul iubirii, într-o zi, când se pomeni singur cu el, îi spuse:

— Eu, care am veştejit totdeauna în public viciile suveranilor, fără a păstra cuviința datorată măreției lor» fără a mă teme de paguba născută din vorbirea de rău» vreau acum, fără îngăduința ta, să-ți spun în taină ceva la care te rog să-ți pleci urechea cu răbdate: căci cel spuse xxi chip de sfat: îşi află în intenția lor scuză pentru partea-le neplăcută.

Arnaldo rămase nedumerit neştiind încotro băteau toate măsurile de prevedere ale vorbirii lui Clodio şi ca s-o afle, se hotărî să-l asculte şi-l îndemnă, aşadar, să spună ce are de spus, iar Clodio, cu această învoire, urmă zicând:

— Tu, doamne, o iubeşti pe Auristela; greşit am spus, o iubeşti, mai bine zis o adori; şi după cum am aflat, nu ştii despre starea şi obârşia ei mai mult decât a vrut ea Să-ți spună, şi ea nu ți-a spus nimic. Ai avut-o în puterea ta mai bine de doi ani, răstimp în care ai depus, după cum e de crezut, toate strădaniile cu putință ca să-i înduioşezi asprimea, ca să-i îmblânzeşti cerbicia şi să-i aduci voința la picioarele voinței tale prin mijloacele cele mai cinstite şi mai fără de greş ale căsniciei, şi-n aceeaşi neînduplecare stăruie şi azi ca şi-n cea dinții zi când ai început s-o curtezi, de unde

trag încheierea că, pe cât îți prisoseşte ție răbdarea, pe-atâta îi lipseşte ei cunoaşterea; şi cată să iei aminte că dacă o femeie respinge un regat şi un prinț vrednic de a fi iubit, sub asta se ascunde o mare taină. O taină ascunde aşijderi şi faptul de-a vedea o fată hoinară, plină de grija de a-şi ascunde neamul, însoțită de un flăcău despre care ea spune că e frate-său, dar care la fel de bine s-ar putea să nu fie, rătăcind din țară-n țară, de pe un ostrov pe altul, supusă străşniciilor cerului şi vijeliilor pământului, care-s de obicei mai grozave decât cele ale mării răscolite. Dintre bunurile împărțite de ceruri muritorilor, cele mai de preț sunt cele ale bunului nume, după care vin la rând cele ale vieții; plăcerile înțelepților trebuie să fie măsurate cu rațiunea, iar nu cu plăcerile înseşi[70].

Aici ajunsese Clodio, dând semne că ar fi vrut să continue cu o cuvântare filosofică şi gravă, când intra Periandro şi prin sosirea sa, îl făcu să tacă, în ciuda dorinței lui şi chiar a lui Arnaldo, care ar fi vrut să-l asculte. Intrară de asemenea Mauricio, Ladislao şi Transila şi cu ei, şi Auristela, sprijinindu-se de umărul Sinforosei, cuprinsă de sfârşeală, aşa încât fu nevoie să fie dusă în pat, pricinuind cu boala ei asemenea emoții şi spaime în inimile lui Periandro şi Arnaldo, încât, de nu şi le-ar fi ascuns cu mult cumpăt, ar fi avut şi ei nevoie de doctori, ca şi Auristela.

Capitolul III din Cartea a doua

[70] Potrivit observației lui J.B. Avalle-Arce, discursul lui Clodio, ca şi alte intervenții ale aceluiaşi personaj, nu sunt simple ilustrări ale înclinației sale calomniatoare şi bârfitoare, ci exercită rolul criticii literare, introducând atitudinea distant ironică față de acțiunile romanului şi de verosimilitatea lor *(ed. cit.,* n. 159).

De cum află de răul Auristelei, Policarpo porunci să fie chemați doctorii săi ca să o vadă, şi cum pulsul este limba ce mărturiseşte boala de care suferi, după cel al Auristelei găsiră că suferința ei nu venea de la trup, ei do la suflet. Dar înaintea lor îi cunoscu boala Periandro, Arnaldo i-o înțelese în parte, iar Clodio mai bine decât toți. Doctorii porunciră să nu fie sub nici un cuvânt lăsată singură şi să-şi dea cu toții silința s-o bucure şi s-o distreze cu muzică, dacă vrea ea, sau cu alte petreceri vesele.

Sinforosa luă asupră-şi însănătoşirea ei şi-i dărui tovărăşia sa la orice ceas, un dar nu tocmai plăcut Auristelei, căci ar fi vrut să nu aibă chiar sub ochi ceea ce ea socotea a fi pricina bolii sale, de care nu credea să se vindece, fiindcă era hotărâtă să n-o dea în vileag. Cinstea îi lega limba, curajul îi ținea piept dorinței.

În cele din urmă părăsiră toți iatacul unde zăcea Auristela, cu dânsa rămânând doar Sinforosa şi Policarpa, pe care Sinforosa, sub un cuvânt oarecare, o îndepărtă şi nici nu se văzu bine singură cu Auristela, că o sărută pe gură şi strângând-o de mâini cu toată puterea, cu suspinuri arzătoare, păru că vrea să-şi strămute sufletul în trupul Auristelei, simțăminte ce iarăşi o tulburară, şi-i vorbi astfel:

— Ce-nseamnă asta, domnița mea, că semnele acestea îmi dau de înțeles că eşti mai bolnavă decât mine şi cu sufletul mai vătămat chiar decât al meu! Spune-mi de-ți pot fi de folos cu ceva căci, deşi carnea mi-e bolnavă, voința mi-e sănătoasă ca s-o fac.

— Dulce prietenă a mea – răspunse Sinforosa –, îți mulțumesc din toate puterile pentru poftire şi-ți răspund cu aceeaşi simțire ca şi a ta, fără urmă de politețuri prefăcute sau de îndatoriri nepăsătoare din parte-mi. Eu, dragă surioară, că aşa trebuie să-ți spun, atâta cât sunt în viață iubesc, îndrăgesc, ador[71]. Ți-am spus-o? Nu, fiindcă ruşinea şi conştiința de a fi cine sunt îmi pun căluşe gurii. Mi-e dat

[71] Enumerație gradată şi pleonastică, deprinsă la şcoala lui Fray Antonio de Guevara şi practicată de Cervantes încă de la prima sa scriere, *La Galatea* (vezi J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 162).

să mor însă tăcând,? Are să mi se vindece boala printr-o minune? Tăcerea e oare în stare să grăiască? Doi ochi temători şi sfioşi să aibă oare destulă tărie şi putere ca să mărturisească gândurile nesfârşite ale unui suflet îndrăgostit?

Asta spuse Sinforosa, cu atâtea lacrimi şi atâtea suspine, încât Auristela se simți îndemnată să-i şteargă ochii, s-o îmbrățişeze şi să-i spună:

— Nu lăsa, o, pătimaşă domniță, ca vorbele, să-ți moară pe buze. Leapădă un răstimp cât de scurt tulburarea şi sfiala şi fă-mă confidentă, căci suferințele împărtăşite, chiar dacă nu se vindecă, se uşurează. Dacă pătimirea ta vine, după cum îmi închipui, din iubire, ştiu bine că eşti din carne, deşi pari de alabastru, şi la fel de bine ştiu că sufletele noastre sunt pururea într-o necurmată mişcare, fără a putea înceta să nutrească o dragoste neslăbită pentru acela către care le înclină stelele, căci nu se cade să spunem că le silesc[72]. Spune-mi, domniță, pe cine îndrăgeşti, pe cine iubeşti şi pe cine adori, căci dacă nu cazi în nerozia de-a iubi un taur[73], nici în aceea-n care-a căzut cel ce-a adorat platanul[74], dacă e bărbat cel pe care, după spusele tale, îl adori, asta nu mă va ului şi speria. Femeie sunt ca şi tine, îmi am şi eu dorurile mele, şi până acum, de dragul bunului nume al sufletului, nu mi-au ajuns pe buze, cum s-ar putea prea bine, ca semne ale fierbințelii; în cele din urmă însă vor trebui să sfarme orice neajunsuri şi piedici şi poate, în testamentul meu mă voi îngriji să mi se afle pricina morții.

---

[72] Aluzie la un dicton clasic al astrologilor: *Astra inclinant, non necessitant.*

[73] *nerozia de-a iubi un taur:* Aluzie la Pasifae, fiica lui Helios şi soția lui Minos, îndrăgostită, ca urmare a răzbunării lui Poseidon, de un taur alb pe care Minos refuzase să-l sacrifice zeului; fructul unirii lor monstruoase a fost Minotaurul.

[74] *cel ce-a adorat platanul:* Anecdotă istorisită de Pero Mexia (umanist spaniol, 1499?–1551?) despre Xerxes în culegerea sa *Silva de varia lección* (ed. J. García Soriano, Madrid, 1934, 11, 78): „Se spune despre el că s-a îndrăgostit de un platan, copac foarte cunoscut, şi că-l iubea şi-l îngrijea ca şi cum ar fi fost o femeie foarte frumoasă”.

Sinforosa o sorbea cu ochii. Fiecare vorbă rostită de Auristela i se părea la fel de prețioasă ca o sentință ieşită din gura unui oracol.

— Vai, domniță – spuse ea –, cred că cerurile, mâhnite de mâhnirea şi îndurerate de durerea mea, te-au adus pe pământul acesta printr-un ocol atât de ciudat, încât pare de-a dreptul o minune. Te-au readus la lumina lumii din pântecul întunecos al corăbiei pentru ca întunecimea din mine să aibă lumină şi dorințele mele ieşire din tulburarea-n care se află. Şi aşa, ca să nu mai mă țin şi ca să nu te mai țin în aşteptare, afla-vei că pe insula aceasta sosit-a fratele tău Periandro.

Şi, rând pe rând, îi povesti despre felul în care sosise, despre triumfurile pe care le dobândise, despre adversarii pe care-i biruise şi premiile pe care le câştigase, întocmai cum s-a povestit mai sus. Îi mai spuse şi că farmecele fratelui ei Periandro treziseră într-însa un soi de simțământ ce nu era încă dragoste, ci bunăvoință: Dar că mai apoi, în singurătate şi lâncezeală, tot contemplându-i iarăşi şi iarăşi în cuget farmecele, dragostea începu a i-l zugrăvi nu ca pe un bărbat de rând, ci ca pe un prinț, căci dacă nu era, merita să fie. „Icoana aceasta mi-a fost întipărită în suflet şi eu, nesocotită, am lăsat-o să mi se întipărească, fără a mă împotrivi câtuşi de puțin, şi astfel, încetul cu încetul, am ajuns să-l îndrăgesc, să-l iubesc şi chiar să-i ador, precum am zis.”

Sinforosa ar fi spus mai multe dacă nu s-ar fi Inters Policarpa, dornică s-o înveselească pe Auristela, cântând în sunetul unei harfe pe care-o purta în mâini. Amuți Sinforosa, căzu pe gânduri Auristela, dar nici tăcerea celei dintâi, nici îngândurarea celeilalte nu le-au putut opri s-o asculte cu luare-aminte pe Policarpa, fără pereche în ale muzicii, şi care începu astfel pe limba, ei ceea ce mai apoi Antonio cel barbar spuse că-n limba castiliană însemna:

Trezirea-ți, Cintia, dacă n-o poți strânge
ca să-ți răscumperi aspra libertate,
dă slobod frâu durerii-afund păstrate,

căci nu-i curaj, nici faimă-a nu te plânge.
Şi darnicul pojar ce toată-ți frânge
sub jugul lui voința, cum socoate,
tăcerii ucigaş să-ți fie poate
de crezi prin ea că timpu-l vei înfrânge.
Cu sufletul mâhnit în prag-uri iasă
bolnavul glas, căci vajnic şi-nțelept e
să spună limba sufletul ce-ndură.
Jelindu-te, ai sorți să fii-nțeleasă
ce mari văpăi de-amor te-au ars, nedrepte,
de-au răbufnit acuma şi pe gură.

Nimeni nu înțelese mai bine decât Sinforosa versurile Policarpei, care-i cunoştea toate aleanurile; şi cu toate că se hotărâse a şi le îngropa în beznele tăcerii, vru să se folosească de sfatul surorii ei, mărturisindu-i Auristelei gândurile, aşa cum şi începuse s-o facă. Deseori rămânea Sinforosa cu Auristela, lăsând a se-nțelege că-i ține tovărăşie mai mult din curtenie decât de plăcere. În sfârşit, reînnodând cu alt prilej trecuta convorbire, îi spuse:

— Ascultă-mă încă o dată, domniță, şi cată să nu te ostenească vorbele mele, căci cele ce-mi clocotesc în suflet nu-mi lasă limba să mi se liniştească. Am să plesnesc dacă nu le spun, şi teama de aşa ceva mă-mpinge, în ciuda reputației mele, să-ți facă ştiut că mor după fratele tău, ale cărui virtuți, cunoscute mie, au atras simțămintele mele de dragoste şi fără a căuta să aflu cine-i sunt părinții, care-i sunt patria sau bogățiile sau până pe ce treaptă l-a ridicat soarta, nu năzuiesc decât la mina generoasă cu care l-a îmbogățit firea. Doar pentru el însuşi îl iubesc, doar pentru el îl îndrăgesc şi doar pentru el îl ador; şi pe tine însăți, pe tine aşa cum eşti, te implor ca, fără să-mi iei în nume de rău simțămintele năvalnice, să-mi faci binele pe care mirii poți face. Nenumărate bogății mi-a lăsat mama la moartea ei, fără ştirea tatălui meu; sini fiica unui rege, care, chiar de este ales, e totuşi rege; vârsta mi-o vezi; frumusețea mea nu ți se ascunde şi aşa cum e, chiar dacă nu merită să fie prețuită, nu merită nici dispreț. Dă-mi-l, domniță, pe fratele tău drept

soț; mi te voi da pe mine însămi drept soră, îmi voi împărți cu tine bogățiile, mă voi strădui să-ți găsesc un soț, care după, şi chiar înainte de săvârşirea zilelor tatălui meu, să fie ales rege de către locuitorii acestui regat, iar de nu se va putea, comorile mele vor putea cumpăra alte regate.

Sinforosa o ținea pe Auristela de mâini, scăldându-i-le în lacrimi, în vreme ce-i spunea vorbele acestea duioase. O însoțea într-asta şi Auristela, judecind în sinea-i care şi câte obişnuiesc a fi ananghiile unei inimi îndrăgostite; şi cu toate că în Sinforosa i se-ntruchipa o vrăjmaşă, îi era milă de ea: căci un cuget mărinimos nu vrea să se răzbune când îi e landemână, cu atât mai mult cu cât Sinforosa nu o jignise în nici un fel ca s-o împingă la răzbunare: vina ei era propria sa vină, gândurile ei erau aceleaşi ca şi ale sale, țelul ei era acelaşi care-o scotea şi pe ea din minți. În sfârşit, n-o putea învinui fără ca ei să nu îi se pună cea dintâi în seamă aceeaşi crimă. Un lucru se strădui să lămurească, şi anume dacă el îi răspunsese vreodată cu bunăvoință, fie şi-n mărunțişuri, sau dacă ea, cu vorba sau cu ochii, îşi dezvăluise fratelui ei simțămintele de îndrăgostită.

Sinforosa îi răspunse că niciodată nu se încumetase a-şi ridica ochii ca să-l privească pe Periandro altfel decât cu sfiala cuiva dator să fie ceea ce este şi că pe potriva ochilor îi mersese şi sfiala vorbei.

— Cred asta fără şovăire – răspunse Auristela –, dar e oare cu putință ca el să nu-ți fi dat dovezi că te iubeşte? Nu se poate să n-o fi făcut, pentru că nu-l ştiu atât de împietrit, încât o frumusețe ca a ta să nu-l înduioşeze şi să nu-l înmoaie, aşa că eu una sunt de părere ca, înainte de-a înlătura eu piedica, să cauți tu însăți să-i vorbeşti, dându-i vreme cu prilej printr-un hatâr cuviincios, fiindcă uneori hatârurile neaşteptate trezesc şi aprind până şi cele mai reci şi mai nepăsătoare inimi; şi dacă el va apuca o dată să răspundă simțirii tale, îmi va fi lesne să-l fac să ți-o mulțumească în totului tot. Toate începuturile, prietenă dragă, sunt grele, iar în ale dragostei, nespus de grele. Nu te sfătuiesc să-ți pierzi cinstea sau să te arunci orbeşte, fiindcă

hatârurile pe care le fac fetele celor iubiți, oricât de caste ar fi, nu par astfel, şi nu se cade să-ți primejduieşti bunul nume de dragul plăcerii; cu toate astea, cumințenia poate multe, iar dragostea, magistru neîntrecut în îndrumarea gândurilor, poate găsi locul şi împrejurarea potrivită ca să le înfățişeze până şi pe cele mai tulburi dintre ele, fără vreo ştirbire a bunului său nume.

Capitolul IV din Cartea a doua

Unde urmează istoria şi dragostele Sinforosei

Plină de luare-aminte asculta Sinforosa cea îndrăgostită vorbele cumințI ale Auristelei şi fără a-i răspunde, ci doar reînnodându-le cu cele din trecuta cuvântare, îi spuse:

— Iată, prietenă şi domniță, până unde a ajuns iubirea zămislită în inima mea de bărbăția pe care am văzut-o în fratele tău şi care m-a făcut să poruncesc unui căpitan din garda tatălui meu să-l caute şi să-l aducă cu sila ori de bunăvoie în fața mea, iar corabia pe care s-a îmbarcat e aceeaşi cu care ai sosit tu, pentru că-n ea, printre cei morți, l-am găsit şi pe dânsul fără viață.

— Se vede că aşa este – răspunse Auristela –, căci el mi-a povestit mare parte din ce mi-ai spus şi tu, aşa încât eu aveam ştire, deşi ceva mai nelămurit, despre simțămintele tale, pe care, de-i cu putință, vreau să ți le liniştesti până ce ți le vei dezvălui fratelui meu sau până ce-ți voi lua eu în seama mea vindecarea, adică de-ndată ce-mi vei arăta ce ți se va fi întâmplat cu el, căci nici ție nu-ți va lipsi prilejul de a-i vorbi şi nici mie.

Sinforosa îi mulțumi încă o dată Auristelei pentru propunerea ei, şi Auristela iarăşi fu cuprinsă de milă față de dânsa.

În vreme ce se petreceau toate acestea între cele două femei, Arnaldo avea de-a face cu Clodio, care murea să

tulbure sau să destrame gândurile de iubire, ale lui Arnaldo. Şi găsindu-l singur, dacă poate fi găsit singur cine-şi are sufletul stăpânit de patima dragostei, îi spuse:

— Ți-am vorbit deunăzi, doamne, despre slabul temei ce se poate pune pe firea schimbătoare a femeilor, şi ți-am spus că, la drept vorbind, Auristela e femeie, chiar dacă pare un înger, şi că Periandro e bărbat, chiar dacă este fratele ei; nu vreau ca prin asta să-ți încolțească-n cuget vreo bănuială rea, ci doar să nutreşti o înțeleaptă băgare de seamă. Şi dacă ți se va ivi cumva prilejul de a păşi pe drumul rațiunii, aş vrea să te gândeşti uneori la cine eşti, la singurătatea părintelui tău, la lipsa pe care ți-o duc vasalii, la împrejurarea în care te pui de a-ți pierde regatul, aidoma cu aceea a navei lipsite de pilotul care s-o cârmuiască. Ia seama că regii sunt datori să se însoare nu cu frumusețea, ci cu spița, nu cu bogăția, ci cri virtutea, din datoria pe care-o au de-a da urmaşi destoinici tronurilor lor. Respectul datorat suveranului e ştirbit şi împuținat dacă se vede că şchioapătă în privința sângelui, şi nu-i destul să spui că măreția regelui e prin ea însăşi atât de puternică, încât ridică la înălțimea ei şi umilința femeii alese. Armăsarul şi iapa de soi bun şi cunoscut făgăduiesc prăsilă minunată, mult mai mult decât cei necunoscuți, şi de neam prost. Placul are prilej printre oamenii de rând să se arate puternic, dar printre nobili nu se cade să aibă. Aşa încât, o stăpâne, ori întoarce-te în regatul tău, ori caută cu băgare de seamă să nu te laşi amăgit. Şi iartă-mi îndrăzneala, deoarece, deşi îmi merge numele de cârtitor şi clevetitor, nu vreau să-mi meargă şi de rău intenționat; mă ții sub ocrotirea ta, scutul vitejiei tale îmi ocroteşte viața, la umbra ta; nu mă tem de vitregiile cerului, acum când firea mea, până azi decăzută, pare a se-ndrepta cu ajutorul unor stele mai bune.

— îți mulțumesc, o Clodio! – zise Arnaldo –, pentru sfatul cel bun pe care mi l-ai dat, dar cerul nu vrea şi nici nu-ngăduie să-l primesc. Auristela e bună, Periandro e fratele ei, şi eu nu vreau să cred altceva, fiindcă ea a spus că aşa este: pentru mine, orice-ar spune ea trebuie să fie adevărul

adevărat. O ador fără tăgadă, abisul aproape infinit al frumuseții sale îl trage după sine pe cel al dorințelor, mele, care nu se pot opri decât la ea, şi pentru ea mi-am trăit, îmi trăiesc şi trebuie să-mi trăiesc viața. Aşadar, Clodio, nu mă mai sfătui, pentru că vorbele ți se vor risipi în vânt, şi faptele mele îți vor dovedi cât de deşarte vor fi sfaturile pe care tu mi le dai.

Clodio dădu din umeri, plecă fruntea şi se duse din preajma lui, cu gândul de a nu mai sluji niciodată drept sfătuitor, întrucât, ca să fii aşa ceva, îți trebuie trei însuşiri: prima, autoritate; a doua, înțelepciune, iar a treia, să fii solicitat.

Asemenea răzmerițe, urzeli şi planuri amoroase bântuiau palatul lui Policarpo şi inimile îndrăgostiților răvăşiți: Auristela geloasă, Sinforosa îndrăgostită, Periandro tulburat şi Arnaldo îndârjit. Mauricio nutrea gândul de-a se întoarce în patrie în pofida voinței Transilei, care nu voia să revină printre oameni atât de vrăjmaşi bunei cuviințe ca aceia din țara ei. Ladislao, soțul ei, nu cuteza şi nu voia s-o contrazică; Antonio tatăl murea să se vadă, cu copiii şi nevasta lui, în Spania, iar Rutalio în Italia, patria sa. Toți doreau, dar nimănuia nu i se împlineau dorințele: trăsătură a firii omeneşti pe care, deşi Dumnezeu a creat-o desăvârşită, noi, ca nişte păcătoşi ce suntem, o găsim totdeauna neîntreagă, neîntregire ce are să dăinuiască pururi atâta vreme cât nu vom conteni să dorim.

Se întâmplă, aşadar, că Sinforosa puse la cale aproape înadins o întâlnire între patru ochi a lui Periandro cu Auristela, dornică fiind să înceapă cercetarea pricinii ei şi aşteptându-şi procesul, de a cărui sentință îi atârna viața sau moartea.

Primele cuvinte pe care Auristela i le spuse lui Periandro fură:

— Această peregrinare a noastră, frate şi domn al mea, atât de încărcată de munci şi de spaime, atât de amenințătoare cu primejdiile ei, mă face ca-n fiece clipă să mă tem de amenințările morții şi tare-aş vrea să aflu chip de a ne pune la adăpost viața, dându-i un timp de linişte, şi nu cred că e

vreunul mai bun decât cel unde ne aflăm: aici le îmbie bogăţii din belşug, nu făgăduite, ci aievea, şi o soţie cum nu se poate mai nobilă şi mai frumoasă, vrednică nu să te roage cum te roagă ea, ci ca tu însuţi s-o rogi, s-o ceri şi s-o dobândeşti.

În vreme ce Auristela vorbea astfel, Periandro o privea cu atâta luare-aminte, încât nici nu mai clipea; mintea îi alerga cu repeziciune ca să vadă încotro bătea cuvintele ei, dar Auristela, mergând mai departe cu ele, îl scoase din nedumerire, zicând:

— Vreau să spun, frate, căci aşa trebuie să te numesc prin orice stare ai trece, vreau să spun că Sinforosa te adoră, şi te vrea de soţ; zice că are bogăţii de necrezut, şi eu zic că are frumuseţe vrednică de crezare; zic vrednică de crezare fiindcă n-are trebuinţă de nici un fel de proslăviri ca s-o înalţe şi de nici un fel de hiperbole că să o sporească şi după cât mi-am putut da seama, are o fire blinda, minte ascuţită şi purtare pe cât de cuminte, pe-atât de cinstită. Spunându-ţi toate acestea, nu uit cât de mult meriţi, fiind cine eşti, dar, în împrejurările de faţă, nu-ţi va sta rău tovărăşia aceasta, suntem departe de patria noastră, tu prigonit de fratele tău[75], iar eu de soarta mea cea vitregă. Drumul nostru spre Roma, cu cât, ne-ndârjim mai mult asupră-i, cu atâta se-năspreşte şi se lungeşte. Gândul meu nu se schimbă, dar se clatină, şi n-aş vrea ca moartea să mă răpească în toiul temerilor şi-al primejdiilor, drept care mă bate gândul să-mi sfârşesc viaţa într-o mânăstire[76] şi-aş vrea ca tu să ţi-o sfârşeşti intrat în rândul oamenilor.

Aici îşi termină Auristela vorbirea şi începu sa verse lacrimi ce deziceau şi ştergeau tot ce spusese. Scoase braţele cuviincios de sub învelitoare, le întinse pe pat şi-şi întoarse capul spre partea potrivnică celei unde stătea Periandro, care, văzând asemenea lipsă de măsură şi auzindu-i

---

[75] Anticipare a unor evenimente ce se vor lămuri abia în ultima parte a romanului. Suspans deliberat?

[76] Element anticipativ asupra ultimelor episoade ale romanului, germene al hotărârii pe care Auristela e gata s-o ia în cartea a IV-a, cap. X.

cuvintele, fără a mai fi în stare de altceva, simți că i se înnegurează ochii, că i se pune un nod în gât şi că limba i sempleticeşte şi se prăbuşi la pământ în genunchi, rezemându-şi capul de pat.

Auristela întoarse privirea şi văzându-l leşinat, îşi trecu mâna pe faţa lui şi-i şterse lacrimile care, fără ca el să simtă, îi scăldau obrajii, şirag după şirag.

Capitolul V din Cartea a doua

Despre ceea ce s-a petrecut între regele Policarpo
şi fiica sa Sinforosa

În natură vedem efecte ale căror cauze nu le cunoaştem: unuia îi amorțesc sau i se strepezesc dinții când vede pe cineva tăind postav cu cuțitul; câte un bărbat tremură uneori de frica unui şoarece, iar eu însumi l-am văzut[77] pe unul cum tremura când a văzut tăindu-se o ridichе, şi pe altul l-am văzut sculându-se în picioare la masă în semn de respect la aducerea unor măsline. Dacă suntem întrebați care-i pricina, nu se poate şti şi spune, dar cei mai mulți cred c-o pot dibui, şi anume că stelele au o anumită antipatie față de alcătuirea acelui om, înclinându-l sau împingându-l să facă acele fapte sau să aibă asemenea temeri şi spaime când vede lucrurile sus pomenite şi altele asemănătoare pe care le vedem la fiecare pas.

Una din definițiile omului este aceea că omul e un animal râzător, fiindcă nici un alt animal afară de om nu râde; iar eu zic că se mai poate spune şi că este animal plângător, animal care plânge, şi aşa cum prin multul său râs omul îşi dă la iveală puțina înțelegere, prin multul plâns îşi dezvăluie puțina judecată. Pentru trei lucruri îi este îngăduit bărbatului înțelept să plângă: întâi, pentru că a păcătuit; ai

[77] *l-am văzut:* Nouă intervenție directă a autorului, la persoana I singular.

doilea, pentru a dobândi iertarea de păcat, al treilea, pentru că e gelos: orice alt fel de lacrimi nu-i şed bine unui chip grav.

Iată-l, aşadar, pe Periandro leşinat şi plângând nu ca un păcătos sau ca un pocăit, ci de gelozie, aşa că se va găsi cine să-i dezvinovățească lacrimile, ba chiar să i le zvânte, precum a făcut Auristela, oare mai mult prin vicleşug decât prin adevăr îl adusese în starea aceea. Îşi veni în sfârşit în simțiri şi auzind paşi în încăpere, întoarse capul şi văzu în spatele său pe Rida şi pe Constanza, intrate s-o vadă pe Auristela, adevărat noroc pentru el, fiindcă de-ar fi rămas singur n-ar fi găsit cuvinte potrivite ca să-i răspundă doamnei sale, aşa însă putea să plece ca să le rumege şi să cugete la sfaturile pe care i le dăduse.

Sinforosa era şi ea dornică să afle ce hotărâre se luase în instanța iubirii, la prima înfățişare a procesului ei, şi nu-ncape îndoială că ea cea dintâi ar fi intrat s-o vadă pe Auristela, nu Ricla şi Constanza, dar o împiedică sosirea unei înştiințări din partea tatălui său, regele, care-i poruncea să i se înfățişeze numaidecât şi fără nici o abatere. Se supuse, merse să-l vadă şi-l găsi retras şi singur. Policarpo o pofti să şadă lângă el şi după un răstimp în care păstră tăcere, îi vorbi cu glas scăzut, ferindu-se parcă să nu-l audă cineva:

— Fata mea, deşi anii tăi puțini nu sunt nevoiți să ştie ce este ceea ce se numeşte dragoste şi nici anii mei cei mulți nu mai sunt supuşi puterii ei, totuşi firea îşi iese uneori din matcă şi copilele fragede se aprind, iar bătrânii vechi în zile se usucă şi se mistuie.

Auzind acestea, Sinforosa închipui fără doar şi poate că tatăl ei îi cunoştea simțămintele, totuşi tăcu şi nu voi să-l întierupă înainte de a spune mai mult, şi-n vreme ce el vorbea, ei îi bătea inima să-i spargă pieptul.

Tatăl ei urmă deci, zicând:

— De când, o, fata mea, am pierdut-o pe maică-ta, m-am adăpostit la umbra alinărilor tale, m-am acoperit cu ocrotirea ta, m-am călăuzit după sfaturile tale şi am respectat, după cum ai văzut, legile văduviei în toate amănuntele şi cu cea

mai mare grijă, atât de dragul reputației mele cât şi spre a respecta credința catolică pe care-o mărturisesc, dar de când au venit în cetatea noastră oaspeții aceştia noi, mi-a luat-o razna ceasornicul înțelegerii, curgerea vieții mele măsurate s-ia tulburat şi-n cele din urmă m-am prăbuşit din piscul presupusei mele cuminţenii până-n genunea josnică a nu ştiu căror patimi, care, dacă le trec sub tăcere, mă ucid, şi dacă le dau în vileag, mă dezonorează. Nu mai încape amânare, fată dragă, nu mai încape tăcere, prietenă, gata, şi dacă vrei să-ți spun mai mult, îți spun că mor după Auristela. Căldura frumuseții ei gingaşe a aprins oasele vârstei mele coapte, din stelele ochilor ei au luat lumină ochii mei gata întunecați, vioiciunea făpturii ei a însufleţit moleşeala ființei mele. Aş vrea, de-ar fi cu putință, să vă dau, ție şi surorii tale, o mamă vitregă a cărei bunătate să-mi facă iertat faptul de a vi-o da. Dacă eşti de-o părere cu mine, nu-mi pasă ce se va spune, iar dacă din pricina asta, socotită ca o nebunie, mi s-ar lua regatul, să mă văd eu domnind în brațele Auristelei şi nu va fi monarh pe lume deopotrivă cu mine. Gândul meu, fata tatii, e să i-o spui tu şi să-i smulgi consimțământul atât de prețios pentru mine şi pe care, după cât cred, nu va fi prea greu să şi-l dea dacă ea, cu înțelepciunea ei, îmi despăgubeşte şi-mi cumpăneşte rangul cu anii mei şi bogățiile cu anii ei. Bine e să fii regină, bine-i să porunceşti, plăcute sunt onorurile, şi nu toate petrecerile se adună în căsătoriile egale. Drept răsplată pentru consimțământul pe care cată să mi-l aduci din această solie ce-o porți, îți hărăzesc o asemenea îmbunătățire a sorții tale, încât, de eşti cuminte cum te ştiu, n-ai să ți-o poți dori şi mai bună. Uite: patru lucruri trebuie să se străduiască a avea şi-a păstra bărbatul de neam, şi anume: soție bună, casă bună, cal bun şi arme bune. Primele două, datoare să se îngrijească de ele este şi femeia, deopotrivă cu bărbatul, ba chiar mai mult, fiindcă nu soția cată să-l ridice pe soț, ci el pe soție. Nici maiestățile, nici nobleţile înalte nu sunt spulberate prin căsătorii umile, deoarece prin căsătorie le aduc la înălțimea lor şi pe femei, aşa încât oricine-ar fi Auristela, fiindu-mi soție, va fi regină, iar fratele ei Periandro cumnat, şi dându-

ți-l ție drept soț şi cinstindu-l cu titlul de cumnat al meu, vei ajunge şi ,tu să fii prețuită atât ca soție a lui cât şi ca fiică a mea.

— Dar cum poți şti tu, doamne – zise Sinforosa –, că Periandro nu-i căsătorit sau, de nu e, că vrea să se însoare cu mine?

— Că nu este – răspunse regele – mă face să cred faptul că-l văd rătăcind prin țări străine, lucru neîngăduit de căsătoriile strălucite; că ar vrea să te ia pe tine, mi-o adevereşte şi întăreşte înțelepciunea lui, care-i mare, şi are să-şi dea seama de ceea ce câştigă prin tine; şi de vreme ce frumusețea surorii lui o face regină, nu va fi mare lucru ca a ta să-l facă pe el soțul tău.

Cu aceste, din urmă cuvinte şi cu această mare făgăduință cercă regele speranța Sinforosei şi-o ademeni cu gustul dorințelor ei şi astfel, fără a se împotrivi celor ale tatălui ei, ea făgădui să fie peţitoare şi acceptă darurile pentru ceea ce nu negușase încă. Îi spuse doar să ia seama la ce face când i-l dă de bărbat pe Periandro, căci deşi îndemânările lui îi chezăşuiau curajul, ar fi fost bine totuşi să nu se arunce fără a se-ncredința mai întâi, cercetându-l şi cunoscându-l mai bine câtva timp; dar ca să se poată mărita cu el chiar în clipita aceea ar fi dat bucuroasă tot binele pe care şi l-ar fi putut dori pe lumea asta oricâte veacuri ar fi avut de trăit, deoarece la fecioarele virtuoase şi de neam una le grăieşte gura şi alta le gândeşte inima.

Despre acestea se întreținură Policarpo şi fiica sa, iar în altă încăpere se legă altă convorbire şi alt taifas între Rutilio şi Clodio. Clodio, precum s-a văzut din cele scrise despre viața şi năravurile sale, era bărbat răutăcios, başca deştept, de unde i se trăgea şi calitatea lui de bârfitor de soi, căci tontul şi prostul nu ştiu nici să murmure, nici să vorbească de rău, şi cu toate că nu-i bine să vorbeşti bine de rău, aşa cum s-a mai spus o dată, clevetitorul deştept e totuşi lăudat, fiindcă nu-i conversație căreia vorba de duh răutăcioasă să nu-i dea viață şi gust, ca sarea în bucate, şi pe clevetitorul ascuțit, măcar că lumea-l ocărăşte şi-l osândeşte de la bun

început, până la urmă nu uită să-l ierte şi să-i laude deşteptăciunea.

Acest clevetitor al nostru, aşadar, pe care limba lui îl surghiunise din ţară în tovărăşia destrăbălate! şi vicioasei Rosamunda, regele Angliei pedepsind deopotrivă de aspru limba-i răutăcioasă şi desfrânarea Rosamundei, când se văzu singur ou Rutilio, îi spuse:

— Uite, Rutilio, prost şi chiar foarte prost e cel ce, dezvăluind altuia o taină, îl roagă stăruitor s-o ţină, pentru că l-ar costa viaţa dacă s-ar afla ce i-a spus. Vin şi eu şi zic acum: ia fă-te-ncoace, tu, dezvăluitor al gândurilor şi buciumător al tainelor tale: dacă tu, pe care-, cum zici, te pot costa viaţa, le dezvălui altuia căruia i le spui şi pe case nu-l castă nimic să le dezvăluiască şi altora, cum vrei tu ca tocmai el să le închidă şi să le ascundă sub lacătul tăcerii? Ce măsuri mai sigure poţi lua ca să nu se afle ce ştii, decât să păstrezi tăcerea? Ştiu bine asta, Rutilio, şi totuşi sunt gânduri care-mi vin pe limbă şi-n gură şi turbează să le dau glas şi să le azvârl în piepte ea să nu-mi putrezească-n piept ori să nu plesnesc odată cu ele. Ia ascultă, Rutilio, ce face aici Arnaldo ăsta, de se ţine scai de fusta Auristelei, de parcă ea ar fi umbra lui, şi-şi lasă regatul la cheremul lui taică-său, bătrân şi poate chiar baccea, ba rătăcindu-se, ba înecându-se, ba plângând, ba oftând, şi tânguindu-se amarnic de soarta pe care şi-o făureşte el singur? Ce să zicem şi de Auristela asta şi de fratele ei, tineri vântură-lume, care-şi ascund obârşia, poate ca să nu se pună la îndoială dacă sunt ele neam ori ba? Că cine nu-i la el în ţară, ci unde nu-l cunoaşte nimeni, poate să-şi atribuie ce părinţi vrea şi cu înţelepciune şi meşteşug, să pară clupă obiceiuri că-i odrasla soarelui şi-a lunii. Nu zic că dorinţa fiecăruia de-a se face mai bun nu-i o virtute vrednică de laudă, dar să fie fără nici o vătămare a aproapelui. Onoarea şi lauda sunt răsplăţi ale virtuţii şi dacă aceasta e trainică şi neclintită, i se şi cuvin, dar nu i se cuvin celei măsluite şi prefăcute. Cine să fie oare luptătorul, spadasinul, alergătorul şi săritorul ăsta,

Ganimedele[78] şi fantele ăsta, ba vândut, ba cumpărat, Argusul ăsta al viţelei[79] de Auristela, de abia ne lasă s-o privim pe furate, încât nici nu ştim, nici nu putem şti despre această pereche, atât de nepereche în privinţa frumuseţii, de unde vin şi încotro se duc? Dar ce mă sâcâie cel mai mult la ei este că, pe cele unsprezece ceruri[80] câte se zice că sunt, jur, Rutilio, că nu mă pot convinge că sunt fraţi şi chiar de-ar fi, nu pot înţelege bine de ce tot bate împreună frăţia asta mări şi pământuri, pustiuri şi câmpii, ospătării şi hanuri. Ce cheltuiesc iese din desagile, săculeţii şi tainiţele pline de bucăţi de aur ale barbarelor Ricla şi Constanza. Văd eu bine că crucea de diamante şi cele două perle pe care le poartă Auristela fac cât o comoară mare, dar nu-s podoabe să le schimbi pe mărunţiş. Păi să-ţi închipui că totdeauna au să dea de regi care să-i găzduiască şi de prinţi care să-i ocrotească înseamnă să ceri luna de pe cer. Dar ce să mai spunem acum, Rutilio, şi de gărgăunii Transilei, şi de astrologia lui taică-său, ea, care nu mai poate de vitează ce e, şi el, care se crede cel mai mare cititor în stele din lume? Eu unul pun prinsoare că Ladislao, bărbatul Transilei ăsteia, ar prefera acum să fie-n ţara lui, la casa şi la liniştea lui, chiar de-ar fi să se supună legiuirii şi datinii concetăţenilor săi, decât să se vadă în ţară străină la cheremul cui catadicseşte să le dea cele de trebuinţă. Şi barbarul ăsta de spaniol al nostru, în a cărui trufie s-a strâns pesemne toată semeţia

---

[78] *Ganimede:* Tânăr de o mare frumuseţe, fiu al lui Tros şi al Callirhoei, de care Zeus s-a îndrăgostit, prefăcându-se în vultur şi răpindu-l în cer. Dobândind nemurirea, Ganimede o ajută pe Hebe şi ca paharnic, le toarnă zeilor ambrozie.

[79] *Argusul... viţelei de Auristela:* Gigantul Argus (Argos) *Panoptes* („cel care vede totul") a fost însărcinat de Hera să o păzească fără încetare pe Io, iubita lui Zeus, transformată de ea în juncă.

[80] *cele unsprezece ceruri:* Concepţia ptolemaică era încă larg răspândită în epoca imediat post-copernicană; concepţia majorităţii păturii culte a occidentului european era încă geocentrică, geocentrismul oferind pe atunci, singura viziune coerentă în care coincideau tradiţia ştiinţifică şi cea poetică. Cele unsprezece ceruri erau următoarele: Luna – Mercur – Venus – Soarele – Marte – Jupiter – Saturn – Stelele fixe – Primul motor – Regiunea cristalină – Cerul fix (empireul).

universului, mă prind că dacă cerul îi duce-n patria lui are să adune oamenii în juru-i, arătându-şi nevasta şi copiii, aşa, înveliți în pieile lor, zugrăvind insula barbară pe-o pânză[81] şi arătând c-un băț locul unde-a stat închis cincisprezece ani, temnița prizonierilor şi nădejdea vană şi vrednică de râs a barbarilor, ca şi incendiul neaşteptat al insulei, la fel cum fac cei care, scăpați din robia turcească[82], ducându-şi pe umăr lanțurile scoase de la picioare, îşi povestesc nenorocirile cu glasuri tânguitoare şi rugăminți umile în țara creştinilor. Dar treacă şi asta, deoarece chiar de-ar părea că povestesc bazaconii, condiția umană[83] e supusă unor primejdii şi mai mari, iar cele prin care trece un surghiunit, oricât ar fi de mari, pot fi demne de crezare.

— Unde vrei s-ajungi, o Clodio? – zise Rutilio –.

— Vreau s-ajung – răspunse Clodio – să spun despre tine că anevoie îți vei putea folosi meseria în ținuturile acestea, ai căror locuitori nu dansează şi nu cunosc alte petreceri decât cele pe care li le dă Bacchus, zâmbitor, Sa ulcelele şi destrăbălat, cu băuturile lui; vreau s-ajung şi la mine, zicând că, după ce-am scăpat de la moarte, prin bunătatea cerului şi prin curtenia lui Arnaldo, nu-s dator cu mulțumiri nici cerului, nici lui Arnaldo, ba mai degrabă aş vrea să ne îmbunătățim noi soarta, fie şi cu prețul nefericirii lui. Între sărmani, prieteniile pot dăinui, pentru că egalitatea averii slujeşte la înverigarea inimilor, dar între bogați şi săraci nu

---

[81] *zugrăvind... pe-o pânză:* Autorul anticipează tematic ceea ce va avea efectiv loc în cartea următoare (cartea a III-a, cap. I), când, prin pictarea unei pânze reprezentând peripețiile lui Persiles şi ale Sigismundei, registrul narativ al romanului va fi dublat de un registru vizual, mai târziu sugerându-se şi existența unuia dramatic (cartea a IV-a, cap. VIII, unde Arnaldo relatează despre poetul întâlnit de el în drum spre Roma, compunând o piesă cu acelaşi subiect).

[82] *scăpați din robia turcească:* Altă anticipare tematică; vezi cartea a III-a, cap. X.

[83] *condiția umană:* În original, *la condición umana,* sintagmă pe care o păstrăm în această formulare neologistică pentru a nu altera posibila trimitere la Montaigne *(l'humaine condition)* şi la cei de după Cervantes, de la un Baltasar Gracián până la un André Malraux.

poate fi prietenie trainică din pricina inegalității dintre bogăție şi sărăcie.

— Eşti filosof, Clodio – i-o întoarse Rutilio –, eu unul însă nu-mi pot închipui prin ce mijloc ne-am putea, cum zici tu, îmbunătăți soarta, de vreme ce ea încă de la naştere nu ne-a fost bună. Eu nu sunt atât de învățat ca tine, dar îmi dau seama că aceia născuți din părinți umili, dacă cerul nu-i ajută destul, ei singuri numai rareori se ridică atât de sus încât să fie arătați de lume, de nu le-ntinde mâna virtutea. Ție însă cine să ți-o întindă, când cea mai mare virtute a ta e să vorbeşti de rău însăşi virtutea? Iar pe mine cine să mă ridice când, oricât m-aş strădui, nu voi putea urca mai mult decât se înalță o săritură? Eu dansator, tu clevetitor; eu osândit la spânzurătoare-n țara mea, tu surghiunit dintr-a ta ca rău de gură: vezi şi tu atunci de la care bine putem nădăjdui o soartă mai bună.

Clodio amuți la auzul vorbelor lui Rutilio, şi cu amuțirea lui a încheiat şi autorul acestei mari istorii capitolul de față.

Capitolul VI din Cartea a doua

Toți aveau cui să-şi împărtăşească gândurile: Policarpo fiicei sale, iar Clodio lui Rutilio; doar uluitul Periandro şi le împărtăşea sieşi; iar vorbele Auristelei atâtea-i zămisliseră, încât nu ştia la care dintre ele să se oprească spre a-şi alina mâhnirea.

„Sfinte Dumnezeule! Ce-i asta? – îşi zicea el în sinea-i. Auristela şi-a pierdut oare mințile? Ea, pețitoarea mea?! Cum e cu putință să fi dat uitării înțelegerile noastre? Ce-am eu de împărțit cu Sinforosa? Ce regate şi ce comori mă pot sili pe

mine s-o las pe sora mea Sigismunda, fără doar de nu-ncetez eu însumi să fiu Persiles[84]?”

Rostind vorbele astea, îşi muşcă limba şi privi în toate părțile să vadă dacă nu trage cu urechea cineva şi încredințându-se că nu, urmă zicând:

„Fără-ndoială, Auristela e geloasă, căci între cei ce se iubesc gelozia se naşte din aerul care trece, din soarele care încălzeşte şi chiar din țărâna pe care calcă. O, doamna mea, ia seama ce faci, nu-ți ofensa meritul şi frumusețea şi nu-mi răpi nici mie gloria simțirilor mele statornice, a căror cinste şi statornicie îmi făuresc o neprețuită cunună de adevărat îndrăgostit! Frumoasă, bogată şi de neam bun e Sinforosa, dar pe lângă tine e urâtă, săracă şi de obârşie umilă. Gândeşte-te, doamnă, că dragostea ni se înfiripă şi ni se zămisleşte în inimi fie prin alegere, fie prin destin: cea prin destin e pururea h apogeu; cea prin alegere poate spori sau descreşte, după cum pot creşte sau descreşte înseşi cauzele ce ne silesc şi ne împing să ne iubim. Şi fiind acesta un adevăr atât de adevărat precum este, găsesc că dragostea mea nu are hotare ca s-o mărginească şi nici cuvinte ca s-o mărturisească; aproape pot spune că încă din scutecele şi feşele prunciei mele te-am iubit, şi pe asta îmi întemeiez eu cele spuse despre destin; odată cu vârsta şi cu folosul rațiunii, a crescut în mine cunoaşterea, iar în tine au crescut darurile ce te-au făcut vrednică de iubire; le-am văzut, le-am contemplat, le-am cunoscut, mi le-am întipărit în suflet, şi-am făcut din al tău şi-ai meu un întreg atât de unic şi de singur, încât îmi vine să zic că moartea va avea mult de furcă pentru a-l despica. Lasă, dar, comoara mea, Sinforozele, nu mă mai pofti la frumuseți străine şi nici nu mă-mbia cu imperii şi cu monarhii, şi nici nu înceta de-a face să-mi răsune în urechi dulcele nume de frate cu care mă chemi. Toate câte mi le spun acum în sinea-mi, aş vrea să ți le spun şi ție cu aceleaşi cuvinte cu care mi le făuresc în închipuire, dar nu va fi cu putință, fiindcă lumina ochilor tăi, şi mai

---

[84] *Sigismunda, Persiles:* Prima dezvăluire a adevăratelor nume ale protagoniştilor, deocamdată fără alte precizări.

vârtos dacă mă privesc mânioşi, are să-nai tulbure vederea şi-are să-mi amuțească limba. Mai bine-ar fi să ți le-aştern pe o hârtie, căci cuvintele vor fi totdeauna aceleaşi şi le vei putea vedea de multe ori, văzând pururi în ele un acelaşi adevăr, o credință adeverită şi o dorință lăudabilă şi vrednică de crezare, aşa încât m-am hotărât să-ți scriu."

Cu asta se linişti oarecum, părându-i-se că ar putea să-şi încredințeze sufletul cu mai multă chibzuință penei decât viului grai.

Să-l lăsăm pe Periandro scriind şi să mergem să auzim ce-i spune Auristelei Sinforosa; care Sinforosa, dornică să afle ce-i răspunsese Periandro Auristelei, căuta să se vadă cu ea între patru ochi şi să-i dea totodată ştire şi despre intenția tatălui ei, crezând că nici nu va isprăvi bine de vorbit, că va şi obține consimțământul de împlinire, întrucât era obişnuită cu gândul că rareori bogățiile şi stăpânirile sunt disprețuite de oameni şi cu atât mai puțin de femei, oare sunt prin firea lor, mai toate, lacome, după cum mai toate sunt înfumurate şi trufaşe.

Când o zări pe Sinforosa, Auristelei nu-i prea plăcu sosirea ei, fiindcă n-avea ce răspuns să-i dea, nemaivăzându-se de atunci cu Periandro. Dar Sinforosa, înainte de a-şi pleda cauza, vru s-o pledeze pe cea a tatălui ei, închipuindu-şi că prin noutățile atât de plăcute pe care i le aducea Auristelei, o va câştiga de partea ei, văzându-şi astfel asigurată izbânda.

Şi deci îi spuse:

— Fără doar şi poate, preafrumoasă Auristela, că corurile te îndrăgesc tare mult, pentru că, pare-mi-se, voi să facă să plouă asupră-ți mereu alte şi alte norociri. Tatăl meu, regele, te adoră şi mă trimite să-ți spun că vrea să-ți fie soț, şi drept răsplată pentru consimțământul ce tu trebuie să i-l dai, iar eu să i-l fac cunoscut, mi l-a făgăduit ca soț pe Periandro. Gata, doamnă, eşti regină, gata, Periandro e al meu, gata, bogățiile te copleşesc, iar dacă nu-ți vor fi mulțumite cu prisosință şi plăcerile, din pricina căruntеții tatălui meu, îți vor fi îndestulate prin desfătările puterii şi cele ale supuşilor tăi, totdeauna gata să te slujească. Multe ți-am spus,

prietenă şi doamnă a mea, şi multe al de făcut pentru mine, căci de la un mare merit nu e de aşteptat decât o recunoştinţă la fel de mare. Fie ca în noi două să se vadă pentru prima dată în lume două cumnate ce se-ndrăgesc şi două prietene care ţin una la alta fără fățărnicie, şi într-adevăr aşa va fi dacă înţelepciunea ta nu-şi va uita de sine. Şi spune-mi acuma ce răspuns ţi-a dat fratele tău la cele ce i-ai spus din parte-mi, căci sunt încredinţată că-i un răspuns bun, pentru că ar fi nerod cine nu ţi-ar primi sfaturile ca pe un oracol.

La care Auristela răspunse:

— Fratele meu Periandro e recunoscător ca nobil cavaler şi e înţelept ca pelerin rătăcitor ce este: căci văzutul mult şi cititul mult înviorează minţile oamenilor. Muncile mele şi cele ale fratelui meu ne învaţă cât trebuie să preţuim tihna, şi cum cea care ni se îmbie azi e atât de mare, îmi închipui că avem s-o primim, fără doar şi poate; dar până acum Periandro nu mi-a dat nici un răspuns, şi despre voia lui nu ştiu nimic, nici ca să-ţi însufleţească speranţa, nici ca să ţi-o descurajeze. Dă, o, frumoasă Sinforosa, un pic de răgaz timpului şi lasă-ne să cugetăm la folosul făgăduielilor tale, pentru ca, odată înfăptuite, să le ştim preţui. Lucrările care nu au a se face decât o singură dată, dacă dau greş, nu se pot îndrepta a doua oară, deoarece nu mai au când, iar căsătoria e una dintre aceste fapte, şi astfel e nevoie să fie bine gândită înainte de a se face, deşi soroacele acestei cugetări sunt, după mine, trecute, şi gândesc că tu îţi vei împlini dorinţele, şi eu una voi accepta făgăduielile şi sfaturile tale. Aşa că du-te, surioară, şi dă poruncă să fie chemat Periandro din parte-mi, căci vreau să aflu de la el noutăţi îmbucurătoare pe care să ţi le spun, şi să mă sfătuiesc cu el şi-n ceea ce mă priveşte, ca frate mai mare, căruia sunt datoare să-i arăt respect şi ascultare.

Sinforosa o îmbrăţişă şi plecă de lângă ea, pentru a porunci ca Periandro să fie chemat s-o vadă.

Acesta[85], între timp, zăvorit şi singur, luase pana şi după multe începuturi pe care le şterse şi iarăşi le scrise, tăind şi adăugind pe o hârtie, ajunse în cele din urmă la unul despre care se zice[86] că suna astfel:

„N-am cutezat să mă încred în viul grai la fel ca în pana mea, şi nici în aceasta nu prea am încredere, fiindcă unul ca mine, care-şi aşteaptă moartea dintr-o clipă-n alta, nu poate scrie ceva trainic; Am ajuns acum să văd că nu toţi înţelepţii ştiu să dea sfaturi în toate împrejurările, ci doar aceia cu experienţă în împrejurarea pentru care li se cere sfatul. Iartă-mă, nu-l primesc pe-al tău, fiindcă mi se pare sau că nu mă cunoşti, sau că ai uitat de tine însăţi; vino-ţi, doamnă, în fire şi fereşte-te ca o închipuire deşartă a geloziei să te împingă dincolo de hotarele seriozităţii şi-ale măsurii rarei tale înţelegeri. Gândeşte-te cine eşti şi nu uita nici cine sunt eu, şi vei vedea în tine însăţi hotarul celui mai mare merit de dorit, iar în mine cea mai mare dragoste şi statornicie ce se pot închipui; şi statornicindu-te în această cumpănire cuminte, nu-ţi fie teamă că mă pot aprinde frumuseţi străine şi nici nu-ţi închipui că înaintea virtuţii şi frumuseţii tale neasemuite poate fi pusă alta. Să ne urmăm călătoria, să ne împlinim legământul şi fie date uitării geloziile sterpe şi bănuielile de rea obârşie. Îţi voi cere să plecăm din ţara aceasta cât mai grabnic şi mai neîntârziat, fiindcă mi se pare că, plecând de-aici, voi ieşi din iadul chinului meu către slava de-a nu te mai vedea roasă de gelozie.”

Iată ce scrise Periandro şi ce trecu pe curat după ce făcu şase ciorne. Şi împăturind hârtia, se duse s-o vadă pe Auristela, din partea căreia şi fusese chemat.

---

[85] *Acesta:* „Cervantes ne prezintă aici o schiţă a scriitorului confruntat cu problema creaţiei literare; să o comparăm cu uluitorul autoportret din *Prologul* la *Don Quijote,* din 1605” (J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 183).

[86] *se zice;* Formulă tipic cervantină de problematizare a istoriei, larg folosit în *Don Quijote,* cf. de pildă II, XVIII (J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 184).

Capitolul VII din Cartea a doua

împărțit în două părți

[Partea întâi]

Rutilio şi Clodio, cei doi care voiau să-şi îmbunătățească soarta umilă, încrezători unul în mintea sa şi celălalt în puțina sa ruşine, îşi închipuiră că sunt vrednici unul de Podicarpa şi celălalt de Auristela; pe Rutilio îl mulțumea întru totul glasul şi farmecul Policarpei, iar pe Clodio frumusețea fără de pereche a Auristelei şi amândoi tot căutau prilejul de a-şi dezvălui gândurile fără ca mărturisirea să le aducă vreun necaz. Căci un om de rând şi umil are de ce se teme dacă îndrăzneşte să-i spună unei femei de neam ceea ce n-ar fi trebuit să cuteze nici măcar a gândi. Se întâmplă însă uneori că nesfiala câte unei doamne nu prea cinstite, deşi nobilă, să dea nas unui om umil şi de rând ca să pună ochii pe ea şi să-i destăinuie gândurile lui. Nedezlipită de femeia nobilă cată să fie înfățişarea gravă, măsura şi pudoarea, fără ca din pricina asta să fie trufaşă, searbădă şi neîngrijită; o femeie cu cât: e mai doamnă, cu atât mai modestă şi mai serioasă trebuie să pară. Dar în cei doi cavaleri şi proaspeți îndrăgostiți dorințele nu s-au născut din uşurătățile şi puțina gravitate a doamnelor lor; ci, nască-se de unde s-or fi născut, vorba e că Rutilio i-a scris un răvaş Policarpei şi Clodio unul Auristelei, cu următorul conținut:

RUTILIO CĂTRE POLICARPA

„Doamnă, eu sunt străin şi chiar dacă ți-aş spune lucruri mari despre neamul meu, cum nu am martori să mi le întărească, pesemne nu vor afla crezare în inima ta, deşi, ca adeverire a naşterii mele strălucite, e de ajuns că am cutezat să-ți spun că te ador. Gândeşte-te ce dovezi vrei să-ți aduc ca

să-ți întăresc adevărul acesta, căci tu ai dreptul să le ceri, iar eu să le săvârşesc şi deoarece te vreau de soție, închipuie-ți că doresc pe măsura a ceea ce sunt şi că mi se cuvine pe măsura a ceea ce doresc: căci le e dat sufletelor înalte să aspire la lucruri înalte. Dă-mi fie şi numai din privire un răspuns la răvaşul acesta, căci în blândețea sau asprimea ochilor tăi îmi voi vedea sentința de moarte sau de viață.

Rutilio închise răvaşul cu gândul de a i-l înmâna Policarpei, bizuindu-se pe părerea celor ce zic: „Spune-i-o tu o dată, că se va găsi cine să i-o amintească de-o sulă de ori", i-l arătă întâi lui Clodio, iar Clodio îi arătă şi el altul scris pentru Auristela, şi anume cel de mai jos:

CLODIO CĂTRE AURISTELA

„Unii cad în plasa iubirii atraşi de nada frumuseții, alții de cele ale drăgălăşiei şi eleganței, alții de cea a prețului pus pe făptura căreia se hotărăsc să-şi închine voința; eu însă într-un chip deosebit mi-am pus grumazul în jugul ei, cerbicea în funia, voința sub legile şi picioarele în butucii ei, şi anume atras de nada milei: căci care inimă ar fi atât de împietrită, încât să n-o simtă, frumoasă doamnă, văzându-te vândută şi cumpărată, şi pusă în asemenea strâmtorări, încât uneori ți-a sosit clipa cea de pe urmă a vieții? Fierul şi neomenosul oțel ți-au amenințat gâtul, focul ți-a aprins veşmintele, zăpada uneori te-a înțepenit, şi foamea te-a slăbit, şi cu gălbejeală acoperitu-ți-a trandafirii obrajilor, şi-n cele din urmă însăşi apa te-a sorbit şi te-a scuipat din pântecul ei. Şi nu ştiu de unde iei puterea de a răbda muncile acestea, că nu ți-o poate da nici cea puțină a unui rege vântură-lume care se ține după tine doar din dorința de a te vedea a lui, şi nici cea a fratelui tău, dacă-ți este cu adevărat frate, nu-i atât de mare, încât să te poată însufleți în nenorocirile tale. Nu te încrede, doamnă, în făgăduieli depărtate, ci reazămă-te pe nădejdile apropiate ție, şi alege-ți un fel de viață ce să ți-o pună la adăpost pe aceea pe care cerul va fi vrând să ți-o

dăruiască. Tânăr sunt, stăpânesc priceperea de a şti să trăiesc în cele mai îndepărtate colţuri ale pământului; mă voi face luntre şi punte să te scot de-aici şi să te scap de sâcâielile lui Arnaldo şi scoţându-te din Egiptul acesta, te voi duce în ţara făgăduinţei, şi anume în Spania, Franţa sau Italia, de vreme ce în Anglia, dulcea şi iubita-mi patrie, nu pot trăi; şi mai presus de orice, mă ofer a-ţi fi soţ şi din capul locului primesc să-mi fii soţie."

După ce ascultă răvaşul lui Clodio, Rutilio zise:

— Cu adevărat suntem lipsiţi de judecată, de vreme ce ţinem morţiş să ne încredinţăm că vom putea urca la cer fără aripi, fiindcă cele pe care ni le dă cererea noastră nesăbuită sunt doar de furnică. Ascultă, Clodio, eu unul sunt de părere să rupem răvaşele astea, pentru că nu vreo putere a iubirii ne-a silit să le scriem, ci doar o voinţă deşartă şi fără noimă, căci dragostea nu se naşte şi nici nu poate creşte decât sub ocrotirea speranţei şi lipsind speranţa, lipseşte şi ea cu totul. Păi la ce bun să riscăm să pierdem şi nu să câştigăm în treaba asta? Căci a o da-n vileag şi-a ne vedea gâtul în ştreang sau sub cuţit e totuna, şi unde mai pui că, vrând să ne arătăm îndrăgostiţi, va trebui să apărem nu doar nerecunoscători, ci şi trădători. Tu nu vezi prăpastia dintre un profesor de dans, care şi-a întregit meşteşugul învăţându-l şi pe cel de argintar, şi fiica unui rege, ca şi pe-aceea dintre un clevetitor surghiunit şi-o fată ce respinge şi disprețuieşte regate? Să ne muşcăm limba şi meargă-ne şi căinţa până unde ne-a mers prostia. Cel puţin răvaşul meu mai degrabă mi-l dau focului sau vântului decât Policarpei.

— Fă ce vrei cu-al tău – răspunse Clodio –, căci pe-al meu, chiar de nu i-l dau Auristelei, gândesc să-l păstrez spre cinstea iscusinţei mele, deşi mă tem că, de nu i-l dau, o să am toată viaţa mustrări de cuget că m-am pocăit, fiindcă încercarea moarte n-are.

Asemenea vorbe schimbară cei doi prefăcuţi îndrăgostiţi, dar obraznici şi proşti de-adevăratelea.

Sosi, în fine, şi clipa când Periandro şi Auristela îşi putură vorbi între patru ochi, şi el intră la dânsa cu gândul de a-i da

răvaşul pe care-l scrisese, dar de cum o văzu, uitându-şi de toate cuvântările şi dezvinovăţirile pe care şi le pregătise, îi spuse:

— Doamnă, uită-te bine la mine, eu sunt Periandro, cel care-am fost Persiles, şi tot eu sunt cel care tu vrei să fie Periandro. Nodul cu care ne sunt legate voinţele nimeni afară de moarte nu-l poate dezlega, şi dacă aşa stau lucrurile, ce-ţi foloseşte să-mi dai sfaturi atât de potrivnice acestui adevăr? Pe toate cerurile şi pe tine însăţi, mai frumoasă decât ele, te rog să nu mai pomeneşti numele Sinforosei şi să nu-ţi închipui că frumuseţea sau comorile ei m-ar putea înrâuri astfel încât să uit minele virtuţilor tale şi neasemuita-ţi frumuseţe, deopotrivă trupească şi sufletească. Sufletul meu, ce respiră printr-al tău, iată, ţi-l dăruiesc iarăşi, nu cu mai multe foloase decât cele cu care ţi l-am închinat întâia dată când mi te-au văzut ochii mei, căci nu mai este de adăugat nici im codicil la datoria mea de-a te sluji din clipa când în facultăţile[87] mele s-a întipărit cunoaşterea virtuţilor tale. Străduieşte-te, doamnă, să te însănătoşeşti, căci eu mă voi îngriji de plecarea din ţara asta şi voi rândui călătoria noastră vum voi putea mai bine: căci deşi Roma e cerul pământului[88], ea nu-i aşezată totuşi în cer, şi nu-s munci sau primejdii în stare să ne zădărnicească de tot ajungerea noastră la ea, deşi sunt destule în stare să ne lungească drumul; ţine-te strâns de trunchiul şi de ramurile marelui tău merit, şi să nu crezi că se va fi aflând cineva pe lume care să-i stea împotrivă.

În vreme ce Periandro vorbea astfel, Auristela îl privea cu ochi duioşi şi cu lacrimi izvorâte din gelozie şi compătimire,

---

87 *facultăţile:* E vorba de facultăţile *(potentiae)* atribuite sufletului în concepţia medievală şi renascentistă; memoria, voinţa şi înţelegerea.

88 *Roma... cerul pământului:* Prima apariţie în *Persiles* a temei *centrului purificator,* reprezentat aici prin Roma, motiv păgân creştinat şi menit unei bogate dezvoltări în literatura barocă *(Criticonul* lui Ballasar Gracián), cu ecouri până în literatura cea mai recentă *(La modification* de M. Butor). Din alt unghi, dar nu străin de găsirea identităţii, „pelerinajul la Râm" e o temă caracteristică şi spiritualităţii româneşti încă din epoca Luminilor.

dar, în cele din urmă, vorbele de iubire ale lui Periandro săvârşindu-şi lucrarea asupra sufletului ei, răzbi la lumină şi adevărul cuprins în ele, iar ea îi răspunse în şapte-opt cuvinte, precum urmează:

— Fără a-mi călca pe inimă, dulce iubit, te cred; încrezătoare, te rog să plecăm neîntârziat din ţara asta, că poate-n alta mă voi întrema după boala geloziei care mă ţintuieşte aici la pat.

— Dacă aş fi dat eu, doamnă, vreun prilej bolii tale – răspunse Periandro –, ţi-aş îndura răbdător plângerile, iar leacul vătămărilor ţi l-ai găsi în dezvinovăţirile mele; dar cum nu te-am jignit, n-am de ce să mă dezvinovăţesc. Te implor, pe fiinţa ta, să înveseleşti inimile celor re te cunosc, şi asta fără-ntârziere, căci boala ta neavând o pricină anume, n-ai de ce să ne ucizi cu ea. Voi face tot ce-mi porunceşti, plecavom de-aici cât mai neîntârziat cu putinţă.

— Ştii oare tot ce te priveşte, Periandro? – răspunse Auristela –. Cată să ştii atunci că sunt ademenită cu făgăduieli şi încolţită cu daruri, şi nu de rând, căci mi se oferă nici mai mult nici mai puţin decât regatul acesta. Policarpo. regele, vrea să-mi fie soţ: a trimis-o pe Sinforosa, fiica lui, să mi-o spună, iar ea, crezând că-n mine, ca mamă vitregă a ei, îşi va găsi un sprijin, vrea ca tu să-i fii ei soţ. Dacă e cu putinţă aşa ceva, tu o ştii, iar dacă suntem în primejdie, cumpăneşte-o şi potrivit împrejurării, ţine sfat cu chibzuinţă ta şi caută leacul cerut de ananghia noastră. Şi iartă-mă, căci numai bănuielile, cu puterea lor, m-au silit să te jignesc, dar asemenea greşeli, dragostea repede le iartă[89].

— Despre ea se spune – i-o întoarse Periandro – că nu se poate lipsi de gelozie, care, la rându-i, când izvorăşte din prilejuri mărunte şi neconvingătoare, o face să crească, slujind drept pinteni simţirii care, de prea multă încredere, se răceşte sau cel puţin pare a-şi pierde avântul. Şi pe ceea ce

---

[89] *greşeli... dragostea:* Parafrază după două versuri, devenite proverbiale, din balada Contelui Claros *(Romance del Conde Claros,* „Media noche era por filo"): „Que los yerros por amores / dignos son de perdonar" („Căci greşelile din iubire / vrednice sunt de iertare"). (J.B. Avalle-Arce, *ed. cil.,* n. 189.).

datorezi înțelegerii tale sănătoase, te rog ca de azi înainte să mă priveşti nu cu ochi mai buni, căci nu se pot afla pe lume alții ca ai tăi, ci cu o simțire mai limpede şi mai puțin bănuielnică, şi să nu faci ca orice nebăgare de seamă a mea, mai mică decât un grăunte de muştar[90], să devină un munte care, atins de gelozie, să ajungă până la cer; în cealaltă privință, întreține-i cu judecata ta cea bună pe rege şi pe Sinforosa, căci n-o vei jigni născocind vorbe îndrumate către împlinirea dorințelor. Şi rămâi în pace, pentru ca nu cumva lunga noastră convorbire să zămislească în vreo inimă rea bănuieli urâte.

Zicând aceasta, Periandro plecă de lângă dânsa şi la ieşirea din iatacul ei, se întâlni cu Clodio şi Rutilio: Rutilio, care tocmai rupsese răvaşul scris Policarpei, şi Clodio, care-l împăturise pe-al său ca să şi-l vâre în sân; Rutilio căindu-se de gândul său smintit, iar Clodio mulțumit de îndemânarea şi mândru de cutezanța sa; dar va mai trece timp şi va veni o clipă când, ca să nu-l fi scris, va voi să-şi dea jumătate din viață, dacă viețile se pot îmbucătăți.

Capitolul VII din Cartea a doua

[Partea a doua]

Regele Policarpo era înflăcărat de gândurile sale de iubire şi dornic, pe deasupra, să afle hotărârea Auristelei, atât de încrezător şi de sigur că ea avea să-i împărtăşească dorința, încât în sinea-i şi punea la cale nunta, rânduia serbările, născocea podoabele şi chiar făcea hatâruri în aşteptarea viitoarei căsătorii. Dar, prins de toate aceste planuri, nu-şi mai lua pulsul vârstei şi nici nu împlinea cu înțelepciune

[90] *grăunte de muştar:* Aluzie la pilda biblică a grăuntelui de muştar *(Matei,* 13, 31-32).

nepotrivirea dintre şaptesprezece şi şaptezeci de ani; şi chiar de-ar fi fost şaizeci, deosebirea e tot mare: astfel măgulesc şi linguşesc voința dorințele destrăbălate, astfel amăgesc o înțelegere puternică plăcerile închipuite, astfel îi târăsc şi-i trag după sine închipuirile molatice pe cei ce nu luptă cu sine în ciocnirile amoroase.

Altfel de gânduri o frământau pe Sinforosa, care nu era sigură de soarta ei, deoarece e un lucru firesc ca oricine doreşte mult să se şi teamă mult, iar lucrurile care îi puteau înaripa speranța, precum meritul, nobleţea şi frumuseţea ei, tocmai ele i-o şi retezau, întrucât e în firea îndrăgostiților biruiți să creadă mereu că n-au însuşiri vrednice de dragostea ființelor iubite de ei. Iubirea şi teama sunt atât de strâns întovărăşite, încât oriîncotro ați întoarce privirile, le-ați vedea împreună; şi dragostea nu e trufaşă, cum zic unii, ci umilă, binevoitoare şi blândă, într-atâta, încât obişnuieşte să-şi piardă din dreptul ei doar ca să nu stârnească zbucium în cel pe care-l îndrăgeşte nespus; şi mai mult, cum fiecare îndrăgostit nutreşte cea mai mare prețuire şi considerație pentru ființa iubită, se fereşte ca nu cumva să-se ivească din pricina lui vreun prilej de-a o pierde.

La toate acestea, cu judecăți mai sănătoase decât tatăl ei, cugeta frumoasa Sinforosa şi şovăind între temere şi speranță, se duse s-o vadă pe Auristela şi să afle de la ea ceea ce nădăjduia şi o înfricoşa. În sfârşit, Sinforosa se văzu cu Auristela, şi încă singură, tocmai cum dorea cel mai mult; şi atât de puternică îi era dorința de-a afla noutățile despre norocul sau nenorocul ei, încât, de cum intră la ea, fără a-i adresa un cuvânt, începu a o scormoni cu privirea ca să vadă dacă în mişcările chipului ei îi dă semne de viață sau de moarte.

Auristela o înțelese şi zâmbind a râde, vreau să zic cu vădiri bucuroase, îi spuse:

— Vino, doamnă, căci la rădăcina copacului speranței domniei tale n-a adus teama secure ca să-l taie. E adevărat că binele domniei tale şi cel al meu au să mai zăbovească nițel, dar în cele din urmă au să vină, fiindcă, deşi sunt neajunsuri care împiedică de obicei împlinirea dorințelor

drepte, asta nu trebuie să-i dea deznădejdii asemenea puteri, încât să ne pierdem speranța în împlinirea lor. Fratele meu, cunoscându-ți meritul şi frumusețea, spune că această cunoaştere nu numai îl îndatorează, ci-l şi sileşte să te iubească şi socoteşte ca pe un batir fără seamăn pe care i-il faci vrând să fii a lui; dar înainte de-a se vedea ajuns la o atât de norocoasă stăpânire, e nevoit -să înşele nădejdile nutrite de prințul Arnaldo ca eu să-i fiu soție, şi fără îndoială că i-aş deveni dacă nu s-ar împotrivi faptul că tu îi vei fi soție fratelui meu: căci cată să ştii, surioară, că eu fără Periandro pot trăi aşa cum poate trăi un trup fără suflet, trebuie să trăiesc unde trăieşte şi el, el e duhul care mă mişcă şi sufletul care mă însuflețeşte, şi aşa stând lucrurile, dacă el se însoară în țara asta cu tine, cum voi putea eu trăi în țara lui Arnaldo în lipsa fratelui meu? Pentru a-nlătura această pacoste ce mă amenință, porunceşte să ne ducem cu el în regatul lui, de unde îi vom cere învoire să mergem la Roma ca să-mi împlinesc un legământ a cărui împlinire ne-a scos din țara noastră, şi nu-ncape îndoială, după cum mi-a arătat-o experiența, că nu se va abate câtuşi de puțin de la voia mea. Puşi, dar, în libertate, ne va fi foarte uşor să ne întoarcem pe insula aceasta unde, înşelându-i speranțele, să ni le vedem ajunse la liman pe-ale noastre, eu măritându-mă cu tatăl tău, iar fratele meu cu tine.

La care Sinforosa răspunse:

— Nu ştiu, surioară, cu ce cuvinte aş putea proslăvi darul ce mi l-ai făcut prin cele spuse de tine, aşa încât îl voi lăsa în slava lui, neştiind cum să-l lămuresc; dar ceea ce vreau să-ți spun acuma, primeşte-o mai degrabă ca prevenire decât ca sfat; acum te afli în țara aceasta şi-n puterea tatălui meu, care va vrea şi va putea să te apere de toată lumea şi pentru nimeni nu va fi bine să-i pună la-ndoială netulburarea stăpânirii tale. Lui Arnaldo n-are să-i fie cu putință să te ia cu sila, pe tine şi pe fratele tău, şi va fi nevoit, dacă nu să vrea, cel puțin să accepte vrerea tatălui meu, căci se află în regatul şi-n casa lui. Încredințează-mă tu însăți, o, surioară, că voieşti să fii stăpâna mea, primind să fii soția tatălui meu,

şi că fratele tău nu se va da în lături să-mi fie stăpân şi soţ, şi atunci eu voi netezi toate greutăţile şi neajunsurile pe care le-ar putea ridica în calea noastră Arnaldo.

La care Auristela răspunse:

— Bărbaţii prudenţi, întemeindu-se pe împrejurările trecute şi prezente, le judecă pe cele viitoare. Dacă tatăl tău, pe faţă sau în taină, va întrebuinţa sila ca să ne oprească aici, va stârni şi trezi mânia lui Arnaldo, care, la urma urmelor, e un rege puternic, oricum mai puternic decât tatăl tău, iar regii înşelaţi şi amăgiţi iute caută să se răzbune, şi astfel, înrudirea cu noi în loc de plăcere vă va hărăzi pagubă, aducând războiul în căminele voastre. Şi dacă vei spune că temerea e aceeaşi fie că rămânem aici, fie că ne întoarcem mai târziu, ţinând seama că cerurile niciodată nu înteţesc relele într-atâta încât să nu mai rămână nici o rază de lumină cu ajutorul căreia să le dibuim leacul, eu sunt de părere să plecăm cu Arnaldo şi ca tu însăţi, cu chibzuinţă şi înştiinţarea ta, să ne ceri plecare: căci astfel ne vei cere şi ne vei scurta întoarcerea, şi aici, dacă nu în regate la fel de mari ca acelea ale lui Arnaldo, în pace mai netulburată cel puţin, ne vom bucura, eu de înţelepciunea tatălui tău, iar tu de chipeşia şi bunătatea fratelui meu, fără ca sufletele noastre să se dezbine şi să se depărteze.

Auzindu-i vorbele, nebună de mulţumire, Sinforosa se repezi la Auristela şi se aruncă de gâtul ei, măsurându-i gura şi ochii cu buzele-i frumoase. Într-aceasta, văzură intrând în sală pe cei doi, chipurile, barbari, tatăl şi fiul, şi pe Rida şi Constanza, şi numaidecât după ei intrară Mauricio, Ladislao şi Transila, dornici s-o vadă pe Auristela, să stea de vorbă cu dânsa şi să afle cum stă cu boala sa, care-i lipsea şi pe dânşii de sănătate.

Sinforosa îşi luă rămas bun mai veselă şi mai amăgită decât în clipa când intrase, căci inimile îndrăgostite cred foarte lesne până şi-n umbrele făgăduielilor care le sunt pe plac.

Bătrânul Mauricio, după ce depănă cu Auristela întrebările şi răspunsurile obişnuite ce au loc îndeobşte între bolnavi şi cei care-i vizitează, zise:

— Dacă săracii, deşi cerşetori, văd cu mâhnire surghiunul şi îndepărtarea de patria lor, unde n-au lăsat decât brazda care i-a hrănit, ce simt oare înstrăinaţii ce şi-au lăsat în patrie bunurile pe care şi le puteau îngădui cu avutul lor? Spun asta, doamnă, pentru că vârsta, care mă apropie cu paşi grăbiţi de clipa cea de pe urmă, mă face să doresc a mă vedea în patrie, unde prietenii, rudele şi copiii să-mi închidă ochii şi să-mi spună ultimul rămas bun. Binele şi darul acesta le vom dobândi toţi cei aici de faţă, deoarece toţi suntem străini şi surghiuniţi şi toţi, după cum cred, avem în patriile noastre ceea ce nu vom găsi în ţările străine. Poate tu, domniţă, ai vrea să ceri învoirea de a pleca sau cel puţin vei privi cu ochi buni strădania noastră de-a o obţine, ştiut fiind că nu va fi cu putinţă să te părăsim, fiindcă firea ta mărinimoasă şi frumuseţea ta cea rară, însoţită de-o înţelepciune uimitoare, sunt magnetul voinţelor noastre.

— Cel puţin – zise cu acest prilej Antonio tatăl – al voinţei mele şi-al soţiei şi copiilor mei, în aşa fel încât mai degrabă voi părăsi viaţa decât tovărăşia domniţei Auristela, dacă ea n-o disprețuieşte pe-a noastră.

— Vă mulţumesc, domnilor – răspunse Auristela –, pentru dorinţa pe care mi-aţi împărtăşit-o şi deşi nu-mi stă mie-n putere, cum s-ar cădea, să v-o împlinesc, voi căuta totuşi s-o pună-n fapt prinţul Arnaldo şi fratele meu Periandro, fără ca boala mea, care s-a şi preschimbat în sănătate, să fie pricină de împiedicare. În aşteptarea fericitei zile şi clipe a plecării noastre, lărgiţi-vă inimile şi nu lăsaţi să domnească-n ele întristarea şi nici nu vă gândiţi la primejdii viitoare, căci dacă cerul ne-a scos din atâtea, ne va duce în dulcele noastre patrii fără să ne copleşească altele: relele ce n-au puteri să pună capăt vieţii nu trebuie să aibă putere nici ca să dea de capătul răbdării.

Uimiţi rămaseră cu toţii de răspunsul Auristelei, fiindcă într-însul li se învederă inima ei milostivă şi înţelepciunea ei admirabilă.

Tocmai atunci intră regele Policarpo, vesel peste poate, pentru că şi aflase de la Sinforosa, fiica sa, făgăduitele

speranțe de împlinire a dorințelor lui pe jumătate caste, pe jumătate desfrânate: căci aventurile amoroase ivite la bătrâni se-acoperă şi se-ascund îndeobşte sub mantia fățărniciei, întrucât nu se află fățarnic, dacă nu e cunoscut ca atare, care să facă rău altcuiva decât sie însuşi, iar bătrânii, sub pretextul căsniciei, îşi ascund poftele dezmățate.

Odată cu regele, intrară şi Arnaldo şi Periandro; felicitând-o pe Auristela pentru întremarea ei, regele porunci ca, în noaptea aceea, în cinstea darului făcut tuturora de ceruri prin întremarea Auristelei, să se aprindă lumini de bucurie în cetate şi să se țină serbări şi petreceri vreme de opt zile neîntrerupt.

Periandro îi mulțumi, ca frate al Auristelei, iar Arnaldo, ca îndrăgostit care năzuia să-i devină soț.

Policarpo se bucura în sinea-i văzând cât de lesnicios se amăgea Arnaldo care, uimit de întremarea Auristelei, fără a cunoaşte planurile lui Policarpo, căuta cum să iasă din cetatea lui, deoarece cu cât întârzia plecarea, cu atâta se amina, după părerea lui, şi împlinirea dorinței sale.

Mauricio, la fel de dornic să se întoarcă în patrie, recurse la ştiința sa şi găsi aici că mari greutăți aveau să le împiedice plecarea. Le împărtăşi lui Arnaldo şi lui Periandro, care apucaseră să afle gândurile Sinforosei şi pe-ale lui Policarpo, şi erau tare îngrijorați din pricina asta, ştiind bine că, ori de câte ori patima iubirii se înstăpâneşte în inimile celor puternici,; caută să înfrângă orice greutate până ce se împlineşte; respectul nu mai e luat în seamă, cuvântul dat nu mai e ținut, îndatoririle nu mai sunt păzite. Şi astfel, nu aveau de ce se încrede în cele puține, sau nici una, pe care le-avea Policarpo față de ei.

Într-un cuvânt, rămaseră tustrei înțeleşi ca Mauricio să caute o corabie dintre cele multe aflate în port, spre a-i duce în Anglia în taină, urmând a găsi o cale potrivită de îmbarcare, şi ca între timp nici unul să nu dea semn că ar avea ştire de planurile lui Policarpo.

Toate acestea îi fură aduse la cunoştință şi Auristelei, care le încuviință părerea, văzându-se cuprinsă de noi griji legate de sănătatea ei şi-a celorlalți.

Capitolul VIII din Cartea a doua

Clodio îi dă Auristelei răvaşul;
Antonio barbarul îl ucide din greşeală

Spune istoria că obrăznicia sau mai bine zis neruşinarea lui Clodio ajunse atât de departe, încât acesta avu cutezanța de a-i înmâna Auristelei răvaşul neruşinat pe care i-l scrisese, mințind-o că sunt stihuri pioase, vrednice de a fi citite şi prețuite.

Auristela despături hârtia şi curiozitatea îi fu atât de puternică, încât nu dădu rând supărării, lăsând-o s-o citească până la capăt. O citi, în sfârşit, şi împăturind-o la loc, îl pironi cu privirea pe Clodio fără să reverse din ochi lumină iubitoare, după cum obişnuia cel mai adesea, ci scântei de foc mânios, apoi îi spuse:

— Piei din fața mea, om blestemat şi neruşinat, căci dacă ar fi să înțeleg că vina neroziei tale sfruntate -o poartă cumva vreo nebăgare de seamă din parte-mi, în mine însămi ți-aş pedepsi îndrăzneala, care însă nu s-ar cădea să rămână nepedepsită dacă între sminteala ta şi răbdarea mea nu s-ar fi şi aşezat mila ce-o simt față de tine.

Clodio rămase năucit şi şi-ar fi dat, după cum s-a mai spus, jumătate din viață ca să nu fi îndrăznit aşa ceva. Mii de temeri îi împresurară numaidecât sufletul şi socoti că nu mai are de trăit decât răstimpul cât vor mai zăbovi Arnaldo sau Periandro ca să-i afle ticăloşia; fără nici un cuvânt de răspuns, plecă ochii, întoarse spatele şi-o lăsă singură pe Auristela, cu închipuirea stăpânită de o temere nu deşartă, ci foarte îndreptățită, ca nu cumva Clodio, deznădăjduit, să se prefacă în trădător, folosindu-se de planurile lui Policarpo, de-ar fi apucat cumva să le afle, aşa încât se hotărî să-i

înştiinţeze despre această împrejurare pe Periandro şi pe Arnaldo.

Se întâmplă în acest timp că în odaia lui Antonio cel tânăr, aflat singur acolo, intră pe nepusă masă o femeie în vârstă de vreo patruzeci de ani, care sub strălucirea şi farmecul ei se vede că mai acoperea vreo zece, îmbrăcată nu după obiceiul locului, ci după cel din Spania, şi cu toate că Antonio nu cunoştea în privinţa obiceiurilor decât pe cele văzute la locuitorii Insulei Barbare, unde se născuse şi crescuse, îşi dădu bine seama că femeia e străină de acea ţară.

Antonio se ridică în picioare ca s-o întâmpine curtenitor, fiindcă nu era atât de barbar, încât să nu fie bine crescut. Şezură, şi domniţa – dacă o femeie la anii ei mai poate fi numită aşa –, după ce privi cu luare-aminte chipul lui Antonio, zise:

— Ţi se va fi părând ciudată, o tinere, venirea mea la tine, pentru că nu cred că eşti obişnuit să fii vizitat de femei, de vreme ce-ai crescut, după cum am aflat, în Insula Barbară, şi nici măcar printre barbari, ci printre stânci şi steiuri, din care dacă aşa cum ţi-ai scos frumuseţea, ţi-ai scos şi asprimea rărunchilor, teamă mi-e că blândeţea alor mei nu-mi va fi de folos. Nu te îndepărta, linişteşte-te şi nu te tulbura, că nu-ţi vorbeşte cine ştie ce monstru, nici cineva care ar vrea să-ţi spună sau să te sfătuiască lucruri ce ies din hotarele firii omeneşti, ia seama că vorbesc spanioleşte, limbă pe care-o ştii şi-a cărei potrivire obişnuieşte să nască prietenie între cei ce nu se cunosc. Mă numesc Cenotia[91], sunt de fel din Spania, născută şi crescută în Alhama, cetate din regatul Granadei, sunt cunoscută după nume printre toţi cei din Spania şi chiar printre mulţi alţii, fiindcă îndemânarea mea nu îngăduie ca numele să-mi stea în

---

91 *Cenotia:* Cu această vrăjitoare se introduce tema *moriscilor,* obsedantă preocupare pentru contemporanii lui Cervantes şi chiar pentru deceniile următoare. *Moriscii* (moriscos) erau maurii care, după Reconchistă, au rămas în Spania, trecând la creştinism. Filip al III-lea i-a expulzat în 1609, măsură arbitrară care, după afirmaţiile istoricilor, a constituit un adevărat dezastru pentru economia spaniolă. Pentru date suplimentare, vezi mai jos, cartea a III-a, cap. XI, n. 180.

umbră, lucrările mele făcându-mă cunoscută. Am plecat din patria mea de vreo patru ani, fugind de veghea neslăbită a zăvozilor de pază[92] care ocrotesc în acel regat catolica turmă. Stirpea mea e agareană[93], îndeletnicirile mele sunt cele ale lui Zoroastru[94], şi-n ele sunt fără pereche. Vezi soarele acesta care ne luminează? Ei bine, dacă vrei, ca dovadă a puterilor mele, să-i sting razele şi să-l întunec cu nouri, cere-mi-o, căci voi face ca strălucirii să-i urmeze într-o clipă noaptea întunecoasă, ori dacă vrei să vezi pământul cutremurându-se, vânturile încăierându-se, marea răscolindu-se, munții întâlnindu-se, fiarele urlând sau alte semne înspăimântătoare ce ne înfățişează vălmăşagul haosului dinții, cere-mi-o, şi vei rămâne mulțumit, iar eu vrednică de crezare. Cată să ştii de asemenea că în acea cetate a Alhamei a trăit totdeauna câte o femeie cu numele meu, care, odată cu numele de Cenotia, moşteneşte şi ştiința ce ne învață nu să fim vrăjitoare, cum ne zic unii, ci fărmecătoare şi magiciene, nume mai potrivite nouă. Cele ce sunt vrăjitoare nu fac niciodată nimic care să fie de vreun folos; îşi săvârşesc înşelăciunile cu lucruri după cât se pare de batjocură, precum bobi muşcați, ace fără vârfuri, bolduri fără gămălii şi plete tăiate în chip de semilune, se folosesc de slove pe care nu le pricep, şi dacă le izbuteşte ceva din tot ce pretind, asta nu se-ntâmplă din pricina neroziilor lor, ci fiindcă Dumnezeu

---

92 *fugind de veghea neslăbită a zăvozilor de pază...:* Aluzie clară şi defavorabilă la Inchiziție. Américo Castro, în concepția căruia Cervantes a fost un „creştin nou", comentează acest pasaj, în care vede încă o dovadă a opoziției, disimulate, desigur, a autorului față de practicile Sfântului Oficiu. După A. Castro, sp. *mastines,* tradus de noi prin *zăvozi,* e un deghizament paronomastic pentru *malsines,* iscoade denunțătoare, „turnători", organizați într-o vastă rețea. (Vezi Americo Castro, *Cervantes y los casticismos españoles,* ed. Alfaguara, Madrid-Barcelona, 1966, p. 117, n. 59.).

93 *agareană:* Agarean, descendent din Agar (personaj biblic, roaba lui Avraam şi mama lui Ismail, trunchiul rasei ismaelite sau arabe); musulman, mahomedan.

94 *îndeletnicirile... lui Zoroastru:* Zoroastru sau Zaratustra, reformatorul religiei persane antice, a trăit cu aproximație între 660 şi 583 î.e.n. De numele lui erau legate practicarea magiei şi a divinației vrăjitoreşti.

îngăduie, pentru mai aspra lor osândire, ca diavolul să le amăgească. Noi însă, cele ce purtăm numele de magiciene şi fărmecătoare, suntem persoane de mai mare însemnătate: avem de-a face cu stelele, contemplăm mişcarea cerurilor, cunoaştem puterea ierburilor, a plantelor, a pietrelor, a cuvintelor şi unind activul cu pasivul, pare că facem minuni, şi cutezăm să săvârşim lucruri atât de uluitoare, încât stârnesc uimirea oamenilor, de aici trăgându-ni-se faima, bună sau rea: bună dacă facem bine cu ajutorul priceperii noastre, rea dacă facem rău. Dar cum firea pare a ne înclina mai degrabă spre rău decât spre bine, nu putem ține din scurt dorințele chiar într-atâta încât să nu mai scape şi să nu pricinuiască rău celorlalți, căci cine-l va opri oare pe omul mânios şi jignit să se răzbune? Sau pe îndrăgostitul disprețuit să vrea, de poate, ca ființa care nu-l suferă să fie silită a-l iubi? Deşi, ca să schimbi voințele, ca să le scoți din țâțâni, adică să mergi în răspărul liberului arbitru, nu se află ştiință în stare de aşa ceva şi nici ierburi cu asemenea însuşire şi putere.

Ascultând toate cele spuse de spaniola Cenotia, Antonio n-o slăbi din ochi, tare dornic să ştie la ce total va ajunge o atât de lungă socoteală.

Dar Cenotia urmă zicând:

— Află în sfârşit, înțeleptule barbar, că prigoana acelora ce sunt numiți în Spania inchizitori m-a smuls din patria mea, căci atunci când pleci cu sila dintr-însa, se poate spune smulgere mai degrabă decât plecare. Am ajuns pe insula asta după ocoluri nemaipomenite, am trecut prin nesfârşite primejdii, de parcă mereu ar fi fost pe urmele mele, întorceam mereu capul, gândind că stau să mă-nşface de poalele rochiei dulăii de care şi-aici mi-e frică; m-am făcut iute cunoscută regelui de dinaintea lui Policarpo, am făcut câteva minuni cu care am uimit pe toată lumea, am izbutit să-mi vând ştiința în chip atât de bănos pentru mine, încât am strânşi peste treizeci de mii de scuzi de aur şi cu gândul doar la câştig, am trăit în curăție, fără a fi căutat vreo altă desfătare, şi nici n-aş mai fi căutat dacă scrisa mea, bună sau rea, nu mi te-ar fi adus pe meleagurile acestea, încât

astăzi ție îți stă-n putere să-mi hotărăşti soarta aşa cum vrei. Dacă-ți par urâtă, am să fac în aşa fel încât să mă socoteşti frumoasă; dacă cei treizeci de mii de scuzi pe care ți-i ofer sunt puțini, sporeşte-ți dorința şi lărgeşte sacii şi poalele lăcomiei şi începe chiar din clipa asta să numeri cât bănet îți poți dori. De dragul tău am să scot mărgăritarele ascunse în scoicile mării, am să supun şi-am să-ți aduc în mâini păsările, ce săgetează văzduhul, am să silesc plantele pământului să-ți închine roadele lor, am să fac să crească din adâncuri tot ce zace-n ele mai de preț, am să te fac de neînvins întru totul, blajin în vreme de pace, temut în război; în sfârşit, am să-ți îndrept soarta în aşa fel, încât să fii pururea pizmuit şi nu pizmaş. Iar în schimbul bunurilor pe care ți le-am pomenit, nu-ți cer să-mi fii soț, ci să-mi îngădui să-ți fiu roabă: ca să-ți fiu roabă nu-i nevoie să-mi porți iubire, ca pentru a-ți fi soție, şi dacă aş fi a ta, oricum aş fi, voi trăi mulțumită. Începe, dar, o mărinimosule flăcău, şi arată-te prevăzător, arătându-te recunoscător: cată să te arăți prevăzător, dacă înainte de a-mi mulțumi pentru dorințele mele ai vrea cumva să-mi pui la încercare faptele; şi ca semn că aşa vei face, bucură-mi sufletul acuma cu un semn oarecare de pace, lăsându-mă să-ți ating mâna vitează. Şi zicând acestea, se sculă cu gândul de a-l îmbrățişa,

Văzând una ca asta, plin de tulburare, ca şi cum ar fi fost cea mai sihăstrită fecioară din lume şi ca şi cum fortăreața cinstei i-ar fi fost atacată de duşmani, Antonio porni să -şi-o apere şi ridicându-se în picioare, se duse să-şi ia arcul, pe care totdeauna fie-l purta asupră-i, fie-l ținea alături, şi punând în el o săgeată, o ținti cu ea pe Cenotia de la o depărtare de vreo douăzeci de paşi.

Pe doamna cea îndrăgostită n-o prea incintă ținuta de amenințare cu moartea a lui Antonio şi spre a se feri de lovitură, se dădu la o parte, şi săgeata trecu în zbor chiar pe lângă gâtul ei – printr-asta Antonio arătându-se mai barbar de cum părea-n veşmintele lui.

Dar zborul săgeții nu fu zadarnic, pentru că tocmai atunci intră pe uşa încăperii clevetitorul Clodio, care-i sluji drept

țintă, încât îi străpunse gura şi limba şi-i cufundă viața în tăcere veşnică. Pedeapsă meritată pentru multele-i vinovății.

Cenotia întoarse capul, văzu lovitura ucigătoare dată de săgeată, se temu de încă una şi fără a se mai folosi de tot ce se lăuda că stă-n puterea ştiinței sale tulburată şi înfricoşată, ba poticnindu-se, ba căzând, ieşi din încăpere cu gânduri de răzbunare împotriva tânărului crud şi surd la dragoste.

Capitolul IX din Cartea a doua

Antonio n-avu de ce să se umfle în nări pentru lovitura pe care o dăduse: deşi nimerise greşind, cum vinovățiile lui Clodio nu le cunoştea, dar pe aceea a Cenotei o văzuse cu ochii lui, ar fi vrut să fi fost țintaş mai bun.

Se apropie de Clodio ca să vadă dacă-i mai rămăseseră ceva licăriri de viață şi văzu că pe toate i le răpise moartea; îşi dădu seama de greşeala lui şi se socoti cu adevărat barbar. Tocmai atunci intră tatăl lui şi văzând sângele şi leşul lui Clodio, cunoscu după săgeată că aici era mâna fiului său. Îl întrebă, şi el îi răspunse că da. Vru să afle pricina, şi el i-o spuse.

Tatăl rămase uluit şi plin de indignare, îi spuse:

— Ia ascultă, sălbaticule, dacă le iei viața celor ce te iubesc şi te vor, ce vei face acelora ce te urăsc? Dacă te împăunezi atâta cu neprihana şi cinstea ta, apărăți-le atunci cu ajutorul răbdării, căci primejdiile de acest fel nu le înlături cu armele, nici aşteptând ciocnirea cu ele, ci fugind[95]. Pare-se că nu ştii ce i s-a întâmplat acelui tânăr evreu ce şi-a lăsat mantia în

[95] *fugind:* Aşa va proceda Persiles, vezi în text, p. 384 şi n. 237.

mâinile doamnei desfrânate care poftea la el[96]. De ți-ai lăsa şi tu, neştiutorule, pielea asta grosolană cu care te-mbraci şi arcul cu care îți închipui că poți învinge însăşi vitejia; de nu l-ai mai încorda împotriva blândeții unei femei îndrăgostite, care, dacă aşa este, e gata să înlăture orice oprelişte din calea dorinței sale. De-ai să mergi mai departe pe drumul vieții cu aceeaşi fire, ai să fii socotit barbar până la capătul lui de toți cei ce te vor fi cunoscut. Nu zic să-l jigneşti pe Dumnezeu în nici un chip, ci să cerți, nu să pedepseşti, pe cele ce vor fi vrând să-ți tulbure gândurile cinstite; şi pregăteşte-te pentru mai mult de-o singură bătălie, căci frăgezimea anilor şi chipeşia persoanei tale te amenință cu, multe bătălii; şi nu-ți închipui că ai să fii totdeauna curtat, căci odată şi-odată ai să curtezi şi tu şi dacă n-ai să-ți înfăptuieşti dorințele, are să te-ajungă moartea ros de ele.

Antonio îl asculta pe tatăl său cu ochii în pământ, pe-atât de ruşinat pe cât de pocăit. Şi-i răspunse precum urmează:

— Trece-mi cu vederea, domnule, fapta pe care o regret. Voi căuta să mă îndrept de-acum înainte, aşa încât să nu par sălbatic când sunt doar aspru, nici destrăbălat, când sunt blajin. Poruncească-se să fie îngropat Clodio şi să i se dea satisfacția cea mai potrivită cu putință.

Prin palat se şi răspândise între timp vestea morții lui Clodio, dar nu şi pricina ei, deoarece îndrăgostita Cenotia o ascunse, spunând doar că flăcăul barbar îl ucisese, fără a se şti de ce anume.

Ştirea ajunse şi la urechile Auristelei, care încă stătea cu răvaşul lui Clodio în mână, gândind să-l arate lui Periandro sau lui Arnaldo, pentru ca ei să-i pedepsească îndrăzneala; văzând însă că cerul luase pe seama lui pedepsirea, rupse hârtia în bucăți şi nu mai vru ca greşelile morților să fie date în vileag: judecată pe cât de prevăzătoare pe-atât de creştinească, şi cu toate că întâmplarea aceasta îl nelinişti pe Policarpo, pe care încercarea cuiva de a-şi răzbuna jignirile în casa lui îl putea ofensa, regale nu vru să cerceteze cazul, ci i-

[96] Aluzie la Iosif şi femeia lui Putifar, vezi mai sus, n. 55, de unde reiese că Antonio tânărul cunoştea foarte bine exemplul biblic.

l încredința prințului Arnaldo, iar acesta, la rugămintea Auristelei şi-a Transilei, îl iertă pe Antonio şi porunci ca Clodio să fie îngropat, fără a mai cerceta vina morții lui, luând de bune spusele lui Antonio, cum că-l omorâse din greşeală, nemaidezvăluind gândurile Cenotiei, pentru a nu fi socotit prea de tot barbar.

Vâlva stârnită de întâmplare se stinse, Clodio fu îngropat, Auristela se văzu răzbunată de parcă în inima-i mărinimoasă ar fi adăpostit vreo dorință de răzbunare, aşa cum se adăpostea în aceea a Cenotiei, care se făcea, cum se zice, luntre şi punte ca să născocească o răzbunare împotriva crudului săgetător; acesta, două zile mai târziu, se simți rău şi căzu la pat cu sănătatea atât de şubrezită, încât medicii spuseră că-şi trăia cele din urmă zile, fără a şti din pricină cărei boli. Maică-sa, Rida, plângea, iar taică-său, Antonio, îşi simțea inima mistuită de durere. Nici Auristelei şi nici lui Mauricio nu li se mai descrețea fruntea. Ladislao şi Transila erau pătrunşi şi ei de aceeaşi mâhnire. Văzând acestea, Policarpo ceru ajutorul sfetnicei sale Cenotia şi-o rugă să facă rost de vreun leac pentru boala lui Antonio, pe care medicii, necunoscându-i-o, nu i-l puteau găsi. Ea îi dădu speranțe, încredințându-l că de pe urma bolii aceleia nu avea să moară, dar că era bine să amine un târnp vindecarea. Policarpo o crezu, de parcă i-ar fi vorbit un oracol.

De toate aceste întâmplări, Sinforosei nu-i prea păsa, văzând în ele o pricină de amânare a plecării lui Periandro, a cărui vedere ara pentru dânsa o chezăşie de alinare a inimii: căci deşi dorea s& plece, deoarece nu se putea întoarce dacă nu pleca, atât de mult o fericea vederea lui, încât n-ar fi vrut să-l vadă plecat.

Veni o clipă şi-o împrejurare când Policarpo şi cele două fiice ale sale, Arnaldo, Periandro şi Auristela, Mauricio, Ladislao şi Transila, ca şi Rutilio, care, după ce scrisese biletul către Policarpa, rămăsese trist şi gânditor din pricina remuşcărilor, deşi-l rupsese, asemenea vinovatului care crede că toți câți îl privesc îi ştiu vina, zic, dar, că întreaga societate a celor mai sus numiți se adună în iatacul bolnavului Antonio, venind cu toții să-l viziteze la rugămintea

Auristelei care, atât pe el cât şi pe părinții lui, îi prețuia şi-i îndrăgea mult, îndatorată de binele ce i-l făcuse flăcăul cel barbar când îi scosese din pârjolul de pe insulă şi-i dusese la sălaşul tatălui său, şi mai mult, căci întrucât sufletele se împacă şi prieteniile se leagă în nenorocirile obşteşti, iar cele înfruntate de ea în tovărăşia Riclei şi a Constanzei şi-a celor doi Antonio fuseseră atât de multe, îi iubea nu doar din îndatorire, ci şi prin alegere şi destin.

Găsindu-se, dar, laolaltă, după cum s-a spus, Sinforosa îl rugă stăruitor pe Periandro să le povestească unele întâmplări din viața lui, interesând-o mai cu seamă să afle de unde venise la prima lui sosire pe insula aceea, când câştigase premiile tuturor jocurilor şi serbărilor ținute în acea zi în amintirea aceleia în care fusese ales rege tatăl ei.

La care Periandro se învoi bucuros, dacă i se îngăduia să-şi înceapă povestirea istoriei sale nu chiar de la început, fiindcă pe acesta nu-l putea spune şi dezvălui nimănui până când nu avea să se vadă la Roma cu soră-sa, Auristela.

Toți îi spuseră să facă după placul său, ei primind orice ar spune el. Şi cel mai mulțumit fu Arnaldo, crezând că din cele spuse de Periandro avea să poată dibui cine este de fapt.

Cu salvconductul acesta, Periandro vorbi astfel:

Capitolul X din Cartea a doua

Periandro îşi istoriseşte peripețiile călătoriei

— Începutul şi preambulul istoriei mele[97], de vreme ce vreți, domnilor, să v-o povestesc, vreau să fie acesta: să vă

[97] Pentru interesul şi pertinența comentariului, reproducem nota consacrată de J.B. Avalle-Arce în ediția sa (n. 207), „istoriei" lui Persiles: „Începe lunga relatare a aventurilor lui Periandro, frecvent întreruptă şi provocând tot felul de reacții explicite în rândurile publicului său. S-a

închipuiți că pe sora mea şi pe mine, împreună cu o doică bătrână a ei, ne vedeți îmbarcați pe-o navă al cărei stăpân, în loc să pară negustător, era un mare corsar. Măturam țărmurile unui ostrov, adică pluteam atât de aproape de el, încât desluşeam limpede nu numai copacii, dar şi deosebirile dintre ei. Sora mea, ostenită de cele câteva zile de mers pe mare, dori să coboare pe uscat ca să se învioreze; îi ceru căpitanului încuviințarea şi cum rugămințile ei au totdeauna puterea unei porunci, căpitanul i-o îndeplini şi ne trimise pe uscat, în mica barcă a corăbiei, însoțiți de un singur marinar, pe mine, pe sora mea şi pe Cloelia, cum se numea dădaca ei. Când să ajungem la țărm, marinarul văzu că un râu venea printr-o gură mică să-şi dea mării birul. De-o parte şi de alta îi țineau umbră un mare număr de copaci verzi şi stufoşi, cărora undele lui străvezii le slujeau drept oglindă. Îl rugarăm să intre în sus pe râu, deoarece ne atrăgea plăcuta arătare a locului. Făcu întocmai şi începu să urce în susul

---

observat (Riley, *Teoria,* pp. 197–98 [E.C. Riley, *Teoria de la novela en Cervantes,* Madrid, Taurus, 1966, *n.n.*]) că reacția sectorului feminin e mai favorabilă decât cea a bărbaților, ceea ce constituie o bună intuiție psihologică. Important însă, cred eu, este că ne găsim în fața unei narații *in fieri,* cu toate criticile, admonestările şi corecțiile cazului, făcute la cald, odată cu desfăşurarea fluxului verbal. E ca şi cum Cervantes ne-ar face o propunere exemplară: cum ar arăta relatarea lui Periandro după ce a fost îndoctrinată de atâta critică? Am avea, atunci, narația şi critica ei (cazul normal în *Persiles)* şi posibila sa proiectare în viitor, în aceeaşi narație supusă amendamentelor criticii. Cu alte cuvinte, avem aici un proces creativ în stare brută (narația lui Periandro) şi un proces critic tot în stare brută (comentariile publicului său). Conjugarea ambilor termeni va da opera de artă, dar asta poate avea loc doar dincolo de *Persiles,* unde ambele procese rămân, prin forța lucrurilor, încheiate. Opera de artă ca sumă a creației şi a criticii este proiecția ideală a narației lui Periandro, cu toate comentariile ei, în imaginația fiecărui cititor al lui *Persiles.* Suprem exemplu de colaborare între autor, text şi cititor. Pe lângă aceasta, şi într-un sens mai concret şi mai direct, lunga istorie a lui Periandro e o ironizare a romanului bizantin, cu întreruperi şi peripeții similare." Observații extrem de interesante, adăugăm noi, generate de realități textuale ce ne-au făcut să simțim în *Persiles* capul de serie al romanului experimental modern, ajungând, prin *nouveau roman,* până la romanul latino-american contemporan.

râului, iar după ce pierdurăm corabia din ochi, lăsă vâslele, se opri şi zise:

— Gândiți-vă, domnilor, la felul în care va trebui să călătoriți şi țineți seama că barca asta mică ce vă duce acum e corabia voastră, pentru că nu trebuie să vă mai întoarceți la cea care vă aşteaptă, dacă această doamnă nu vrea să-şi piardă onoarea, iar domnia ta, care zici că-i eşti frate, viața.

Mi-a spus, în sfârşit, că pe sora mea căpitanul corăbiei voia s-o necinstească, iar pe mine să mă omoare, aşa că trebuia să ne căutăm scăparea, căci el avea să ne urmeze şi să ne însoțească oriunde şi-n orice împrejurări. Dacă ştirea ne-a tulburat, judece-o unul obişnuit să primească veşti rele în locul celor bune pe care le aşteaptă. I-am mulțumit pentru sfat şi i-am făgăduit o răsplată la vremea când aveam să ne vedem într-o stare mai fericită.

— Bine măcar – zise Cloelia – că am asupra mea giuvaerurile doamnei mele.

Şi sfătuindu-ne tuspatru ce să facem, marinarul a fost de părere să intrăm pe râu în sus: aveam să descoperim poate vreun loc care să ne apere, dacă cei de pe corabie ar fi venit să ne caute.

— Dar nu vor veni – zise el –, fiindcă nu-i om în toate insulele de pe aici care să nu-i creadă corsari pe toți cei ce brăzdează apele acestor țărmuri şi de îndată ce zăresc corabia sau corăbiile, localnicii pun mâna pe arme ca să se apere, şi numai cu asalturi de noapte şi tainice mai izbutesc corsarii să se pricopsească.

Sfatul lui mi s-a părut bun; am apucat şi eu o vâslă şi i-am dat o mână de ajutor. Am mers pe râu în sus şi după un drum de vreo două mile, ne-a ajuns la urechi un sunet alcătuit din multe şi felurite instrumente şi după aceea, ni s-a înfățişat vederii o pădure de copaci mişcători trecând încet de la un mal la celălalt. Ne-am apropiat şi-am desluşit că ceea ce ni se părea a fi copaci erau bărci acoperite cu ramuri verzi şi că sunetul venea de la instrumentele la care cântau oamenii din bărci.

De îndată ce ne-au zărit, au venit către noi şi ne-au împresurat barca. Sora mea s-a ridicat în picioare şi desfăcându-şi de pe frunte panglica sau cordeaua roşcată dăruită de dădaca ei, şi-a lăsat părul să i se reverse pe spate şi s-a înfăţişat într-o arătare aproape dumnezeiască şi neaşteptată[98], cum am aflat mai apoi că o socotiseră toţi cei din bărci, strigând, după cum ne-a spus marinarul, care-i înţelegea:

— Ce-i asta? Ce zeitate vine oare să ne viziteze şi să le facă urări pescarului Carino[99] şi neasemuitei Selviana cu prilejul nunţii lor preafericite?

Ne-au lăsat apoi drum liber şi ne-au călăuzit să debarcăm nu departe de locul unde ne întâlniseră.

Nici n-am pus bine piciorul pe mal, că ne-a şi înconjurat o trupă de pescari, căci asta arătau a fi după straie, şi unul câte unul, plini de uimire şi de venerație, veniră să-i sărute poalele rochiei Auristelei, care, în ciuda temerilor ce-o nelinişteau de pe urma ştirilor aflate, s-a arătat în clipa aceea atât de frumoasă, încât eu le iert greşeală celor ce-au socotit-o divină.

La o mică depărtare de râu, am văzut o podină înălțată pe trunchiuri groase de pin, acoperită cu căprişor verde şi înmiresmată de flori felurite aşternute pe jos în chip de chilimuri; am văzut de asemenea ridicându-se de pe nişte lavițe două femei şi doi bărbați, ele tinerele, iar ei flăcăi viguroşi: una frumoasă peste poate, şi cealaltă urâtă peste măsură; unul chipeş şi răsărit, celălalt nu prea; şi tuspatru îngenuncheară în fața Auristelei, iar cel mai răsărit zise:

— O, tu, oricine-ai fi, nu poți fi decât făptură cerească î Fratele meu şi cu mine îți mulțumim din adâncul inimii

---

98 *s-a înfăţişat într-o arătare aproape dumnezeiască şi neaşteptată:* în original, „hizo de si casi divina e improvisa muestra", cf. Ariosto, *Orlando Furioso,* I, LIII: „E fuor di quel cespuglio oscuro e cieco / fa di sé bella ed improvvisa mostra".

99 *Carino:* Acelaşi nume îl poartă personajul ce cade asasinat în primele pagini din *La Galatea.* Cervantes continuă să fie obsedat de amintirea primului său roman pe care până şi pe patul de moarte a visat să-l termine. Fascinația literaturii pastorale nu s-a stins niciodată pentru el.

pentru hatârul ce ni l-ai făcut, cinstind sărăcăcioasele şi de aici înainte nespus de bogatele noastre nunți. Vino, doamnă, şi-n locul palatelor de cleştar pe care le-ai lăsat în adâncul mării, ca una dintre sălăşluitoarele lor, găsi-vei în colibele noastre pereți de scoici şi acoperişuri de mlajă sau mai bine zis pereți de mlajă şi acoperişuri de scoici, găsi-vei, cei puțin, dorințe de aur şi simțiri de mărgăritar întru slujirea ta. Şi fac această asemănare, nepotrivită parcă, fiindcă nu găsesc lucru mai buri decât aurul şi mai frumos decât paiele.

Auristela se plecă şi-l îmbrățişă, întărind prin seriozitatea, curtenia şi frumusețea ei părerea pe care şi-o făcuseră despre dânsa.

Pescarul mai puțin chipeş se îndepărtă ca să dea poruncă restului mulțimii să ridice glasurile întru proslăvirea străinei de curând sosite şi să cânte din toate instrumentele în semn de bucurie.

Cele două pescărițe, cea urâtă şi cea frumoasă, cu supunere smerită îi sărutară Auristelei mâinile, iar ea le îmbrățişă curtenitor şi prieteneşte.

Marinarul, foarte mulțumit de întâmplare, îi încunoştință pe pescari despre corabia ce aştepta pe mare, spunându-le că e de corsari şi că se tenie să nu vină după fecioara aceea, care e o doamnă nobilă, fiică de rege; i se păru că e nevoie să depună această mărturie despre sora mea ca să înflăcăreze inimile întru apărarea noastră.

Nici nu i-au auzit bine spusele, că au şi lăsat instrumentele înveselitoare şi s-au repezit la cele războinice, strigând „la arme, la arme!”, pe amândouă malurile.

S-a lăsat între timp noaptea, ne-am adăpostit chiar în coliba mirilor, au fost puse străji până la gura râului, s-au aruncat vârşele, s-au întins năvoadele şi s-au pregătit undițele, totul cu gândul de a-i ospăta şi servi pe noii oaspeți, iar pentru a le arăta o şi mai mare cinstire, cei doi miri n-au mai vrut să-şi petreacă noaptea împreună cu soțiile lor, ci au lăsat colibele libere pentru ele şi pentru Auristela şi Cloelia, ei, împreună cu prietenii lor, cu mine şi cu marinarul urmând să stăm de pază şi de strajă.

Şi cu toate că cerul răspândea încă din belşug lumina datorită celei dăruite de craiul nou, iar pe pământ ardeau focuri mari aprinse de proaspăta îmbucurare, mirii ţinură să cinăm noi, bărbaţii, în tabără, iar femeile în colibă. Le-am făcut pe plac, şi cina a fost atât de îmbelşugată, încât se părea că uscatul a vrut să întreacă marea, iar marea uscatul, îmbiindu-ne cel dintâi cu cărnurile, şi cealaltă cu pescăriile ei.

După ce-am isprăvit cina, Carino m-a luat de mână şi plimbându-se cu mine pe malul apei, dovedindu-mi cu hohote, şi suspinuri că are un suflet pătimaş, mi-a spus:

— Întrucât mi se pare o minune sosirea ta aici, într-o clipă şi-ntr-o împrejurare atât de potrivită, încât prin ea mi s-a întârziat nunta, sunt încredinţat că suferinţa mea are să-şi găsească leacul cu ajutorul sfatului tău; şi astfel, chiar de-ai să mă socoteşti nebun, fără discernământ şi mai rău chiar, fără gust, vreau să ştii că, dintre cele două pescăriţe, cea urâtă şi cea frumoasă, mie mi-a fost sortită drept soţie cea foarte frumoasă, pe nume Selviana; dar nu ştiu cum să-ţi spun şi cum să mă dezvinovăţesc de-o asemenea vină şi de greşeala pe care-o fac. Eu o ador pe Leoncia, adică pe cea urâtă, şi nu-i chip să simt altfel. Şi vreau să-ţi mai spun un adevăr, fără să mă amăgesc luându-l de bun: în ochii sufletului meu, prin virtuţile pe care le descopăr în acela al Leonciei, ea este cea mai frumoasă femeie din lume; şi încă ceva: despre Solercio, cum îl cheamă pe celălalt mire, am mai mult decât o simplă bănuială că moare după Selviana. Şi aşa se face că tuspatru simţămintele noastre sunt schimbate, şi asta din pricină că noi tuspatru am vrut să-i ascultăm pe părinţii şi pe rubedeniile noastre, care ne-au pus la cale căsătoriile; dar eu unul nu pot pricepe cum de se învoiesc oamenii ca o povară ce ţine toată viaţa să ţi-o iei în spinare nu după gustul tău, ci după al altora. Şi astăzi după-amiază trebuia să ne dăm consimţământul şi să rostim acel „da” al robiei inimilor noastre, dar venirea voastră ne-a împiedicat s-o facem, nu înadins, ci cu voia cerului, căci aşa îmi place să cred. Aşa că mai avem încă timp să ne îndreptăm soarta, şi tocmai pentru asta îţi cer sfatul, deoarece, ca străin

nepărtinitor, ai să ştii să mă sfătuieşti, căci altminteri, dacă nu mi se dezvăluie o cale spre lecuirea mea, sunt hotărât să dispar de pe ţărmurile acestea şi să nu mă mai arăt pe-aici cât voi avea de trăit, fără a-mi păsa că părinţii mei se vor amărî, că rudele mă vor certa şi prietenii se vor supăra.

L-am ascultat cu luare-aminte, şi numaidecât mi-a dat prin gând leacul potrivit pentru el, iar pe buze mi-au venit vorbele acestea: „N-ai de ce să pleci, prietene. Cel puţin nu înainte ca să vorbesc cu sora mea Auristela, preafrumoasa fecioară pe care ai văzut-o. E atât de înţeleaptă, încât se pare că judecata, ca şi frumuseţea, îi este dumnezeiească".

Zicând acestea, ne-am întors la colibe şi i-am povestit surorii mele tot ce vorbisem cu pescarul, iar ea găsi în înţelepciunea ei chipul de a-mi adeveri cuvintele şi mulţumirea tuturor, şi anume, trăgându-se mai la o parte cu Leoncia şi Selviana, le spuse:

— Aflaţi, prietene dragi, că de azi înainte veţi avea şi mai multe temeiuri să-mi fiţi cu adevărat prietene, căci pe lângă înfăţişarea plăcută pe care mi-a hărăzit-o, cerul m-a înzestrat şi cu o înţelegere pătrunzătoare şi ascuţită, care-mi îngăduie ca, de îndată ce văd faţa unui ins, să-i citesc pe ea şi sufletul şi să-i ghicesc gândurile. Ca dovadă că ce vă spun e adevărat, am să vă aduc pe voi însevă drept martore: tu, Leoncia, mori după Carino, iar tu, Selviana, după Solercio; sfiala feciorelnică vă amuţeşte, dar prin limba mea vi se va rupe tăcerea şi prin sfatul meu, care va fi primit, fără doar şi poate, dorinţele vi se vor împlini. Voi tăceţi şi lăsaţi pe mine, căci sau n-am eu pic de înţelepciune, sau voi vă veţi afla fericita împlinire a dorinţelor.

Ele, fără să răspundă o vorbă, ci doar sărutându-i mâinile de nenumărate ori şi îmbrăţişând-o strâns, întăriră adevărul spuselor ei, îndeosebi în privinţa iubirilor schimbate.

Trecu noaptea, veni ziua, ai cărei zori se arătară nespus de veseli, fiindcă bărcile pescarilor au apărut împodobite cu ramuri verzi proaspăt culese, instrumentele se întrecură în sunete noi şi voioase, cu toţii îşi înălţară glasurile, sporind voioşia; mirii ieşiră şi se îndreptară către podina pe care

stătuseră în ajun; Selviana şi Leoncia se înveşmântaseră în rochii de mireasă noi.

Sora mea s-a împodobit şi gătit înadins cu aceleaşi, straie ale ei, şi-a pus o cruce de diamante pe fruntea ei cea frumoasă şi mărgăritare la urechi, giuvaeruri atât de scumpe, încât până acum nimeni n-a ştiut să le prețuiască într-adevăr, după cum veți vedea şi domniile voastre când am să vi le arăt, şi s-a înfățişat ca o icoană mai presus de perindarea muritoare.

Le aducea, ținându-le de mâini, pe Selviana şi pe Leoncia, şi ajungând sus, pe podina unde se afla crivatul. Îi chemă lângă dânsa pe Carino şi pe Solercio.

Carino veni tremurând şi încurcat că nu ştia încă ce pusesem eu la cale şi în clipa în care preotul era gata să le dea mâinile şi să-nceapă obişnuitele ceremonii catolice, sora mea rugă prin semne să fie ascultată.

Se aşternu îndată o tăcere atât de mută peste toată adunarea, o tăcere atât de netulburată, încât abia se clintea si văzduhul.

Văzând că toți se pregătesc s-o asculte cu plăcere, ea spuse cu glas tare şi răsunător:

— Aceasta e voia cerului.

Şi luând-o de mână pe Selviana, i-o încredința lui Solercio, şi apucând mâna Leonciei, i-o dădu lui Carino.

— Aceasta, domnilor – urmă sora mea –, este, după cum s-a mai spus, rânduială cerească şi plac nu întâmplător, ci întru totul al acestor miri norocoşi, precum se vede după bucuria de pe chipurile lor şi după felul cum glasurile lor rostesc „da”.

Cei patru se îmbrățişară, semn ce-i făcu pe toți ceilalți de față să le încuviințeze schimbul şi să adeverească, aşa cum am mai spus, că mintea şi frumusețea surorii mele sunt mai presus de fire, de vreme ce, doar printr-o poruncă, schimbase căsătoriile acelea aproape încheiate.

S-a desfăşurat apoi serbarea şi numaidecât dintre bărcile de pe râu s-au desprins patru proaspăt carenate, arătoase datorită feluritelor culori în care fuseseră vopsite, şi cu câte şase vâsle de fiecare latură, nici mai mult nici mai puțin;

stegulețele, atârnate în număr mare de apărătoarele de bordaj, erau şi ele de felurite culori; cei doisprezece vâslaşi din fiecare barcă erau îmbrăcați în straie de pânză subțire şi strălucitor de albă, întocmai ca şi mine la venirea mea, când am păşit pentru prima oară pe insula aceasta. Mi-am dat repede seama că bărcile voiau să se întreacă în cursa paliului[100], care se zărea prins de catargul altei bărci, aflată de celelalte la o depărtare de vreo trei goane de cal. Paliul era de tafta verde vârstată cu aur, arătos şi mare, de ajungea să mângâie apa şi chiar să plutească pe ea.

Vuietul mulțimii şi sunetul instrumentelor erau atât de puternice, încât nu era chip să auzi poruncile căpitanului, aflat în altă barcă frumos vopsită. Bărcile împodobite cu crengi se traseră de-o parte şi de alta a râului, lăsând la mijloc o întindere nestânjenită pe unde să zboare cele patru bărci prinse în întrecere, fără a împiedica vederea nesfârşitei mulțimi care-şi ațintea asupra lor privirea de pe padină şi de pe cele două maluri; iar vâslaşii, cu mâinile încleştate pe vâsle, cu brațele goale, lăsând să se vadă nervii umflați, vinele groase şi muşchii încordați; aşteptau semnalul de plecare, nerăbdători din pricina zăbavei şi înfocați, aidoma inimosului ogar de Irlanda când stăpânul nu vrea să-i dea drumul din curea ca să înşface prada zărită. Veni în sfârşit şi semnalul aşteptat şi tuspatru bărcile țâşniră în aceeaşi clipă, încât păreau nu pe apă, ci pe vânt a zbura. Una din ele, ce purta ca emblemă un Cupidon legat la ochi, o luă înaintea celorlalte cu aproape trei lungimi de barcă, avans ce-i făcu pe toți privitorii să spere că ea va sosi cea dintâi şi va câştiga doritul premiu. Alta, care venea după ea, îşi însufleța nădejdile, încrezătoare în dârzenia cea de fier a vâslelor ei, dar, văzând că cea dintâi nu-şi pierdea cu nici un chip vlaga, vâslaşii fură cât pe ce să lase vâslele din mâini. Sfârşiturile şi „desfăşurările lucrurilor sunt însă altele decât ni le închipuim, fiindcă deşi e lege ca. În lupte şi întreceri, nimeni dintre privitori să nu ajute pe vreuna din părți cu semne, cu

[100] *paliu:* Lat. *pallium,* bucată de stofă sau de pânză prețioasă acordată în vechime ca premiu al unor întreceri.

strigăte sau în vreun alt chip care să pară că i-ar putea sluji drept sfat luptătorului, când mulțimea de pe mal văzu că barca cu emblema lui Cupidon o ia atât de mult înaintea celorlalte, nu se mai ținu seama de legi şi crezând că victoria îi şi aparține, mulți strigară:

— Cupidon învinge! Iubirea e de neînvins!

La care strigăte, ca să le audă mai bine, vâslaşii lui Amor o lăsară parcă mai moale.

De acest prilej profită cealaltă barcă, de după aceea a lui Amor, având drept emblemă Interesul, sub chipul unui uriaş mărunt, dar foarte bogat împodobit, şi trase la vâsle cu atâta putere, încât Interesul ajunse din urmă pe Amor şi lipindu-i-se de-o coastă, îi făcu țăndări toate vâslele de pe dreapta, după ce barca Interesului şi le ridicase mai întâi pe-ale ei, şi trecu mai departe, înşelând astfel speranțele celor care cântaseră la început victoria Iubirii, pentru ca acum să strige:

— Interesul învinge! Interesul învinge!

A treia barcă purta drept emblemă Silința, sub chipul unei femei goale, plină de aripi pe tot trupul, şi care, cu o trompetă în mâini, părea mai degrabă Faima decât Silința. Văzând buna izbândă a Interesului, îşi însufleți încrederea, şi vâslaşii ei se opintiră cu atâta inimă, încât ajunseseră să creadă că dacă cei rămaşi atunci în urmă vre greşite a cârmaciului, se împletici cu primele două bărci, astfel încât nici unul, nici celălalt rând de vâsle nu mai fură de nici un folos. Văzând acestea, ultima, ce purta ca emblemă Norocul, tocmai când era mai descurajată şi gata să se lase păgubaşă, când văzu. Încurcătura fără ieşire a celorlalte bărci, se depărtă nițel de ele ca să nu cadă în aceiaşi bucluc, strânse, cum se zice, pumnii şi strecurându-se pe-alături, o luă înaintea tuturor.

Iar se schimbară strigătele privitorilor, glasurile lor îi însufleți pe vâslaşii acesteia, şi dânşii, năuciți de bucuria de a se vedea într-o împrejurare atât de prielnică, ajunseseră că creadă că dacă cei rămaşi atunci în urmă le-ar fi luat-o înainte tot cu-atâta, ei tot i-ar fi ajuns, fără doar şi poate, şi-

ar fi câştigat premiul, aşa cum îl şi câştigară, ajutaţi însă mai mult de noroc decât de sprinteneală.

În sfârşit, Norocul ă fost cel ce-a avut noroc atunci, dar eu unul n-aş avea dac-aş merge mai departe cu istorisirea multelor şi ciudatelor mele peripeţii. Aşa că vă rog, domnilor, să ne oprim acum aici, şi să le las pe diseară sfârşitul, dacă e cu putinţă ca nenorocirile mele să aibă aşa ceva.

În vreme ce Periandro isprăvea de spus acestea, pe bolnavul Antonio îl cuprinse un leşin grozav. Văzând una ca asta, tatăl lui, ca şi cum ar fi ghicit de unde i se trăgea, îi părăsi pe toţi ca să plece, după cum se va vedea mai încolo, în căutarea Cenotiei, cu care i se întâmplară cele ce se vor povesti în capitolul următor.

Capitolul XI din Cartea a doua

Pare-mi-se că dacă răbdarea nu s-ar fi sprijinit pe plăcerea lui Arnaldo şi-a lui Policarpo de-a o privi pe Auristela şi pe-aceea a Sinforosei de a-l vedea pe Periandro, şi-ar fi pierdut-o cloar ascultându-i lunga povestire, despre care Mauricio şi Ladislao erau de părere că fusese cam lungă şi cam trasă de păr, deoarece, ca să-şi istorisească nefericirile, nu avea rost să istorisească desfătările altora. Cu toate acestea, le plăcu şi rămaseră cu el nădăjduind să-i audă sfârşitul istoriei, gustând măcar hazul şi iscusinţa cu care o povestea Periandro.

Antonio tatăl o căută pe Cenotia şi-o găsi tocmai în iatacul regelui şi zărind-o, se repezi la ea cu un pumnal în mână, cu furie spaniolească şi judecată oarbă, o apucă de braţul sting, ridică pumnalul deasupra ei şi-i spuse:

— Dă-mi-l, o, vrăjitoare, viu şi sănătos pe fiul meu, şi încă numaidecât; dacă nu, să ştii că ţi-a sosit ceasul morţii. Vezi

dacă nu cumva îi ții viața înfășurată în vreo boccea cu ace fără urechi sau bolduri fără gămălie; vezi, o, fățarnico, dacă nu cumva i-u ții ascunsă pe la țâțâna vreunei uși sau prin vreun all cotlon de care numai tu ai știre.

Cenotia își pierdu cumpătul când se văzu amenințată de un pumnal gol în mâna unui spaniol și tremurând toată, îi făgădui să-i redea viața și sănătatea fiului lui, ba i-ar fi făgăduit să-i dea și sănătatea lumii întregi de i-ar fi cerut-o, atât de tare îi intrase frica-n oase.

Așa că-i spuse:

— Dă-mi drumul, spaniolule, și vâră-ți în teacă fierul, căci asta l-a adus și pe băiatul tău în starea de-acum; și deoarece știi că noi femeile suntem răzbunătoare din fire și mai abitir când ne-mping la răzbunare nepăsarea și disprețul, să nu te mire dacă asprimea fiului tău mi-a împietrit și mie inima. Sfătuiește-l să fie mai omenos de-acum încolo cu cei înfrânți și să nu-i disprețuiască pe-aceia care-i cer îndurare, și-acum du-te liniștit, că mâine fiul tău are să fie-n stare să se scoale bine sănătos din pat.

— Dacă n-o să fie așa – răspunse Antonio –, n-are să-mi lipsească nici dibăcia ca să te găsesc, nici mânia ca să-ți iau viața.

Și zicând acestea, o părăsi, și ea rămase atât de înfricoșată, încât, uitându-și de orice jignire, scoase din țâțâna unei uși vrăjile pe care le pregătise ca să mistuie încetul cu încetul viața neîndurătorului flăcău ce-o învinsese ca acelea ale farmecului și frumuseții lui.

Nici nu-și scoase bine Cenotia făcăturile diavolești din ușă, că sănătatea pierdută a lui Antonio se și arătă, readucându-i în obraji cele dintâi rumeneli, în ochi privirea vioaie și-n puterile amorțite vigoarea vajnică, ceea ce-i umplu de mulțumire mare pe toți câți îl cunoșteau.

Și rămânând cu el între patru ochi, taică-său îi spuse: – în toate câte vreau să ți le spun acum, o fiule, țin să-ți atrag luarea-aminte să iei seama că vorbele mele urmăresc a te sfătui să nu-l superi pe Dumnezeu în nici un fel, și nu se poate să nu fi văzut asta în cei cincisprezece sau șaisprezece ani de când te învăț legea pe care și eu de la părinții mei am

învățat-o, şi anume legea catolică, cea adevărată şi cea întru care au să se mântuiască şi s-au mântuit toți cei ce-au intrat până acum şi-au să mai intre de-acum încolo în împărăția cerurilor. Această sfântă lege ne învață că nu suntem nevoiți să-i pedepsim pe cei ce ne jignesc, ci să-i povățuim ca să-şi îndrepte greşalele, căci pedeapsa e treaba judecătorului, dar dojana e-a tuturor, ținând seama de împrejurările de care am să-ți vorbesc mai apoi. Dacă cineva te îndeamnă să faci nelegiuiri ce aduc atingere lui Dumnezeu, n-ai de ce să încordezi arcul şi nici să slobozeşti săgeți sau să rosteşti vorbe de ocară, căci neprimind sfatul şi îndepărtându-te de prilej, vei rămâne învingător în luptă, liber şi neamenințat să te mai vezi o dată în primejdia-n care te-ai aflat. Cenotia te vrăjise, şi cu vrăjile ei, la vremea hotărâtă, încetul cu încetul, în mai puțin de zece zile ți-ai fi pierdut viața, dacă Dumnezeu şi buna mea silință n-ar fi împiedicat-o. Şi acum vino cu mine, ca să-ți bucuri toți prietenii cu vederea ta şi ca să ascultăm întâmplările lui Periandro, că are să le isprăvească de povestit în seara asta.

Antonio îi făgădui tatălui său să-i urmeze întocmai toate sfaturile, cu ajutorul lui Dumnezeu şi în pofida oricăror ispitiri şi lațuri ce i s-ar mai întinde în calea cinstei.

Cenotia, într-acestea, ruşinată, umilită şi obidită de trufia plină de răceală a fiului şi de îndrăzneala şi mânia tatălui, vru să-şi răzbune insulta cu mina altuia, fără a se lipsi de prezența balaurului ei cu inima rece, şi cu gândul acesta se duse plină de hotărâre la regele Policarpo şi-i spuse:

— Ştii bine, doamne, că de când am intrat în casa şi-n slujba ta, m-am străduit totdeauna să nu mă abat de la datorie, cu toată bunăvoirea cu putință; ştii de asemenea, încrezător în adevărul pe care-l cunoşti despre mine, că-ți sunt arhivă a tainelor tale, şi ştii, ca om înțelept ce eşti, că în treburile proprii, şi mai vârtos dacă sunt la mijloc dorințe amoroase, obişnuiesc să dea greş până şi gândurile cele mai nimerite la prima vedere, şi tocmai de aceea aş vrea să-ți spun că, prin ceea ce ți-ai pus acum în gând, şi anume de a le da voie lui Arnaldo şi soților săi să plece slobozi, calci în

picioare orice judecată şi orice măsură. Spune-mi: dacă nu poți s-o cucereşti pe Auristela când este aici, cum ai s-o cucereşti oare în lipsă? Şi cum să se mai țină ea de cuvânt şi să se întoarcă spre a lua de bărbat pe un bătrân, căci asta eşti, şi adevărurile pe care le ştim despre noi nu ne pot amăgi, când îi va avea la îndemână pe Periandro, care s-ar putea foarte bine să nu-i fie frate, şi pe Arnaldo, prinț tânăr şi care nu vrea nimic mai puțin decât s-o ia de soție? Nu lăsa, Doamne, ca prilejul ce ți se îmbie acum să-ți întoarcă pleşuvia în locul hălăciugii[101], şi ca prilej de a-i opri poți folosi dorința de-a pedepsi obrăznicia şi cutezanța cu care acest monstru sălbatic din preajma ta l-a ucis chiar sub acoperişul tău pe cel care, după spusa lor, se numea Clodio, căci dacă faci aşa, dobândi-vei faima că-n piept îți sălăşluieşte nu hatârul, ci dreptatea.

Policarpo o asculta cu cea mai mare luare-aminte pe răutăcioasa Cenotia care, cu fiece vorbă spusă, îi străpungea parcă inima cu piroane ascuțite, şi repede, repede ar fi vrut

---

[101] *prilejul... pleşuvia în locul hălăciugii:* Prilejul, ocazia sau momentul prielnic *(la Ocasión)* era un personaj chel în reprezentările şi descrierile emblematiştilor. Mai exact, era zugrăvit pe o roată în mişcare, cu aripi la picioare şi cu un smoc de păr pe frunte, care-i acoperea fața, restul capului avându-l ras. Părul din față vrea să semnifice că Prilejul e uşor de prins când ți se înfățişează, dar odată trecut, nu mai ai de unde să-l apuci. Prilejul e menționat de Ausonius; sculptorului Lisip (după Pliniu, *Nat. hist.,* VII) i se datorează o statuie a Prilejului sub forma descrisă mai sus şi difuzată în Peninsula Iberică, printre alții, de către Juan Pérez de Moya, gânditor şi matematician spaniol (1513?-1596), autor al unei *Filosofia secreta* (1585), în care îşi expune ideile morale apelând la mitologia greco-latină. Fedru a vorbit despre Prilej în fabula sa *Occasio depicta* sau *Tempus* (vezi Fedru, *Fabule,* traducere şi note de A. Tita şi Gh. Moraru, E.L.U., 1966, V, VIII, p. 197): „În cumpănă pe-o muche de brici înaripat, / Pleşuv, cu păr pe frunte, aleargă ne-ncetat. / De l-ați ajuns din urmă, prinzându-l, l-ați reține, / Ținându-l cât mai bine, / Căci de-l scăpați, nici Joe să-l prindă nu-i în stare. / De-aceea, e icoana ocaziei fugare." Maxima: „Pândeşte momentul prielnic" îi e atribuită lui Pittacos (Diogenes Laertios, *Despre viețile şi doctrinele filozofilor,* I, 79, VII). Toposul Prilejului e foarte frecvent în literatura Renaşterii (vezi, de pildă, Machiavelli, *Principele,* VI) şi a barocului (cf. ediția noastră B. Gracián, *Oracolul manual. Criticonul,* Editura Minerva, B.P.T., 1975, 3 vol., vol. I, p. 261). Şi la Cervantes figura Prilejului apare foarte des.

să alerge spre a-i pune în faptă sfaturile. I se şi năzărea ba c-o vede pe Auristela în braţele lui Periandro, nu ca în ale fratelui, ci ca în ale iubitului ei, ba i se arăta cu coroana pegatului Danemarcei pe cap, Arnaldo luându-i peste picior planurile amoroase. Ce mai, furia bolii îndrăcite a geloziei îi puse stăpânire pe suflet în asemenea măsură, încât era gata să strige şi să se răzbune şi pe cine nu-l jignise nicicum. Cenotia, văzând însă cât de bine îl întărâtase şi cât era de dispus a săvârşi orice l-ar mai fi sfătuit, îl îndemnă să se liniştească până una alta şi să aştepte până ce Periandro avea să-şi termine de povestit istoria în seara aceea, pentru Ca timpul să-i dea răgaz să cugete ce e mai nimerit să facă.

Policarpo îi mulţumi călduros, iar ea, crudă şi îndrăgostită, îşi bătea capul ca să găsească mijlocul de a împlini dorinţa regelui şi pe-a ei.

Se lăsă între timp noaptea, se adunară cu toţii la taifas ca şi data trecută. Periandro repetă câte ceva din cele spuse mai înainte, ca să-şi poată reînnoda în chip armonios firul istoriei, pe care-o părăsise la întrecerea bărcilor.

Capitolul XII din Cartea a doua

Periandro îşi urmează plăcuta istorisire
şi povesteşte răpirea Auristelei

Cu cea mai mare plăcere îl asculta pe Periandro frumoasa Sinforosa, care atârna de cuvintele lui ca de lănţugurile ce ieşeau din gura lui Hercule[102], atât de mari erau farmecul şi hazul cu care-şi povestea peripeţiile.

---

[102] *lănţugurile... din gura lui Hercule:* Aluzie la o reprezentare celtică a lui Hercule, descrisă în Antichitate de Lucian. A cunoscut o mare răspândire în Renaştere şi baroc datorită lui Andrea Alciati, care i-a consacrat o faimoasă emblemă cu epigraful *Eloquentia fortitudine praestantior* („Elocinţa poate mai mult decât puterea”), în care Hercule e reprezentat

În sfârşit, şi le reînnodă, precum s-a spus, urmând astfel:

— Pe Iubire, pe Interes şi pe Silință i-a lăsat în Urmă Norocul, fără de care silința face puține parale, interesul e de prisos şi iubirea nu-şi poate folosi toată puterea. Serbarea pescarilor mei, pe cât de plină de voioşie pe-atâta de sărăcăcioasă, le întrecu pe cele ale triumfurilor romane, căci uneori bucuriile cele mai depline obişnuiesc a se ascunde-n simplitate şi umilință.

Cum însă noroacele omeneşti atârnă mai toate de fire subțiri, iar cele ale nestatorniciei repede se rup şi se risipesc, aşa cum s-au rupt cele ale pescarilor mei, firele nenorocirilor mele răsucindu-se şi întărindu-se, noaptea aceea am petrecut-o cu toții pe un mic ostrov ce se afla în mijlocul râului, îmbiați de locul înverzit şi plin de tihnă. Mirii, fără a lăsa să se vadă ce sunt, se bucurau şi se străduiau, cu bunăcuviință şi grijă, să le facă pe plac celor care le făcuseră atât de mult şi lor, aducându-i în acea stare dorită şi norocoasă, şi-au poruncit ca serbările să reînceapă acolo, pe ostrov, şi să țină vreme de trei zile.

Anotimpul, şi anume primăvara, înlesnirea locului, strălucirea lunii, susurul izvoarelor, roadele pomilor, mireasma florilor, fiecare dintre acestea în parte şi toate laolaltă ne îndemnau să credem pe drept cuvânt că aveam să rămânem acolo câtă vreme aveau să țină serbările.

Dar nici nu ajunsesem bine pe ostrov, când, dintr-un petic de pădure ce creştea acolo, țâşniră vreo cincizeci de tâlhari înarmați uşor, ea unii ce vor să jefuiască şi să fugă în aceeaşi clipă, şi cum cei atacați prin surprindere sunt învinşi de obicei chiar de lipsa lor de prevedere, aproape nici n-am apucat să ne apărăm, năuciți de spaimă, şi ne-am mulțumit mai degrabă să privim decât să-i atacăm pe hoții care, asemenea unor lupi flămânzi, se năpustiră asupra turmei bietelor mioare şi le înşfăcară, dacă nu în boturi, măcar în brațe, pe sora mea Auristela, pe Cloelia, doica ei, ca şi pe Selviana şi pe Leoncia, de parcă numai lor ar fi vrut să le facă

---

bătrân, dar trăgând după sine, cu lanțurile ce-i atârnă legate de limbă, ca simbol al elocinței, o mare mulțime de bărbați în putere.

rău, lăsând neatinse alte femei înzestrate şi ele de fire cu o neobişnuită frumusețe.

Eu, mai mult mâniat decât uluit de ciudata întâmplare, m-am azvârlit după furi, i-am urmărit cu privirea şi cu strigătele, ocărându-i de parcă ar fi fost în stare să simtă ocările, doar ca să-i stârnesc şi pentru ca insultele mele să-i facă să se-ntoarcă şi să se răzbune, dar ei, preocupați doar să-şi ducă la bun sfârşit planul, fie n-au auzit, fie n-au vrut să se răzbune, făcându-se nevăzuți, şi numaidecât mirii şi cu mine, împreună cu câțiva dintre pescarii cu vază, ne-am adunat să ținem, cum se spune, sfat şi să vedem ce e de făcut ca să ne îndreptăm greşeala şi să ne recăpătăm odoarele.

Unul zise:

— Nu se poate decât ca pe mare să fie o corabie de pirați, şi încă într-un loc de unde şi-a putut lesne trimite oamenii pe uscat, având pesemne ştire de adunarea şi serbările noastre. Dacă-i aşa cum îmi închipui, leacul cel mai bun este să meargă vreo câteva bărci de-ale noastre şi să le dăm răscumpărarea, câtă vor fi vrând, pentru prada lor, fără să ne uităm la preț, cu atât mai mult cu cât soțiile prinse merită să fie răscumpărate chiar şi cu prețul vieții soților lor.

— Voi face eu – am zis atunci – încercarea asta, căci pentru mine zălogirea surorii mele face cât viața tuturor oamenilor de pe lume.

La fel vorbiră Carino şi Solercio, ei plângând de față cu toți, iar eu murind în taină.

Când am luat hotărârea asta, începea să se lase noaptea; totuşi, mirii şi cu mine împreună cu şase vâslaşi ne-am urcat într-o barcă, dar când am ieşit la mare deschisă se şi făcuse întuneric beznă şi n-am putut zări din pricina asta nici o corabie.

Ne-am hotărât să aşteptăm venirea zilei ca să vedem, dacă pe lumină mi cumva zărim vreo navă, şi soarta a vrut să zărim două, una care ieşea din adăpostul de lângă țărm şi alta care se îndrepta într-acolo. Mi-am dat seama că aceea ce se îndepărtă de țărm era aceeaşi cu care venisem noi până la

insulă, atât după flamuri cât şi după pânze, însemnate cu câte o cruce roşie. Cei ce veneau din larg le aveau verzi, dar şi unii şi alții erau corsari.

Socotind că nava care părăsea insula era a tâlharilor cu prada, am poruncit să se atârne de-o lance un steag alb de pace şi-am tras barca lângă corabie, ca să vorbim despre răscumpărare, având grijă totodată să nu mă poată prinde.

Căpitanul se arătă la bord şi când să ridic glasul ca să-i vorbesc, pot spune că mi-a fost tulburat, întrerupt şi retezat la jumătate de drum de un tunet înspăimântător stârnit de-o salvă de artilerie de pe nava din larg, semn că provoca la luptă nava dinspre uscat. În aceeaşi clipă i se răspunse cu alta nu mai prejos, şi pe loc cele două corăbii începură să se bată cu tunurile, ca doi vechi duşmani furioşi.

Barca noastră se depărtă de încăierare şi râmaserăm să privim bătălia de la distanță; după un schimb de focuri, de aproape un ceas, cele două corăbii se abordară cu o încrâncenare nemaivăzută. Cei de pe nava din larg, mai norocoşi sau, mai bine zis, mai viteji, săriră pe nava dinspre uscat şi-ntr-o clipă curățară toată puntea, ucigându-şi toți duşmanii, fără a cruța pe nici unul. După ce se văzură scăpați de vrăjmaşi, se apucară să jefuiască nava de tot ce avea mai prețios, adică, fiind de corsari, nu mare lucru, deşi, după părerea mea, găsiseră tot ce era mai bun pe lume, pentru că le luară încă de la început pe sora mea, pe Selviana, pe Leoncia şi pe Cloelia, cu care-şi îmbogățiră corabia, încredințați mai cu seamă că în frumusețea Auristelei duceau o răscumpărare bogată şi nemaivăzută.

Am vrut să mă apropii cu barca spre a vorbi cu căpitanul învingătorilor, dar cum norocul meu este mereu în vânt, suflă unul dinspre țărm şi sili corabia să se-ndepărteze. N-am putut ajunge la ea, nici să le ofer cerul şi pământul ca răscumpărare pentru prada lor, şi astfel am fost nevoiți să facem cale întoarsă, fără nici o nădejde de-a ne mai recâştiga pierderea, şi întrucât drumul urmat de corabie nu era decât cel îngăduit de vânt, n-am putut nici măcar să ghicim încotro se îndrepta şi nici să vedem vreun semn care să ne spună

cine vor fi fost învingătorii, ca să cântărim cel puțin, ştiind din ce țară sunt, ce nădejdi de îndreptare am fi avut.

Corabia şi-a luat zborul în larg, şi noi, descurajați şi trişti, am intrat pe râu unde ne aşteptau toate bărcile pescarilor.

Nu mai ştiu dacă să vă spun, domnilor, ceea ce trebuie să vă spun neapărat: în piept mi-a pătruns atunci un fel de duh care, fără a-mi schimba ființa, mi s-a părut că mă face să mi-o simt mai mult decât bărbată, şi aşa, sculându-mă în picioare în barcă, le-am chemat pe toate celelalte să vină în jurul bărcii mele, şi cu toții au ascultat cu luare-aminte vorbele de mai jos şi altele asemănătoare pe care le-am spus:

— Soarta potrivnică nu s-a dres niciodată cu trândăvie şi lene, în inimile abătute norocul nu şi-a făcut niciodată sălaş; ne făurim noi înşine soarta, şi nu-i suflet neînstare să se ridice la înălțimea ei; laşii, chiar de se nasc bogați, rămân pururi săraci, aşa cum zgârciții rămân cerşetori. Vă spun asta, o prieteni ai mei, spre a vă-ndemna şi-mboldi să vă croiți o soartă mai bună şi să lăsați biata zestre de năvoade şi luntre înguste şi să căutați comorile ascunse în munca mărinimoasă; mărinimoasă numesc eu munca aceluia ce se îndeletniceşte cu lucruri mărețe. Dacă săpătorul năduşeşte scurmând pământul şi abia scoate un câştig ca să-şi ducă viața o zi, fără a dobândi nici o faimă, de ce să nu pună mâna pe-o lance-n loc de sapă şi fără teamă de soare şi de toate vitregiile cerului, să câştige, pe lângă pâine, şi gloria care-l va ridica deasupra celorlalți oameni? Războiul, dacă e tată vitreg pentru laşi, este tată bun pentru viteji, şi premiile dobândite prin el pot fi numite suprafireşti. Hei, prieteni, tineri curajoşi, priviți corabia aceea ce duce cu sine scumpele odoare ale rudelor voastre, şi să ne îmbarcăm pe aceastălaltă, pe care ne-au lăsat-o lângă țărm, ca printr-o hotărâre a cerului, aşa cred! Să mergem pe urmele ei şi să ne facem pirați, nu hrăpăreți ca toți ceilalți, ci împărțitorii de dreptate, cum vom îi noi. Toți ne pricepem la arta marinăriei; merinde găsi-vom pe corabie, împreună cu toate cele trebuincioase navigației, fiindcă vrăjmaşii lor nu i-au jefuit decât de femei, şi dacă lovitura pe care am primit-o este

mare, nespus de maze e şi prilejul ce ni se îmbie ca să ne răzbunăm. Să mă urmeze, dar, cine vrea, eu unul vă implor, iar Carino şi Solercio vă roagă, întrucât ştiu bine că ei n-au să mă lase singur în isprava asta vitejească.

Abia mi-am isprăvit vorbirea, că s-a şi auzit un murmur lung din toate bărcile, stârnit de faptul că toţi se sfătuiau unii cu alţii ce să facă, şi din mijlocul tuturor s-a înălţat un glas zicând:

— Îmbarcă-te, mărinimosul e oaspete, şi fii-ne căpitan şi călăuză, căci te vom urma cu toţii.

Această neaşteptată hotărâre a tuturor mi-a apărut ca o prevestire bună şi de teamă ca amânarea înfăptuirii gândului meu bun să nu le dea prilejul de a mai chibzui asupra cuvintelor lor, am pornit cu barca mea, urmată de încă aproape patruzeci; m-am dus să văd corabia, am intrat în ea, am cercetat ce are şi ce-i lipseşte şi-am găsit tot ce era de trebuinţă şi tot ce mi-aş fi putut dori pentru călătorie. I-am sfătuit ca nici unul dintre ei să nu se mai întoarcă pe uscat pentru ca nu cumva plânsul femeilor şi-al copiilor lor dragi să-i facă a nu mai duce la bun sfârşit o hotărâre atât de bravă. Toţi făcură întocmai şi-şi luară de-acolo rămas bun în gând de la părinţii, copiii şi nevestele lor. Ciudată întâmplare, şi e nevoie de bunăvoinţă spre a fi crezută! Nici unul nu s-a întors pe uscat şi nu şi-a făcut rost de alte haine în afara acelora cu care se urcaseră pe corabie, unde, fără a mai împărţi slujbele, toţi erau marinari şi piloţi, afară de mine, care am fost numit căpitan după dorinţa tuturora, şi încredinţându-mă lui Dumnezeu, am început numaidecât să-mi îndeplinesc datoria, şi cea dintâi poruncă pe care am dat-o a fost ca nava să fie descotorosită de leşurile celor ucişi în trecuta încăierare şi spălată de sângele de care era plină; am poruncit să fie căutate toate armele, atât cele de atac cât şi cele de apărare, aflate pe corabie, şi împărţindu-le tuturora, am dat-o fiecăruia pe aceea ce mi se părea a-i fi mai potrivită; am cerut să văd merindele şi după numărul oamenilor, am cumpănit pentru câte zile vor fi ajungând, mai mult sau mai puţin.

Odată isprăvite acestea şi după ce ne-am rugat cerului, implorându-l să ne ducă pe drumul cel bun şi să ne ocrotească gândurile atât de cinstite, am poruncit să se ridice pânzele, ce erau încă legate de catarge, şi să le întindem în vântul care, după cum am mai spus, bătea dinspre uscat şi pe cât de voioşi pe-atât de îndrăzneți, şi pe-atât de îndrăzneți pe cât de încrezători, am început să navigăm pe-aceeaşi cale pe care ni s-a părut c-o urma corabia de pradă.

Iată-mă, domnilor, care staţi şi mă ascultaţi, devenit pescar şi peţitor bogat cu iubita mea soră şi sărac fără ea, jefuit de tâlhari şi avansat la rangul de căpitan împotriva lor, căci răsturnările soartei mele n-au nici culme la care să se oprească, nici hotare ce să le stăvilească.

— De-ajuns – zise atunci Arnaldo –, de-ajuns, prietene Periandro, căci deşi tu nu oboseşti povestindu-ți nenorocirile, pe noi, de multe ce sunt, ne oboseşte să ți le ascultăm.

— Eu, domnule Arnaldo, sunt făcut precum ceea ce se numeşte loc, adică acela în care încap toate lucrurile şi nu-i nici unul nelalocul său, iar în mine şi-l află toate cele nefericite, deşi, pentru că până la urmă am găsit-o pe sora mea Auristela, le socotesc norocoase, căci răul care ajunge la capăt fără a pune capăt vieții, nici nu este rău.

La aceasta, Transila zise:

— Eu una, Periandro, îți spun că nu-nțeleg această judecată, ştiu doar că va fi foarte rău dacă nu ne împlineşti dorința noastră a tuturora de a cunoaşte peripețiile istoriei tale, care, cred eu, sunt menite a da prilej multor limbi să le povestească şi multor pene defăimătoare să le aştearnă în scris, sunt uluită să te văd căpitan de tâlhari, socotesc că pescarii tăi cei viteji meritau numele acesta, şi aştept acum, tot cu răsuflarea tăiată, să aud cane v-a fost cea dintâi ispravă şi cea dintâi aventură ce v-a ieşit în cale. –

— La noapte, domniță – răspunse Periandro –, îmi voi sfârşi, de va fi cu putință, povestirea care şi acum e încă la începutul ei.

Rămaseră cu toții înțeleşi ca în noaptea aceea să se reîntâlnească la taifas. Periandro urmând să isprăvească atunci ce mai avea de spus.

Capitolul XIII din Cartea a doua

Periandro dă seama despre o împrejurare vrednică de luare-aminte ce i s-a ivit pe mare

Însănătoşirea vrăjitului Antonio îi readuse volnicia în starea ei întreagă dintâi, şi odată cu ea, se redeşteptară şi în Cenotia poftele josnice şi-i treziră iarăşi în inimă teama că nu-l va mai avea alături, fiindcă cei ce nu mai nădăjduiesc să-şi găsească leacul suferințelor nu mai apucă să-şi dea seama că suferă atâta timp cât au în fața ochilor pricina bolii. Şi aşa, se străduia prin toate urzelile pe care le putea născoci mintea ei ascuțită ca nici unul dintre oaspeți să nu plece din cetate, şi-atunci îl sfătui iarăşi pe Policarpo să nu lase cu nici un chip nepedepsită sfruntarea barbarului ucigaş, şi chiar de nu-i dă osândă pe măsura crimei, e dator să-l poprească şi să-l pedepsească măcar cu amenințări, lăsând ca abia atunci hatârul să se împotrivească justiției, aşa cum se obişnuieşte uneori şi în împrejurări mai însemnate.

Policarpo nu vru să folosească prilejul în felul în care-l îmbia sfatul ei, spunându-i Cenotiei că astfel ar fi însemnat să jignească autoritatea prințului Arnaldo, care-l avea sub ocrotirea lui pe Antonio, şi s-o necăjească şi pe scumpa lui Auristela, care-l privea ca pe fratele ei; şi pe deasupra, crima lui fusese întâmplătoare şi nevoită, născută mai degrabă din nenorocire decât din răutate; şi pe lângă asta, nici n-ar fi avut de ce să-l tragă la răspundere, deoarece toți câți îl cunoşteau pe Clodio susțineau că pedeapsa aceea era pe măsura vinii lui, întrucât fusese cel mai mare clevetitor de pe lume.

— Cum adică, doamne – i-o întoarse Cenotia –, va să zică după ce deunăzi ne-am înțeles să-l popreşti şi să foloseşti prilejul acesta ca s-o ții în loc pe Auristela, acuma nici nu-ți mai trece prin gând s-o faci? Ei au să-şi ia tălpăşița, ea n-are să se mai întoarcă, tu ai să-ți plângi atunci năuceala şi gândul cel prost, când n-o să-ți mai fie de folos lacrimile şi nici n-ai să mai poți îndrepta în închipuire ceea ce vrei să săvârşeşti acuma sub cuvânt că eşti milos. Greşelile pe care le săvârşeşte îndrăgostitul ca să-şi împlinească dorința nu sunt greşeli, fiindcă nici ea nu-i a lui şi nici el nu le săvârşeşte pe ele, ci dragostea care-şi impune voința. Eşti rege, iar nedreptățile şi asprimile regilor sunt botezate cu numele de severitate. Dacă-l popreşti pe băiatul ăsta, faci loc dreptății, iar dacă-l slobozeşti, milostivirii, aşa încât şi-ntr-un fel şi-n altul ai să-ți întăreşti numele de bun pe care-l ai.

Aşa-l sfătuia Cenotia pe Policarpo care, singur şi-n tot locul, îşi frământa necontenit mintea, neştiind cum s-o oprească pe Auristela fără a-l jigni pe Arnaldo, de-a cărui vitejie şi putere avea cuvânt să se teamă; dar în toiul acestor chibzuiri ca şi-n toiul celor ale Sinforosei care, întrucât nu era nici atât de ascunsă, nici atât de crudă precum Cenotia, dorea să-l vadă plecat pe Periandro ca să poată nădăjdui că are să se întoarcă, sosi şi vremea ca Periandro să-şi urmeze istoria, pe care şi-o continuă precum urmează:

— Corabia mea zbura uşoară încotro îi căşuna vântului s-o poarte, fără ca vreunul dintre cei ce mergeam pe ea să se împotrivească drumului acestuia, cu toții lăsându-ne călătoria pe seama bunului plac al soartei, când văzurăm căzând din înaltul gabiei un marinar care, înainte de-a ajunge pe puntea navei, rămase atârnat de-o frânghie pe care şi-o înnodase în jurul gâtului. Am dat fuga şi i-am țăiat-o, împiedicându-l prin aceasta să-şi scurteze viața. Rămase ca mort şi fără cunoştință aproape două ceasuri, la capătul cărora îşi veni în fire şi după ce-l întrebarăm pricina deznădejdii lui, zise:

— Ara doi fii, unul de trei şi celălalt de patru ani, a căror mamă nu trece de douăzeci şi doi, sărăcia lor trecând însă de

orice hotar al închipuirii, fiindcă doar munca acestor mâini îi hrănea; şi aflându-mă eu acum în vârful gabiei, mi-am întors privirea către locul unde-i lăsasem şi ca şi cum aş fi izbutit să-i zăresc, i-am văzut stând în genunchi, cu mâinile ridicate la cer, rugându-se lui Dumnezeu pentru viaţa tatălui lor şi chemându-mă cu vorbe duioase; am văzut-o şi pe maica lor plângând şi făcându-mă cel mai nemilos dintre oameni. Toate acestea mi le-am închipuit cu asemenea tărie, încât sunt silit să spun că le-am văzut aievea, ca să nu le pun la-ndoială. Şi când am văzut că nava zboară şi mă-ndepărtează de ei, şi că nu ştiu unde mergem, şi că nimic sau mai nimic nu m-a silit să mă-mbarc pe ea, toate acestea mi-au întors mintea pe dos şi deznădejdea mi-a pus funia în mâini şi eu am petrecut-o pe după gât, ca să isprăvesc într-o clipă veacurile de suferinţă de care eram ameninţat.

Întâmplarea aceasta ne-a stârnit milă tuturor celor ce-l ascultam şi după ce l-am mângâiat şi aproape l-am încredinţat că ne vom întoarce curând, mulţumiţi şi bogaţi, am pus lângă el doi oameni de strajă, care să-l împiedice a-şi pune iarăşi în fapt gândul cel rău, şi l-am părăsit; iar eu, pentru ca nu cumva întâmplarea lui să trezească în închipuirea vreunuia dintre ceilalţi dorinţa de a face ca el, le-am spus că „cea mai mare laşitate din lume este sinuciderea, pentru că sinucigaşul însuşi arată că-i lipseşte curajul spre a îndura nenorocirile de care se teme. Şi ce nenorocire mai mare decât moartea îl poate oare lovi pe om? Şi aşa stând lucrurile, nu-i nici o nebunie să vrei s-o întârzii: prin viaţă, ursita cea rea se poate îndrepta şi îndulci, dar prin moartea deznădăjduită nu numai că nu li se pune capăt şi nu se îndreaptă, ci se înrăutăţesc şi reîncep. Spun asta, dragi prieteni, pentru ca nu cumva întâmplarea deznădăjduitului nostru soţ, pe care aţi văzut-o cu ochii voştri, să bage spaima în voi, căci astăzi chiar începem să-navigăm şi sufletul îmi spune că mii de izbânzi norocoase ne stau înainte şi neaşteaptă”.

Cu toţii i-au dat cuvântul unuia dintre ei ca să răspundă în numele tuturora, şi el vorbi precum urmează:

— Viteazule căpitan, în lucrurile asupra cărora chibzuim mult găsim totdeauna multe greutăți, şi-n faptele vitejeşti în care ne-aruncăm cată să lăsăm o câtime în seama judecății şi multe în seama norocului; iar cu cel pe care l-am -avut alegându-te pe tine drept căpitan al nostru, suntem siguri şi încredințați că vom dobândi toate acele fericite izbânzi de care vorbeşti. Rămâie-ne singure nevestele, rămâie-ne singuri copiii, plângă bătrânii noştri părinți, copleşească-i pe toți sărăcia, că cerurile, care-i hrănesc pe viermuşorii de apă, se vor îngriji să le dea o bucată de pâine şi oamenilor de pe pământ. Porunceşte, stăpâne, să se ridice pânzele, pune străji la gabii ca să vedem dacă descoperă prilejuri de a-ți arăta că noi, cei ce ne punem în slujba ta, suntem nu nesăbuiți, ci curajoşi.

Le-am mulțumit pentru răspunsul lor, am pus să se înalțe toate pânzele şi după ce am plutit toată ziua, straja de pe gabia mare a strigat în faptul zilei următoare:

— Corabie! Corabie!

L-au întrebat ce drum urmează şi cât pare a fi de mare.

Răspunse că e la fel de mare ca a noastră şi că o aveam la prova.

— Sus, dar, prieteni – am spus –, luați armele în mâini şi dovediți cu ele, dacă sunteți corsari, vitejia ce v-a făcut să vă părăsiți năvoadele.

Am poruncit numaidecât să se forțeze velele şi-n mai puțin de două ore am zărit şi-am ajuns din urmă corabia, pe care am atacat-o într-o clipă şi fără a-ntâmpina nici o împotrivire, au sărit într-însa peste patruzeci de soldați de-ai mei care n-au avut în cine-şi însângera săbiile, fiindcă nu erau decât câțiva marinari şi slujitori; şi cercetând-o cu grijă pe toată, au găsit într-o încăpere, prinşi într-un butuc de fier la gât şi depărtați unul de altul la vreo doi paşi, un bărbat cu înfățişare foarte aleasă şi o femeie de-o frumusețe mult peste mijlocie, iar în altă încăpere au găsit, întins pe un pat bogat, un bătrân venerabil, cu atâta prestanță, încât prezența lui ne-a insuflat respect tuturora. Nu s-a clintit din pat, pentru că nu putea, dar, săltându-se un pic, înălță capul şi spuse:

— Băgaţi-vă săbiile în teacă, domnilor, căci pe corabia aceasta nu veţi găsi vrăjmaşi pe care să vi le-ncercaţi, iar dacă nevoia e cea care vă împinge şi vă sileşte să îmbrăţişaţi meseria de-a vă căuta norocul pe spinarea celorlalţi, aflaţi atunci că aţi nimerit într-un loc ce are să vă facă fericiţi, nu pentru că aici pe navă s-ar găsi bogăţii şi giuvaeruri care să vă îmbogăţească, ci pentru că sunt eu într-însa, eu, Leopoldio, regele danilor.

Acest titlu de rege mi-a stârnit dorinţa să aflu ce întâmplări îl aduseseră pe un rege într-o asemenea singurătate şi lipsă de apărare. M-am apropiat de el şi l-am întrebat dacă spune adevărul, căci deşi înfăţişarea lui gravă mă făcea să cred că da, puţinătatea alaiului cu care naviga mă făcea s-o pun la-ndoială.

— Porunceşte, domnule – răspunse bătrânul –, să ţi se potolească oamenii şi dă-mi un pic de ascultare, şi-n puţine vorbe am să-ţi povestesc lucruri mari.

S-au potolit soţii mei şi împreună am ascultat cu luare-aminte ceea ce voia să ne spună, şi anume:

— Cerul m-a făcut rege peste regatul Daniei[103], moştenit de:1a părinţii mei, care au fost tot regi şi l-au moştenit şi ei de la înaintaşii lor, fără ca tirania sau altă uneltire să-i fi ajutat a se urca pe tron. M-am căsătorit în fragedă tinereţe cu o femeie de seama mea: a murit fără să-mi lase nici un urmaş. A trecut vremea, şi mulţi ani m-am restrâns în hotarele unei văduvii cinstite, dar, în cele din urmă, din vina mea, căci vina păcatelor săvârşite nimeni nu trebuie s-o arunce pe alţii, ci doar pe sine însuşi, zic, dar, că din vina mea am călcat strâmb şi-am căzut în vina de-a mă îndrăgosti de-o doamnă de onoare a soţiei *mele,* care, dacă s-ar îi purtat după cuviinţă, azi ar fi fost să fie ziua când ar £i ajuns regină, iar nu legată şi pusă în butuc, aşa cum aţi văzut-o pesemne. Femeia asta, prin urmare, fără a i se părea nedrept să prefere cărunteţii mele cârlionţii unui slujitor de-al meu, a fugit cu el şi nu s-a mulţumit doar să-mi răpească onoarea,

---

[103] *Dania:* Ţară de fantezie, care nu trebuie confundată cu Danemarca, menţionată ca atare de Cervantes.

ci a căutat să-mi ia, odată cu ea, şi viaţa, urzind împotrivă-mi asemenea uneltiri ascunse, asemenea înşelăciuni şi sforării, încât, de n-aş fi prins de veste din timp, capul mi-ar fi zburat de pe umeri atârnat de un cârlig în vânt, iar ale lor ar fi purtat coroanele regatului Daniel. În cele din urmă, le-am dibuit planurile la timp, dar atunci au aflat şi ei că am prins de veste ce-au pus la cale. Într-o noapte s-au îmbarcat pe-o corabie mică ce aştepta plecarea cu velele întinse, încercând să fugă de pedeapsa cuvenită crimei lor şi de năprazna furiei mele. Mi s-a dat de ştire, am zburat până pe ţărm purtat de aripile mâniei şi-am văzut că trecuseră douăzeci de ceasuri de când o porniseră în larg, şi atunci, orb de supărare şi turbat de dorinţa răzbunării, fără a mai sta să judec, m-am îmbarcat şi eu pe corabia asta şi-am pornit pe urmele lor, nu cu autoritatea şi alaiul unui rege, ci doar ca un duşman particular. I-am găsit după zece zile pe un ostrov numit al Focului; i-am luat fără de veste şi i-am prins şi vârâţi în butucul pe care-l veţi fi văzut, îi duceam în Dania ca să le dau, prin justiţie şi procese straşnice după dreptate, o pedeapsă pe măsura vinovăţiei lor. Iată adevărul adevărat, iată-i pe răufăcătorii care, vor, nu vor, îl întăresc, sunt regele Daniei şi vă făgăduiesc o sută de mii de galbeni nu fiindcă i-aş avea aici, ci fiindcă vă dau cuvântul meu de cinste să vi-i strâng şi să vi-i trimit oriunde veţi vrea, şi drept chezăşie, dacă nu-i de ajuns cuvântul meu, luaţi-mă cu voi pe corabia voastră, iar cu a mea, de fapt tot a voastră, lăsaţi să meargă vreo câţiva oameni de-ai mei şi s-aducă banii unde veţi porunci. Mai mult n-am ce să vă spun.

Soţii mei se uitau unii la alţii şi mă însărcinară pe mine să răspund în numele tuturora, deşi n-ar fi fost nevoie, deoarece eu, căpitan fiind, puteam şi eram dator s-o fac. Cu toate acestea, am ţinut să mă sfătuiesc cu Carino, cu Solercio şi cu alţi câţiva, ca nu cumva să creadă că voiam să mă împăunez cu autoritatea pe care mi-o dăduseră ei de bunăvoie, şi astfel, răspunsul ce i l-am dat regelui a fost următorul:

— Doamne, nouă celor de-aici nu nevoia ne-a pus armele în mâini, nici altă dorinţă de teapa celor nutrite de ambiţioşi;

noi căutăm hoți, umblăm să pedepsim tâlhari şi să nimicim piraţi şi de vreme ce tu eşti atât de departe de-a fi om de teapa asta, viața nu ți-e amenințată de armele noastre, ba chiar, de e nevoie să te slujim cu ele, nimic nu ne va putea împiedica s-o facem, şi deşi îți suntem recunoscători pentru bogata făgăduială a răscumpărării tale, te dezlegăm de ea, întrucât, nefiind captiv, nu eşti silit să ți-o îndeplineşti. Urmează-ți drumul în pace şi drept răsplată pentru că ai ieşit din întâlnirea cu noi mai bine decât te aşteptai, te rugăm din suflet să-i ierți pe vinovați, căci măreția regelui străluceşte mai mult când se arată milostiv decât necruțător.

Leopoldio ar fi vrut să mi se umilească la picioare, dar nu i-au îngăduit-o nici curtenia mea, nici boala lui. L-am rugat să-mi dea niscai praf de puşcă, dacă avea la el, şi să-şi împartă cu noi merindele, ceea ce a făcut întocmai. L-am mai sfătuit ca, dacă totuşi nu-i ierta pe cei doi duşmani ai lui, să-i lase pe corabia mea, urmând ca eu să-i las în vreun loc de unde să nu-i mai poată aduce vreo supărare.

Spuse că aşa are să facă, pentru că prezența vinovaților obişnuieşte să reaprindă jignirea în cel lovit.

Am dat poruncă să ne întoarcem numai decât pe corabia noastră cu praful de puşcă şi merindele împărțite de rege cu noi. Şi când să-i aducem şi pe cei doi prizonieri, sloboziți acum şi scoşi din butucul cel apăsător, nu ne-a mai îngăduit-o un vânt puternic ce s-a stârnit din senin şi a-ndepărtatele două corăbii una de alta, fără a le mai lăsa să se apropie.

De la bordul corăbiei mele mi-am luat rămas bun de la rege prin strigăte, iar el, purtat pe brațe de-ai lui, şi-a părăsit patul şi şi-a luat rămas bun de la noi.

Şi-acuma îmi iau şi eu rămas bun, fiindcă istorisirea celei de-a doua isprăvi mă sileşte să mă odihnesc înainte de-a intra în ea.

Capitolul XIV din Cartea a doua

Tuturora le făcu o deosebită plăcere să asculte felul în care-şi povestea Periandro ciudata peregrinare, fără doar lui Mauricio, care, apropiindu-se de urechea fiicei sale Transila, îi spuse:

— Pare-mi-se, Transila, că Periandro cu mai puține vorbe şi mai scurte ocolişuri şi le-ar putea istorisi pe cele ale vieții sale, deoarece n-avea rost să zăbovească vorbindu-ne atât de amănunțit despre serbările cu bărci, nici chiar despre nunțile pescarilor, fiindcă episoadele puse ca podoabă istoriilor nu trebuie să fie la fel de mari ca istoria însăşi; eu unul cred însă că Periandro, fără doar şi poate, vrea să ne dovedească mărimea iscusinței şi eleganța cuvintelor sale.

— Aşa o îi – răspunse Transila –; ce pot însă spune eu este că, fie lung, fie scurt în ce spune, totul e bun şi totul aduce desfătare.

Dar nimeni nu o simțea mai deplină, după cum cred că am mai spus-o, decât Sinforosa, căreia fiecare cuvânt rostit de Periandro atât de mult îi încânta sufletul, încât o făcea să-şi iasă din piele.

Gândurile încâlcite nu-l lăsau pe Policarpo să asculte cu prea multă luare-aminte vorbele lui Periandro, şi-ar fi vrut să: nu-i mai fi rămas nimic de spus, ca să-i lase lui mai multe de făcut, căci nădejdile mai apropiate de dobândirea binelui dorit sunt mult mai istovitoare decât cele depărtate şi greu de împlinit.

Şi-atâta era de mare dorința Sinforosei de-a auzi sfârşitul istoriei lui Periandro, încât îi rugă să se întrunească din nou cu toții a doua zi, când Periandro îşi urmă povestea în felul următor:

— Gândiți-vă, demnilor, la marinarii mei, tovarăşi şi soldați, mai bogați în faimă decât în aur, şi la mine, muncit de, bănuiala că nu mi-au văzut cu ochi buni mărinimia; şi cu toate că aceasta, născută atât din voia lor cât şi din a mea, a

dus la slobozenia lui Leopoldio, cum firile oamenilor nu sunt toate la fel, aveam de ce mă teme că nu toți erau mulțumiți şi că s-ar putea să li se pară greu de despăgubit pierderea, a o sută de mii de galbeni, câți le făgăduise Leopoldio pentru răscumpărarea lui, şi gândul acesta m-a împins să le spun:

— Prieteni, nimeni să nu fie mâhnit de prilejul pierdut ca să dobândim marea comoară cu care ne-a îmbiat regele, pentru că vreau să ştiți că o uncie de faimă bună face mai mult decât o livră de perle, şi asta n-o poate şti decât cel ce a prins gustul gloriei pe care ți-o dă bunul nume. Săracul pe care-l îmbogățeşte virtutea ajunge mai totdeauna faimos, aşa cum bogatul, dacă e păcătos, poate deveni şi chiar devine mârşav: mărinimia e una dintre cele mâi plăcute virtuți, din care se zămisleşte faima cea bună, şi ceea ce vă spun e atât de adevărat, încât nu se află mărinimos prost îmbrăcat, după cum nu se află zgârcit îmbrăcat bine.

Mă pregăteam să spun mai multe, întrucât mi se părea că toți mă ascultau cu plăcere, după cum mi-o arătau chipurile lor bucuroase, când vorbele mi-au fost smulse din gură de zărirea unei corăbii care, nu departe de-a noastră, naviga în volte prin fața noastră. Am dat alarma şi-am pornit în urmărirea ei cu toate velele întinse şi-n scurt timp am adus-o în bătaia tunurilor şi trăgând o lovitură oarbă, semn să coboare pânzele, a făcut întocmai, coborând pânzele de sus în jos.

Apropiindu-ne mai mult, am văzut pe-acea corabie unul din cele mai ciudate spectacole din lume: am văzut mai bine de patruzeci de bărbați atârnând spânzurați de catarge şi de vergi; împrejurarea m-a uluit şi abordând nava, soldații mei au sărit pe puntea ei, fără ca nimeni să li se împotrivească. Au găsit puntea plină de sânge şi de trupuri, de bărbați pe jumătate vii, unii cu capetele despicate, iar alții cu mâinile retezate; unul vărsa sânge, altul îşi dădea sufletul; acesta gemea dureros, iar acela urla fără ostoire. Erau semne că măcelul şi prăpădul acesta se săvârşiseră la vremea mesei, fiindcă mâncărurile înotau în sânge şi pocalele mânjite cu el mai păstrau mirosul vinului. În sfârşit, călcând pe morți şi păşind peste răniți, oamenii mei şi-au croit drum mai departe

şi în teugă, dădură de vreo douăsprezece femei nespus de frumoase, rânduite în chip de companie, şi-n fruntea lor una, părând a fi mai-marea lor, înarmată cu o platoşă argintie, atât de lucioasă şi de nepătată, încât putea sluji ca oglindă cui s-ar fi privit în ea; îşi pusese grumăjerul, dar nu pulparele şi nici brăţarele; purta în schimb chivără împodobită cu un şarpe încolăcit, bătut la rându-i în nenumărate şi felurite pietre colorate în fel şi chip; în mâini avea o suliţă, presărată de sus în jos cu ţinte de aur, şi cu leafă mare, făurită din oţel ascuţit şi lucitor, cu care arăta atât de vitează şi de chipeşă, încât vederea ei a fost de-ajuns ca să ţină-n loc iureşul soldaţilor mei, care s-au oprit şi cu uimită luare-aminte au început s-o privească.

Eu, care-o priveam de pe corabia mea, ca s-o văd mai bine am trecut pe corabia ei, tocmai când ea spunea:

— Creel, într-adevăr, o soldaţi, că vă cuprinde mai mult mirarea decât teama la vederea acestei mici companii de femei, cât despre noi, după răzbunarea jignirilor noastre, nimic nu mai poate isca în noi vreo temere; atacaţi-ne, de vă-mpinge setea de sânge, şi vărsaţi-ni-l pe-al nostru, luându-ne vieţile, căci, întrucât onoarea nu ne-o veţi lua, ni le vom socoti cheltuite cu folos. Sulpicia e numele meu, sunt nepoata lui Cratilo, regele Bituaniei[104]: unchiul meu m-a măritat cu marele Lampidio, pe cât de vestit prin neamul său pe-atât de bogat în darurile firii şi-ale sorţii. Mergeam amândoi să-l vedem pe unchiul meu, cu liniştea pe care ne-o putea oferi călătoria făcută-n mijlocul vasalilor şi slujitorilor noştri, îndatoraţi cu toţii prin binele pe care li l-am făcut totdeauna; dar frumuseţea şi vinul, care zăpăcesc şi minţile cele mai vii, le-au şters din amintire îndatoririle şi le-au pus în loc poftele desfrânării. Aseară au băut până au căzut într-un somn adânc, şi câţiva dintre ei, pe jumătate adormiţi, au pus mâna pe soţul meu şi luându-i viaţa, au început să-şi pună-n fapt gândul lor cel dezgustător. Cum însă e firesc ca fiecare să-şi apere viaţa, noi, vrând măcar să murim

[104] *Regele Bituaniei:* „Bituania” derivă poate de la Lituania, deşi, după cum se va vedea, „Bituania” e situată la latitudini mult mai nordice.

răzbunate, ne-am pus în apărare, profitând de puțina chibzuială cu care, în beția lor, se năpustiseră asupră-ne şi cu ajutorul câtorva arme luate de la ei şi-a patru slugi, ce ne-au sărit în ajutor, slobozi fiind de fumurile lui Bacchus, am făcut din ei ceea ce se vede după morții de pe punte şi ducându-ne răzbunarea şi mai departe, am făcut ca arborii şi vergile de-aici să poarte rodul pe care-l vedeți atârnând de ele: patruzeci sunt cei spânzurați şi să fi fost şi patruzeci de mii, tot ar fi murit, pentru că apărarea lor slabă sau neputincioasă, împreună cu mânia noastră, ar fi ajuns şi la o asemenea cruzime, dacă se poate numi aşa. Am bogății pe care le pot împărți, deşi mai bine zis pe care voi le puteți lua, neputând adăuga decât că vi le voi da bucuros. Luați-le, domnilor, şi nu vă atingeți de onoarea noastră, căci cu ea n-ați deveni bogați, ci mârşavi.

Vorbele Sulpiciei mi s-au părut atât de bine chibzuite, încât m-ar fi înduioşat chiar de-aş fi fost corsar adevărat.

Unul din pescarii mei zise atunci:

— Să mă omorâți dacă azi n-o s-avem parte de încă un rege Leopoldio, cu care viteazul nostru căpitan o să-şi arate firea obişnuită! Hai, domnule Periandro, vază-şi de drum nestingherită Sulpicia, că noi nu vrem altceva decât gloria de-a ne fi învins poftele fireşti!

— Aşa să fie – am răspuns eu –, dacă aşa vă e voia, prieteni, şi să ştiți că cerul nu lasă niciodată nerăsplătite asemenea fapte, după cum nici pe cele rele nepedepsite. Despuiați arborii de aceste fructe atât de rele, spălați puntea şi încredințați-le pe-aceste doamne, pe lângă libertatea lor, şi de dorința noastră de-a le sluji.

Porunca mi-a fost dusă la îndeplinire şi Sulpicia, plină de uimire şi de admirație, mi s-a smerit, de parcă nu izbutea să priceapă ce se întâmplă şi nu mai izbutea nici să-mi răspundă, iar tot ce-a putut face a fost să poruncească uneia dintre însoțitoarele ei să-i aducă sipetele cu giuvaeruri şi bani. Însoțitoarea făcu întocmai, şi-ntr-o clipă, ieşite parcă din pământ sau căzute din cer, mi-au fost puse în față patru sipete pline cu giuvaeruri şi bani. Sulpicia le-a deschis şi-a dezvăluit sub ochii pescarilor mei toată acea comoară care,

fără doar şi poate, în unii din ei a orbit gândul de a fi mărinimoşi, fiindcă e mare deosebire între a da ce stăpâneşti şi ai în mină şi a da ceea ce doar tragi nădejdea să stăpâneşti.

Sulpicia a scos o bogată salbă de aur, sclipind de mulțimea pietrelor scumpe cu care era bătută, şi a spus:

— Ia, viteazule căpitan, acest bogat odor, nu din altă pricină decât pentru simțământul cu care ți-e dăruită: e prinosul unei sărmane văduve ce ieri se vedea în culmea soartei celei prielnice, fiind sub ocrotirea soțului ei, pentru ca astăzi să se vadă la cheremul soldaților din jurul tău, cărora le poți împărți aceste comori ce au puterea, după cum se zice, de-a sfărâma şi stâncile.

La care eu am răspuns:

— Prinosurile unei doamne atât de mari trebuie prețuite ca şi cum ar fi milostenii.

Şi luând salba, m-am întors către soldații mei şi le-am spus:

— Giuvaerul acesta îmi aparține acum, soldați şi prieteni ai mei, şi astfel pot dispune de el ca de un lucru al meu, a-l cărui preț, mai presus, cred, de orice închipuire, nu îngăduie să fie dăruit unuia singur; să-l ia şi să-l păstreze cine va fi vrând dintre voi şi după ce veți găsi un cumpărător, prețul va fi împărțit între toți, şi să rămână neatins ceea ce vă oferă marea Sulpicia, fiindcă, printr-o asemenea faptă, şi faima voastră se înalță până aproape de cer.

La care unul răspunse:

— Am fi vrut, o bunule căpitan, să nu ne-o fi luat înainte cu sfatul ce ni l-ai dat, fiindcă ai fi văzut că eram gând la gând. Dă-i Sulpiciei salba înapoi; faima pe care ne-o făgăduieşti nu poate fi încinsă de vreo salbă, nici mărginită de vreun hotar.

Am rămas nespus de mulțumit de răspunsul soldaților mei, iar Sulpicia, uimită de puțina lor lăcomie.

În cele din urmă, ea m-a rugat să-i dau doisprezece soldați dintr-ai meu, ca să-i slujească drept paznici şi marinari, spre a-i duce corabia în Bituania. S-a făcut întocmai, cei

doisprezece pe care i-am ales fiind nespus de mulțumiți numai la gândul că se duceau să facă un bine.

Sulpicia ne-a aprovizionat cu vinuri minunate şi cu multe dulcețuri de care duceam lipsă. Bătea vânt prielnic pentru călătoria Sulpiciei şi pentru a noastră, care nu avea o țintă anume. Ne-am luat rămas bun de la ea. A aflat cum mă cheamă pe mine ca şi pe Carino şi Solercio şi strângându-ne pe noi trei în brațe, pe ceilalți i-a îmbrățişat cu privirea. Lăsând-o pe Sulpicia, care vărsa lacrimi izvorâte din plăcere şi din tristețe: din tristețe, pentru moartea soțului ei, din bucurie, pentru că s-a văzut liberă din mâinile celor pe care-i crezuse tâlhari, ne-am despărțit şi ne-am depărtat.

Uitam să vă spun cum i-am înapoiat Sulpiciei salba şi cum a primit-o doar la stăruințele mele neslăbite, socotind aproape ca o jignire că am prețuit-o atât de puțin, încât să i-o dau înapoi.

Am ținut sfat cu ai mei ce anume drum să urmăm şi ne-am decis să mergem încotro ne-o duce vântul, căci într-acolo aveau să plutească şi celelalte nave sau, cel puțin, dacă vântul nu le venea bine, aveau să navigheze în volte până ce avea să le fie prielnic.

Se lăsă între timp noaptea, limpede şi senină, şi eu, după ce l-am chemat pe un pescar marinar ce ne slujea drept timonier şi pilot, m-am aşezat pe castelul pupa şi-am început să scrutez cu luare-aminte cerul.

— Pun prinsoare – îi spuse atunci Mauricio Transilei, fiica lui – că Periandro are să-nceapă să ne descrie toată bolta cerească, de parcă relatarea mişcărilor cerului ar avea mare însemnătate pentru povestirea lui. Eu unul ard de nerăbdare să isprăvească odată, fiindcă dorința de-a pleca din țara asta nu mă lasă nici să petrec, nici să aflu care sunt stelele fixe şi care cele rătăcitoare, cu atât mai mult cu cât eu ştiu despre mişcările lor mai mult decât îmi poate spune el.

În vreme ce Mauricio şi Transila vorbeau astfel în şoaptă, Periandro îşi luă suflet, ea să-şi ducă mai departe istorisirea în chipul următor:

Capitolul XV din Cartea a doua

— Somnul şi tăcerea prindeau a pune stăpânire pe simțurile soților mei, iar eu mă pregăteam să-l întreb pe cel de lângă mine multe lucruri din cele de trebuință pentru a şti să te foloseşti de meşteşugul marinăriei, când dintr-o dată, a început să plouă pe corabie nu cu stropi, ci cu nori întregi de apă, de parcă toată marea s-ar fi înălțat până la vântul turbat şi de-acolo şi-ar fi dat drumul asupra navei.

Ne-am tulburat cu toții şi ridicându-ne în picioare, ne-am rotit privirea în toate părțile şi-am văzut mai pretutindeni cerul limpede, fără nici un semn de furtună, ceea ce ne-a umplut de spaimă şi uimire.

Într-acestea, cel de lângă mine zise:

— Nu-ncape îndoială, ploaia asta vine din apa revărsată prin ferestrele pe care le au sub ochi peştii aceia monstruoşi ce se numesc naufraganți[105] şi dacă-i aşa, suntem în mare primejdie de a pieri: trebuie să tragem cu toate tunurile, ca să se sperie de bubuitul lor.

Chiar atunci ani văzut înălțându-se şi aşezându-se pe corabie un gât ca de balaur înspăimântător, care smulse un marinar, îl îmbucă şi-l înghiți pe loc fără a mai avea nevoie să-l mestece.

---

[105] *naufraganți:* în original, *naufragos,* animale fantastice, în a căror realitate Cervantes credea, luându-şi informațiile din Olaus Magnus, *op. cit.,* cartea a XXI-a, şi Torquemada, *op. cit.,* cartea a VI-a, care-l descriu sub numele de *physeter.* După cum explică Schevill şi Bonilla în ediția lor din *Persiles (apud* J.B. Avalle Arce, *ed. cit.,* n. 241), *Cervantes* a luat *numele* de *náufrago* din legendele la planşele italiene ce-l reprezentau pe *physeter* distrugând corăbii şi provocând naufragii cumplite *(naufragi grandissimi).*

— Da, sunt naufraganți – zise pilotul –, să tragem oricum, cu ghiulele sau fără, pentru că doar zgomotul, iar nu lovitura, după cum am spus, ne poate scăpa.

Spaima îi năucise şi-şi pusese gheara pe marinari şi nu mai cutezau să se ridice-n picioare, ca să nu fie smulşi de dihăniile acelea; cu toate astea, dădură zor să tragă cu tunurile, unii să strige, iar alții să se repeadă la pompă ca să înapoieze apei apa. Am întins toate velele şi fugind ca de-o mare oştire de vrăjmaşi, am fugit de neaşteptata primejdie, cea mai mare în care ne aflasem până atunci.

A doua zi, la căderea nopții, ne-am pomenit lângă țărmul unei insule pe care nici unul dintre noi n-o cunoştea şi cu gândul de a ne reîmprospăta pe ea proviziile de apă, am hotărât să aşteptăm ziua fără a ne depărta de țărm. Am coborât velele, am aruncat ancorele şi ne-am lăsat în voia odihnei şi somnului trupurile muncite, pe care somnul a pus, blind şi moale, stăpânire.

În sfârşit, am debarcat cu toții şi-am păşit pe țărmul nespus de plăcut, cu nisip alcătuit, fără nici o exagerare, din bobițe de aur şi mărgăritare mărunte.

Pătrunzând mai în adânc, ni s-au înfățişat vederii pajişti cu ierburi, verzi nu pentru că erau ierburi, ci smaragde, verdeață pe care le-o întrețineau nu ape cristaline, după cum se spune de obicei, ci torente de diamante lichide ce, străbătând întreaga pajişte, păreau şerpi de cleştar.

Am dat apoi de-o pădure cu pomi feluriți, atât de frumoşi, încât ne-au minunat sufletele şi ne-au bucurat simțurile; de unii atârnau ciorchini de rubine ce păreau vişine sau vişine ce păreau boabe de rubine; de alții atârnau renete, ai căror obraji erau unul de roze, celălalt de topaz cum nu se poate mai fin; în altul se zăreau pere, cu mireasmă de ambră şi de culoarea cerului când apune soarele. Pe scurt, toate fructele de care avem ştire se aflau acolo gata coapte, fără a le stânjeni deosebirile de anotimp: totul era acolo primăvară, totul vară timpurie şi în toi, fără zăpuşeală, şi totul toamnă plăcută, într-adevăr de necrezut.

Cele văzute ne mulțumeau toate cele cinci simțuri: ochii, cu frumusețea şi mândrețea; urechile, cu clipocitul blind al

izvoarelor şi al pâraielor şi cu zvonul alcătuit din glasurile neînvățate ale nenumăratelor păsărele, care, sărind din copac în copac şi din ram în ram, păreau a-şi avea libertatea priponită în locul acela, nevoind şi neputând să şi-o recâştige; mirosul, cu parfumul răspândit de ierburi, flori şi fructe; gustul, cu dulceața pe care le-am încercat-o; pipăitul, cu ținutul lor în mână, părându-ni-se că ținem perlele Sudului, diamantele Indiei şi aurul din Tibar[106].

— Rău îmi pare – îi spuse cu acest prilej Ladislao socrului său Mauricio – că a murit Clodio, fiindcă, zău, multe vorbe i-ar fi scos lui Periandro despre felul cum vorbeşte.

—Taci, domnule – zise Transila, soția lui –, căci orice-ai zice, nu vei putea spune că Periandro nu-şi urmează bine povestirea.

Acesta, după cum s-a spus, când, dintr-o pricină sau alta, se amestecau în vorbă cei de față, îşi lua suflet ca să-şi ducă mai departe povestirile, care, dacă sunt lungi, chiar dacă-s bune, mai degrabă plictisesc decât bucură.

— Tot ce-am spus pân-acum nu e nimic – urmă Periandro –, fiindcă pentru ceea ce-mi rămâne de spus nu sunt minți s-o priceapă şi nici curtenii în stare s-o creadă, întoarceți-vă, domnilor, privirile şi gândiți-vă că vedeți ieşind din inima unei stânci, aşa cum am văzut noi, fără ca văzul să ne poată amăgi; zic c-am văzut ieşind din spărtura unei stânci mai întâi un sunet prea dulce, care ne-a izbit urechile şi ne-a făcut să ascultăm cu luare-aminte, alcătuit din felurite instrumente muzicale; apoi a ieşit un car, despre care n-aş putea spune din ce era făcut, dar voi spune ce formă avea, şi anume aceea a unei corăbii sparte, scăpată dintr-o mare furtună; era tras de douăsprezece momițe foarte puternice,

---

[106] *Tíbar:* Era scris cu majusculă, ca şi cum ar fi fost o entitate geografică; aşa îl şi considerau clasicii spanioli, Sebastian de Covarrubias consemnând în dicționarul său *(Tesoro de la lengua castellana o española,* 1611): „Tíbar, río que los Arabes Ilaman Etar" („Tíbar, râu pe care arabii îl numesc Etar"). În realitate, e un nume comun, *oro tíbar* însemnând aur pur (de la arab, *tibr,* pepită sau lingou de aur). Triburile din Africa Centrală numeau *tiber* sau *tibbar* pulberea de aur pe care o schimbau pe mărfurile europene.

jivine desfrânate. În car venea o preafrumoasă femeie, îmbrăcată într-o rochie somptuoasă, împodobită cu multe şi felurite culori, purtând pe cap o cunună de leandri galbeni şi amari. Venea rezemată într-un baston negru, de care stătea prinsă o tăbliță sau un blazon, purtând următoarele litere: SENZUALITATEA. După dânsa ieşiră multe alte femei frumoase, cu felurite instrumente în mâini, alcătuind o muzică ba veselă, ba tristă, dar toate neînchipuit de voioase.

Toți soții mei şi cu mine stăteam uluiți, de parcă am fi fost statui fără glas, ciopliți din piatră tare.

Senzualitatea veni lângă mine şi cu glas pe jumătate mânios, pe jumătate blând, îmi spuse:

— Faptul că-mi eşti vrăjmaş, mărinimosule tânăr, are să te coste dacă nu viața, cel puțin plăcerea.

Şi zicând acestea, trecu mai departe, iar fetele cu muzica smulseră, că aşa se poate spune, şapte-opt marinari de-ai mei şi-i luară cu ele, după care intrară iarăşi, pe urmele stăpânei lor, prin spărtura din stâncă.

M-am întors atunci către ai mei, ca să-i întreb ce părere au despre ceea ce văzuseră, dar m-a oprit alt glas sau alte glasuri ce ne-au ajuns la urechi, foarte deosebite de cele dinainte, fiindcă erau mai dulci şi mai desfătătoare şi veneau de la o ceată de preafrumoase, pare-se, fecioare, iar după călăuza lor, fecioare erau, fără doar şi poate, pentru că-n fruntea lor venea sora mea Auristela, despre cane, dacă nu mi-ar fi atât de apropiată, aş risipi câteva cuvinte întru lauda mai mult decât omeneştii ei frumuseți. Ce mi s-ar fi putut cere atunci ca eu să nu dau bucuros, în cinstea unei atât de bogate găsiri? Şi viața de mi s-ar fi cerut, n-aş fi refuzat-o, decât poate numai ca să nu pierd bunul găsit în chip atât de neaşteptat.

De-o parte şi de alta a surorii mele veneau două fecioare, iar una dintre ele mi-a spus:

— Înfrânarea şi Sfiala, prietene şi însoțitoare, o întovărăşim pururi pe Castitate, care azi a vrut să se ascundă sub înfățişarea iubitei tale surori Auristela, şi nu o vom părăsi până nu-şi va sfârşi în chip norocit muncile şi pribegiile în sfânta cetate a Romei.

Atunci, eu, atent la veşti atât de fericite, uimit de-o privelişte atât de frumoasă şi neîncrezător în noua şi ciudata întâmplare din pricina măreției sale şi-a surprinzătoarei sale iviri, am ridicat glasul ca să rostesc şi prin viu grai fericirea ce-mi umplea sufletul, şi vrând să zic: „o, fără de seamăn mângâietoare ale sufletului meu; odoare dragi[107] spre binele-mi găsite, dulci şi-mbucurătoare acuma şi oricând!", atât de mare a fost sforțarea pe care am făcut-o ca să rostesc aceasta, încât mi-am destrămat somnul, şi frumoasa vedenie a dispărut, iar eu m-am pomenit pe corabie, laolaltă cu toți ai mei, fără nici unul lipsă.

La care Constanza zise:

— Aşadar, domnule Periandro, ai dormit?

— Da – răspunse el –, fiindcă toate bunurile mele sunt visate.

— Într-adevăr— rosti Constanza –, mă şi gândeam s-o-ntreb pe doamna mea Auristela unde fusese în vremea când nu apăruse.

— În aşa fel – răspunse Auristela – şi-a povestit visul fratele meu, încât era cât pe ce a mă face să mă întreb dacă cele spuse de el sunt sau nu adevărate.

La care Mauricio adăugă:

— Pricina sunt puterile închipuirii, în care lucrurile obişnuiesc să se înfățişeze cu atâta înfocare, încât sunt învățate pe de rost şi rămân în memorie ca şi cum ar fi adevăruri, deşi nu sunt decât minciuni.

La toate acestea, Arnaldo tăcea şi cumpănea simțirile şi mărturiile cu care-şi povestea Periandro istoria, şi din nici una nu-şi putea lămuri bănuielile pe care i le strecurase în suflet răposatul clevetitor Clodio, cum că Auristela şi Periandro n-ar fi frați buni.

Cu toate acestea, zise:

— Urmează-ți, Periandro, povestea, fără a mai răszice şi visuri, fiindcă sufletele muncite le zămislesc totdeauna tulburi şi-n număr mare şi fiindcă neasemuita Sinforosa tot

---

[107] *odoare dragi...:* Parafrază după Garcilaso de la Vega, sonetul X. Vezi mai sus, n. 13.

aşteaptă să ajungi a spune de unde veneai întâia dată când ai sosit pe insula aceasta, de pe care ai plecat cu cununa de învingător a-l serbărilor ce se țin aici în fiecare an, în cinstea alegerii tatălui ei.

— Desfătarea celor visate – răspunse Periandro – m-a făcut să nu bag de seamă cât de sterpe sunt digresiunile în orice povestiri, când bine e ca acestea să fie scurte, nu lungite.

Policarpo tăcea, cu ochii îndeletnicindu-se s-o privească pe Auristela şi cu gândul să se gândească la ea, şi, ca atare, lui nu-i păsa deloc, sau prea puțin, că Periandro tace sau vorbeşte, iar acesta din urmă, dându-şi, în sfârşit, seama că unii se plictisiseră de lunga lui vorbire, se hotărî s-o continue mai pe scurt şi-n cât mai puține cuvinte cu putință. Şi astfel spuse:

Capitolul XVI din Cartea a doua

Periandro îşi urmează istoria

— M-am trezit din somn, după cum am spus. Am ținut sfat cu tovarăşii mei ce drum să urmăm şi s-a hotărât să mergem încotro ne-o purta vântul, căci de vreme ce umblam în căutarea piraților, care nu navighează niciodată împotriva vântului, era neîndoielnic că aveam să-i găsim. Şi atât de rău mă prostisem, încât i-am întrebat pe Călino şi Solercio dacă-şi văzuseră soțiile în tovărăşia surorii mele Auristela când o văzusem eu în vis. Au râs de întrebarea mea şi m-au pus, ba chiar m-au silit, să le povestesc visul.

Două luni am colindat marea fără a ni se întâmpla nimic vrednic de luat în seamă, deşi am descotorosit-o de mai bine de şaizeci de corăbii de corsari, ale căror prăzi, întrucât de data asta erau corsari adevărați, ni le-am însuşit şi le-am trecut pe corabia noastră, şi ne-am umplut-o cu nenumărate trofee, drept care soții mei se bucurau şi nu mai regretau că-şi schimbaseră meseria de pescari cu aceea de pirați,

deoarece ei nu erau hoți decât de hoți şi nu furau decât ce era de furat.

S-a întâmplat însă ca într-o noapte să ne răpească un vânt îndârjit, care, fără a ne mai îngădui să strângem sau să slăbim măcar velele, ni le-a întins şi ni le-a hăituit aşa cum le-a prins, astfel încât, după cum am spus, am navigat mai bine de-o lună pe acelaşi drum, până când, după ce pilotul meu luă înălțimea polului în locul unde ne purtase vântul şi socotind cam câte leghe făceam pe ceas ca şi zilele de când începusem să navigăm, am aflat că făcusem în jur de patru sute de leghe. Pilotul a luat iarăşi înălțimea şi-a văzut că era sub Nord, în largul coastelor Norvegiei şi cu strigăt mare şi mai mare mâhnire, zise:

— Nefericiții de noi, dacă vântul nu ne-ngăduie să facem cale-ntoarsă ca să urmăm alt drum, în acesta se va isprăvi şi drumul vieții noastre, deoarece suntem în Marea Glacială, adică în marea înghețată, şi dacă înghețul ne prinde aici, vom rămâne împietriți în apele astea.

Nici nu sfârşi bine vorba, c-am şi simțit că nava se loveşte în coaste şi-n chilă parcă de nişte stânci mişcătoare, semn că marea şi începuse să înghețe şi munții ei de gheață, ce se alcătuiau pe dinăuntru, împiedicau înaintarea corăbiei.

Am strâns numaidecât pânzele ea nu cumva nava, izbindu-se, să ni se spargă, şi toată ziua şi noaptea aceea apele au înghețat atât de straşnic şi s-au strâns atât de tare, încât prinzându-ne la mijloc, au lăsat corabia încrustată în ele, aidoma pietrei într-un inel.

Aproape în aceeaşi clipă, gerul începu să ne amorțească trupurile şi să ne-ntristeze sufletele şi după ce şi frica îşi săvârşi lucrarea, măsurând primejdia vădită, nu ne-am dat mai multe zile de viață decât cele câte ne mai puteau hrăni merindele de pe corabie, care merinde au început a fi chivernisite cu grijă şi date numai după tain, atât de mizer şi de neîndestulător, încât în scurt timp am început să murim de foame.

Ne-am rotit privirile în toate părțile şi n-am zărit nimic care să ne însuflețească nădejdea, fără numai o mogâldeață

neagră aflată, după părerea noastră, la o depărtare de şase până la opt mile de noi, dar numaidecât ne-am închipuit că trebuie să fie vreo corabie, întemnițată şi ea de obştească nenorocire a înghețului.

Primejdia asta e mai amenințătoare şi le întrece pe toate cele fără de număr în care m-am văzut gata să-mi pierd viața, fiindcă o frică prelungită şi-o groază nestăpânită ostenesc sufletul mai rău decât o moarte fulgerătoare; căci în sfârşitul subit eşti cruțat de spaimele şi temerile pe care moartea le-aduce cu sine şi care sunt de obicei la fel de amarnice ca şi însăşi moartea. Prin urmare, moartea ce ne amenința, pe cât de înfometată pe-atât de lungă, ne-a făcut să luăm o hotărâre, dacă nu deznădăjduită, cel puțin temerară, şi anume ne-am gândit că dacă ni se isprăvesc merindele, sfârşitul prin înfometare era cea mai turbată moarte pe care şi-o poate închipui mintea omenească, aşa încât ne-am decis să părăsim nava şi să mergem pe gheață ca să vedem dacă, în cea zărită de noi, nu se va fi găsind ceva ce să ne fie de folos, fie de bunăvoie, fie cu sila.

Ne-am pus gândul în faptă şi într-o clipă, apele văzură păşind pe ele, cu picioarele, uscate, o companie de ostaşi puțini la număr, dar nespus de viteji; şi călăuziți de mine, alunecând, căzând şi ridicându-ne, am ajuns la cealaltă corabie, aproape la fel de mare ca a noastră.

Pe ea se aflau oameni rezemați de bord şi ghicind rostul venirii noastre, unul din ei prinse a striga către noi:

— De ce veniți oare, oameni deznădăjduiți? Ce căutați? Veniți cumva să ne grăbiți moartea şi să muriți împreună cu noi? Întoarceți-vă la corabia voastră şi dacă duceți lipsă de hrană, roadeți funiile şi ghiftuiți-vă pântecele cu lemne călăfătuite, de-i cu putință! Căci gândul că vă vom ospeți este un gând deşert şi potrivnic rânduielilor milosteniei, care trebuie să-nceapă de la noi înşine. Se zice că înghețul care ne ține în loc durează de obicei două luni; avem hrană pentru cincisprezece zile: las la socotința voastră dacă e bine s-o împărțim cu voi.

La care eu i-am răspuns:

— În primejdiile de moarte, raţiunea e călcată în picioare, nici un respect nu mai are preţ şi nici o măsură nu mai e păstrată. Primiţi-ne pe corabia voastră de bunăvoie, avem s-aducem într-însa şi proviziile rămase într-a noastră, şi să le mâncăm prieteneşte, înainte ca nevoia silnică să ne facă să punem mina pe arme şi să ne folosim de forţă.

Le-am răspuns astfel, crezând că nu spun adevărul în privinţa câtimii de hrană de care vorbeau. Ei însă, văzându-se superiori şi avantajaţi ca poziţie, nu s-au temut de ameninţările noastre şi nu ne-au îndeplinit rugăminţile, ci s-au repezit la arme şi s-au orânduit pentru apărare. Ai noştri, pe care deznădejdea i-a făcut din viteji mai mull decât viteji, adăugind noi avânturi îndrăznelii, s-au năpustit asupra corăbiei şi aproape fără să sufere vreo rană, au intrat într-însa şi-au cucerit-o, după care s-a ridicat un glas dintre noi cerând să le luăm tuturora viaţa, ca să economisim şi gloanţe, şi stomacuri de umplut cu hrana pe care aveam s-o găsim în corabie.

Eu am fost de altă părere şi poate pentru că a mea a fost cea bună, ne-a ajutat şi cerul, după cum voi spune mai departe. Deşi mai întâi vreau să vă spun că nava cu pricina era cea a corsarilor care le răpiseră pe sora mea şi pe cele două pescăriţe proaspăt măritate.

De cum am recunoscut-o, am şi-nceput să strig:

— Unde oare ne ţineţi sufletele, hoţilor? Unde sunt vieţile pe care ni le-aţi furat? Ce-aţi făcut cu sora mea Auristela şi cu cele două, Selviana şi Leoncia, părţi, jumătăţi ale inimilor bunilor mei prieteni Carino şi Solercio?

La care unul mi-a răspuns:

— Pe femeile astea de pescari de care vorbeşti, căpitanul nostru, mort între timp, le-a vândut lui Arnaldo, prinţul Danemarcei.

— E adevărat – zise atunci Arnaldo – că le-am cumpărat pe Auristela şi pe Cloelia, doica ei, ca şi pe alte două preafrumoase fecioare de la nişte piraţi care ni le-au vândut, şi nu la preţul meritat de ele.

— Sfinte Doamne – zise Rutilio cu acest prilej –, cu ce ocoluri şi cu ce verigi ajunge de se leagă istoria ta ciudată, o Periandro!

— Rogu-te pe datoria ce-o ai faţă de dorinţa noastră a tuturora de a-ţi sluji – adăugă Sinforosa –, scurtează-ţi povestea, o cronicarule pe cât de-adevărat pe-atât de plăcut!

— Aşa voi face – răspunse Periandro –, dacă e cu putinţă ca lucruri mari să se cuprindă în vorbe scurte.

Capitolul XVII din Cartea a doua

Toată această zăbavă în povestea lui Periandro se vădea a fi atât de potrivnică placului lui Policarpo, încât acesta nici nu-l putea asculta cu luare-aminte, nici nu-i îngăduia să chibzuiască temeinic ce trebuie să facă spre a rămâne cu Auristela. Fără să-şi ştirbească reputaţia de om mărinimos şi de iubitor al adevărului, pe care o avea, cântărea calitatea oaspeţilor săi, dintre care în frunte îi apărea Arnaldo, prinţ al Danemarcei, nu prin alegere, ci prin moştenire; sub felul de a fi al lui Periandro, sub noblețea şi strălucirea lui, descoperea un personaj cu vază, iar sub frumusețea Auristelei pe o mare doamnă. Ar fi vrut bucuros să-şi vadă împlinite dorinţele fără piedici, fără ocolişuri sau născociri, acoperind orice greutate şi orice părere potrivnică sub vălul matrimoniului care, deşi anii mulţi nu i-l îngăduiau, se putea încă trece cu vederea, fiindcă, la orice vârstă, mai bine e să te căsătoreşti decât să te pârjoleşti[108].

Gândurile îi erau îmboldite şi aprinse de către cele ce-o aprindeau şi-o necăjeau pe celuitoarea Cenotia, cu care se

[108] *mai bine e să te căsătoreşti decât să te pârjoleşti:* Cuvinte ale Sfântului Pavel, I *Corinteni,* 7, 9: „Mai bine este să se căsătorească decât să ardă” („Melius est enim nubere, quam uri”).

înțelesese ca, înainte de a-l mai asculta pe Periandro, să se pună în fapt planul ei şi după două nopți, să se sune o alarmă închipuită în cetate şi să se dea foc palatului din trei-patru părți, astfel încât toți cei ce s-ar fi aflat într-însul să fie nevoiți să se pună la adăpost, stârnindu-se neapărat tulburare şi vălmăşag, în toiul cărora oameni dinainte tocmiți aveau să-i răpească pe tânărul barbar Antonio şi pe frumoasa Auristela, şi de asemenea avea să-i poruncească Policarpei, fiica sa, pătrunsă de milă creştinească, să-i înştiințeze pe Arnaldo şi Periandro de primejdia ce avea să-i amenințe, fără a le dezvălui răpirea, ci numai arătându-le cum să scape ei, şi anume să dea fuga pe țărm, unde aveau să găsească în port o ghimie gata să-i primească.

Veni noaptea şi la trei ceasuri, începu alarma, stârnind tulburare şi larmă printre toți locuitorii oraşului. Prinse a străluci focul, şi-n văpaia lui se-ntețea şi cea din pieptul lui Policarpo. Fiica lui se grăbi, nu tulburată, ci calmă, să le dea de ştire lui Arnaldo şi lui Periandro despre planurile tatălui ei, îndrăgostit şi trădător, planuri ce urmăreau ca Auristela şi flăcăul barbar să rămână cu el, fără însă nici un semn care să-l facă de ocară.

Auzind acestea, Arnaldo şi Periandro îi chemai ă pe Auristela, pe Mauricio şi pe Ladislao, pe barbarii tată şi fiu, pe Ricla, Constanza şi Rutilio şi mulțumindu-i Policarpei pentru înştiințare, se strânseră grămadă şi cu bărbații în frunte, urmară sfatul Policarpei, găsiră trecere nestânjenită până-n port şi adăpost sigur în ghimie, pilotul şi marinarii căreia fuseseră preveniți şi mituiți de către Policarpa, pentru ca de îndată ce oamenii aceia, aidoma unor fugari, aveau să se îmbarce, să şi iasă în larg şi să nu se mai oprească cu ei decât în Anglia sau în alt loc mai depărtat de insula aceea.

Printre țipetele nedesluşite şi strigătele necontenite: „La arme! la arme!”, printre trosnetele focului mistuitor care parcă ştia că are învoire de la stăpânul acelor palate să le ardă, Policarpo umbla tăinuit, pândind ca răpirea Auristelei să fie dusă la bun sfârşit, în timp ce vrăjitoarea Cenotia o aştepta şi ea pe cea a lui Antonio, dar când văzu, după cum

i-o spunea adevărul şi i-o prezicea sufletul, că se îmbarcaseră cu toţii, fără să rămână măcar unul, porunci grabnic ca toate bastioanele şi toate corăbiile din port să deschidă focul asupra corăbiei cu fugarii, din care pricină iarăşi spori zgomotul şi spaima străbătu inimile tuturor locuitorilor cetăţii, care nu ştiau ce duşmani îi atacau sau ce întâmplări negândite îi covârşeau.

Într-acestea, îndrăgostita Sinforosa, fără a şti ce s-a pus la cale, îşi căută mântuirea în iuţeala picioarelor şi-şi puse nădejdea în nevinovăţia ei şi cu paşi împleticiţi şi temători, urcă într-un foişor înalt al palatului, după părerea ei ferit de focul ce mistuia restul clădirii. Împreună cu ea izbuti să se închidă acolo şi sora ei Policarpa, care-i povesti, ca şi cum ar fi văzut cu ochii ei, fuga oaspeţilor lor, veşti ce-o făcură pe Sinforosa să-şi piardă cunoştinţa, iar pe Policarpa să se căiască de-a i le fi dat. Se lumina între timp de ziuă, prielnică tuturor celor ce trăgeau nădejde ca la lumina ei să descopere pricina sau pricinile catastrofei ce se abătuse asupra lor, dar în inima lui Policarpo se lăsa noaptea celei mai adânci întristări din câte se pot închipui. Cenotia îşi muşca mâinile şi-şi blestema ştiinţa cea amăgitoare şi făgăduielile blestemaţilor ei de învăţători. Doar Sinforosa era încă pradă leşinului şi doar sora ei îi plângea nenorocirea, fără a uită să-i dea ajutorul ce-i stătea în puteri, spre a o face să-şi vină în simţiri, îşi veni în cele din urmă, şi-şi aruncă ochii spre mare. Văzu zburând ghimia în care i se ducea jumătatea sufletului ei[109] sau partea lui cea mai bună. Şi ca şi cum ar fi fost altă amăgită şi o nouă Didonă[110] plângându-se de alt Enea, trimiţând suspinuri către cer, lacrimi către pământ şi strigăte-n văzduh, rosti vorbele acestea sau altele asemănătoare:

— O frumosule oaspete, venit spre nenorocirea mea pe-aceste ţărmuri, nu amăgitor, da, fiindcă nici măcar n-am fost atât de fericită, încât să-mi spui vorbe de dragoste ca să mă

---

[109] Vezi mai sus, n. 12.

[110] o *nouă Didonă:* Trimitere la *Eneida,* VI, epopee care constituie un model pentru această „epopee în proză" care e *Persiles.*

amăgeşti! Coboară pânzele sau măcar slăbeşte-le un pic, ca să se lungească răgazul cât ochii mei îți vor mai zări vasul, a cărui vedere, numai pentru că te afli într-însul, mă mângâie. Ia seama, stăpâne, că fugi de cine te urmează, te-ndepărtezi de cine te caută şi arăți ură cui te adoră, sunt fiică de rege şi mă mulțumesc să-ți fiu roabă. Şi dacă n-am destulă frumusețe ca să-ți încânt ochii, am dorințe ce pot umple golurile celor mai înalte doruri ale iubirii. Nu te uita că aici arde toată cetatea, căci dacă te-ai întoarce, pârjolul acesta ar sluji drept lumini de bucurie pentru înapoierea ta. Am bogății, veloce fugar al meu, ascunse într-un loc unde focul, şi de le-ar căuta încă, nu le-ar găsi, fiindcă le păstrează cerul doar pentru tine.

Apoi vorbi iarăşi cu sora ei şi-i spuse:

— Nu ți se pare, surioară, că velele s-au strâns nițel? Nu ți se pare că nu mai merge la fel de iute? Vai, Doamne! Dacă o fi având mustrări de cuget? Vai, Doamne, dacă remora[111] voinței mele o fi ținând în loc corăbioara!

— Vai, surioară – răspunse Policarpa –, nu te amăgi, căci dorințele şi amăgirile fac îndeobşte casă bună. Corabia zboară fără s-o țină-n loc, cum zici tu, remora voinței tale, ci fe împinsă de vântul multelor tale suspinuri.

În clipa aceea năvăli peste ele regele, tatăl lor, care, aidoma fiicei sale, vru să vadă din turnul cel înalt, cu toate că nu se mai desluşea, nu jumătatea, ci tot sufletul său ce-l părăsise.

Oamenii care-şi luaseră sarcina să dea foc palatului şi-o luară şi pe-aceea de a-l stinge. Cetățenii aflară pricina zarvei şi patima josnică a regelui lor Policarpo, ca şi înşelăciunile şi sfaturile vrăjitoarei Cenotia şi în aceeaşi zi, pe el îl dădură jos de pe tron, iar pe Cenotia o ridicară în furci.

Sinforosei şi Policarpei li se arătă respectul cuvenit, şi norocul le fu pe măsura meritelor, dar nu astfel încât Sinforosa să-şi dobândească sfârşitul fericit al dorințelor, pentru că soarta îi păstra lui Periandro mai norocite împliniri.

---

[111] *remora:* Vezi mai sus, n. 44.

Cei de pe corabie, văzându-se cu toţii împreună şi liberi, nu mai conteneau să aducă mulţumiri cerului pentru izbânda lor. Cu acest prilej aflară încă o dată planurile trădătoare ale lui Policarpo, dar nu li se părură chiar atât de trădătoare, încât să nu le găsească şi o scuză în împrejurarea că fuseseră urzite de iubire; scuză îndestulătoare şi pentru greşeli mai mari[112], căci atunci când patima iubirii, pune stăpânire pe un suflet, nu-i cugetare cu care s-o nimerească, nici raţiune pe care să n-o calce.

Vremea era senină şi în pofida vuitului larg[113], marea era liniştită. Ţinta călătoriei lor era Anglia, de unde gândeau s-o apuce pe calea cea mai potrivită fiecăruia, şi navigau atât de tihnit, încât nu-i făcea să tresară nici o bănuială şi nici o teamă de vreo întâmplare potrivnică.

Trei zile ţinu liniştea mării şi trei zile suflă prielnic vântul, până când, în cea de-a patra zi, la apusul soarelui, vântul prinse a se zburli şi marea a se nelinişti, şi teama de o furtună puternică începu a-i îngândura pe corăbieri, căci nestatornicia vieţilor noastre şi-a mării *se* aseamănă prin faptul că nu făgăduiesc nici siguranţă, nici trăinicie vreme îndelungată. Norocul vru însă ca tocmai când îi apăsa temerea asta, să descopere în apropierea lor un ostrov recunoscut numaidecât de marinari, care spuseră că se numeşte al Sihăstriilor, pricină de nu puţină bucurie, deoarece se ştia că aici sunt două mici golfuri destul de încăpătoare pentru ca într-însele să se adăpostească de orice vânturi peste douăzeci de corăbii, şi atât de bune, în sfârşit, încât puteau sluji drept porturi ocrotitoare.

Mai spuseră de asemenea că într-una din sihăstrii vieţuia ca sihastru un cavaler nobil, francez, pe nume Renato, iar în cealaltă sihăstrie o doamnă franţuzoaică, pe nume Eusebia,

---

[112] *greşeli mai mari:* Vezi mai sus, n. 85.

[113] *vânt larg* (În original *viento largo):* „Vânt care bate dintr-un sector de 3 carturi, începând de la travers spre pupa în fiecare bord. Pe un astfel de vânt, velierele şi ambarcaţiunile cu vele au cea mai convenabilă aliură” *(Lexicon maritim englez-român,* Editura Ştiinţifică, 1971, p. 761, la *wind abaft the beam).*

povestea celor doi fiind cea mai ciudată din câte se pomeniseră cândva.

Dorința de-a o afla şi aceea de-a se feri de furtună, dacă era să vină, îi făcură pe toți să-ndrepte prova într-acolo. Făcură întocmai, cu atâta iscusință, încât dădură curând de unul din cele două golfuri, unde lăsară ancora fără a-ntâmpina nici o piedică, şi Arnaldo, înştiințat fiind că pe ostrov nu sunt alte suflete în afara sihastrului şi-a sihastrei mai sus pomeniți, şi vrând să le facă pe plac Auristelei şi Transilei, pe care marea le ostenise, şi după ce se sfătui şi cu Mauricio, Ladislao, Rutilio şi Periandro, porunci să fie coborâtă barca şi să meargă cu toții pe uscat ca să petreacă noaptea în tihnă, scutiți de clătinările mării. Şi cu toate că făcură întocmai, barbarul Antonio fu de părere ca el şi cu fiul său, precum şi Ladislao şi Rutilio, să rămână de pază pe corabie, deoarece credința marinarilor, prea puțin pusă la încercare, nu le-ngăduia să se încreadă pe de-a-ntregul în ei.

Şi într-adevăr, pe corabie au rămas cei doi Antonio, tatăl şi fiul, cu toți marinarii, căci pentru ei pământul cel mai bun sunt scândurile cătrănite ale corăbiilor lor; mai bine le miros lor smoala, catranul şi răşina de pe corăbii decât trandafirii, florile şi ştirul din grădini celorlalți oameni.

La umbra unei stânci, cei de pe uscat se adăpostiră de vânt, iar la văpaia focului mare, pe care-l făcură într-o clipită din vreascuri mărunți te, se apărară de frig şi obişnuiți să treacă deseori prin restrişti asemănătoare, trecură şi prin cea a nopții acesteia fără nici o amărăciune; si mai mult încă, mulțumită mângâierii ce le-o aduse Periandro, reluându-şi, la rugămintea Transilei, istorisirea, pe care, deşi se împotrivea, totuşi în fața sporului de rugămințI ale lui Arnaldo, Ladislao şi Mauricio, ajutați de Auristela ca şi de prilej şi vreme, fu nevoit să şi-o continue astfel:

Capitolul XVIII din Cartea a doua

— Dacă-i adevărat, cum şi este, că-i nespus de plăcut să povesteşti despre furtună la ceas de linişte, şi despre primejdiile războiului trecut la vremea păcii de acum, şi despre chinurile bolii la vreme de sănătate, plăcut are să-mi fie şi mie acuma să-mi istorisesc muncile în tihna de față, căci deşi nu pot încă spune că am scăpat de ele, pot adeveri, de mari şi multe ce-au fost, că acum am parte de odihnă, întrucât stă în firea sorții omeneşti ca, atunci când prind a creşte, cele bune să se cheme parcă unele pe altele şi să nu se mai oprească nicăieri, cu cele rele lucrurile petrecându-se la fel.

Muncile pe care le-am îndurat până acum îmi închipui c-au ajuns pe cea din urmă treaptă a destinului nefericit şi că urmează neapărat să descrească: dacă-n toiul muncilor nu urmează încercarea morții, care e cea mai de pe urmă din toate, trebuie să urmeze şi schimbarea, nu de la un rău la altul, ci de la un rău la bine şi de la bine la mai bine, iar binele în care mă aflu azi, având-o cu mine pe sora mea, pricina adevărată şi sigură a tot ce-i rău şi bine pentru mine, mă încredințează şi-mi făgăduieşte că am să ajung fără îndoială pe culmea celor mai mari norociri pe care mi le-aş putea dori. Şi astfel, cu gândul acesta fericit, spun că am rămas pe corabia vrăjmaşilor noştri învinşi, unde-am aflat, după cum am mai spus, cum le vânduseră pe sora mea şi pe cele două pescărițe proaspăt măritate, ca şi pe Cloelia, prințului Arnaldo aici de față.

În vreme ce oamenii mei cercetau şi cântăreau merindele aflate în corabia încremenită, am văzut că, deodată şi pe nepusă masă, dinspre țărm vine spre noi o oaste de oameni înarmați, alcătuită din peste patru mii de inşi. Priveliştea asta ne-a lăsat mai înghețați decât însăşi marea, şi-am pus nuna pe arme mai mult ca să arătăm că suntem bărbați decât cu gândul să ne apărăm;

Umblau pe-un singur picior, dându-se cu dreptul pe călcâiul sting, şi astfel se-mpingeau şi-alunecau pe mare un răstimp îndelungat, iar apoi, repetând opintirea, alunecau iarăşi o bună bucată de drum[114], şi-n felul acesta, au ajuns într-o clipită lângă noi şi ne-au înconjurat din toate părțile, iar unul dintre ei, care, după cum am aflat mai apoi, era căpitanul tuturora, apropiindu-se de corabia noastră la o distanță de la care putea fi auzit şi învederându-şi dorința de pace cu ajutorul unei pânze albe, pe care-o flutura cu brațul, grăi cu glas limpede pe leşeşte:

— Cratilo, rege al Bituaniei şi stăpân al acestor mări, are obiceiul să le cerceteze cu oameni înarmați şi să scoată din ele navele oprite-n loc de gheață sau cel puțin oamenii şi mărfurile ce se vor fi găsind în ele, drept folos mulțumindu-se să şi le însuşească. Dacă vă veți supune acestei învoieli, fără să vă apărați, vă veți bucura de viețile şi de libertatea voastră, căci nimeni nu vă va înrobi în nici un chip; gândiți-vă bine, iar dacă nu, pregătiți-vă să vă apărați de armele noastre, necurmat învingătoare.

Mi-a plăcut scurtimea şi hotărârea celui ce ne vorbea. I-am răspuns că trebuie să mă sfătuiesc cu ai noştri, iar pescarii mei mi-au spus că sfârşitul tuturor nenorocirilor, şi cea mai mare dintre ele, este să-ți pierzi viața, pe care trebuie să ți-o susții prin toate mijloacele cu putință, afară de cele ce țin de ticăloşie, şi că, de vreme ce în învoielile ce ni se ofereau nu era vorba de aşa ceva, iar de pierderea vieții eram la fel de siguri pe cât de îndoielnică ne era apărarea, bine-ar fi să ne predăm şi să lăsăm să-şi facă mendrele soarta cea rea care ne prigonea atunci, deoarece s-ar fi putut să ne păstreze pentru un prilej mai bun.

Aproape cu vorbele acestea i-am răspuns căpitanului trupei şi pe loc, mai mult cu arătare de război decât cu dovezi de pace, s-au năpustit asupra corăbiei şi într-o clipă au prădat-o în întregime şi-au mutat tot ce se afla într-însa,

---

[114] Una din primele descrieri în literatură ale mersului pe schiuri, pentru care Cervantes a avut la îndemână obişnuitele sale surse: Olaus Magnus sau Torquemada.

până şi tunurile şi otgoanele, pe nişte piei de bou pe care lentinseseră pe gheață şi legându-le deasupra, a fost cu putință să le ducă, trăgându-le cu frânghii, fără să se piardă nimic. Au furat în acelaşi chip şi tot ce-au găsit în cealaltă corabie a noastră şi punându-ne şi pe noi pe alte piei, scoțând strigăte vesele, ne-au tras şi ne-au dus pe uscat, care trebuie să fi tot fost la vreo douăzeci de mile de locul unde se afla corabia. Cred că merita să vedeți o asemenea mulțime de oameni mergând pe ape

fără să se ude la picioare şi fără a fi nevoie să facă cerul vreuna din minunile lui. În sfârşit, în noaptea aceea am ajuns la mal, de unde n-am plecat decât a doua zi de dimineață, când am văzut țărmul încununat de un număr nesfârşit de oameni ce veniseră să vadă prinderea înghețaților şi degeraților.

Printre ei, călare pe un cal frumos, venea regele Cratilo, pe care l-am recunoscut după însemnele regeşti ce-l împodobeau: alături de el, tot călare, venea o preafrumoasă femeie, înarmată cu nişte arme albe, pe care nu izbutea să i le ascundă pe deplin un văi negru ce le acoperea. Privirea mia fost atrasă deopotrivă de înfățişarea ei aleasă şi de chipeşia regelui Cratilo şi privind-o cu luare-aminte, mi-am dat seama că era frumoasa Sulpicia, căreia, cu puțin timp în urmă, curtenia tovarăşilor mei îi dăruise libertatea de care se bucura acuma.

Regele se grăbi să-i vadă pe învinşi, iar căpitanul mă luă de mână şi ducându-mă la ei, îi spuse:

— În tânărul acesta, o viteazule rege Cratilo, pare-mi-se că-ți înfățişez cea mai bogată pradă din rândul ființelor omeneşti, văzuta până azi de ochii muritorilor.

— Sfinte ceruri! – zise atunci frumoasa Sulpicia, aruncându-se jos de pe cal –. Sau ochii mei nu mai văd bine, sau el este eliberatorul meu, Periandro.

Şi cum spuse acestea, îmi şi încolăci gâtul cu brațele, purtările ei ciudate şi pline de iubire silindu-l şi pe Cratilo să descalece grabnic şi să mă-ntâmpine cu-aceleaşi semne de bucurie.

Nădejdea vlăguită în vreo întâmplare prielnică era atunci departe de inimile pescarilor mei, dar, prinzând curaj din semnele de bucurie cu care au văzut că sunt primit, din ochi le-a răsărit mulțumirea şi din guri slava înălțată lui Dumnezeu pentru neaşteptata binefacere, socotită de ei numaidecât nu doar ca o binefacere, ci ca neobişnuită şi cunoscută milostenie.

Sulpicia îi spuse lui Cratilo:

— Tânărul acesta e un ins în care-şi are sălaş suprema curtenie şi adăpost generozitatea însăşi, şi cu toate că eu una am avut dovada că aşa este, vreau ca înțelepciunea lui s-o întărească, lămurind – şi de aici se vede că o făcea să vorbească recunoştința şi chiar amăgirea – adevărul ce-ți spun. El a fost cel care m-a pus în libertate după moartea bărbatului meu; el este cel care darurile nu mi le-a disprețuit, ci nu le-a vrut; el e cel care, după ce darurile mi-au fost primite, mi le-a înapoiat îndoit, dornic să mi le facă şi mai mari, de-ar fi putut; el a fost, în sfârşit, cel care, potrivindu-se, sau mai bine zis, făcând ca placul soldaților lui să se potrivească cu-al său, mi-a dat doisprezece însoțitori din rândul lor şi a făcut astfel încât acum să stau în fața ta.

Atunci, eu, roşu la față, după cum cred, de-atâtea laude aduse mie, fie prea linguşitoare, fie prea mari, n-am ştiut să fac altceva decât să-ngenunchez înaintea lui Cratilo, aplecându-mă către mâinile lui, pe care mi le-a întins, nu ca să i le sărut, ci ca să mă ridice de jos.

În vremea aceasta, cei doisprezece pescari ce veniseră ca păzitori ai Sulpiciei, mergeau prin mulțime căutându-şi tovarăşii, îmbrățişându-se unii cu alții şi plini de mulțumire şi veselie, îşi povesteau noroacele şi nenoroacele: cei de pe mare nu mai isprăveau vorbind despre ghețurile ei, iar cei de pe uscat, despre bogățiile lui.

— Mie – zicea unul din ei –, Sulpicia mi-a dat lanțul ăsta de aur.

— Mie – zicea altul – mi-a dat giuvaerul ăsta care face cât două lanțuri de-acest fel.

— Mie – i-o întorcea acesta – mi-a dat atâția bani.

Iar acela stăruia:

— Mie, numai cu inelul ăsta cu diamante mi-a dat mai mult decât vouă tuturora laolaltă.

Toate convorbirile acestea au fost amuțite de-o mare zarvă stârnită printre oameni de cea pe care-o făcea un năprasnic bidiviu sireap, pe care-l duceau de căpăstru doi grăjdari voinici, abia putându-l stăpâni. Era murg închis stropit tot cu pete albe, ceea ce-l făcea peste măsură de frumos; era deşeuat, pentru că nu suferea şaua nici pusă de regele însuşi; nu-i purta însă respect nici după ce-l încăleca, nefiind în stare să-l oprească nici mii de munți de piedici de i s-ar fi aşezat în drum, lucru ce-l mâhnea pe rege atât de tare, încât ar fi dăruit şi un oraş de ar fi izbutit să-l deznărăvească.

Regele mi-a povestit toate acestea pe scurt şi-n grabă, iar eu m-am hotărât şi mai din scurt să fac ceea ce am să vă spun acuma.

Aici ajunsese Periandro cu vorbirea lui, când, dintr-o latură a stâncii la poalele căreia se oploşiseră cei de pe corabie, Arnaldo auzi, un zgomot ca de paşi ai cuiva care se îndrepta spre dânşii. Sări în picioare, duse mâna la spadă şi cu neslăbită cutezanță, rămase în aşteptare. Periandro tăcu şi el, tăcură şi femeile înfricoşate, iar bărbații, îndeosebi Periandro, cu mult curaj pândeau să vadă ce avea să se-ntâmple. Şi la lumina sărăcăcioasă a lunii ce nu se arăta, acoperită fiind de nori, văzură că se-ndreaptă spre ei două mogâldețe, pe care nu le-ar fi putut desluşi cine erau, dacă una dintre ele n-ar fi spus cu glas limpede:

— Nu vă tulburați, domnilor, oricine veți fi fiind, de sosirea noastră neaşteptată, căci nu venim decât ea să vă fim de folos. Sălaşul de-aici, pustiu şi părăsit, vi-l puteți îmbunătăți, dacă vreți, venind la al nostru, care-i aşezat în vârful muntelui acestuia; aveți să găsiți într-însul lumină şi foc, precum şi mâncare, dacă nu delicată şi scumpă, cel puțin trebuincioasă şi gustoasă.

Eu[115] i-am răspuns:

— Nu cumva sunteți Renato şi Eusebia, îndrăgostiții cei neprihăniți şi adevărați, de care faima nu mai pridideşte să vorbească, dând glas binelui aflat într-înşii?

— Dacă ai fi zis nefericiți – răspunse mogâldeața –, ai fi nimerit-o; dar, în sfârşit, noi suntem cei despre care vorbeşti şi cei care vă oferă cu sinceră plăcere găzduirea ce v-o poate da strâmtorarea noastră.

Arnaldo fu de părere să primească sfatul cu care fuseseră îmbiați, deoarece asprimea vremii amenințătoare îi silea s-o facă.

Se ridicară cu toții şi urmându-i pe Renato şi pe Eusebia, ce le slujeau drept călăuze, ajunseră pe culmea unui munticel, unde zăriră două sihăstrii, mai potrivite pentru a-ți petrece viața în sărăcia lor decât pentru a bucura vederea cu podoaba lor bogată. Intrară înăuntru şi în cea care părea ceva mai mare, găsiră luminile izvorâte din două lămpi, şi astfel ochii izbutiră să desluşească ce se afla înăuntru, şi anume un altar cu trei icoane evlavioase: cea dintâi a Autorului vieții, mort şi răstignit într-însa; cealaltă a Reginei cerurilor şi-a doamnei bucuriei, tristă şi aşezată la picioarele celui la ale cărui picioare stă întreaga lume; iar cea din urmă, a ucenicului iubit care în timp ce dormea a văzut mai mult decât toți ochii pe care-i are cerul în stelele sale.

Căzură-n genunchi şi după ce făcură cu pios respect rugăciunea cuvenită, Renato îi duse într-o încăpere de lângă sihăstrie, unde se intra printr-o uşă ce se deschidea lângă altar. În sfârşit, deoarece mărunțişurile nu pretind şi nici nu suferă relatări lungi, vom renunța să le povestim pe cele petrecute acolo, cum ar fi cina sărăcăcioasă şi înlesnirea strâmtorată, sporite doar de bunătatea sihaştrilor, la care vrednice de luare-aminte erau veşmintele sărăcăcioase, vârsta, ce se apropia de hotarele bătrâneții, şi frumusețea

---

[115] *Eu i-am răspuns:* Cervantes uită că Periandro şi-a întrerupt din nou narația, şi foloseşte persoana I singular. Edițiile consultate de noi nu consemnează inadvertența.

Eusebiei, în care mai străluceau încă dovezi că fusese nemaiîntâlnită.

Auristela, Transila şi Constanza rămaseră în încăperea aceea, drept paturi slujindu-le aşternuturi de papură uscată şi alte ierburi, mai mult pentru desfătarea mirosului decât a vreunui alt simț. Bărbații se culcuşiră în sihăstrie, în felurite locuri, pe cât de reci pe-atât de tari şi pe-atât de tari pe cât de reci.

Timpul trecu ca de obicei, noaptea zbură şi se făcu ziuă, o zi luminoasă şi senină; marea se înfățişa privirii atât de curtenitoare şi de bine crescută, încât îi poftea parcă să se bucure de dânsa, îmbarcându-se iarăşi; fără-ndoială aşa s-ar fi şi făcut dacă pilotul corăbiei n-ar fi urcat până la ei ca să le spună să nu se-ncreadă în semnele vremii, întrucât, deşi făgăduiau senin netulburat, urmările aveau să fie cu totul dimpotrivă.

Se hotărâră să-i urmeze sfatul, fiindcă se bizuiau cu toții pe el, căci în arta marinăriei, cel mai de rând marinar ştie mai mult decât cel mai mare cărturar din lume.

Femeile îşi părăsiră paturile ierboase, iar bărbații pietrele lor tari şi ieşiră să vadă de la înălțimea aceea plăcuta privelişte a micului ostrov ce nu avea un înconjur mai mare de douăsprezece mile, fiind însă atât de bogat în pomi, atât de răcoros datorită numeroaselor ape, atât de plăcut mulțumită pajiştilor şi atât de înmiresmat de flori, încât putea mulțumi deodată şi deopotrivă toate cele cinci simțuri.

Trecuseră puține ceasuri de când se luminase de ziuă, când cei doi sihaştri venerabili îi chemară pe oaspeții lor şi, aşternând în sihăstrie papură verde şi uscată, alcătuiră pe jos un covor plăcut, mai arătos poate şi decât cele ce împodobesc palatele regilor. Apoi puseră pe el o mare felurime de fructe, atât proaspete cât şi uscate, şi pâine nu îndestul de curând făcută, încât să nu semene a pesmet, încununând masa şi cu pahare de plută meşteşugit lucrate, umplute cu reci şi curgătoare cleştare.

Găteala, fructele, apele limpezi şi curate, ce-şi vădeau străvezimea în ciuda culorii închise a plutei, dimpreună cu nevoia, îi îndatorară pe toți şi chiar îi siliră să se aşeze în

jurul mesei. Aşa şi făcură şi după micul dejun, pe cât de scurt pe-atât de gustos, Arnaldo îl rugă din suflet pe Renato să le povestească istoria lor şi pricina care-i împinsese în strâmtorarea unei vieți atât de sărăcăcioase.

Renato, fiind de neam mare şi curtenia fiindu-i nedespărțită, nu aşteptă să fie rugat a doua oară, şi începu în felul următor să-şi povestească istoria adevărată:

Capitolul XIX

Renato povesteşte cum i s-a ivit prilejul
de a veni pe Ostrovul Sihăstriilor

— Când povesteşti muncile trecute în mijlocul bunăstării de față, plăcerea de a le povesti e de obicei mai mare decât a fost păsul îndurării lor. Eu unul nu voi putea spune aşa ceva despre ale mele, deoarece nu le povestesc în afara vijeliei, ci-n miezul furtunii. M-am născut în Franța; m-au zămislit părinți nobili, bogați şi cu năzuințe bune; am fost crescut în îndeletnicirile unui cavaler f mi-am măsurat gândurile după starea mea, şi totuşi m-am încumetat să mi le opresc asupra doamnei Eusebia, doamnă de onoare a reginei Franței, dându-i de-nțeles numai din priviri că o ador, iar ea, nepăsătoare sau neprevenită, nu mi-a dat de înțeles nici cu privirea, nici cu vorba că mă înțelege. Şi cu toate că dizgrația şi disprețurile obişnuiesc să ucidă dragostea încă din faşă, lipsind-o de reazemul speranței, cu care de obicei creşte, cu mine s-a petrecut dimpotrivă, pentru că din tăcerea Eusebiei speranța mea îşi lua aripi cu care să se înalțe până la cerul unde s-o merite. Pizma însă, ori prea multa curiozitate a lui Libsomiro, cavaler tot francez, la fel de bogat pe cât de nobil, a izbutit să-mi afle gândurile şi fără a le judeca după cuviință, mi-a purtat mai mult pizmă decât compătimire, când firesc ar fi fost tocmai dimpotrivă, pentru că în

dragoste, două sunt relele ce n-au capăt: unul e să iubeşti şi să nu fii iubit, celălalt să iubeşti şi să te vezi urât, şi deopotrivă cu răul acesta nu e nici cel al despărțirii, nici cel al geloziei.

Pe scurt, fără ca eu să-l fi jignit cu ceva, Libsomiro s-a dus într-o bună zi la rege şi i-a spus că aveam legături neîngăduite cu Eusebia, ofensând maiestatea regală şi încălcând legea pe care trebuia s-o păzesc în calitate de cavaler, adevăr pe care era gata să-l întărească cu armele sale, fiindcă nu voia să-l dea în vileag nici pana, nici alți martori, spre a nu tulbura cuviința Eusebiei, pe care de o mie şi una de ori o învinuia de neruşinare şi fățărnicie.

Nelinişţit de ştirea aceasta, regele a poruncit să fiu chemat şi mi-a povestit ceea ce Libsomiro însuşi îi povestise despre mine; mi-am susținut nevinovăția, am apărat onoarea Eusebiei şi în chipul cel mai cumpătat cu putință, l-am dezmințit pe duşmanul meu. Dovada a fost lăsată în seama armelor. Regele n-a vrut să ne dea loc de luptă nicăieri în regatul său, ca să nu calce legea catolică, care le interzice. Ni l-a dat unul din oraşele libere[116] din Germania. A venit ziua luptei. S-a înfățişat cu armele încuviințate, şi anume spada şi un scut rotund, fără alt vicleşug. Martorii şi judecătorii au îndeplinit ceremoniile obişnuite în atare împrejurări. Ne-au împărțit soarele[117] şi ne-au lăsat singuri.

Am intrat încrezător şi inimos, ca unul ce ştiam fără tăgadă că dreptatea şi adevărul sunt de partea mea. Despre

---

[116] *unul din oraşele libere din Germania:* Oraşe libere erau oraşele asociate la imperiu ca membri de sine stătători, exercitându-şi autoritatea şi asupra ținuturilor înconjurătoare. Ligi ale unor asemenea oraşe s-au format încă din secolele al XIII-lea şi al XIV-lea (Liga renană, suabă, hanseatică). După Reformă, multe din ele au devenit protestante. De remarcat simpatia abia mascată a lui Cervantes pentru libertățile lor, unul din elementele care face ca pledoaria pentru catolicism din *Persiles* să nu fie deloc fanatică şi exclusivistă.

[117] *Ne-au împărțit soarele:* În original, „Partiéronnos el sol". „Expresie care, în vechile dueluri publice însemna aşezarea combatanților sau indicarea locului de luptă al fiecăruia în aşa fel încât lumina soarelui să le slujească deopotrivă, fără ca vreunul dintre ei să poată trage foloase de pe urma sa" *(Diccionario de Autoridades,* la *partir).*

adversarul meu, ştiu bine că a venit inimos, şi mai mult trufaş şi sfidător decât cu cugetul împăcat. O ceruri atotstăpânitoare! O judecăţi nepătrunse ale lui Dumnezeu! Am făcut tot ce-am putut; mi-am pus nădejdea în Dumnezeu şi-n curăţenia dorinţelor mele neîmplinite; asupră-mi n-au avut putere frica, nici slăbiciunea braţelor, nici iuţeala mişcărilor, şi cu toate astea, fără a putea spune cum, m-am trezit lungit la pământ, cu vârful spadei duşmanului meu în dreptul ochilor, ameninţându-mă cu o moarte neîntârziată şi de neocolit.

— O tu – am zis atunci –, mai degrabă norocosule decât viteazule învingător al meu, apasă vârful spadei şi scoate-mi sufletul, dacă atât de rău a ştiut să-şi apere trupul; nu nădăjdui să mă recunosc învins, căci limba mea nu va mărturisi niciodată vina pe care n-o am. Păcate ce merită pedepse mai mari am destule, nu vreau să-l mai adaug însă şi pe acela de mărturie mincinoasă împotriva mea însumi, şi astfel, vreau mai curând să mor cu onoarea nepătată decât să trăiesc dezonorat.

— Dacă nu te recunoşti învins, Renato – răspunse adversarul meu –, vârful acesta va ajunge până la creier şi te va sili să semnezi şi să consemnezi cu sângele adevărul meu şi păcatul tău.

Veniră atunci judecătorii, mă socotiră mort şi-i dădură duşmanului meu laurii victoriei. Prietenii l-au scos pe umerii lor de pe câmpul de luptă, iar pe mine m-au lăsat singur, pradă sfâşierii şi tulburării, cu mai multă tristeţe decât răni, şi nu cu atâta durere câtă aş fi crezut, deoarece n-a fost destulă ca să-mi ia viaţa pe care nici spada duşmanului meu nu mi-o luase. M-au ridicat slujitorii mei. M-am întors în ţară. Nici pe drum, nici ajuns acolo, nu îndrăzneam să-mi înalţ ochii la cer, întrucât mi se părea că pe pleoape îmi stătea povara dezonoarei şi apăsarea ticăloşiei; despre prietenii care-mi vorbeau gândeam că mă insultă; cerul senin era pentru mine acoperit de neguri întunecoase; nu se strângea nici un cerc de locuitori pe ulițele satului, despre care să nu-mi închipui că-şi găsesc sămânţă de vorbă în

dezonoarea mea; în sfârşit, m-am pomenit atât de încolţit de tristeţile, gândurile şi închipuirile mele tulburi, încât, ca să scap de ele sau măcar ca să mi le mai alin, ori ca să isprăvesc cu viaţa, m-am hotărât să plec din patria mea şi după ce am renunţat la domeniul meu în favoarea unui frate mai mie, urcându-mă pe o corabie, însoţit de câţiva slujitori, am vrut să mă desţărez şi să caut pe meleagurile acestea din miazănoapte un ungher unde ticăloşia înfrângerii mele ruşinoase să nu mă ajungă şi unde tăcerea să-mi îngroape numele.

Am dat de ostrovul acesta, locul mi-a fost pe plac şi cu ajutorul slujitorilor mei, am înălţat sihăstria şi m-am închis într-însa. Pe ei i-am trimis înapoi; le-am dat poruncă să vină să mă vadă în fiecare an, ca să-mi îngroape oasele. Dragostea ce mi-o purtau, făgăduielile şi-darurile pe care îi le-am făcut i-au silit să-mi îndeplinească rugăminţile, căci nu vreau să le zic porunci.

S-au dus şi m-au lăsat în singurătatea mea, şi mi-am găsit în copacii, în ierburile şi plantele de aici, în izvoarele limpezi, în pâraiele reci şi gălăgioase o tovărăşie atât de mângâietoare, încât atunci mi-a părut rău că n-am fost învins eu şi mai mult timp înainte, deoarece munca aceea m-ar fi făcut să viu mai devreme la tihna bucurării de toate acestea. O, singurătate voioasă, tovărăşie a celor mâhniţi! O, tăcere, glas plăcut urechilor şi care le ajunge neînsoţit de adulare sau linguşire! O domnilor, câte n-aş putea spune întru lauda sfintei singurătăţi şi-a tăcerii desfătătoare!

Dar mă-mpiedică s-o fac graba de-a vă spune mai întâi că, după un an, slujitorii mei s-au întors şi-au adus-o cu ei pe Eusebia mea adorată, care-i însăşi doamna sihastră din faţa domniilor voastre şi căreia slujitorii mei i-au spus cum şi unde rămăsesem, iar ea, recunoscătoare pentru simţămintele mele şi îndurerată de ticăloşia mea, a vrut să-mi fie tovarăşă nu de vină, ci de pedeapsă şi îmbarcându-se cu ei, şi-a părăsit patria şi părinţii, huzurul şi bogăţiile. În primul rând părăsindu-şi însă bunul nume, deoarece şi l-a lăsat pradă facialelor deşarte ale mulţimii aproape totdeauna amăgite, deoarece prin fuga ei adeverea rătăcirea ei şi pe-a mea.

Am întâmpinat-o aşa cum se aştepta s-o întâmpin, iar singurătatea şi frumusețea, care ar fi fost firesc să ne aprindă simțirile născânde, au lucrat tocmai dimpotrivă, mulțumită cerului şi curăției ei. Ne-am dat mâinile ca soți legiuiți, am îngropat focul sub zăpadă şi în pace şi dragoste, ea două statui mişcătoare, trăim în locul acesta de aproape zece ani, dintre care nici unul n-a trecut fără ca slujitorii mei să nu vină să mă vadă, aducându-mă totodată, unele lucruri care, în singurătatea aceasta, e de înțeles că-mi lipsesc. Uneori aduc cu ei câte un preot ca să ne spovedească. În sihăstrie avem destule odoare spre a celebra sfintele slujbe. Dormim separat, mâncăm împreună, vorbim despre cer, disprețuim pământul şi încrezători în mila Domnului, aşteptăm viața cea veşnică.

Cu aceasta îşi isprăvi Renato vorbirea, şi cu aceasta le dădu prilej tuturor celor de față să se minuneze de întâmplarea lui, dar nu pentru că li s-ar fi părut, ceva neobişnuit ca pedepsele cereşti să fie date în răspărul speranței nutrite de gândurile omeneşti, de vreme ce se ,ştie că cele care oamenilor li se par rele vin din două pricini: celor răi, ca pedeapsă, iar celor buni, ca îndreptare, şi pe Renato îl aşezară în rândul celor bum, spunându-i câteva cuvinte de mângâiere şi nici mai mult, nici mai puțin, şi Eusebiei, care se arătă măsurată în mulțumiri şi împăcată cu starea ei.

— O, viață singuratică! – zise atunci Rutilio, care, îngropat în tăcere, ascultase istoria lui Renato –. O, viață singuratică – zise el –, sfântă, liberă şi neamenințată, împărtăşită de către cer închipuirilor desfătate! Ferice de cine te-ndrăgeşte, te-mbrățişează, te-alege şi în cele din urmă, se bucură de tine!

— Bine zis – grăi Mauricio –, prietene Rutilio. Numai că toate părerile acestea trebuie să cadă asupra unor oameni de seamă, căci n-avem de ce să ne mire dacă un păstor necioplit se retrage-n singurătatea câmpenească şi nici de ce ne minuna dacă un sărăntoc, muritor de foame la oraş, se oploşeşte în singurătate, unde n-are să-i lipsească hrana, sunt feluri de viață pe care le hrănesc nepăsarea şi lenea, şi nu mică e lenea de a-mi lăsa leacul muncilor mele în seama

mâinilor deşi milostive, totuşi străine. De-aş vedea un Hanibal cartaginez închis într-o sihăstrie, aşa cum l-am văzut pe Carol Quintul[118] închis într-o mânăstire, aş fi uluit şi m-ar minuna; dar nici mă miră, nici nu mă uluieşte că se retrage un om de rând sau că se oploşeşte un sărman. Fireşte, nu-i vorba aici de Renato, pe care în singurătățile acestea l-a adus nu sărăcia, ci puterea născută din judecata lui temeinică. Aici are parte, în lipsuri, de îmbelşugare, şi în singurătate, de tovărăşie, iar faptul că nu are altceva de pierdut îl face să trăiască mai netemător.

La care Periandro adăugă:

— Dacă la anii mei puțini în loc de mulți, soarta m-a făcut să trec prin asemenea încercări şi împrejurări, mi s-ar putea părea cea mai mare fericire să mă-nsoțească singurătatea şi numele să-mi fie îngropat în mormântul tăcerii; dar nu mă lasă nici dorințele să hotărăsc, nici zorul ce mi-l dă calul lui Cratilo, la care m-am oprit cu istoria mea, să-mi schimb felul de viață.

Se bucurară cu toții auzind aceasta, deoarece văzură că Periandro voia să-şi reia de atâtea ori începută şi neisprăvita poveste, cu care urmă astfel:

Capitolul XX din Cartea a doua

Povesteşte ce s-a întâmplat cu calul pe faima căruia Cratilo pusese atât a preț

— Măreția, sălbăticia şi frumusețea calului pe care vi l-am zugrăvit îl subjugaseră întru totul pe Cratilo şi-l făcuseră la fel de dornic să-l vadă îmblânzit pe cât de dornic mă făcuseră

[118] *Carol Quintul...:* După abdicare, împăratul s-a retras în mânăstirea Yuste, lângă localitatea Cuacos, la E de Plasencia şi la NE de Cáceres (Extremadura), unde a trăit de la 3 februarie 1557 până la moartea sa (21 septembrie 1558).

pe mine să-i arăt că doream să-l slujesc, părându-mi-se că cerul îmi înfăţişa un prilej de a mă face plăcut în ochii celui pe care mi-l socoteam stăpân, şi de a putea adeveri oarecum laudele pe care Sulpicia mi le adusese în faţa regelui.

Şi astfel, nu atât de chibzuit pe cât de grăbit, m-am dus la locul unde era calul şi-am încălecat pe el fără să pun piciorul în scară, deoarece nici nu avea, şi m-am năpustit cu el, fără să-l pot struni cu căpăstrul, şi-am ajuns în vârful unei stânci ce se înălţa deasupra mării şi strângându-l mai vârtos între picioare, l-am făcut, în ciuda lui şi spre marea mea plăcere, să zboare prin văzduh şi să pice împreună cu mine în adâncul mării, dar la jumătatea zborului mi-am amintit că, de vreme ce marea era înghețată, aveam să mă fac praf şi pulbere din izbitură, şi am văzut cu ochii moartea mea şi pe-a lui. Dar n-a fost să fie aşa, fiindcă cerul, care mă păstrează pesemne pentru alte încercări de el ştiute, a avut grijă ca picioarele de dinapoi şi de dinainte ale năprasnicului cal să facă faţă loviturii, fără ca eu să păţesc altceva decât să mă văd zvârlit de pe cal şi silit să mă duc de-a berbeleacul alunecând până hăt departe.

N-a fost suflet de om pe ţărm care să nu gândească si să nu creadă că-mi găsisem moartea, dar când m-au văzut ridicându-mă în picioare, deşi li s-a părut că-i o minune, mi-au socotit cutezanţa drept o nebunie.

Greu de înghiţit a fost pentru Mauricio grozava săritură a calului chiar fără nici o vătămare: el ar fi vrut s-audă că şi-a rupt trei-patru picioare, pentru ca Periandro să nu lase întratâta pe seama curteniei ascultătorilor săi crezarea într-un salt atât de gogonat, dar creditul de care se bucura Periandro în ochii tuturora i-a făcut să nu stăruie în şovăiala de a nu-l crede: căci aşa cum pedeapsa mincinosului e să nu fie crezut când spune adevărul, aşa şi slava celui ce se bucură de încredere e să fie crezut când minte.

Şi cum cugetările lui Mauricio nu putură împiedica vorbirea lui Periandro, acesta şi-o urmă zicând:

— M-am întors pe ţărm cu calul, am încălecat iarăşi pe el şi urmând acelaşi drum ca mai-nainte, i-am dat ghes să sară

încă o dată, dar n-a fost cu putință, fiindcă, odată ajuns în vârful stâncii celei înalte, s-a împotrivit cu atâta strășnicie să se azvârle în gol, încât a pus sapa jos şi a rupt căpăstrul, rămânând pironit locului. Apoi s-a umplut de năduşeală din cap până-n picioare, atât de înfricoşat, încât a devenit din leu miel şi din animal de neîmblânzit o mândrețe de cal, astfel încât şi copiii au îndrăznit să-l atingă cu mâna, iar grăjdarii regelui, pumn du-i hamurile, l-au încălecat şi l-au alergat fără nici o primejdie, iar el şi-a arătat uşurința şi blândețea, cum altele deopotrivă nu se mai văzuseră niciodată până atunci. Ceea ce pe rege îl mulțumi nespus, iar pe Sulpicia o bucură, întrucât văzuse că faptele mele se potriviseră vorbelor ei.

Trei luni dură asprimea înghețului şi-n acest răstimp apucă să fie terminată o corabie începută la porunca regelui, pentru ca la timpul potrivit să brăzdeze mările acelea, curățindu-le de corsari şi îmbogățindu-se cu prăzile lor.

În vremea asta i-am lost de folos regelui în câteva rânduri la vânătoare, unde m-am arătat ager şi cunoscător şi tare răbdător, căci nici o altă îndeletnicire nu seamănă mai mult cu aceea a războiului decât vânătoarea, căreia îi sunt nelipsite osteneala, setea şi foamea, şi uneori chiar moartea. Mărinimia frumoasei Sulpicia s-a arătat nespus de mare față de mine şi de oamenii mei, iar cur tenia lui Cratilo i-a ținut hangul. Cei doisprezece pescari pe care Sulpicia îi adusese cu ea erau acum bogați, iar cei ce se pierduseră cu mine erau câştigați. Corabia a fost isprăvită, regele a dat poruncă să fie armată şi aprovizionată din belşug cu toate" cele de trebuință, iar apoi m-a numit căpitan al ei după placul meu, fără a mă sili să fac altfel de cum mi-ar fi fost voia. Şi după ce i-am sărutat mâinile pentru o atât de mare binefacere, l-am rugat să-mi îngăduie să plec în căutarea surorii mele Auristela, despre care aveam ştire că se afla în puterea regelui Danemarcei.

Cratilo mi-a îngăduit să fac tot ce vreau şi mi-a spus că buna mea purtare îl îndatorează şi mai mult, vorbind astfel ca un rege, căruia îi sunt fireşti mărinimia şi bunăvoința deopotrivă, ca şi dacă se poate spune, buna creştere. Pe

aceasta a dovedit-o şi Sulpicia întru totul, alăturându-i şi generozitatea, drept care, bogaţi şi mulţumiţi, eu şi cu ai mei ne-am îmbarcat, fără ca nici unul să rămână.

Cel dintâi drum pe care-am apucat-o a fost către Danemarca, unde nădăjduiam s-o găsim pe sora mea; când colo, n-am găsit decât vestea că ea şi celelalte fete fuseseră răpite de pe ţărmul mării de către corsari. Mi s-au reînnoit muncile şi-au reînceput durerile, pe care mi le-au însoţit, cu ale lor, Carino şi Solercio, şi ei încredinţaţi că de nenorocirea şi captivitatea surorii mele sunt legate şi cele ale soţiilor lor.

— Bănuiala Ie-a fost întemeiată – zise atunci Arnaldo –.

Şi urmând, Periandro grăi:

— Am cutreierat toate -mările, am dat roată tuturor sau mai tuturor insulelor de pe aceste meleaguri, iscodind mereu veşti despre sora mea, părându-mi-se, ierte-mă toate frumoasele lumii, că lumina chipului ei nu putea fi ţinută sub obroc oricât de întunecos ar fi fost locul unde s-ar fi aflat, şi că marea ei înţelepciune avea să fie firul care s-o scoată din orice labirint. Am prins corsari, am slobozit prizonieri, am înapoiat averi stăpânilor lor, ne-am ales noi cu cele nedrept câştigate de alţii şi astfel, burduşindu-ne corabia cu mii de lucruri de preţ, ai mei au vrut să se întoarcă la năvoadele şi la casele lor şi în braţele copiilor lor, Carino şi Solercio închipuindu-şi că ar fi cu putinţă să-şi găsească soţiile la ei în ţară, de vreme ce în străinătăţi nu le găseau.

Înainte de aceasta am ajuns la insula numită, pare-mi-se, Scinta, unde-am aflat de serbările lui Policarpo şi ne-am simţit cu toţii dornici să luăm parte la ele. Cu corabia noastră n-am putut ajunge din pricina vântului potrivnic. Şi astfel, în straie de marinari vâslaşi, ne-am suit în barca aceea lungă, după cum am mai spus. Acolo am câştigat premiile, acolo am fost încununat ca învingător în toate întrecerile, şi cu prilejul acesta a început Sinforosa să dorească a afla cine sunt, aşa cum s-a văzut după toată silinţa ce şi-a dat-o în acest scop.

După ce m-am întors pe corabie şi i-am găsit pe-ai mei hotărâți să mă părăsească, i-am rugat să-mi lase barca, drept răsplată pentru toate muncile prin care trecusem împreună cu ei. Mi-au lăsat-o şi de-aş fi vrut, mi-ar fi lăsat şi corabia, spunându-mi că nu mă lasă singur decât pentru că li se pare că numai asta mi-e dorința, dealtminteri atât de greu de atins, după cum o arătase încercarea atâtor strădanii făcute pentru a o înfăptui. În sfârşit, împreună cu şase pescari ce s-au învoit să mă urmeze atraşi, de răsplata pe care le-am dat-o şi de-aceea pe care le-am făgăduit-o, mi-am îmbrățişat prietenii, m-am îmbarcat şi mi-am îndreptat prova spre Insula Barbară, întrucât apucasem să aflu obiceiul locuitorilor ei şi profeția mincinoasă de care se lăsau amăgiți, dar despre toate acestea nu mai pomenesc, fiindcă ştiu că vă sunt cunoscute.

Barca mi s-a sfărâmat de insulă, am fost prins şi dus în locul uncie stăteau cei îngropați de vii; am fost scos la o vreme ca să fiu jertfit; a urmat furtuna de pe mare; plutele ce slujeau drept bărci s-au sfărâmat; am ieşit în larg pe-o rămăşiță a uneia din ele, cu lanțuri ce-mi înconjurau grumazul şi cătuşe ce-mi legau mâinile; am căzut în cele milostive ale prințului Arnaldo, aici de față, la a cărui poruncă m-am strecurat pe insulă ca să cercetez, în chip de iscoadă, dacă sora mea e acolo, el neştiind însă că eu sunt fratele Auristelei, care, a doua zi, a fost adusă în straie bărbăteşti pentru a fi jertfită. Am recunoscut-o, m-a durut durerea ei, i-am împiedicat moartea dând în vileag că e femeie, după cum o şi spusese Cloelia, dădaca ei, care-o însoțea; iar cum au ajuns ele două acolo, o va spune ea când va voi.

Ceea ce ni s-a-ntâmplat pe insulă vă e ştiut, şi cu asta şi cu ceea ce-i mai rămâne de spus surorii mele veți fi, cred, mulțumiți cu tot ce ați dori pesemne să aflați în chip neîndoielnic despre peripețiile noastre.

Capitolul X X I din Cartea a doua

Nu ştiu dacă pot fi atât de sigur, încât să cutez a afirma că Mauricio şi alţii dintre cei mai ahtiaţi ascultători s-au bucurat că Periandro a pus, în sfârşit, capăt vorbirii sale, pentru că de cele mai multe ori vorbirile lungi, oricâtă însemnătate ar avea, sunt searbede. S-ar putea ca însăşi Auristela să fi nutrit gândul acesta, de vreme ce n-a vrut să-i dea apă la moară, începând chiar atunci istorisirea peripeţiilor ei, căci deşi fuseseră puţine din clipa în care îi fusese răpită lui Arnaldo şi până când a regăsit-o Periandro pe Insula Barbară, n-a vrut să le-adauge şi pe-ale ei, aşteptând o împrejurare mai bună; şi chiar de-ar fi vrut, n-ar mai fi avut prilej s-o facă, deoarece ar fi împiedicat-o o corabie pe care o zăriră îndreptându-se din larg spre ostrov, cu toate pânzele întinse, astfel încât, în scurt timp, ajunse într-unul din golfurile ostrovului, iar Renato o recunoscu numaidecât şi zise:

— Iată, domnilor, corabia cu care slujitorii şi prietenii mei obişnuiesc să mă viziteze uneori.

Între timp, se şi auzise hei-rup-ul marinarilor, barca fusese lăsată la apă şi ţărmul se umpluse de lume, în întâmpinarea căreia Renato şi toţi cei aflaţi împreună cu el se şi grăbiseră să iasă. Cei ce debarcaseră să fi tot fost vreo douăzeci de inşi, şi din rândul lor ieşi unul cu înfăţişare aleasă, arătând a fi stăpânul celorlalţi, şi de îndată ce-l zări pe Renato, se şi îndreptă spre el cu braţele deschise, spunându-i:

— Îmbrăţişează-mă, frate, de bucurie că-ţi aduc veştile cele mai bune pe care ţi le-ai îi putut dori.

Renato îl îmbrăţişă, recunoscând într-însul pe frate-său, Sinibaldo, căruia îi spuse:

— Nici un fel de veşti, o frate drag, nu pot fi mai plăcute decât vederea ta, căci deşi, în starea cea groaznică în care mă aflu, nici o bucurie nu s-ar cuveni să mă bucure, faptul că te

văd pe tine iese deasupra şi se abate de la regula obştească a nenorocirii mele.

Sinibaldo se întoarse apoi către Eusebia şi-o îmbrăţişă, spunându-i:

— Dă-mi şi domnia ta braţele, doamnă, căci eşti la fel de bună de cinste pentru veştile pe care le aduc şi pe care nu-i bine să le mai amân, ca să nu vi se prelungească mai mult suferinţa. Aflaţi, domnilor, că duşmanul vostru a murit de o asemenea boală, încât, după ce vreme de şase zile înainte de a muri rămăsese fără grai, cerul i l-a înapoiat cu şase ceasuri înainte de a-şi da duhul, răstimp în care, dând semne de adâncă pocăinţă, şi-a mărturisit greşeala de a vă fi învinuit mincinos, şi-a mărturisit pizma, şi-a arătat răutatea şi în cele din urmă, a făcut toate arătările trebuincioase ca să-şi învedereze păcatul. A pus pe seama tainicelor judecăţi ale Domnului faptul că răutatea lui a învins bunătatea voastră şi nu s-a mulţumit doar s-o spună, ci a vrut ca adevărul acesta să rămână într-un act public, iar regele, aflând de aceasta, v-a înapoiat reputaţia tot printr-un act public şi v-a declarat pe tine, o frate, învingător, şi pe Eusebia cinstită şi curată, şi a dat poruncă să fiţi căutaţi şi găsiţi fiind, să fiţi duşi înaintea lui pentru a vă despăgubi cu mărinimia şi măreţia lui de strâmtorările în care, desigur, v-aţi aflat. Dacă veştile acestea sunt vrednice să vă fie pe plac, o las la buna voastră cumpănire.

— Într-atâta sunt de vrednice – zise atunci Arnaldo – încât nu-i spor de viaţă care să le-ntreacă, nici stăpânire de bogăţii nesperate care să li se-asemuiască, pentru că nici un bun de pe faţa pământului, nu poate fi la fel de preţios ea bunul nume pierdut şi recâştigat cu prisosinţă. Bucuraţi-vă de el ani îndelungaţi, domnule Renato, şi bucure-se de el în tovărăşia domniei tale şi neasemuita Eusebia, iederă a zidului domniei tale, ulm al iederei, oglindă a gustului domniei tale şi pildă de bunătate şi recunoştinţă.

Aceeaşi urare de bine, dar cu alte vorbe, le-au făcut-o cu toţii, pentru ca apoi să înceapă a-l întreba pe Sinibaldo noutăţi despre ceea ce se întâmpla în Europa şi-n alte părţi

ale pământului, lucruri despre care ei, tot călătorind pe mări, nu prea mai aveau ştire.

Sinibaldo răspunse că cel mai mult se vorbea despre năpasta care-l lovise pe bătrânul rege al Danemarcei din pricina regelui danilor, Leopoldio, ca şi (din pricina altor rubedenii care-i luau partea lui Leopoldio. Le istorisi de asemenea vorbele care umblau, cum că numai din pricina lipsei lui Arnaldo, prinţul moştenitor al Danemarcei, era ameninţat taică-său cu pierzania, despre prinţ spunându-se că se ţinea ca un fluture după lumina ochilor frumoşi ai unei roabe de-a lui, de neam atât de necunoscut, încât nu se ştia nici cine-i sunt părinţii. Mai povesti despre războaie duse de prinţul Transilvaniei[119], despre mişcări ale turcului, vrăjmaş obştesc al neamului omenesc. Dădu ştiri despre moartea glorioasă a lui Carol Quintal[120], rege al Spaniei şi împărat roman, spaimă a duşmanilor Bisericii şi înfricoşare a închinătorilor lui Mahomed. Mai istorisi şi alte lucruri mai mărunte, care pe unii îi bucurară, iar pe alţii-i uluiră, dar şi unele, şi altele pe toţi îi încântară, fără numai pe gânditorul Arnaldo, care, din clipa când auzi de asuprirea la care era supus tatăl lui, îşi puse ochii în pământ şi mâna la obraz şi după ce rămase aşa o bună bucată de vreme. Îşi ridică ochii din pământ şi înălţându-şi-i către cer, zise cu glas tare:

— O, dragoste, o, onoare, o, milă părintească, vai, cum îmi mai sfâşiaţi sufletul! Iartă-mă, dragoste, căci dacă mă-n depărtez, nu te părăsesc; aşteaptă-mă-, o, onoare, căci nu voi înceta să te urmez din pricina dragostei; mângâie-te, o tată, că mă şi întorc; aşteptaţi-mă, voi, supuşilor, căci dragostea niciodată n-a făcut pe nimeni laş, şi nici eu nu voi fi dacă-i vorba să vă apăr, deoarece eu sunt cel mai bun şi cel mai

---

119 *...războaie duse de prinţul Transilvaniei...:* Neomiţând cronologia foarte capricioasă a romanului de faţă, poate fi vorba de frământările perioadei 1551–1556, când se instaurează stăpânirea habsburgică în Transilvania, sub Ferdinand de Habsburg, care primeşte ajutor militar din partea lui Carol Quintul. Pe de altă parte, în 1552 turcii ocupă Banatul cu Timişoara şi o parte din Crişana.

120 Vezi mai sus, n. 113.

adânc îndrăgostit de pe lume. Pentru neasemuita Auristela vreau să mă duc şi să-mi câştig ceea ce-mi aparţine, şi ca să pot merita, fiind rege, ceea ce nu merit doar ca îndrăgostit, căci pentru îndrăgostitul sărac, dacă norocul nu-l ajută din plin, aproape nu-i cu putinţă ca dorinţa să-i ajungă la un liman fericit. Ca rege vreau s-o cer, ca rege trebuie s-o slujesc, ca îndrăgostit trebuie s-o ador. Şi dacă nici aşa n-am s-o pot merita, voi da vina mai mult pe soarta mea decât pe norocul de-a o fi cunoscut.

Toţi cei de faţă rămaseră uimiţi la auzul vorbelor lui Arnaldo. Dar cel mai uimit dintre toţi fu Sinibaldo, căruia Mauricio îi spusese că acela era chiar prinţul Danemarcei, iar aceea, şi i-o arătă pe Auristela, roaba despre care spunea că-l subjugase. Sinibaldo se uită mai cu luare-aminte la Auristela, şi numaidecât socoti cumînţenie ceea ce la Arnaldo părea smintealã, fiindcă frumuseţea Auristelei, cum s-a mai spus şi-n alte rânduri, era atât de mare, încât înrobea inimile tuturor celor care-o priveau şi-n ea-şi găseau dezvinovăţire toate greşelile ce s-ar fi săvârşit pentru ea.

Vorba e că-n aceeaşi zi s-a hotărât ca Renato şi Eusebia să se întoarcă în Franţa, luându-l pe corabia lor pe Arnaldo, ca să-l lase în regatul lui, iar acesta ţinu să-i ia cu sine pe Mauricio şi pe Transila, fiica acestuia, şi pe Ladislao, ginerele lui, rămânând ca pe corabia cu care evadaseră să-şi urmeze călătoria, ducându-se în Spania, Periandro; cei doi Antonio, Auristela, Ricla şi frumoasa Constanza.

Rutilio, văzând împărţirea făcută, aşteptă să afle în ce parte va nimeri şi el, dar, înainte de a i se spune, căzu în genunchi în faţa lui Renato şi-l imploră să-l lase moştenitor al acareturilor lui şi să-i îngăduie să rămână pe ostrovul acela, fie şi numai spre a nu lipsi cineva acolo ca să aprindă felinarul care să-i călăuzească pe corăbierii rătăciţi, deoarece el voia să-şi încheie frumos viaţa până atunci urâtă. Îi susţinură cu toţii cererea creştinească, şi bunul Renato, care era pe cât de creştin pe-atât de generos, îi acordă tot ce-i ceruse, spunându-i că ar vrea ca toate lucrurile lăsate de el să-i fie de mare folos, fiind vorba de toate cele de trebuinţă pentru cultivarea pământului şi pentru a-şi duce viaţa, la

care Arnaldo adăugă că-i făgăduieşte, dacă avea să se vadă în pace în regatul său, să-i trimită în fiecare an o corabie de ajutor.

Rutilio dădu să le sărute tuturor picioarele şi cu toţii îl îmbrăţişară şi mai toţi vărsară lacrimi, văzând cucernica hotărâre a noului pustnic, căci chiar dacă viaţa noastră nu se îndreaptă, ne face totdeauna plăcere s-o vedem pe-a celorlalţi îndreptându-se, fără numai dacă hainia nu ne devine atât de cumplită, încât să vrem a fi genunea ce cheamă alte genuni[121].

Două zile zăboviră cu pregătirile şi rânduielile trebuincioase pentru ca fiecare să-şi urmeze călătoria, şi în clipa plecării avură loc schimburi alese de curtenii, îndeosebi între Arnaldo, Periandro şi Auristela, şi chiar dacă printre ele s-au strecurat şi vorbe de iubire, toate au fost pline de cinste şi măsură, de vreme ce lui Periandro nu i-a tresărit inima-n piept din pricina lor. Transila plânse, ochii lui Mauricio nu rămaseră uscaţi, după cum nici cei ai lui Ladislao; Ricla suspină, Constanza se înduioşă, pătrunşi de duioşie arătându-se şi tatăl şi fratele ei.

Rutilio, care se şi îmbrăcase cu straiele de sihastru ale lui Renato, se ducea de la unul la altul, luându-şi bun rămas de la fiecare, copleşit de gemete şi lacrimi totodată.

În cele din urmă, îmbiaţi de vremea domoală şi de un vânt prielnic călătoriilor în mai multe părţi, se îmbarcară şi înălţară ei pânzele, iar Rutilio mii de binecuvântări de pe dealul sihăstriilor.

Şi aici şi-a sfârşit cea de-a doua carte autorul acestei neobişnuite istorii.

---

[121] *genunea ce cheamă alte genuni:* Text din *Psalmi,* 41, 9: „Abyssus abyssum invocat" („Adânc pe adânc cheamă"); înţelesul figurat al expresiei este că o greşeală antrenează alta.

Cartea a treia

a Muncilor lui Persiles şi ale Sigismundei.
Istorie septentrională

Capitolul I din Cartea a treia

Întrucât sufletele noastre se află pururea într-o necontenită mişcare şi nu se pot opri şi linişti decât în centrul lor, care e Dumnezeu, pentru care au fost create, nu e de mirare că ni se schimbă gândurile: că-l îmbrăţişăm pe unul şi-l părăsim pe altul, că-l urmărim pe-acesta şi-l dăm uitării pe-acela, iar cel ce se apropie cel mai mult de liniştire va fi şi cel mai bun, dacă nu cumva se îmbâcseşte cu vreo greşeală de înţelegere.

Spunem acestea ca scuză a uşurinţei cu care Arnaldo a părăsit într-o clipă dorinţa învederată atâta timp de-a o sluji pe Auristela; dar nu se poate spune că a părăsit-o, ci doar că a lăsat-o să mai aştepte, în timp ce pe sufletul lui a pus stăpânire imboldul bunului nume şi-al onoarei, care-l întrece pe cel al tuturor făptuirilor omeneşti. Imbold pe care Arnaldo i l-a mărturisit lui Periandro într-o noapte înaintea plecării, vorbindu-i între patru ochi pe Ostrovul Sihăstriilor. L-a implorat acolo – căci cine Cere ceea ce-i trebuie nu roagă, ci imploră – să aibă grijă de sora lui, Auristela, şi s-o proteguiască spre a putea deveni într-o bună zi regină a Danemarcei, şi chiar dacă norocul nu-l va ajuta să-şi recâştige regatul şi-ntr-o încercare atât de îndreptăţită avea să-şi piardă viaţa, Auristela să se socotească văduvă de prinţ şi ca atare, să ştie ce soţ să-şi aleagă, deşi el ştia de mult şi deseori i-o spusese şi ei, că numai prin ea însăşi, fără să atârne de nici o altă mărire, merita să fie doamna celei mai mari împărăţii a lumii, nu numai a regatului Danemarcei. Periandro îi răspunse că-i mulţumeşte pentru buna lui dorinţă şi că are s-o îngrijească şi să vegheze asupra ei,

Întrucât îl priveşte şi pe el îndeaproape şi-i vine atât de la-ndemână s-o facă.

Periandro nu-i spuse Auristelei nici una din vorbele acestea, pentru că laudele aduse fiinţei iubite trebuie să le rostească îndrăgostitul ca pe ale lui însuşi, iar nu ca rostite de altcineva. Îndrăgostitul cată să nu se facă îndrăgit cu farmecele altuia, ci să şi le aibă pe-ale lui însuşi, şi pe ele să i le-arate doamnei sale; dacă nu „cântă frumos, să n-aducă pe cineva care să o cânte; dacă nu-i destul de chipeş, să nu se prindă tovarăş cu Ganimede, şi în sfârşit, sunt de părere să nu-şi îndrepte lipsurile lui cu prisosurile altora.

Sfaturile acestea nu sunt pentru Periandro care, în privinţa bunurilor firii, era vrednic de elogiile tuturor, iar în privinţa celor ale soartei, doar puţini îi erau mai presus.

Într-acestea, corăbiile umblau, împinse de acelaşi vânt, pe drumuri osebite, urna din împrejurările care par mistere în arta navigaţiei; umblau despicând, cum zic, nu limpezi cleştare, ci azururi; marea părea vătuită, fiindcă vântul, purtându-se plin de respect cu dânsa, nu îndrăznea să-i atingă decât faţa, iar corabia îi săruta molcom buzele şi luneca pe dânsa cu atâta uşurinţă, încât părea că abia o atinge. Astfel, şi cu aceeaşi linişte şi împăcare, plutiră şaptesprezece zile fără a fi fost nevoie să înalţe, să coboare sau măcar să slăbească pânzele, fericire care, pentru corăbieri, de n-ar fi umbrită de teama furtunilor viitoare, n-ar putea fi asemuită cu nici o altă plăcere.

La capătul acestor zile, sau a două-trei pe deasupra, în faptul uneia din ele, un mus care, din vârful gabiei mari, începuse a zări pământul, strigă:

— Bucuraţi-vă, domnilor, sunteţi buni de cinste şi eu o merit! Pământ! Pământ! Deşi aş zice mai bine cer! cer!, pentru că suntem fără-ndoială în apropierea vestitei Lisabona.

Veştile lui stoarseră din ochii tuturora lacrimi de duioşie şi de bucurie, îndeosebi din partea Riclei, a celor doi Antonio şi a fiicei sale Constanza, deoarece li se păru că au şi ajuns în ţara făgăduinţei, după care tânjiseră aii ta.

Antonio o îmbrăţişa, spunându-i:

— Acum ai să afli, draga mea barbară, cum trebuie să-l slujeşti pe Dumnezeu, dintr-o învățătură mai îmbelşugată, deşi nu alte decât aceea pe care ți-am dat-o eu; acum ai să vezi bogatele biserici în care e adorat; ai să vezi totodată ceremoniile catolice cu care e slujit şi vei vedea cum, aici, milostenia creştină îşi atinge desăvârşirea. Aici, în oraşul acesta, ai să vezi cum sunt multe spitale călăi ai bolii pe care o nimicesc, iar cel ce-şi pierde viața într-însele, învăluit în puterea unor fără de număr iertăciuni, o câştigă pe-aceea a cerului. Aici, iubirea şi cinstea îşi dau mâna şi se preumblă umăr la umăr, curtenia nu se lasă ajunsă de trufie, iar bravura nu îngăduie ca laşitatea să se apropie de ea. Toți locuitorii lui sunt plăcuți, sunt curtenitori, sunt darnici şi sunt îndrăgostiți, fiindcă sunt înțelepți. Oraşul e cel mai mare din Europa şi unul din cele mai bogate în schimburi: în el se descarcă bogățiile Răsăritului şi din el sunt împărțite prin univers; portul lui e încăpător, nu numai pentru corăbii ce pot fi cuprinse într-un număr, ci pentru mişcătoare păduri de arbori alcătuite din cei ai navelor; frumusețea femeilor uimeşte şi naşte iubire; vitejia bărbaților uluieşte, cum zic ei; în sfârşit, acesta e pământul ce dă cerului bir sfânt şi prea îmbelşugat.

— Nu spune mai mult – zise atunci Periandro – Lasă, Antonio, ceva şi pentru ochii noştri, căci laudele nu au cum să spună totul: ceva trebuie să rămână şi pentru văz, aşa încât, cu ajutorul lui, să ne minunăm proaspăt şi aşa, sporind în trepte, plăcerea va ajunge să fie mai mare în culmile ei.

Auristela era cum nu se poate mai mulțumită văzând că i se apropie în sfârşit ceasul să păşească pe uscat, fără a mai colinda din port în port şi din insulă-n insulă, supusă nestatorniciei mării şi voinței mişcătoare a vânturilor, şi cu atât mai mult când află că de acolo până la Roma poate merge fără să-şi mai ude picioarele şi fără să se mai îmbarce, dacă nu vrea.

Să fi fost pe la amiază când ajunseră la Sangián[122] unde se făcu înscrierea corăbiei şi unde comandantul castelului şi cei ce se urcară împreună cu dânsul pe corabie rămaseră uimiți de frumusețea Auristelei, de chipeşia lui Periandro, de straiele barbare ale celor doi Antonio, de înfățişarea atrăgătoare a Riclei şi de plăcuta mândrețe a Constanzei. Cunoscură că erau străini şi că mergeau în pelerinaj la Roma. Pe marinarii ce-i aduseseră, Periandro îi răsplăti împărăteşte cu aurul luat de Ricla de pe Insula Barbară, pe care-l şi schimbaseră în bani obişnuiți pe insula lui Policarpo. Marinarii ținură să ajungă la Lisabona ca să cumpere ceva marfă.

Comandantul din Sangián dădu de ştire guvernatorului Lisabonei, care pe atunci era arhiepiscopul de Braga[123], datorită absenței regelui, plecat din oraş, despre proaspăta sosire a străinilor şi despre frumusețea fără de pereche a Auristelei, adăugind la ea şi pe-aceea a Constanzei, pe care hainele ei de barbară nu numai că n-o întunecau, dar o scoteau în relief; ridică de asemenea în slăvi firea bărbată a lui Periandro şi totodată purtarea cumpănită a tuturor, spunând că ea-i făcea să pară nu barbari, ci curteni.

Corabia sosi la țărmul oraşului, şi debarcară la Belén[124], deoarece Auristela, îndrăgostită de faima acelei sfinte mânăstiri şi smerită, vru s-o viziteze înainte de toate şi să-l adore într-însa pe Dumnezeu cel adevărat, liberă şi nestânjenită, fără ceremoniile încălcite din țara ei. Ieşise pe mal mulțime nesfârşită ca să-i vadă pe străinii debarcați la Belén; dădură cu toții fuga acolo ca să vadă noutatea, care trage totdeauna după sine dorințele şi ochii.

---

[122] *Sangián:* Probabil castelul San Julián, construit de Filip al II-lea.

[123] *Arhiepiscopul de Braga:* J.B. Avalle-Arce crede că ar putea fi vorba de Bartolomé de los Mártires, arhiepiscop între anii 1559 şi 1582, pentru simplul fapt că el fusese arhiepiscop în epoca în care Cervantes se aflase în Portugalia (1581–1582).

[124] *Belén* (În port. *Belém):* Mânăstire a ordinului Sfântului Ieronim, adăpostind mormintele regilor portughezi, situată pe malul stâng al Tagului şi datând din secolul al XV-lea. Remarcabil monument arhitectural al Renaşterii portugheze.

O şi pornise din Belen proaspăta companie a noii frumuseți: Ricla, potrivit de frumoasă, dar nemăsurat de barbar îmbrăcată; Constanza, nespus de frumoasă şi înfăşurată în piei; Antonio tatăl, cu brațele şi picioarele goale, dar cu restul trupului acoperit cu piei de lup: Antonio fiul, îmbrăcat la fel, dar cu arcul în mână şi tolba cu săgeți în spate; Periandro cu cazacă de catifea verde şi poturi la fel, după tipicul marinăresc, cu o bonetă strimtă şi ascuțită pe cap ce nu-i putea ascunde inelele de aur alcătuite de pletele lui; Auristela aducea toată strălucirea septentrionului în veşmânt, cea mai măreață noblețe în trup şi cea mai mare frumusețe din lume în chip. Într-adevăr, toți laolaltă şi fiecare în parte stârneau uluire şi minunare în oricine-i privea, dar mai presus de toți se înălțau neasemuita Auristela şi chipeşul Periandro.

La Lisabona ajunseră pe uscat, împresurați de oameni de rând şi de curteni; fură duşi la guvernator, care, după ce se minună la vederea lor, nu mai ostenea întrebându-i cine sunt, de unde vin şi unde se duc. La acestea răspunse Periandro, care avea gata pregătit răspunsul de dat la asemenea întrebări, ştiind că avea să i se pună deseori; când voia sau i se părea că le e de folos, îşi depăna istoria pe larg, ascunzând însă totul despre părinții lor, astfel încât, mulțumindu-i pe cei ce întrebau, rezuma în vorbe puține, dacă nu toată, cel puțin mare parte din istoria sa. Viceregele dădu poruncă să fie găzduiți în una din cele mai bune locuințe din oraş, care se nimeri să fie casa unui strălucit cavaler portughez, unde se strângea atâta lume ca s-o vadă pe Auristela, căreia îi mersese, ei singură, vestea despre ceea ce merita să fie văzut la ei toți, încât Periandro fu de părere să schimbe straiele barbarilor cu altele de pelerini, pentru că noutatea acelora purtate de dânşii era pricina de căpetenie pentru care gloata atât de avan gonea spre ei, de parcă-i prigonea; pe lângă aceasta, nici o altă haină nu le-ar fi stat mai bine pentru călătoria lor la Roma. Făcură întocmai şi două zile mai târziu, se pomeniră ca prin minune pelerini.

Se întâmplă, dar, ca într-o bună zi când ieşi din casă, lui Periandro să i se arunce la picioare un portughez, care, zicându-i pe nume şi îmbrăţişându-i picioarele, îi spuse:

— Ce noroc face, domnule Periandro, ca ţara asta să aibă fericirea de a te vedea în carne şi oase? Nu te mira că te chem pe numele tău, căci sunt unul din cei ce şi-au recâştigat libertatea în pârjolita Insulă Barbară, unde tu ţi-o pierduseşi; am fost de faţă la moartea lui Manuel de Sosa Coitiño, cavalerul portughez; m-am depărtat de tine şi de-ai tăi în hanul unde-au sosit Mauricio şi Ladislao în căutarea Transilei, fiica unuia şi soţia celuilalt; soarta cea bună m-a adus în patrie, aici le-am povestit rudelor lui moartea sa înamorată; au crezut, şi chiar dacă nu le-aş fi spus-o ca martor ocular, tot ar fi crezut, întrucât intră aproape în obicei ca portughezii să moară de dragoste; un frate de-al lui, care i-a moştenit averea, i-a făcut funeraliile şi într-o capelă a neamului său, i-a pus o lespede de marmură albă, ca şi cum s-ar fi aflat îngropat sub ea, cu un epitaf pe care ţin să veniţi cu toţii, aşa cum sunteţi, ea să-l vedeţi, deoarece cred că are să vă placă prin chibzuinţă şi duhul lui.

Periandro îşi dădu bine seama, după vorbe, că omul acela spune adevărul, dar după chip nu-şi amintea defel să-l fi văzut vreodată în viaţă.

Cu toate acestea, se duseră la biserica pomenită şi văzură capela şi lespedea pe care stătea scris în limba portugheză acest epitaf, citit aproape în castiliană de Antonio tatăl şi sunând astfel:

AICI ZACE VIE AMINTIREA
ACUM RĂPOSATULUI
MANUEL DE SOSA COITIÑO,
CAVALER PORTUGHEZ.
CARE, DE N-AR FI FOST PORTUGHEZ. AR FI ÎNCĂ VIU.
N-A MURIT DE MÂNA
NICI UNUI CASTILIAN.
CI DE ACEEA A IUBIRII, CARE POATE TOTUL;
CATĂ SĂ-I ŞTII VIAŢA
ŞI-I VEI PIZMUI MOARTEA.

TRECĂTORULE.

Periandro văzu că portughezul avusese dreptate să-i laude epitaful, în compunerea cărora nația portugheză are o mare iscusință.

Auristela îl întrebă pe portughez ce simțământ îi trezise călugăriței, doamna răposatului, moartea celui ce-o iubise, iar el îi răspunse că, la câteva zile după aflarea ei, trecuse şi ea din viața aceasta la alta mai bună, fie din pricina asprimii vieții pe care o ducea necurmat, fie din pricina mâhnirii neaşteptatei întâmplări.

De acolo se duseră acasă la un pictor vestit, unde Periandro porunci ca, pe o pânză mare, să fie zugrăvite toate peripețiile mai însemnate ale istoriei sale[125]. La un capăt pictă Insula Barbară arzând în flăcări, şi lângă ea, ostrovul cu temnița, iar nițel mai încolo pluta sau înjghebarea de lemn pe care îl găsise Arnaldo când îl luase pe corabia sa; în altă parte era Insula înzăpezită, unde portughezul îndrăgostit îşi pierduse viața; apoi corabia pe care o borteliseră soldații lui Arnaldo; alături zugrăvi despărțirea luntrei şi-a bărcii; colo se arăta duelul celor doi inşi îndrăgostiți de Taurisa şi moartea lor; aici se vedea cum se taie cu fierăstrăul chila corăbiei ce le slujise drept mormânt Auristelei şi celor ce-o însoțeau; dincolo era înfățişat plăcutul ostrov unde Periandro văzuse în vis cele două escadroane ale virtuților şi viciilor; iar acolo, lângă corabie, peştii naufraganți îi înşfăcau pe cei doi marinari[126] şi-i înmormântau în pântecele lor. Nu uitară să fie zugrăvită nici împrejurarea când s-au văzut împietriți în marea înghețată, asaltul şi lupta cu corabia cealaltă, după cum nici închinarea față de Cratilo; a fost, zugrăvită de

---

[125] „Cervantes insinuează aici, şi încă o dată în istoria falşilor captivi (III, X), posibilitatea unei versiuni picturale a aventurilor din *Persiles,* aşa după cum în capitolul următor face aluzie la o posibilă dramatizare a lor, depăşind astfel horațianul *ut pictura poesis."* (J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 288.) Vezi de asemenea mai sus, n. 77, şi mai jos, n. 239.

[126] *cei doi marinari:* Lapsus al lui Cervantes; fusese vorba de un singur marinar devorat de monstru (vezi cartea a II-a, cap. XV, p. 190).

asemenea temerara alergare a puternicului cal, pe care frica îl făcu din leu miel, căci cei asemenea lui prin uluire sunt îmblânziți; puse să se picteze, parcă schițat, şi pe un spațiu restrâns, serbările lui Policarpo, înfățişându-şi încununarea ca învingător al lor; hotărât, nu rămase nici o întâmplare însemnată în care să fi înfăptuit ceva de-a lungul istoriei sale şi care să nu fie zugrăvită acolo, pictând până şi oraşul Lisabona şi debarcarea lor chiar în veşmintele cu care veniseră îmbrăcați; pe aceeaşi pânză se mai putea vedea insula lui Policarpo arzând, Clodio străpuns de săgeata lui Antonio şi Cenotia spânzurată de un stâlp; fu zugrăvit de asemenea Ostrovul Sihăstriilor şi Rutilio cu înfățişare de sfânt.

Pânza aceasta era făcută ca o recapitulare ce-i scutea să-şi mai povestească istoria de-a fir a păr, pentru că Antonio tânărul lămurea icoanele şi peripețiile când era strâns cu uşa ca să le istorisească. Într-un lucru însă pictorul cel vestit s-a întrecut pe sine, şi anume în portretul Auristelei, în care, după cum se spune, dovedise că ştie să picteze o figură frumoasă, deşi tot o ştirbea, deoarece nu se afla penel omenesc în stare să întruchipeze frumusețea Auristelei, dacă nu era însuflețit de-o cugetare divină.

Zece zile rămaseră la Lisabona şi pe toate şi le petrecură vizitând bisericile şi îndrumându-şi sufletele pe cărarea cea dreaptă a mântuirii lor, după care, cu îngăduința viceregelui şi cu înscrisuri adevărate şi temeinice, arătând cine sunt şi unde se duc, îşi luară bun rămas de la gazda lor, cavalerul portughez, şi de la fratele îndrăgostitului, Alberto, care-i copleşi cu dovezi de iubire şi daruri, şi-o apucară pe drumul Castiliei. Şi plecarea aceasta fură nevoiți s-o facă la vreme de noapte, temându-se că de-ar fi plecat ziua, mulțimea care s-ar fi ținut după ei i-ar fi stânjenit, deşi schimbarea veşmintelor mai potolise minunarea.

Capitolul II din Cartea a treia

Pelerini.
Călătoria lor prin Spania.
Au parte de noi şi ciudate întâmplări

Anii cei fragezi ai Auristelei precum şi cei şi mai fragezi ai Constanzei, alături de cei mai împănați ai Riclei, cereau călești, fast şi belşug de înlesniri pentru lungă călătorie pe care-o începeau, dar evlavia Auristelei, care făgăduise ca din locul unde avea să ajungă pe continent şi până la Roma să meargă doar pe jos, atrase după sine şi evlaviile celorlalți, şi toți într-un gând, atât bărbații cât şi femeile, aleseră călătoria pe jos, adăugind că sunt în stare, de va fi fiind nevoie, să şi cerşească din poartă-n poartă. Cu aceasta, Ricla închise uşa dărniciei şi Periandro se scuză că nu poate folosi crucea cu diamante purtată de Auristela, păstrând-o împreună cu neprețuitele perle pentru un prilej mai potrivit. Cumpărară doar un animal de povară, care să ducă sarcinile prea grele pentru spinările lor; făcură rost de toiege, care slujeau şi pentru reazem, şi pentru apărare, şi drept teci ale unor săbii ascuțite. Cu tacâmul acesta creştinesc şi umil, plecară din Lisabona, lăsând-o singură fără frumusețea şi săracă fără bogăția înțelepciunii lor, după cum o dovediră nesfârşitele cercuri de oameni ce se alcătuiră în oraş, unde faima nu vorbea despre altceva decât despre neîntrecuta înțelepciune şi frumusețe a pelerinilor străini.

Astfel, obişnuindu-se să îndure truda unui drum de două-trei leghe în fiecare zi, ajunseră la Badajoz, unde corregidorului[127] castilian îi şi sosiseră veşti din Lisabona, cum că pe-acolo urmau să treacă proaspeții pelerini care, intrând în cetate, se nimeri să tragă la un han unde trăsese şi-o trupă de actori vestiți, ce trebuiau să-şi dea chiar în

[127] *corregidorului...:* În vechea Spanie, *corregidor*-ul era un înalt magistrat cu ample atribuții administrative şi judecătoreşti.

seara aceea reprezentația de încercare[128], ca să primească învoirea de a juca în public, în casa corregidorului. Dar nici nu văzură bine chipul Auristelei şi cel al Constanzei, că-i şi zgudui ceea ce obişnuia să-i zguduie pe toți cei ce le vedeau întâia oară, şi anume minunarea şi uluirea.

Nimeni însă nu împinse atât de departe minunarea cum o făcu iscusința unui poet ce-i însoțea înadins pe comedianți, deopotrivă ca să îndrepte şi să cârpească piese vechi şi să plăsmuiască altele noi, îndeletnicire mai mult iscusită decât aducătoare de cinstire şi mai mult trudnică decât cu folos. Dar desăvârşirea poeziei[129] e la fel de curată ca apa limpede, ce aduce foloase tuturor celor necurate; este ca soarele, ce străbate prin toate lucrurile murdare fără a fi întinat de nimic; e o îndemânare ce face cât e prețuită; e un fulger ce izbuteşte să iasă de unde este închis, nu pârjolind, ci luminând; e instrument bine acordat ce bucură suav simțurile şi dimpreună cu desfătarea, aduce şi cinstire şi folos. Zic, în sfârşit, că poetul cu pricina, pe care nevoia îl împinsese să schimbe Parnasurile cu hanurile şi Castaliile şi Aganipele[130] cu băltoacele şi gârlele şleaurilor şi rateşurilor, a fost cel ce s-a minunat cel mai mult de frumusețea Auristelei, însemnând-o pe loc în închipuire şi găsind-o mâi mult decât bună de actriță, fără a sta să vadă de ştie ori nu limba castiliană. L-a mulțumit boiul ei, i-au plăcut nurii ei, şi-ntr-o clipă a şi-mbrăcat-o în gând cu haină scurtă bărbătească, apoi a dezbrăcat-o şi-a îmbrăcat-o ca pe-o nimfă şi-aproape în aceeaşi clipă a investit-o cu maiestate de regină, nelăsând nici un fel de straie, hazlii ori serioase, în care să n-o îmbrace, şi-n toate şi-a închipuit-o gravă, veselă, înțeleaptă,

---

128 *reprezentația de încercare:* Etapă obligatorie pentru obținerea dreptului de a juca într-o localitate. Ar corespunde, în limbaj actual, „vizionării" de la noi...

129 *desăvârşirea poeziei:* Cf. elogiul Poeziei rostit de Don Quijote (II, XVI).

130 *Castaliile şi Aganipele:* Castalia, fântână frecventată de Muze, provenind din metamorfozarea unei tinere din Delfi, urmărită de Apolo, şi curgând la poalele Parnasului; Aganipe, izvor în Beoția, la poalele Heliconului, a țâşnit de sub copita calului înaripat Pegas.

isteață şi peste măsură de cuviincioasă: extreme ce anevoie se-mpacă într-o actriță frumoasă.

Doamne Dumnezeule, şi cu câtă înlesnire colindă mintea unui poet şi cum se-ncumetă să treacă peste mii de oprelişti! Pe ce temelii şubrede înalță himere mărețe! Totul i se pare ca şi făcut, simplu, aşa încât nădejdile îi prisosesc atunci când îi lipseşte norocul, după cum o arătă şi acest poet al nostru modern când văzu pesemne despăturindu-se pânza pe care fuseseră zugrăvite muncile lui Periandro. Se văzu atunci şi dânsul în fața celei mai mari munci din viața lui, întrucât închipuirea îi fu năpădită de-o mare dorință de a compune din ele toate o piesă de teatru[131], dar nu se dumirea în ce gen s-o aşeze, dacă să-i dea numele de comedie, de tragedie sau de tragicomedie, fiindcă dacă începutul i-l ştia, nu-i ştia mijlocul şi sfârşitul, deoarece viețile lui Periandro şi-a Auristelei erau încă în plină curgere, şi doar sfârşitul lor putea hotărî numele piesei despre dânşii, care s-ar reprezenta. Cea mai mare bătaie de cap i-o dădea însă gândul la felul în care să vâre un valet bun de sfat şi duhliu[132] în atâta mare şi printre atâta amar de insule, focuri şi zăpezi; cu toate astea, nu-şi pierdu nădejdea că până la urmă avea să facă piesa şi să-l vâre-ntr-însa şi pe valetul cu pricina, în pofida tuturor regulilor poeziei şi-n răspărul artei comice. Şi-n vreme ce se tot frământa astfel, găsi un prilej de a vorbi cu Auristela, de a-i înfățişa dorința sa şi de-a o sfătui să se facă actriță, fiindcă ar prinde-o tare bine. Îi spuse că, după două ieşiri pe scenă, ar ploua cu mine de aur asupra ei, fiindcă prinții acelei vremi erau parcă roade ale alchimiei, cu

---

131 Autorul care într-adevăr a scris o piesă *Persiles y Sigismunda o hallarse para perderse (Persiles şi Sigismunda sau găseşte-te ca să te pierzi),* confirmând premoniția lui Cervantes, este Francisco de Rojas Zorrilla (1607–1648), dramaturg din ciclul lui Calderon.

132 *Valet bun de sfat şi duhliu:* În original, *un lacayo consejero y gracioso,* referire la personajul comic tipic teatrului spaniol, *el gracioso,* prezent atât în comedii cât şi în drame, de obicei ca slujitor al unui cavaler; e purtătorul unei viziuni puternic realiste, satirică, uneori chiar cinică, asupra vieții, contraparte a idealurilor elevate în numele cărora acționează stăpânul său.

care ajungerea la aur e aur, şi ajungerea la aramă e aramă; dar că, în cea mai mare parte, îşi închinau voința nimfelor scenei, zeițelor întregi şi semizeițelor, reginelor prin învățătură şi rândăşoaicelor după înfățişare; îi spuse că dacă s-ar nimeri să se țină pe vremea ei o serbare regală, să fie sigură c-ar acoperi-o fuste de aur, pentru că toate sau mai toate livrelele cavalerilor ar veni făcute praf acasă la ea să-i sărute picioarele; îi zugrăvi plăcerea călătoriilor şi escorta ce i-ar face-o doi-trei cavaleri deghizați, care ar sluji-o atât ca servitori cât şi ca adoratori, şi mai presus de orice, ridică în slăvi strălucirea şi reputația ce i-ar fi hărăzită dându-i-se să interpreteze personajele principale. În sfârşit, îi spuse că dacă e să se adeverească prin ceva temeinicia unei vechi zicale castiliene, o pot face comediantele frumoase, la care bunul nume şi folosul încap într-un sac.

Auristela îi răspunse că nu pricepuse nici o iotă din toate vorbele spuse de el, fiindcă se vedea cât de colo că nu ştie limba castiliană, şi chiar de-ar fi ştiuț-o, gândurile ei erau deosebite, întrucât ținteau la alte îndeletniciri, dacă nu la fel de plăcute, cel puțin mai potrivite.

Poetul îşi pierdu orice nădejde în urma răspunsului neşovăitor al Auristelei; îşi privi picioarele neştiinței[133] şi-şi strânse roata deşertăciunii şi nebuniei.

În seara aceea se duseră să dea spectacolul de încercare acasă la corregidor, care, ştiind pesemne că frumoasa ceată peregrină se află în oraş, trimise după ei şi-i pofti să vină la el ca să vadă comedia, şi ca să primească dovezi ale dorinței sale de a-i sluji, ca răspuns la dovezile de curaj arătate de ei şi despre care i se scrisese de la Lisabona. Periandro primi poftirea după ce se sfătui cu Auristela şi cu Antonio tatăl, pe care-l ascultau ca pe cel mai în vârstă dintre ei.

Multe doamne din oraş erau strânse în jurul soției corregidorului, când intrară Auristela, Ricla şi Constanza, cu Periandro şi cu cei doi Antonio, minunând, uluind, tulburând

---

[133] *îşi privi picioarele...:* Aluzie la păun, despre care se spunea că ori de câte ori îşi priveşte picioarele, şi le vede cât sunt de urâte şi de ruşine, îşi strânge coada.

vederea celor de față, căci asemenea urmări îi făcea să simtă neasemuita strălucire a noilor pelerini care, cu smerenia şi buna-le înfățişare sporind bunăvoința gazdelor, îi îndemnară pe loc să le dea lor aproape cel mai de frunte loc la serbare, şi anume la reprezentarea legendei lui Cefal şi-a Procridei[134], în care ea, mai geloasă decât se cade, şi el mai puțin chibzuit decât ar fi fost nevoie, aruncă darda ce le ia, pentru totdeauna, ei viața, iar lui plăcerea.

Versurile atinseră cele mai înalte culmi cu putință ale frumuseții, compuse fiind doar, după cum s-a spus, de Juan de Herrera de Gamboa[135], greşit numit Spelbul[136], a cărui iscusință atinge şi hotarele cele mai înalte ale sferei poetice. La sfârşitul piesei, doamnele cercetară amănunțit frumusețea Auristelei, bucățică cu bucățică, şi toate găsiră un tot pe care-l botezară Desăvârşirea fără cusur, iar bărbații spuseră acelaşi lucru despre chipeşia lui Periandro, şi pe urmă fură de asemenea lăudate farmecul Constantei şi vitejia fratelui ei Antonio.

Trei zile rămaseră în oraş, corregidorul purtându-se cu ei ca un cavaler darnic, iar soția lui dovedind o fire de regină, după daniile şi darurile făcute Auristelei şi celorlalți pelerini care, arătându-se recunoscători şi îndatorați, făgăduiră să

---

134 *reprezentarea legendei lui Cefal şi-a Procridei:* Fiu al lui Deion şi al Diomedeei sau, după alte surse, al lui Hermes şi al Herseei, Cefal trăia fericit cu soția sa, Procrida. I-a venit însă ideea nefericită de a-i pune la încercare fidelitatea şi deghizat într-un bogat neguțător străin, reuşeşte să o seducă. De ruşine, Procrida pleacă în Creta, unde Artemis îi dăruieşte un câine şi o suliță magică. Mai târziu, revenind acasă sub chipul unei tinere străine seducătoare, câştigă iubirea lui Cefal în schimbul darurilor zeiței Artemis, dându-şi apoi în vileag şi identitatea. Cei doi soți se împacă, dar gelozia o chinuieşte în continuare pe Procrida, care-şi bănuieşte soțul de legături cu Eos, Aurora. Pornind pe urmele lui la vânătoare, Procrida se ascunde într-un tufiş; Cefal aude foşnetul şi crezând că e un vânat, aruncă cu sulița şi o ucide. Areopagul îl osândeşte la surghiun pe viață şi-n cele din urmă Cefal îşi ia zilele, aruncându-se în mare.

135 *Juan de Herrera de Gamboa:* Până în prezent nu a fost identificat nici un dramaturg cu acest nume.

136 *Spelbul:* În original, *el Maganto,* adică cel trist, bolnăvicios, pal.

aibă grijă a le da de ştire despre întâmplările lor, de oriunde aveau să se afle.

Plecând, aşadar, din Badajoz, o porniră către Maica Domnului din Guadalupe şi după trei zile de mers, răstimp în care făcură cinci leghe, îi prinse noaptea pe un munte acoperit de nenumărați stejari şi de alți copaci pădureți. Cerul cumpănea curgerea şi anotimpul vremii în balanța egală a celor două echinoxuri; nici zăduful nu ostenea, nici gerul nu supăra şi la nevoie, puteau prea bine petrece noaptea deopotrivă sub cerul liber şi în sat, din care pricină, fiind departe de orice cătun. Auristela vru să mâie la stânele unor boari, pe care tocmai le zăriseră.

Făcură după voia Auristelei şi nici nu străbătuseră bine vreo două sute de paşi prin pădure, că noaptea se lăsă atât de întunecoasă, încât îi opri şi-i făcu să privească cu luare-aminte focul boarilor, pentru ca strălucirea lui să le slujească drept stea călăuzitoare, ca să nu rătăcească drumul. Beznele nopții şi un zgomot pe care-l auziră le încremeni pasul şi-l făcu pe Antonio cel tânăr să ia seama la arc, tovarăşul său nedespărțit.

Sosi într-acestea un bărbat călare, căruia nu-i văzură fața, şi care le spuse:

— Sunteți de pe meleagurile astea, oameni buni?

— Nu, nicidecum – răspunse Periandro –, ci de pe altele, foarte depărtate de acestea; suntem pelerini străini şi mergem la Roma, iar mai întâi la Guadalupe.

— Da? Sunt, dar – zise cel de pe cal –, şi-n țările străine milostenie şi curtenie, sunt şi pe-acolo suflete miloase?

— Cum să nu! -— răspunse Antonio –. Gândeşte-te, domnule, oricine-ai fi, de nu-ți putem fi de folos cu ceva, şi-ai să vezi că închipuirea dumitale se va dovedi adevărată.

— Luați – zise alunei cavalerul –, luați, domnilor, lanțul acesta de aur, care cred că face două sute de scuzi, şi luați şi odorul acesta ce n-are preț, sau cel puțin nu i-l găsesc eu, şi dați-le în oraşul Trujillo unuia din cei doi cavaleri care acolo şi-n toată lumea sunt binecunoscuți: unul se numeşte don

Francisco Pizarro şi celălalt don Juan de Orellana[137], amândoi tineri, amândoi liberi, amândoi bogaţi şi amândoi iară seamăn.

Şi zicând acestea, puse în braţele Riclei, care, ca femeie miloasă, păşise mai în faţă să-l ia, un prunc pus pe plâns, înfăşat în scutece, despre care nu ştiau atunci dacă sunt bogate sau sărace.

— Şi aveţi să spuneţi oricăruia dintre ei să-l ţină, că au să afle în curând cine este, ca şi nenorocirile care-l vor fi purtat către noroc, dacă va să ajungă la ei. Şi pe mine iertaţi-mă, căci mă urmăresc duşmanii, cărora, dacă vin cumva pe aici şi-n treabă de m-aţi văzut, să le spuneţi că nu, căci vă costă prea puţin s-o spuneţi, sau, de vi se pare mai nimerit, spuneţi c-au trecut pe-aici trei-patru bărbaţi călare, strigând: „Spre Portugalia! Spre Portugalia!” Şi rămâneţi cu Dumnezeu, nu mă pot opri din drum, căci deşi frica îmi dă pinteni, şi mai ascuţiţi sunt cei ai onoarei.

Şi înfigându-şi-i pe-ai săi în cal, se-ndepărtă ca un fulger de ei, dar, aproape în aceeaşi clipă, cavalerul i se întoarse şi spuse:

— Nu-i botezat.

Şi se întoarse şi-şi văzu de drum.

Iată-i, dar, pe pelerinii noştri, pe Ricla cu pruncul în braţe, pe Periandro cu lanţul la gât, pe Antonio flăcăul neslăbind arcul întins, pe Antonio tatăl gata să scoată din teacă sabia

---

[137] *Trujillo... don Francisco Pizarro... don Juan de Orellana:* Cei doi cavaleri menţionaţi în text au existat şi în realitate, fiind fraţi, amândoi fii ai lui Don Fernando de Orellana, regidor al oraşului Trujillo în 1607. Alt membru al familiei, Don Pedro de Orellana, şi-a celebrat nunta cu Feliciana de Cervantes de Gaete (cf. Feliciana de la Voz sau Feliciana Glas-de-aur, cum am echivalat noi) la Trujillo, la 21 martie 1615. Familia Cervantes de Gaete, originară din Trujillo, era înrudită cu Miguel de Cervantes. Dăm toate aceste date după J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 304, care, la rândul său, apelează la Astrana Marin, *Vida de Cervantes,* vol. VI, p. 519, VII, p. 431–32, şi anexa XXVII, pp. 746–50). Să adăugăm că cei doi cavaleri poartă numele a doi conchistadori: faimosul Francisco Pizarro, cuceritorul Perului, asasinat la Lima în 1541, şi Juan de Orellana, descoperitorul şi cel dintâi explorator al fluviului Amazon, mort în 1550;, amândoi s-au născut la Trujillo (Cáceres).

ce-i slujea drept toiag, şi pe Auristela, tulburată şi uluită de ciudata întâmplare, şi pe toţi laolaltă uimiţi de ciudatul eveniment, urmarea fiind că Auristela îi sfătui să ajungă cum vor putea mai bine la stâna boarilor, unde aveau să găsească poate cele de trebuinţă ca să-l hrănească pe pruncul acela nou născut care, după micimea lui şi după slăbiciunea plânsului, se vedea că venise pe lume doar de câteva ceasuri. Făcură întocmai şi abia ajunseră la stâna păstorilor, cu preţul multor poticneli şi căzături, când, înainte ca pelerinii să-i întrebe dacă binevoiesc să le dea găzduire pentru noaptea aceea, sosi la stână o femeie plânsă, tristă, dar nu peste poate, fiindcă gemetele ei arătau că se sileşte să nu dea drumul glasului din piept. Era pe jumătate goală, dar hainele ce-o acopereau erau ale unei persoane bogate şi de neam; lumina şi văpaia focurilor, în ciuda străduinţei sale de a-şi acoperi chipul, o dezvăluiră şi văzură cu toţii că e pe cât de frumoasă pe-atât de copilă şi pe cât de copilă pe-atât de frumoasă, deşi Ricla, mai pricepută la vârste, îi dădu şaisprezece sau şaptesprezece ani.

Păstorii o întrebară dacă o urmăreşte cineva sau dacă are vreo altă trebuinţă, care să ceară leac grabnic.

La care fata cea îndurerată răspunse:

— Cel dintâi lucru pe care aveţi a-l face, domnilor, e să mă vârâţi sub pământ, vreau să zic să mă acoperiţi în aşa fel, încât să nu pot fi găsită dacă m-ar căuta cineva, în al doilea rând, să-mi daţi ceva de mâncare, fiindcă leşinurile îmi secătuiesc viaţa.

— Zorul nostru – zise un păstor bătrân – îţi va dovedi că suntem miloşi.

Şi dând pas către o scorbură ce se făcea într-un stejar falnic, aşternu într-însa câteva piei moi de oaie şi de capră, de la cele crescute printre vitele mari, încropi un soi de pat, îndeajuns până una alta pentru rostul acela anume, o luă apoi pe femeie în braţe şi o vârî în scorbură, unde-i dădu tot ce putu, adică pâine înmuiată în lapte, ba i-ar fi dat şi vin de-ar fi vrut să bea; apoi atârnă în faţa scorburii alte piei, ca puse la uscat.

Ricla, văzându-l că a isprăvit şi presupunând că femeia aceea era, fără doar şi poate, maica pruncului pe care-l ținea ea în brațe, se apropie de păstorul cel milos şi-i spuse:

— Nu pune capăt, bunule domn, milosteniei dumitale, ci arată-ți-o şi față de pruncul acesta din brațele mele, înainte ca să moară de foame.

Şi-i povesti pe scurt cum ajunsese să-i fie dat.

Păstorul răspunse gândului, nu vorbelor ei, şi-l chemă pe unul dintre ceilalți păstori, căruia-i porunci să ia pruncul, să-l ducă la târla caprelor şi să facă în aşa fel încât să sugă la una din ele.

Abia isprăviră toate acestea, ba chiar trecuse atât de puțin timp că încă aproape se mai auzeau cele din urmă scâncete de plâns ale pruncului, când la stână sosi o ceată de bărbați călare, întrebând de femeia leşinată şi de cavalerul cu pruncul, dar cum nu le dădură nici îndrumări, nici ştiri despre cei căutați, plecară mai departe cu nemaipomenită grabă, ceea ce pe salvatori îi bucură nu puțin.

Şi trecu noaptea aceea cu mai multă înlesnire decât şi-ar fi închipuit ei pentru pelerini şi cu mai multă veselie pentru văcari, ce s-au văzut într-o atât de plăcută tovărăşie.

Capitolul III din Cartea a treia

Unde se arată cine era fata pitită în copac

Grea rămăsese scorbura stejarului – ca să zicem aşa – grei şi norii, a căror beznă întunecă şi ochii celor ce întrebaseră de prizoniera din copac, dar pe milostivul păstor, baciul turmei, nimic nu-l putu abate de la grija de-a aduce grabnic tot ce era de trebuință pentru buna primire a oaspeților săi: pruncul se hrăni de la ugerul caprei, fața din scorbură avu parte de hrană câmpenească, iar pelerinii de ospeția neaşteptată şi plăcută.

Voiră cu toţii să ştie ce pricini o aduseseră acolo pe fata cea chinuită şi pare-se, fugară, ca şi pe neajutoratul prunc, dar Auristela fu de părere să n-o întrebe nimic până a doua zi, pentru că zguduirile de obicei nu slobozesc limba nici chiar ca să povestească întâmplări norocoase şi vesele, necum nenorociri amarnice; şi cu toate că păstorul se apropia deseori de copac, nu punea nici o întrebare celei tezaurizate în el, afară de cum o duce cu sănătatea, şi primi răspunsul că, deşi ar fi avut toate motivele să n-o mai aibă, sănătatea i-ar fi totuşi mulţumitoare, dacă s-ar vedea scăpată de cei ce-o căutau, şi anume tatăl şi fraţii ei.

Păstorul o acoperi şi-o ascunse iarăşi şi plecând de lângă ea, se întoarse la pelerini, care petrecură noaptea mai mult la lumina rugurilor şi-a focului păstorilor decât la aceea dăruită de cer şi înainte ca osteneala să-i silească a-şi încredinţa somnului simţurile, rămase înţeles ca păstorul ce dusese pruncul la capre, pentru ca ele să-i fie doici, să-l ducă şi să-l dea în grija unei surori a bătrânului păstor, care trăia la aproape două leghe depărtare, într-un cătun. Îi puseră şi lanţul, poruncind ca pruncul să fie dat la o doică chiar în satul acela, care era, după cum spuneau, ceva mai departe de alte aşezări.

Toate se făcură întocmai, şi astfel se asigurară şi se pregătiră să dejoace iscoadele, în caz că aveau să se întoarcă sau că aveau să vină altele, iarăşi, în căutarea celor pierduţi ori a celor ce măcar păreau pierduţi. Cât vorbiră, cât îşi potoliră foamea, cât le puse stăpânire, un scurt răstimp, somnul pe ochi şi tăcerea pe limbi, se petrecu şi răstimpul nopţii şi veni cu toată iuţeala ziua, veselă pentru toţi, dacă nu şi pentru înfricoşata care, ferecată în copac, abia cuteza să privească a soarelui frumoasă strălucire.

Cu toate acestea, după ce puseră mai întâi din loc în loc, în apropierea turmei şi chiar mai departe, străjeri, ca să dea de ştire dacă vine cineva, o scoaseră din copac spre a respira aer curat şi ca să afle de la ea ceea ce doreau cu toţii, şi la lumina zilei văzură că şi cea a chipului ei era minunată, aşa încât stătură în cumpănă cui, dintre ea şi Constanza, după Auristela, să-i dea locul al doilea ca frumuseţe, căci primul

fusese pretutindeni cucerit de Auristela, căreia natura n-a vrut să-i dea seamăn pe lume.

Îi puseră multe întrebări şi-i făcură multe rugăminți la-nceput, dornici fiind cu toții să le povestească pățania ei, iar ea, plină de curtenie şi de recunoştință, cerând îngăduință slăbiciunii sale, cu răsuflare firavă, începu să vorbească astfel:

— Deşi, domnilor, în cele ce vreau să vi le spun sunt nevoită să dau în vileag greşeli ce-au să mă facă să-mi pierd bunul nume de femeie cinstită, vreau mai degrabă să par curtenitoare ascultându-vă dorința decât nerecunoscătoare neîmplinindu-v-o. Mă numesc Feliciana Glas-de-aur[138]; patria[139] mea e un târg nu departe de locul acesta: părinții mei sunt mult mai mult nobili decât bogați, iar frumusețea mea, câtă vreme n-a fost atât de ofilită ca acum, a fost prețuită şi proslăvită de unii. Lângă târgul pe care cerul mi l-a hărăzit drept patrie trăia un hidalg putred de bogat, a cărui purtare şi-ale cărui numeroase virtuți îl făceau să treacă drept cavaler în ochii oamenilor. Acesta are un fiu, ce se dovedeşte încă de pe acum vrednic moştenitor al virtuților tatălui său, care sunt multe, cât şi al averii lui, care e nesfârşită. În acelaşi sat trăiau şi alt cavaler cu fiul său, mai mult nobili decât bogați, într-o atât de cinstită stare de mijloc, încât nici nu-i umilea, nici nu-i făcea să se îngâmfeze. Cu acest de-al doilea tânăr nobil mi-au poruncit tata şi cei doi frați ai mei să mă căsătoresc, neluând în seamă rugămințile cu care mă cerea de soție hidalgul cel bogat; eu însă, pe care cerurile mă păstrau pentru nenorocirea în care mă văd ajunsă şi pentru altele în care cred c-o să mă mai văd, mi l-am ales drept soț pe cel bogat şi m-am dat lui fără ştirea tatii şi-a fraților mei, căci mamă n-am, spre şi mai marele meu nenoroc. Ne-am văzut de multe ori singuri şi-ntre patru ochi, căci pentru asemenea împrejurări prilejul nu

---

[138] *Feliciana Glas-de-aur*: În original, *Feliciana de la Voz* (Feliciana cu glas sau cu voce).

[139] *patria...:* În sens restrâns, ca loc de baştină; vezi mai sus, n. 16.

lipseşte niciodată, ba chiar, în toiul celor mai mari stăvili, te îmbie cu ciuful său[140].

De pe urma acestor întâlniri şi furtişaguri drăgăstoase, mi s-a scurtat rochia[141] şi mi-a crescut ticăloşia, dacă ticăloşie se poate numi taifasul îndrăgostiților logodiți. În vremea asta, fără ca eu să ştiu ceva, tata[142] şi frații mei s-au înțeles să mă mărite cu tânărul nobil, fiind atât de dornici să-şi înfăptuiască hotărârea, încât aseară l-au adus acasă, însoțit de două rude apropiate de-ale lui, cu gândul de a ne uni mâinile numaidecât. Am tresărit când l-am văzut intrând pe Luis Antonio – cum se numeşte tânărul nobil – şi mai tare m-am mirat când tata mi-a spus să mă duc în odăile mele şi să mă gătesc mai mult decât în chip obişnuit, fiindcă urma ca numaidecât să-i dau mâna ca soție lui Luis Antonio. De două zile ajunsesem la sorocul hotărât de fire pentru naşteri şi de emoția veştii neaşteptate, am rămas ca moartă şi zicând că mă duc în odăile mele să mă gătesc, m-am aruncat în brațele unei slujitoare, vistiernică a tainelor mele, căreia, cu ochii preschimbați în izvoare, i-am spus:

— Vai, Leonora dragă, tare cred că mi-a sunat sfârşitul zilelor! Luis Antonio e în încăperea de la intrare şi aşteaptă să ies şi să-i dau mâna ca soție. Spune şi tu dacă nu-i o încercare cumplită, cea mai crâncenă împrejurare în care se poate afla o femeie nefericită. Străpunge-mi, surioară, pieptul dacă ai cu ce; iasă-mi mai degrabă sufletul din trup decât neruşinarea îndrăznelii mele. Vai, prietenă dragă, mor, viața mi se sfârşeşte!

Şi zicând acestea şi scoțând un oftat mare, am lepădat pe jos un prunc, împrejurare nemaivăzută pentru noi, care pe slujitoarea mea a uluit-o, iar mie mi-a întunecat atât de rău

---

[140] *(prilejul)... te îmbie cu ciuful său:* Vezi mai sus, n. 96.

[141] *mi s-a scurtat rochia* (în original: *se acortó mi vestido):* Grațios eufemism, pe care ne-am simțit datori să-l păstrăm în traducere; e inspirat, după cum arată Avalle-Arce, dintr-o baladă veche: „Tiempo es el caballero, / tiempo es de andar de aquí, / que me crece la barriga, / y se me acorta el vestir" („Vine vremea, cavalere, / vremea să plecăm de-aici, / pentru că îmi creşte burta / şi mi se scurtează rochia").

[142] *tata:* În original, *padres* (părinții), deşi mama îi murise.

judecata, încât aşteptam să intre tata sau fraţii mei şi-n loc să mă conducă la nuntă, să mă-ducă la mormânt.

Aici ajunsese Feliciana cu povestea ei când văzură că străjerii pe care-i puseseră ca să stea liniştiţi fac semn că vine lume; cu nemaipomenită iuţeală, păstorul cel bătrân se şi pregătea s-o ascundă iarăşi pe Feliciana în copac, azil sigur al nenorocirii ei, dar, după ce străjile veniră să-i liniştească, spunând că o mină de oameni pe care-i văzuseră o apucaseră pe alt drum, se liniştiră cu toţii, iar Feliciana Glas-de-aur se întoarse la istorisirea ei, zicând:

— Gândiţi-vă, domnilor, la groaznica primejdie în care m-am văzut aseară: logodnicul în încăperea de la intrare, aşteptându-mă, iar iubitul adulter, dacă se poate spune aşa, într-o grădină de-a casei, adăstând să-mi vorbească, neştiutor de ananghia în care mă aflam şi de venirea lui Luis Antonio; eu, fără cunoştinţă din pricina întâmplării neaşteptate; slujitoarea mea, năucită, cu pruncul în braţe; tata şi fraţii mei zorindu-mă să vin la nefericita logodnă. Era o ananghie ce-ar fi putut veni de hac şi unor minţi mai luminate decât a mea şi-ar fi putut stăvili orice gândire şi judecată sănătoasă. Nu ştiu ce să vă mai spun decât că, în nesimţire fiind, am simţit c-a intrat tata şi-a spus:

— Gata, fetiţo, vino aşa cum eşti, că frumuseţea are să-ţi întregească lipsa veşmintelor şi-are să-ţi slujească drept podoabă nespus de bogată.

I-a ajuns atunci la ureche, după câte cred, plânsul pruncului pe care slujnica mea se grăbea pesemne să-l pună la adăpost sau să i-l dea lui Rosanio, cum îl cheamă pe cel ales de mine să-mi fie soţ. Tata s-a tulburat şi cu o făclie în mină, mi-a privit chipul şi-a tras şi-o încheiere după înfăţişarea, tremurul şi leşinul meu. Iarăşi l-a izbit în urechi plânsul pruncului şi ducând mâna la spadă, a luat-o încotro îl ducea zvonul. Strălucirea tăişului mi-a scăpărat în ochii începţoşaţi şi spaima mi-a sfârtecat sufletul şi cum dorinţa de a-şi păstra viaţa e firească oricărui om, teama de a nu mi-o pierde mi-a dat curaj să mi-o feresc, şi nici nu-mi întorsese bine spatele tata că eu, aşa cum mă aflam, am coborât pe-o scară

în spirală până la catul de jos al casei mele şi de-aici am ajuns lesne pe stradă, şi de pe stradă pe câmp, şi de pe câmp pe nu ştiu ce drum, şi-n cele din urmă, îmboldită de spaimă şi târâtă de frică, de parcă aş fi avut aripi la picioare, am umblat mai mult decât îmi făgăduia sfârşeala. De mii de ori am stat să mă azvârl în vreo râpă din marginea drumului, ca să termin o dată cu viaţa, şi tot de-atâtea ori am fost gata să mă aşez jos ori să mă-ntind la pământ, ca să fiu găsită de cei ce mă vor fi căutat, dar, însufleţindu-mă lumina de la colibele voastre, m-am străduit s-ajung aici, ca să-mi găsesc nitică odihnă pentru oboseală şi dacă nu leac, măcar nitică mângâiere pentru nefericirea mea. Şi-aşa am ajuns cum m-aţi văzut şi aşa mă aflu cum mă văd, mulţumită milosteniei şi curteniei voastre. Iată, dar, domnii mei, ce vă pot povesti din istoria mea, al cărei deznodământ îl las în seama cerului, iar aici pe pământ îl încredinţez bunelor voastre poveţe.

Aici îşi încheie vorbirea îndurerata Feliciana Glas-de-aur, trezind deopotrivă uimirea şi compătimirea celor ce-o ascultaseră.

Periandro povesti apoi cum găsiseră pruncul, cum le fusese dăruit lanţul şi tot ce li se întâmplase cu cavalerul care li-l dăduse.

— Vai! – zise Feliciana –. Nu cumva odorul acela e-al meu? Şi nu cumva Rosanio e cel ce l-a adus? Dacă l-aş vedea, sigur că nu după chip, deoarece nu i l-am zărit niciodată, dar poate după scutecele în care e-nfăşat aş scoate la lumină adevărul din beznele tulburării mele, fiindcă slujnica, pe nepregătite, în ce-l putea înfăşa oare dacă nu în pânzeturi din odaia mea şi cunoscute mie? Şi chiar de nu va fi aşa, sângele îşi va spune poate cuvântul şi prin simţiri ascunse îi va da de-nţeles ce mă frământă.

La care păstorul răspunse:

— Pruncul se şi află-n sat la mine, în grija unei surori şi-a unei nepoate de-a mele; am să trimit vorbă să mi-l aducă chiar ele azi, aici, şi-ai să poţi astfel, frumoasă Feliciana, să faci cercetările pe care le doreşti. Până una alta, linişteşte-ţi, doamnă, sufletul, pentru că păstorii mei şi copacul acesta

vor sluji drept nori, întunecând ochii celor ce te vor fi căutând.

Capitolul IV din Cartea a treia

— Pare-mi-se, frate dragă – îi spuse Auristela lui Periandro –, că muncile şi primejdiile nu au putere doar asupra mării, ci şi asupra întregului pământ, căci nenorocirile şi năpastele se abat atât asupra celor înălțați mai sus de vârfurile munților cât şi asupra celor pitiți în cotloanele lor. Cea căreia i se spune Fortuna[143], despre care-am auzit vorbindu-se uneori şi care se zice că ia şi dă bunurile când, cum şi cui Vrea, trebuie să fie fără doar şi poate oarbă şi năzuroasă de vreme ce, după părerea noastră, îi ridică pe cei ce s-ar fi cuvenit, să rămână la pământ şi-i doboară pe cei ce stau mai sus decât munții din lună. Nu ştiu, frate, ce tot spun, dar ştiu că vreau să spun că nu-i de mirare că ne uimeşte vederea doamnei acesteia, ce zice că o cheamă Feliciana Glas-de-aur, căreia de-abia i-a mai rămas un firicel de glas ca să-şi istorisească nenorocirile. Mi-o închipui acum câteva ceasuri la ea acasă, însoțită de tatăl, frații şi slugile ei, nădăjduind să găsească o dezlegare iscusită dorințelor ei îndrăznețe, iar acuma pot zice c-o văd ascunsă în scorbura unui copac, înfricoşată de țânțarii din văzduh şi chiar de rimele din pământ. E drept că la ea n-a fost o cădere a principilor[144], este însă o întâmplare ce poate sluji drept pildă

[143] *Fortuna*; Vezi mai sus, n. 18.

[144] *o cădere a principilor:* Aluzie la culegerea de biografii, de la Adam până la personalități din secolul al XII-lea, scrisă în latineşte de Giovanni Boccaccio între anii 1355 şi 1360, sub titlul *De casibus virorum illustrium (Despre căderea oamenilor de seamă),* tradusă în limba spaniolă sub titlul de *Caida de los principes* (Sevilla, 1495).

fecioarelor pocăite care vor ca viața lor să poată îi o pildă bună. Toate acestea mă-ndeamnă, o frate, să te rog din adâncul sufletului să ai grijă de onoarea mea, pe care, din clipa când am ieşit de sub puterea tatălui meu şi de sub aceea a mamei tale, mi-am pus-o în mâinile tale, şi cu toate că experiența de până acum, neîndoielnic foarte mare, ți-a adeverit bunătatea, atât în singurătatea surghiunurilor cât şi-n tovărăşia oraşelor, tot mă mai tem ca nu cumva schimbarea ceasurilor să nu schimbe şi gândurile ce şi aşa sunt uşuratice. De tine atârnă totul; onoarea mea e una cu a ta, o singură dorință ne cârmuieşte şi-o aceeaşi nădejde ne mână; drumul căruia ne-am aşternut e lung, dar nu e drum care să nu se sfârşească de nu i se împotrivesc lenea şi tândăleala; cerurile, cărora le-aduc mii de mulțumiri pentru aceasta, ne-au şi adus în Spania fără tovărăşia primejdioasă a lui Arnaldo; putem acum întinde pasul feriți de naufragii, de furtuni şi de tâlhari, fiindcă, după faima de țară paşnică şi sfântă pe care, mai presus de toate ținuturile din lume, şi-a câştigat-o Spania, ne putem tăgădui cu adevărat o călătorie netulburată.

— O, surioară! – răspunse Periandro –. Clipă cu clipă văd că-ți arăți culmile înțelepciunii! Văd bine că te temi ca femeie şi-ți faci curaj ca înțeleaptă. Aş vrea, ca să-ți potolesc temerile atât de cuminți, să caut noi nădejdi care să mă întărească în ochii tăi, căci deşi faptele pot preschimba teama în speranță şi speranța în linişte trainică şi prin urmare, în stăpânire bucuroasă, aş vrea ca noi prilejuri să mă întărească. La stâna ciobanilor acestora nu mai avem ce face şi nici în ce-o priveşte pe Feliciana nu-i mai putem fi de folos altfel decât compătimind-o; să ne îngrijim să-l ducem pe prunc la Trujillo, aşa cum ne-a lăsat vorbă cel ce, după cât se pare drept plată, ne-a dat lanțul.

Astfel vorbeau cei doi când sosi păstorul cel bătrân cu soră-sa şi cu pruncul, după care trimisese în sat, ca să vadă dacă-l recunoaşte Feliciana, precum îi era dorința.

I-l aduseră, ea îl privi o dată şi încă o dată, îi dădu scutecele la o parte, dar nu cunoscu după nimic că el ar fi cel pe care-l născuse şi nici chiar gândurile nu-i erau însoțite de

acea duioşie firească ce i-ar fi îngăduit să-l recunoască pe băiat, căci de parte bărbătească era nou-născutul.

— Nu – zise Feliciana –, nu astea sunt scutecele pe care slujnica mea le putea avea la-ndemână ca să învelească-n ele pe ființa născută de mine şi nici lanțul acesta – pe care i-l arătară – nu l-am văzut vreodată la Rosanio. Al altcuiva, nu al meu trebuie să fie odorul acesta, că de-ar fi, n-aş fi eu atât de norocoasă ca, o dată pierdut, să-l regăsesc. E drept că pe Rosanio l-am auzit deseori spunându-mi că are prieteni în Trujillo, dar nu-mi amintesc de numele nici unuia.

— Totuşi – spuse păstorul –, de vreme ce omul care le-a dat pelerinilor pruncul le-a cerut să-l ducă la Trujillo, bănuiesc că nu putea fi decât Rosanio, aşa că socot, dacă prin asta vă sunt oarecum de folos, ca sora mea cu pruncul şi cu doi păstori de-ai mei să plece la Trujillo, spre a vedea dacă-l primeşte vreunul din cei doi cavaleri, către care-a fost îndrumat.

La care Feliciana răspunse cu hohote de plâns şi se aruncă la picioarele păstorului, îmbrățişându-i-le strâns, semne ce lăsau să se vadă că-i încuviința părerea. I-o încuviințară şi toți pelerinii şi dându-i şi Lanțul, se înlesni totul.

Pe unul dintre catârii cirezii se urcă sora păstorului, care, după cum s-a mai spus[145], era lehuză, cu poruncă să treacă prin sat, să-şi lase pruncul ei în grija cuiva, iar cu celălalt să plece la Trujillo, căci, pelerinii ce mergeau la Guadalupe aveau s-o urmeze şi ei mai pe îndelete. Totul se făcu după gândul lor şi numaidecât, pentru că nevoia împrejurării nu îngăduia nici o zăbavă.

Feliciana tăcea, şi prin tăcerea ei îşi arăta recunoştința față de cei ce, în chip atât de neprefăcut, îşi luaseră în sarcina lor necazurile ei. Pe lângă toate acestea, Feliciana, după ce află că pelerinii se duc la Roma, cucerită fiind de frumusețea şi înțelepciunea Auristelei, de curtenia lui Periandro, de vorbele drăgăstoase ale Constanzei şi-ale

[145] *după cum s-a mai spus:* Inadvertență a autorului; nu s-a mai spus nimic asemănător.

mamei ei, Riqla, şi de purtarea plăcută a celor doi Antonio, tatăl şi fiul, privi, însemnă şi cumpăni totul în acel scurt răstimp de când îi cunoscuse şi vrând, mai cu seamă, să întoarcă spatele pământului unde îi rămânea îngropată onoarea, îi rugă s-o ia şi pe dânsa ca pelerină la Roma, căci dacă până atunci rătăcise printre păcate, voia acum să meargă drept către haruri, de i le-ngăduia cerul şi-i îndupleca s-o ia cu ei.

Nici nu-şi dezvălui bine gândul, că Auristela se şi grăbi să-i împlinească dorința, miloasă şi dornică s-o smulgă pe Feliciana din mijlocul zdruncinărilor şi spaimelor ce-o prigoneau. O singură piedică stătea în calea plecării ei la drum, lehuzia atât de proaspătă, şi le-o spuse, dar păstorul cel bătrân spuse că nu-i nici o deosebire între naşterea la femeie şi fătatul la vite şi că, aşa cum vita, fără nici un alt huzur, după fătat rămâne în voia vitregiilor cerului, la fel şi femeia, fără vreun alt huzur, se poate întoarce la îndeletnicirile ei, şi că numai datina înstăpânise printre femei huzururile şi toate răsfățurile cu care sunt înconjurate de obicei lehuzele.

— Eu-s sigur – urmă păstorul – că Eva, când l-a născut pe întâiul ei copil, nu s-a aruncat în pat, nici nu s-a păzit de aer, nici n-a folosit toate mofturile obişnuite astăzi la naşteri. Ia-ți inima-n dinți, doamnă Feliciana, şi mergi după gândul domniei-tale, că ți-l încuviințez fără şovăire ca pe unu] aproape sfânt, de vreme ce-i atât de creştinesc.

La care Auristela adăugă:

— Nu va fi lipsită nici de veşmânt de pelerină, căci prevederea m-a împins să fac două când mi l-am făcut pe-al meu, şi unul i-l voi da doamnei Feliciana Glas-de-aur, cu condiția să-mi spună ce taină a făcut s-o cheme Glas-de-aur, dacă nu cumva e o poreclă.

— Numele nu mi l-a dat neamul meu – răspunse Feliciana –, ci părerea obştească a tuturor celor ce m-au auzit cântând, cum că am cea mai bună voce din lume, şi aşa s-a ajuns că în chip obişnuit mi se spune numai Feliciana Glas-de-aur, şi de n-aş fi mai mult la vreme de gemut decât de cântat, lesne v-aş dovedi adevărul acesta, dar dacă vremurile se vor

îmblânzi şi vor da prilej lacrimilor mele să se usuce, am Să cânt, dacă nu cântare veselă, măcar bocete jalnice, cântate ca să-ncânte şi plânse ca să-nveselească.

La auzul celor spuse de Feliciana, în toți se născu dorința de-a o asculta cântând năpristan, dar nu cutezară s-o roage fiindcă, aşa cum spusese ea, vremurile n-o îngăduiau.

A doua zi, Feliciana îşi lepădă veşmintele netrebuincioase de pe dânsa şi se îmbrăcă cu cele de pelerină, date de către Auristela; îşi scoase un colier de perle şi două inele şi dacă podoabele pot adeveri însuşiri, acestea ar fi putut să-i dovedească bogăția şi nobleţea; i le luă Ricla, ca vistiernică obştească a avuției tuturor, şi Feliciana rămase a doua pelerină, cea dinții fiind Auristela şi-a treia Constanza, deşi părerea aceasta s-a dezbinat în păreri, şi unii i-au dat Constanzei locul al doilea, căci pe primul nu se afla în vremea aceea nici o frumusețe ca să i-l poată răpi celei a Auristelei.

Abia se văzu în veşmântul cel nou, că Feliciana simți născându-i-se noi avânturi şi dorințe de-a porni la drum. Auristela văzu aceasta şi cu consimțământul tuturor, luându-şi rămas bun de la păstorul cel milostiv şi de la ceilalți aflați la stână, se îndreptară spre Cáceres, ferindu-se cu pasul lor obişnuit de oboseală, iar dacă totuşi vreuna dintre femei o simțea, îi venea în ajutor dobitocul de povară ce ducea calabalâcul, sau chiar malul vreunui pârâu sau izvor unde şedeau, sau verdeața vreunei pajişti ce-i poftea la dulce odihnă, şi aşa făceau casă bună cu ei odihna şi osteneala şi-i însoțeau laolaltă cu trândăvia şi sârguința: trândăvia, pentru că mergeau câte puțin; sârguința, pentru că mergeau mereu. Cum însă, în cea mai mare parte a lor, bunele dorințe nu ajung niciodată la capătul lor fericit fără stavile care să le împiedice, vru cerul ca şi aceea a frumoasei noastre companii, care, deşi împărțită în tot atâția inşi, era una singură în năzuință, să se lovească de-o piedică, aşa cum veți auzi mai jos.

Le dădea loc de şedere iarba verde a unei poienițe desfătătoare, le răcorea fețele apa limpede şi dulce a unui

pârâiaş ce curgea printre ierburi, le slujeau drept meterez şi apărare numeroşii muri şi cătinele ce-i înconjurau aproape din toate părțile, colț plăcut şi trebuincios odihnei lor, când, pe neaşteptate, năpustindu-se printre hățişurile încâlcite, văzură că intră în ocolul cel verde un flăcău îmbrăcat de drum, cu o spadă înfiptă în spate şi cu vârful ieşindu-i prin piept. Căzu cu fața la pământ şi-n cădere zise:

— Domnul fie cu mine!

Şi când sfârşi vorba, îşi dădu şi duhul şi cu toate că, tulburați de neobişnuita privelişte, săriră cu toții în picioare, cel dintâi care ajunse lângă el ca să-l ajute fu Periandro şi găsindu-l mort, se încumetă să tragă spada din el. Cei doi Antonio săriră peste tufele de muri ca să vadă dacă nu cumva pot vedea cine fusese ucigaşul cel crud şi perfid, căci după rana din spate era limpede că o făcuseră nişte mâini trădătoare. Nu văzură pe nimeni, se întoarseră la ceilalți, iar vârsta fragedă a mortului, boiul şi înfățişarea lui chipeşă le spori jalea. Îl cercetară peste tot şi sub un ilic de catifea cenuşie, pe tunică, îi găsiră un lanț din zale mărunte de aur, răsucit de patru ori în jurul gâtului, de care atârna un crucifix evlavios, tot de aur; între tunică şi cămaşă, într-o lădiță de abanos, bogat lucrată, îi găsiră un preafrumos portret de femeie, zugrăvit pe lemnul neted, în jurul căruia, cu slove foarte mărunte şi citețe, văzură că stăteau scrise următoarele versuri:

Arde, -ngheață, vede, spune:
ce minuni de frumusețe,
că-ntr-un lemn, puteri mărețe
poate chipul tău s-adune!

După aceste versuri, Periandro, care le citi cel dintâi, presupuse că moartea lui trebuie să se fi născut dintr-o pricină de iubire. Se uitară la buzunarele lui şi i le răscoliră pe toate, dar nu găsiră nimic care să le arate cine era. Şi-n vreme ce-şi făceau ei astfel cercetarea, se iviră ca picați din cer patru oameni cu arbaletele încărcate şi cu un însemn

după care Antonio tatăl cunoscu numaidecât că sunt poteraşi ai Sfintei Frăţii[146] unul dintre ei zicând:

— Staţi aşa, hoţilor, ucigaşilor şi tâlharilor de drumul mare! Nu-l despuiaţi de tot, că s-a nimerit să veniţi chiar la ceasul când avem să vă ducem într-un loc unde să vă plătiţi păcatul!

— Asta nu, ticăloşilor – răspunse Antonio cel tânăr –, aici nimeni nu-i hoţ, pentru că noi toţi suntem duşmani ai hoţilor.

— Asta vi s-o fi părând vouă, sigur – le-o întoarse poteraşul –, omul mort, lucrurile -lui asupra voastră şi sângele lui pe mâinile voastre vă sunt dovezi ale mârşăviei. Sunteţi hoţi, tâlhari, ucigaşi, şi ca hoţi, tâlhari şi ucigaşi ce sunteţi, o să vă plătiţi curând crimele, fără a vă fi de nici un ajutor acoperământul de virtute creştinească sub care încercaţi să vă ascundeţi blestemăţiile, îmbrăcându-vă în straie de pelerini.

La acestea îi răspunse Antonio cel tânăr, care puse o săgeată-n arcul său şi-i străpunse cu ea un braţ, deşi ar fi vrut să-i străbată pieptul dintr-o parte-n alta. Ceilalţi poteraşi, fie de frica săgeţii, fie ca să-i poată aresta mai feriţi,

---

[146] *poteraşi ai Sfintei Frăţii:* E vorba de *Santa Hermandad,* veche instituţie spaniolă creată pentru menţinerea liniştii publice şi pentru urmărirea răufăcătorilor. „Frăţii" („Hermandades") fuseseră instituite în Aragon încă din anul 1282, iar în Castilia din 1295. Adunarea de la Dueñas (1476) a creat „Sfânta Frăţie", concepută ca ligă regală pentru urmărirea celor vinovaţi de tâlhărie, răpiri, sfidare a justiţiei etc.; dispunea de 2000 de oameni şi de un venit de 50 de milioane de maravedís. În douăzeci şi doi de ani, Sfânta Frăţie a curăţat Spania de răufăcătorii care o bântuiau. Ferdinand de Castilia şi Isabela de Aragón, care o creaseră, au suprimat-o, lăsând-o să subsiste numai în provinciile Ciudad Real, Toledo şi Talavera, unde a continuat să asigure, până pe la începutul secolului nostru, paza drumurilor. Abuzurile însă n-au întârziat să apară în activitatea acestei instituţii, şi literatura consemnează protestele împotriva lor, sub forme critice violente. Cf., printre altele, Don *Quijote,* I, XLV, *ed. rom. cit.,* pp..601 şi 605, unde *los cuadrilleros* sunt văzuţi ca „salteadores de caminos con licencia de la Santa Hermandad" („jefuitori de drumul mare, cu patalama de la Sfânta Hermandad").

dădură dosul şi mai fugind, mai oprindu-se, chemară cu strigăte puternice:

— Săriți, voi din Sfânta Frăție! Ajutor, Sfântă Frăție!

Şi frăția pe care o chemau se dovedi într-adevăr sfântă fiindcă într-o clipă, ca prin minune, se adunară mai bine de douăzeci de poteraşi care, ațintindu-şi arbaletele şi săgețile asupra celor ce nu se apărau, îi prinseră şi-i arestară fără pic de respect pentru frumusețea Auristelei şi-a celorlalte pelerine şi împreună cu leşul mortului, îi duseră la Cáceres, a cărui corregidor era cavaler din ordinul Sfântului Iacob[147] şi care, văzând mortul şi pe poteraşul rănit şi auzind şi relatarea celorlalți poteraşi, cu semnul că-l văzuseră pe Periandro însângerat, ar fi vrut, după ce se sfătui şi cu ajutorul său, să-i şi supună caznelor, cu toate că Periandro se apăra cu adevărul, arătându-i în sprijinul său înscrisurile luate de la Lisabona pentru netulburarea călătoriei şi pentru slobozenia drumului lor. Îi arătă şi pânza cu tabloul păţaniilor lui, pe care i le înşiră şi împărtăşi foarte bine Antonio cel tânăr, dovezi ce-i făcură să pună la îndoială vinovăția pelerinilor. Ricla, vistiernica lor, care ştia foarte puțin sau nimic despre năravurile grefierilor şi-ale avocaților, oferi în taină, ceea ce acolo însemna în văzul lumii, unuia ce se arătă dispus să-i ajute, nu ştiu ce sumă de bani ca să se ocupe de daravera lor. Fu cât pe ce ca totul să se ducă de râpă, deoarece satrapii penei, mirosind că pelerinii aveau lină, voiră să-i tundă, cum e datina şi obiceiul, până la os, şi fără îndoială aşa s-ar fi şi petrecut lucrurile dacă cerul n-ar fi îngăduit ca puterile nevinovăției să le covârşească pe cele ale răutății.

Se întâmplă, aşadar, că un birtaş sau un hangiu de prin partea locului, văzând leşul pe care-l aduseseră şi recunoscându-l foarte bine, se duse la corregidor şi-i spuse:

— Domnule, omul acesta adus mort de poteraşi a plecat ieri în zori de la mine împreună cu altul, cavaler după cum

---

147 *ordinul Sfântului Iacob:* în original, *orden de Santiago,* unul din cele patru ordine militare spaniole (celelalte fiind: de Calatrava, de Alcántara şi de Montesa), fondat în a doua jumătate a secolului al XII-lea şi confirmat în 1175 de papa Alexandru al III-lea.

părea. Cu puțin timp înainte de plecare, s-a închis cu mine în odaia mea şi cu mare fereală mi-a spus: „Domnule hangiu, în numele datoriei dumitale de creştin, rogu-te ca dacă nu mă-ntorc aici peste şase zile, să deschizi în fața justiției hârtia asta pe care ți-o dau. Şi zicând acestea, mi-a dat-o pe asta pe care o încredințez domniei tale, întrucât îmi închipui că va fi cuprinzând ceva în legătură cu această întâmplare atât de ciudată.

Corregidorul luă hârtia şi desfăcând-o, văzu că pe ea stăteau scrise chiar vorbele acestea:

„Eu, Don Diego de Parraces, am plecat de la curtea Maiestății sale în cutare zi – şi se spunea ziua –, în tovărăşia lui Don Sebastian de Soranzo, ruda mea, care m-a rugat să-l însoțesc într-o anumită călătorie de care îi atârnau onoarea şi viața. Ca să nu întăresc anumite bănuieli nedrepte pe care le nutrea împotrivă-mi şi încrezându-mă în nevinovăția mea, am dat prilej răutății lui şi l-am însoțit. Cred că urmăreşte să mă ucidă; de va fi aşa şi de mi se va găsi trupul, să se ştie c-am fost ucis mişeleşte şi c-am murit nevinovat.”

Şi semna: „D. Diego de Parraces”.

Corregidorul trimise în mare grabă scrisoarea aceasta la Madrid, pentru ca acolo, prin justiție, să se ia toate măsurile cu putință spre a-l căuta pe ucigaş, care sosi acasă la el chiar în noaptea în care începuseră să-l caute

şi auzind câte ceva despre întâmplare, nici nu mai descălecă, suci hățurile şi nu se mai arătă niciodată. Crima rămase nepedepsită, mortul rămase mort, prizonierii fură puşi în libertate, iar lanțul ce se găsea la Ricla îşi mai pierdu din verigi pentru cheltuielile de judecată; portretul rămase întru desfătarea ochilor corregidorului, rana poteraşului fu despăgubită, Antonio cel tânăr reîncepu să istorisească pânza, uimind satul, unde Feliciana Glas-de-aur rămăsese pe tot timpul cercetărilor şi stătuse în pat, prefăcându-se bolnavă, ca să nu fie văzută, şi în cele din urmă, îşi reluară drumul către Guadalupe, pe durata căruia petrecură vorbind

despre ciudata întâmplare şi aşteptând să se ivească un prilej ca să li se împlinească dorința de-a o auzi cântând pe Feliciana, că tot avea ea să cânte odată şi odată, deoarece nu-i durere care să nu se aline cu vremea sau să nu se sfârşească odată cu sfârşitul vieții; dar ca să păstreze față de năpasta ei cuviința ce şi-o datora ei înseşi, cântecele ei erau plânsete, iar vocea ei gemete. Acestea se potoliră oarecum după ce o întâlniră în drum pe sora păstorului milostiv, ce se întorcea de la Trujillo, unde, după cum spunea, îl lăsase pe copil în puterea lui Don Francisco Pizatro şi-a lui Don Juan de Orellana, iar ei, după cât îşi dădeau seama şi după locul unde fusese găsit, credeau că pruncul nu poate fi al altcuiva decât al prietenului lor Rosanio, deoarece prin împrejurimi nu aveau alt cunoscut care să cuteze a le arăta atâta încredere.

— Oricum ar fi, au zis ei – povesti țăranca –, gândurile bune ale celui ce s-a încrezut în noi n-au să fie înşelate. Aşa că, domnilor, copilul se află la Trujillo în paza celor de care v-am vorbit; dacă vă mai pot fi de folos cu ceva, iată-mă-s cu lanțul, că încă nu m-am lipsit de el, deoarece lanțul în care sufletul meu de creştină îmi ține voința mă leagă şi mă sileşte să năzuiesc la mai mult decât la cel de aur.

La care Feliciana îi răspunse că poate să se bucure ani mulți de el fără ca nevoia s-o pună în împrejurarea de a-l înstrăina, deoarece odoarele bogate ale săracilor nu le rămân vreme îndelungată în case, fiindcă ori sunt zălogite, nemaifiind scoase nicicând, ori sunt vândute, nemaifiind cumpărate niciodată altele.

Țăranca îşi luă apoi rămas bun, ei îi încredințară mii de urări de bine pentru fratele ei şi pentru ceilalți păstori şi încetul cu încetul, pelerinii noştri ajunseră pe preasfântul meleag al Guadalupei.

Capitolul V din Cartea a treia

De îndată ce puseră piciorul într-una din cele două trecători ce duc spre valea alcătuită şi împrejmuită de falnicii munți Guadalupe, în inimile cucernicilor pelerini se năşteau, la fiece pas, noi prilejuri de minunare, dar minunarea le ajunse la apogeu când văzură marea şi strălucita mănăstire, ale cărei ziduri adăpostesc preasfântul chip al împărătesei cerurilor, preasfântul chip, încă o dată, ce înseamnă slobozenie pentru robi, pilă pentru fiarele lor şi alinare a pătimirilor lor, preasfântul chip care înseamnă sănătate în boli, mângâiere a celor îndurerați, mamă a orfanilor şi apărare a nefericirilor.

Intrară în templul său, şi-acolo unde, pe pereți, gândeau să găsească spânzurând în chip de podoabe purpurile Tirului, damascurile Siriei şi brocarturile Milanului, găsiră în locul lor cârje părăsite de ologi, ochi de ceară lăsați de orbi, brațe atârnate de ciungi, lințolii de care se dezgoliseră morții, toți care, după ce mai înainte se prăbuşiseră pe pământul nenorocirilor, erau acum vii, sănătoşi, liberi şi mulțumiți, datorită îndelungii milostenii a Maicii îndurărilor, ce face can acel loc micuț să se înalțe preabinecuvântatul ei Fiu, cu legiunea nesfârşitelor sale milostiviri.

În asemenea măsură le răscoliră inimile cucernicilor pelerini aceste miraculoase podoabe, încât îşi întoarseră privirile spre toate ungherele bisericii şi li se părea că-i văd venind în zbor prin văzduh pe robii acoperiți de lanțurile lor ca să şi le atârne de zidurile cele sfinte, şi pe bolnavi, târându-şi cârjele, şi pe morți, lințoliile, şi căutând un loc unde să şi le pună, fiindcă în sacrul lăcaş nu mai încăpeau, atâta le e de mare mulțimea ce acoperă pereții.

Această noutate, nemaivăzută până atunci de Periandro şi de Auristela, şi cu atât mai puțin de Ricla, Constanza şi Antonio, îi împietrise parcă de uimire, şi nu se mai săturau să privească cele văzute, nici să admire cele închipuite, şi astfel, cu vădiri cucernice şi creştineşti, căzând în genunchi, începură să dea slavă Dumnezeului cuminecat şi s-o implore

pe Maica lui sanctisimă ca, în temeiul şi cinstea acelei icoane, să binevoiască a se îndura de ei. Şi mai vrednic de luat în seamă fu însă faptul că, îngenuncheată şi cu mâinile încrucişate pe piept, frumoasa Feliciana Glas-de-aur, vărsând lacrimi duioase, cu faţa împăcată, fără a mişca buzele şi fără a vădi prin alte semne sau mişcări că este făptură vie, îşi slobozi glasul în văzduh şi-şi urcă inima în cer şi cântă nişte stihuri ştiute de ea pe de rost, şi pe care le dădu mai apoi şi-n scris, uluind simțirile tuturor celor ce-o ascultau şi adeverind laudele aduse de ea însăşi glasului ei, şi mulțumi astfel pe de-a-ntregul dorința pelerinilor de-a o asculta.

Cântase patru strofe când, pe uşa bisericii, intrară nişte străini, pe care evlavia şi datina îi făcu numaidecât să îngenuncheze, iar vocea Felicianei, care continua să cânte, îi făcu să se şi minuneze, şi unul dintre ei, ce părea vârstnic, întorcându-se către celălalt de lângă el, îi spuse:

— Ori e vocea unui înger dintre cei întăriți întru har ori e-a fiicei mele, Feliciana Glas-de-aur.

— Mai încape oaie vreo îndoială? – răspunse celălalt –. Ea este şi tot ea nu va mai fi, dacă brațul meu nu va da greş.

Şi zicând acestea, duse mâna la un pumnal şi cu paşi rătăciți, fără strop de sânge în obraz şi cu mintea înceţoşată, o porni spre locul unde stătea Feliciana.

Venerabilul bătrân se repezi după el şi-l prinse-n brațe pe la spate, zicându-i:

— Aici nu e, o fiule, teatru de ticăloşii, nici loc de pedepse. Ai răbdare, şi cum trădătoarea asta nu ne poate scăpa, nu te pripi şi nu arunca asupră-ți pedeapsa vinovăției tale, vrând să pedepseşti crima altuia.

Vorbele şi zarva aceasta pecetluiră gura Felicianei şi-i nelinişti pe pelerini şi pe toți ceilalți din biserică, dar nu-i putură împiedica pe tatăl şi pe fratele Felicianei să o scoată din biserică pe stradă, unde, într-o clipită, se adună aproape toată lumea din târg cu justiția în frunte, smulgând-o din mâinile acelora ce păreau a-i fi mai degrabă călăi decât frate şi tată.

În toiul acestei tulburări, pe când tatăl striga după fiica, iar fratele după sora sa, dintr-o latură a pieței se iviră vreo şase bărbați călare, din care doi fură numaidecât recunoscuți de toți, unul fiind Don Francisco Pizarro şi celălalt Don Juan de Orellana, şi apropiindu-se de zarva mulțimii, însoțiți de alt cavaler cu fața acoperită cu un văl de tafta neagră, căutară să afle pricina strigătelor. Li se răspunse că nu se ştie altceva decât că justiția vrea să apere pe o pelerină pe care vor s-o omoare doi bărbați ce se dau drept fratele şi tatăl ei.

Don Francisco Pizarro şi Don Juan de Orellana tocmai ascultau spusele acestea, când cavalerul mascat se aruncă jos de pe cal, fără a lua în seamă pe nimeni, şi ducând mâna la spadă, îşi descoperi fața şi se opri lângă Feliciana, zicând cu strigăt mare:

— Asupra mea, asupra mea, domnilor, trebuie să cadă îndreptarea păcatului fiicei domniei tale, Feliciana, dacă măritişul unei fete împotriva voinței părinților ei e un păcat atât de mare, încât să merite moartea. Feliciana e soția mea, iar eu sunt, după cum vedeți, Rosanio, nu chiar atât de lepădat încât să nu merit să-mi dați prin bună învoială ceea ce am ştiut să-mi aleg prin dibăcie, sunt nobil, noblețe pe care v-o pol întări cu martori, am bogății cu care s-o îndestulez şi nu se cade ca tot ce-am câştigat eu ajutat de noroc să-mi fie răpit de Luis Antonio, doar ca să fie după placul domniei tale. Iar de vi se pare că v-am ofensat prin faptul că am ajuns să vă am stăpâni fără ştiința domniilor voastre, iertați-mă, căci puterile neînfrânte ale dragostei obişnuiesc să tulbure şi minți mai ascuțite, şi părtinirea arătată de domniile voastre lui Luis Antonio m-a făcut să nu păstrez cuviința pe care v-o datoram, drept care vă rog încă o dată să mă iertați.

În vreme ce Rosanio spunea cele de mai sus, Feliciana, stătea lipită de el, cu mina încleştată pe cingătoarea lui, tremurând din tot trupul, temătoare, şi tristă, şi frumoasă deopotrivă. Dar înainte ca tatăl şi fratele ei să scoată vreo vorbă de răspuns, Don Francisco Pizarro îl îmbrățişa pe tată

şi Don Juan de Orellana pe frate, cu care erau foarte buni prieteni.

Don Francisco îi spuse tatălui:

— Unde-i oare cumințenia domniei tale, señor Don Pedro Tenorio? Cum, e oare cu putință ca domnia ta însuți să vrei să-ți făureşti singur ofensa? Nu vezi că jignirile de felul acesta îşi aduc cu sine dezvinovățirile, nicidecum pedeapsa? Ce are Rosanio încât să nu fie vrednic de Feliciana sau ce-i va rămâne Felicianei de-acum încolo dacă-l va pierde pe Rosanio?

Aproape la fel sau într-un chip asemănător îi vorbi Don Juan de Orellana fratelui ei, adăugind şi altceva, deoarece îi spuse:

— Señor Don Sancho, niciodată mânia n-a făgăduit un sfârşit bun pornirilor ei: ea e patimă a cugetului, şi cugetul împătimit rareori nimereşte în ceea ce vrea să săvârşească. Sora domniei tale a ştiut să-şi aleagă un soț de nădejde; să te răzbuni fiindcă n-au fost respectate ceremoniile şi datinile cuvenite nu-i o faptă cuminte, pentru că te vâri singur în primejdia de a dărâma şi-a pune la pământ întreaga clădire a tihnei domniei tale. Ține seama, señor Don Sancho, că la mine acasă am un odor al domniei tale, un nepot, pe care nu-l poți tăgădui decât dacă te tăgăduieşti pe domnia ta însuți: într-atât de mult îți seamănă.

Răspunsul dat de tată lui Don Francisco fu gestul de a se apropia de fiul său, Don Sancho, şi a-i lua din mâini pumnalul; apoi se duse să-l îmbrățişeze pe Rosanio, care, prăvălindu-se la picioarele celui în persoana căruia îl şi cunoscu pe socru-său, i le sărută de mii de ori. Căzu în genunchi în fața tatălui ei şi Feliciana, vărsă lacrimi, scoase suspine, fu cuprinsă de leşinuri. Bucuria se răspândi printre toți cei de față; îi merse numele de cuminte tatălui, de cuminte şi fiului, iar prietenilor de înțelepți şi buni vorbitori: corregidorul îi luă la el acasă, starețul sfintei mânăstiri îi ospeți cu îmbelşugare; pelerinii vizitară moaştele, care sunt numeroase, preasfinte şi bogate; îşi spovediră greşelile, fură împărtăşiți, şi-n vremea asta, adică într-un răstimp de trei zile, Don Francisco trimise după copilul ce-i fusese adus de

țărancă, acelaşi pe care Rosanio i-l dăduse lui Periandro în noaptea când îi dăduse şi lanțul, şi care era atât de drăgălaş, încât bunicul, dând uitării orice supărare, zise la vederea lui:

— Aibă parte numai de bine mama care te-a născut şi tatăl care te-a zămislit!

Şi luându-l în brațe, îi scăldă duios feţişoara în lacrimi pe care i le zvântă cu săruturi şi i le şterse cu pletele-i cărunte.

Auristela o rugă pe Feliciana să-i dea tălmăcirea stihurilor pe care le cântase în fața preasfintei icoane, iar ea îi răspunse că nu cântase decât patru stanțe şi că în totul erau douăsprezece, vrednice de-a fi întipărite în memorie.

Şi i le scrise, toate fiind acestea:

'Nainte ca din gându-etern afară
să iasă duhurile-naripate
şi sferei lente-ori iuți ca să-i apară
mişcările vădite şi-nsemnate,
'nainte ca dintâia beznă-avară
spre-al soarelui de aur păr să cate,
durat-a pentru sine Domnu-o casă
dintr-o plămadă pură, sfântă, aleasă.

Înalta-i, neclintită temelie
s-a bizuit pe umilință-adâncă,
şi cu smerenia-ntr-însa tot mai vie,
cu-atât mai falnic zid 'nălțat-a încă.
Pământul, marea le-ntrecu, se ştie
mai jos de ea şi vântul că se-adâncă,
trecut-a şi de foc, şi-urcând întruna,
la poale-i şade-acuma chiar şi luna.

Pilaştrii-s de credință şi nădejde
şi binecuvântatei case-i ține
iubirea murii şi prin ea primeşte,
ca Dumnezeu, durată fără fine;
în cumpănire tihna îi sporeşte,
prudența îi înşiră trepte line

spre binele de-atins prin măreția
cu care-a strâns dreptatea şi tăria.

Castelul-acesta mândru-l încunună
fântâni adânci, izvoare făr' de moarte,
livezi ascunse-a căror roadă bună
binecuvânt şi slavă lumii-mparte;
de-a stânga şi de-a dreapta i se-adună
svelți chiparoşi, finici înalți de-o parte
şi cedri falnici, preacurate-oglinde
ce jar de har revarsă pretutinde.

Platanul, cinamomul, trandafirul
de Ierihon din ale lui grădini
se-mbină cu culori ce-ntrec chiar şirul
celor mai vii de foc heruvi divini.
Păcatu-ntunecat nu-i rupe firul
şi noru-i negru nu-i stă prin vecini:
Lumină numai, slavă, cer e toată
clădirea ce-azi pământului se-arată.

Azi templul solomonic ne apare-n
desăvârşiri cum numai Domnul şti-le,
şi fără zvon de izbitură tare
de dreapta dată operei docile;
azi, cu de sine mândră-nvederare,
deneatinsul soare-aprinde zile,
azi nouă strălucire-a dat tăriei
prealuminatul astru al Măriei.

Azi, peste soare, steaua luminează,
semn minunat, dar ce-ntr-atât de bun e,
încât, uitând de prevestiri şi piază,
în suflet dar şi bucurie pune.
Azi umilința toți o-ncununează,
azi lanțul cel străvechi sfărmat apune
şi prea-nțeleaptă, iată-n lume-apare
Esteră mândră mai presus de soare.

Cerească fiică, să ne-ajuți născută,
plâpândă, însă tare, că şi țeasta,
în mârşavă trufie învăscută,
năpârcii iadului i-ai spart, năpasta.
Podoabă-a Domnului, neabătută,
tu, morții noastre viață şi-ntr-aceasta
solie-a-mpăciuirii preaplăcută
ce-n armonie-a stins dezbinul greu
ce-l depărta pe ora de Dumnezeu.

Dreptatea şi cu pacea s-au unit
în tine astăzi, Vergură preasfântâ,
şi-au dat sărutul păcii-nsuflețit,
zălog şi semn de August ce ne-ncântă.
Tu zorilor şi soarelui sfințit
eşti auroră, celui drept izbândă
în slavă, păcătosului speranță,
furtunii calm şi linişte-n balanță.

Tu eşti columba ce din veci chemată
la cer ai fost, tu eşti mireasa care
Cuvântu-a pus în carne preacurată,
şi-adus-a vinii lui Aclam iertare,
eşti brațul Domnului, ce-opri odată
jungherul lui Avram, întru cruțare,
şi pentru-adevărata jertfă nouă
pe blândul Miel adusu-ni-l-ai nouă.

Creşti, viță preafrumoasă, şi dă roadă
curând în pârg, ca sufletul să spere
prin ea schimbată-n strai regesc să-şi vadă
străvechea marii vini îndoliere.
Şi-acel bir greu şi lunga-ne podvadă
prin tine doar avea-vom noi putere
să le plătim cu sârg: au nu ştiai că
ne eşti atotlecuitoarea Maică?

Înaripatul sol în sacra tindă
din empireu s-a şi gătit de zbor.
nerăbdător aripile să-ntindă
spre-a fi soliei bune-aducător;
Mirozna-ți de virtute se perindă
şi revărsându-se, e bold şi zor
ca din puterea cea dumnezeiască
prisosu-n tine grabnic să-nflorească.

Acestea au fost stihurile pe care a început să le cânte Feliciana, dându-le apoi în scris, şi pe care Auristela mai mult le-a prețuit decât le-a priceput.

Într-un cuvânt, s-au săvârşit împăcările celor învrăjbiți; Feliciana, cu soțul, tatăl şi fratele ei se întoarseră acasă, lăsând vorbă lui Don Francisco Pizarro şi lui Don Juan de Orellana să le trimită copilul. Feliciana însă nu vru să îndure neplăcerile aşteptării şi astfel îl luă cu sine. Drept care se bucurară cu toții.

Capitolul VI din Cartea a treia

Patru zile rămaseră pelerinii la Guadalupe, răstimp în care începură să vadă mărețiile acelei sfinte mânăstiri. Zic începură, pentru că a le da de capăt e cu neputință. De acolo se duseră la Trujillo, unde avură parte de ospeția nobililor cavaleri Don Francisco Pizarro şi Don Juan de Orellana, şi aici istorisiră încă o dată întâmplarea Felicianei, şi elogiară, deopotrivă cu vocea, înțelepciunea ei şi purtarea cuminte a fratelui şi-a tatălui ei, Auristela ridicând în slăvi poftirile curtenitoare pe care i le făcuse Feliciana la vremea plecării.

Plecând din Trujillo, făcură, cale de două zile, un ocol spre Talavera, unde picară tocmai în toiul pregătirilor pentru

marea sărbătoare a Mondei[148], ce-şi are obârşia cu mulți ani înainte de naşterea lui Hristos, preschimbată de creştini atât de bine şi cu asemenea şart, încât dacă atunci se prăznuia în cinstea zeiței Venus de către păgânime, acum se prăznuieşte întru cinstirea şi slava Fecioarei fecioarelor. Ar fi vrut să aştepte spre a o vedea, dar ca să nu-şi lungească şi mai mult zăbava, o porniră mai departe, fără a-şi împlini dorința.

Să tot fi ajuns la vreo şase leghe depărtare de Talavera, când în fața lor văzură mergând o drumeață, dar nu ca pe toate drumurile, ci umblând de una singură, şi ea-i scuti s-o mai strige ca să se oprească, întrucât se aşeză pe iarba cea verde a unei poienițe, fie îmbiată de locul plăcut, fie silită de osteneală.

Se apropiară de ea şi văzură că arăta atât de ciudat, încât ne sileşte s-o descriem: vârsta, după cât părea, îi trecea de hotarele tinereții şi atingea fruntariile bătrâneții; obrazul n-avea obraz, fiindcă nici ochii unui râs n-ar fi izbutit să-i vadă nasul care îi era atât de lătăreț şi de turtit, încât nici cu un cleşte n-ai fi putut apuca nici măcar o fărâmă dintr-însul; ochii îi țineau umbră, atât de mult ieşeau în afară; veşmântul îi era o pelerină zdrențuită şi lungă până la călcâie, peste ea purta o mantelă, garnisită pe jumătate cu piele care, de ruptă şi de ferfeniță ce era, nu se mai putea desluşi dacă-i cordovan sau meşină; la brâu se legase cu o cingătoare de spartă[149] atât de groasă şi de vânjoasă, încât semăna mai degrabă a otgon de galeră decât a cingătoare de drumeață; broboada îi era din petice, dar curate şi albe; în cap purta o pălărie veche; fără panglică şi testemel, iar în picioare nişte

---

[148] *sărbătoarea Mondei:* În original „fiesta de la Monda", (Mondalat *mundus Cereris,* coş plin cu pâini purtat la sacrificiile în cinstea zeiței Ceres, nu Venus, cum credea Cervantes); ofrandă de ceară pe care satele din împrejurimi o aduc în procesiune la Talavera de la Reina a treia zi de Paşti, în cinstea Maicii Domnului *del Prado (la Virgen del Prado;* sp. *prado,* păşune, imaş).

[149] *spartă,* în original *esparto:* „Plantă din familia gramineelor din care se fac împletituri, frânghii şi se fabrică hârtie; creşte în Spania, Grecia şi mai ales în Algeria" (I.A. Candrea, G. Adamescu, *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat,* Cartea Românească, Bucureşti, la *alfa,* p. 36).

espadrile rupte; în mână ținea un toiag meşterit în chip de bâtă, cu vârf de oțel: de partea stângă îi atârna o tigvă mai mult decât mijlocie ca mărime, iar de gât îi spânzura un şirag de mătănii, cele pentru Tatăl-nostru fiind mai mari decât mingile cu care joacă băieții „la belciug”[150]. Ce mai, era toată ruptă şi canonită şi după cum se văzu mai apoi, de neam prost.

Îi dădură binețe când ajunseră lingă ea, şi ea li le întoarse cu glasul pe care-l putea făgădui stropşit ura ei de nas, adică mai mult fonf decât dulce. O întrebară încotro merge şi-n ce hagealâc a pornit-o şi numaidecât, îmbiați, asemeni ei, de locul acela plăcut, se aşezară roată, sloboziră la păscut dobitocul ce le slujea drept dulap de haine, cămară şi pivniță de băuturi şi vrând să-şi potolească foamea, o poftiră bucuros şi pe ea, iar drumeața, răspunzând la întrebarea ce-i fusese pusă, zise:

— Hagealâcul meu e din acelea la care s-au nărăvit unii pelerini, vreau să zic că-i totdeauna acela care le vine mai la-ndemână ca să-şi facă iertată trândăvia, şi-aşa găsesc cu cale că-i bine să vă spun că acuma mă duc la marea cetate Toledo, ca să văd pioasa icoană de la Sagrario, iar de-acolo am să mă duc la Pruncul Ocrotirii, şi dând un ocol ca un şoim norveg, am să petrec împreună cu sfânta Veronica din Jaén[151], până când are să se facă vremea să vie ultima duminică din aprilie, zi în care în creierii munților Sierra Morena, la trei leghe de cetatea Andújar, se prăznuieşte sărbătoarea Maicii Domnului de pe Căpățână[152], una din sărbătorile ce se prăznuiesc pe toată fața pământului. Şi-i aşa de măreață, după câte am auzit spunându-se, că nici

---

[150] *„la belciug”:* Traducem textual, în lipsa unui termen corespunzător. sp. *argolla* (propriu-zis, belciug), joc ce constă în încercarea de a face să treacă nişte bile de lemn printr-un belciug sau cerculeț de fier înfipt în pământ (Martin Alonso, *Enciclopedia del lenguaje,* Aguilar, Madrid, 1958). Jocul e asemănător cu crochetul.

[151] *El Sagrario de Toledo, el Niño de la Guardia* (Pruncul Ocrotirii) şi *la Veronica de Jaén,* sanctuare şi moaşte toarte căutate de pelerini.

[152] *sărbătoarea Maicii Domnului de pe Căpățână:* În original, *„Nuestra Señora de la Cabeza:* nume împrumutat de la înălțimea pe care se află lăcaşul, *La Cabeza* (Căpățâna) sau *el Cabezo* (Țuguiul).

trecutele serbări ale păgânătății, după care se ia cea a Mondei din Talavera, n-au întrecut-o şi nici n-ar putea-o întrece. Tare-aş vrea, de-ar fi cu putință, să mi-o scot din închipuire, unde-mi stă nestrămutată, şi să v-o zugrăvesc cu ajutorul vorbelor, şi să v-o aduc în fața ochilor, ca să vedeți, înțelegând-o cât de îndreptățită sunt ca s-o laud; dar asta e o treabă pe măsura altei minți, nu atât de mărginită ca a mea. În bogatul palat din Madrid, locuința regilor, într-o galerie se află zugrăvită sărbătoarea asta cu cea mai neabătută asemănare cu putință: e înfățişat muntele sau, mai bine zis, stânca în vârful căreia se înalță mânăstirea ce adăposteşte o sfântă icoană, zisă de pe Căpățână, nume luat de la stânca pe care sălăşluieşte şi care în vechime s-a chemat Țuguiul, deoarece se află în mijlocul unui şes liber şi nestingherit, singură şi neînsoțită de alți munți sau stânci înconjurătoare, înaltă fiind de vreun sfert de leghe şi măsurând la poale, de jur împrejur, poate ceva mai mult de jumătate. În acest loc încăpător şi plăcut se află aşezarea, pururi verde şi liniştită, mulțumită umezelii împărtăşite de apele râului Jándula, care, în treacăt, făcându-i parcă o plecăciune, îi sărută poalele. Locul, stânca, icoana cea sfântă, minunile, nesfârşita mulțime ce vine din vecinătăți şi de departe în ziua solemnă de care-am pomenit îl fac vestit în lume şi faimos în Spania mai presus de toate celelalte locuri de care-şi amintesc cele mai cuprinzătoare țineri de minte.

Pelerinii rămaseră uimiți de cele spuse de către noua, deşi bătrâna pelerină, şi mai că începu să le clocotească-n suflet dorul de-a merge cu ea să vadă atâtea minuni; dar dorul de a-şi isprăvi drumul nu îngădui ca noi dorințe să i se pună-n cale.

— Aşadar – urmă drumeața –, nu ştiu ce călătorie voi face, ştiu însă că nu voi duce lipsă de prilejuri ca să-mi pun lenea la treabă şi să-mi omor timpul, aşa cum fac, după cum am mai spus-o, unii peregrini obişnuiți.

La care Antonio tatăl zise:

— Pare-mi-se, doamnă pelerină, că hagealâcul ăsta îți cam dă peste nas.

— Asta nu – răspunse ea –, fiindcă sunt încredințată că este drept, sfânt şi vrednic de laudă, şi că pururi a fost şi are să fie pe lume; certată sunt însă cu pelerinii cei răi[153], care se chivernisesc pe seama sfințeniei şi prefac în câştig mârşav vrednica de laudă virtute, cu aceia, zic, care fură pomana adevăraților săraci. Şi mai mult nu spun, deşi aş putea.

Într-acestea, pe drumul mare ce trecea pe lângă ei, văzură venind un om călare şi sosind el în dreptul lor şi scoțându-şi pălăria ca să le dea binețe şi să le facă temenele, dobitocul de sub el, după cum se văzu mai apoi, nimeri cu un picior din față într-o groapă şi se prăbuşi la pământ cu stăpân cu tot.

Se repeziră numaidecât cu toții să-l ajute pe drumeț, gândind că aveau să-l găsească într-un hal fără de hal. Antonio flăcăul prinse dobitocul de căpăstru şi-l potoli, era un catâr puternic, iar omului îi săriră-n ajutor cu leacul cel mai obişnuit în asemenea împrejurări, şi anume îi dădură să bea o înghițitură de apă şi văzând că nu o pățise atât de rău pe cât se aşteptau, îi spuseră că poate încăleca iarăşi ca să-şi vadă mai departe de drum, dar omul zise:

— Pesemne, domnilor pelerini, soarta a vrut să cad pe locul acesta neted ca să mă pot ridica dintre primejdiile în care închipuirea îmi ține sufletul încleştat. Eu, domnilor, chiar de nu veți fi vrând s-o aflați, vreau să ştiți că sunt străin şi de neam leşesc; am plecat de băietan din țara mea şi-am venit în Spania, ca la un centru al străinilor şi la o mumă obştească a națiilor; am stat în slujba spaniolilor, am învățat limba castiliană aşa cum vedeți c-o vorbesc şi mânat de dorința de toți nutrită de-a vedea lumea, am venit în Portugalia spre a vedea marea cetate a Lisabonei, şi chiar în noaptea când am intrat în ea, mi s-a întâmplat un lucru pe care va fi de mirare să-l credeți, iar de nu, nu-i nimic, deşi adevărul trebuie să-şi aibă totdeauna un temei, fie şi în el însuşi.

Miraţi rămaseră Periandro şi Auristela, ca şi ceilalți soți ai lor, de istorisirea neaşteptată şi bine închegată a drumețului

---

153 *pelerinii cei răi:* În original, *los malos peregrinos,* constituiau o adevărată plagă în Spania acelor vremuri.

cu căzătura şi dornic a-l asculta, Periandro îi spuse că sunt cu toţii plini de curtenie şi învăţaţi cu mersul lumii.

Însufleţit de aceasta, drumeţul urmă zicând:

— Spuneam că-n cea dintâi noapte după intrarea mea în Lisabona mergeam pe una din străzile ei principale, sau *ruas* cum le numesc ei, şi voiam să-mi găsesc un han mai acătării, întrucât cel la care trăsesem nu mi se părea bun, când, dând să trec printr-un loc strâmt şi nu prea curat, un portughez mascat ce mi-a ieşit în cale m-a împins cu atâta putere, încât am fost nevoit să mă rezem de pământ. Ofensa mi-a deşteptat furia, răzbunarea mi-am încredinţat-o spadei, am tras-o, a tras-o şi portughezul cu strălucit curaj şi sprinteneală, iar noaptea oarbă şi soarta şi mai oarbă la lumina norocului meu, fără să-mi dau seama cum mi-a îndreptat vârful spadei spre faţa adversarului meu care, căzând pe spate, s-a prăbuşit la pământ şi sufletul i-a zburat Dumnezeu ştie unde. Frica m-a făcut apoi să-mi dau seama de ceea ce săvârşisem; am îngheţat; mi-am căutat scăparea în fugă, am vrut să fug, dar nu ştiam încotro, zvonul mulţimii ce mi s-a părut că se-apropie mi-a dat însă aripi la picioare şi cu paşi împleticiţi, am apucat-o înapoi pe stradă, căutând un loc unde să mă ascund sau unde să-mi pot spăla spada, pentru ca justiţia, de-ar fi fost să mă prindă, să nu-mi găsească semnele de netăgăduit ale crimei. Mergând, dar, astfel, aproape leşinat de spaimă, am văzut o lumină într-o casă arătoasă şi m-am năpustit într-însa fără a şti cu ce gând. Am nimerit într-o încăpere de jos, deschisă şi foarte frumos împodobită; am lungit pasul şi-am intrat în altă-ncăpere la fel de împodobită şi călăuzit de lumina ce se zărea din altă odaie, am dat peste o doamnă întinsă pe un pat bogat şi care, tulburată, ridicându-se în capul oaselor, m-a întrebat cine sunt, ce caut şi încotro mă duc şi cine-mi dăduse voie să intru până acolo cu atât de puţin respect.

I-am răspuns:

— Doamnă, la atâtea întrebări nu vă pot răspunde decât spunându-vă că sunt un străin şi după cum cred, am ucis un om aici pe stradă mai mult datorită nenorocului şi trufiei

lui decât din vina mea. Vă implor în numele lui Dumnezeu şi-al domniei voastre oricine-aţi fi, să mă scăpaţi de asprimea justiţiei care cred că acum e pe urmele mele.

— Eşti castilian? – m-a întrebat ea pe limba portugheză –.

— Nu, doamnă – i-am răspuns eu –, sunt străin şi încă de foarte departe de ţara aceasta.

— Şi de-ai fi de-o mie de ori castilian – rosti ea – te-aş scăpa dacă mi-ar sta-n puteri şi te voi scăpa dacă voi putea. Urcă-te-aici, deasupra patului, şi intră sub chilimul acela şi vâră-te în firida pe care ai s-o găseşti acolo, şi stai nemişcat, că dacă va veni justiţia, îmi vor purta respect şi vor crede tot ce voi vrea eu să le spun.

Am făcut numaidecât ce mi-a poruncit, am ridicat chilimul, am găsit firida, m-am înghesuit în ea, mi-am ţinut răsuflarea şi-am început cum am ştiut mai bine a mă pune sub ocrotirea Domnului şi pe când mă frământam eu plin de îngrijorare, a intrat un slujitor de-al casei care a zis aproape strigând:

— Doamnă, stăpânul meu Don Duarte a fost omorât, e adus acum străpuns de-o lovitură de spadă prin ochiul drept şi nu se ştie cine-i ucigaşul, nici pricina încăierării, căci abia s-a auzit zăngăni tul spadelor; s-a găsit doar un băiat care zice c-a văzut un bărbat fugind şi intrând aici în casă.

— El trebuie să fie ucigaşul, fără doar şi poate – rosti doamna –, şi n-are cum scăpa. Vai, de câte ori nu m-am temut, nefericita de mine, c-am să-l văd pe fiul meu adus fără viaţă, fiindcă, de pe urma purtării lui trufaşe nu te puteai aştepta decât la nenorociri!

Într-acestea, pe umerii altor patru inşi a fost adus înăuntru mortul şi întins pe jos sub ochii mamei îndurerate, care cu glas jalnic, a început a zice:

— Vai, răzbunare, cum îmi mai baţi la porţile sufletului! Dar dorinţa de a mă ţine de cuvânt nu-mi îngăduie să-ţi fac pe plac. Vai, totuşi cum îmi dai ghes, durere!

Gândiţi-vă, domnilor, ce era pe inima mea auzind vorbele apăsătoare ale mamei, căreia, după cum mi se părea mie, prezenţa fiului mort îi punea în mâini mii de feluri de morţi cu care să se răzbune pe mine, căci era limpede că nu se

putea să nu-şi dea seama că eu însumi eram ucigaşul fiului ei. Ce puteam însă face atunci decât să tac şi să nădăjduiesc până şi-n deznădejde? Şi mai vârstos, când în încăpere a intrat justiția şi cu bunăcuviință i-au spus doamnei:

— Călăuziți de glasul unui băiat, care zice că ucigaşul acestui cavaler a intrat aici în casă, am cutezat şi noi să intrăm într-însa.

Am deschis atunci ochii şi-am stat s-ascult cu luare-aminte răspunsurile pe care avea să le dea mama cea îndurerată, iar ea, cu sufletul plin de curaj mărinimos şi de evlavie creştinească, a zis:

— Dacă omul de care vorbiți a intrat în casa asta, cel puțin aici, în iatac, n-a intrat; îl puteți căuta pe dincolo, deşi deie Domnul să nu-l găsiți, fiindcă rău se lecuieşte o moarte cu alta şi mai cu seamă când ocările nu izvorăsc din răutate.

Justiția s-a dus să caute prin casă, şi mie mi-a venit la loc inima care mă lăsase de izbelişte.

Doamna a dat poruncă să-i fie luat din față leşul fiului ei, să fie înfăşurat în giulgiu şi să i se pregătească numaidecât mormântul; porunci de asemenea să fie lăsată singură, pentru că nu se simțea în stare să primească mângâieri şi condoleanțe de la mulțimea celor ce veneau să i le înfățişeze, atât rubedenii cât şi prieteni şi cunoscuți. Odată făcute acestea, a chemat-o pe-o cameristă de-a ei, în care avea, se pare, cea mai mare încredere, şi după ce i-a vorbit la ureche, a trimis-o afară, poruncindu-i să încuie uşa după ce iese. Ea a făcut întocmai, şi doamna, aşezându-se în pat, a pipăit chilimul şi după cât cred, mi-a pus şi mâna pe inimă, ale cărei bătăi grăbite dădeau semn despre frica ce-o încleşta.

Văzând-asta, ea mi-a spus cu glas încet şi-ndurerat:

— Omule, oricine-ai fi, vezi că mi-ai luat suflarea din piept, lumina ochilor mei şi-ntr-un cuvânt viața care-mi dădea viață, dar cum înțeleg că n-a fost din vina ta, cuvântul dat vreau să mi se-mpotrivească răzbunării, şi astfel, ca să-mi îndeplinesc făgăduiala de a te scăpa pe care ți-am făcut-o când ai intrat aici, trebuie să faci tot ce-ți voi spune acum: acoperă-ți fața cu mâinile, aşa încât, dacă din nebăgare de

seamă deschid ochii, să nu mă sileşti să te recunosc, ieşi din ascunzătoare şi urmeaz-o pe-o cameristă de-a mea, ce va veni acum aici, şi ea te va duce în stradă şi-ți va da o sută de scuzi de aur ca să-ți fie scăparea mai lesnicioasă. Nu eşti cunoscut, nu ai nici un semn care să te dea de gol: potoleşte-ți inima, că pe făptaş îl dă de obicei în vileag tocmai prea marea tulburare.

Într-acestea s-a întors camerista; am ieşit de după chilim acoperindu-mi fața cu mâna şi în semn de recunoştință, am căzut în genunchi şi-am sărutat de multe ori piciorul patului, iar apoi am urmat-o pe cameristă care, tăcând şi ea, m-a luat de braț şi printr-o portiță tainică dintr-o grădină, m-a dus până-n stradă.

Văzându-mă aici, cel dintâi lucru pe care l-am făcut a fost să-mi curăț spada şi cu pas liniştit, am ieşit într-o doară pe o stradă principală, de unde mi-am recunoscut hanul şi-am intrat în el ca şi cum nu mi s-ar fi întâmplat nimic, nici de bine, nici de rău. Hangiul mi-a povestit nenorocirea proaspăt răposatului cavaler şi-a ridicat în slăvi măreția stirpei lui ca şi firea lui trufaşă, datorită căreia se credea că şi-ar fi atras vreun duşman neştiut ce l-a făcut să sfârşească aşa.

Noaptea aceea mi-am petrecut-o dând slavă Domnului pentru milostivirile arătate şi preamărind viteazul şi nemaivăzutul cuget creştinesc şi minunata purtare a donei Guiomar de Sosa, după cum am aflat că ℴO chema pe binefăcătoarea mea. În zori m-am dus pe malul fluviului şi-am găsit acolo o barcă plină de oameni care se duceau să se îmbarce pe-o corabie mare, ce aştepta la Sangián gata de plecare spre Insulele Răsăritene; m-am întors la han, i-am vândut hangiului calul şi lăsând vorba şi strângând pumnii, m-am întors la fluviu şi la barcă, şi-a doua zi eram pe corabia cea mare în afara portului, cu toate pânzele în vânt, mergând pe drumul dorit[154].

---

[154] Această parte din istoria lui Ortel Banedre se inspiră din Giambattista Giraldi Cintio sau Cinzio (1504–1573), *Gli Ecatommiti (O sută de nuvele,* 1565), decada VI, nuvela VI. Cartea lui Cinzio a cunoscut un mare succes şi o mare răspândire în Spania.

Cincisprezece ani am rămas în Indii, unde slujind ca soldat alături de portughezi nespus de viteji, mi s-au întâmplat lucruri ce-ar putea alcătui pesemne o istorie desfătătoare şi adevărată. Îndeosebi a isprăvilor naţiei portugheze, neînvinsă pe acele meleaguri, vrednice toate de necontenită proslăvire în veacurile de faţă şi-n cele viitoare. Acolo am adunat niscai aur şi perle, şi lucruri mai curând de preţ decât mari, cu care, ca şi cu prilejul întoarcerii generalului meu la Lisabona, m-am întors şi eu acolo şi apoi am pornit-o la drum ca să mă-ntorc în patrie, hotărând ca mai întâi să văd toate oraşele mat frumoase şi mai însemnate din Spania. Mi-am prefăcut bogăţiile în bani, apoi în poliţe pe cei ce am crezut că-mi vor fi de trebuinţă pentru drum şi înainte de toate, am încercat s-ajung la Madrid, unde se întorsese de curând curtea marelui Filip al III-lea[155], dar soarta mea, săturându-se să-mi tot împingă nava norocului cu vânt prielnic pe marea vieţii omeneşti, a vrut, să dau cu ea într-un banc de nisip de care să se sfărâme de tot, şi astfel a făcut ca, sosind eu într-o seară la Talavera, târg nu departe de-aici, să trag la un han care nu mi-a fost han, ci mormânt, deoarece în el mi l-am găsit pe cel al onoarei mele.

O, puteri grozave ale iubirii, ale iubirii, zic, nesăbuite, pripite şi desfrânate" şi cu gând rău, cât de lesne călcaţi în picioare planuri bune, gânduri neprihănite, propuneri cuminţi! Zic, dar, că aflându-mă eu în acest han, s-a-ntâmplat să intre în el o codană de cel mult şaptesprezece ani, cel puţin mie nu mi s-a părut c-ar avea mai mulţi, deşi mai târziu am aflat c-avea douăzeci şi doi; era în rochie şi cu cozi pe spate, îmbrăcată în postav, dar nespus de curată, şi când a trecut pe lângă mine mi s-a părut că miresma o pajişte plină de flori în luna mai şi parfumul ei în simţurile mele a întrecut şi aromele Arabiei; şi fata cu pricina s-a apropiat de un rândaş tânăr şi vorbindu-i la ureche, a izbucnit în râs, apoi, întorcând spatele, a ieşit din han şi-a intrai într-o casă din faţă.

---

155 *Filip al III-lea:* Curtea se mutase de la Madrid la Valladolid în 1601 şi revenise de acolo în 1606.

Rândaşul cel tânăr a fugit după ea, dar n-a putut s-o ajungă decât cu o lovitură de picior în dos, făcând-o să intre pe brânci în casă. Altă slujnică tot din han a văzut asta şi plină de mânie, i-a spus flăcăului:

— Pentru numele lui Dumnezeu, Alonso, urât te porți! Nu merită Luisa s-o snopeşti cu lovituri de picioare!

— Tot de-astea am să-i car cât trăiesc – răspunse cel numit Alonso –. Taci, prietenă Martina că pe fetişcanele năzuroase trebuie să le sminteşti nu doar cu pumnii, ci şi cu picioarele şi cu tot ce-ți cade la mână.

Şi zicând acestea, ne lăsă singuri, pe mine şi pe Martina, pe care am întrebat-o ce hram poartă Luisa aia şi dacă e sau nu măritată.

— Nu-i măritată – răspunse Martina –, dar o să fie curând, cu băiatul ăsta, Alonso, pe care l-ai văzut, şi care, bizuindu-se pe înțelegerea dintre părinții ei şi-ai lui, se-ncumetă să-i tragă picioare ori de câte ori i se năzăreşte, deşi drept e că foarte rar se-ntâmplă să nu le merite, fiindcă, dacă e să spunem adevărul, Luisa asta e nițel obrăznicuță şi un pic cam slobodă şi cam neruşinată. I-am tot spus-o, dar n-a fost de nici un folos: tot după placul ei va face chiar de i-ai scoate ochii; de vreme ce, la drept vorbind, poate cea mai de preț zestre a unei fete este curăția[156], aibă parte de viață lungă mama care m-a făcut, că nu m-a lăsat să văd strada nici pe gaura cheii, necum să ies în pragul uşii: ştia bine ea, după cum zicea, că femeia şi găina, şi aşa mai departe[157].

— Spune-mi, jupâniță Martina – i-am întors-o eu – cum se face că din îngustimea unui asemenea noviciat ai ajuns să-ți găseşti o îndeletnicire în lărgimea unui han?

— Sunt multe de spus aici – zise Martina –, şi aş avea chiar mai multe de spus despre mărunțişurile astea, dacă ar

---

156 E aforismul pe care şi Auristela îl va scrie şi semna în *Flor de aforismos peregrinos* a pelerinului spaniol; vezi mai jos, cartea a IV-a, cap. I, p. 356.

157 Aluzie la un proverb cules încă de Juan de Valdés (?– 1541), în al său *Diálogo de la lengua (Dialog despre limbă):* „La mujer *y* la gallina, por andar se pierde aina", pentru care propunem următoarea echivalare: „Femeia ca şi găina, de ce umblă-şi pierd grădina".

fi timpul s-o fac sau dacă mi-ar îngădui-o durerea ce-o port în suflet.

Capitolul VII din Cartea a treia

Pelerinii îl ascultau cu luare-aminte pe drumeț, dorind acum să afle de la leah ce durere purta în suflet, de vreme ce pe-aceea ce-i sălăşluia pesemne în trup i-o ştiau.

Şi Periandro îi spuse:

— Povesteşte, domnule, tot ce pofteşti şi cu oricâte amănunte pofteşti, căci deseori istorisirea lor obişnuieşte a da mai multă greutate povestirii, întrucât nu pare deloc nepotrivit ca pe masa unui ospăț, lângă un fazan bine gătit, să şadă şi un taler cu salată proaspătă, verde şi gustoasă. Sosul povestirilor e potrivirea limbii în orice lucru ai spune. Aşa că, domnule, continuă-ți istoria, povesteşte despre Alonso şi despre Martina, cotonogeşte-o după placul dumitale pe Luisa, mărit-o sau nu, n-are decât să fie slobodă şi neobrăzată ca un vindereu, că tot clenciul nu stă în neobrăzările, ci în pățaniile ei, după cum aflu eu din păscălia mea.

— Zic, dar, domnilor – răspunse leahul –, că, folosindu-mă de această bună îngăduință, n-o să-mi rămână în călimară nimic neaşternut pe pagina judecății domniilor voastre. Cu toată mintea pe care-o aveam atunci, şi care se vede că nu era prea multă, m-am tot întors pe-o parte şi pe alta în noaptea aceea şi-am tot cugetat la hazul, grația şi uşurătatea acelei fără de pereche, după cum mi se părea mie, nu ştiu dacă să-i zic megieşă, slujnică sau cunoştință a gazdei mele. Am făcut mii de planuri, am înălțat mii de turnuri în vânt, m-am însurat, am avut copii şi n-am dat nici o ceapă degerată pe vorba lumii şi în cele din urmă, m-am hotărât să las baltă

cel dintâi gând al călătoriei mele şi să mă statornicesc în Talavera, însurându-mă cu zeița Venus, căci fata nu mi se păruse mai puțin frumoasă decât ea, chiar dacă o cotonogea rândaşul hangiului. A trecut noaptea, mi-am luat pulsul placului şi mi l-am găsit atât de rău, încât, dacă nu mă căsătoream cu ea, într-un răstimp scurt aveam să-mi pierd, odată cu placul, şi viața, pe care mi-o şi pusesem toată în ochii țărăncuței mele şi nesocotind fel şi fel de greutăți, m-am hotărât să vorbesc cu taică-său şi să i-o cer de nevastă.

I-am arătat perlele, i-am trecut pe sub nas banii, mi-am lăudat mintea şi priceperea nu doar ca să mi le păstrez, ci ca să mi le sporesc; şi cu vorbele acestea şi cu parada ce-i făcusem cu avuțiile mele, s-a înmuiat mai rău decât o mănuşă, gata să-mi împlinească dorința, încă mai vârtos când a văzut că zestrea nu mă interesează, deoarece şi numai frumusețea fiicei lui mă făcea să mă socotesc răsplătit, mulțumit şi îndestulat de pe urma învoielii.

Alonso a rămas cu buzele umflate; Luisa, soția mea, mofluză, după cum au arătat-o cele întâmplate după două săptămâni, spre marea mea durere şi spre ruşinea ei, şi anume că soția mea a sfeterisit-nişte giuvaeruri şi bani de-ai mei, şi cu ele şi cu ajutorul lui Alonso, care i-a înaripat voia şi picioarele, a dispărut din Talavera, lăsându-mă păcălit şi pocăit şi dând prilej târgului să vorbească pe la porți de nestatornicia şi ticăloşia ei. Ofensa m-a îndemnat să mă răzbun, dar n-am avut pe cine altul decât pe mine însumi, gata să mă spânzur de-o mie de ori cu un laț; soarta însă, care m-a ținut în viață pesemne ca să-mi dea satisfacție pentru jignirile aduse, a poruncit ca duşmanii mei să apară închişi într-o temniță din Madrid, unde-am fost înştiințat că mă pot duce ca să-mi înfățişez plângerea şi să-mi fac dreptate; şi aşa, mă duc într-acolo hotărât să-mi spăl în sângele lor petele de pe bunul meu nume şi luându-le lor viața, să-mi uşurez şi eu spinarea de povara cea grea a mârşăviei lor, din pricina căreia m-am văzut prăbuşit şi mistuit. Pe viul Dumnezeu, trebuie să mă răzbun! Pe viul Dumnezeu, lumea trebuie să afle că nu-mi pot pune sub obroc jignirile, cu atât mai puțin pe acelea ce mă rod până în

fundul sufletului! Mă duc la Madrid. Mi-am mai revenit din căzătură. N-am decât să-ncalec şi ferească-se din calea mea şi ţânţarii din văzduh, am să fiu surd şi la rugăminţile călugărilor, şi la plânsetele inşilor evlavioşi, şi la făgăduielile inimilor bine intenţionate, şi la darurile celor bogaţi, şi la domniile şi poruncile mărimilor, şi la toată gloata ce obişnuieşte să se dedea la atare fapte: căci onoarea mea trebuie să plutească deasupra mârşăviei lor ca untdelemnul pe apă;

Şi zicând acestea, dădu să se ridice foarte sprinten ca să încalece şi să-şi urmeze călătoria. Văzând asta, Periandro îl apucă de braţ, îl opri şi-i spuse:

— Domnia ta, domnule, orbit de mânie, nu-ţi dai seama că nu faci decât să-ţi întinzi dezonoarea şi să ţi-o lăţeşti. Până acum nu eşti dezonorat decât în rândul celor care te cunosc în Talavera şi care sunt, pesemne, foarte puţini, pe când acum ai să fii şi-n rândul celor ce te vor cunoaşte la Madrid; vrei să fii asemenea ţăranului care-a crescut vipera[158] la sân toată iarna şi mulţumită cerului, când a sosit primăvara şi ea s-ar fi putut folosi de venin, n-a mai găsit-o, fiindcă îşi luase lumea-n cap, dar el, fără a-i fi recunoscător cerului pentru această milostivire, vru s-o pornească-n căutarea ei ca să-i facă iarăşi cuib la el în casă şi-n sân, fără a se gândi că înţelepciunea cea mai mare ε să nu cauţi ceea ce nu-ţi cade bine să găseşti şi după cum se zice îndeobşte, duşmanului ce fuge fă-i poci de argint, şi cel mai aprig duşman al bărbatului e chiar femeia lui. Aşa stau însă lucrurile, pasă-mi-te, în alte religii decât în cea creştină, într-însele căsniciile fiind un soi de înţelegere şi de învoială, aşa cum e închirierea unei case ori altă arendăşie; în religia catolică însă căsătoria e o taină ce nu se dezleagă decât prin moarte sau prin alte lucruri mai neînduplecate decât însăşi moartea şi care pot îngădui întreruperea convieţuirii soţilor, dar nu şi desfacerea nodului cu care au fost uniţi. Ce socoţi că ţi se va întâmpla când

[158] Aluzie la fabula esopică *Ţăranul şi şarpele îngheţat,* vezi Esop, *Fabule,* traducere, prefaţă şi note de Traian Diaconescu, Editura Univers, 1972, fabula 81.

justiția are să ți-i dea pe mână pe dușmanii dumitale, legați şi umiliți, pe o scenă publică, în văzul nenumăraților oameni, iar domnia ta, fluturând cuțitul sus pe eşafod şi amenințându-i că le tai gâtul, de parcă sângele lor ți-ar putea spăla, după cum spui, onoarea? Ce ți se poate întâmpla, cum zic, decât să-ți faci ofensa şi mai cunoscută? Pentru că răzbunările pedepsesc vinovățiile, dar nu le şterg, iar cele săvârşite în aceste împrejurări, cum îndreptarea nu izvorăşte din liberă voință, rămân pururi în picioare şi stăruie pururi vii în aducerea aminte a oamenilor, cel puțin atâta timp cât cel jignit mai este în viață. Aşa încât, domnule, vino-ți în fire şi făcând loc milosteniei, nu alerga după dreptate. Nu te sfătuiesc prin asta să-ți ierți soția ca s-o aduci iarăşi la domnia ta acasă, căci nu-i nici o lege care să te silească să faci aşa ceva; ceea ce te sfătuiesc e s-o părăseşti, asta fiind cea mai mare pedeapsă pe care i-o poți da. Trăieşte departe de ea, şi ai să trăieşti, ceea ce nu vei face de veți fi împreună, deoarece vei muri întruna. Legea repudierii a fost foarte mult folosită printre romani, şi cu toate că ar fi o mai mare milostenie s-o ierți, s-o iei lângă tine şi să-i dai sfaturi, trebuie să-ți pui la încercare răbdarea şi să-ți înalți pe o culme nemaiatinsă înțelepciunea, pe care puțini se pot bizui în viața aceasta, şi mai vârtos când le stau în cale neajunsuri atât de numeroase şi de apăsătoare. Şi în sfârşit, vreau să ții seama că eşti pe cale de-a săvârşi un păcat de moarte luându-le viețile, păcat în care nu trebuie să cazi nici pentru toate câştigurile pe care ți le-ar oferi onoarea lumii.

Cu luare-aminte ascultă vorbele lui Periandro leahul cel iute la mânie şi uitându-se țintă la el, răspunse:

— Domnia ta, domnule, ai vorbit mai presus de anii domniei tale, înțelepciunea iți întrece zilele şi maturitatea minții vârsta necoaptă; un înger ți-a însuflețit limba şi cu ea mi-ai îmblânzit voința, căci n-am alta decât de a mă întoarce în țara mea spre a-i mulțumi cerului pentru îndurarea ce mi-a arătat-o. Ajută-mă să mă ridic, că dacă mânia mi-a redat puterile, nu-i bine să mi le răpească răbdarea mea mult chibzuită.

— O vom face cu toţii cu toată plăcerea – zise Antonio tatăl –.

Şi ajutându-l să se urce pe catâr, după ce-i îmbrăţişă mai întâi pe toţi, zise că vrea să se întoarcă la Talavera pentru pricini privitoare la averea lui, şi că de la Lisabona avea să se întoarcă pe mare în patria lui; le spuse şi cum îi cheamă, numele fiindu-i Ortel Banedre ceea ce pe spanioleşte răspunde cu Martin Banedre; şi arătându-şi încă o dată cât le rămânea de îndatorat, întoarse hăţurile către Talavera, lăsându-i pe toţi uimiţi de păţaniile lui şi de hazul cu carele istorisise.

Noaptea aceea pelerinii şi-o petrecură chiar în locul unde se aflau şi după două zile, în tovărăşia bătrânei pelerine, ajunseră la Sagra de Toledo, în faţa proslăvitului Tajo, vestit prin nisipurile sale şi ilustru prin lichidele-! Cleştare.

Capitolul VIII din Cartea a treia

Faima fluviului Tajo e atât de mare, că nu-i cu putinţă să fie îngrădită de hotare şi să rămână necunoscută nici celor mai îndepărtaţi locuitori ai lumii, ci printre toţi se lăţeşte şi tuturor li se-arată şi-n toţi naşte dorinţa de a-l cunoaşte, şi cum printre septentrionali e obiceiul ca toţi cei de neam să fie versaţi în limba latină şi în poeţii antici, aşa era şi Periandro, ca unul din cei mai nobili din naţia aceea, şi astfel, atât din pricina asta cât şi pentru că tocmai pe atunci ieşiseră la lumină vestitele opere ale nicicând îndeajuns de lăudatului poet Garcilaso de la Vega[159], pe care el le văzuse, le citise,

[159] *Garcilaso de la Vega* (1501/1503?–1536): Marele poet al Renaşterii spaniole, care a adus un suflu nou în poezia iberică; născut la Toledo, carieră de militar: l-a urmat pe Carol Quintul în Italia, a luat parte la bătălia de la Pavia (1525), la apărarea Vienei contra lui Soliman

contemplându-le şi admirându-le, de îndată ce zări fluviul cel limpede, grăi:

— Nu vom spune: *Aci cântarea-şi isprăvi Salicio*[160], ci: Aci cântarea-şi începu Salicio; aici s-a întrecut pe sine în eglogele sale, aici i-a răsunat fluierul, la al cărui zvon s-au oprit apele fluviului, au încremenit frunzele copacilor şi după ce şi vânturile au stat, au făcut ca minunarea faţă de cântul său să treacă din gură-n gură şi din om în om, la toţi cei de pe faţa pământului. O, norocoase, dar, ape cristaline, nisipuri aurite! Ce zic eu: aurite? Mai degrabă din aur curat născute! Primiţi-l pe-acest biet pelerin care, aşa cum vă adoră de departe, gândeşte să vă venereze de aproape.

Şi îndreptându-şi privirea către marele oraş Toledo, spuse cele ce urmează:

— O, stâncoasă povară, glorie a Spapiei şi lumină a cetăţilor ei, în al cărui sân s-au păstrat vreme de veacuri nesfârşite moaştele vitejilor goţi[161], ca să le reînvieze gloria defunctă şi ca să fie oglindă limpede şi adăpost al catolicelor ceremonii! Salut, deci, o, cetate sfântă, şi-ngăduie-ne în mijlocul tău şi pe noi, cei ce venim acum să te vedem!

Astfel vorbi Periandro, şi mai bine-ar fi vorbit Antonio tatăl, dacă ar fi ştiut s-o facă la fel ca el, fiindcă lecţiile cărţilor dau de multe ori o mai sigură cunoaştere a lucrurilor, cum n-o au nici chiar cei ce le-au văzut cu ochii lor, din pricină că cel ce priveşte cu luare-aminte ia seama o dată şi de multe ori la

---

Magnificul, la asediul Tunisului (1535), unde a fost grav rănit, şi la expediţia armatei imperiale în Provenţa, fiind rănit mortal în cursul atacului de la Fréjus; moare după câteva zile la Nisa. Poezie de o profundă transparenţă, în care modelele latine şi italiene, pe care le asimilează, dispar în originalitatea, vaporoasă uneori, a unui suflet blând arzător. Operă restrânsă, dar cu neistovite influenţe asupra întregii poezii spaniole ulterioare. (Vezi Dámaso Alonso, *Poezie spaniolă,* Editura Univers, 1977.) Cervantes îi dedică aproape un cult, citându-l, parafrazându-l sau menţionându-l în diverse împrejurări.

160 *Aci cântarea-şi isprăvi Salicio*; Garcilaso, *Egloga* I, v. 225: „Aquí dio fin a su cantar Salicio".

161 *goţi:* E vorba de vizigoţi, rămaşi în tradiţia istorică şi literară spaniolă sub numele de *godos.*

ceea ce citeşte, iar cel ce se uită fără luare-aminte nu ia seama la nimic, şi cu aceasta, văzui întrece lecția.

Aproape în aceeaşi clipă le răsună în urechi zvon de nenumărate instrumente pline de voioşie ce se întindeau de-a lungul văilor care înconjoară cetatea şi văzură îndreptându-se către locul unde se aflau ei nu trupe de infanterie înarmate, ci cârduri de fete mai mândre decât soarele, îmbrăcate țărăneşte[162] cu piepturile pline de gherdane şi broşe, în care mărgeanul şi argintul îşi găseau locul şi norocul cu mai multă strălucire decât mărgăritarele şi aurul, care de astă dată fugise de pe piepturi şi se-adăpostise-n plete, toate lungi şi bălaie ca însuşi aurul şi care, cu toate că se revărsau despletite pe umeri, erau prinse pe cap cu ghirlande verzi de flori înmiresmate. În ziua aceea şi pe ele tronă mai curând abaua de Cuenca decât adamascul de Milano şi atlazul de Florența. În sfârşit, țărănia podoabelor lor le întrecea până şi pe cele mai bogate de la curte, fiindcă dacă într-însele se vădea cinstita modestie, se dezvăluia şi neîntrecuta curăție: toate erau flori, toate erau ruje, toate voioşie şi toate laolaltă întocmeau o mişcare cuviincioasă, deşi alcătuită din felurite dansuri, mişcare stârnită de sunetul feluritelor instrumente mai sus pomenite.

În jurul fiecărui cârd mergeau pe de lături, îmbrăcați în pânză orbitor de albă şi cu capul înfăşurat în fâşii de postav brodate, mulți flăcăi, fie rude, fie cunoscuți, fie doar consăteni ai fetelor: unul cânta la tamburină şi la flaut, altul la psalterion, acesta la dairea şi-acela din cimpoi. Şi din toate aceste sunete se revărsa unul singur, bucurând prin armonie, care e țelul muzicii.

Şi când una dintre aceste companii sau pilcuri de fete dănțuitoare trecu prin fața pelerinilor, un om care, după cum

---

[162] Urmează o descriere a unei sărbători populare din regiunea Sagra, teritoriu situat în provincia Toledo, între Tajo şi provincia Madrid, având Aranjuez-ul şi Jarama la est şi întinderile din dreapta Guadarramei la vest. Apar aici faimoasele „țărănci din Sagra" *(las villanas de la Sagra),* cu costumul lor caracteristic. Tirso de Molina a scris o piesă inspirată de ele: *La villana de la Sagra.*

avea să se vădească mai apoi, era alcalde al satului, o apucă de braț pe una din fetele acelea şi măsurând-o cu privirea de sus şi până jos, cu glas sugrumat şi-n toane rele îi spuse:

— Ah, Tozuelo, ce puțin se lipeşte ruşinea de tine! Astea-s danțuri de să-ți bați joc de ele? Astea-s serbări de, să nu le păzeşti ca pe lumina ochilor? Nu ştiu cum de rabdă cerurile asemenea blestemății! Dacă asta s-a întâmplat cu ştiința fiicei mele, Clementa Cobeña, zău c-am să i-o zic de să m-auză şi surzii!

Abia isprăvi alcaldele de rostit vorbele acestea, că sosi alt alcalde şi-i spuse:

— Pedro Cobeño, dacă te-ar auzi surzii, ar însemna să faci minuni. Mulțumeşte-te să ne-auzim noi unii pe alții, şi ia să vedem cu ce te-a jignit băiatul meu Tozuelo, căci, dacă s-a făcut vinovat față de dumneata, eu sunt justiția, pot şi ştiu să-l pedepsesc.

La care Cobeño răspunse:

— Vinovăția se şi vede, de vreme ce, bărbat fiind, umblă îmbrăcat muiereşte, şi nu ca o muiere oarecare, ci ca o cameristă a maiestății sale, la serbările ei, aşa că vezi şi dumneata, alcalde Tozuelo, dacă-i vină micşoară. Tare mi-e teamă că şi-a vârât aici coada şi fiică-mea, Cobeña, pentru că straiele de pe fiul dumitale mi se par ale ei şi tare n-aş vrea ca dracul să-şi facă mendrele şi fără ştirea noastră, să-i unească lipsiți de binecuvântările Bisericii: ştii bine că însoțirile astea nechibzuite şi făcute pe furiş sfârşesc mai toate rău şi dau de mâncare tribunalului clerical, care-i foarte pipărat.

La acestea, în locul lui Tozuelo, răspunse o țărăncuță dintre cele multe care se opriseră ca s-audă convorbirea:

— De ce să nu spunem lucrurilor pe nume, domnilor alcalzi. Mari Cobeña e nevasta lui Tozuelo şi el bărbatul ei, taman cum e maică-mea cu taică-meu şi taică-meu cu maică-mea. Fata a rămas grea, nu-i arde-acuma nici de dans, nici de joc. Cununați-i repede, până nu-i mai mare pocinogul, şi pe cine l-a dăruit Dumnezeu, binecuvânteze-l Sfântul Petru.

— Zău, fato! – răspunse Tozuelo –. Vorbeşti tare bine: amândoi sunt de-o seamă, nu-i unul mai creştin vechi[163] decât altul; bogăţiile se pot măsura cu aceeaşi măsură.

— Păi atunci – sări Cobeño –, chemaţi-o pe fata mea, o să lămurească ea totul, că nu-i legată la gură.

Veni Cobeña, care nu era departe, şi iată cel dinţii lucru pe care-l spuse:

— N-am fost eu nici cea dintâi, nici cea de pe urmă care s-a poticnit şi-a căzut în râpele astea. Tozuelo e soţul meu şi eu îi sunt soţie, şi ierte-ne Dumnezeu dacă părinţii noştri nu vor s-o facă.

— Asta da, fata mea – zise tatăl ei –. Ruşinii mai bine-i stă-n vârf de deal[164] decât pe-obraz! Dar de vreme ce făcutul s-a făcut, binevoiască alcaldele Tozuelo să ducă pricina mai departe, dacă voi n-aţi avut inimă să nu vă ţineţi prea aproape.

— Zău – zise întâia fată –, domnul alcalde Cobeño a vorbit ca un bătrân! Deie-şi mâinile copiii ăştia, de nu cumva şi le-au dat şi pân-acum, şi-n loc de doi, fie unul, aşa cum porunceşte sfânta Biserică, maica noastră, şi-acum hai cu dansul la ulm, că doar n-o să ne stricăm serbarea pentru o nimica toată.

Fu şi Tozuelo de părerea codanei, tinerii-şi dădură mina, judecata se isprăvi, şi dansul urmă mai departe: şi dacă toate judecăţile s-ar încheia cu adevărul acesta, uscate şi jumulite-ar zăcea penele cele sârguitoare ale grefierilor.

Nespus de mulţumiţi rămaseră Periandro, Auristela şi ceilalţi pelerini că fuseseră martori la gâlceava celor doi îndrăgostiţi şi totodată uimiţi la vederea frumuseţii tinerelor

---

163 *creştin vechi:* Cu tema certurilor dintre alcalzii ţărani se asociază invariabil şi tema purităţii sângelui, ca în cunoscutul intermediu cervantin *La elección de los alcaldes de Daganzo (Alegerile de alcalzi din Daganzo;* vezi traducerea noastră a acestei piese în vol. Cervantes, *Teatru,* Editura Univers, 1971, pp. 225–37).

164 *Ruşinii mai bine-i stă în vârf de deal...:* Echivalăm astfel zicala spaniolă „La vergüenza por los cerros de Úbeda”.

țărănci care păreau, toate roată, început, mijloc şi sfârşit al frumuseții omeneşti.

Periandro nu vru să intre în Toledo, fiindcă aşa-l rugă Antonio tatăl, pe care-l îmboldea dorința de a-şi revedea patria şi părinții, ce nu erau departe de-acolo, zicând că spre a vedea măre ții le acelei cetăți le trebuia mai multă vreme decât le-ngăduia graba. Din aceeaşi pricină nu voiră să treacă nici prin Madrid, unde chiar atunci se afla curtea[165], de teamă ca vreo piedică să nu le zădărnicească drumul. Îi întări în părerea aceasta pelerina cea bătrână, spunându-le că pe la curte se-nvârtesc nişte micuți, vestiți a fi odrasle de mărimi, şi care, deşi păsări cu caş la gură, se năpustesc după țivlitoarea oricărei femei frumoase, de orice soi ar fi fost, căci dragostea nesăbuită nu caută soi bun, ci frumusețe.

La care Antonio tatăl adăugă:

— Dacă aşa stau lucrurile, va fi nevoie să folosim şiretlicul cocorilor[166], care, când schimbă ținuturile, trec peste muntele Limabo, unde-i pândesc nişte păsări de pradă, cu gând să şi-i facă hrană; ei însă, preîntâmpinând primejdia, trec noaptea şi fiecare duce-n cioc câte-o piatră ca să-i împiedice a cânta şi-a se face auziți; cu-atât mai mult cu cât cel mai bun şiretlic de care ne putem sluji noi e să urmăm malul acestui râu Vestit şi lăsând cetatea pe dreapta şi amânând pe altă dată vizitarea ei, să ne ducem la Ocaña, iar de-acolo la Quintanar de la Orden, patria mea.

Văzând planul călătoriei făcut de Antonio, drumeața spuse că ea vrea să şi-l urmeze pe-al ei, care-i pică mai bine. Frumoasa Ricla o milui cu două monezi de aur, şi pelerina îşi luă rămas bun de la toți, curtenitoare şi plină de recunoştință.

Pelerinii noştri trecură prin Aranjuez, a cărui privelişte, la vreme de primăvară, le stârni deopotrivă uimirea şi bucuria; văzură străzi drepte şi întinse, cărora le slujeau drept spete

---

165 Vezi mai sus, n. 149.

166 *şiretlicul cocorilor:* Anecdota e relatată de Plutarh, *Moralia,* X, doar că acolo e vorba de rațe, nu de cocori.

şi reazeme copacii verzi şi nesfârşiți, atât de verzi, încât le făceau să pară din smaragde preafine; văzură împreunarea, săruturile şi îmbrățişările pe care şi le dădeau cele două râuri vestite. Henares şi Tajo îi contemplară crestele de apă; admirară armonia grădinilor şi-a felurimii florilor sale; îi văzură heleşteiele, cu mai mulți peşti decât fire de nisip, şi livezile pline de rod ales, unde, ca să uşureze povara pomilor, crengile li se întindeau pe pământ; în sfârşit, Periandro se încredință că faima acestor locuri, ce se lățise pretutindeni în lume, era adevărată.

De acolo se duseră la Ocaña, unde Antonio află că părinții îi trăiesc şi unde-şi lămuri şi alte lucruri care-l bucurară, după cum se va spune îndată.

Capitolul IX din Cartea a treia

Respirând aerul patriei sale, duhul lui Antonio se veseli, şi vizitând Maica Domnului a Nădejdii[167], tuturor li se umplu sufletul de bucurie. Ricla şi cei doi copii ai ei se înflăcărară la gândul că aveau să-şi vadă curând, ea socrii, şi ei bunicii, despre care Antonio aflase că sunt încă în viață, în pofida mâhnirii pe care le-o pricinuise lipsa fiului lor; află de asemenea că vrăjmaşul său moştenise averea lui taică-său şi murise ca prieten al tatălui lui

Antonio, deoarece, cu nenumărate dovezi, născute din încurcata doctrină a duelului, se lămurise că ceea ce-i făcuse Antonio nu fusese înjosire, fiindcă vorbele schimbate în toiul gâlcevii fuseseră rostite cu sabia goală, iar strălucirea armelor răpeşte puterea vorbelor, şi cele rostite cu spadele

[167] *Maica Domnului a Nădejdii:* Mânăstirea Nuestra Señora de Eperanza, care se afla în afara zidurilor Ocañei, fiind distrusă în timpul bătăliei de la Ocaña din timpul războiului de independență antinapoleonic (1808).

goale în mâini nu înjosesc, deşi jignesc; şi astfel, cel ce vrea să se răzbune pentru ele nu trebuie să înţeleagă că-şi spală înjosirea, ci că-şi pedepseşte jignirea, după cum se va arăta în pilda următoare[168].

Să presupunem că eu spun un adevăr limpede ca lumina zilei; îmi răspunde un zăpăcit, zicând că mint şi că voi minţi ori de câte ori l-aş mai spune şi ducând mâna la spadă, îşi susţine dezminţirea; eu, cel dezminţit, nu sunt nevoit să iau apărarea adevărului spus de mine şi care nu poate fi dezminţit cu nici un chip; sunt însă nevoit să pedepsesc lipsa de respect ce mi s-a arătat; aşa încât, cel dezminţit astfel, se poate duce pe teren cu altcineva, fără a i se putea obiecta că este înjosit şi deci, că nu se poate duce pe teren cu nimeni până când nu obţine satisfacţie, deoarece, după cum am mai spus, e mare deosebirea dintre jignire şi înjosire.

Aflând, aşadar, cum ziceam, de prietenia dintre tatăl său şi vrăjmaş, Antonio socoti că, de vreme ce se împrieteniseră, şi pricina lui va fi fost privită cu ochi buni. Cu aceste veşti îmbucurătoare, cu mai multă tihnă şi mulţumire, porni a doua zi la drum împreună cu tovarăşii săi, cărora le istorisi tot ce aflase despre daravera sa, precum şi că un frate al aceluia pe care şi-l crezuse duşman îl moştenise şi păstrase aceeaşi prietenie cu tatăl lui Antonio ca şi răposatul frate-său. Antonio fu de părere ca nimeni să nu iasă din cuvântul lui, fiindcă avea de gând să se facă cunoscut tatălui său nu dintr-odată, ci printr-un ocol, care să-i sporească mulţumirea recunoaşterii, gândindu-se că o bucurie neaşteptată ucide uneori, după cum un necaz neaşteptat ucide îndeobşte.

După trei zile sosiră, pe înserat, în satul său de baştină şi la casa tatălui său, care, împreună cu maică-sa, după cum avea să se vadă mai apoi, şedea la poarta de la stradă ca să se mai răcorească, după cum se zice, întrucât era vremea zilelor călduroase ale primăverii. Se apropiară cu toţii, şi Antonio îi vorbi cel dintâi tatălui său:

---

[168] *înjosire... jignire...:* Cf. şi *Don Quijote*, II, XXXII. Termenii spanioli discutaţi sunt *afrenta* (pentru care preluăm soluţia lui Edgar Papu, traducând *înjosire)* şi *agravio* (jignire).

— E oare pe-aici, domnule, vreun azil pentru pelerini?

— După cât sunt de creştini oamenii ce locuiesc într-însele – răspunse taică-său –, toate casele de-aici sunt azil pentru pelerini, şi dacă n-o fi altul, chiar casa mea, atâta cât încape, le-ar putea ține locul tuturora; eu unul am un odor prin lumea asta largă, despre care nu ştiu de nu va fi umblând acuma-n căutarea cuiva care să-l adăpostească.

— Nu cumva, domnule – i-o întoarse Antonio –, aşezarea asta se cheamă Quintanar de la Orden şi nu cumva trăieşte aici o familie de hidalgi pe nume Villaseñor? Întreb, fiindcă eu am cunoscut un Villaseñor, tare departe de meleagurile acestea, şi dacă s-ar afla el aici, nici mie, nici soților mei nu ne-ar lipsi găzduirea.

— Şi cum îl chema, fiule – zise maică-sa –, pe-acest Villaseñor de care vorbeşti?

— Îl chema Antonio – răspunse Antonio –, iar pe tatăl lui, după cât îmi amintesc, mi-a spus că-l chema Diego de Villaseñor.

— Vai, domnule – zise mama ridicându-se de unde şedea – , Antonio acesta e fiul meu care, din pricina unui anumit necaz, lipseşte din țară de vreo şaisprezece ani! L-am răscumpărat cu prețul lacrimilor, l-am cântărit cu suspine şi l-am câştigat cu rugăciuni. Deie Domnul Dumnezeu ca ochii mei să apuce a-l mai vedea o dată înainte de a-i acoperi noaptea umbrei celei veşnice! Spune-mi – zise ea – de mult l-ai văzut? De mult l-ai părăsit? E sănătos? Are de gând să sentoarcă acasă? îşi mai aduce Oare aminte de părinții lui, pe care va putea veni să-i vadă, deoarece nu mai sunt duşmani Care să-l împiedice, fiindcă aceia care l-au împins în surghiun i-au devenit acuma prieteni?

Bătrânul tată al lui Antonio ascultă toate aceste vorbe şi dând strigăt după slujitorii săi, le porunci să facă lumină şi să-i oploşească-n casă pe cinstiții pelerini, şi apropiindu-se de fiul său necunoscut, îl strânse-n brațe, spunându-i:

— Chiar şi numai de dragul domniei tale, domnule, fără ca alte veşti să-ți dea drept la găzduire, ți-aş da-o eu la mine-n casă, mânat *de* obiceiul meu de a-i primi bine într-însa pe

toți pelerinii ce trec pe-aici; dar acum, cu veştile pline de bucurie ce mi le-ai dat, am să-mi lărgesc şi mai mult buna primire, iar slujirile față de domnia ta îmi vor întrece până şi puterile.

Într-acestea, slujitorii apucaseră să şi aprindă lumini şi călăuzindu-i pe pelerini în casă, în mijlocul unei mari curți de dinăuntru îi întâmpinară două fete frumoase şi sfielnice, surori de-ale lui Antonio, născute în lipsa lui şi care, văzând frumusețea Auristelei şi nurii Constanzei, nepoata lor, dimpreună cu plăcuta înfățişare a Riclei, cumnata lor, nu se mai săturau să le sărute şi să le binecuvânteze; şi tocmai când aşteptau ca părinții lor să intre-n casă cu noul oaspete, văzură intrând cu ei un pilc învălmăşit de oameni, ducând pe umeri, într-un jilț, pe un bărbat ca şi mort, despre care aflară mai apoi că era contele ce-l moştenise pe fostul duşman al unchiului lor[169].

Zarva oamenilor, tulburarea părinților lor, grija de a-i primi pe noii oaspeți le zăpăciră atât de tare, încât nu mai ştiau la cine să alerge şi pe cine să-ntrebe pricina zarvei aceleia. Părinții lui Antonio dădură fuga la căpătâiul contelui, rănit de un glonte în spinare, cu prilejul unei încăierări dintre două companii de soldați, încartiruite în sat, şi oamenii locului, glonte ce-i străpunsese şi pieptul; văzându-se rănit, contele poruncise slujitorilor să-l ducă acasă la Diego de Villaseñor, prietenul său, şi-l aduseseră tocmai la vremea când acesta se pregătea să-i găzduiască pe fiul, nora şi cele două nepoate ale sale, pe Periandro şi pe Auristela, care, luându-le de mână pe surorile lui Antonio, le rugă s-o scoată din vălmăşagul acela şi s-o ducă undeva într-o încăpere unde să n-o vadă nimeni.

Ele făcură întocmai, minunându-se încă o dată de frumusețea fără de seamăn a Auristelei.

Constanza, căreia sângele rudeniei îi clocotea în suflet, nu voia şi nici nu putea să se-ndepărteze de mătuşile ei, toate fiind de aceeaşi vârstă şi-aproape la fel de frumoase. Acelaşi

---

[169] *...unchiului lor:* Inadvertență a autorului; e vorba de *fratele* lor (Antonio tatăl).

lucru i se întâmplă tânărului Antonio care, uitându-şi de îndatoririle bunei creşteri şi de legea ospeției, se încumetă, cuviincios şi bucuros, s-o îmbrățişeze pe una dintre mătuşile sale, drept care, văzându-l, un slujitor de-al casei îi spuse:

— Pe viața dumitale, domnule pelerin, ține-ți mâinile la locul lor, cu stăpânul casei nu-i de glumit, şi dacă nu crezi, zău c-o să te facem noi să ți le ții la locul lor, în ciuda îndrăznelii dumitale neobrăzate!

— Zău, frate – răspunse Antonio –, ceea ce am făcut e foarte puțin față de ceea ce am de gând să fac, dacă cerul are să-mi ocrotească dorințele, nu altele decât să le slujesc pe doamnele acestea şi pe toți ai casei!

Între timp îl şi întinseseră pe contele rănit într-un pat bogat şi chemaseră doi chirurgi ca să-i ia sânge şi să-i vadă rana, pe care aceştia o declarară mortală, fără a fi cu putință vreun leac pe cale omenească.

Se ridicase tot satul înarmat împotriva soldaților care, desfăşurați pentru luptă, ieşiseră pe câmp şi aşteptau să vadă dacă aveau să-i atace sătenii, hotărâți fiind să lupte. N-a izbutit să-i potolească nici bunăvoința şi prudența căpitanilor, nici strădania creştinească a preoților şi călugărilor din sat, căci poporul se tulbură cel mai adesea din pricini neînsemnate, şi tulburarea-i creşte aşa cum cresc talazurile mării, mişcate de un vânt domol, până când vântoasa umflă blinda adiere a zefirului, îl soarbe-n uraganul ei şi le ridică până la cer. Pe când acesta zorea să lumineze de ziuă, cumințenia căpitanilor îi înduplecă pe soldați să plece-n altă parte, iar sătenii rămaseră între hotarele aşezării lor, în ciuda înverşunării şi supărării nutrite împotriva soldaților. În sfârşit, cu răstimpuri şi răgazuri îndelungate, cu emoții vii, Antonio, pas cu pas, ajunse a se dezvălui părinților săi, aducându-le în dar nepoții şi nora, a căror ivire stoarse lacrimi din ochii bătrânilor, în timp ce frumusețea Auristelei şi chipeşia lui Periandro le stârniră uimire pe chip şi minunare în toate simțurile.

Bucuria aceasta, pe cât de mare pe-atât de neaşteptată, sosirea copiilor lor atât de fără de veste, le fu stricată,

tulburată şi aproape nimicită de nenorocirea contelui, a cărui stare se înrăutățea neîncetat. Cu toate acestea, Diego de Villaseñor i-i înfățişă pe copiii săi şi încă o dată îi puse la picioare casa cu tot ce era într-însa şi i-ar fi fost de trebuință pentru sănătate, fiindcă, deşi contele ar fi vrut să plece şi să fie dus la locuința de pe moşia sa, drumul n-ar fi fost cu putință, atât îi erau de slabe, nădejdile de însănătoşire.

Auristela şi Constanza nu se clinteau de la căpătâiul contelui, țintuite acolo de bunătatea lor înnăscută, şi fără a-şi precupeți mila creştinească şi bunăvoința, îi slujeau drept infirmiere, deşi o făceau împotriva părerii chirurgilor, ce porunciseră să fie lăsat singur sau cel puțin nu în tovărăşia femeilor. Dar hotărârea cerului care, din pricini tainice nouă, porunceşte şi rânduieşte cele de pe pământ, porunci ca şi contele s-ajungă la capătul vieții, şi într-o bună zi, înainte de a-şi lua rămas bun de la ea, încredințat acum că nu-i mai era dat să trăiască, îl chemă pe Diego de Villaseñor şi rămânând singur cu dânsul, îi vorbi după cum urmează:

— Am plecat de-acasă cu gândul să merg la Roma anul acesta, când suveranul Pontif a deschis lacrele vistieriei Bisericii şi ne-a împărtăşit, ca într-un an sfânt[170], cu nesfârşitele haruri ce se câştigă de obicei în el. Umblam fără griji, mai mult ca un pelerin sărman decât ca un cavaler bogat; am intrat în satul acesta, am dat peste o încăierare stârnită, după cum ai văzut, domnule, între soldații încartiruiți aici şi săteni, m-am amestecat şi eu şi vrând să salvez viețile altora, am ajuns să mi-o pierd pe-a mea, fiindcă rana aceasta, care mi-a fost făcută, dacă pot spune aşa,

---

[170] *an sfânt:* Jubileul sau *anul sfânt* constă în acordarea de către papă a unei indulgențe plenare oricărui pelerin care, în cursul anului respectiv, vine la Roma şi vizitează aici sanctuarele desemnate. Primul jubileu a fost decretat de Bonifaciu al VIII-lea în 1300; tot el a decis că se va ține unul la fiecare o sută de ani, dar Clement al VI-lea (1349) a decretat celebrarea jubileului la intervale de câte cincizeci de ani, şi Paul al II-lea (1475) la fiecare douăzeci şi cinci de ani. Jubileul e celebrat mai întâi la Roma vreme de un an şi în anul următor e extins asupra restului Bisericii. Papa, în plus, poate decreta un jubileu extraordinar. Pe timpul jubileului, orice alte indulgențe aplicate celor vii sunt suspendate. Anul 1600 fusese an jubiliar în timpul vieții lui Cervantes.

mişeleşte, mi-o scurtează clipă de clipă. Nu ştiu cine mi-a făcut-o, căci încăierările gloatei aduc cu sine cel mai tulbure vălmăşag. Nu-mi pare rău de moartea mea, ci de viețile ce vor plăti pentru ea dacă va fi să fie pedepsită prin justiție sau răzbunare. De aceea, ca să fac totul, după cugetul şi după puterile mele, ca nobil şi creştin ce sunt, declar că-l iert pe ucigaşul meu şi pe toți aceia ce s-au făcut vinovați împreună cu dânsul; şi voiesc de asemenea să-mi arăt recunoştința pentru binele ce mi l-ai făcut în casa domniei tale, şi felul în care țin să-mi dovedesc recunoştința nu va fi unul de rând, ci cel mai înalt ce se poate închipui. În aceste două cufere de lângă mine, în care-mi duceam hăineturile, cred că se află vreo douăzeci de mii de ducați în aur şi giuvaericale, ce nu ocupă loc mult; şi dacă în loc să fie mică, această câtime ar fi şi cea mare închisă în măruntaiele minelor de la Potosi[171], aş face cu ea acelaşi lucru pe care vreau să-l fac şi cu acesta. Ia-o, domnule, în viață, sau îngăduie s-o ia señora Dona Constanza, nepoata domniei tale, căreia i-o dau ca dar de nuntă şi ca zestre, şi mai mult încă, am de gând să-i devin chiar eu soț, astfel încât, chiar de va rămâne curând văduvă, are să rămână văduvă preacinstită şi totodată fecioară curată. Cheam-o aici şi adu pe cineva să ne cunune, căci pentru bravura, credința creştinească şi frumusețea ei merită să devină stăpâna universului. Nu te mira, domnule, de ceea ce auzi, dă crezare spuselor mele, căci nu e nimic nemaivăzut şi nebunesc în căsătoria dintre un nobil şi-o fată de hidalg, în care se întrunesc toate înzestrările virtuoase ce-o pot face vestită pe-o femeie. Aşa vrea cerul, aşa mă-ndeamnă voia mea şi purtându-te pe măsura înțelepciunii domniei tale, cată ca voia domniei tale să nu-i stea-n cale. Du-te degrabă şi fără a-mi întoarce vreun cuvânt, adu pe cine trebuie ca să mă căsătorească cu nepoata domniei tale şi pe cine poate să-ntocmească înscrisurile cele mai trainice, privitoare atât la înmânarea giuvaerelor şi banilor acestora cât şi la

[171] *Potosi:* Oraş minier din Bolivia, devenit simbol al bogăției.

consimțământul pe care am a i-l da ca soț, aşa încât nici o calomnie să nu-l poată desface.

Vorbele acestea-l uluiră pe Villaseñor şi rămase încredințat că bietul conte îşi pierduse mințile şi că-i sunase ceasul din urmă, deoarece oamenii în asemenea clipe, şi de cele mai multe ori, fie rostesc maxime adânci, fie săvârşesc adânci nerozii, drept care-i răspunse după cum urmează:

— Domnule, nădăjduiesc întru Domnul Dumnezeu că te vei face bine şi atunci, cu ochii mai limpezi şi fără ca nici o durere să-ți tulbure simțurile, vei putea cumpăni bogățiile pe care le dăruieşti şi femeia pe care ți-o alegi; nepoata mea nu e de rangul domniei tale, sau cel puțin nu acum, ci doar mult mai târziu va putea merita să-ți fie soție, iar eu nu-s atât de hrăpăreț, încât să voiesc a cumpăra cinstea ce vrei să mi-o faci cu prețul vorbelor mulțimii, aproape totdeauna rele, de mi se pare că o şi aud zicând că te-am adus la mine-acasă, că ți-am întunecat judecata şi că te-am împins să faci una ca asta doar pe căile bunăvoinței apucătoare.

— Zică ce-o vrea – răspunse contele –, căci dacă mulțimea se-nşeală pururi, are să se-nşele şi-n ceea ce va gândi despre domnia ta.

— Fie atunci – zise Villaseñor –: nu vreau să fiu atât de nătâng, încât să refuz a-i deschide norocului când îmi bate la uşă.

Şi zicând acestea, ieşi din încăpere şi cele spuse de către conte le aduse la cunoştință soției şi nepoților săi, ca şi lui Periandro şi Auristelei, care fură cu toții de părere ca, fără a mai pierde nici o clipă, să-nşface prilejul de păr[172] şi să-i cheme pe cei în stare a duce treaba la bun sfârşit.

Făcură întocmai şi în mai puțin de două ceasuri, Constanza se şi văzu măritată cu contele şi stăpână pe bani şi giuvaeruri, cu toate amănunțirile şi reîntăririle cu putință. La cununie n-a fost muzică, ci plânsete şi bocete, fiindcă viața contelui se ducea văzând cu ochii. În sfârşit, a doua zi după cununie, după ce primi sfânta împărtăşanie, contele muri în brațele soției sale, contesa Constanza, care,

---

[172] *...să-nşface prilejul de păr:* Vezi mai sus, n. 96.

acoperindu-şi capul cu un văl negru, căzând în genunchi şi cu ochii la cer, prinse a spune:

— Fac legământ...

Dar nici nu rosti bine cuvintele acestea, că Auristela îi spuse:

— Ce legământ vrei să faci, doamnă?

— Să mă călugăresc – răspunse confesa –.

— Fii ca o călugăriță, dar nu te călugări – zise Auristela –, căci lucrările întru slujirea lui Dumnezeu cată să nu fie pripite şi nici să nu pară a fi stârnite de pricini întâmplătoare, iar cea legată de moartea soțului domniei tale te va face poate să făgăduieşti ceva ce mai târziu fie nu vei putea, fie nu vei vrea să-ndeplineşti. Lasă-ți voia în mâinile lui Dumnezeu şi-n ale domniei tale, căci cumințenia atât a domniei tale cât şi a părinților şi-a fraților domniei tale va şti să te sfătuiască şi să te-ndrume cum are să-ți fie mai bine. Şi-acum porunceşte ca soțului domniei tale să i se facă îngropăciunea şi aibi încredere în Dumnezeu, că cel ce te-a făcut contesă când nici cu gândul nu gândeai are să poată şi-are să vrea să-ți dăruiască alt titlu care să te cinstească şi să te-nalțe în rang într-un chip mai statornic decât cel de-acum.

Contesa se supuse acestei păreri şi în vreme ce punea la cale înmormântarea contelui, sosi un frate de-al lui mai mic, pe care ştirile îl şi ajunseseră la Salamanca, unde era student. Plânse moartea fratelui său, dar bucuria de a-i moşteni averea îi zvântă iute lacrimile. Află cum stăteau lucrurile; o îmbrățişă pe cumnata sa; nu se împotrivi la nimic; îşi depuse fratele spre a-l duce mai apoi în satul lui; plecă la curte spre a cere dreptate împotriva ucigaşilor, se ținu judecata, căpitanii fură decapitați şi mulți săteni pedepsiți; Constanza rămase cu darul de nuntă şi cu titlul de contesă; Periandro se pregăti să-şi urmeze călătoria, în care nu mai voiră să-l însoțească nici Antonio tatăl, nici Ricla, soția lui, osteniți de-atâtea peregrinări, care nu-i obosiseră însă nici pe Antonio fiul, nici pe proaspăta contesă, lor nefiindu-le cu putință să se lipsească de tovărăşia Auristelei şi-a lui Periandro.

Cu una, cu alta, bunicului nu apucaseră a-i arăta pânza pe care se afla zugrăvită istoria lor. I-o înfăţişă într-o bună zi Antonio şi spuse că nu fuseseră zugrăvite acolo întâmplările în urma cărora Auristela ajunsese pe Insula Barbară, când ea şi Periandro se văzuseră în straiele lor schimbate, ea îmbrăcată bărbăteşte, iar el în straie femeieşti: metamorfoză tare ciudată, drept care Auristela zise că avea să povestească totul în puţine vorbe. Anume că, după ce piraţii le răpiseră de pe ţărmurile Danemarcei pe ea, pe Cloelia şi pe cele două pescăriţe, debarcaseră pe-o insulă nelocuită ca să-şi împartă prada între ei şi împărţirea neputându-se face în părţi egale, unul din cei mai de seamă s-a mulţumit ca drept parte cuvenită lui să-i fiu dată eu şi chiar a adăugat daruri ca să cumpănească prisosul. Am căzut în puterea lui singură, fără a avea pe nimeni care să-mi ţină tovărăşie la nenorocire; el m-a îmbrăcat în straie bărbăteşti, fiindu-i teamă ca-n cele femeieşti să nu mă curteze vântul[173]; multe zile-am mers cu el, peregrinând prin tot felul de locuri şi slujindu-i în tot ce nu aducea atingere cinstei mele; în cele din urmă, am ajuns într-o bună zi pe Insula Barbară unde, pe neaşteptate, am fost prinşi de barbari, el şi-a găsit moartea în încăierarea iscată pentru prinderea mea, iar eu am fost dusă în peştera robilor, unde am găsit-o pe draga mea Cloelia, adusă acolo după o înlănţuire de peripeţii nu mai puţin nefericite: ea mi-a povestit despre felul de a fi al sălbaticilor, despre superstiţia cea deşartă în care credeau, ca şi despre cuprinsul vrednic de râs şi mincinos al profeţiei lor. Îmi mai spuse de asemenea că îşi avea ea bănuielile ei cum că-n văgăuna aceea fusese şi fratele meu Periandro, căruia nu-i putuse vorbi din pricina grabei sălbaticilor de a-l scoate şi a-l duce să fie jertfit": şi că voise să-l însoţească pentru a se încredinţa de adevăr, de vreme ce era îmbrăcată în straie bărbăteşti, şi că astfel, tăind-o scurt rugăminţilor Cloeliei, ce-i stăteau în cale, făcu după gândul său şi se dădu de bunăvoie pe mina barbarilor

---

[173] *...să nu mă curteze vântul:* Vântul ca seducător joacă rolul principal în legendele lui Boreas şi ajunge până la balada lui Lorca, *Preciosa y el aire,* ce are cu siguranţă un punct de plecare cervantin (vezi J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 376).

spre a fi jertfită de ei, încredințată fiind că e mai bine să isprăveşti o dată cu viața decât să simți de-atâtea ori „gustul morții, clipă de clipă aflându-se în primejdia de a şi-o pierde; şi că mai departe nu avea ce să le mai spună, deoarece ştiau ce i se întâmplase după aceea.

Tare-ar fi vrut bătrânul Villaseñor ca pe pânză să se adauge toate acestea, dar cu toții fură de părere ca nu numai să nu se adauge nimic, ci chiar să se şteargă întreaga pictură, fiindcă lucruri atât de mărețe şi de nemaivăzute nu se cădea să fie aşternute pe pânza lesne pieritoare, ci înscrise pe plăci de bronz şi întipărite în memoria oamenilor.

Totuşi, Villaseñor ținu ca pânza să-i rămână lui, pentru ca măcar aşa să aibă sub ochi portretele bine scoase ale nepoților săi ca şi frumusețea fără pereche şi chipeşia Auristelei şi-a lui Periandro.

Trecură câteva zile cu pregătirea plecării la Roma, toți fiind dornici să-şi vadă împlinite legămintele făgăduielii lor. Antonio tatăl rămase locului, dar Antonio fiul nu vru să rămână, necum proaspăta contesă pe care, după cum s-a mai spus, iubirea pentru Auristela ar fi dus-o nu numai până la Roma, ci şi pe cealaltă lume, de s-ar fi putut călători până acolo în tovărăşie. Veni şi ziua plecării, cu lacrimi duioase, îmbrățişări strânse şi oftaturi dureroase, îndeosebi din partea Riclei, care, când îşi văzu copiii plecând, simți că-i pleca şi sufletul dintr-însa; bunicul le dădu tuturor binecuvântarea sa, căci binecuvântarea bătrânilor pare a avea prerogativa de-a îndrepta întâmplările; luară cu ei pe una din slugile casei spre a le fi de ajutor la drum şi aşternându-i-se, lăsară doruri acasă şi-n inimile părinților şi în tovărăşie nici veselă de tot, nici tristă pe de-a-ntregul, îşi urmară călătoria.

Capitolul X din Cartea a treia

Peregrinările lungi aduc totdeauna cu sine fel de fel de întâmplări, şi cum diversitatea e alcătuită din lucruri deosebite, neapărat deosebite sunt şi peripețiile.

O dovedeşte cu prisosință istoria de față, ale cărei întâmplări ne retează firul ei, stârnindu-ne îndoieli cu privire la locul unde s-ar cădea să-l reînnodăm, fiindcă nu toate lucrurile ce se întâmplă sunt vrednice de a fi povestite, şi s-ar putea petrece fără a fi şi fără ca istoria să iasă cumva păgubită: sunt acțiuni care, de mari ce sunt, trebuie trecute sub tăcere, şi altele care, umile fiind, nu trebuie spuse, deoarece marea virtute a istoriei este că orice lucru scris în ea se poate împărtăşi din gustul adevărului pe care-l poartă-n sine, ceea ce povestea nu poate face, ea cerând ca acțiunile să-i fie gătite cu atâta precizie şi gust şi cu atâta verosimilitate, încât, în ciuda şi în pofida minciunii, care stârneşte disonanță în înțelegere, să formeze o adevărată armonie.

Profitând, aşadar, de adevărul acesta, zic că frumoasa companie a pelerinilor, urmându-şi călătoria, sosi într-o aşezare nici prea mare, nici prea mică, de-al cărei nume nu-mi mai aduc aminte, şi-n mijlocul pieței, pe unde trebuiau neapărat să treacă, văzură adunată multă omenire, cu toții privind şi ascultând cu luare-aminte pe doi tineri care, în straie de proaspăt răscumpărați din robie, desluşeau chipurile de pe o pânză pictată întinsă de ei pe pământ; păreau a se fi despovărat de două lanțuri grele aflate lângă ei, însemne şi cronicari ai nefericirii lor crâncene, iar unul din ei, care să tot fi avut spre douăzeci şi patru de ani, grăia cu glas limpede şi limbă pricepută, pocnind din când în când dintr-un gârbaci sau mai bine zis dintr-un bici pe care-l ținea în mină şi-l scutura în aşa fel, încât pocnetele năvăleau în urechi şi urcau până la cer, aidoma surugiului care, pedepsindu-şi ori amenințându-şi caii, face să răsune văzduhul de plesnetele harapnicului său.

Printre cei ce ascultau lunga-i cuvântare se aflau şi cei doi alcalzi ai satului, bătrâni amândoi, dar nu chiar de-o seamă.

Şi robul cel slobod îşi începu discursul, zicând:

— Domnilor, ceea ce vedeți zugrăvit aici e cetatea Algerului, găman şi căpcăun al tuturor țărmurilor Mării Mediterane, port universal de corsari, stâlp şi vizuină de tâlhari care, din portul acesta mititel zugrăvit aici, pornesc cu corăbiile lor să bage spaima-n lume, deoarece cutează a trece şi de acel *nec plus ultra*[174] al coloanelor lui Hercule, atacând şi jefuind insulele îndepărtate ce se credeau, înconjurate fiind de Marea Oceană, la adăpost măcar de corăbiile turceşti. Corabia asta pe care-o vedeți aici micită, fiindcă aşa cere pictura, e-o galiotă[175] cu douăzeci şi două de bănci, al cărei stăpân şi căpitan e turcul ce stă-n picioare pe coridorul dintre bănci, ținând în mâna un braț tăiat de el creştinului pe care-l vedeți aici, ca să-i slujească drept cnut şi bici pentru ceilalți creştini ce şed legați de bănci, temători să nu-i prindă cele patru galere pe care le vedeți aici, pornite pe urmele ei şi gata s-o abordeze. Robul acela, cel dintâi de pe banca întâi, cu fața schimonosită de sângele închegat pe ea de pe urma izbiturilor cu brațul mort, sunt eu însumi, slujind ca vâslaş încheietor pe galiota asta, iar celălalt de lângă mine e tovarăşul meu, nu la fel de-nsângerat, fiindcă fusese mai puțin ciomăgit. Ascultați, domnilor, şi luați aminte; poate că sila de-astă jalnică poveste are să vă facă s-auziți strigătele amenințătoare şi pline de ocări scoase de câinele ăsta de Dragut[176], cum îl chema pe căpitanul galiotei, corsar la fel de vestit pe cât de sângeros şi la fel de sângeros ca Falaris sau Busiris[177], tirani ai Siciliei; mie unuia, cel

---

[174] *...nec plus ultra:* „Nu poate fi depăşit"; cuvinte săpate de Hercule pe munții Calpe şi Abila, pe care i-a separat pentru a uni Oceanul Atlantic cu Marea Mediterană, considerând că acolo e capătul lumii (MDE).

[175] *galiotă:* Galeră mică cu şaisprezece sau douăzeci de vâsle de fiecare parte şi cu câte un singur om de fiecare vâslă. Galiota din text, cu douăzeci şi două de vâsle, era mai mare decât norma citată, poate dintr-o greşeală a falsului captiv.

[176] *Dragut:* Vestit corsar turc din secolul al XVI-lea, luat prizonier de Andrea Doria şi răscumpărat de Barbarossa.

[177] *Falaris... Busiris:* Primul, Falaris, a fost într-adevăr tiran în Acragas (Agrigento de azi) din Sicilia şi a devenit legendar pentru inventivitatea

puțin, îmi răsună şi-acum vorbe ca *rospeni, manahora* şi *denimaniyoc*[178], rostite cu furie îndrăcită, toate acestea fiind cuvinte şi vorbe turceşti, menite să-i dezonoreze şi să-i facă de ocară pe robii creştini: le zic jidovi, oameni de nimic, cu credință spurcată şi gânduri josnice şi ca să fie groaza şi spaima şi mai mari, cu brațe moarte biciuiesc trupurile vii.

Se părea că unul dintre cei doi alcalzi fusese rob la Alger vreme îndelungată, fiindcă-i spuse-n şoaptă tovarăşului său:

— Robul ăsta, până acum, pare-se că spune adevărul şi că-n mare nu-i rob mincinos[179], dar eu am să mi ți-l iau la-ntrebări în mic, şi-avem să vedem pe-unde scoate cămaşa, căci vreau să ştii că eu eram pe galera asta şi nu-mi amintesc să-l fi cunoscut pe el ca vâslaş încheietor pe ea, ci pe unul Alonso Moclín, de fel din Vélez-Malaga.

---

cruzimii sale, îndeosebi pentru taurul de bronz, gol pe dinăuntru, în care îşi frigea victimele; cel de-al doilea, Busiris, a fost însă, în tradițiile mitologice greceşti, un rege *egiptean,* nu sicilian, care îi ucidea pe altarul lui Zeus pe toți străinii ce intrau în Egipt. Se spune că Hercule s-a dus în Egipt şi l-a omorât. În *Don Quijote* (II, LX), tâlharul catalan Roque Guinart face şi el o confuzie, luându-l pe Osiris (zeul egiptean) drept Busiris...: „Nu mai fi atât de amărât, că doar n-ai căzut în mâinile vreunui crunt Osiris... *(ed. rom. cit.,* p. 194).

[178] *rospeni, manahora, denimaniyoc:* Reproducem nota lui J.B. Avalle-Arce *(ed. cit., n.* 390): „Cervantes clarifică mai jos accepția pe care o dă acestor cuvinte. În consecință, critica nu s-a preocupat să mai aprofundeze subiectul. În scopul de a da un prim impuls chestiunii, l-am consultat pe bunul meu prieten şi coleg, distinsul orientalist D. Julio Cortés, care mi-a indicat că *denimaniyoc* înseamnă «nici religie nici credință» şi *rospeni* probabil «prostituată». Rămâne deocamdată în suspensie *manahora."* Interesându-ne la rândul nostru, turcologul lector univ. Nevzat Yusuf din Bucureşti a avut bunăvoința să ne comunice concluziile sale: *raspeni* derivă din tc. *orospu*, femeie stricată; *denimamyoc* este compus din tc. *dini* (credință), *imani* (religie) şi negația *ioc*, deci: „nici religie nici credință (nu are)", soluții ce coincid cu cele propuse de Julio Cortés. *Manahora* nu i-a spus însă nici domniei sale nimic. Eruditul comparatist Cornel Mihai Ionescu ne sugerează însă că s-ar putea să fie vorba pur şi simplu de o formă coruptă din sp. *mala hora,* cu sensul de ceas rău, piază rea, obținut printr-o disimilație a lui *-l-* din *mala;* soluția ni se pare foarte ingenioasă şi verosimilă.

[179] *rob mincinos:* Reprezentant al unei largi categorii umane, adevărată plagă în contextul de mizerie şi decadență a vieții sociale spaniole din acele vremuri.

Şi întorcându-se către rob îi zise:

— Ia spune-mi, prietene, ale cui erau galerele pornite pe urmele voastre şi dacă mulțumită lor v-ați dobândit slobozenia râvnită?

— Galerele – răspunse robul – erau ale lui Don Sancho de Leiva[180]; slobozenie n-am dobândit, fiindcă nu ne-au putut ajunge; ne-am dobândit-o mai târziu cu o galiotă ce mergea de la Sargel la Alger încărcată cu grâu; am venit cu ea la Oran şi de-acolo la Málaga, de unde tovarăşul meu şi cu mine am luat drumul Italiei, cu gândul de-a intra în slujba Maiestății sale, Dumnezeu să-l țină, în meseria războiului.

— Ia spuneți, prieteni – le-o întoarse alcaldele –, ați căzut robi împreună? Ați fost duşi la Alger din primul foc sau şi-n altă parte a Berberiei?

— N-am căzut robi împreună – răspunse celălalt rob –, pentru că eu am căzut rob lângă Alicante, pe o corabie cu lână în drum spre Genova; tovarăşul meu, la Ghiondere[181], în Malaga, unde era pescar. Ne-am cunoscut la Tetuán, într-o închisoare; ne-am împrietenit şi-am îndurat multă vreme aceeaşi soartă, iar pentru cei zece-doisprezece bani câți ni s-au aruncat de pomană pe pânză, prea ne strânge cu uşa domnul alcalde.

— Nu prea, domnule filfizon – i-o întoarse alcaldele –, că încă n-am strâns şurubul cât se cuvine. Ascultă la mine şi spune-mi: câte porți are Algerul, şi câte cişmele, şi câte puțuri cu apă dulce?

— Întrebarea e neroadă – răspunse întâiul rob –; are tot atâtea porți câte case, şi-atâtea puțuri că nu le-ara văzut, şi caznele pe care le-am îndurat acolo m-au făcut să-mi uit până şi de mine însumi; iar dacă domnul alcalde vrea s-o țină în răspărul milei creştineşti, noi o să ne-adunăm banii

---

[180] *Don Sancho de Leiva:* Personaj istoric real, căpitan de galere la Neapole.

[181] *la Ghiondere:* În original, *los Percheles de Málaga,* loc faimos în itinerariile picareşti spaniole, menționat şi în *Don Quijote* (I, III). Era o zonă în afara incintei oraşului Málaga, unde era sărat şi conservat peştele.

şi-o să ne strângem catrafusele şi hei, hei, bun rămas, că pâinea-i la fel de bună şi-aici, şi-n Franța.

Atunci alcaldele chemă pe un om dintre cei adunați roată, şi care îndeplinea, pare-se, slujba de strigător obştesc în sat ca şi pe cea de gâde, poate, când se ivea prilejul, şi-i spuse:

— Gil Berrueco, du-te la piață şi adu-mi aici mintenaş pe cei dintâi doi măgari de care dai, că, pe viața regelui, stăpânul nostru, pe spinarea lor au să bată străzile ăşti doi domni robi, care cu atâta nesfială vor să-şi însuşească necinstit pomana cuvenită adevăraților săraci, povestindu-ne minciuni şi scorneli, când ei mi-s sănătoşi tun şi zdraveni de-ar putea pune mina pe-o sapă mai bine decât pe-un gârbaci din care să pocnească-n vânt. Eu am stat, în Alger cinci ani ca rob şi ştiu că nici o iotă din ce-au spus nu se potriveşte cu ce-i acolo.

— Pasca ei de lume! – răspunse robul –. Cum vrea oare domnul alcalde să fim atât de bogați în ținere de minte când suntem atât de săraci în bani şi cum se poate ca pentru o copilărie ce nu face două parale să răpească onoarea a doi studenți atât de iluştri ca noi, şi totodată să-i răpească şi Maiestății sale doi soldați viteji, că doar la Italia şi la Flandra aia ne ducem ca să sfărâmăm, să stârpim, să rănim şi să ucidem pe toți dușmanii sfintei credințe catolice de care avem să dăm? Că de e să spunem adevărul care, la urma urmelor, e odrasla lui Dumnezeu, vreau să afle domnul alcalde că noi nu suntem robi, ci studenți la Salamanca şi că-n miezul şi-n toiul studiilor noastre ne-a venii pofta să vedem lumea şi să ştim a ce miroase viața de război, aşa cum ştiam gustul vieții de pace. Viind noi să ne înlesnim şi să ne punem în fapt dorința, s-a nimerit să treacă pe-acolo nişte robi, care trebuie să fi fost şi ei mincinoşi, ca şi noi acuma: de la ei am cumpărat pânza asta şi-am aflat câte ceva despre Alger, atâta cât ni s-a părut de-ajuns şi de trebuință spre a ne face crezută înşelătoria; ne-am vândut cărțile şi boarfele cu preț mai mic decât făceau şi încărcați cu marfa asta, am ajuns până aici. Gândim să plecăm mai departe, dacă domnul alcalde nu porunceşte altceva.

— Ce-am eu de gând să fac – zise alcaldele – e să vă dau la fiecare câte o sută de bice, şi-n locul suliței pe care vă duceați s-o târâți după voi în Flandra, să vă pun câte o vâslă în mâini ca s-o-ncovoiați în apă la galere, slujind-o astfel pe Maiestatea sa mai bine decât cu sulița.

— Va fi vrând oare – i-o întoarse tânărul cel guraliv – domnul alcalde s-arate acum că-i un legiuitor de la Atena, pentru ca vestea despre strălşnicia lui s-ajungă la urechile domnilor din Consiliu, unde, făcându-i nume bun în ochii lor, să fie socotit aspru şi iubitor de dreptate şi să i se încredințeze pricini de mare însemnătate, în care să-şi vădească severitatea şi iubirea de dreptate? Afle atunci domnul alcalde că *summum ius, summa iniuria*[182].

— Ia seama cum vorbeşti, frățioare – făcu al doilea alcalde –, aici nu-i dreptate cam aiurea[183]: toți alcalzii din satul nostru au fost, sunt şi vor fi neprihăniți şi curați ca părul de pe broască[184]; şi vorbeşte mai puțin, c-o să-ți prindă mai bine.

Se-ntoarse într-acestea strigătorul şi zise:

— Domnule alcalde, n-am dat în piață de nici un-măgar, ci numai de cei doi pârgari, Berrueco şi Crespo, care se preumblă pe-acolo.

— După măgari te-am trimis, neghiobule, nu după pârgari, dar acum întoarce-te cu ei şi adu-i încoace, că vreau să fie şi ei de față la rostirea sentinței, pe care-i musai s-o dăm, doar n-o s-o lăsăm baltă din lipsă de măgari, că de-alde d-ăştia-s din belşug, slavă Domnului, prin partea locului.

---

182 *summum ius, summa iniuria:* „Cel mai mare drept, cea mai mare nedreptate" (Cicero, *De officiis,* I, 10, 33). Aplicarea prea strictă a legii poate genera acte de injustiție.

183 În original, *injuria – Iujuria,* prin atracție paronimică; poticneli de înțelegere şi lexic speculate de literatură (cf. nenumăratele gafe asemănătoare ale lui Sancho Panza sau cele ale alcalzilor din *Alegerile de alcalzi din Daganzo).*

184 *ca părul de pe broască:* În original, „como el pelo de la masa", „expresie folosită prin antifrază şi însemnând lucios, neted şi curat" *(Diccionario de Autoridades).*

— N-o să ai parte, domnule alcalde, de-un loc în cer – i-o întoarse tânărul – dac-o s-o ții înainte cu asprimea asta. Pe viul Dumnezeu, gândeşte-te, luminăția ta, că n-am furat cât să putem da în arendă, nici ca să lăsăm moştenire; abia ne-agonisim un tain amărât ou dibăcia noastră, care pe deasupra mai e şi trudnică, la fel ca îndeletnicirea meşteşugarilor şi-a salahorilor. Părinții nu ne-au învățat nici un meşteşug, şi aşa suntem nevoiți să lăsăm în seama dibăciei ceea ce ar fi trebuit să lăsăm în seama mâinilor noastre, dacă am fi avut o meserie. Pedepsiți-i pe ciubuc-ari, pe jefuitorii de case, pe tâlharii de drumul mare, pe martorii mincinoşi pentru bani, pe cei ce taie frunză la câini în țară, pe trântori şi pe haimanale, care nu-s buni decât să sporească numărul pramatiilor, şi lăsați-i în pace pe amărâții care-şi văd de drumul lor drept ca s-o slujească pe Maiestatea sa cu puterea brațelor şi cu ascuțimea minții lor, fiindcă nu-s soldați mai buni decât aceia ce se răsădesc din ogorul învățăturii pe câmpiile războiului; nu s-a lepădat nimeni de studenție ca să se facă oştean şi să nu ajungă oştean neîntrecut, deoarece când se-nvoiesc şi se-mbină puterile cu mintea şi mintea cu puterile, se naşte o alcătuire minunată, de pe urma căreia Marte se veseleşte, pacea se hrăneşte şi statul se măreşte.

Periandro şi mai toți cei de față rămaseră uimiți atât de vorbele tânărului cât şi de iuțeala cu care cuvânta, acesta zicând mai departe:

— Purice-ne domnul alcalde, întoarcă-ne şi pe față şi pe dos şi cerceteze-ne cu de-amănuntul până şi cusăturile hainelor, şi dacă va găsi asupră-ne şase reali, poruncească să ni se tragă nu doar o sută, ci şase milioane de bice. Să vedem, dar, dacă agonisirea unei sume de bani atât de mici merită să fie pedepsită cu înjosiri şi schingiuită cu galere; şi aşa, zic încă o dată ca domnul alcalde să mai chibzuiască, să nu se năpustească şi să nu se pripească plin de patimă să facă un lucru care, o dată încheiat, îi va pricinui poate păreri de rău. Judecătorii înțelepți pedepsesc crimele, dar nu se răzbună; cei cuminți şi miloşi îmbină nepărtinirea cu

dreptatea şi ținând cumpăna între asprime şi îndurare, îşi învederează judecata sănătoasă.

— Să mă bată Dumnezeu – zise al doilea alcalde –, dar băiatul ăsta a vorbit bine, deşi a vorbit mult, şi eu unul nu numai că n-am să consimt să fie biciuiți, ci vreau să-i iau la mine-acasă şi să-i ajut să-şi poată urma drumul, cu condiția să-l ție drept, nu să umble creanga dintr-un loc într-altul, că de-ar iace-aşa, ar părea mai degrabă stricați decât nevoiaşi.

Iar primul alcalde, înmuiat şi milos, blând şi compătimitor, zise atunci:

— Nu vreau să meargă la dumneata acasă, ci la mine, unde vreau să le fac o lecție cu de-ale Algerului, aşa încât nimeni să nu-i mai poată prinde cu mâța-n sac în ce priveşte istoria lor ticluită.

Robii îi mulțumiră, cei de față îi lăudară cinstita hotărâre, iar pelerinii rămaseră mulțumiți de buna încheiere a tărăşeniei.

Cel dintâi alcalde se întoarse către Periandro şi zise:

— Oare şi domniile voastre, domnilor pelerini, aveți să ne arătați vreo pânză? Oare şi domniile voastre veniți cu vreo istorie şi vreți să ne încredințați că-i adevărată, chiar de-a plăsmuit-o minciuna însăşi?

Periandro nu răspunse nimic, deoarece văzu că Antonio scotea din sân sineturile, dovezile de liberă trecere şi scrisorile ce le purtau asupră-le ca să-şi urmeze călătoria şi punându-i-le alcaldelui în mână, îi spuse:

— Din hârtiile astea ai să poți vedea domnia ta cine suntem şi încotro ne ducem, deşi nu ar fi fost nevoie să le arătăm, fiindcă nici nu cerem de pomană, nici nu suntem nevoiți să cerem şi ca pe nişte drumeți liberi ce suntem, ne puteați lăsa să trecem nestânjeniți.

Luă alcaldele hârtiile şi pentru că nu ştia carte, i le dădu tovarăşului său, care nici el nu ştia, şi aşa poposiră în cele din urmă în mâinile grefierului, care, trecându-şi iute ochii peste ele, i le dădu înapoi lui Antonio, zicând:

— Se vede de-aici, domnilor alcalzi, că bunătatea acestor pelerini are tot atâta preț câtă măreție are frumusețea lor. De

vreți cumva să rămâneți aici, casa mea are să vă slujească drept han şi voia mea drept palat în care să vă adăpostiți.

Periandro îi întoarse mulțumirile şi întrucât se făcuse cam târziu, rămaseră să petreacă noaptea acolo, fiind primiți în casa grefierului cu dragoste, îmbelşugare şi curățenie.

Capitolul XI din Cartea a treia

Se făcu ziuă şi odată cu ea sosi şi clipa mulțumirilor pentru ospeție şi pornind la drum, când să iasă din sat, pelerinii se întâlniră cu robii cei mincinoşi, care le spuseră că fuseseră dăscăliți de alcalde, în aşa fel încât de-acum încolo nu mai puteau fi prinşi cu ocaua mică în istorisirile despre Alger.

— Că uneori – spuse unul din ei, şi anume, zic, cel ce vorbea mai mult decât celălalt –, uneori – zise – furi cu împuternicirea şi încuviințarea justiției. Vreau să zic că uneori slujitorii ei fac cârdăşie cu răufăcătorii, ca să-şi scoată toți o pâine.

Ajunseră împreună la o răspântie de drumuri: robii o apucară pe drumul Cartagenei, iar pelerinii pe cel al Valenciei, iar a doua zi, la ivirea aurorei ce se arăta la balcoanele răsăritului, măturând cerul de stele şi pregătind drumul pe care soarele urma să-şi facă obişnuita cursă, Bartolomé, cum cred că-l chema pe catârgiul lor, văzând cât de voios şi de însuflețit răsare soarele şi cum tiveşte cu felurite culori norii, aşa încât nu se putea înfățişa ochilor nici o altă privelişte mai veselă şi mai frumoasă, zise cu înțelepciune țărănească:

— Se vede treaba c-a spus adevărul predicatorul care predica deunăzi la noi în sat când a spus că cerurile şi pământul vestesc şi fac văzute mărețiile Domnului. Să mor eu, de nu l-aş cunoaşte pe Dumnezeu după învățătura pe

care mi-au dat-o părinții, preoții şi bătrânii din sat, aş ajunge să-i dau de urme şi să-l cunosc doar văzând uriaşa măreție a acestor ceruri, despre care mi se spune că sunt multe sau, cel puțin, că ajung la unsprezece[185], şi după măreția acestui soare ce ne luminează şi care, deşi nu pare mai mare decât un scut rotund, e de multe ori mai mare decât tot pământul şi lucru încă şi mai de mirare, deşi e atât de mare, se zice că-i atât de uşor, încât străbate în douăzeci şi patru de ceasuri mai bine de trei sute de mii de leghe. O fi adevărul adevărat, da' eu unul nu cred o iotă; o spun însă atâția oameni de treabă, încât, deşi-mi silnicesc înțelegerea, o cred. Da' de ce mă mir eu mai tare e că sub noi sunt alți oameni, care se cheamă antipozi, pe capetele cărora păşim cu picioarele noi, cei ce umblăm pe-aici, pe sus, lucru care mi se pare cu neputință, fiindcă la o povară atât de grea ca a noastră ar trebui ca ei să aibă capete de bronz.

Făcu haz Periandro de rustica păscălie a rândaşului şi-i zise:

— Aş vrea să caut cuvinte potrivite, o Bartolomé, ca să te fac să înțelegi greşeala în care te afli şi adevărata stare a lumii, drept care ar fi nevoie s-o iau mult mai de la începuturile ei, dar potrivindu-mă minții tale, va trebui să mi-o mărginesc pe-a mea şi să-ți spun un singur lucru, şi anume că vreau să pricepi ca pe un adevăr fără greş că pământul e centrul cerului; numesc centru un punct indivizibil în care se opresc toate liniile circumferinței lui; dar nici asta nu cred că o vei înțelege, şi atunci, lăsând la o parte păsărească asta, cată să te mulțumeşti a şti că întreg pământul are deasupra lui cerul, şi-n orice parte a lui s-ar afla oamenii, sunt neapărat acoperiți de cer, aşa că, după cum vezi aici că cerul ne acoperă pe noi, la fel îi acoperă şi pe antipozii despre care se vorbeşte, fără doar şi poate, precum a rânduit în chip firesc firea însăşi, majordoama Dumnezeului adevărat, făcătorul cerului şi al pământului.

---

[185] Vezi mai sus, n. 76.

Rândaşul nu rămase nemulţumit la auzul vorbelor lui Periandro, care le făcură plăcere şi Auristelei, contesei şi fratelui ei.

Cu astfel de vorbe şi cu altele împărtăşea Periandro învăţătură şi bună petrecere drumului, când îi ajunse din urmă un car însoţit de şase archebuzieri pedeştri, şi unul ce venea călare, cu o flintă spânzurând la oblâncul din faţă, apropiindu-se de Periandro, zise:

— Domnilor pelerini, dacă aveţi cumva printre merindele domniilor voastre vreo dulceaţă aleasă, aşa cum mă face să cred înfăţişarea voastră mândră, care vă arată a fi mai degrabă cavaleri bogaţi decât pelerini, săraci; dacă aveţi aşa ceva, daţi-mi-o, ca să-l ajut cu ea pe-un tânăr sleit de puteri ce zace-n carul acela, osândit pe doi ani la galere, împreună cu alţi doisprezece soldaţi care, din pricină c-au fost amestecaţi în uciderea unui conte zilele trecute, au fost osândiţi la vâslit, în timp ce căpitanii lor, a căror vinovăţie a fost mai mare, cred că au primit la curte o sentinţă de decapitare.

Frumoasa Constanza nu-şi putu opri lacrimile la vorbele acestea, fiindcă-n ele i se întruchipă moartea trecătorului ei soţ, dar, simţirea creştinească fiindu-i mai puternică decât dorinţa de răzbunare, se duse la dobitoc, scoase o cutie cu dulceţuri şi ducându-se la car, întrebă:

— Cine-i cel vlăguit?

La care unul dintre soldaţi îi răspunse:

— Uite-l, zace aruncat în ungherul de colo, uns pe faţă cu seu de la roţile carului, fiindcă nu vrea ca moartea să pară frumoasă când o să-şi dea el duhul, ceea ce are să se-ntâmple curând, după cât de îndârjit respinge orice îmbucătură.

La vorbele acestea, flăcăul cel cu faţa unsă înălţă capul şi luându-şi de pe frunte o pălărie hărtănită care i-o acoperea toată, i se arătă Constanzei urât şi murdar şi întinzând mâna ca să ia cutia, o apucă şi zise:

— Dumnezeu să te răsplătească, doamnă!

Îşi trase iarăşi pălăria pe ochi şi se cufundă din nou în melancolia lui, ghemuindu-se în ungherul unde aştepta moartea.

Pelerinii mai schimbară câteva vorbe cu păzitorii carului, şi se depărtară în cele din urmă unii de alții, apucând-o pe drumuri deosebite.

După câteva zile, frumoasa noastră companie sosi într-un sat de morisci[186], aşezat cam la o leghe de țărm, în regatul Valenciei. Găsiră în el nu un han la care să tragă, ci toate casele din sat se-ntreceau care mai de care să-i poftească la un plăcut adăpost.

Văzând aceasta, Antonio zise:

— Nu ştiu cine-i vorbeşte de rău pe oamenii aceştia, că toți mi se par de-a dreptul sfinți[187].

— Cu ramuri de palmieri – zise Periandro – l-au întâmpinat pe Domnul la Ierusalim aceiaşi oameni care, după câteva zile, l-au pus pe cruce. Acuma, voia Domnului şi-a norocului, cum se zice, să primim poftirea pe care ne-o face bătrânul acesta de treabă, ce ne-mbie cu casa lui.

Şi acesta era adevărul, căci un morisc bătrân, apucându-i de haine, îi duse-n casă aproape cu sila şi le făcu o primire nu maurească, ci creştinească.

Veni să-i slujească o fiică de-a lui, îmbrăcată în straie maureşti, şi atât de frumoasă într-însele, încât şi cele mai nurlii creştine s-ar fi socotit norocoase să-i semene, căci natura în farmecele pe care le împarte, la fel de darnică se arată cu barbarele din Sciția ca şi cu orăşencele din Toledo. Fata aceasta, prin urmare, frumoasă şi maură, luându-le de mână pe Constanza şi pe Auristela, se închise cu ele într-o încăpere scundă şi rămânând singure, fără a le slăbi mâinile, privi cu fereală în toate părțile, temându-se să nu fie ascultată şi

---

186 Vezi mai sus, n. 87.

187 Atitudinea lui Cervantes față de *morisci* e dublă: le condamnă în general comunitatea (de pildă în *Colocviul câinilor)* şi e plin de simpatie umană fată de persoane particulare şi individualizate (vezi mai jos, precum şi în *Don Quijote,* II, LIV).

după ce se încredință că n-are de ce să-i fie frică, le spuse pe limba alhamiadă[188]:

— Vai, doamnelor, cum de ați venit aici ca niște oi blânde şi neştiutoare la zalhana! Îl vedeți pe moşul ăsta, care, mărturisesc ruşinată, e tatăl meu, îl vedeți acum ce bună primire vă face? Aflați, dar, că nu visează altceva decât să vă fie călău. La noapte urmează să vină şaptesprezece corăbii de corsari berberi şi să ridice cu toptanul, de se poate zice aşa, toată omenirea din satul acesta, cu avuții cu tot, fără a lăsa aici nici un lucru după care să se simtă îndemnați să se mai întoarcă. Nenorociții ăştia cred că-n Berberia se găseşte plăcerea trupurilor şi mântuirea sufletelor lor, fără a se gândi că, din numeroasele sate ce-au trecut acolo aproape întregi, nu-i unul să trimită altfel de veşti decât de căință, care-i copleşeşte odată cu jelaniile pagubei. Maurii de Berberia ridică-n slăvi acea țară şi ademeniți de ea, dau fuga acolo şi moriscii de-aici şi nimeresc drept în lațurile nenorocirii. Dacă vreți să nu pățiți la fel ca ei şi să vă păstrați libertatea în care v-au zămislit părinții voştri, plecați iute din casa asta şi adăpostiți-vă în biserică, unde aveți să vă găsiți un ocrotitor, şi anume preotul, căci numai el şi grefierul sunt creştini vechi în satul acesta. Aveți să-l găsiți acolo şi pe pălămarul[189] Jarife, un unchi de-al meu, maur doar cu numele, dar

---

[188] *limba alhamiadă:* În original, *lengua aljamiada* de la *aljamia* (ar. *alachemia,* străină), nume dat de mauri limbii spaniole şi aplicat astăzi scrierilor castiliene cu caractere arabe.

[189] *pălămarul:* în original, *jadraque,* cuvânt de origine probabil arabă, neconsemnat însă în dicționare, nici chiar în Fernández Gómez, *Vocabulario de Cervantes.* J.B. Avalle-Arce citează opinia medievalistului englez Brian Dutton, după care etimologia probabilă a cuvântului ar fi ar. *šidyaq,* derivat la rându-i din gr. *hypodiákonos,* subdiacon, adică sacristan. În nota privitoare la acest termen din traducerea în limba rusă a lui *Persiles (Stranstviia Persilesa i Sihismundî,* perevod s. ispanskogo N. Liubimova, Moscova, 1961, p. 477), se spune că *jadraque* ar fi „o figură oficială în satele moriscilor corespunzătoare spaniolului *alcalde",* adăugându-se că originea cuvântului e evident arabă, fără a se da alte amănunte. În traducerea noastră, bazându-ne pe rolul personajului în text şi pe dispoziția sa „profetică", optăm, considerând-o mai legitimă, pentru interpretarea lui Brian Dutton, dar folosim, pentru mai multă culoare, un sinonim regional şi arhaic al lui „sacristan".

creştin după fapte. Povestiți-le ce se-ntâmplă şi spuneți-le ce v-a spus Rafala, şi astfel veți fi crezuți şi ocrotiți, şi nu-mi luați spusele în glumă, de nu vreți ca adevărul să vă dezamăgească pe pielea voastră: nu-i mai mare amăgire decât dezamăgirea venită târziu.

Spaima, gesturile cu care Rafala îşi însoțea vorbele se cuibăriră în sufletul Auristelei şi-n cel al Constanzei, astfel încât îi dădură crezare şi nu-i răspunseră altfel decât mulțumindu-i.

Îi chemară apoi pe Periandro şi pe Antonio şi povestindu-le cele petrecute, fără a mai aştepta vreme cu prilej, plecară din casă cu tot ce-aveau. Lui Bartolomé, care ar fi vrut mai mult să se odihnească decât să schimbe rateşul, îi păru rău de mutare, dar îi ascultă întocmai pe stăpânii săi. Ajunseră la biserică, unde fură întâmpinați de către preot şi pălămar, cărora le povestiră cele spuse de Rafala.

Preotul zise:

— De multe zile, domnilor, stăm cu frica-n sân la gândul că au să vină corăbiile astea din Berberia şi cu toate că asemenea năvăliri le intră-n obicei, zăbava celei de-acuma mă mai liniştise oarecum. Intrați, fiilor, că avem un turn bun, iar biserica are porți trainice şi ferecate, încât, de nu ți-o pui în cap cu tot dinadinsul, nu pot fi sparte, nici arse.

— Vai – zise atunci pălămarul –, de-aş ajunge să văd cu ochii mei, înainte de a mi se închide, pământul acesta slobod de toți spinii şi bălăriile ce-l înăbuşă! Vai, când oare va veni vremea prorocită de un străbun al meu, vestit în astrologie, când Spania se va vedea în toate părțile întreagă şi dârză în credința creştină, căci ea e singurul colț de lume unde-i adăpostit şi cinstit adevărul cel adevărat al lui Hristos! Morisc sunt, domnilor, şi bine-ar fi s-o pot tăgădui, dar asta nu mă face să fiu mai puțin creştin, căci harurile divine le dă Dumnezeu cui binevoieşte El, El care obişnuieşte, după cum domniile voastre ştiți mai bine, să facă să răsară soarele şi pentru cei buni şi pentru cei răi şi să plouă deopotrivă pe drepți şi pe nedrepți. Zic, dar, că acest străbun al meu a lăsat vorbă că-n Spania, cam pe vremea asta, are să dom-

nească un rege din casa de Austria[190], şi curajului său îi va fi dat să ia hotărârea mult anevoioasă de a-i surghiuni pe moriscii dintr-însa, aidoma celui ce azvârle de la sân şarpele ce-i roade măruntaiele, ori aidoma celui ce dă la o parte neghina din grâu, sau pliveşte ori smulge buruiana din semănături. Vino odată, o norocosule tânăr şi prevăzătorule rege, şi pune în fapt vajnicul decret al acestui surghiun, fără a lăsa să-ţi stea în cale teama că pământul de aici are să rămână pustiu şi fără omenire, şi teama că nu vor fi la înălţime oamenii cu adevărat botezaţi într-însul, căci deşi sunt temeri vrednice de luat în seamă, urmarea unei fapte atât de măreţe le va arăta deşertăciunea, experienţa urmând să dovedească în scurt timp că pământul acesta, cu noii creştini vechi[191] cu care se va popula, are să devină iarăşi rodnic şi-are să stea pe-o treaptă mai înaltă decât acuma. Stăpânii lor vor avea vasali, şi de nu vor fi atât de mulţi şi de umili, vor fi în schimb catolici toţi şi sub ocrotirea lor, drumurile vor fi sigure şi pacea îşi va putea purta bogăţiile în mână, fără să-i fie luate de tâlhari.

Zicând acestea, zăvoriră bine porţile, întărindu-le cu ajutorul băncilor pentru credincioşi, urcară în turn, traseră după ei o scară mişcătoare, preotul îşi luă cu sine, în chivotul lor, Preasfântele Daruri, îşi făcură o provizie de pietre, încărcară două flinte, Bartolomé lăsă dobitocul fără povară şi deshămat la intrarea în biserică, se închise şi el împreună cu stăpânii săi, şi rămaseră toţi, cu ochii scrutători, braţele pregătite şi inimile hotărâte, în aşteptarea asaltului despre care-i înştiinţase fata moriscului.

Trecu miezul nopţii, măsurat după stele de preot; acesta-şi preumbla privirea pe toată întinderea mării ce se arăta de-acolo, şi nu era nor ivit în lumina lunii despre care să poată

---

[190] *un rege din casa de Austria*: Cervantes se referă la regele Filip (Felipe) al III-lea (1598–1621), care a decretat în anii 1609–1610 expulzarea din Spania a celor circa 500 000 de morisci.

[191] *noii creştini vechi:* Într-o perioadă în care una din cele mai arzătoare probleme sociale era „puritatea sângelui” *(la limpieza de sangre),* în funcţie de care Spania se vedea împărţită în *creştini vechi* şi *creştini noi,* formularea lui Cervantes nu poate să nu frapeze prin ironia ei.

crede altceva decât că erau înseşi corăbiile turceşti, şi îmboldind clopotele, prinse a le trage atât de grăbit şi atât de tare, încât vuiră toate văile şi ţărmurile din împrejurimi, şi la dangătul lor se strânseră paznicii de coastă[192] şi-o străbătură de la un cap la altul, dar nici strădania lor nu putu opri corăbiile să nu tragă la mal şi să nu-şi răspândească oamenii pe uscat.

Cei din sat, care-i aşteptau încărcaţi cu cele mai bogate şi mai de preţ scule ale lor, fură întâmpinaţi de către turci cu mare larmă şi chiot războinic, în sunetele multor cimpoaie şi-al altor instrumente felurite care, deşi războinice, răsunau vesele; puseră foc satului ca şi porţilor bisericii, nu pentru că ar fi aşteptat să intre-n ea, ci ca să facă tot răul de care erau în stare; pe Bartolomé îl lăsară pe jos, fiindcă dobitocului său îi tăiară nucile genunchilor, dărâmară o cruce de piatră înălţată la ieşirea din sat, strigând cu glas mare numele lui Mahomed, după care se predară turcilor, tâlhari paşnici şi vicleni cunoscuţi. Nici nu intraseră bine la apă, cum se zice, că şi începură să simtă sărăcia, cu care-i ameninţa strămutarea, şi dezonoarea în care-şi aruncau femeile şi copiii.

Deseori, şi nu doar în vânt, Antonio şi Periandro traseră cu flintele, Bartolomé azvârli multe pietre, şi toate spre locul unde-şi lăsase dobitocul, iar pălămarul multe săgeţi, dar mai multe lacrimi vărsară Auristela şi Constanza, rugându-l pe Dumnezeu, pe care-l aveau în faţa lor, să le scape dintr-o primejdie atât de vădită şi să nu lase ca focul să-i pângărească lăcaşul, care nu se aprinse, nu printr-o minune, ci pentru că uşile erau de fier, iar focul pus fusese neînsemnat.

Puţin mai era până la revărsatul zorilor, când corăbiile, încărcate cu prada lor, ieşiră în larg, înălţând alalah-uri voioase şi cântând din nenumărate tobe şi cimpoaie, şi chiar atunci văzură două făpturi omeneşti alergând spre biserică,

---

[192] *paznicii de coastă:* În original, *atajadores* (de la *atajar,* aici: „a tăia drumul" [cuiva]), gărzi călare, cu misiunea de a preveni sau anunţa tentativele de debarcare ale maurilor sau turcilor.

una dinspre țărm, iar cealaltă dinspre uscat, şi-n aceasta, când ajunse mai aproape, pălămarul o recunoscu pe nepoata lui, Rafala, ce venea cu o cruce de trestie în mână şi striga:

— Creştină, creştină şi slobodă prin mila şi milosârdia Domnului!

Celălalt ins văzură că era grefierul, care, întâmplător, lipsise din sat în noaptea aceea şi la dangătul de luptă al clopotelor, venea acum să vadă ce se întâmplase, şi-l năpădi plânsul, nu pentru pierderea copiilor şi-a soției lui, pe care nu-i avea acolo, ci pentru aceea a casei, pe care o găsise jefuită şi arsă.

Aşteptară să se lumineze bine de ziuă, să se îndepărteze corăbiile şi paznicii să apuce a priveghea coasta, şi-abia atunci coborâră din turn şi deschiseră biserica, unde Rafala, cu fața scăldată în lacrimi de bucurie şi cu frumusețea sporită de înfricoşare, intră, se rugă la icoane şi-apoi se îmbrățişă cu unchiul ei, sărutând mai întâi mâinile preotului. Grefierul nu se închină şi nu sărută mâinile nimănui, deoarece sufletul îi era năpădit de mâhnirea pentru averea pierdută.

Trecu tulburarea, le veni inima la loc celor reîntorşi în sat, iar pălămarul, răsuflând în voie şi ducându-se iarăşi cu gândul la profeția străbunului său, zise parcă plin de un duh ceresc:

— Ei, tânăr mărinimos! Ei, rege de neînvins! Calcă-n picioare, sfarmă şi risipeşte orice soi de neajunsuri şi lasă-ne Spania limpezită, curată şi descotorosită de stirpea asta blestemată, care-o umbreşte şi-o ştirbeşte atât de rău! Ei, sfetnic pe cât de prevăzător pe-atât de ilustru, nou Atlas al poverii acestei monarhii, ajută şi-nlesneşte cu povețele tale această necesară strămutare; umple-se mările acestea de galerele tale încărcate cu povara nefolositoare a neamului agarean[193], fie azvârlite pe țărmurile potrivnice mărăcinii, bălăriile şi celelalte buruieni ce-năbuşă creşterea rodniciei şi-a belşugului creştin! Căci dacă mâna de evrei care-au trecut în Egipt s-au înmulțit atâta, încât la ieşirea lor s-au numărat

[193] Vezi mai sus. n. 88.

peste şase sute de mii de familii, la ce ne putem aştepta din partea acestora, care-s mai numeroşi şi trăiesc mai în huzur? Nu-i jupoaie religiile, nu-i răresc Indiile, nu-i decimează războaiele; toți se căsătoresc, toți sau mai toți fac copii, de unde urmează şi se trage încheierea că înmulțirea şi sporirea lor au să fie fără de număr. Hai, zic, dar, încă o dată, ducă-se, ducă-se, doamne, şi lase pocalul regatului strălucitor ca soarele şi frumos ca bolta cerească!

Două zile rămaseră pelerinii în satul acela, ca să-şi întregească lipsurile, şi Bartolomé făcu rost de alt dobitoc de povară. Pelerinii îi mulțumiră preotului pentru buna lui primire, lăudară gândurile sănătoase ale pălămarului şi îmbrățişând-o pe Rafala, îşi luară bun rămas de la toți şi-şi văzură mai departe de drum.

Capitolul XII din Cartea a treia

În timpul căruia petrecură stând de vorbă despre primejdia trecută, despre cugetul cel drept al pălămarului, despre vitejia preotului, despre zelul Rafalei, pe care uitaseră s-o întrebe cum scăpase din mâna turcilor ce năvăliseră pe uscat, cu toate că şi-au închipuit că în toiul vălmăşagului se va fi pitit pe undeva, pentru ca mai apoi să-şi poată duce la îndeplinire dorința, şi anume de a trăi şi muri creştină.

Ajunseră lângă Valencia, în care nu voiră să intre ca să ocolească prilejurile de a se opri din drum, dar nu lipsi cine să le vorbească despre întinderea aşezării ei, despre desăvârşirea locuitorilor, despre mândrețea împrejurimilor ei şi în sfârşit, despre tot ceea ce o face frumoasă şi bogată mai presus de toate oraşele, nu numai din Spania, ci din întreaga Europă; cu osebire le fu lăudată frumusețea femeilor ei şi

curăția lor fără seamăn, şi limba plină de farmec[194], cu care numai cea portugheză se poate întrece în dulceață şi armonie.

Hotărâră, fie şi cu prețul ostenelii, să-şi lungească zilele de drum, ca să ajungă la Barcelona, unde aveau ştire că puteau prinde nişte galere pe care gândeau să se îmbarce, fără a mai păşi prin Franța, până la Genova.

Şi la ieşirea din Villarreal[195], aşezare frumoasă şi nespus de plăcută, le tăie calea, ieşindu-le în întâmpinare dintr-un desiş cu copaci, o ciobăniță sau păstoriță valenciană, îmbrăcată țărăneşte, curată ca soarele şi mândră tot ca el şi ca luna, şi pe limba ei dulce, fără a le mai fi spus alt cuvânt înainte şi fără nici o ceremonie de bunăcreştere, zise:

— Domnilor, oare să fiu sau să dau prilej?

La care Periandro răspunse:

— Frumoasă păstoriță, dacă-i vorba de gelozie, nici nu fi, nici nu da prilej, căci de eşti tu geloasă, îți păgubeşti prețuirea, şi dacă dai prilej de gelozie, bunul nume; iar dacă cel care te îndrăgeşte are minte şi-ți cunoaşte meritul, te va prețui şi te va iubi negreşit, iar de nu are, la ce mai ții să ție la tine?

— Bine-ai grăit – răspunse țăranca –.

Şi luându-şi rămas-bun, le întoarse spatele şi intră în desişul copacilor, lăsându-i uimiți de întrebarea, sprinteneala şi frumusețea ei.

Li se mai întâmplară şi alte lucruri în drum către Barcelona, nu atât de însemnate încât să merite a fi aşternute în scris, fără numai vederea de departe a preasfinților munți ai Monserratului[196], cărora li s-au închinat cu pietate

---

[194] *limba plină de farmec...:* E vorba de dialectul valencian al limbii catalane.

[195] *Villarreal:* Villarreal de los Infantes, localitate în Castellón de la Plana.

[196] *...prea sfinților munți ai Monserratului:* În catalană, Montserrat, mic masiv muntos din provincia Barcelona, izolat de alte sisteme orografice (alt. max. 1236 m, vârful Mirador de San Jerónimo), cu creste în dinți de fierăstrău (de unde şi numele). Încă din Evul Mediu (880) e locuit de călugări benedictini, care au construit pe stânci mânăstiri sau schituri aproape inaccesibile.

creştinească, dar nu voiră să urce până acolo, spre a nu se opri din drum.

Ajunseră la Barcelona tocmai când soseau la ţărmul ei patru galere spaniole care, după ce salutară oraşul cu salve de tun, coborâră la apă patru luntre, dintre care una era împodobită cu bogate covoare de Levant şi perne cârmâzii şi-n ea venea, după cum s-a văzut mai apoi, o frumoasă femeie mică-n ani, bogat îmbrăcată, împreună cu o doamnă bătrână şi două fete frumoase şi cuviincios îmbrăcate.

Ieşi din oraş mulţime nesfârşită de oameni, aşa cum e obiceiul, ca să vadă atât galerele cât şi pe cei ce debarcau, iar curiozitatea îi duse şi pe pelerini atât de aproape de luntre, încât mai c-ar fi putut da mâna doamnei ca s-o ajute să debarce, iar aceasta, aţintindu-şi ochii asupra tuturor şi îndeosebi asupra Constanzei, zise după ce debarcă:

— Apropie-te, frumoasă pelerină, căci vreau să te iau cu mine în oraş, unde am de gând să-ţi plătesc o datorie de care îmi închipui că nu prea ai ştire; să vină şi soţii domniei tale, căci nimic nu mă a sili să părăsesc o tovărăşie atât de plăcută.

— Iar a domniei tale, după cum se vede – răspunse Constanza –, e şi ea atât de aleasă, încât cine n-ar primi-o ar fi lipsit de minte. Să mergem unde ţi-e voia, căci soţii mei mă vor urma, întrucât nu-s obişnuiţi să mă părăsească.

Doamna o luă pe Constanza de mână şi însoţită de numeroşi cavaleri din oraş ce-i ieşiseră în întâmpinare, şi de alte persoane de neam de pe galere, o porni către cetate, bucată de drum în timpul căreia Constanza nu-şi dezlipi ochii de la ea, fără a izbuti să-şi amintească dacă o mai văzuse cândva.

Doamna şi cei cu care debarcase fură găzduiţi într-o casă de seamă şi n-a fost chip ca pelerinii să tragă în altă parte. Şi cu dânşii, de îndată ce găsi un prilej potrivit, doamna avu următoarea convorbire:

— Vreau să vă scot, domnilor, din nedumerirea ce v-a cuprins, fără doar şi poate, la vederea silinţei ce-mi dau spre a vă sluji cât mai bine, drept care vă spun că pe mine mă

cheamă Ambrosia Agustina şi m-am născut într-un oraş din Aragón, iar fratele meu, Don Bernardo Agustín, este cuatralbul[197] galerelor ancorate la țărm. În lipsa fratelui şi fără ştirea părinților mei, Contarino de Arbolánchez, cavaler al ordinului de Alcántara, s-a îndrăgostit de mine, iar eu, mânată de steaua sau, mai bine zis, de firea mea uşuratică, văzând că n-aveam nimic de pierdut, mi l-am făcut, devenindu-i soție, stăpân pe ființa şi pe gândurile mele; dar chiar în ziua când eu i-am dat mâna, a primit şi el din mâna Maiestății sale o scrisoare prin care i se poruncea să vie numaidecât şi să preia comanda unui regiment de infanterie spaniolă spre a coborî cu el din Lombardia la Genova şi-apoi în Insula Malta, împotriva căreia se bănuia că turcul pregăteşte, un atac. Contarino se supuse atât de grabnic ordinului primit, încât nu vru să culeagă roadele căsătoriei cu sufletul la gură şi fără a ține seama de lacrimile mele, cum primi scrisoarea, o şi porni la drum. Mi s-a părut că se prăbuşeşte cerul pe mine şi că, între el şi pământ, mi-au rămas inima strivită şi sufletul prins.

Au trecut câteva zile şi prefirând închipuiri după închipuiri şi dorințe după dorințe, m-am hotărât să pun în faptă una a cărei împlinire, aşa cum m-a costat la vremea aceea onoarea, m-ar fi putut costa şi viața. Am fugit de-acasă fără ştirea nimănui şi îmbrăcată în straie bărbăteşti luate de la un mic paj, m-am băgat slugă la toboşarul unei companii aflate într-un sat la vreo opt leghe de-al meu. În câteva zile am învățat să bat toba la fel de bine ca şi stăpânul meu şi-am prins şi vorba fără perdea a celor din tagma lui; ni s-a alăturat altă companie şi împreună, am plecat la Cartagena spre a ne îmbarca pe-aceste patru galere ale fratelui meu, cu care îmi făcusem plănui să trec în Italia ca să-l caut pe soțul meu, nădăjduind ca firea lui nobilă să nu-mi veştejească îndrăzneala şi să nu-mi găsească vinovată dorința care mă orbise atât de rău, încât nu m-am gândit că, îmbarcându-mă pe galerele fratelui meu, mă aflam în primejdia de-a fi

---

[197] *cuatralbul*; în original, *cuatralbo,* „căpetenie sau şef a patru galere” *(Diccionario de Autoridades).*

recunoscută. Dar cum pentru inimile îndrăgostite nu-s neajunsuri peste care să nu treacă, greutăți prin care să nu răzbească şi temeri care să li se împotrivească, am netezit toate piedicile, biruind spaimele şi punându-mi nădejdea chiar şi-n deznădejde; cum însă întâmplările fac să se schimbe gândurile cu care porneşti la drum, gândul meu, mai degrabă necugetat decât întemeiat, m-a pus şi pe mine în încurcătura de care veți auzi acum.

Soldații din companiile căpitanilor de care v-am vorbit au stârnit, din pricina încartiruirilor, o încăierare sângeroasă cu locuitorii unui sat din La Mancha şi cu acest prilej a fost rănit de moarte un cavaler despre care se spunea că e conte de nu ştiu ce. A venit un anchetator de la curte, i-a arestat pe căpitani, soldații s-au risipit, dar câțiva au fost totuşi arestați, iar printre ei şi eu, nefericita de mine, care nu aveam nici o vină; i-au osândit la doi ani de vâslit pe galere, pe mine, colac peste pupăză, lovindu-mă aceeaşi soartă. Degeaba mi-am plâns nenorocul, văzând cât de zadarnic îmi urzisem planurile. Aş fi vrut să-mi dau moartea cu mâna mea, dar teama de-a nu ajunge în altă viață şi mai rea mi-a bontit cuțitul în mână şi mi-a smuls funia de la gât; ceva totuşi am făcut, şi anume mi-am mânjit chipul, urâțindu-mi-l cât mai tare cu putință, şi m-am închis în carul în care ne-au vârât, cu gândul de-a plânge atât de mult şi de-a mânca atât de puțin, încât lacrimile şi foamea să facă ceea ce nu izbutiseră funia şi fierul. Am sosit la Cartagena, unde galerele încă nu sosiseră; am fost duşi în temnița castelului regesc, sub pază straşnică, şi-am rămas acolo în aşteptare, nu cu vreo nădejde, ci doar cu groaza nefericirii noastre. Nu ştiu, domnilor, dacă vă amintiți de un car cu care v-ați întâlnit lângă un rateş, şi de un răufăcător din el, sleit de puteri, pe care această frumoasă pelerină – făcu ea arătând-o pe Constanza – i-a ajutat cu o cutie de dulcețuri.

— Sigur că-mi amintesc – răspunse Constanza –.

— Aflați, dar, că eu eram acela pe care l-ați ajutat – zise doamna Ambrosia –. Printre rogojinile carului v-ara privit pe toți şi de toți m-am minunat, fiindcă înfățişarea voastră

mândră nu poate să nu-l minuneze pe oricine-o vede. În cele din urmă, galerele au sosit cu prada de pe o brigantină maură capturată de ele în drum; în aceeaşi zi am fost urcaţi în fiare pe ele şi soldaţii, dezbrăcaţi fiind de straiele Ier şi îmbrăcaţi în cele de vâslaşi, prefacere tristă şi dureroasă, dar lesne de îndurat; căci obişnuinţa de-a îndura o pedeapsă ce nu pune capăt vieţii o face să pară uşoară. S-au apropiat şi de mine ca să mă dezbrace; vătaful a pus să mi se spele faţa, pentru că eu nu mai eram în stare nici braţele să le ridic; bărbierul care-i ferchezuieşte pe vâslitori m-a privit şi-a zis:

— Puţine brice am să tocesc pe barba asta; nu pricep de ce ni l-au trimis aici pe băietanul ăsta pipernicit, de parcă galerele noastre ar fi de turtă dulce şi vâslaşii de pe ele de zahăr ars. Şi ce fărădelege ai comis tu, flăcăiaşule, de-ai meritat asemenea pedeapsă? Nu-ncape nici o-ndoială, mă bate gândul că doar puhoiul şi valul vinovăţiei altora te-au adus până aici.

Şi îndreptându-se către vătaf, îi spuse:

— Zău, stăpâne, cred c-ar fi bine să-l lăsăm pe băiatul ăsta, cu cătuşe la picioare, la pupa, ca să-l slujească pe comandantul nostru, căci la vâslit nu face două parale.

Vorbele lor şi gândul la starea mea, atunci, parcă mai mult ca oricând, mi-au strâns inima atât de cumplit, încât mi-am pierdut cunoştinţa şi-am rămas ca moartă. Mi s-a spus că mi-am venit în fire abia după patru ceasuri, răstimp în care mi-au dat multe leacuri ca să-mi revin, şi ceea ce m-ar fi durut cel mai mult de-aş fi fost în deplinătatea simţirilor mele, ar fi fost clipa când şi-au dat seama că nu-s bărbat, ci femeie. M-am trezit din leşin şi cele dintâi chipuri pe care mi-a căzut privirea au fost cel al fratelui şi cel al soţului meu, care mă ţineau în braţe. Nu pricep cum de umbra morţii nu mi-a acoperit ochii în clipa aceea, nu pricep cum de nu mi s-a lipit limba de cerul gurii, ştiu doar că nu ştiu ce mi-am spus, dar că l-am auzit pe fratele meu spunându-mi:

— Ce-i cu hainele astea, soră dragă?

Iar soţul meu spuse:

— Ce înseamnă primenirea asta, o, jumătate a sufletului meu, căci dacă n-aş şti că buna purtare îţi e nedespărţită de

cinste, te-aş face să-ți schimbi numaidecât straiele astea cu un linţoliu?

— Cum, ea e soția domniei tale? – îl întrebă fratele meu pe soţul meu –. Mi se pare o veste la fel de neaşteptată ca şi ivirea ei în asemenea straie; e drept că, de-ar fi adevărat, ar fi o răsplată îndestulătoare pentru durerea de-a o vedea astfel pe sora mea.

Atunci, întrucât îmi venisem oarecum în fire, îmi amintesc că am spus:

— Frate dragă, eu sunt Ambrosia Agustina, sora ta, şi tot eu sunt soția domnului Contarino de Arbolánchez. Dragostea şi lipsa ta de acasă, o frate, mi l-au făcut soţ, şi el m-a părăsit fără să se bucure de mine; eu, temerară, cutezătoare şi nesăbuită, am pornit în căutarea lux, îmbrăcată în straiele în care mă vezi.

Şi aşa le-am povestit toată istoria pe care ați auzit-o şi domniile voastre, şi soarta mea, care se îmbunătățea clipă de clipă şi cu iuțeală, i-a făcut să-mi dea crezare şi să li se facă milă de mine. Mi-au povestit că pe soţul meu îl luaseră rob maurii, cu una din cele două nave pe care se îmbarcase pentru a merge la Genova, şi că libertatea şi-o redobândise abia în ajun, pe înnoptate, fără ca timpul să-i fi îngăduit să se vadă cu fratele meu altcândva decât în clipa când m-a găsit leşinată: întâmplare atât de neaşteptată, încât ar fi putut-o face de necrezut, dar totul e aşa cum am spus. Pe galerele acestea călătorea şi doamna care mă însoțeşte, împreună cu cele două nepoate ale ei, aflată în drum spre Italia, unde fiul ei are în grijă patrimoniul regal din Sicilia; ele m-au îmbrăcat cu veşminte de-ale lor, iar soţul şi fratele meu, veseli şi mulțumiți, ne-au coborât astăzi pe uscat ca să ne plimbăm şi ca să se veselească împreună cu ei şi numeroşii prieteni pe care-i au în acest oraş. Dacă domniile voastre, domnilor, mergeți la Roma, îl voi ruga pe fratele meu să vă lase în portul cel mai apropiat. Cutia cu dulcețuri am să v-o plătesc îndulcindu-vă călătoria alături de mine, şi chiar dacă eu n-am să mai trec în Italia, la rugămintea mea are să vă ducă fratele meu. Iată-mi, prieteni ai mei, istoria;

dacă v-ar veni greu s-o credeți, nu m-aş mira, deşi adevărul se poate îmbolnăvi, dar nu poate muri de-a binelea. Şi cum îndeobşte crezarea se zice că este curtenie, curteniei voastre, care trebuie să fie mare, îmi încredințez şi eu crezarea mea.

Aici îşi isprăvi vorbirea frumoasa Agustina, şi-apoi începu a-şi atinge culmea uimirea ascultătorilor; apoi începură să lămurească amănuntele întâmplării, şi urmară îmbrățişările cu care Constanza şi Auristela o copleşiră pe frumoasa Ambrosia, care, după voia soțului ei, fu nevoită să se întoarcă acasă, deoarece la război tovărăşia femeii, oricât ar fi de frumoasă, e stânjenitoare.

În noaptea aceea, marea se zbuciumă atât de rău, încât galerele fură nevoite să se depărteze de țărm, care, prin părțile acelea, e totdeauna amenințător. Curtenitorii catalani, oameni la mânie înspăimântători, dar în pace pâinea lui Dumnezeu, oameni ce lesne îşi dau viața pentru onoare, şi care, întru apărarea amândurora, se întrec pe sine, ceea ce e ca şi cum ar întrece toate națiile lumii, au vizitat-o şi-au ospețit-o cum nu se poate mai bine pe doamna Ambrosia Agustina, drept care, după ce se întoarseră, fratele şi soțul ei le aduseră mulțumiri.

Auristela, învățată minte de experiențele atâtor furtuni pe mare, nu vru să se-mbarce pe galere, ci să meargă prin Franța, pe-atunci țară paşnică.

Ambrosia se întoarse în Aragon, galerele îşi urmară călătoria şi pelerinii drumul lor, intrând prin Perpignan în Franța.

Capitolul XIII din Cartea a treia

Căprăria noastră vru să facă cel dintâi pas pe meleagurile Franței pe la Perpignan, după ce multe zile tot avu de vorbit despre pățania Ambrosiei, găsindu-i scuze în anii ei cei

puțini pentru multele-i greşeli şi gândind totodată că nesăbuința ei îşi aflase iertarea în dragostea pentru soțul său. În sfârşit, Ambrosia se întoarse, după cum s-a spus, acasă la ea. Galerele îşi urmară, ca şi pelerinii, călătoria, iar ei, ajunşi la Perpignan, se opriră la un han cu poartă mare, în fața căreia era aşezată o masă şi-n juru-i se strânsese multă omenire, privindu-i pe doi bărbați care jucau zaruri.

Pelerinilor li se păru ciudat că sunt atât de mulți privitori şi atât de puțini jucători. Periandro întrebă care e pricina şi i se răspunse că, dintre cei ce jucau, pierzătorul îşi pierdea libertatea şi intra în stăpânirea regelui, ca să tragă la vâsle şase luni; iar câştigătorul câştiga cei douăzeci de ducați pe care trimişii regelui i-i dăduseră pierzătorului spre a-şi încerca norocul la joc.

Unul din cei doi jucători şi-l încercă, şi nici n-apucă a se dumiri bine, că şi pierdu, şi numaidecât îl şi puseră în lanțuri, iar câştigătorului i le scoaseră pe acelea în care-l puseseră ca să se încredințeze că nu-şi ia tălpăşița dacă pierde: ticălos joc şi ticăloasă soartă, în care pierderea şi câştigul nu-s egale.

Într-acestea, văzură sosind la han un mare ciopor de oameni, în mijlocul căruia venea, îmbrăcat doar în surtuc, un bărbat cu înfățişare prietenoasă, înconjurat de cinci-şase prunci de patru până la şase ani[198]; lângă el, venea o femeie plângând amarnic, cu o basma cu bani în mână, şi care, cu glas jalnic, zicea:

— Luați-vă, domnilor, banii, şi dați-mi înapoi bărbatul, fiindcă nu stricăciunea, ci nevoia l-a făcut să ia banii ăştia. Nu s-a jucat, ci s-a vândut, pentru că vrea, cu prețul muncii, să ne hrănească pe mine şi pe copiii lui: amară pâine şi amară mâncare pentru mine şi pentru ei!

— Taci, nevastă – zise bărbatul –, şi cheltuieşte banii, că am să mă plătesc de ei cu puterea brațelor, încă destul de dibace ca să îmblânzească la fel de bine o vâslă ca şi o sapă;

---

[198] *cinci-şase prunci de patru până la şase ani:* Traducem fidel textul original, deşi cifra nu ar putea fi acoperită decât prin naşteri plurigemelare.

n-am vrut să risc a-i pierde jucându-i, ca să nu pierd, pe lângă slobozenia mea, şi hrana voastră.

Plânsul copiilor aproape acoperea convorbirea aceasta îndurerată dintre bărbat şi nevasta lui. Împuterniciții care-l duceau îi îndemnară să-şi usuce lacrimile, căci şi de-ar vărsa câte ar încăpea în mare, tot n-ar îi de-ajuns ca să-i înapoieze libertatea pierdută.

Copiii stăruiau însă în plâns, spunându-i tatălui lor:

— Tată, nu ne lăsa, o să murim cu toții dacă te duci.

Întâmplarea aceasta neaşteptată şi ciudată îi înduioşă până-n adâncul sufletului pe pelerinii noştri, mai cu seamă pe vistiernica lor, Constanza, şi cu toții se îndemnară a-i ruga pe împuterniciții cu acea slujbă să se mulțumească a-i lua înapoi banii, ținând seama că omul acela nu ştiuse pe ce lume e, şi să aibă bunătatea să nu lase văduvă o femeie şi orfani atâția copii. În sfârşit, atâtea se pricepură să spună şi atâta stăruiră în rugăminți, încât banii se întoarseră la stăpânii lor, iar femeia îşi recâştigă soțul şi copiii părintele.

Frumoasa Constanza, bogată de când devenise contesă, şi mai degrabă creştină decât barbară, cu încuviințarea fratelui său Antonio, le dărui cincizeci de scuzi de aur sărmanilor năpăstuiți cărora le veni inima la loc şi făcură cale-ntoarsă deopotrivă mulțumiți şi liberi, recunoscători cerului şi pelerinilor pentru pomana pe cât de nemaivăzută pe-atât de neaşteptată.

A doua zi păşiră pe pământul Franței şi trecând prin Languedoc, intrară în Provența, unde, în alt han, întâlniră trei doamne franțuzoaice de o frumusețe atât de desăvârşită, încât, de n-ar fi fost pe lume Auristela, ar fi putut năzui ele la cununa frumuseții. Păreau doamne foarte înstărite, după fastul cu care se-nconjurau. Şi ele, văzându-i pe pelerini, rămaseră la fel de uimite de chipeşia lui Periandro şi-a lui Antonio ca şi de frumusețea fără pereche a Auristelei şi-a Constanzei. Le poftiră lângă ele şi le vorbiră cu chip voios şi cu multă curtenie şi cuviință. Le întrebară cine sunt, pe limba castiliană, deoarece îşi dădură seama că pelerinele sunt spaniole, şi-n Franța nu-i bărbat sau femeie care să nu învețe castiliana.

În vreme ce doamnele aşteptau răspunsul Auristelei, către care îşi îndreptau întrebările, Periandro se trase la o parte ca să stea de vorbă cu un om care i se păruse a fi slujitor în suita ilustrelor franţuzoaice. Îl întrebă cine sunt ele şi unde se duc, iar el răspunse, zicând:

— Ducele de Nemours, unul dintre cei aşa-numiţii prinţi de sânge din acest regat, e un cavaler viteaz şi foarte înţelept, dar care nu ascultă decât de placul său. Căpătând de curând o moştenire, s-a hotărât să nu se căsătorească după voia altcuiva, ci numai după a lui însuşi, chiar de i s-ar fi îmbiat un spor de stare şi de avere, şi chiar de-ar merge în răspărul poruncii regelui său, fiindcă, zice el, regii pot prea bine să dea oricăruia dintre vasalii lor o soţie, dar nu şi plăcerea de-a o primi cu drag. Mânat de această închipuire, sminteală sau înţelepciune, sau cum i s-ar putea spune mai bine, a trimis câteva slugi de-a lungul şi de-a latul Franţei în căutarea unei femei care, pe lângă nobilă, să fie şi frumoasă, urmând a se căsători cu ea fără a se uita la avere, pentru că el se mulţumeşte ca zestre cu rangul şi frumuseţea ei. A aflat despre frumuseţea acestor trei doamne şi m-a trimis pe mine, care-l slujesc, să le văd şi să am grijă să le facă portretul un pictor vestit, căruia i-a dat poruncă să mă însoţească. Tustrele sunt nemăritate, tustrele tinere, după cum aţi văzut; cea mai mare, pe nume Deleasir, e cum nu se poate mai înţeleaptă, dar săracă; cea mijlocie, pe nume Balarminia, e inimoasă şi plină de duh şi potrivit de bogată; cea mai mică, al cărei nume e Feliz Flora, le-o ia mult înainte celorlalte prin faptul că e şi bogată. Şi ele au aflat de dorinţa ducelui şi fiecare ar vrea, după cum am mirosit eu, să fie ea norocoasa care să-l câştige ca soţ, aşa încât, cu prilejul călătoriei la Roma, unde vor să apuce jubileul din acest an, care e asemănător centenarului obişnuit odinioară[199], au plecat de acasă şi vor să treacă prin Paris şi să se vadă cu ducele, încrezătoare în norocul pe care-l aduce nădejdea de bine. Acuma însă, domnilor pelerini, de bine ce aţi intrat aici, m-am hotărât să-i

[199] *asemănător centenarului obişnuit odinioară:* Vezi mai sus, n. 164.

duc stăpânului meu un dar care să-i şteargă din gând toate nădejdile, de orice fel ar fi fost ele, pe care şi le vor fi durat în cugetele lor doamnele acestea, fiindcă am de gând să-i duc portretul acelei pelerine a voastre, unică şi universală doamnă a frumuseții omeneşti; iar de-o fi şi la fel de nobilă pe cât e de frumoasă, slugile stăpânului meu n-ar avea mai nimic de făcut şi nici ducele de dorit. Spune-mi, pe viața domniei tale, domnule, dacă pelerina aceasta e căsătorită, cura o cheamă şi cine sunt părinții care i-au dat viață.

La care Periandro, tremurând, răspunse:

— Numele ei e Auristela, călătoreşte la Roma, părinții nu şi i-a spus niciodată, şi că e nemăritată, ți-o spun eu, pentru că o ştiu fără greş; altceva e însă cu ea: e atât de liberă şi de stăpână pe voința ei, că nu şi-o va supune nici unui domnitor de pe pământ, deoarece zice că şi-a închinat-o celui ceresc. Şi ca să fii încredințat că tot ce ți-am spus e adevărat, află că eu sunt fratele ei şi-i cunosc şi cele mai tăinuite gânduri, aşa încât n-are să-ți fie de nici un folos să-i faci portretul, decât să tulburi sufletul stăpânului tău, de-ar vrea cumva să nu țină seama de starea umilă a părinților mei.

— Cu toate acestea – răspunse celălalt – trebuie neapărat să-i duc portretul, fie şi numai de curiozitate şi pentru ca această nouă minune de frumusețe să se răspândească în Franța.

Cu acestea se despărțiră, iar Periandro vru să plece numaidecât de-acolo, ca să nu-i dea pictorului prilej să o zugrăvească pe Auristela. Bartolomé se apucă iarăşi să pregătească dobitocul şi să se ciondănească cu Periandro din pricina zorului pe care-l dădea plecării.

Sluga ducelui, văzând că Periandro voia să plece numaidecât, veni la el şi-i spuse:

— Tare-aş fi vrut, domnule, să mai zăboviți un pic aici, măcar până diseară, pentru ca pictorul meu să poată face portretul surorii domniei tale tihnit şi pe-ndelete, dar puteți să vă şi duceți în pace cu Dumnezeu, fiindcă pictorul mi-a spus că numai dintr-o singură ochire, cât a văzut-o, şi-a întipărit-o atât de bine în minte, încât o va zugrăvi şi singur la fel de bine ca şi când ar avea-o sub ochi.

Periandro blestemă în sinea-i iscusința cea nemaivăzută a pictorului, dar nu renunță din pricina asta să plece, luându-şi rămas bun de îndată de la cele trei franțuzoaice nurlii, care le îmbrățișară din toată inima pe Auristela şi Constanza şi le poftiră să le țină tovărăşie până la Roma, dacă le este pe plac.

Auristela îi mulțumi cu cele mai curtenitoare vorbe pe care le ştia, spunând că voința ei se supune celei a fratelui său, Periandro, şi că astfel nici ea, nici Constanza nu pot rămâne, de vreme ce Antonio, fratele Constanzei, precum şi fratele ei vor să plece.

Şi zicând acestea, se despărțiră şi după şase zile ajunseră într-un sătuc din Provența, unde li se întâmplară cele istorisite în capitolul următor.

Capitolul XIV din Cartea a treia

Istoria, poezia şi pictura se simbolizează una pe cealaltă şi se aseamănă atât de mult, încât atunci când scrii istorie, pictezi, şi când pictezi, compui. Nu totdeauna istoria cântăreşte cu aceeaşi greutate, nici pictura nu zugrăveşte doar lucruri mărețe şi strălucite, după cum nici poezia nu cuvântează mereu în slăvi. Istoria admite mărunțişuri; pictura, bălării şi grozame în tablourile ei; iar poezia se înalță uneori, cântând lucruri umile.

Adevărul acesta ni-l dovedeşte cu prisosință Bartolomé, catârgiul căprăriei peregrine, el care, uneori, în istoria noastră, vorbeşte şi e ascultat. El, aşadar, pritocindu-şi în închipuire povestea celui ce-şi vânduse libertatea ca să-şi hrănească pruncii, zise o dată, stând de vorbă cu Periandro:

— Mare trebuie să fie, domnule, puterea ce-i sileşte pe părinți să-şi ție-n viață copiii; dacă nu, s-o spună omul acela

care n-a vrut să joace ca să nu se piardă, dar s-a zălogit ca să-şi hrănească familia nevoiaşă. Libertatea, după cum am auzit eu spunându-se, nu trebuie vândută cu nici un preț pe bani[200], iar el şi-a vândut-o pe atât de puțini, încât nevastă-sa îi ținea în pumn. Îmi mai aduc aminte că i-am auzit pe bătrânii mei povestind că un om în vârstă, dus la spânzurătoare şi ajutat de preoți să moară creştineşte, le-a spus:

— Rogu-vă să vă liniştiți şi să mă lăsați să mor în tihnă, fiindcă deşi încercarea în care mă aflu este cumplită, deseori m-am aflat în altele şi mai cumplite.

L-au întrebat care fuseseră acestea.

Le-a răspuns că o asemenea încercare era ceasul când se făcea ziua dată de Dumnezeu şi el se vedea înconjurat de şase prunci care-i cereau pâine şi n-avea ce să le dea, „nevoie care mi-a pus şperaclul în mână şi pâslarii în picioare, înlesnindu-mi astfel furturile, nu nărăvite, ci nevoite. Vorbele lui au ajuns la urechile stăpânului ce-l osândise la caznă, şi ele au făcut ca pedeapsa să se preschimbe în milostenie, iar vina în iertare.

La care Periandro răspunse:

— Strădania tatălui pentru copilul său e strădanie pentru sine însuşi, deoarece copilul meu e alt eu, în care se prelungeşte şi se continuă ființa părintelui, şi aşa cum e firesc ca fiecare să se străduiască pentru sine, la fel de firesc e să se străduiască şi pentru copiii lui. Nu la fel de firesc şi de neocolit e să se străduiască şi copiii pentru părinți, fiindcă dragostea părintelui pentru copilul său coboară, şi coborârea e umblet fără osteneală, iar dragostea fiului pentru părinți se înalță şi urcă, adică merge pieptiş, de unde s-a ivit şi proverbul acela: „Un tată ține o sută de copii, mai degrabă decât o sută de copii un tată”.

Cu asemenea taifasuri şi cu altele îşi petreceau drumul prin Franța, țară atât de populată, atât de întinsă şi de paşnică, încât la fiecare pas întâlneşti conace, în care stă-

---

[200] *Libertatea... pe bani:* Versul latin original („Non bene pro toto libertas venditur auro”) e citat şi în *Prologul* la *Don Quijote* din 1605.

pânii lor locuiesc aproape tot anul, fără a se mai sinchisi cumva să stea şi în târguri sau în oraşe.

Drumeții noştri ajunseră la una din aceste case, aşezată la oarecare depărtare de drumul mare. Era ceasul amiezii, razele soarelui izbeau pământul drept în jos, căldura se întețea şi umbra unui foişor înalt al casei îi îmbie să aştepte acolo trecerea siestei, cai-e amenința cu o arşiță nemiloasă.

Sârguinciosul Bartolomé dădu jos calabalâcul de pe dobitoc şi întinzând pe jos o scoarță, se aşezară cu toții roată şi cu merindele din provizia reînnoită mereu prin grija catârgiului, îşi potoliră foamea, care începuse a-i seca la inimă. Nici nu apucaseră bine să-şi ducă îmbucăturile la gură, când Bartolomé, ridicând ochii, strigă din răsputeri:

— Păzea, domnilor, cineva coboară-n zbor din cer şi nu-i bine să vă cadă-n cap.

Îşi înălțară cu toții privirea şi văzură coborând prin văzduh o făptură care, înainte ca ei să desluşească cine e, şi ajunse pe pământ, aproape la picioarele lui Periandro. Făptura cu pricina era o preafrumoasă femeie căreia, aruncată fiind din înaltul foişorului, poalele rochiei îi slujiseră drept clopot şi aripi, aşa încât pe pământ căzuse în picioare şi nevătămată. Lucru posibil, nu miracol. Întâmplarea o lăsă uluită şi mută de spaimă, ca şi pe cei ce-o văzuseră zburând. Auziră din foişor strigătele scoase de altă femeie care se încleştase de un bărbat, părându-se că amândoi luptau şi căutau să-şi dea brânci de sus unul altuia.

— Ajutor! Ajutor! – striga femeia –, ajutor, domnilor, nebunul ăsta vrea să mă prăvălească de-aici!

Femeia zburătoare, care-şi venise oarecum în fire, zise:

— Dacă îndrăzneşte cineva să urce pe uşa aceea – zise ea arătându-le una la poalele turnului –, îi va scăpa de la moarte pe copiii mei şi pe alți inşi neputincioşi ce se (află acolo sus.

Periandro, împins de mărinimia sufletului său, intră pe uşă şi după un scurt răstimp fu zărit în vârful foişorului, luându-se la trântă cu bărbatul acela, care părea nebun, şi de care, după ce-i smulsese un cuțit din mână, căuta să se

apere; dar soarta, care voia să încheie tragedia vieții lor, porunci ca amândoi să se prăbuşească la picioarele foişorului: nebunul cu pieptul străpuns de cuțitul din mâna lui Periandro, iar Periandro vărsând pe ochi, nas şi gură mult sânge, căci cum nu avusese veşminte largi care să-l susțină, izbitura îşi făcuse simțită urmarea, lăsându-l aproape fără viață.

Auristela, văzându-l aşa şi crezându-l fără doar şi poate mort, se azvârli deasupra lui şi fără umbră de sfială, îşi lipi gura de-a lui, nădăjduind să mai prindă vreo rămăşiță de suflet dintr-însul, dar chiar de i-ar fi rămas, nu i-ar fi putut-o culege din pricina dinților încleştați ce i-ar fi oprit trecerea. Constanza, dând drum liber simțirii, nu-l putu da şi paşilor, ca să-i sară în ajutor, şi încremeni în acelaşi loc unde-o apucase lovitura, lipită cu tălpile de pământ, de parcă ar fi prins rădăcini sau de parcă ar fi fost o statuie cioplită din marmură tare. Antonio, fratele ei, dădu fuga să-i depărteze pe cei pe jumătate vii şi să-i despartă pe cei pe care-i şi credea leşuri. Singur Bartolomé îşi arătă prin ochi greaua durere ce-o simțea în suflet, plângând amar.

Aflându-se cu toții pradă amarei mâhniri de care am pomenit, fără ca până atunci vreo limbă să-şi fi făcut cunoscută tristețea, văzură că spre dânşii se-ndrepta o ceată mare de oameni care, de pe drumul mare, văzuseră zborul celor căzuți şi veneau acum să vadă ce se întâmplase. Şi ceata care venea era alcătuită din frumoasele doamne franțuzoaice Deleasir, Belarminia şi Feliz Flora. De cum ajunseră, îi recunoscură pe Auristela şi pe Periandro, ca pe unii care, prin frumusețea lor neobişnuită, rămân întipăriți în închipuirea celui ce apucă a-i privi o dată. Abia descălecaseră, împinşi de milă, ca să dea o mână de ajutor, de mai era cu putință, în nenorocirea la care erau de față, că fură asaltați de şapte-opt oameni înarmați, ce-i atacară din spate.

Asaltul acesta îi puse lui Antonio în mâini arcul şi săgețile, pe care le-avea totdeauna pregătite, fie ca să atace, fie ca să se apere. Unul din cei înarmați, cu o mişcare grosolană, o

prinse de braţ pe Feliz Flora, o aşează pe oblâncul din faţă al şeii şi zise, întorcându-se către ceilalţi tovarăşi ai săi:

— S-a făcut. Ea mi-ajunge. Să ne-ntoarcem.

Antonio, care nu suferea niciodată grosolăniile, scutură orice temere, puse o săgeată în arc, întinse cât putu braţul stâng şi cu dreapta trase de coardă până-i ajunse la urechea dreaptă, aşa încât cele două vârfuri şi capete ale arcului aproape se atinseră, şi luându-l La ochi pe răpitorul Feliz Florei, slobozi săgeata atât de drept, încât, fără s-o atingă pe Feliz Flora decât la un colţ al vălului cu care-şi acoperea capul, străpunse dintr-o parte-n alta pieptul tâlharului.

Unul din tovarăşii acestuia sări să-l răzbune şi fără a-i lăsa lui Antonio timp să-şi mai încordeze o dată arcul, îl răni la cap atât de rău, încât Antonio se prăbuşi la pământ, mai mult mort decât viu. Văzând asta, Constanza încetă a mai fi statuie şi sări în ajutorul fratelui ei, căci rudenia înfierbântă sângele ce se răceşte de obicei până şi-n cea mai strânsă prietenie, şi una, şi alta fiind dovezi şi semne de prea multă iubire.

Într-acestea, din casă ieşiseră oameni înarmaţi, şi slujitorii celor trei doamne, punând mâna pe pietre, vreau să zic cei ce n-aveau arme, săriră în apărarea stăpânei lor. Tâlharii, văzându-şi căpitanul mort şi dându-şi seama că, după graba cu care veneau apărătorii, nu prea aveau mare lucru de câştigat din această încăierare, şi mai cu seamă gândind că era o nebunie să-şi rişte viețile pentru cineva care nu-i mai putea răsplăti, făcură stânga-mprejur şi dădură bir cu fugiții.

Până aici, în bătălia aceasta, puține lovituri de spadă am auzit, puține instrumente războinice au sunat; mâhnirea ce obişnuiesc să şi-o arate viii după morți n-a ajuns să sfâşie văzduhul; limbile îşi țineau plângerile îngropate într-o tăcere amară; se auzeau doar unele vaiete învăluite în gemete surde, îndeosebi din piepturile îndureratelor Auristela şi Constanza, fiecare îmbrățişându-şi fratele, fără să aibă însă parte de plânsetele cu care se alină inimile îndurerate. Dar, în sfârşit, cerul, care hotărâse a nu le lăsa să moară atât de grabnic şi atât de neplânse, le dezlipi limbile, până atunci

lipite de cerul gurii, şi cea a Auristelei izbucni în vorbe precum acestea:

— Nu ştiu, nefericita de mine, cum de caut suflare la un mort sau, de-aş găsi-o, cum de-aş putea-o simți, de vreme ce şi eu sunt atât de lipsită de ea, încât nu ştiu nici dacă vorbesc, nici dacă respir. Vai, frate, ce cădere a fost, de mi-a surpat nădejdile, ca şi cum măreția spiței tale

nu s-ar *fi* împotrivit nenorocirii! Dar cum ar fi putut fi mare prăbuşirea dacă n-ai fi fost tu însuți mare? Pe munții cei mai semeți cad trăsnetele, şi acolo unde întâmpină mai multă împotrivire fac şi pagubă mai mare. Munte erai, dar munte umil, căci cu umbrele dibăciei şi-ale înțelepciunii tale te-nvăluiai în ochii oamenilor. Mergeai să-ți cauți norocul într-al meu. Moartea însă ți-a scurtat pasul, îndrumându-l pe-al meu către mormânt. Cât de neîndoielnică va fi moartea reginei, mama ta, când îi va ajunge la urechi ştirea morții tale negândite! Vai mie, iarăşi singură şi pe pământ străin, aidoma unei iedere verzi căreia-i dispare adevăratul reazem!

Vorbele acestea, ca regină, munți, măreții, îi făcură pe cei din jur să ciulească urechile cu luare-aminte, şi mirarea le fu sporită şi de cele pe care le rosti Constanza, ce-l ținea în poale pe fratele ei greu rănit, căruia milostiva Feliz Flora îi apăsa rana şi-i lua sânge şi cu o batistă de-a ei i-l storcea cu blândețe, îndatorată fiindu-i pentru că rănitul o scăpase de necinste.

— Vai, zic – spuse Constanza –, ocrotitor al meu! La ce bun m-a mai ridicat ursita la un rang înalt, dacă tot avea de gând să mă prăvale până la josnicia unei nenorocite V Vino-ți în fire, frate, dacă vrei să-mi viu şi eu, ori de nu, faceți, o ceruri milostive, ca o aceeaşi soartă să ne închidă ochii şi-n acelaşi mormânt să ne acopere trupurile: căci binele ce-mi venise pe negândite nu putea aduce alt scăzământ decât iuțeala isprăvirii.

Zicând acestea, rămase fără cunoştință, şi Auristela aidoma ei, astfel încât amândouă păreau la fel de moarte, ba chiar mai mult decât răniții.

Doamna care căzuse din foişor, pricină de căpetenie a căderii lui Periandro, porunci slugilor sale, care şi ieşiseră

din casă în număr mare, să-l ducă în patul contelui Domicio, stăpânul lor; le porunci de asemenea să-l ridice pe Domicio, soțul ei, şi să-i rânduiască îngropăciunea. Bartolomé îl luă în brațe pe stăpânul său Antonio; pe Constanza o sprijini Feliz Flora, iar pe Auristela, Belarminia şi Deleasir.

Şi-n chip de companie îndurerată, o porniră cu paşi mari spre casa aceea aproape regească.

Capitolul XV din Cartea a treia

De puțin folos erau sfaturile înțelepte pe care cele trei doamne franțuzoaice le dădeau celor două îndurerate, Constanza şi Auristela, pentru că în nefericirile proaspete nu-şi găsesc loc îndemnurile consolatoare. Durerea şi dezastrul petrecute năprasnic nu îngăduie numaidecât mângâieri, oricât ar fi ele de înțelepte. Abcesul doare câtă vreme nu se înmoaie, iar înmuierea cere timp, până când vine şi sorocul spargerii. Şi astfel, câtă vreme plângi, câtă vreme gemi, câtă vreme ai în fața ochilor pricina care îndeamnă mâhnirea la plânsete şi suspine, nu-i prea cuminte să recurgi la vindecarea cu leacuri puternice.

Plângă, dar, încă un răstimp Auristela, geamă încă o bucată de vreme Constanza şi astupe-şi amândouă urechile la orice mângâiere, în timp ce frumoasa Claricia are să ne povestească pricina nebuniei lui Domicio, soțul ei, şi anume, după cum le spusese ea însăşi doamnelor franțuzoaice, că, înainte de a se fi căsătorit cu ea, Domicio fusese îndrăgostit de-o rudă de-a lui, care nutrea speranțe aproape neîndoielnice să se mărite cu dânsul.

— Lui i-a ieşit norocul cu plin, pentru ca ei – zise Claricia – să-i iasă mereu cu gol. Fiindcă Lorena, cum o chema pe ruda lui Domicio, ascunzându-şi supărarea pe care i-o pricinuise

căsătoria soțului meu, s-a apucat să-i facă daruri numeroase şi felurite, deşi mai curând ciudate şi arătoase decât costisitoare, printre altele trimițându-i odată, întocmai cum i-a trimis fățarnica Deianira lui Hercule cămaşa[201], zic, dar, că i-a trimis nişte cămăşi, dintr-o pânză bogată şi frumos lucrate. De cum o îmbrăcă pe una din ele, Domicio îşi pierdu cunoştința şi două zile rămase ca mort, deşi i-au scos-o numaidecât, închipuindu-şi că o va fi vrăjit o roabă de-a Lorenei, căreia-i mergea vorba că-i vrăjitoare.

Soțul meu s-a întors la viață, dar cu simțirile atât de tulburate şi de schimbate, încât tot ce făcea era purtare de nebun, şi nu de nebun liniştit, ci crud, furios şi smintit, astfel încât trebuia să fie ținut în lanțuri.

Şi că-n ziua aceea, pe când ea se afla acolo în foişor, nebunul scăpase din fiare şi urcându-se în foişor, o azvârlise pe fereastră; dar cerul o ajutase cu lărgimea veşmintelor ei sau mai bine zis cu obişnuita milosârdie a lui Dumnezeu, care se îngrijeşte de cei nevinovați. Povesti cum pelerinul se urcase în foişor ca s-o scape pe-o fată pe care nebunul voia s-o arunce de sus, după care ar fi vrut să-i prăvălească şi pe alți doi copilaşi, aflați şi ei în foişor. Dar până la urmă, lucrurile s-au petrecut într-un chip atât de neaşteptat, încât contele şi străinul s-au izbit ei amândoi de pământul cel tare, contele răpus de o rană ucigătoare, iar pelerinul ținând în mână un cuțit, pe care i-l smulsese, pare-se, lui Domicio, acesta fiind atât de grav rănit, încât n-ar mai fi fost nevoie şi de altceva ca să-i ia viața, deoarece căderea fusese de ajuns.

Într-acestea, Periandro zăcea fără simțire în pat, şi la căpătâiul lui dăduseră fuga chirurgi ca să-l curarisească şi

---

201 *Deianira... Hercule... cămaşa:* Coborând în infern, Heracles l-a întâlnit pe Meleagru, care l-a sfătuit să se însoare cu sora sa, Deianira; pentru a o câştiga a trebuit să-l învingă pe fluviul Aheloos. Mai târziu, Deianira i-a fost răpită de centaurul Nessus, care a încercat s-o siluiască; chemat în ajutor, Heracles l-a rănit de moarte, dar Nessus a apucat să-i dea Deianirei în dar o cămaşă, ca pe un zălog de fidelitate conjugală. Când Heracles s-a îndrăgostit de Iola, Deianira, urmând sfatul centaurului, i-a trimis cămaşa cu gândul să-l readucă la ea, dar când a îmbrăcat-o, tot trupul eroului a fost ars şi Heracles s-a sinucis. Deznădăjduită, Deianira şi-a curmat şi ea viața.

să-i pună la loc oasele frânte. Îi dădură băuturi potrivite cazului, găsiră că are puls şi că îi recunoaşte oarecum pe cei aflați în jurul său, şi îndeosebi pe Auristela, căreia, cu glas stins, de abia i se putea desluşi, îi spuse:

— Surioară, mor în credința catolică creştină şi-n cea a dragostei pentru tine.

Şi nu mai cuvântă şi-o vreme nu mai putu scoale nici o vorbă.

Lui Antonio îi lăsară sânge şi după ce-i cercetară rana, chirurgii îi cerură surorii răsplată de veste bună, deoarece rana era mai mult mare decât ucigătoare, şi în scurtă rame, cu ajutorul cerului, bolnavul avea să se-nsănătoşească.

Îi răsplăti Feliz Flora, luându-i-o înainte Constanzei, care era pe cale să-i cinstească şi chiar îi cinsti şi ea, iar chirurgii luară bani de la amândouă, nefăcându-şi nici o mustrare de cuget.

O lună sau chiar o lună şi ceva rămaseră bolnavii sub îngrijire, fără ca doamnele franțuzoaice să consimtă a-i părăsi, într-atât de puternică era prietenia ce se înfiripase între ei ca şi plăcerea conversației pline de miez a Auristelei şi-a Constanzei, precum şi-a celor doi frați ai lor. Îndeosebi Feliz Flora, care nu se putea dezlipi de la căpătâiul lui Antonio, iubindu-l cu o dragoste atât de cuviincioasă, încât nu cuteza să fie altceva decât bunăvoință şi recunoştință pentru binele ce i-l făcuse el, când săgeata lui o scăpase din mâinile lui Rubertino. Acesta, după cum povestea Feliz Flora, era un cavaler, stăpân al unui castel vecin cu unul de-al ei, care Rubertino, mânat de dragoste nu desăvârşită, ci vinovată, se apucase să gonească după ea şi s-o prigonească, rugând-o să accepte a-i fi soție, dar că ea, după mii de pățanii şi după zvonul ce rareori minte, îşi dăduse seama că Rubertino avea o fire aspră şi crudă, cu vrere schimbătoare şi cu toane, aşa încât ea nu voise a-i împlini cererea. Şi îşi închipuia că, hăituit de dorințele lui, o fi ieşit la drumul mare ca s-o răpească şi să facă din ea cu sila ceea ce de bunăvoie nu izbutise. Dar că săgeata lui Antonio îi retezase toate

planurile nemiloase şi mârşave, şi asta o-ndemna să se-arate recunoscătoare.

Tot ce spusese Feliz Flora se petrecuse întocmai, fără nici o abatere; şi când sosi şi clipa însănătoşirii bolnavilor, puterile lor prinzând s-o dovedească, li se împrospătară şi dorinţele, sau măcar aceea de-a se aşterne iarăşi drumului, drept care, ca să şi-o împlinească, îşi făcură rost de toate lucrurile trebuincioase, fără ca doamnele franţuzoaice, după cum s-a mai spus, să încuviinţeze a-i părăsi pe pelerini, faţă de care se purtau acum şi cu admiraţie şi respect, fiindcă vorbele bocetului Auristelei le sădiseră în suflet bănuiala că erau mari seniori, căci uneori se-ntâmplă ca maiestatea să se acopere cu dimie, iar măreţia să se înveşmânteze-n umilinţă. De fapt, îi priveau cu gânduri descumpănite; suita lor sărăcăcioasă le făcea să-i creadă de stare mijlocie; strălucirea lor personală şi frumuseţea chipului lor le săltau rangul până la cer, şi astfel, între da şi nu, stăruia îndoiala.

Doamnele franţuzoaice rânduiră să meargă cu toţii călare, deoarece căderea nu-i îngăduia lui Periandro să se bizuie pe picioarele sale. Feliz Flora, recunoscătoare săgeţii lui Antonio cel barbar, nu se putea desprinde de dânsul şi tot vorbind despre sfruntarea lui Rubertino, pe care-l lăsaseră mort şi îngropat, şi despre ciudata istorie a contelui Domicio, căruia trusoul dăruit de verişoara lui îi luase, odată cu minţile, şi viaţa, şi despre zborul miraculos al soţiei lui, mai vrednic de mirare decât de crezare, ajunseră la un râu ce doar cu oarecare osteneală putea fi trecut prin vad.

Periandro fu de părere să caute podul, dar toţi ceilalţi nu-i urmară sfatul şi întocmai cum turmei înghesuite de oi blânde, ajunse la loc strimt, îi deschide drumul una singură, pe care toate celelalte o urmează numaidecât[202], Belarminia

---

[202] Reminiscenţă din Dante (*Purgatoriul*, III, 79–84): „Come le pecorelle escon del chiuso / ad una, a due, a tre, e l'altre stanno / timidette atterrando l'occhio e il muso, / e cio che fa la prima, e l'altre fanno, / addossandosi a lei s'ella s'arresta, / semplici e quete, e lo'mperche non sanno" („Cum una-ntâi, când ies din staul oi, / ori dou', ori trei, şi timide să iasă, / cu bot târât stau cele de-napoi, / ce prima face toate fac, şi

se aruncă în apă şi toţi o urmară, fără ca Periandro să se depărteze de lângă Auristela şi nici Antonio de Feliz Flora, ţinând-o lângă dânsul şi pe sora sa, Constanza.

Soarta însă hotărî să nu fie îngăduitoare cu Feliz Flora, deoarece curgerea iute a apei o ameţi atât de rău, încât, fără a se mai putea ţine dreaptă, se prăvăli în mijlocul râului, dar curtenitorul Antonio se aruncă după ea cu o sprinteneală de necrezut şi pe umerii săi, ca pe-o nouă Europa[203], o lăsă jos pe nisipul uscat al malului dimpotrivă. Ea, văzând neîntârziata binefacere, îi spuse:

— Eşti tare curtenitor, spaniolule.

La care Antonio răspunse:

— Dacă faptele mele curtenitoare n-ar izvorî din primejdiile tale, poate le-aş mai preţui întrucâtva, dar cum din ele izvorăsc, mai degrabă mă nemulţumesc decât mă bucură.

Trecu, în sfârşit, acea, după cum am spus-o şi-n alte dăţi, mândră companie, şi-n faptul serii ajunseră la o fermă, care pe deasupra mai era şi han, găsindu-şi aici găzduire după pofta inimii.

Şi cele întâmplate acolo pretind alt stil şi alt capitol.

Capitolul XVI din Cartea a treia

Se petrec pe lume asemenea lucruri şi fapte, că dacă închipuirea, înainte de a se întâmpla, ar putea face să se întâmple aşa, n-ar nimeri să le ticluiască, şi astfel multe, datorită raritătii cu care se petrec, trec drept apocrife şi nu

---

leasă / stau proaste-n loc, deşi nu ştiu ce este, / când prima stă, şi-n coaste i se-ndeasă" – trad, de G. Coşbuc).

[203] o *nouă Europa:* E vorba de frumoasa Europa, fiica regelui fenician Agenor şi a Telefasei, răpită de Zeus metamorfozat în taur alb şi purtată peste valurile mării până în Creta.

sunt socotite atât de adevărate precum sunt, şi ea atare e nevoie să le vină-n ajutor jurămintele sau cel puțin buna reputație a celui ce le istoriseşte, deşi eu unul zic că mai bine ar fi să nu le povesteşti, după cum ne sfătuiesc şi acele vechi stihuri castiliene, care spun:

Lucrurile de-a mirare
nu le zi, nici povesti,
că doar nu toți pot a şti
cum sunt oare[204]*.*

Cea dintâi făptură omenească cu care se întâlni Constanza fu o slujnică plăcută la înfățişare, de vreo douăzeci şi doi de ani, îmbrăcată după moda spaniolă, curat şi îngrijit, şi care, apropiindu-se de Constanza, îi spuse pe limba castiliană:

— Binecuvântat fie Domnul că văd lume dacă nu din ținutul, măcar din țara mea: Spania! Binecuvântat fie Domnul, zic încă o dată, că am s-aud zicând domnia ta, şi nu seniorie, cum zic până şi rândaşii!

— Aşadar – răspunse Constanza –, domnia ta, doamnă, se vede treaba că eşti spaniolă.

— Cum să nu! – răspunse ea –. Ba chiar din cel mai mănos ținut al Castiliei.

— De unde? – făcu Constanza –.

— Din Talavera de la Reina – răspunse ea –.

Nici nu-şi isprăvi bine vorba, că pe Constanza o şi fulgeră bănuiala că trebuie să fi fost soția lui Ortel Banedre, leahul, rămasă în temniță la Madrid pentru adulter, şi al cărei soț, înduplecat de Periandro, o lăsase închisă şi se înapoiase în târgul lui, şi într-o clipă îşi făuri în închipuire o grămadă de lucruri care, puse în fapt, i se întâmplară aşa cum le gândise.

O luă de mână şi se duse până la Auristela şi trăgând-o la o parte împreună cu Periandro, le spuse:

---

[204] Versurile provin din *Proverbele* Marchizului de Santillana (1398–1458). citate probabil prin intermediul lui Antonio de Torquemada, *Jardin de flores curiosas*. Vezi J.B. Avalle-Arce, ed. cit., n. 443.

— Domnilor, staţi la îndoială dacă ştiinţa mea de-a ghici este mincinoasă ori adevărată, ştiinţă ce nu-şi câştigă crezare spunând lucrurile ce au să se întâmple, fiindcă numai Dumnezeu le ştie, iar dacă le nimereşte şi vreun muritor, e o-ntâmplare sau se bizuie pe unele temeiuri învederate de experienţa asemănătoare a altora. Dar dacă v-aş spune lucruri trecute care n-au ajuns şi nici n-ar fi putut ajunge la urechile mele, oare ce-a ţi spune? Vreţi să vedeţi? Fata asta vrednică din faţa noastră e de fel din Talavera de la Reina şi s-a măritat cu un străin, cu un leah, pe nume, dacă-mi aduc bine-aminte, Ortel Banedre, pe care ea l-a dezonorat cu destulă neruşinare cu un rândaş de han ce locuia peste drum de casa ei şi minată de gândurile-i uşuratice şi purtată de anii ei cei puţini, a fugit de-acasă de la părinţii ei cu sluga mai sus pomenită şi-a fost prinsă la Madrid cu ibovnicul ei, şi atât în închisoare cât şi de-a lungul drumului ce-a adus-o pân-aici, trebuie să fi îndurat multe cazne, pe care vreau să ni le povestească ea însăşi, fiindcă deşi le pot ghici şi eu, ea ni le va istorisi mai amănunţit şi cu mai mult haz.

— Vai, sfinte ceruri! – zise slujnica –. Cine-i oare doamnă asta care mi-a ghicit gândurile? Cine-i oare ghicitoarea asta care-mi ştie atât de bine povestea ruşinoasă a vieţii mele? Eu, doamnă, eu însămi sunt acea soţie adulteră, eu sunt femeia întemniţată şi osândită la zece ani de surghiun, fiindcă nimeni n-a venit să mă dea în judecată, şi-acum mă aflu aici, în mâinile unui soldat spaniol în drum spre Italia, mâncându-mi pâinea stropită cu lacrimi şi ducând o viaţă ce mă face uneori să-mi doresc moartea. Ibovnicul meu, cel dintâi, a murit în temniţă. Ăsta, căruia nu ştiu ce hram să-i dau, m-a ajutat acolo, m-a scos din închisoare şi după cum v-am spus, m-a luat cu el să cutreierăm lumea spre mulţumirea lui şi spre obida mea, căci nu sunt chiar atât de neroadă încât să nu-mi dau seama de primejdia în care-mi pun sufletul prin viata asta de vântură-lume. Pe viul Dumnezeu, domnilor, de vreme ce sunteţi spanioli, creştini şi nobili, după cum lasă să se înţeleagă înfăţişarea domniilor

voastre, scoateți-mă din mâinile acestui spaniol, că pot spune că m-ați scoate din ghearele leilor.

Uimiți rămaseră Periandro şi Auristela de înțelepciunea pătrunzătoare a Constanzei şi încuviințând-o, i-o întăriră şi i-o încurajară, ba chiar hotărâră, mişcați, s-o sprijine din toate puterile lor pe slujnica rătăcită, care le spuse că soldatul spaniol nu mergea totdeauna cu ea, ci cu câte o zi înaintea sau în urma ei, ca să abată ochii cârmuirii.

— Asta e foarte bine – zise Periandro –, şi-o să ticluim noi un mijloc de a te scăpa, căci doamna care a ştiut să-ți ghicească viața trecută va şti să se îngrijească şi de cea viitoare. Numai dumneata să fii bună, căci fără temelia binelui nu se poate dura nimic bun; pe viitor, nu te dezlipi de noi, fiindcă tinerețea şi chipul dumitale sunt cei mai aprigi vrăjmaşi pe care-i poți avea prin străinătăți.

Plânse fata, se înduioşă Constanza, iar Auristela arătă aceleaşi simțăminte, îndatorându-l astfel pe Periandro să caute scăparea slujnicii.

Aşa stăteau lucrurile, când veni Bartolomé şi spuse:

— Domnilor, dați fuga să vedeți cea mai ciudată privelişte pe care ați putut-o vedea în viața domniilor voastre.

Spuse acestea atât de speriat şi atât de îngrozit parcă, încât, gândind că-i aşteaptă privelişte a vreunei minuni nemaipomenite, îl urmară şi într-o încăpere aflată într-altă aripă decât aceea unde fuseseră găzduiți pelerinii şi doamnele, văzură, printre nişte rogojini, un iatac căptuşit în întregime cu pânză neagră şi cufundat într-o beznă lugubră, care nu le-ngădui să desluşească ce anume era într-însul.

Şi-n timp ce priveau astfel într-acolo, sosi un bătrân, înveşmântat şi el în doliu din cap până-n picioare, care le spuse:

— Domnilor, dacă peste două ceasuri, la o oră după lăsarea nopții, doriți s-o vedeți pe doamna Ruperta fără a fi văzuți de ea, voi face s-o vedeți, şi vederea ei vă va da prilej să vă mirați atât de firea cât şi de frumusețea ei.

— Domnule – răspunse Periandro –, slujitorul nostru aici de față ne-a poftit să venim ca să vedem o minune, iar până

acum n-am văzut alta decât iatacul acesta acoperit cu pânză neagră, care nu-i deloc o minune.

— Dacă vă-ntoarceți la ceasul pe care vi l-am spus – răspunse îndoliatul –, veți avea de ce să vă minunați, deoarece cată să ştiți că-n iatacul acesta e găzduită doamna Ruperta[205], care a fost, până acum un an, soția contelui Lamberto de Scoția, căsătorie ce l-a costat pe el viața, pe amenințând-o clipă de clipă cu pierderea ei, din pricină că Claudino Rubicón, cavaler de frunte din nobilimea scoțiană, pe care bogățiile şi neamul l-au făcut trufaş, iar firea cam iubeț, s-a îndrăgostit de stăpâna mea încă de pe când era fată, dar s-a văzut, dacă nu urât, cel puțin disprețuit de dânsa, după cum a dovedit-o măritişul ei cu stăpânul meu, contele. Această grabnică hotărâre a stăpânei mele a fost socotită de Rubicon drept o dezonoare şi-o înjosire a sa, ca şi cum frumoasa Ruperta n-ar fi avut părinți care să i-o fi cerut şi îndatoriri de neabătut care să o fi silit la pasul acesta, fiind totodată mai nimerit să se potrivească şi vârstele celor ce se căsătoresc, în aşa fel încât, de-i cu putință, anii soțului să-i întreacă totdeauna cu zece sau chiar nițel mai mult pe cei ai soției, pentru ca bătrânețea să-i ajungă în acelaşi timp. Rubicon era văduv şi avea un fiu de aproape douăzeci şi unu de ani, cum nu se poate mai nobil, şi cu un caracter mai bun decât tatăl său, încât, dacă ar fi născuit el la mâna stăpânei mele, azi stăpânul meu contele ar fi încă în viață, iar stăpâna

[205] Episodul cu Ruperta şi Croriano a fost studiat de María Rosa Lida, în articolul „Dos huellas del *Esplandián* en el *Quijote y* el *Persiles”,* în *Romance Philology,* IX (1955), pp 156–62: Carmela se apropie de Esplandián adormit, ca să-l ucidă, dar îi vede frumusețea, se îndrăgosteşte de el şi renunță la planul inițial. Alte detalii provin din alte surse, toate însă din tradiția cavalerească; din tradiția arturiană provine cutia în care Ruperta duce capul soțului ei; din *Partinuplés,* felinarul ce cade pe pieptul celui adormit. Aşadar, precizează J.B. Avalle-Arce *(ed. cit.,* n. 447), ceea ce în mod tradițional era considerat drept reminiscență strictă a episodului Amor, şi Psihe din *Măgarul de aur* al lui Apuleius, se vădeşte a fi, la o analiză mai strânsă, o asociere de lecturi cavalereşti, peste care planează, desigur, mitul lui Amor (Cupidon) şi Psihe, la care se şi face aluzie în capitolul următor: „Acel frumos Cupidon”.

mea ar fi mai veselă. S-a întâmplat, dar, odată că, plecând stăpâna mea Ruperta să petreacă împreună cu soțul ei la o moşie de-a lui, ne-am întâlnit, pe negândite şi într-un Joc pustiu, cu Rubicon, însoțit de o droaie de slujitori. O văzu pe stăpâna mea şi vederea ei îi răscoli jignirea pe care ea, după socotința lui, i-o adusese, astfel încât, în loc de dragoste, i se născu în piept mânie şi din mânie, dorința de a-i face un rău stăpânei mele, şi cum răzbunările celor ce s-au îndrăgit întrec ofensele primite, Rubicon, înciudat, pripit şi temerar, scoase sabia din teacă şi se năpusti asupra contelui, stăpânul meu, care era neştiutor de cele întâmplate şi nici nu avu putința să se apere împotriva unei amenințări de care nu se temea, şi înfigându-i-o în piept, zise:

— Tu îmi vei plăti ceea ce nu-mi datorezi, iar dacă ceea ce fac e o cruzime, şi mai crud s-a purtat soția ta cu mine, deoarece nu o dată, ci de o sută de mii de ori îmi ia viața disprețul ei.

Am fost de față la toate acestea, am auzit cuvintele, am văzut cu ochii şi-am pipăit cu mâinile mele rana, am ascultat bocetele stăpânei mele care au ajuns până la cer; am făcut cale-ntoarsă ca să-l îngropăm pe conte, dar, când să-i înmormântăm, la porunca stăpânei mele i s-a tăiat capul care, după câteva zile, cu ajutorul unor pregătiri cărora le-a fost supus, a rămas descărnat, numai oase; stăpâna mea a poruncit să fie aşezat într-o cutie de argint şi cu mâinile încrucişate pe ea, a făcut jurământul acesta. Am uitat să spun însă că sângerosul Rubicon, fie din desconsiderare, fie din şi mai multă cruzime, a lăsat sabia înfiptă în pieptul stăpânului meu, al cărui sânge se arată până astăzi aproape proaspăt pe ea. Zic, aşadar, c-a rostit vorbele acestea: – Eu, nefericita Rupertă, dăruită de ceruri doar cu numele de frumoasă, jur în fața cerului, cu mâinile aşezate pe rămăşițele acestea jalnice să răzbun moartea soțului meu prin puterea şi strădania mea, chiar dacă mi-aş primejdui întru „aceasta de-o mie şi una de ori viața nenorocită pe care-o duc fără să mă-nspăimânte nici un fel de munci, fără să precupețesc nici o rugăminte către cei ce m-ar putea ajuta, şi-atâta vreme cât nu va fi pusă în faptă dreapta, dacă

nu şi creştineasca mea dorință, jur că straiele îmi vor fi negre, locuința cufundată în beznă, fețele de masă triste şi tovărăşie nu-mi va fi decât singurătatea. La masă vor fi de față rămăşițele acestea, ca să-mi chinuiască sufletul: acest cap, ca să-mi spună, fără limbă, să-i răzbun jignirea: spada aceasta, în al cărei sânge neînchegat mi se pare că-l văd pe cel ce; stricându-mi-l pe-al meu, să nu-mi îngăduie să mă liniştesc până când nu mă răzbun[206].

Zicând acestea, îşi potoli parcă lacrimile nesfârşite, îşi mai alină suspinele îndurerate. A luat drumul Romei ca să cearăn Italia principilor ei protecție şi ajutorul lor împotriva ucigaşului soțului ei, care încă o amenință, oarecum speriat: căci un țânțar îți poate dăuna mai mult decât te poate ocroti un vultur. Asta, veți vedea, domnilor, peste două ceasuri, şi de nu vă va ului, ori n-am ştiut eu să povestesc, ori domniile voastre veți fi având inimă de marmură.

Aici îşi isprăvi vorbirea scutierul îndoliat, iar pelerinii, fără s-o fi văzut pe Ruperta, rămaseră numaidecât uluiți de întâmplare.

Capitolul XVII din Cartea a treia

Mânia, după cum se spune, e o răzvrătire a sângelui din apropierea inimii şi care se răscoleşte în piept la vederea celui ce l-a jignit, şi uneori chiar şi numai la amintirea lui; are drept țel suprem şi hotar răzbunarea care, pe cel jignit, de îndată ce, cu sau fără dreptate, a înfăptuit-o, îl liniştește.

---

[206] Jurământul Rupertei se situează şi el în tradițiile literaturii cavalereşti. Aminteşte de faimosul jurământ din baladele Marchizului de Mantua („De no comer a manteles / ni a mesa me asentar" – „Să nu mănânc pe față de masă / şi nici la masă să nu mă mai aşez"), pomenit şi de *Don Quijote* (I, X).

Ne va face să înțelegem acestea frumoasa Ruperta, jignită şi mânioasă, şi atât de dornică să se răzbune pe vrăjmaşul ei, încât, deşi aflase că murise, îşi prelungea furia asupra tuturor urmaşilor lui, nevoind să lase, de-ar fi putut, pe nici unul din ei în viață: căci mânia femeii nu are margini.

Sosi ceasul când pelerinii se duseră s-o vadă, fără a fi văzuți de dânsa, şi-o văzură în toată frumusețea ei, cu văluri de văduvă strălucitor de albe, ce-i ajungeau de la cap până aproape la picioare, aşezată la o masă pe care ținea capul soțului ei în cutia de argint, sabia cu care-i fusese luată viața şi o cămaşă pe care ea şi-o închipuia încă umedă de sângele lui.

Toate aceste însemne dureroase îi deşteptară mânia, pe care nu era nevoie să i-o deştepte nimeni, fiindcă nu dormea niciodată; se ridică în picioare şi punându-şi mâna dreaptă pe țeasta soțului său, începu să facă şi să-şi reîntărească jurământul şi legământul de care le vorbise scutierul cel îndoliat. Îi plouau lacrimi din ochi, destule pentru a-i scălda rămăşițele patimii; îşi smulgea din piept oftaturi ce-nvârtoşau văzduhul aproape şi departe; jurământului obişnuit îi adăuga vorbe ce-l făceau şi mai cumplit, şi uneori părea că azvârle pe ochi nu lacrimi, ci foc, iar pe gură nu suspinuri, ci fum, într-atât de înrobită era patimii şi dorinței sale de răzbunare.

O vedeți[207] oare plângând, o vedeți suspinând, o vedeți ieşindu-şi din fire, o vedeți învârtind sabia ucigaşă, o vedeți sărutând cămaşa însângerată şi întrerupându-şi vorbele cu hohote de plâns? Aşteptați atunci doar până mâine şi veți vedea lucruri ce vă vor da prilej de vorbă o mie de veacuri, de v-ar ține viața atâta.

Rupert a, era în toiul izbucnirii sale de durere şi aproape-n pragul mulțumirii, deoarece atâta vreme cât amenință, cel ce amenință se odihneşte, când de ea se apropie unul din slujitorii ei;, ca şi cum s-ar fi apropiat o umbră neagră, după cât era de împovărat de doliu, şi rostindu-şi vorbele poticnit, îi spuse-:

---

[207] Nouă intervenție auctorială directă.

— Doamnă, Croriano tânărul, fiul duşmanului tău, tocmai, a tras aici cu câțiva slujitori. Gândeşte-te dacă vrei să te ascunzi, sau dacă vrei să ştie cine eşti, sau ce crezi de cuviință să faci, deoarece ai vreme să chibzuieşti.

— Să nu ştie cine sunt – răspunse Ruperta –, şi înştiințează-i pe toți slujitorii mei ca nu cumva să mă strige pe nume din, nebăgare de seamă sau să mă dea de gol din prea multă grijă.

Şi zicând acestea, îşi strânse odoarele, porunci să se-nchidă iatacul, şi să nu mai intre nimeni la dânsa.

Pelerinii se întoarseră în odăile lor, ea rămase singură şi Gânditoare şi nu ştiu cum s-a aflat c-a rostit de una singură vorbele acestea sau altele asemănătoare:

— Ia seama, o, Ruperta, că milostivele ceruri ți-au dat pe mână, ca pe o victimă la locul jertfei, însuşi sufletul duşmanului tău: căci copiii, şi cu atât, mai mult cei singuri la părinți, sunt bucăți rupte din sufletele lor. Hei, Ruperta! Uită, că eşti femeie, sau dacă nu vrei, să, uiți, aminteşte-ți că eşti, şi încă femeie ofensată. Sângele soțului tău te strigă şi-n țeasta aceea fără limbă îți spune: „Răzbunare, dulcea mea soție, am fost ucis nevinovat!” Da, căci turbarea lui Olofern n-a înspăimântat umilința Iuditei[208]: e drept că-pricina ei a fost mult deosebită de-a mea, ea l-a pedepsit pe un vrăjmaş al, lui Dumnezeu, iar eu vreau să pedepsesc pe unul care nu ştiu dacă-mi este duşman: ei i-a pus fierul în mâini iubirea de patrie, iar mie mi-l pune dragostea pentru soțul meu. Dar de ce iac oare asemuiri atât de nesăbuite? Ce-am de făcut altceva decât să-nchid ochii şi să-nfig oțelul în pieptul acestui tânăr, căci răzbunarea îmi va fi cu atât mai mare, cu cât vina lui va fi mai mică? Să-mi iau eu faimă de răzbunătoare, şi pe urmă fie ce-o fi. Dorințele ce vor să se împlinească nu se uită la neajunsuri, fie ele şi ucigătoare; să mi-o împlinesc fie şi cu prețul morții mele.

---

208 *turbarea lui Olofern... umilința Iuditei:* General al lui Nabucodonosor, Olefern a invadat la ordinul acestuia Palestina în 689 î.e.n. La asediul Betuliei, a fost asasinat la sfârşitul unui banchet de către frumoasa Iudita, oraşul fiind salvat *(Biblia, Cartea Iuditei).*

Zicând acestea, puse la cale şi dădu poruncile cuvenite pentru ca în noaptea aceea să se închidă în odaia lui Croriano, intrarea fiindu-i înlesnită cu mare uşurinţă de către o slugă de-a lui, trădător pentru mită, deşi acesta nu crezuse decât că-i făcea un mare bine stăpânului său dacă-i aducea la pat o femeie atât de frumoasă precum Ruperta, care, poftită într-un ungher de unde nu putea îi nici văzută, nici auzită, lăsându-şi soarta la voia cerului, îngropată într-o tăcere miraculoasă, rămase în aşteptarea ceasului mulţumirii sale, pe care nu i-o putea da decât moartea lui Croriano.

Luă cu sine, ca unealtă a sângeroase-i jertfe, un cuţit tăios care, fiind uşor de mânuit şi mic, d se păru arma cea mai potrivită; luă şi un felinar bine închis, în care ardea o luminare de ceară; îşi ţinu respiraţia cu atâta străşnicie, încât abia îndrăznea să-şi trimită suflarea în aer.

Ce nu face o femeie supărată? Ce munţi de greutăţi nu mută din loc ca să-şi atingă ţelul? Ce cruzimi nemărginite nu-i par blânde şi paşnice? Destul, căci în privinţa asta s-ar putea spune atât de multe, încât e mai bine să ne lăsăm păgubaşi, deoarece n-am putea găsi cuvinte pe măsură.

Veni, în sfârşit, ceasul aşteptat; Croriano se culcă; adormi, doborât de osteneala drumului şi fără presimţirea morţii, se lăsă în voia odihnei.

Ruperta asculta cu urechile ciulite dacă Croriano dă vreun semn că doarme, şi se încredinţă că doarme atât după timpul scurs de la culcare cât şi după respiraţia prelungă pe care n-o au decât cei adormiţi. Văzând acestea, fără a-şi face cruce şi fără a chema nici o zeitate în ajutor, dezveli felinarul, luminând astfel odaia, şi se uită pe unde să calce ca să ajungă la pat fără a se poticni.

Nurlie ucigaşă, dulce furie, călău desfătător: pune-ţi în faptă mânia, potoleşte-ţi supărarea, şterge-ţi şi înlătură-ţi de pe lume ofensa, căci înaintea ta stă cel pe seama căruia o poţi face; ia seama însă, dacă vrei, o, frumoasă Ruperta, nu cumva să-l priveşti pe frumosul Cupidon pe care ai să-l descoperi, altminteri toată urzeala gândurilor ţi se va destrăma pe loc.

Ajunse, în sfârşit, şi cu o mină tremurătoare, descoperi chipul lui Croriano, cufundat într-un somn adânc, şi văzu că are însuşirea scutului Meduzei[209], căci o prefăcu în marmură; găsi atâta frumusețe, încât fu de-ajuns s-o facă să-i cadă cuțitul din mină şi să ia seama la fapta cumplită pe care era gata s-o săvârşească; văzu că frumusețea lui Croriano alunga, precum soarele ceața, umbrele morții pe care i-o hotărâse ea şi-n clipă nu-l mai alese drept victimă a sângerosului sacrificiu, ci drept sfântă jertfă a plăcerii-sale.

— Vai – îşi zise ea în gând –, mărinimosule tânăr, mult mai potrivit eşti să-mi fii soț decât țintă a răzbunării! Cu ce eşti tu vinovat de vina tatălui tău şi ce pedeapsă îi poți da celui nevinovat? Bucură-te, bucură-te, june strălucit, iar răzbunarea şi cruzimea rămână-mi zăvorâte-n inimă, căci de se va şti, firea miloasă îmi va scoate un nume mai bun decât cea răzbunătoare.

Zicând acestea, plină de tulburare şi căință, scăpă din mâini felinarul pe pieptul lui Croriano, care se trezi de arsura luminării. Se pomeni în beznă; Ruperta, vru să iasă din încăpere, şi nu nimeri: atunci Croriano începu să strige, luă sabia şi sări din pat şi orbecăind prin odaie, se izbi de Ruperta care, tremurând toată, îi spuse:

— Nu mă ucide, o Croriano, deşi sunt o femeie care, acum mai puțin de un ceas, am vrut şi am putut să te omor, iar acum mă văd silită a te ruga să-mi cruți viața.

Într-acestea, intrară, atraşi de zarvă, slujitorii lui, cu luminări, şi Croriano o văzu şi-o recunoscu pe preafrumoasa văduvă, ca unul ce vede luna strălucitoare înconjurată de nori albi.

— Ce-i asta, doamnă Ruperta? – îi spuse el –. Te-au adus oare aici paşii răzbunării sau vrei cumva să-ti plătesc eu nelegiuirile pe care ți le-a făcut tatăl meu? Căci cuțitul pe care-l văd aici oare ce altceva înseamnă decât că ai venit să-

---

[209] î*nsuşirea scutului Meduzei:* în mitologia greco-romană, Meduza e una din cele trei Gorgone, singura muritoare dintre ele. Avea capul acoperit cu şerpi în loc de păr şi privirea ei avea darul de a-i împietri pe cei ce se uitau la ea. A fost omorâtă de Perseu.

mi fii călău vieții? Tatăl meu a murit, şi morții nu mai pol răspunde pentru jignirile săvârşite în timpul vieții. Cei vii le pot despăgubi, într-adevăr, şi ca atare eu, cel care-l reprezint acum pe tatăl meu, vreau să te despăgubesc pentru ofensa adusă de el, cât pot şi cum mă pricep mai bine. Dar mai întâi lasă-mă să te pipăi cuviincios, căci vreau să văd dacă nu cumva eşti o nălucă venită aici sau ca să mă ucidă, sau ca să mă amăgească, sau ca să-mi facă soarta mai bună.

— Înrăutățească-se a mea – răspunse Ruperta – de mai ştie cerul cum să mi-o înrăutățească şi mai mult, dacă ieri am intrat în hanul acesta cu gândul la tine. Ai venit tu aici, nu te-am văzut când ai intrat, ți-am auzit numele, şi el mi-a deşteptat mânia şi m-a mânat la răzbunare: m-am înțeles cu o slugă de-a ta să mă-nchid în noaptea asta aici, în odaie; l-am făcut să tacă, pecetluindu-i gura cu câteva plocoane; am intrat aici, m-am înarmat cu acest cuțit şi dorința de a-ți lua viața mi-a devenit şi mai aprigă; am auzit că dormi; am ieşit: din ascunzătoare şi la lumina unui felinar adus cu mine, te-am descoperit şi ți-am zărit chipul, care m-a umplut de atâta respect şi venerație, încât tăişul cuțitului mi s-a tocit, dorul de răzbunare mi s-a destrămat, luminarea mi-a scăpat din mină, flacăra ei te-a trezit, tu ai strigat, eu mi-am pierdut capul şi-a urmat ceea ce ai văzut şi tu cu ochii tăi. Nu mai vreau răzbunări, nu mai vreau nici măcar să-mi amintesc de jigniri; trăieşte-n pace, căci vreau să fiu eu cea dintâi femeie care să plătească răul cu bine, dacă binele înseamnă a-ți ierta o vină pe care n-o ai.

— Doamnă – răspunse Croriano –, tatăl meu a vrut să se însoare cu tine, tu n-ai vrut, el, înciudat, l-a ucis pe soțul tău; apoi a murit, ducând cu el pe lumea cealaltă această jignire; am rămas eu, bucată ruptă din el, ca să-i împac sufletul: dacă vrei să ți-l încredințez pe-al meu, primeşte-mă să-ți fiu soț, de nu cumva, cum ziceam, eşti nălucă amăgitoare, căci marile noroace ivite pe neaşteptate te fac totdeauna să intri la bănuieli.

— Dă-mi brațele – răspunse Ruperta –, şi vei vedea, domnule, că trupul meu nu-i rod al închipuirii şi că sufletul

pe care ți-l încredințez într-însul e neprefăcut, curat şi adevărat.

Martori ai acestor îmbrățişări şi-ai mâinilor pe care şi le întinseră ca soți au fost slujitorii lui Croriano, care intraseră cu lumânări. În noaptea aceea izbândi pacea blândă asupra războiului încrâncenat, câmpul de bătaie se preschimbă în crivat de nuntă, se născu pacea din mânie, din moarte viața, şi din scârbă mulțumirea. Veniră zorii şi-i găsiră pe proaspeții căsătoriți unul în brațele celuilalt.

Pelerinii se treziră cu dorința de a şti ce va fi făcut cu venirea fiului vrăjmaşului ei, nefericita Ruperta, a cărei istorie o aflaseră atât de amănunțit. Se răspândi zvonul noii căsătorii şi purtându-se precum curtenii, merseră să le facă urări mirilor şi când să intre în locuința lor, îl văzură ieşind din iatacul Rupertei pe bătrânul scutier, care le povestise istoria ei şi care acum luase cutia cu craniul celui dintâi soț al Rupertei, cămaşa şi sabia ce-i împrospătaseră în atâtea rânduri lacrimile, ca să le ducă, după cum spunea, într-un loc de unde să nu mai amintească în triumfurile de față nenorocirile trecute. Cârti apoi împotriva uşurătății Rupertei şi îndeobşte, a tuturor femeilor, şi cea mai îngăduitoare ocară pe care le-o aruncă fu aceea de năstruşnice.

Mirii se sculară înainte de intrarea pelerinilor, se bucurară atât slujitorii Rupertei cât şi cei ai lui Croriano şi tot hanul se preschimbă în castel regesc, vrednic de-o nuntă atât de aleasă.

În sfârşit, Periandro şi Auristela, Constanza şi Antonio, fratele ei, statură de vorbă cu mirii şi-şi făcură cunoscute viețile, cel puțin atâta cât se cădea să şi le împărtăşească.

Capitolul XVIII din Cartea a treia

În vremea aceasta, pe poarta hanului intră un bărbat oare, după barba-i lungă şi albă, arăta de peste optzeci de ani; nu umbla îmbrăcat nici în haine de pelerin, nici de monah, deşi părea a fi şi una, şi alta; avea capul descoperit, gol şi pleşuv în creştet, doar în părți îi atârna plete lungi şi albe colilie; trupul încovoiat şi-l sprijinea într-o bâtă răsucită ce-i slujea drept toiag. Într-adevăr, întreaga-i înfățişare ca şi fiecare trăsătură în parte închipuiau un bătrân venerabil, vrednic de tot respectul, în fața căruia, de cum îl zări, hangița căzu în genunchi şi-i spuse:

— Am să-mi înscriu ziua de astăzi, părinte Soldino, printre cele norocite ale vieții mele, deoarece am binemeritat să te văd în casa mea, căci niciodată nu vii aici decât spre binele meu.

Şi întorcându-se către cei de față, urmă zicând:

— Muntele acesta de nea şi statuia asta mişcătoare de marmură albă pe care-o vedeți aici, domnilor, e a vestitului Soldino, a cărui faimă se lățeşte nu numai în Franța, ci pretutindeni în lume.

— Nu mă lăuda, bună doamnă – răspunse bătrânul – căci uneori minciuna cea rea se zămisleşte din cea bună. Nu intrarea, ci ieşirea îi face pe oameni norocoşi. Virtutea ce are drept încheiere viciul nu e virtute, ci viciu. Cu toate acestea însă vreau să-ți întăresc prin viu grai părerea despre mine. Uită-te azi prin casa domniei tale, fiindcă din nunta şi veseliile ce se pregătesc într-însa are să se zămislească un foc ce-o va mistui aproape în întregime.

La care Croriano, vorbind cu Ruperta, soția sa, zise:

— Trebuie să fie, fără îndoială, un mag sau un ghicitor, de vreme ce prezice viitorul.

Vorbele lui ajunseră la urechea bătrânului, care răspunse:

— Nu sunt mag, nici ghicitor, ci astrolog judiciar[210], iar această ştiință, dacă-i bine stăpânită, te învață aproape să ghiceşti. Credeți-mă, domnilor, măcar de astă dată, şi părăsiți locuința asta şi să mergem într-a mea, aflată într-o

[210] Vezi mai sus, n. 38.

pădure din împrejurimi, şi care vă va da o găzduire, dacă nu la fel de încăpătoare, oricum mai ferită.

Nici nu-şi isprăvi bine spusele, că intră Bartolomé, slujitorul lui Antonio, strigând:

— Domnilor, bucătăriile ard, fiindcă-n stivele nesfârşite de lemne de lângă ele s-a aprins un foc care, după cât se vede, nu poate fi stins nici de toate apele mării.

Pe urmele strigătului său veniră şi cele ale altor slugi, şi trosnetele focului începură să le adeverească.

Adevărul atât de vădit întări cuvintele lui Soldino. Şi luând-o în braţe pe Auristela, fără a mai sta să vadă dacă focul poate fi înăbuşit ori ba, Periandro îi spuse lui Soldino:

— Domnule, călăuzeşte-ne la locuinţa domniei tale, căci primejdia celei de-aici s-a şi vădit.

Antonio le luă şi el de mână pe sora sa Constanza şi pe Feliz Flora, doamna franţuzoaică, urmaţi fiind de Deleasir şi Belarminia, iar fata căită din Talavera se agăţă de cingătoarea lui Bartolomé, şi el de căpăstrul dobitocului, şi cu toţii laolaltă, cu mirii şi cu hangiţa, care cunoştea bine prorocirile lui Soldino, merseră pe urmele , acestuia, deşi el îi călăuzea cu pas zăbavnic. Ceilalţi oameni din han, care nu fuseseră de faţă la vorbele lui Soldino, rămaseră pe loc, încercând să stingă focul; curând însă dezlănţuirea lui îi făcu să priceapă că truda le era zadarnică, iar casa arse toată ziua aceea, şi dacă focul i-ar fi surprins noaptea, numai printr-o minune ar mai fi scăpat cineva ca să-i povestească furia.

Sosiră, în sfârşit, în pădure, unde găsiră o sihăstrie nu prea mare, în fundul căreia zăriră o uşă ce dădea parcă într-o peşteră întunecoasă.

Înainte de a intra în sihăstrie, Soldino le spuse tuturor celor ce-l urmaseră:

— Copacii aceştia cu umbra-le paşnică vă vor sluji drept acoperişuri aurite, şi iarba acestei pajişti nespus de plăcute, drept paturi dacă nu foarte albe, măcar foarte moi. Pe domnii aceştia am să-i duc în peştera mea pentru că li se cuvine, iar nu ca să le dau o locuinţă mai acătării.

Şi-ndată-i chemă pe Periandro, pe Auristela, pe Constanza, pe cele trei doamne franţuzoaice, pe Ruperta, pe Antonio şi pe Croriano şi lăsând pe mulţi alţii afară, se închise cuei în peşteră, încuind în urma-i poarta sihăstriei şi uşa peşterii.

Bartolomé şi fata din Talavera, văzând atunci că nu se număra printre cei aleşi şi chemaţi[211] de Soldino şi că-s făcuţi unul pentru altul, se înţeleseră amândoi, fie de ciudă, de împinşi de firea lor uşuratică, să-şi lase baltă Bartolomé stăpânii, iar fata mustrările de cuget, drept care uşurară dobitocul de două veşminte de pelerini şi fata, călare şi flăcăul pe jos, îi lăsară cu buzele umflate, ea pe milostivele ei doamne, şi el pe cinstiţii lui stăpâni, punându-şi în gând să meargă şi ei la Roma, ca toţi ceilalţi.

S-a mai spus o dată că nu toate acţiunile verosimile, nici cele probabile nu trebuie povestite în istorii, fiindcă de nu li se dă crezare îşi pierd valoarea; istoricului însă nu-i stă bine decât spunând adevărul, indiferent dacă pare sau nu adevărat. Cu această maximă în gând, aşadar, cel ce a scris această istorie spune că Soldino, împreună cu toată acea companie de doamne şi cavaleri, coborî pe scara din peştera întunecoasă şi după mai puţin de optzeci de trepte, se zări cerul strălucitor şi limpede şi se arătară nişte pajişti plăcute şi întinse, care înveseleau văzul şi bucurau sufletele, şi strângându-i roată în jurul său pe cei ce coborâseră cu dânsul, Soldino le spuse:

— Domnilor, aici nu-i vorba de-o vrajă şi peştera prin care am venit până aici nu slujeşte decât drept scurtătură ca să ajungem de acolo de sus în valea aceasta pe care o vedeţi şi cai-e, la o leghe de aici, are o intrare mai lesnicioasă, mai dreaptă şi mai domoală. Eu însumi mi-am durat sihăstria şi cu braţele şi munca mea fără preget am săpat peştera şi-am făcut ca valea aceasta să fie a mea, apele şi roadele ei hrănindu-mă cu îmbelşugare. Aici, fugind de război, am găsit pacea; foamea care, în lumea cea de sus, dacă se poate spune aşa, mă chinuia, şi-a găsit aici saţul; aici, în locul

---

[211] *nu se numără printre cei aleşi şi chemaţi:* „Multi enim sunt vocati, pauci vero electi”, *Matei,* 20, 16.

principilor şi monarhilor ce poruncesc în lume şi pe care îi slujeam, am găsit aceşti arbori muți care, deşi înalți şi pompoşi, sunt umili; aici nu-mi răsună în urechi disprețul împăraților, supărarea miniştrilor lor; aici nu-i picior de doamnă care să mă disprețuiască, nici de slujitor care să mă slujească prost; aici îmi sunt eu singur stăpân, aici îmi caut cu de nevoi, aşa cum voi, şi-aici îmi trimit pe drum drept gândurile şi dorințele către cer; aici mi-am desăvârşit studiul matematicilor, am contemplat mersul stelelor şi mişcarea soarelui şi-a lunii: aici am găsit pricini de buciilie şi pricini de întristare, ce stau şi ele să vină şi-s atât de neîndoielnice, încât seamănă cu adevărul însuşi. Acum, acum, ca şi cum ar fi de față, văd un tânăr brav născut din casa de Austria tăind capul unui pirat viteaz[212]. O, de l-ați vedea şi voi, aşa cum îl văd eu, târând stindarde prin apă, acoperindu-i semilunele de dispreț, jumulindu-i lungile cozi de cal, incendiind corăbii, sfârtecând trupuri şi răpind vieți! Dar, vai mie, acum mă face să mă-ntristez alt tânăr încoronat[213] întins pe nisipul uscat, străpuns de mii de lănci maure, unul nepot şi altul fiu al spăimântătorului fulger al războiului; al niciodată cum se cuvine lăudatului Carol Quintul, pe care eu l-am slujit ani mulți şi l-aş fi slujit până la sfârşitul zilelor mele de nu m-ar fi împiedicat voința lui de-a schimba armata muritoare cu cea divină. Iată-mă aici unde, fără cărți, doar cu experiența pe care-am dobândit-o în anii mei de singurătate, îți spun, o Coriano – şi faptul că ştiu cum te cheamă fără a te fi văzut niciodată mă întăreşte în ochii tăi –, că te vei bucura de-a ta Ruperta ani îndelungați; şi ție, Periandro, îți prezic bună izbândire în peregrinările tale: curând, Auristela nu-ți va mai fi soră, şi nu pentru că i-ar fi sortit să-şi piardă viața în scurt timp; cât despre tine, o, Constanza, vei urca, devenind din

---

212 *...capul unui pirat viteaz:* Cervantes îl are probabil în vedere pe Ali Paşa, şeful flotei turceşti de la Lepanto, al cărui cap se spune că i-ar fi fost prezentat lui Don Juan de Austria („un tânăr brav din casa de Austria"), fiu natural al lui Carol Quintul.

213 *alt tânăr încoronat...:* Se referă la regele Don Sebastian al Portugaliei (1557–1578), omorât de mauri în bătălia de la Alcazasguivir.

contesă, ducesă[214], iar fratele tău Antonio va sălta pe treapta meritată de bravura lui. Doamnele acestea franțuzoaice, deşi nu-şi vor vedea împlinite dorințele pe care le nutresc acum, îşi vor împlini altele, care le vor cinsti şi mulțumi. Faptul că am prezis focul, că v-am ştiut numele fără a vă fi văzut vreodată, morțile pe care am spus că le-am văzut înainte de a veni, toate vă pot îndemna să-mi dați crezare; şi mai vârtos când veți vedea cât e de adevărat că sluga voastră Bartolomé, împreună cu dobitocul de povară şi cu fata castiliană s-au dus şi v-au lăsat pe jos: nu-i urmăriți, fiindcă n-aveți să-i ajungeți din urmă; fata e mai mult de-a pământului decât de-a cerului şi vrea să-şi urmeze pornirea în ciuda şi-n răspărul sfaturilor voastre, sunt spaniol, ceea ce mă sileşte să fiu curtenitor şi să iubesc adevărul: din curtenie vă dăruiesc tot ce-mi dăruiesc şi mie pajiştile acestea, şi din dragoste pentru adevăr, îndemnul de a încerca voi înşivă toate câte vi le-am spus. Dacă vă miră să vedeți un spaniol în țara aceasta străină, gândiți-vă că pe lume sunt plaiuri şi locuri mai binefăcătoare decât altele, şi acesta în care ne aflăm îmi e mai mult decât oricare altul. Gospodăriile, fermele şi satele din împrejurimi sunt locuite de catolici cu frica lui Dumnezeu. Primesc când se cuvine sfintele taine şi caut ceea ce nu-ți pot oferi ogoarele ca să-ți trăieşti viața de om. Aceasta e viața mea şi trag nădejde ca din ea s-ajung la cea pururea dăinuitoare. Şi-acum destul, să mergem sus: avem să dăm hrană trupurilor aşa cum aici, jos, le-am dat sufletelor.

Capitolul XIX din Cartea a treia

[214] *...devenind din contesă, ducesă:* În intenția lui Cervantes era, probabil, s-o mărite în cele din urmă pe Constanza cu ducele de Nemours. Sfârşitul romanului, precipitat de apropierea morții, aduce altă dezlegare, profeția lui Soldino rămânând în acest caz neîndeplinită.

S-a întins o masă sărăcăcioasă, dar mai mult decât curat pregătită, deşi o asemenea curățenie nu era o mare noutate pentru cei patru pelerini, care-şi amintiră cu acest prilej de Insula Barbară şi de Ostrovul Sihăstriilor, unde rămăsese Rutilio, şi unde se înfruptaseră din roadele fie coapte, fie abia pârguite ale copacilor; îşi mai aduseră aminte şi de profeția cea mincinoasă a insularilor, de multele, profeții ale lui Mauricio, ca şi de cele maureşti ale pălămarului şi în cele din urmă, de cele ale spaniolului Soldino.

Li se păru că erau împresurați de preziceri şi vârâți până peste cap în astrologie, căreia, de n-ar fi întărit-o viața de toate zilele, cu greu i-ar fi dat crezare.

Scurtul dejun se isprăvi. Soldino îi însoți până la drum pe toți oaspeții săi, ca să-şi ia rămas bun de la dânşii; când să plece, pelerinii simțiră lipsa fetei castiliene şi-a lui Bartolomé, cel cu dobitocul, fuga lui pricinuindu-le nu puțin necaz celor patru, pentru că rămăseseră fără bani şi hăineturi. Antonio dădu semne de adâncă îngrijorare şi vru s-o ia înainte ca să-l caute, fiindcă-şi închipuia că fata-l luase pe el sau el o luase pe fată sau, mai bine zis, că se luaseră unul pe altul, dar Soldino îi spuse să nu se necăjească şi nici să nu pornească în căutarea lor, deoarece a doua zi slujitorul avea să se întoarcă, ruşinat de furt, şi avea să le înapoieze tot ce le luase, îl crezură şi astfel, Antonio nu-şi mai bătu capul să-l caute, cu atât mai mult cu cât Feliz Flora se oferi să-l împrumute cu cât ar avea nevoie pentru îndestularea lui şi-a tovarăşilor săi de drum de acolo şi până la Roma, poftire mărinimoasă, față de care Antonio se arătă cât mai recunoscător cu putință, ba chiar se îndemnă să-i dea un zălog care să-ncapă într-un pumn ca mărime, dar ca preț să treacă de cincizeci de mii de ducați, cu gândul de a-i da una din cele două perle ale Auristelei pe care, împreună cu crucea de diamante, le păzea, purtându-le pururi asupră-i. Feliz Flora nu îndrăzni să creadă că zălogul are un asemenea preț, dar îndrăzni să le facă încă o dată aceeaşi poftire.

Într-acestea, văzură venind pe drum şi trecându-le pe dinainte vreo opt inşi călare, şi între ei, şezând pe o şa bogată cu spătar, purtată de un catâr, şi o femeie îmbrăcată de drum, toată în verde, chiar şi pălăria, ce biciuia văzduhul cu pene bogate şi felurite, şi cu o mască[215] tot verde ce-i acoperea faţa. Trecură pe dinaintea lor şi plecând doar capetele, fără a scoate o vorbă, îi salutară şi plecară mai departe; cei de pe drum nu spuseră nici ei nimic şi-i salutară la fel. Unul din ceata aceea rămăsese în urmă şi apropiindu-se de ei, le ceru cuviincios un pic de apă; îi dădură şi-l întrebară cine-s oamenii care trecuseră pe drum şi cine este doamna în verde.

La care drumeţul răspunse:

— Cel ce merge în frunte e domnul Alessandro Castruccio[216], gentilom capuan şi unul din cei mai mari bogătaşi nu numai din Capua, ci din tot regatul Neapolelui: femeia e nepoata lui de frate, domniţa Isabella Castruccio, care s-a născut în Spania, uncie l-a îngropat pe tatăl ei, din pricina morţii căruia unchiul ei o duce la Capua s-o mărite, şi ea, croc! eu, nu-i prea mulţumită.

— Pesemne – răspunse scutierul îndoliat al Rupertei – nu pentru că are să se mărite, ci pentru că-i drumul lung, căci eu unul sunt încredinţat că nu e femeie care să nu dorească a se întregi cu jumătatea ce-i lipseşte, şi anume cu un soţ.

— Nu pricep filosofiile astea – răspunse drumeţul –, ştiu doar că e tristă, şi doar ea ştie de ce. Acuma rămâneţi cu Dumnezeu, că stăpânii mei mi-au luat-o mult înainte.

Şi dând pinteni grăbit, dispăru din faţa lor, iar ei, luându-şi rămas bun de la Soldino, îl îmbrăţişară şi-l părăsiră.

Am uitat să spunem că Soldino le sfătuise pe doamnele franţuzoaice să meargă drept la Roma, fără a se mai abate

---

[215] o *mască...:* În original, *antifaz,* e vorba de o mască de voiaj, articol vestimentar obişnuit pe atunci, menită să protejeze faţa de praf şi de soare.

[216] *Alessandro Castruccio:* În original, *Alejandro Castrucho.* La numele personajelor de origine italiană, adoptăm grafia acestei limbi, semnalând la prima apariţie a fiecărui nume, şi forma din text. Astfel, Isabel Castrucho va deveni *Isabella Castruccio.*

din drum ca să ajungă la Paris, fiind spre binele lor. Sfatul lui a fost pentru ele ca un adevărat oracol şi astfel, cu încuviinţarea pelerinilor, hotărâră să iasă din Franţa prin Dauphiné şi străbătând Piemontul şi statul Milanului, să ajungă la Florenţa şi-apoi la Roma.

Făcându-şi, dar, planul de drum, cu gândul de a mai lungi niţel zilele de drum bătute până atunci, a doua zi, la revărsatul zorilor, îl văzură venind spre ei pe presupusul hoţ, pe Bartolomé catârgiul, în urma dobitocului său şi îmbrăcat în straie de pelerin.

Strigară cu toţii când îl recunoscură şi mai toţi îl întrebară ce era cu fuga lui, cu veşmintele acelea şi cu întoarcerea la ei.

La care el, căzând în genunchi în faţa Constanzei, aproape plângând, le răspunse tuturor:

— Fuga nu ştiu cum s-a întâmplat; hainele vedeţi că sunt de pelerin; de întors mă-ntorc ca să-napoiez ceea ce, fără doar şi poate, v-a făcut să mă socotiţi hoţ; iată, doamnă Constanza, am adus calabalâcul cu tot ce era-n el, afară de două veşminte de pelerini, dintre care unul e pe mine, iar celălalt a rămas să prefacă-n hagialâc pezevenchilâcul poamei din Talavera, că eu unul o dau dracului de dragoste şi pe nemernicul de mi-a băgat-o-n cap; şi-i tot ce poate fi mai rău şi-s hotărât să mă bag oştean sub steagul ei, fiindcă nu mă simt în putere să ţin piept puterii sub care-i ţine plăcerea pe cei puţin ştiutori. Dă-mi binecuvântarea domniei tale şi îngăduie-mi să mă-ntorc, că m-aşteaptă Luisa, şi bagă de seamă, rogu-te, că mă-ntorc fără para chioară, punându-mi nădejdea mai mult în nurii fetei decât în iuţeala mâinilor mele, care n-au fost hoaţe şi nici nu vor fi, chiar de-aş trăi o mie de veacuri, de mi-o lăsa Dumnezeu mintea-ntreagă.

Multe vorbe-i spuse Periandro ca să-l abată de la gândul lui cel rău, multe-i spuse Auristela şi încă mai multe Constanza şi Antonio, dar totul n-a fost, cum se zice, decât vorbă-n vânt şi predică-n pustiu. Bartolomé îşi şterse lacrimile, lăsă dobitocul, le întoarse spatele şi-şi luă

picioarele la spinare, lăsându-i pe toți uimiți de iubirea şi de nerozia lui.

Antonio, văzându-l că-şi ia tălpăşița, puse o săgeată-n arcul cu care niciodată nu trăsese-n gol, cu gândul de a-l străpunge cu ea şi de a-i smulge din piept iubirea şi nebunia, dar Feliz Flora, care rareori se depărta de el îi popri arcul, zicându-i:

— Lasă-l, Antonio, că e destul de bătut de soartă dacă se duce să intre rob şi să se vâre-n jug la o femeie smintită.

— Bine zici, doamnă – răspunse Antonio –, şi de vreme ce tu îi dăruieşti viața, cine ar mai fi în stare să i-o răpească?

În sfârşit, merseră multe zile fără a li se întâmpla nimic vrednic să fie povestit.

Intrară în Milano, fură uimiți de măreția oraşului, de nesfârşita-i bogăție, de aururile lui, căci acolo nu-i doar aur, ci aururi, de fierăriile lui războinice, de parcă însuşi Vulcan şi le mutase acolo pe-ale lui, de îmbelşugarea nemărginită a roadelor, de mândrețea lăcaşurilor de închinăciune şi în sfârşit, de agerimea minții locuitorilor lui.

Pe-o gazdă de-a lor o auziră zicând că lucrul cel mai vrednic de văzut în oraşul acela era Academia Întronaților[217], împodobită de preaeminenți academicieni, ale căror inteligențe subțiri dădeau de lucru faimei la toate ceasurile şi-n toate colțurile lumii. Mai spuse că se ținea o întrunire academică chiar în ziua aceea şi că avea să se discute într-însa dacă poate fi dragoste fără gelozie.

— Sigur că poate – zise Periandro –, şi ca să dovedeşti adevărul acesta nu-i nevoie să pierzi multă vreme.

— Eu – sări Auristela – nu ştiu ce e dragostea, dar ştiu ce înseamnă a îndrăgi.

La care Belarminia zise:

— Nu înțeleg ce vrei să spui şi nici deosebirea dintre dragoste şi îndrăgire.

---

[217] *Academia, Întronaților:* În original, *Academia de los Entronados,* după it. *Accademia degli Intronati* (1525–1754), care a funcționat însă la Siena, fiind cea mai renumită dintre primele academii organizate.

— Iat-o – i-o întoarse Auristela –: poți îndrăgi prea bine fără o pricină aprigă, ce-ți mână voința, aşa cum poți îndrăgi o slugă credincioasă ori o statuie sau un tablou ce-ți încântă ochii sau îți place mult; toate acestea nu stârnesc gelozie şi nici n-o pot stârni; dar ceea ce se numeşte dragoste, şi anume o patimă înfocată a sufletului, după cum se zice, chiar dacă nu stârneşte gelozia, poate stârni temeri în stare să ucidă, temeri de care, după părerea mea, dragostea nu poate fi cu nici un chip scutită.

— Adevărat ai grăit, doamnă – răspunse Periandro –, pentru că nu-i îndrăgostit stăpân pe ființa iubită, care să nu se teamă că o va pierde, nu-i fericire atât de statornică, încât uneori să nu sufere răsturnări, nu e ic atât de tare, încât să poată opri roata norocului, şi dacă nu s-ar împotrivi dorința ce ne împinge să ne isprăvim mai iute drumul, poate m-aş duce să dovedesc astăzi în Academie că poate fi dragoste fără gelozie, dar nu şi fără temeri.

Convorbirea aceasta se isprăvi.

Rămaseră patru zile la Milano, timp în care abia începură a-i vedea mărețiile, căci pentru a le isprăvi de văzut nu le-ar fi ajuns patru ani. Plecară de-acolo şi ajunseră la Lucca, cetate mică, dar frumoasă şi liberă[218], care, sub aripile imperiului şi-ale Spaniei, se înalță şi se uită slobodă la cetățile principilor ce-o râvnesc; acolo, mai mult ca-n oricare altă parte, spaniolii sunt bine văzuți şi bine primiți, pricina fiind că într-însa ei nu poruncesc, ci roagă, şi cum nici nu poposesc mai mult de-o zi, n-au prilej să-şi arate firea socotită de ceilalți trufaşă.

Aici călătorilor noştri li se întâmplă una din cele mai ciudate aventuri povestite de-a lungul cărții acesteia.

---

[218] *Lucca, cetate... frumoasă şi liberă...:* Împăratul Carol al IV-lea al Germaniei acordase libertate oraşului Lucca.

Capitolul XX din Cartea a treia

Hanurile din Lucea pot găzdui fiecare câte o companie de soldați, aşa încât într-unul din ele fu încartiruită şi căprăria noastră, pe care străjile de la poarta cetății o călăuziră şi-o încredințară hangiului pe răspunderea lui, fiindcă a doua zi dimineața sau ori când ar fi plecat, avea să dea seama de ei. Când intrară, doamna Ruperta văzu ieşind un doctor – după cum îl arătau veşmintele – care-i spunea hangiței – căci nici ea nu părea a fi altceva:

— Nu izbutesc a mă lămuri, doamnă, dacă fata asta e nebună sau demonizată şi ca să nu greşesc, zic că e demonizată şi nebună: cu toate astea trag nădejde să se însănătoşească dacă unchiul ei nu se grăbeşte să plece.

— Iisuse Hristoase, vai! – zise Ruperta –. Şi tocmai la o casă cu demonizați şi nebuni ne-am găsit să tragem? Zău, zău, dac-ar fi după mine, n-ar trebui să intrăm.

La care hangița spuse:

— Fără grijă poți trage aici, senioria ta – că aşa se zice la domnia ta în Italia –, fiindcă alții ar veni şi de la o sută de leghe ca să vadă ce se petrece-n hanul acesta.

Traseră cu toții acolo, iar Auristela şi Constanza, care auziseră vorbele hangiței, o întrebară ce are hanul ei de-i atât de vrednic de văzut.

— Veniți cu mine – răspunse hangița – şi după ce-o să vedeți ce e de văzut, o să spuneți ce spun şi eu.

Le călăuzi, ele o urmară şi văzură, culcată într-un pat aurit, o preafrumoasă fată, în vârstă, după cum părea, de şaisprezece-şaptesprezece ani; brațele îi erau răstignite şi legate de căpătâiul patului, ca pentru a o împiedica să şi le mişte; două femei, ce-i slujeau, pare-se, drept infirmiere, căutau s-o apuce de picioare, ca să i le lege şi pe ele, drept care bolnava zise:

— Ajunge că-mi legați brațele, căci toate celelalte îmi sunt legate de funiile cinstei mele.

Şi întorcându-se către pelerine, grăi cu glas tare:

— Chipuri cereşti! Îngeri întruchipaţi! Fără îndoială, cred că aţi venit să mă-nsănătoşiţi, fiindcă de la o înfăţişare atât de frumoasă şi de la o vizită atât de creştinească nu poţi aştepta altceva. În numele datoriei faţă, de rangul vostru, fără-ndoială mare, porunciţi, rogu-vă, să fiu dezlegată, căci după ce-am să-mi muşc de patru-cinci ori din braţ, am să mă satur, şi n-o să-mi mai fac rău, fiindcă nici eu nu-s atât de nebună pe cât par, nici răul care mă chinuieşte nu-i atât de crud, încât să mă lase să mă mai muşc.

— Sărmana de tine, nepoată – zise un bătrân care tocmai intrase în încăpere –, în ce hal te-a adus răul ăsta de care spui că n-o să te lase să muşti din tine! Încrede-te în Dumnezeu, Isabella, şi caută să mănânci nu din carnea ta cea frumoasă, ci din ceea ce-i gata să-ţi dea unchiul acesta al tău, căruia-i eşti atât de dragă. Am să-ţi aduc tot ce creşte-n văzduh, tot ce trăieşte-n apă, tot ce-i hrănit de pământ, căci marea ta avere şi marea mea râvnă ţi le pot da pe toate.

Fata cea suferindă răspunse:

— Lăsaţi-mă singură cu îngerii aceştia; poate că diavolul, duşmanul meu, are să-şi ia tălpăşiţa ca să nu stea cu ei.

Şi făcând semn cu capul ca să rămână cu ca Auristela, Constanza, Ruperta şi Feliz Flora, ceru ca toţi ceilalţi să iasă, făcându-se întocmai, cu voia şi chiar cu rugăminţile unchiului ei, bătrân şi îndurerat, de la care aflară că dânsa era acea nobilă doamnă în verde pe care-o văzuseră trecând pe drum când ieşiseră din peştera înţeleptului spaniol şi despre care slujitorul rămas în urmă le spusese că o cheamă Isabella Castruccio şi că se ducea să *se* mărite în regatul Neapolelui.

De îndată ce se văzu singură, bolnava privi în toate părţile, le rugă să caute dacă nu mai e cineva în încăpere peste numărul celor pe care ea însăşi îi poftise să rămână. Ruperta se uită, scotoci peste tot şi-o încredinţa că nu mai este nimeni în afara lor. Liniştindu-se, Isabella se ridică în capul oaselor, cum putu, în pat şi dând semne că vrea să vorbească neapărat, glasul i se frânse într-un oftat atât de

puternic, încât păru că-i smulge şi sufletul, şi după ce-l isprăvi, se întinse iarăşi în pat şi căzu într-un leşin adânc, atât de asemănător cu moartea, încât cei de față se văzură siliți să strige şi să ceară un pic de apă ca să stropească fața Isabellei care, încă nițel, şi s-ar fi dus pe lumea cealaltă.

Nefericitul de unchi intră cu o cruce într-o mână şi cu un sfeştoc udat cu aghiazmă în cealaltă. Împreună cu el intrară şi doi preoți care, crezând-o chinuită de diavol, rareori se depărtau de ea. Intră şi hangița cu apa. După ce-o stropiră pe față, Isabella îşi veni în fire, zicând:

— Grijile acestea sunt acum de prisos; am să mă pun curând pe picioare, dar nu când veți vrea voi, ci doar când am să cred eu de cuviință, şi anume când va veni, la Lucea, Andrea Marullo, fiul lui Giovanni Battista Marullo[219], cavaler de aici, din oraş, care Andrea învață la Salamanca, neştiind ce se întâmplă aici.

Toate vorbe le ei sfârşiră prin a le întări ascultătorilor convingerea că Isabella e demonizată, pentru că altminteri n-ar fi putut pricepe în ruptul capului cum ajunsese ea să ştie cine sunt Giovanni Battista Marullo şi fiu] Iui, Andrea: se şi găsi apoi cineva care se duse numaidecât la pomenitul Giovanni Battista Marullo ca să-i dea de ştire ce spusese frumoasa demonizată despre el şi despre fiul lui.

Isabella rugă iarăşi să fie lăsată singură cu cei aleşi de ea mai-nainte; preoții îi citiră Evangheliile şi îndeplinindu-i dorința, rămaseră în aşteptarea semnului pe care ea spusese c-are să-l dea când o va slobozi diavolul, ceea ce-i făcu pe toți s-o socotească neîndoielnic demonizată.

Feliz Flora cercetă iarăşi cu de-amănuntul odaia şi închizând uşa, îi spuse bolnavei:

— Suntem singuri: cată, doamnă, care ți-e voia.

— Voia mea – răspunse Isabella – e să-mi scoateți legăturile astea care, deşi moi, mă chinuiesc, fiindcă nu mă lasă să mă mişc în voie.

---

[219] În original: *Andrea* (deci şi Cervantes foloseşte forma italiană în loc de *Andres,* ceea ce ne-a determinat să unificăm) *Marulo* şi *Juan Bautista Marulo.*

Îi făcură pe plac cu multă sârguință şi Isabella, ridicându-se în capul oaselor, o apucă pe Auristela cu o mină şi pe Ruperta cu cealaltă, iar pe Constanza şi pe Feliz Flora le pofti să şadă lângă ea, tot în pat, şi astfel, după ce se strânseseră într-o frumoasă grămadă, spuse încet şi cu lacrimi în ochi:

— Eu, doamnelor, sunt nefericita Isabella Castruccio, părinții mei mi-au dat noblețe, soarta avere, iar cerurile oarecare frumusețe; părinții mei s-au născut la Capua, dar pe mine m-au zămislit în Spania, unde m-am şi născut şi-am crescut în casa unchiului de aici, la curtea împăratului. Doamne, Dumnezeule! De ce-mi încep oare atât de departe şuvoiul nenorocirilor! Stând, aşadar, în casa acestui unchi al meu, deoarece mă şi pomenisem orfană de părinți, ce mă lăsaseră în paza lui, ca tutore, a venit la curte un tânăr pe care l-am zărit într-o biserică şi l-am privit atât de stăruitor... (Şi nu cumva, doamnelor, să vă pară neruşinare, că nici nu poate părea, dacă țineți seama că sunt femeie.) Zic, dar, că l-am privit în biserică în aşa fel, încât nici acasă n-a fost cu putință să nu-l privesc, înfățişarea-i îmi rămăsese atât de întipărită în suflet, că nu mi-o mai puteam goni din amintire. În sfârşit, nu mi-au lipsit mijloacele ca să aflu cine era, şi rangul, şi ce făcea la curte sau unde se ducea, şi am aflat astfel că se numea Andrea Marullo, fiu al lui Giovanni Battista Marullo, cavaler din Lucca, şi că se ducea să studieze la Salamanca. În şase zile cât a rămas la Madrid, am izbutit să-i scriu cine sunt şi ce mare avere am şi că de frumusețea mea se putea încredința văzându-mă la biserică; i-am mai scris de asemenea că aveam temeiuri să cred că acest unchi al meu avea de gând, pentru ca averea să rămână în familie, să mă mărite cu un văr, adevărul fiind că acesta nu-mi era nici pe plac, nici potrivit; i-am spus că, prin mine, prilejul îi oferea pletele sale[220], aşa că să i le înşface, pentru ca nu cumva să se căiască mai târziu că n-a făcut-o; şi că uşurătatea mea să nu-i dea apă la moară ca să nu mă prețuiască.

---

[220] *prilejul... îi oferea pletele sale:* Vezi mai sus, n. 96.

După ce m-a văzut de nu ştiu câte ori în biserică, mi-a răspuns că şi numai de dragul făpturii mele, fără podoabele nobleții şi-ale bogăției, m-ar face stăpâna lumii, de-ar putea, şi că mă imploră să rămân statornică o vreme în gândul meu de iubire, măcar până când ajunge să-l lase-n Salamanca pe un prieten de-al lui, cu care plecase la învățătură de aici, din Lucca. I-am răspuns că aşa voi face, fiindcă dragostea mea nu este nici pisăloagă, nici sâcâitoare, nici iute aprinsă pentru ca la fel de iute să se stingă. M-a părăsit atunci mânat de onoare, deoarece nu voia să-şi calce cuvântul dat prietenului său, şi cu lacrimi, ca de îndrăgostit, de l-am văzut eu însămi vărsându-le când a trecut pe strada mea în ziua în care a plecat fără să mă părăsească, iar eu m-am dus cu el fără să plec.

A doua zi... (Cine-ar putea-o crede! Ce de târcoale ştiu să dea nenorocirile ca să-i înhațe mai iute pe nefericiți!) A doua zi, cum ziceam, unchiul meu a pus la cale întoarcerea noastră în Italia, la care nu m-am putut împotrivi nicicum şi nu m-a ajutat mai mult nici faptul că m-am prefăcut bolnavă, deoarece pulsul şi rumeneala din obraji mă arătau sănătoasă, şi unchiul meu n-a vrut să creadă că din pricina bolii caut în fel şi chip să nu plec, ci din pricină că mă nemulțumea căsătoria. În vremea asta am găsit o clipă de răgaz spre a-i scrie şi lui Andrea despre ceea ce mi se întâmplase, vestindu-l că sunt nevoită să plec, dar că am să fac tot ce-i cu putință ca să trec pe aici, prin Lucca, unde aveam de gând să fac pe demonizata şi să-i dau astfel şi lui prilej de a pleca din Salamanca şi-a veni aici, pentru ca, în pofida unchiului şi chiar a lumii întregi, să-mi devină soț; aşa încât în zorul lui stă acum norocul meu ba chiar şi-al lui, dacă vrea să se arate recunoscător. De i-or fi ajuns scrisorile, şi nu se poate să nu-i fi ajuns, deoarece l-am plătit bine pe purtător, în cel mult trei zile are să fie aici. Eu, în ce mă priveşte, am făcut tot ce mi-a stat în putere; port în mine o legiune de demoni, căci asta e când ai o uncie de iubire în suflet căreia nădejdea îi tot face ochi dulci de departe.

Iată-mi, doamnele mele, povestea. Iată-mi nebunia. Iată-mi boala. Gândurile mele de iubire, ele sunt demonii ce mă

chinuiesc. Îndur foamea fiindcă nădăjduiesc sațul. Şi cu toate acestea, neîncrederea nu-mi dă pace, fiindcă, aşa cum se zice în Castilia: „nefericiților li se răceşte orice bucătură de la mână până la gură”[221]. Străduiți-vă, doamnelor, să-mi faceți minciuna crezută şi întăriți-mi vorbele, înțelegeți-vă cu unchiul meu să nu mă ia la drum timp de câteva zile dacă nu mă pun pe picioare; poate va-ngădui cerul să vină şi ziua mulțumirii mele odată cu sosirea lui Andrea.

N-are rost să ne-ntrebăm dacă ascultătoarele istoriei Isabelei s-au minunat ori nu, deoarece istoria însăşi poartă-n sine minunarea şi-o însămânțează în sufletele acelora ce-o aud.

Ruperta, Auristela, Constanza şi Feliz Flora se oferiră să pună umărul la săvârşirea planurilor ei şi să nu plece până ce nu le vor vedea împlinirea, care, cu drept cuvânt, nu mai putea întârzia mult.

Capitolul XXI din Cartea a treia

Frumoasa Isabella Castruccio dădu zor să-şi adeverească demonul şi dădeau zor şi cele patru prietene, acum, ale ei, să-i întărească boala, susținând cu toate temeiurile de care erau în stare că, într-adevăr, demonul vorbea în trupul ei. Ca să se vadă ce e dragostea, dacă pe îndrăgostiți îi face să pară demonizați.

Aşa stăteau lucrurile, când, pe la vremea înserării, doctorul se întoarse ca să-şi facă cea de-a doua vizită, şi se întâmplă să-l aducă cu el şi pe Giovanni Battista Marullo,

[221] În original: „A los desdichados se les suelen helar las migas entre la boca y la mano”.

tatăl lui Andrea cel îndrăgostit, şi intrând în iatacul bolnavei, zise:

— Vezi şi domnia ta, domnule Giovanni Battista Marullo, jalea acestei fecioare, şi judecă dacă-i drept ca-n trupul ei de înger să hălăduiască, lăfăindu-se, diavolul; ne mângâie însă nădejdea că va pleca degrabă de-aici, după cum ne-a spus chiar ea, semnul plecării lui fiind sosirea domnului Andrea, fiul domniei tale, pe care-l aşteaptă dintr-o clipă-ntr-alta.

— Aşa mi s-a spus – răspunse domnul Giovanni Battista – şi tare-aş fi bucuros ca necazurile mele să fie aducătoare de veşti atât de bune.

— Mulțumită lui Dumnezeu şi străduniei mele – zise Isabella –, că de n-aş fi fost eu, el ar sta şi-acuma liniştit la Salamanca, îndeletnicindu-se Dumnezeu ştie cu ce. Să mă creadă domnul Giovanni Battista, aici de față, că are un fiu mai mult chipeş decât sfânt şi mai puțin student decât amorez; blestemate fie gătelile şi podoabele tinerilor, care aduc atâta pagubă statului, şi blestemați fie şi pintenii fără rotiță sau cei bonți, şi catârii de închiriat care nu pot ține pasul cu cei de poştă.

Mai înşiră şi alte vorbe echivoce, adică, e bine de ştiut, cu două înțelesuri, căci, într-un fel le înțelegeau sfetnicele ei de taină şi-n alt fel ceilalți inşi de față. Ele le tâlcuiau adevărat, iar ceilalți ca pe nişte aiureli fără noimă.

— Unde l-ai văzut domnia ta, doamnă –, zise Marullo –, pe fiul meu Andrea? La Madrid sau la Salamanca?

— Nu, la Illescas – zise Isabella –, culegând vişine în ziua de Sânt-Ioan, la revărsatul zorilor, dar, dacă e să spun adevărul, căci e o adevărată minune să-l spun, mereu îl văd şi mereu îl port în suflet.

— Tot e bine – i-o întoarse Marullo – că fiu-meu culege vişine şi nu se despăduchează, cum obişnuiesc mai degrabă studenții.

— Studenții care sunt cavaleri – răspunse Isabella – rareori se despăduchează, doar când li se năzare, dar foarte adesea se scarpină, căci jivinuțele astea atât de răspândite şi de obişnuite pe lume sunt atât de neobrăzate, că se strecoară-n nădragii oamenilor de seamă ca pe sub macaturile spitalelor.

— Toate le ştii, vicleanule – zise doctorul –, se vede treaba că eşti bătrân.

Şi zise acestea îndreptându-şi vorbele către diavolul pe care, după cum credea el, îl avea în trup Isabella.

Chiar atunci, de parcă Satana însuşi ar îi pus toate la cale, intră unchiul Isabellei dând semne de mare bucurie şi zicând:

— Veste bună, nepoată dragă, veste bună, fată scumpă, a şi sosit domnul Andrea Marullo, fiul domnul ui Giovanni Battista, care-i aici de față! Plai, dulcea mea nădejde, ține-te de făgăduiala pe care ne-ai făcut-o că o să scapi la vederea lui! Hai, demon blestemat, *vade retro, exi foras,* şi nu gândi să te mai întorci în odaia asta, că ai să vezi cum o s-o mai măturăm şi-o s-o mai dereticăm!

— Să vie, să vie – făcu Isabella –, presupusul Ganimede, Adonisul măsluit, şi să mă ia de soție, slobod, sănătos şi fără gând ascuns, că eu una am stat aici şi i-am aşteptat mai statornică decât o stâncă-n calea valurilor mării care-o izbesc, dar n-o clintesc.

Intră, îmbrăcat de drum, Andrea Marullo, căruia încă de-acasă de la tatăl său i se spusese despre boala străinei Isabella şi că era aşteptat de dânsa ca să dea semn de ieşire diavolului.

Tânărul, deştept cum era şi prevenit de scrisorile pe care Isabella i le trimisese la Salamanca cu privire la tot ce trebuia să facă dacă ajungea s-o găsească la Lucca, nici nu-şi mai scoase pintenii şi dădu fuga la hanul Isabellei şi intră în odaia: ei ca prostit şi nebun, zicând:

— Afară, afară, afară! piei, piei, piei! că intră viteazul Andrea, căpetenie peste tot iadul, dacă nu-i de-ajuns peste o căprărie!

La zarva, şi strigătele acestea rămaseră uluiți până şi cei ce ştiau cum stau cu adevărat lucrurile, într-atâta încât doctorul şi chiar tatăl lui ziseră:

— Asta-i la fel de drac ca dracul din Isabella!

— Şi unchiul ei zise:

— Îl aşteptam pe tânărul ăsta cu credința că vine spre binele nostru, când colo vine spre răul nostru.

— Linişteşte-te, fiule, linişteşte-te – îi spuse taică-său –, parcă eşti nebun.

— Nu-i firesc să fie – zise Isabella –, dacă mă vede pe mine? Oare nu-s eu centrul în care i se odihnesc gândurile? Nu-s eu ținta spre care trag dorințele lui?

— Da, într-adevăr – zise Andrea –; da, domnia ta eşti stăpâna voii, odihna trudei şi viața morții mele. Dă-mi mâna ca să-mi fii soție, stăpâna mea, şi scoate-mă din robia în care mă aflu şi du-mă în libertatea de sub jugul tău dă-mi mâna, zic încă o dată, comoara mea, şi înalță-mă din umilința unui Andrea Marullo la înălțimea soțului Isabellei Castruccio. Afară de-aici cu toți diavolii care rar vrea să împiedice un nod atât de desfătător, şi nu cumva să despartă oamenii ceea ce uneşte Dumnezeu.

— Bine zici, domnule Andrea – răspunse Isabella –, şi fără să ne stea în cale uneltiri, urzeli şi înşelăciuni, dă-mi mâna ta, soț al meu şi ia-o pe-a mea.

Andrea întinse mâna şi-n aceeaşi clipă Auristela înălță glasul şi zise:

— Să i-o dea fără grijă, căci sunt făcuți unul pentru altul.

Uluit şi neştiind pe ce lume se află, întinse mâna şi unchiul Isabellei şi apucându-i-o pe-a lui Andrea, zise:

— Ce-i asta, domnilor? E oare aici în târg o datină să se căsătorească un drac cu altul?

— Nici vorbă – zise doctorul –, trebuie să fie la mijloc un vicleşug de alungat diavolul, pentru că-n asemenea cazuri nu-i cu putință ca mintea omenească să ştie totul dinainte.

— Totuşi – zise unchiul Isabellei –, vreau să aflu din gura amândurora în ce fel să facem căsătoria asta: adevărat sau în glumă.

— Adevărat – răspunse Isabella –, fiindcă nici Andrea Marullo nu-i nebun, nici eu nu sunt demonizată. Eu îl vreau şi mi-l aleg drept soț, dacă şi el mă vrea şi mă alege drept soție.

— Nici nebun, nici demonizat, ci cu judecata întreagă, aşa cum s-a îndurat Dumnezeu să mi-o dea.

Şi zicând acestea, o luă de mână pe Isabella, şi ea i-o dădu bucuros, şi cu doi „da” rămaseră căsătoriți fără doar şi poate.

— Ce-nseamnă asta? – zise Castruccio – Iarăşi? Ajută-mă, Doamne! Cum e oare cu putință ca pletele cărunte ale unui biet bătrân să fie atât de dezonorate?

— Nimic din ce ține de mine – zise tatăl lui Andrea – nu le poate dezonora. Sunt nobil şi dacă nu-s prea bogat, nu-s nici atât de sărac încât să am nevoie de alții. N-am nici un amestec în tărăşenia asta, copiii s-au luat fără ştirea mea, căci în inimile îndrăgostite înțelepciunea o ia înaintea anilor, şi dacă de cele mai multe ori tinerii o iau razna, de multe ori o nimeresc, şi când nimeresc, chiar dacă din întâmplare, ies cu mult mai câştigați decât dac-ar fi chibzuit îndelung. Să vedem însă dacă cele întâmplate aici pot merge mai departe, fiindcă dacă se pot desface, averea Isabellei n-are să tragă-n cumpănă ca să lupt pentru pricopsirea fiului meu.

Doi preoți ce se aflau de față spuseră că era o căsătorie valabilă, şi chiar dacă o făcuseră părând la început de-a dreptul nebuni, o întăriseră ca oameni cu adevărat cuminți.

— Şi-o întărim încă o dată – zise Andrea –.

Şi la fel spuse Isabella.

Auzind acestea, unchiului ei îi îngheță sângele în vine, îi căzu bărbia-n piept şi oftând din băierile inimii, dădu ochii peste cap şi semne că-l lovise o-sfârşeală de moarte.

Slugile lui îl duseră în pat, Isabella se sculă din al ei, Andrea o duse acasă la tatăl lui ca pe soția sa şi după două zile, pe uşa unei biserici intrară un prunc, frate de-al lui Andrea Marullo, ca să se boteze, Isabella şi Andrea ca să se cunune, şi leşul unchiului ei ca să se îngroape, toate ca să vedem cât de ciudate sunt întâmplările vieții acesteia: în aceeaşi clipă unii se botează, alții se căsătoresc şi alții se îngroapă. Isabella se îmbrăcă totuşi în doliu, fiindcă aşa-numita moarte împreunează crivaturile de nuntă cu criptele şi straiele de sărbătoare cu cele cernite.

Patru zile mai zăboviră la Lucca pelerinii noştri şi ceata drumeților, ospătați fiind de cei doi miri şi de nobilul Giovanni Battista Marullo.

Şi aici a pus capăt autorul nostru celei de-a treia cărți a istoriei de față.

Cartea a patra

a Muncilor lui Persiles şi ale Sigismundei.
Istorie septentrională

Capitolul I din Cartea a patra

Se dezbătu în sânul cetei noastre peregrine nu o dată, ci de multe ori, dacă măritişul Isabellei Castruccio, durat cu atâtea urzeli, era valabil, la care Periandro în multe rânduri spuse că da, cu atât mai mult cu cât lămurirea acelui caz nu-i privea pe ei. Ceea ce-l mulţumea însă pe el era alăturarea botezului, a căsătoriei şi-a îngropăciunii, ca şi neştiinţa doctorului, care nu ghicise nici lucrătura Isabellei, nici primejdia ce-l pândea pe unchiul ei. Uneori vorbeau despre asta, iar alteori îşi depănau primejdiile prin care ei înşişi trecuseră.

Croriano şi Ruperta, soţia lui, iscodeau cu cea mai mare luare-aminte, căutând să afle cine-or fi Periandro şi Auristela, Antonio şi Constanza, nu şi cele trei doamne franţuzoaice pe care, din clipa în care le văzuseră, le şi cunoscuseră. Astfel, în zile de drum mai mult decât mijlocii, ajunseră la Acquapendente, aşezare din apropierea Romei şi la intrarea târgului, Periandro şi Auristela o luară un pic înaintea celorlalţi şi nemaitemându-se că ar putea fi ascultaţi, şi auziţi, Periandro îi vorbi Auristelei după cum urmează:

— Ştii bine, o, doamnă, că pricinile care ne-au împins să plecăm din patria noastră şi să ne părăsim huzurul au fost pe cât de drepte pe-atât de trebuincioase. Văzduhul Romei ne şi atinge obrazul; nădejdile ce ne hrănesc ne şi clocotesc în suflete; gata, gata, îmi şi închipui că mă văd în dulcea stăpânire nădăjduită. Vezi, doamnă, ar fi bine să dai ocol gândurilor tale şi scrutându-ţi voia, să vezi de-ai rămas ori de vei rămâne în statornicia dintâi după ce-ţi vei fi împlinit legământul, lucru de care nu mă îndoiesc, fiindcă sângele tău regesc nu s-a zămislit printre făgăduieli mincinoase, nici printre urzeli cu două feţe. Despre mine îţi pot spune, O,

frumoasă Sigismunda, că acest Periandro pe care-l vezi aici este acelaşi Persiles pe care l-ai văzut în casa regelui, tatăl meu. Acel Persiles, zic, care ți-a dat cuvântul să-ți fie soț în castelul tatălui său şi care-şi va ține cuvântul şi-n deşerturile Libiei, dacă soarta cea vrăjmaşă ar fi să ne poarte pân-acolo.

Cu multă luare-aminte îl privea Auristela, mirată că Periandro se poate îndoi de credința ei, şi astfel îi spuse:

— O singură voință, o Persiles, am avut în viața mea, şi pe ea ți-am încredințat-o acum vreo doi ani, nu silită, ci de bună voie, iar această voință e la fel de întreagă şi de statornică acum ca şi-n cea dinții zi când te-am făcut stăpân pe dânsa, şi de-i cu putință să sporească, a şi sporit şi a crescut în viitoarea multelor munci prin care-am trecut. Pentru faptul că tu ai rămas statornic în a ta voi fi atât de recunoscătoare, încât, după ce-mi voi fi împlinit legământul, voi face ca nădejdile tale să se preschimbe în bun stăpânit. Spune-mi însă, ce vom face oare după ce aceeaşi legătură ne va uni şi-acelaşi jug ne va apăsa grumajii? Departe suntem de meleagurile noastre, de nimeni cunoscuți în aceste țări străine, fără nici un reazem pentru iedera necazurilor noastre. Nu spun asta pentru că mi-ar lipsi curajul să le îndur pe toate de pe lume după ce voi fi cu tine, o spun doar pentru că orice suferință de-a ta mi-ar lua viața. Până acum sau aproape până acum, sufletul meu suferea înde sine, dar de acum încolo va suferi şi-n el şi-n tine, deşi n-am făcut bine despărțind aceste două suflete, deoarece nu mai sunt decât unul singur.

— Vezi, doamnă – răspunse Periandro –, cum nu-i e cu putință nici unuia dintre noi să-şi făurească singur soarta, deşi se zice că fiecare e făuritorul soartei sale, de la început până la sfârşit, tot aşa nu pot nici eu să-ți răspund acum ce vom face după ce destinul cel bun ne va uni. Dispară acum neajunsul dezbinării noastre, că după ce vom fi uniți, se vor găsi pe pământul acesta ogoare ca să ne hrănească, şi colibe ca să ne adăpostească, şi peşteri[222] ca să ne ascundă; căci

[222] *peşteri:* În original, *afos,* cuvânt atestat doar în acest pasaj din Cervantes, pe baza căruia s-a dedus înțelesul preluat şi de noi. J.B.

față de bucuria a două suflete făcute să fie unul, cum ai spus tu, nu sunt mulțumiri care să i se-asemuie şi nici acoperişuri aurite nu ne trebuie ca să ne-adăpostească mai bine. Nu ne vor lipsi mijloacele pentru ca mama mea, regina, să afle unde ne găsim, şi nici ei nu-i va lipsi priceperea de-a ne ajuta, iar până una alta, crucea ta de diamante şi cele două mărgăritare neprețuite ne vor fi la început de mare ajutor, dar de un lucru mă tem, şi anume că, lipsindu-ne de ele, ni se va da în vileag şi toată ticluiala, fiindcă cine oare va crede că sub o glugă oropsită se pol ascunde giuvaeruri atât de prețioase?

Şi întrucât ceilalți îi ajunseră din urmă, luă sfârşit şi sfatul lor, cel dinții pe care-l ținură despre ceea ce le stătea la inimă, deoarece marea sfiiciune a Auristelei nu-i dăduse niciodată prilej lui Periandro să-i vorbească în taină, şi cu această viclenie şi însemnată prevedere izbutiseră a trece drept frați în ochii tuturor celor ce-i cunoscuseră până atunci. Doar neomenosul şi acum, răposatul Clodio mersese atât de departe cu răutatea încât bănuise adevărul.

În seara aceea ajunseră la o zi de drum de Roma şi într-un han, loc unde mereu obişnuiau să li se întâmple minuni, li se întâmplă încă una, de-o putem numi aşa.

Pe când şedeau cu toții la o masă pe care bunăvoința gazdei şi sârguința slugilor sale o îmbelşugaseră cu de toate, dintr-o încăpere a hanului ieşi un pelerin plăcut la chip, cu o taşcă plină cu cele trebuitoare scrisului atârnată de brațul stâng şi cu un catastif în mână şi arătându-le tuturor curtenia cuvenită, zise în limba castiliană:

— Straiele de pelerin pe care le port şi care-l silesc pe cel ce le poartă să ceară milostenie, mă silesc şi pe mine să vi-o cer, şi încă una atât de aparte şi de nemaivăzută, încât fără să-mi dați vreun giuvaer sau cine ştie ce odoare deopotrivă de prețioase, aveți să mă îmbogățiți. Eu, domnilor, sunt un om ciudat. Într-o jumătate a sufletului meu domneşte Marte,

---

Avalle-Arce bănuieşte însă că este vorba de o greşeală de tipar neidentificată încă, în nici un caz *hatos* (boccele, legături), cum apare în multe ediții. Cuvântul e înregistrat de Martín Alonso *(Enciclopedia del lenguaje*, Aguilar, Madrid, 1958).

iar în cealaltă jumătate Mercur şi Apolo. Câțiva ani din viață mi i-am închinat artei războiului, iar alți câțiva, şi cei mai copți, artei literelor. În anii petrecuți cu războiul mi-am dobândit un nume destul de bun, iar prin cei închinați literelor am ajuns să fiu destul de prețuit. Am tipărit câteva cărți, pe care nici ignoranții nu le-au osândit drept proaste, nici înțelepții n-au lipsit să le socotească bune. Şi întrucât nevoia, după cât se spune, e meşteră întru ațâțarea minților, mintea mea, ce are un nu ştiu ce înclinat spre fantezie şi născocire, a scornit ceva oarecum ciudat şi nou, şi anume vreau să scot la lumină o carte pe spezele altora, osteneala, cum am spus, fiind a altora şi folosul al meu. Cartea o să se cheme *Florilegiu de aforisme de-ale pelerinilor,* adică maxime scoase din miezul adevărului în felul următor: când pe drum sau altundeva întâlnesc vreun ins ce arată a fi mintos şi înzestrat, îl rog să-mi scrie în catastiful acesta vreo zicală de duh, dacă ştie, sau vreo maximă asemănătoare, şi-n felul acesta am şi pus cap la cap peste trei sute de aforisme, toate vrednice de ştiut şi de tipărit, şi nu cu numele meu, ci chiar cu cel al autorului fiecăruia din ele, care şi l-a semnat cu numele lui după ce l-a rostit. Asta e milostenia pe care vi-o cer şi pe care am s-o prețuiesc mai mult decât tot aurul din lume.

— Dă-ne, domnule spaniol – răspunse Periandro – vreo pildă de ceea ce ne ceri, ca să ne călăuzim după ea, şi-apoi îți vom face pe plac atâta cât le va sta în putință minților noastre.

— Azi de dimineață, răspunse spaniolul – au venit aici şi-au plecat mai departe un pelerin şi-o pelerină, spanioli amândoi, cărora, ca spanioli ce erau, le-am mărturisit dorința mea, iar ea mi-a spus să scriu cu mâna mea – întrucât ea nu ştia carte – cugetarea aceasta:

Prefer să fiu rea trăgând nădejde să fiu bună decât să fiu bună cu gând să fiu rea.

Şi mi-a spus să semnez: *Pelerina din Talavera.*

Nici pelerinul nu ştia carte şi mi-a spus să scriu:

Nu-i povară mai grea decât femeia rea de muscă.

Şi-am iscălit în locul lui: *Bartolomé din La Mancha.*

Aşa-s aforismele pe care le cer, iar cele pe care le aştept de la plăcuta dumneavoastră tovărăşie vor fi astfel, încât le vor înălța şi pe celelalte şi le vor fi podoabă şi strălucire.

— Am înțeles despre ce e vorba – răspunse Croriano şi-n ce mă priveşte – zise el luând pana şi catastiful din mâna pelerinului – vreau să mă achit primul de această îndatorire, drept care scriu:

Mai frumos pare soldatul mort în bătălie decât teafăr fugind.

Şi iscăli: *Croriano.*

Apoi luă pana Periandro, care scrise:

Fericit e soldatul care, în timp ce luptă, ştie că-l priveşte suveranul său.

Şi-şi puse semnătura.

Urmă barbarul Antonio, care scrise:

Gloria dobândită prin război, săpată fiind cu dălți de oțel pe plăci de bronz, e mai trainică decât celelalte glorii.

Şi se iscăli: *Antonio Barbarul.*

Şi cum alți bărbați nu mai erau, pelerinul le rugă şi pe doamne să scrie, şi cea dinții veni Ruperta şi scrise:

Frumusețea ce se însoțeşte cu sfiiciunea este frumusețe, iar frumusețea neînsoțită de sfiiciune nu-i decât drăgălăşie.

Şi-şi puse semnătura.

Veni la rând Auristela şi luând pana, zise:

Zestrea cea mai de preț a unei fete de neam este sfiiciunea, deoarece frumusețea e stricată de timp, iar averea e risipită de soartă.

Şi iscăli.

După care urmă Constanza, scriind:

Femeia cată să-şi aleagă bărbatul nu după părerea ei, ci după a celorlalți.

Şi iscăli.

Feliz Flora scrise şi ea, şi zise:

Aspre sunt legile ascultării nevoite, dar mult mai aspre puterile gustului.

Şi semnă.

Şi urmând Belarminia, ea zise:

Femeia trebuie să fie asemenea herminei, lăsându-se mai degrabă prinsă decât să se întineze.

Şi iscăli.

Ultima care scrise fu mândra Deleasir, şi zise:

Asupra tuturor faptelor vieții noastre are putere soarta bună sau rea, dar mai vârtos asupra căsătoriilor.

Iată ce scriseră doamnele şi pelerinii noştri, spaniolul rămânându-le recunoscător şi mulțumit, şi când Periandro îl întrebă dacă ştie pe de rost vreun aforism dintre cele pe care le avea scrise acolo, ca să i-l spună, şi lui, el răspunse că nu-i va spune decât unul ce-i făcuse mare plăcere datorită semnăturii celui care-l scrisese, şi aforismul glăsuia astfel:

Nu dori, şi vei fi cel mai bogat om din lume.

Şi iscălitura zicea: *Diego de Ratos, cocoşat, pantofar cârpaci din Tordesillas, târg din Castilia Veche, lângă Valladolid*[223].

— Jur pe Dumnezeu – zise Antonio –, iscălitura e lungă şi întinsă, dar aforismul e cel mai scurt şi mai succint din câte se pot închipui! Fiindcă-i limpede că ceea ce doreşti e ceea ce-ți lipseşte, iar cel ce nu doreşte nu duce lipsă de nimic, şi astfel va fi cel mai bogat din lume.

Spaniolul le mai spuse alte câteva aforisme, dând gust atât conversației, cât şi cinei.

Pelerinul se aşează lângă ei şi în timpul cinei spuse;

— Nu mi-aş vinde privilegiul de tipărire pentru cartea mea nici unui librar din Madrid, nici pe două mii de ducați, căci

---

223 *Diego de Ratos, cocoşat, pantofar cârpaci din Torrdesillas:* Se crede că aici se ascunde o aluzie înțepătoare la Alonso Fernández de Avellaneda, pseudonim sub care, în 1614, la Tarragona, a apărut un *Segundo tomo del Ingenioso hidalgo Don Quijote de La Mancha, que contiene su tercera salida...* În pofida uriaşei risipe de erudiție, nu se ştie încă cine a fost acest Avellaneda, care se dă drept originar din Tordesillas. Cervantes a fost foarte afectat – dovadă şi această aluzie târzie – de tonul insultător cu care impostorul vorbea despre el în *Prologul* contrafacerii, dar poate că tocmai acestei împrejurări îi datorăm adevăratul *Don Quijote* integral. După anumite indicii – cunoaşterea pământului aragonez, anumite turnuri de limbă – s-ar părea că „Avellaneda" era aragonez. Sigur e că, în pofida unor fragmente de netăgăduită valoare, *Quijote*-le lui e un eşec, o foarte palidă, plată şi trivială imitație a Celui autentic.

acolo nu-i unul care să nu alerge după privilegii de tipărire pe gratis sau măcar la un preț atât de scăzut, încât autorul cărții nu se-alege cu nimic. E drept că uneori se-ntâmplă să cumpere câte un privilegiu şi să tipărească o carte cu care nădăjduiau să se îmbogățească şi-şi pierd cu ea şi truda, şi averea, dar cartea mea cu aforisme se vede cale de-o poştă că-i bună şi aducătoare de câştig.

Capitolul II din Cartea a patra

Cartea pelerinului spaniol se putea intitula prea bine *Istorie extraordinară scoasă din feluriți autori* şi-ar îi fost adevărat, după câți fuseseră şi încă mai aveau săi fie cei ce-o alcătuiau; şi nu puțin haz făcură de iscălitura lui Diego de Ratos, pantofarul cârpaci, şi mult le dădu de gândit şi zisa lui Bartolomé din La Mancha, care spusese că nu-i *povară mai grea decât femeia rea de muscă*, semn că şi-ncepuse a-l apăsa cea pe care o ducea cu sine sub chipul slujnicei din Talavera.

Despre aceasta vorbiră a doua zi, după ce-l părăsiră pe spaniol, autor modem şi nou de cărți noi şi alese, şi-n aceeaşi zi zăriră şi Roma, veselindu-şi sufletele, din a căror bucurie li se revărsa şi-n trupuri sănătate. Lui Periandro şi Auristelei li se-nflăcără inima când se văzură atât de aproape de ținta dorinței lor, la fel şi lui Croriano şi Rupertei şi celor trei doamne franțuzoaice, pentru buna încheiere pe care o făgăduia sfârşitul prosper al călătoriei, la parte cu bucuria lor fiind şi inima Constanzei şi-a lui Antonio.

Soarele îi lovea de la zenit, din care pricină, deşi e mai depărtat de pământ decât la oricare alt ceas al zilei, izbeşte cu mai mare fierbințeală şi înverşunare, şi îmbiindu-li-se o pădure învecinată ce se zărea pe mâna dreaptă, hotărâră să-şi petreacă acolo nu numai ceasurile de arşiță ale după-

amiezei care-i amenințau, ci poate şi noaptea, deoarece le rămânea destul timp să intre a doua zi în Roma.

Făcură întocmai şi în vreme ce se afundau tot mai mult în pădure, înfățişarea plăcută a locului, izvoarele ce țâşneau dintre ierburi, pâraiele ce-o străbăteau îi întăreau tot mai mult în hotărârea luată.

Atât de adânc intraseră în pădure, încât privind în urmă, văzură că nu mai puteau fi zăriți de către cei ce treceau pe diurnul mare, şi cum felurimea priveliştilor îi făcea să şovăie în alegerea locului de popas, toate fiind bune şi liniştite, Auristela ridică din întâmplare ochii şi văzu atârnând de o ramură a unei sălcii verzi un portret, de mărimea unui sfert de coală, pictat pe-o scândurică şi înfățişând chipul unei preafrumoase femei; după ce se uită mai cu luare-aminte, cunoscu limpede că în portret era însuşi chipul ei şi peste poate de uluită, i-l arătă lui Periandro.

În aceeaşi clipă, Croriano spuse că din iarba de acolo izvorăşte sânge şi-şi arătă picioarele mânjite de sânge cald.

Portretul, pe care Periandro îl desprinse apoi, şi sângele pe care li-l arătă Croriano îi nedumeriră pe toți şi-i făcu dornici să-l caute pe stăpânul portretului ca şi pe cel al sângelui. Auristela nu-şi putu da seama cine, unde şi când îi putuse zugrăvi chipul, şi nici Periandro nu-şi mai amintea de slujitorul ducelui de Nemours, care-i spusese că pictorul ce le zugrăvise pe cele trei doamne franțuzoaice avea să i-l zugrăvească şi pe-al Auristelei, fiindu-i de ajuns c-o văzuse o singură dată, căci de şi-ar fi adus aminte de asta şi-ar fi lămurit lesne ceea ce nu izbutea să priceapă.

Urma de sânge după care merseră îi duse pe Croriano şi pe Antonio, care-o urmăreau, până-n mijlocul unui arboret des din apropiere, unde, la poalele unui copac, văzură un pelerin chipeş aşezat pe pământ, cu mâinile puse aproape pe inimă şi plin tot de sânge, priveliştе ce-i umplu de mare tulburare, şi cu atât mai vârtos când Croriano, apropiindu-se de el, îi înălță capul prăbuşit în piept şi acoperit de sânge şi curățindu-i fața cu o bucată de pânză, îl recunoscu în rănitul acela, fără nici o umbră de îndoială, pe ducele de Nemours,

fără ca veşmântul neobişnuit pe care-l purta să-l împiedice a-l cunoaşte, într-atât de mare era prietenia ce-l lega de dânsul.

Ducele rănit sau măcar cel ce părea a fi ducele, fără să deschidă ochii pe care şi-i ținea închişi din pricina sângelui, cu vorbe trudnic rostite, grăi:

— Bine-ai fi făcut, oricine-ai fi tu, vrăjmaş de moarte al odihnei mele[224], de-ai fi ridicat ceva mai mult mâna şi m-ai fi lovit drept în inimă, căci acolo, da, ai fi găsit portretul mai însufleţit şi mai adevărat decât acela pe care m-ai silit să-l scot de la piept şi să-l anin în copac, spre a nu-mi sluji drept talisman şi scut în lupta noastră!

Constanza fu de faţă la descoperirea aceasta şi cum era duioasă şi milostivă din fire, se grăbi să-i cerceteze rana şi să-i îndepărteze sângele înainte de a lua seama la vorbele jalnice pe care le rostea. Aproape la fel li se întâmplă şi lui Periandro şi Auristelei, pentru că acelaşi sânge îi făcu să treacă mai departe în căutarea obârşiei de unde purcedea şi într-un stufăriş verde şi înalt, găsiră lungit alt pelerin, acoperit şi el peste tot de sânge, afară de faţă, care-i rămăsese descoperită şi curată, şi astfel, fără a mai trebui să i-o spele, îl recunoscură fără nici o greutate pe prinţul Arnaldo, care zăcea mai mult leşinat decât mort.

Primul semn de viaţă ce-l dădu fu încercarea de a se ridica, zicând:

— N-ai să-l iei, trădătorule, portretul e-al meu, fiind al sufletului meu; tu l-ai furat şi fără ca eu să-ţi fi adus vreo jignire, vrei să-mi iei mie viaţa.

Auristela tremură toată la vederea negândită a lui Arnaldo şi cu toate că îndatoririle ce le avea faţă de el o împingeau; să se apropie de dânsul, nu îndrăzni s-o facă din pricina prezenţei lui Periandro, care, pe cât de îndatorat pe-atât de curtenitor. Îl apucă de mâini pe prinţ şi cu glas nu prea tare,

---

224 *vrăjmaş de moarte al odihnei mele:* Împrumut din Jorge de Montemayor, *Diana* (ediția Francisco Lopez Estrada, „Clásicos Castellanos", Espasa-Calpe, Madrid, 1970, p. 11): „Ay, memoria mía, enemiga de mi descanso!"

ca să nu dea în vileag ceea ce prințul voia poate să fie trecut sub tăcere, îi spuse:

— Vino-ți în fire, domnule Arnaldo, şi-ai să vezi că te afli sub ocrotirea celor mai buni prieteni ai domniei tale şi că cerul nu te-a lăsat de izbelişte chiar într-atâta, încât să nu-ți mai poți făgădui nici o îndreptare a soartei. Deschide ochii, zic, şi-l vei vedea pe prietenul domniei tale Periandro şi pe îndatorata domniei tale Auristela, amândoi la fel de dornici ca totdeauna să te slujească. Povesteşte-ne nenorocirea domniei tale şi toate întâmplările prin care ai trecut şi-ți făgăduim în ce ne priveşte să facem tot ce stă în priceperea şi-n puterile noastre. Spune-ne de eşti rănit, şi cine te-a rănit, şi unde, ca să-ți căutăm de îndată leacul.

Arnaldo deschise atunci ochii şi cunoscându-i pe cei doi din fața lui, se aruncă aşa cum putu, şi anume cu multă trudă, la picioarele Auristelei, îmbrățişându-i-le însă şi pe-ale lui Periandro, căci până şi într-o asemenea împrejurare se gândi să păstreze cuviința față de neprihănirea Auristelei.

Şi țintind-o cu privirea, zise:

— Nu-i cu putință să nu fii tu, doamnă, adevărata Auristela, nu se poate să fii doar o icoană a ei, pentru că nici un duh n-ar avea învoire şi curaj să se ascundă sub o înfățişare atât de frumoasă. Auristela eşti, fără-ndoială, şi eu, tot fără ea, sunt acel Arnaldo ce pururi am dorit să te slujesc; viu în căutarea ta, căci de nu se va opri în tine, care eşti centrul meu, sufletu-mi nu va avea tihnă.

În vreme ce se întâmplau acestea, le şi aduseseră la cunoştință lui Croriano şi celorlalți găsirea celui de-al doilea pelerin care, şi el, dădea semne că e greu rănit. Auzind acestea, Constanza, care apucase să-i şi oprească ducelui sângele, dădu fuga să vadă de ce are nevoie celălalt rănit şi recunoscându-l pe Arnaldo, rămase uluită şi tulburată, dai" chibzuință îi cumpăni zguduirea şi fără a mai spune altceva, îi ceru să-i arate rănile, la care Arnaldo răspunse făcându-i semn cu mâna dreaptă spre brațul stâng, dovadă că acolo era rănit.

Constanza îl dezbrăcă numaidecât şi văzu că umărul îi era străpuns dintr-o parte într-alia; îi opri sângele, care încă-i mai curgea, şi-i spuse lui Periandro că celălalt rănit aflat acolo este ducele de Nemours şi că se cuvine să-i ducă pe amândoi în satul cel mai apropiat ca să li se dea îngrijiri, fiindcă cea mai mare primejdie e pierderea sângelui.

Când auzi numele ducelui, Arnaldo se cutremură tot, gelozia de gheață îi pătrunse până în suflet prin, vinele calde, aproape golite de sânge, şi grăi astfel, fără a lua seama la ce spune:

— E o oarecare deosebire între un duce şi-un rege, dar oricare le-ar fi rangul şi chiar rangul tuturor monarhilor din lume, tot n-ar merita-o pe Auristela.

Şi adăugă, zicând:

— Nu mă duceți unde-l duceți şi pe duce, fiindcă prezența celui ce i-au jignit nu-i de nici un ajutor pentru suferințele celor jigniți.

Doi slujitori avea cu sine Arnaldo şi tot doi ducele, şi toți, la porunca stăpânilor lor, îi lăsaseră acolo singuri, iar ei o luaseră înainte către un sat din apropiere ca să pregătească găzduirea pentru fiecare în parte, că ei încă nu se cunoşteau.

— Uitați-vă – mai zise Arnaldo -— dacă nu cumva într-unui din copacii din jur nu-i atârnat un portret al Auristelei, pentru care s-a dat lupta dintre mine şi duce. Luați-l şi dați-mi-l, căci m-a costat mult sânge şi-mi aparține de drept.

Aproape la fel le vorbi ducele Rupertei şi lui Croriano şi celorlalți din preajma lud. Pe toți îi împacă însă Periandro, zicând că-l ține el în păstrare şi că-l va înapoia în împrejurări mai prielnice cui i se cuvine.

— E oare cu putință – zise Arnaldo – să se pună la-ndoială adevărul că portretul e-al meu? Nu ştie oare şi cerul că din clipa în care am văzut originalul, l-am strămutat în sufletul meu? Păstreze-l însă fratele meu Periandro, căci în puterea lui nu-l vor amenința geloziile, mâniile şi trufiile pretendenților; şi acum luați-mă de-aici, că-mi pierd cunoştința.

Rânduiră de îndată cu ce să fie duşi cei doi răniți, cărora mai mult sângele scurs decât grozăvia rănilor le răpea încetul

cu încetul viața, şi astfel îi duseră în satul unde slujitorii lor le pregătiseră cea mai bună găzduire cu putință, iar până atunci, ducele nu apucase să ştie că adversarul lui era însuşi prințul Arnaldo.

Capitolul III din Cartea a patra

Cele trei doamne franțuzoaice plesneau de pizmă şi ruşine văzând că ducele prețuia portretul Auristelei mult mai mult decât pe oricare dintr-ale lor, deşi slujitorul trimis să le zugrăvească le spusese că le purta şi pe ele cu dânsul, printre alte giuvaere de mare preț, dar că pe cel al Auristelei îl idolatriza: asemenea vorbe şi dezamăgiri le sfâşiară sufletul, căci niciodată frumoaselor nu le e pe plac, ci le mâhneşte de moarte ca alte frumuseți să le ajungă pe-ale lor şi chiar să fie asemuite cu ele, căci de-i bine cunoscut adevărul potrivit căruia orice comparație este umilitoare, cu atât mai umilitoare e cea dintre femeile frumoase, şi nici prieteniile, rudeniile, virtuțile şi rangul nu pot ține piept înverşunării acestei pizme blestemate, căci aşa poate fi numită cea care încinge inimile frumuseților asemuite între ele.

Slujitorul spuse de asemenea că ducele, după ce se îndrăgostise de portretul ei, se aşezase în dimineața aceea la poalele unui copac cu portretul în mână; vorbea astfel cu copia neînsuflețită ca şi cu originalul cel viu şi pe când stătea el aşa, sosise celălalt pelerin şi trecuse atât de aproape prin spatele lui, încât putuse auzi foarte desluşit ceea ce vorbea ducele cu portretul, fără ca eu şi celălalt tovarăş al meu să-l fi putut împiedica, pentru că eram ceva mai departe. În sfârşit, am alergat să-l înştiințăm pe duce că cineva trage cu urechea la vorbele lui; ducele întoarse capul şi-l văzu pe

pelerin care, fără o vorbă, din prima clipă se năpusti asupra portretului şi i-l smulse din mâini ducelui; acesta, luat prin surprindere, n-a izbutit să-l apere cum ar fi vrut şi ceea ce a spus, sau cel puţin ce-am putut eu auzi, au fost următoarele:

— Hoţ de odoare cereşti, nu-l pângări cu mâinile tale nelegiuite pe acela pe care-l ţii. Lasă scândurica pe care-i zugrăvită frumuseţea cerului, pentru că nu eşti vrednic de ea şi pentru că-mi aparţine mie.

— Asta nu – răspunse celălalt pelerin –, şi dacă în sprijinul acestui adevăr nu-ţi pot aduce martori, lipsa lor mi-o va înlocui tăişul spadei mele, pe care-o port ascunsă în acest toiag. Eu sunt adevăratul stăpânitor al acestei frumuseţi fără seamăn, deoarece pe meleaguri tare depărtate de cel unde ne aflăm acum am cumpărat-o cu comorile mele şi-am adorat-o cu sufletul meu şi i-am slujit originalul cu bunăvoinţa şi ostenelile mele.

Ducele, atunci, întorcându-se către noi, ne-a poruncit, cu vorbe neînduplecate, să-i lăsăm singuri şi să venim în satul acesta unele să-i aşteptăm, fără a cuteza nici măcar să-ntoarcem ochii ca să-i privim. Aceeaşi poruncă le-a dat-o şi celălalt pelerin celor doi însoţitori ai lui, care-i erau, pare-se, tot slugi. Totuşi nu m-a lăsat inima să nu mă abat un pic de la datoria de ascultare faţă de porunca lui şi curiozitatea m-a făcut să-ntorc ochii şi-am văzut că pelerinul celălalt a aninat portretul de un copac – de fapt n-am văzut desluşit, ci am ghicit ce făcea – şi scoţând din toiagul lui o spadă sau cel puţin o armă asemănătoare, l-a atacat pe stăpânul meu, care, şi el, i-a ieşit în întâmpinare cu altă spadă ce ştiu c-o purta în toiag.

Noi, slujitorii amândurora, am vrut să ne întoarcem ca să oprim lupta, eu însă n-am fost de părerea asta, spunându-le că, de vreme ce era dreaptă şi numai între ei doi, fără teamă şi bănuială de-a fi ajutaţi de altcineva, să-i părăsim şi să ne vedem de drum, căci ascultându-i nu greşeam, dar întorcându-ne, poate că da. Acum, ce-o fi fost o fi fost, nu ştiu dacă sfatul cel bun sau laşitatea ne-a lenevit picioarele şi ne-a legat la mâini sau dacă ne-a orbit ochii scăpărarea spadelor, până atunci încă neînsângerate, încât n-am mai

izbutit să vedem drumul de la noi până la locul încăierării, ci doar pe-acela de la locul unde ne găseam şi până aici, unde ne aflăm acuma. Am ajuns aici, am rânduit în grabă găzduirea şi păşind măi cu inimă, ne întorceam să vedem ce se alesese de stăpânii noştri. I-am găsit aşa cum i-aţi văzut, şi ele nu i-ar fi ajutat sosirea domniilor voastre, a noastră n-ar mai fi fost de nici un folos.

Iată ce povesti slujitorul, iată ce ascultară doamnele, şi iată ce le făcu să se mâhnească de parcă ar fi fost iubite adevărate ale ducelui, şi-n aceeaşi clipă se şi destrămară în închipuirea fiecăreia himera şi planul, dacă şi le plăsmuise şi durase vreuna din ele, de a se mărita cu ducele, căci nimic nu înlătură sau nu şterge mai repede dragostea din amintire decât disprețul de la începutul naşterii ei: disprețul ivit la începutul dragostei, are aceeaşi putere pe care o are foamea asupra vieţii omeneşti: foamei şi somnului li se închină vitejia, iar disprețului cele mai desfătătoare dorințe. Drept e că aşa se-ntâmplă la început, căci după ce dragostea şi-a instaurat stăpânirea îndelungată şi deplină asupra sufletului, disprețurile şi dezamăgirile îi slujesc drept pinteni, ca să alerge cu şi mai multă sprinteneală spre a-şi pune în faptă gândurile.

Răniţii se vindecară şi clupă o săptămână, fură gata s-o pornească iarăşi la drum şi să ajungă la Roma, de unde veniseră chirurgi ca să-i vadă.

Între timp, ducele aflase că adversarul lui este prinț moştenitor al Danemarcei şi aflase şi de planul lui de a se căsători cu Auristela. Acest adevăr îi întări gândurile, care erau aceleaşi cu ale lui Arnaldo. I se păru că dacă era socotită vrednică de a fi regină, putea fi prea bine şi ducesă, dar printre asemenea gânduri, cugetări şi închipuiri se amesteca şi gelozia, care-i amăra gustul şi-i tulbura tihna. În sfârşit, veni ziua plecării; ducele şi Arnaldo, fiecare pe socoteala sa, intrară în Roma, fără a se face cunoscuți nimănui, iar ceilalți pelerini din ceata noastră, ajungând în fața Romei, o descoperiră de pe o colină înalta şi căzând în genunchi, i se închinară ca unui sfânt odor, când iată că din

mijlocul lor se ridică glasul unui pelerin, pe care nu-l cunoşteau şi care, cu lacrimi în ochi. Începu să grăiască astfel:

O, falnică, puternică, preasfântă,
propice urbe-a Romei! Mă plec ție
smerit, pios, nou peregrin ce ştie
c-atâtea frumuseți uimesc şi-ncântă.
Vederea-ți peste faimă ți se-avânta
şi-l amuțeşte, chiar divin să fie,
pe cel ce să te-adore-a vrut să vie
umblând desculț şi cu simțire blândă.
Țărâna gliei tale, ce-o contemplu,
cu sânge de martiri amestecată,
e-al lumii sfânt odor, din zare-n zare.
Din tine orice colț e viu exemplu
de sanctitate, căci tu pari durată
precum cetatea Domnului, şi mare.

Isprăvind de spus sonetul, pelerinul se întoarse către cei din jurul său, zicând:

— Acum câțiva ani a sosit în această, sfântă cetate un poet spaniol[225], vrăjmaş de moarte al lui însuşi şi ruşine a nației, sale, care a făcut şi compus un sonet de ocară împotriva cetății acesteia faimoase şi împotriva locuitorilor ei iluştri. Dar pentru vina limbii lui i-ar plăti grumazul, dacă ar fi prins. Eu unul, nu ca poet, ci ca simplu creştin l-am compus pe cel auzit de domniile voastre, aproape ca pe o răscumpărare a vinovății lui.

Periandro îl rugă să-l mai spună o dată, el îi făcu pe plac, îi aduseră cu toții multe laude, coborâră de pe înălțime, trecură prin pajiştile Doamnei, intrară în Roma prin poarta del

[225] *un poet spaniol:* După J. B. Avalle-Arce *(ed. cit.,* n. 491) nu se cunoaşte încă numele acestui poet. Astrana Marín *(Vida de Cervantes,* VII, pp. 443–444) arată că a întâlnit acel sonet contra Romei în trei manuscrise distincte din Biblioteca Nacional din Madrid. Nici unul nu e semnat.

Popolo[226], sărutând mai întâi o dată şi-apoi de multe ori pragurile şi tocurile, intrării în cetatea sfântă, în faţa căreia doi evrei se apropiară de unul dintre slujitorii lui Croriano şi-l întrebară dacă toată trupa aceea de oameni avea un loc de găzduire cunoscut şi pregătit, că, de nu, le-ar oferi ei unul, şi încă atât de bun, încât ar putea trage-acolo şi feţe domneşti.

— Căci se cuvine să ştii, domnule – ziseră ei –, că noi suntem evrei[227]; pe mine mă cheamă Zabulón, iar pe tovarăşul meu Abiud; meseria noastră e să gătim casele cu tot ce e de trebuinţă, după rangul celui ce vrea să locuiască într-însele, şi ajungem cu împodobirea până unde ajunge şi preţul pe care vrea omul să-l plătească pentru ele.

La care slujitorul răspunse:

— Un tovarăş de-al meu a sosit de ieri la Roma cu gândul de a pregăti găzduire pe măsura rangului stăpânului meu şi-a tuturor celorlalţi oe vin cu dânsul.

— Să mor eu – zise Abiud –, dacă nu-i franţuzul care ieri s-a mulţumit cu casa tovarăşului nostru Manases, ce şi-a împodobit-o ca pe un palat regesc.

— Să mergem atunci – zise slujitorul lui Croriano –, căci tovarăşul meu trebuie să fie pe-aici, în aşteptarea noastră, ca

---

[226] *pajiştile Doamnei... porta del Popolo...:* Itinerarul pelerinilor la intrarea în Roma e descris astfel la Luisa Banal *(Le peripezie di Persile e Sigismonda,* Florenţa, 1935, p. 222, citat în J.B. Avalle-Arce, *ed. cit.,* n. 493): „Pelerinii noştri, după ce au poposit pe o înălţime (după toate probabilităţile Monte Maio), coboară pe via Flaminia, trecând prin *i prati di Madama,* loc numit astfel după pajiştile şi grădinile ce înconjoară foarte frumoasa Villa Madama, construită de cardinalul Giulio de' Medici după proiectul lui Rafael şi continuată apoi de Sangallo; a fost numită astfel fiindcă i-a aparţinut Doamnei *(Madama)* Margherita d'Austria, ducesă de Parma şi regentă a Ţărilor de Jos. Pe via Flaminia, grupul nostru ajunge la Porta del Popolo, poarta prin care pelerinii obişnuiau să intre în Roma." Margareta de Austria (1522–1586), fiică naturală a lui Carol Quintul, a fost regentă a Ţărilor de Jos între anii 1558 şi 1567. A fost căsătorită cu Alessandro de Medici, iar apoi cu Ottaviano Farnese.

[227] În Roma se stabilise o importantă colonie de evrei spanioli. J.B. Avalle-Arce trimite la C. Roth, *A History of the Marranos,* New York, 1959, cap. VIII.

să ne călăuzească, iar de n-o fi casa aceea cum zici, o să ne bizuim pe cea cu care ne îmbie domnul Zabulón.

Zicând acestea, porniră mai departe şi la intrarea în cetate, evreii îl zăriră pe Manases, tovarăşul lor, însoţit de slujitorul lui Croriano, prin care cunoscură că hanul găsit de el era chiar casa bogată a lui Manases, pe care le-o zugrăviseră evreii, şi astfel, veseli şi mulţumiţi, îi călăuziră pe pelerinii noştri spre Arcul Portugaliei[228], lângă care se afla locuinţa cu pricina.

Abia intrară doamnele franţuzoaice în oraş că şi luară ochii aproape întregului popor, căci, fiind zi de închinăciune, strada Santa Maria del Popolo era plină de o mulţime nesfârşită. Dar uimirea ce prinsese a-i cuprinde încetul cu încetul pe cei ce le priveau pe doamnele franţuzoaice sfârşi prin a cuprinde repede-repede şi inimile celor ce o văzură pe neasemuita Auristela şi pe fermecătoarea Constanza, care mergea alături de ea, întocmai cum merg prin cer pe cruguri paralele două stele strălucitoare.

Păşeau atât de mândre, încât un roman care, după cât s-ar crede, trebuie să fi fost poet, zise:

— Pun rămăşag că zeiţa Venus, ca-n vremurile trecute, sentoarce-n cetatea aceasta ca să vadă rămăşiţele dragului ei Enea[229]. Pe viul Dumnezeu, rău face seniorul guvernator că nu porunceşte să se acopere chipul acestei icoane umblătoare, Vrea oare ca înţelepţii să rămână uluiţi, cei duioşi să se topească şi proştii să cadă-n idolatrie?

Cu aceste laude, pe cât de hiperbolice pe-atât de ne trebuincioase, trecu mai departe chipeşa companie; ajunse la locuinţa lui Manases, destul de mare ca să găzduiască un prinţ puternic şi-o armată mijlocie.

---

[228] *Arcul Portugaliei:* Fostul Arc al lui Marcus Aurelius, demolat în 1662.
[229] *Enea:* Venus era mama lui Enea, iar Enea strămoşul romanilor.

Capitolul IV din Cartea a patra

Ştirea sosirii doamnelor franţuzoaice, împreună cu mândra companie a pelerinilor, se răspândi chiar în ziua aceea în tot oraşul: se întinse mai cu seamă zvonul despre frumuseţea nepereche a Auristelei, ridicând-o în slăvi, dacă nu aşa cum era, cel puţin atâta cât erau în stare limbile celor mai înţelepte minţi. Numaidecât, casa alor noştri fu împresurată de o mare mulţime, adusă de curiozitate şi de dorinţa de a vedea atâta frumuseţe laolaltă, după cum se vestise. Se ajunse până acolo. Încât cei din stradă cereau cu strigăte ca doamnele şi pelerinele să se arate la ferestre, dar ele, odihnindu-se, nu voiau să se lase văzute. Cel mai stăruitor era chemată Auristela, dar nici una dintre ele n-a fost cu putinţă să fie înduplecată a se arăta.

Printre cei adunaţi la poartă, veniră şi Arnaldo şi ducele, în straiele lor de pelerini, şi nici nu se văzură bine unul pe altul, că li se şi tăiară picioarele şi le săriră inimile din piept. Periandro îi recunoscu de la fereastră, îi spuse lui Croriano şi amândoi coborâră în stradă ca să încerce să împiedice nenorocirea la care se puteau aştepta din partea a doi îndrăgostiţi atât de geloşi.

Periandro îl luă deoparte pe Arnaldo, şi Croriano pe duce, şi Arnaldo îi spuse lui Periandro cele ce urmează:

— Una din cele mai chinuitoare poveri la care mă osândeşte Auristela e suferinţa pricinuită de gândul că acel cavaler francez, despre care se zice c-ar fi ducele de Nemours, e ca şi stăpân al portretului Auristelei, căci deşi portretul este la tine, mi se pare că-l ţii cu încuviinţarea lui, de vreme ce nu-l am eu. Ascultă prietene Periandro: boala asta pe care îndrăgostiţii o numesc gelozie, deşi mai bine i-ar zice deznădejde turbată, şi eu care pizma şi dispreţul sunt la parte, nici un cuvânt n-o mai potoleşte şi nici un leac nu-i e de folos când apucă să pună stăpânire pe sufletul îndrăgostit, şi cu toate că pricinile ce-o zămislesc sunt mici,

efectele ei sunt atât de cumplite, încât în cel mai rău caz îți iau mințile şi-n cel mai puțin rău viața, căci pentru îndrăgostitul gelos e mai bine să moară deznădăjduit decât să trăiască ros de gelozie; şi un adevărat îndrăgostit nu se cade să îndrăznească a fi gelos pe ființa iubită, dar chiar dacă ajunge la o asemenea desăvârşire, încât să nu fie gelos pe ea, nu poate totuşi să nu fie gelos pe sine însuşi, vreau să zic pe însuşi norocul său, de care cât trăieşti nu poți fi sigur, fiindcă lucrurile de mare preț şi însemnătate îl fac pe cel ce le stăpâneşte sau le iubeşte să stea mereu cu frica-n sân că le pierde, iar asta e o patimă ce nu se dezlipeşte de sufletul îndrăgostitului, ca o însuşire de nedespărțit. Te sfătuiesc, o prietene Periandro, dacă un om care nu se poate sfătui pe sine poate da sfaturi altora, să te gândeşti că sunt rege şi că iubesc fierbinte, că din mii de încercări ai avut prilejul să vezi şi să te încredințezi că voi împlini şi-n fapte tot ce-am făgăduit prin vorbe, şi anume să o iau de soție pe Auristela cea fără de seamăn, sora ta, fără altă zestre decât virtutea şi frumusețea ei, şi fără a-i cerceta noblețea neamului, deoarece e limpede că firea nu putea lipsi de bunurile soartei pe cineva copleşit de ea însăşi cu atâtea bunuri de-ale ei. Niciodată, sau numai foarte rar, nu sălăşluiesc în inşi umili virtuți mari, iar frumusețea trupului e adeseori semn al frumuseții sufletului; şi ca să nu mă mai întind la vorbă, îți spun doar ce ți-am spus şi-n: alte dăți, că o ador pe Auristela, fie ea de neam ceresc sau de cea mai ştearsă obârşie pământească, şi de vreme ce-a ajuns, în sfârşit, la Roma, unde mi-a făgăduit împlinirea nădejdilor, înduplec-o tu, o frate al meu, să mi le împlinească, şi chiar din clipa asta îmi împart coroana şi regatul cu tine, ci nu îngădui să mor batjocorit de ducele ăsta şi disprețuit de aceea pe care-o ador.

La toate aceste vorbe, îmbieri şi făgăduieli, Periandro răspunse, zicând:

— Dacă sora mea ar avea vreo vină în pricinile de supărare pe care ți le-a dat ducele, ştiu că, de n-aş pedepsi-o, cel puțin aş mustra-o, ceea ce pentru dânsa ar fi o mare pedeapsă; cum însă ştiu că nu are nici o vină, n-ram ce să-ți răspund. Cât despre faptul că ți-a făgăduit împlinirea nădejdilor la

sosirea ei în acest oraş, întrucât eu nu ştiu cât de departe merg făgăduielile ei, nu ştiu nici ce să-ți răspund. Pentru poftirile pe care mi le faci şi mi le-ai mai făcut, sunt cu atât mai recunoscător cu cât mă-ndatorează faptul că tu eşti cel ce le faci şi eu cel căruia i se fac, deoarece, şi-o spun cu toată umilința, o viteze Arnaldo, poate că această sărăcăcioasă mantie de pelerin nu e decât un nor care, oricât de mic ar fi, tot întunecă razele soarelui. Şi până una alta linişteşte-te, căci abia ieri am sosit la Roma şi nu era cu putință ca-ntr-un răstimp atât de scurt să făurim planuri, să ticluim mijloace şi să durăm himere ce să aducă ostenelilor noastre încheierile fericite pe care ni le dorim cu toții. Fereşte-te, atâta cât îți stă în putință, să te-ntâlneşti cu ducele, fiindcă un îndrăgostit disprețuit şi fără speranțe nu scapă nici un prilej de-a şi le făuri, chiar şi în dauna ființei iubite.

Arnaldo îi făgădui că va face întocmai şi-i -oieri odoare şi bani pentru a face față rangului şi cheltuielilor atât ale lor cât şi ale doamnelor franțuzoaice.

Altfel s-a desfăşurat convorbirea dintre Croriano şi duce, deoarece n-a fost vorba decât despre dorința de a recâştiga portretul Auristelei sau de a-i smulge lui Arnaldo mărturisirea că nu are nici o pretenție asupra lui; l-a rugat de asemenea pe Croriano să-i fie mijlocitor pe lângă Auristela ca să-l accepte drept soț, deoarece starea lui nu era mai prejos de-a lui Arnaldo, iar ca sânge nu-l întreceau nici cele mai ilustre spițe din Europa; în sfârşit, se arătă cam trufaş şi cam gelos, cum era de aşteptat de la un îndrăgostit ca el. Croriano primi bucuros, urmând a-i aduce la cunoştință răspunsul pe care Auristela avea să-l dea măgulitoarei lui propuneri de a-i deveni soț.

Capitolul V din Cartea a patra

Astfel se despărțiră, unul de Periandro şi celălalt de Croriano, cei doi adversari geloşi şi îndrăgostiți, rămânând ca, înainte de orice, să-şi înăbuşe pornirile şi să-şi ascundă jignirile, cel puțin până când avea să-şi dezvăluie gândul Auristela, fiecare sperând să o câştige de partea sa, deoarece, era de crezut că în fața îmbierii cu un regat şi cu o stare atât de bogată ca aceea a ducelui, orice statornicie s-ar clătina, iar gândul de-a alege altă viață s-ar schimba, întrucât iubirea de măreție şi dorul de îmbunătățire a stării sunt foarte fireşti, această dorință fiind foarte vie mai cu seamă la femei.

De toate acestea prea puțin îi păsa însă Auristelei, deoarece toate gândurile ei nu urmăreau deocamdată altceva decât să se instruiască întru adevărurile trebuincioase pentru mântuirea sufletului, căci, născându-se pe meleaguri atât de depărtate şi-n țări unde adevărata credință catolică nu ajunsese la cuvenita desăvârşire, avea nevoie să şi-o purifice chiar în făurăria ei.

După ce Periandro se despărți de Arnaldo, veni la el un spaniol şi-i spuse:

— După toate semnele mele, dacă eşti spaniol[230], pentru domnia ta e scrisoarea aceasta.

Şi-i înmână una închisă, pe care stăteau scrise următoarele: *Prealuminatului domn Antonio de Villaseñor, altfel zis Barbarul.*

Periandro îl întrebă cine-i dăduse scrisoarea. Aducătorul îi răspunse că i-o dăduse un spaniol ce zăcea închis în temnița

---

[230] *dacă eşti spaniol*: Nu se poate, măcar cu acest prilej, să nu remarcăm „hispanocentrismul" lui Cervantes: centrul peregrinării e Roma, dar filtrul preliminar prin care trec pelerinii e Spania, mai întâi cea „de peste mări" (peştera în care trăia Antonio Barbarul cu ai lui este văzută ca o adevărată enclavă spaniolă într-o țară inospitalieră şi barbară), apoi chiar cea „metropolitană". La intrarea în Spania, Auristela aproape că nu pricepea castiliana, iar Periandro o vorbea, dar nu prea curgător; curând însă devin „spanioli", sunt luați drept spanioli, precum în împrejurarea de față şi-n multe altele, ca episodul cu curtezana Ippolita, care se îndrăgosteşte de Periandro-Persiles ca de un *spaniol.*

numită Tor di Nona[231], osândit la spânzurătoare pentru omor, ca şi ibovnica lui, o femeie frumoasă zisă *Talaveranca.*

Periandro recunoscu numele şi aproape le ghici culpele, şi răspunse:

— Scrisoarea nu-i pentru mine, ci pentru pelerinul care vine încoace.

Şi vorbi astfel pentru că tocmai atunci se apropia de ei Antonio, căruia Periandro îi dădu scrisoarea, iar el, trăgându-se la o parte, o deschise şi văzu că glăsuia astfel:

„Cine calcă strâmb, strâmb sfârşeşte; când din două picioare unul şchioapătă, şi celălalt, chiar de-i sănătos, ajunge uneori să şchioapele, căci tovărăşiile rele nu te pot învăța deprinderi bune. Cârdăşia în care, deşi nu se cădea s-o fac, m-am prins eu cu Talaveranca, ne-a făcut pe mine şi pe ea să ne vedem în cele din urmă osândiți la spânzurătoare. Omul care-a scos-o din Spania a găsit-o aici, la Roma, în tovărăşia mea; s-a mâniat din pricina asta şi a luat-o la palme față de mine, iar eu am sărit în apărarea fetei şi cu câteva lovituri zdravene de ciomag, l-am ucis pe cel ce-o insultase. Pe când ne aflam în focul încăierării, a sosit alt pelerin care a-nceput şi el să-mi măsoare spinarea cu tot atâta sete; fata a zis că omul ce mă croia cu bâta era un soț al ei, leah de fel, cu care se măritase la Talavera, şi de teamă că, după ce isprăvea cu mine, avea să treacă la ea, fiindcă-l jignise, Talaveranca nu mai pregetă şi înşfăcând un cuțit din cele două pe care le purta mereu asupra ei în teacă, s-a apropiat frumuşel de dânsul şi i l-a înfipt în şale, făcându-i asemenea răni, încât nu mai aveau nevoie de chirurg. Şi-aşa, ibovnicul sub ciomag şi soțul sub loviturile de cuțit, şi-au încheiat amândoi într-o clipă drumul muritor al vieții.

Am fost prinşi numaidecât şi aduşi în temnița asta, unde stăm numai de nevoie; ni s-a luat mărturisirea, ne-am mărturisit crima, fiindcă nu era chip să tăgăduim, şi-aşa am fost cruțați de cazne, care-aici se cheamă *tortura.* A avut loc procesul cu mai mare zor decât am fi vrut noi, acum s-a

---

231 *Tor di Nona:* Principala închisoare romană, dărâmată în 1690.

încheiat, şi ne-am pomenit osândiți la surghiun, numai că la surghiun din viața această în cealaltă. Vreau să zic, domnule, că suntem osândiți la spânzurătoare, fapt ce-o mâhneşte pe Talaverancă atât de rău, că nu-şi mai găseşte tihna şi vă sărută mâinile domniei tale şi stăpânei mele Constanza şi domnului Periandro şi doamnei mele Auristela, şi zice că tare s-ar bucura să fie slobodă ca să vină chiar ea să vi le sărute pe la casele domniilor voastre. Mai zice că dacă neasemuita Auristela îşi suflecă mânecile şi se-nhamă la povara slobozirii noastre, lesne are s-o capete, fiindcă marea-i frumusețe poate dobândi orice ar cere, că nici asprimea în carne şi oase n-ar putea să nu-i facă pe plac. Şi mai spune ceva, şi anume că dacă domniile voastre nu izbutiți să ne obțineți iertarea, încercați măcar să obțineți schimbarea locului morții, să nu fie la Roma, ci în Spania, deoarece fata a aflat că aici osândiții la spânzurătoare nu sunt duşi cu cinstea cuvenită, merg pe jos şi nu-i vede mai nimeni, de abia se găseşte cine să rostească pentru ei un *Avemaria,* mai cu seamă dacă cei duşi la spânzurătoare sunt spanioli; şi ea ar vrea, de-ar fi cu putință, să moară-n țara ei şi printr-ai săi, că acolo s-ar găsi vreo rubedenie miloasă care să-i închidă ochii. Şi eu zic la fel, fiindcă sunt dornic să mă cumințesc şi fiindcă sunt atât de amărât în temnița asta, încât aş zice Doamne ajută dacă m-ar scoate şi mâine ca să mă spânzure, numai să scap de chinul ploşnițelor din ea.

Şi îți atrag luarea-aminte înălțimii tale, luminate stăpâne, că judecătorii din țara asta nu se deosebesc cu nimic: de cei din Spania: toți sunt curtenitori şi le place să le dai şi să primească lucruri drepte, şi când nu se află împricinat care să ceară dreptate, nu lipsesc să coboare până la milostivire, care, dacă domneşte în inimile mari ale tuturor luminăților voastre, şi nici nu se poate să nu domnească, are prilejul să se arate în pricina noastră, deoarece ne aflăm în țară străină, închişi în temniță, mâncați de ploşnițe şi de alte jivine scârbavnice care-s pe-atât de multe pe cât de mici şi ne obidesc de parc-ar fi mari. Şi mai ales, au şi luat şapte piei de pe noi şi ne-au stors de tot liote întregi de jălbari, avocați

şi grefieri, mântuiască-ne de ei Domnul Dumnezeul nostru în nesfârşita-i bunătate. Amin.

Rămânem în aşteptarea răspunsului, la fel de dornici să *primim* unul bun ca şi puii de barză din vârful turnului în aşteptarea hranei aduse de mamele lor."

Şi iscălea: *Nefericitul Bartolomé din La Mancha.* Nespus de mare plăcere le făcu celor doi citirea scrisorii şi nespus de mult îi mâhni durerea ei şi după ce-i spuseră aducătorului să-l îndemne pe întemniţat să se mângâie şi să-şi întărească nădejdea în scăpare, pentru că Auristela şi ei toţi, cu tot ce stă-n puterea darurilor şi-a făgăduielilor, aveau să se străduiască să i-o aducă, puseră numaidecât la cale stăruinţele ce trebuiau făcute.

Cea dintâi o făcu Croriano, vorbind cu ambasadorul Franţei, care-i era rudă şi prieten, pentru ca sentinţa să nu fie executată atât de curând, urmând ca timpul să înlesnească lucrarea rugăminţilor şi bunăvoinţelor; Antonio se hotărî să-i scrie şi el lui Bartolomé o scrisoare, ca răspuns la a lui, prin care să-i spună încă o dată ce mare plăcere le făcuse scrisoarea lui, dar împărtăşindu-şi gândul acesta Auristelei şi surorii lui, Constanza, amândouă fură de părere să nu-i scrie, deoarece necăjiţilor nu se cade să le sporeşti necazul, şi unde mai pui că s-ar fi putut să ia şi glumele în serios, necăjindu-se din pricina lor.

Până la urmă, povara acelei negocieri o lăsară pe umerii şi-n seama stăruinţelor lui Croriano şi-a Rupertei, soţia lui, care-l rugă insistent, şi după şase zile Bartolomé şi Talaveranca se şi aflau pe stradă: căci unde-şi vâră coada hatârul şi peşcheşurile, stâncile se netezesc şi greutăţile se destramă.

În vremea aceasta, Auristela avu răgaz să afle tot ceea ce credea că-i rămăsese neştiut despre credinţa catolică, cel puţin despre rânduielile care, în patria ei, rămăseseră întunecate. Cu ajutorul duhovnicilor penitenţiari[232], găsi cui

---

[232] *cu ajutorul duhovnicilor penitenţiari:* În original, *por medio de los penitenciarios,* fiind vorba de preoţii care au obligaţia să confeseze şi să aplice penitenţele de rigoare.

să-şi împărtăşească dorința şi-şi putu face spovedania întreagă, adevărată şi limpede, primind răspunsuri şi învățături mulțumitoare la toate întrebările ei, fiindcă preoții aceia, sub cea mai potrivită formă cu putință, îi făcură cunoscute cele mai adânci şi mai însemnate mistere ale credinței noastre.

Începură de la zavistia şi trufia lui Lucifer şi de la căderea lui cu a treia parte din stele, care s-au prăbuşit împreună cu el în genune, lăsând goale şi deşarte stranele cerului, pierdute de îngerii cei răi din vina lor nebunească, îi făcură cunoscut apoi că Dumnezeu a găsit mijlocul de-a umple aceste goluri şi l-a creat pe om, al cărui suflet e pe măsura slavei pierdute de către îngerii cei răi. Vorbiră despre adevărul facerii omului şi-a lumii şi despre taina cea sacră şi plină de iubire a întrupării şi cu tâlcuri întemeiate pe însuşi tâlcul tâlcului, îi schițară mult adânca taină a Preasfintei Treimi. Îi povestiră cum s-a putut ca a doua din cele trei persoane ale Sfintei Treimi, si anume Fiul, să se facă om, pentru ca astfel, ca om, Dumnezeu să ispăşească vina omului, şi s-o poată ispăşi ca Dumnezeu, numai unirea lor ipostatică putând să ispăşească mulțumitor în ochii lui Dumnezeu nesfârşitul păcat săvârşit, deoarece Dumnezeu trebuie s-o ispăşească infinit, iar omul, mărginit ca atare, nu o poate ispăşi, iar Dumnezeu, de unul singur, e incapabil să sufere, dar unindu-se amândoi, capitalul a devenit nesfârşit, şi la fel şi plata ispăşirii.

Îi zugrăviră moartea lui Hristos, muncile vieții lui, de când s-a arătat în iesle şi până când s-a răstignit pe cruce, îi proslăviră puterea şi marea eficacitate a tainelor şi-i arătară stăruitor cea de-a doua scândură salvatoare în naufragiul nostru, şi anume penitența, fără de care nu se poate deschide drumul către cer, închis de păcat. I-l arătară de asemenea pe Iisus Hristos, Dumnezeul viu, aşezat la dreapta Tatălui, prezent şi pe pământ la fel de viu şi de întreg ca şi în cer, preasfântă prezență pe care nici o absență n-o poate dezbina şi îndepărta, deoarece unul din cele mai mari. atribute ale lui Dumnezeu, care toate sunt deopotrivă, este aflarea în tot locul, prin potență, prin esență şi prin prezență.

Îi chezăşuiră fără greş venirea acestui Dumnezeu la judecata lumii pe norii din cer, ca şi neclătinarea şi trăinicia Bisericii sale, împotriva căreia nu pot mare lucru porțile sau, mai bine zis, forțele iadului. Îi vorbiră despre puterea suveranului pontif, vicerege al lui Dumnezeu pe pământ şi portar al cerului. În sfârşit, nu le mai rămase nimic de spus din tot ce se cuvenea să spună ca să se facă înțeleşi şi ca să-i înțeleagă Auristela şi Periandro.

Aceste învățături le umplură sufletele de-o asemenea bucurie, încât şi le simțiră înălțându-se, nestânjenite, ca să se preumble în voie prin ceruri, țintă a tuturor gândurilor lor.

Capitolul VI din Cartea a patra

Cu alți ochi se priviră de aici încolo Auristela şi Periandro, cel puțin cu alți ochi o privea Periandro pe Auristela, socotind că ea-şi împlinise legământul care-o adusese la Roma şi că putea acum, liberă şi nestânjenită, să-l accepte ca soț.

Dar dacă Auristela şi pe vremea când era încă pe jumătate păgână îndrăgea virtutea, acum, de când fusese catehizată, o adora, nu pentru că i s-ar fi părut că o-ncalcă prin căsătorie, ci pentru că nu voia să se arate îngăduitoare, înainte de a fi silită s-o facă prin stăruințe sau rugăminți. Mai aştepta de asemenea să vadă dacă cerul nu-i dezvăluie vreo lumină cate să-i arate ce avea să facă după ce se va fi măritat, căci gândul de a se întoarce în țară i se părea sfruntat şi smintit, din pricină că fratele lui Periandro, care hotărâse ca Auristela să-i fie soție, văzându-şi speranțele înşelate, avea să încerce poate să se răzbune pentru această jignire pe ea şi pe fratele său, Periandro. Aceste gânduri şi temeri o făceau să se simtă nehotărâtă şi abătută.

Doamnele franţuzoaice vizitară templele şi cercetară locurile sfinte cu fală şi măreţie, deoarece Croriano, precum s-a spus, era rudă cu ambasadorul Franţei, şi nu le-a lipsit nimic din cele de trebuinţă ca să învedereze strălucirea cuvenită; le luau totdeauna cu ele şi pe Auristela şi pe Constanza, şi de fiecare dată când plecau de-acasă, după ele se ţinea aproape jumătate din poporul Romei. Şi se întâmplă că, trecând într-o zi pe o stradă ce se cheamă a Băncilor[233], văzură pe un zid un portret-statură, din creştet până-n tălpi, al unei femei purtând pe cap o coroană tăiată pe jumătate, şi la poale cu un glob pământesc pe care stătea în picioare; şi nici n-o văzură bine, că şi recunoscură în chipul ei pe-acela al Auristelei, atât de viu desenat, încât nu încăpea nici o îndoială că este al ei.

Auristela, uimită, întrebă al cui e portretul şi dacă e cumva de vânzare. Îi răspunse însuşi stăpânul portretului – care, după cum s-a aflat mai apoi, era un pictor vestit – că portretul e de vânzare, dar că nu ştie al cui este; ştia doar că alt pictor, prieten de-al lui, şi-l copiase în Franţa şi-i spusese că e al unei fecioare străine ce călătorea spre Roma în straie de pelerină.

— Ce înseamnă – întrebă Auristela – că a zugrăvit-o cu o coroană pe cap şi cu picioarele pe globul aceia, şi-apoi de ce i-a făcut coroana înjumătăţită?

— Astea, doamnă – zise stăpânul –, sunt fantazii de-ale pictorilor sau capricii, cum li se spune; vor poate să spună că fecioara aceasta merită să poarte coroana frumuseţii şi că ţine sub puterea ei lumea; dar, după mine, pictorul vrea să spună că domnia ta, doamnă, eşti originalul portretului şi că meriţi o coroană întreagă, şi o lume nu zugrăvită, ci aievea şi adevărată.

— Cât costă portretul? întrebă Constanza.

La care stăpânul lui răspunse:

— Sunt aici doi pelerini, unul din ei mi-a oferit o mie de scuzi de aur, iar celălalt zice că nu renunţă la el oricât: de

---

[233] o *stradă* ce *se chema a Băncilor:* E vorba de *Via dei Banchi,* lângă Tibru, actualmente integrată în Via Banchi Vecchi.

mult ar fi să dea. N-am încheiat vânzarea, fiindcă mi s-a părut că-şi bat joc, iar nesăbuința prețurilor pe care le dau mă face să stau la îndoială.

— Păi nu sta la-ndoială – sări Constanza –, căci pelerinii aceia doi, dacă sunt cine-mi închipui eu, pot lesne îndoi prețul şi te pot plăti spre deplina domniei tale mulțumire.

Doamnele franțuzoaice, Ruperta, Croriano şi Periandro rămaseră uluiți văzând adevărata icoană a chipului Auristelei în chipul din portret. Lumea care privea portretul îşi dădu seama că e leit Auristela şi-ncetul cu-ncetul prinse să se ridice un singur glas, de toți şi de fiecare în parte întărit:

— Acest portret de vânzare este chiar cel al pelerinei din trăsura asta. De ce oare să ne mulțumim a privi copia când avem în fața ochilor însuşi originalul!

Şi începură a înconjura trăsura, astfel încât caii nu mai; puteau nici înainta, nici face cale-ntoarsă, drept care Periandro zise:

— Auristela, surioară dragă, acoperă-ți fața cu un văl, fiindcă atâta lumină orbeşte şi nu ne îngăduie să vedem peunde mergem.

Auristela făcu întocmai şi-o porniră mai departe, dar multă lume nu se lăsa păgubaşă şi se ținea mai departe după ei, în nădejdea că ea avea să-şi dea jos vălul şi vor putea s-o privească după pofta inimii.

De îndată ce trăsura plecă, ducele se şi apropie, în straiele-i de pelerin, de stăpânul portretului Auristelei şi zise:

— Eu sunt cel ce ți-am oferit cei o mie de scuzi pe portret. De vrei să-l vinzi, ia-l şi vino cu mine, căci am să-ți plătesc numaidecât în aur curat.

La care alt pelerin, şi anume ducele de Nemours, zise.

— Nu te uita, frate, la preț ci vino cu mine, pune-ți în gând cât vrei să ceri şi-ți plătesc numaidecât în bani peşin

— Domnilor – răspunse pictorul –, cădeți la învoială care dintre domniile voastre îi ia, că eu n-am să mă cert pe preț. deşi cred că o să mă plătiți mai degrabă cu dorința decât cu fapta.

Mulți oameni ciuliseră urechea la vorbele lor, aşteptând să vadă cum se va sfârşi tocmeala aceea, pentru că priveliştea celor doi pelerini, sărmani, după cum păreau, şi care azvârleau totuşi ducații cu miile, li se părea o glumă bună.

Într-acestea, stăpânul portretului zise:

— Cine-l vrea să-mi spună, că-l iau din cui şi i-l duc.

Arnaldo, auzind aceasta, vârî mâna în sân şi scoase un lanț de aur cu un giuvaer de diamante ce atârna de el şi zise:

— Ia lanțul ăsta, care, împreună cu giuvaerul, face peste două mii de scuzi, şi adu-mi portretul.

— Ăsta face zece mii – zise ducele, dându-i un giuvaer de diamante stăpânului portretului –, şi adu-mi-l acasă.

— Sfinte Doamne! – zise unul dintre privitori –. Ce portret o mai fi şi ăsta, ce fel de oameni şi ce fel de giuvaeruri? Pare lucru necurat, şi te sfătuiesc, frate pictore, să-ncerci lanțul cu piatra de încercare şi să cercetezi finețea pietrelor înainte de a-ți vinde marfa, fiindcă s-ar putea ca lanțul şi giuvaerele să fie calpe, căci ai tot dreptul să intri la bănuieli după cum le-au lăudat prețul.

Prinții se supărară, dar ca să nu facă bilei pe stradă, *se* învoiră ca stăpânul portretului să încerce prețul giuvaerelor.

Toată lumea de pe stradă Băncilor fusese cuprinsă de neastâmpăr, unii admirau portretul, alții se întrebau cine-or fi pelerinii, alții priveau giuvaerele şi toți, cu urechile ciulite şi cu sufletul la gură, aşteptau să vadă ce se va alege de portret, fiindcă cei doi pelerini păreau a nu fi dispuşi să renunțe la el cu nici un preț; stăpânul lui l-ar fi dat pe mult mai puțin față de ce-i dădeau ei, dacă l-ar fi putut vinde nestânjenit.

Pe strada Băncilor trecu tocmai atunci guvernatorul Romei, auzi vuietul mulțimii, întrebă care e pricina, văzu portretul şi văzu giuvaerele, şi părându-i-se odoare mult prea de preț pentru nişte pelerini de rând, se gândi că este ceva necurat la mijloc şi porunci să fie zălogite, portretul luat, iar pelerinii arestați.

Pictorul rămase mofluz, văzându-şi speranțele înşelate şi marfa în mâna justiției, de unde, odată, intrat, nimic nu mai iese decât, poate, bine jumulit.

Pictorul dădu fuga să-l caute pe Periandro şi să-i povestească tărăşenia cu vânzarea şi teama lui ca nu cumva guvernatorul să rămână cu portretul, care, de la un pictor ce-l zugrăvise în Portugalia după original, fusese cumpărat în Franța, ceea ce i se păru cu putință lui Periandro, deoarece în răstimpul cât Auristela stătuse la Lisabona i se făcuseră multe alte portrete. Oricum, îi oferi pe el o sută de scuzi, luând în sarcina sa riscul recăpătării tabloului.

Pictorul fu mulțumit şi cu toate că rabatul de la o mie la o sută de scuzi era atât de mare, socoti că tabloul fusese bine vândut şi încă şi mai bine plătit.

În după-amiaza aceleiaşi zile, alăturându-se altor spanioli pelerini, Periandro porni să viziteze cele şapte biserici[234], printre pelerinii aceia nimerindu-se să-l întâlnească şi pe poetul ce recitase sonetul când li se arătase priveliştea Romei; se recunoscură şi se întrebară despre viețile şi întâmplările lor. Poetul pelerin îi spuse că i se întâmplase, cu o zi înainte, un lucru vrednic de povestit, atât de minunat fusese, şi anume aflase că un monsenior cleric de la palat, plin de ciudățenii şi bogat, avea un muzeu, cel mai neobişnuit din lume, deoarece nu cuprindea portrete de persoane care trăiseră cu adevărat sau trăiau atunci, ci panouri de lemn pregătite pentru a se zugrăvi pe ele personalități ilustre ee urmau să se nască, îndeosebi cei ce aveau să fie în veacurile următoare poeți vestiți, panouri printre care văzuse două, unul din ele purtând scris sus *Torquato Tasso* şi ceva mai jos *Ierusalimul liberat,* iar pe celălalt stând scris *Zárate,* iar mai jos *Crucea şi Constantin[235].*

---

234 cele *şapte biserici:* Acestea erau următoarele: San Pietro, San Paolo, San Giovanni în Laterano, San Sebastiano, Santa Maria Maggiore, San Lorenzo şi Santa Croce; „stațiunile" în aceste biserici erau obligatorii pentru pelerinii care voiau să obțină toate indulgențele.

235 *Torquato Tasso* (1544–1595) şi-a dat *Ierusalimul liberat* în 1581. Francisco Lopez de Zárate (1585?–1658), poet spaniol, autor al unui *Poema heróico de la Invención de la Cruz por el emperador Constantino* (Madrid, 1648), pe care-l pomeneşte aici Cervantes.

L-am întrebat pe cel ce mi le arăta ce însemnau numele acelea. Mi-a răspuns că e de aşteptat ca-n scurtă vreme să se dezvăluie pe pământ lumina unui poet pe care avea să-l cheme Torquato Tasso şi care avea să cânte Ierusalimul recucerit, cu plectrul cel mai eroic şi mai melodios din câte mânuise până atunci vreun poet, şi că aproape numaidecât avea să-i urmeze un spaniol pe nume Francisco Lopez Duarte[236], al cărui glas avea să umple cele patru părți ale pământului şi-a cărui armonie avea să uimească inimile oamenilor cântând plăsmuirea Crucii lui Hristos, cu războaiele împăratului Constantin, poem într-adevăr eroic şi religios şi vrednic de numele de poem.

La care Periandro replică:

— Tare nu-mi vine să cred că şi-a luat cineva sarcina de a pregăti cu atâta timp înainte panourile pe care să fie zugrăviți cei ce urmează a veni, pentru că, la drept vorbind, în cetatea aceasta, cap al universului, sunt alte minuni mult mai uimitoare. Şi-or mai fi şi alte panouri pregătite şi pentru alți poeți viitori? – întrebă Periandro –.

— Da – răspunse pelerinul –, dar n-am mai vrut să mă opresc ca să citesc titlurile, mulțumindu-mă cu primii doi, dar aşa, la hurtă, am văzut atâtea, încât mă bate gândul că-n epoca în care vor veni toți aceştia şi care, după cum mi-a spus călăuza mea, nu poate întârzia, are să fie o recoltă de poeți de tot soiul. Să deie Domnul Dumnezeu să fie aşa.

— Deşi – răspunse Periandro –, anul îmbelşugat în poezie e de obicei an de foamete, fiindcă, vorba ceea, dă-mi-l poet şi na-ți-l sărăntoc, dacă nu cumva o ia firea înainte cu vreo minune, şi vedeți urmarea: sunt mulți poeți, deci sunt mulți săraci; sunt mulți săraci, deci anul e scump.

Despre acestea vorbeau pelerinul şi Periandro, când veni la ei Zabulón evreul şi-i spuse lui Periandro că-n după-amiaza aceea vrea să-l ducă s-o vadă pe Ippolita[237] Ferrareza, care

---

[236] *...Duarte:* Cu siguranță greşeală de tipar în ediția din 1617, în loc de *Zárate.*

[237] *Ippolita:* În original, *Hipólita.*

era una dintre cele mai frumoase femei din Roma şi chiar din toată Italia.

Periandro îi răspunse că ar merge bucuros, răspuns pe oare nu i l-ar fi dat dacă, aşa cum îl înştiinţase despre frumuseţea ei, l-ar fi înştiinţat şi despre felul ei de a fi, căci, de la înălţimea cinstei sale, Periandro nu se năpustea şi nu se deda la lucruri josnice, oricât ar fi fost ele de frumoase, deoarece, în această privinţă, firea îi plămădise la fel şi-i turnase în acelaşi tipar pe el şi pe Auristela; Periandro se feri însă de ea când plecă s-o vadă pe Ippolita, la care evreul îl duse mai mult prin vicleşug decât de bunăvoie, căci uneori curiozitatea face să se poticnească şi să cadă-n brânci şi cea mai virtuoasă prevedere.

Capitolul VII din Cartea a patra

Buna creştere, bogatele înzestrări personale şi podoabele şi luxul casei acoperă multe cusururi, căci nu-i cu putinţă ca buna creştere să jignească, înzestrarea bogată să supere sau împodobirea casei să nu mulţumească.

Pe toate acestea le avea din belşug Ippolita, curtezana, care-n bogăţii se putea întrece cu antica Flora[238], iar în curtenie cu însăşi buna creştere. Era cu neputinţă să nu fie preţuită de cei ce-o cunoşteau, deoarece frumuseţea ei incinta, bogăţia o făcea preţuită, iar curtenia, dacă se poate spune aşa, o făcea adorată. Înveşmântată în aceste trei însuşiri, dragostea sfarmă şi inimile de bronz, deschide pungile de fier şi înrobeşte voinţele de marmură, şi cu atât mai vârtos dacă acestor trei lucruri li se adaugă amăgirea şi

[238] *Flora:* Curtezană romană iubită de Pompeius cel Mare (Cneius Pompeius). A iubit-o şi Cecilius Metellus, care nu s-a sfiit să-i consacre statuia în templul lui Castor şi Pollux.

măgulirea, atribute folositoare femeilor ce vor să-şi scoată farmecele-n văzul lumii.

E oare pe lume o minte atât de ascuțită încât, de-ar sta să privească pe vreuna din frumoasele zugrăvite de mine, ar trece cu vederea însuşirile frumuseții şi s-ar opri doar la cele ale obârşiei lor umile? Frumusețea cu o parte orbeşte şi cu alta luminează: după cea care orbeşte aleargă plăcerea, după cea care luminează, gândul la îndreptare.

La nici unul din aceste lucruri n-a cugetat Periandro intrând în casa Ippolitei. Cum însă uneori dragostea îşi durează clădirile pe temeiuri nebăgate-n seamă, de astă dată ea s-a înălțat pe negândite nu pe temeiul patimii lui Periandro, ci pe temeiul patimii Ippolitei, căci pe doamnele astea, numite îndeobşte ale viciului, nu-i nevoie de prea multă trudă ca să le iaci să se căiască fără să se pocăiască.

Ippolita apucase să-l vadă pe Periandro pe stradă şi inima îi şi fusese răscolită de bărbăția şi mândrețea lui şi mai cu seamă de gândul că e spaniol, ceea ce o făcea să-şi făgăduiască daruri peste închipuire şi plăceri împlinite, iar toate frământările acestea i le împărtăşise lui Zabulón, pe care-l rugase să i-l aducă la ea acasă, locuința fiindu-i atât de împodobită, de curată şi de bine rânduită, încât părea că năzuieşte să fie mai degrabă crivat de nuntă decât popas pentru pelerini.

Avea doamna Ippolita – căci aşa i se zicea la Roma, de parcă doamnă ar fi fost – un prieten pe nume Pirro Calabrezul, mare cuțitar, iute la mână, scelerat, al cărui avut stătea în tăişul spadei, în sprinteneala mâinilor şi-n vicleşugurile Ippolitei, cu care deseori obținea tot ce voia, fără să se plece în fața nimănui; dar viața şi-o lungea Pirro cel mai mult cu iuțeala sa de picioare, pe care se bizuia mai mult decât pe mâini, şi cel mai mult se mândrea că o fermeca totdeauna pe Ippolita, oricum i s-ar fi arătat, fie iubitor, fie aspru; căci niciodată porumbițele blânde nu duc lipsă de găi care să le prigonească şi de păsări care să le sfâşie: ticălos obicei al unor oameni fără nimic sfânt şi mărginiți!

Zic, aşadar, că acest cavaler, dar cavaler doar cu numele, se găsea la Ippolita acasă chiar la vremea când sosiră evreul şi Periandro.

Ippolita îl trase de o parte şi-i zise:

— Du-te cu Dumnezeu, prietene, şi ia cu tine şi lănţişorul ăsta de aur pe care mi l-a trimis azi dimineaţă prin Zabulón pelerinul acesta.

— Ia seama ce faci, Ippolita – răspunse Pirro –, că după cum miros eu, pelerinul ăsta e spaniol, şi când văd că, fără să se fi atins măcar de tine, îţi dă un asemenea lănţişor care face pe puţin o sută de scuzi, mă cuprinde mirarea şi mă-ncearcă o mie de temeri.

— Ia tu, Pirro, lănţişorul, şi lasă-mă pe mine să-l apăr şi să nu-l dau îndărăt, că nu mi-e frică mie nici de toate spaniolâcurile lui.

Pirro luă în cele din urmă lănţişorul dat de Ippolita şi cumpărat în acest scop chiar din porunca ei în dimineaţa aceleiaşi zile şi curtezana, închizându-i gura cu el, îl făcu să plece de-acasă fuga-fuguţa.

Apoi, slobodă şi descotorosită de butuc, eliberată din fiare, Ippolita se apropie de Periandro şi cu inima uşoară şi cu drăgălăşie, nici una, nici alta, îi sări de gât, zicându-i:

— Zău, trebuie să văd dacă spaniolii sunt chiar atât de viteji cum le merge vestea.

La vederea unei asemenea nesfieli, Periandro crezu că-i cade toată casa-n cap şi apărându-se cu mâna de Ippolita, o opri şi-o depărtă de lângă el, spunându-i:

— Hainele în care sunt îmbrăcat, doamnă Ippolita, nu îngăduie să fie pângărite sau cel puţin eu unul n-o voi îngădui cu nici un chip, iar pelerinii, fie ei şi spanioli, nu sunt siliţi să fie viteji când n-au de ce; dar dacă vrei să-mi arăt vitejia fără să dăunez nici unuia din noi, cere-mi-o, doamnă, şi vei fi ascultată fără cârtire.

— Pare-mi-se – răspunse Ippolita –, domnule pelerin, că după cum ţi-e sufletul, ţi-e şi trupul, dar dacă zici că ai să faci ce am să-ţi spun, fără să-i dăuneze nici unuia dintre noi,

intră cu mine în acea încăpere, că vreau să-ți arăt o galerie şi un iatac al meu.

La care Periandro răspunse:

— Deşi sunt spaniol, sunt cam fricos şi mai tare mă tem de domnia ta singură decât de-o oştire de duşmani. Porunceşte să ne călăuzească altcineva şi du-mă unde pofteşti.

Ippolita chemă pe două cameriste de-ale ei şi pe Zabulón evreul, care la toate fusese de față, şi le porunci să-i călăuzească în galerie.

Deschiseră încăperea şi după cum povesti mai apoi Periandro, văzu cea mai frumos împodobită încăpere, ce ar fi putut face mândria oricărui suveran bogat şi iscoditor. Parrhasios, Polignot, Apelles, Zeuxis şi Timantes[239] îşi aveau acolo tot ce dăduse penelurile lor mai desăvârşit, totul cumpărat cu comorile Ippolitei, însoțiți de operele cucernicului Rafael din Urbino şi de cele ale divinului Michelangelo: bogății în care cele ale unui mare suveran trebuie şi pot să se arate. Edificiile regale, castelele mândre, lăcaşurile de închinăciune mărețe şi picturile valoroase sunt semne caracteristice şi adevărate ale mărinimiei şi bogăției domnitorilor, odoare, de fapt, împotriva cărora timpul îşi iuteşte aripile şi-şi zoreşte fuga, precum în fața unor concurente care, în ciuda lui, mărturisesc măreția veacurilor trecute.

O, Ippolita, bună doar prin aşa ceva! Dacă printre atâtea portrete câte ai, ai avea şi unul al bunei tale purtări şi dacă l-ai lăsa să se poarte cum îi e portul pe Periandro, care, uluit, uimit şi tulburat, tot privea şi se întreba unde se va sfârşi belşugul pe care-l vedea în galerie, în timp ce de pe o strălucită masă lungă cât încăperea, se înălța muzica feluritelor neamuri de păsări adăpostite-n colivii nespus de bogate şi stârnind o armonie amețitoare, dar plăcută.

---

[239] *Parrhasios* (c. 400 î.e.n.), *Polignot* (sec. al V-lea î.e.n.), *Apelles* (secolul al IV-lea î.e.n.), *Zeuxis* (secolul al V-lea î.e.n.) şi *Timantes* (secolul al IV-lea î.e.n.), celebri pictori antici.

În sfârşit, i se păru că tot ce auzise povestindu-se despre grădinile Hesperidelor[240], despre cele ale vrăjitoarei Falerina[241], despre faimoasele grădini suspendate[242], şi despre altele cunoscute după renumele lor în lume, era departe de măreția sălii şi galeriei aceleia. Dar cum el umbla cu inima strânsă, fie-i lăudată cinstea, ca într-un teasc, lucrurile nu i se mai arătau aşa cum erau, ci, ostenit de vederea atâtor lucruri desfătătoare şi necăjit că toate îi veneau în răspărul gustului, lăsă baltă curtenia şi încercă să iasă din galerie, şi chiar ar fi ieşit de nu l-ar fi împiedicat Ippolita, aşa încât fu nevoit să se descurce cu gesturi şi vorbe aspre şi cam necurtenitoare.

Ea se agăță de mantia lui şi desfăcându-i pieptarul, îi descoperi crucea de diamante ce scăpase până atunci din atâtea primejdii, şi ea îi luă Ippolitei ochii şi odată cu ei, şi minţile, aşa încât, văzându-l că-i scapă, fără a-l putea opri cu puterile ei slabe, îi încolți un gând care, de-ar fi ştiut să-l întărească şi să-l sprijine mai bine, nu i-ar fi căzut bine lui Periandro; acesta, lăsându-şi mantia în mâinile noii egiptence[243], fără pălărie, fără toiag, fără cingătoare şi mantie, se repezi în stradă, căci biruința în asemenea bătălii stă mai mult în fugă decât în aşteptare. Se năpusti şi ea la fereastră şi cu strigăte puternice, începu să cheme lumea de pe stradă, zicând:

— Prinde-ți-mi-l pe hoțul ăsta care mi-a intrat în casă omeneşte şi mi-a furat un odor sfânt ce plăteşte un oraş!

S-a nimerit să treacă tocmai atunci pe stradă doi soldați din garda Pontifului, despre care se spune că pot prinde asupra faptului, şi cum glasul cerea ajutor împotriva unui

---

240 *grădinile Hesperidelor:* Cele trei Hesperide (Aigle, Erytheia, Hesperethusa), fiice ale lui Atlas, erau paznicele mărului de aur dăruit de Gaia Herei, la nunta acesteia. Heracles a reuşit să ia merele.

241 *[grădinile] vrăjitoarei Falerina:* Personaj din *Orlando Innamorato* de Matteo Maria Boiardo (1440/41–l494).

242 *…faimoasele grădini suspendate:* Una din cele şapte minuni ale lumii, grădinile Semiramidei de la Babilon.

243 *lăsându-şi mantia în mâinile noii egiptence:* Aluzie la femeia lui Putifar, vezi mai sus, n. 55.

hoț, îşi înfoiară autoritatea îndoielnică şi-l prinseră pe Periandro, îl înşfăcară de piept şi smulgându-i crucea, îl pălmuiră fără multă cuviință: arvună dată de justiție proaspeților făptaşi chiar înainte de a li se cerceta vina.

Văzându-se, dar, pe cruce şi fără cruce, Periandro le spuse nemților[244] chiar pe limba lor că nu este hoț, ei nobil, şi că acea cruce e a lui şi după bogăția ei, se vedea că nu putea fi a Ippolitei, şi-i rugă totodată să-l ducă la guvernator, nădăjduind că el avea să scoată la lumină în scurt timp adevărul acestui caz. Le oferi şi bani şi astfel, ca şi datorită faptului că le vorbise pe limba lor, mijloc de-a apropia sufletele ce nu se cunosc, nemții nu ținură seama de Ippolita şi-l duseră pe Periandro la guvernator, drept care Ippolita, văzând cum stau lucrurile, plecă de la fereastră şi aproape zgâriindu-şi obrajii, le spuse slujitoarelor sale:

— Vai, surioarelor, ce prosteşte m-am purtat! Pe cine gândeam să-l ospătez l-am vătămat, pe cine gândeam să-l slujesc l-am jignit; pleacă arestat ca hoț, el, hoțul sufletului meu, uitați-vă şi voi, ce mai mângâieri, ce mai alintări, să-l dau prins pe omul slobod şi să-l defăimez pe cel cinstit!

Şi-apoi le povesti cum cei doi soldați din garda Papei îl arestaseră pe pelerin şi-l luaseră cu ei. Porunci să i se pregătească numaidecât trăsura, căci vru s-o şi pornească pe urmele lui ca să-l dezvinovățească, deoarece mima ei nu putea suferi să se vadă rănită chiar în luminile ochilor, şi ținea să apară mai degrabă martoră mincinoasă decât crudă, căci pentru cruzime n-ar avea scuză, pe când pentru mărturie mincinoasă da, deoarece ar fi dat vina pe dragoste, care prin mii de sminteli îşi arată şi-şi dă în vileag dorințele, făcându-i rău ființei iubite. Ajungând la casa guvernatorului, îl găsi pe acesta cu crucea în mână, descosându-l asupra întâmplării pe Periandro; acesta, de cum o zări pe Ippolita, îi spuse guvernatorului:

— Doamna aceasta a spus că i-am furat crucea aflată acum la domnia ta, iar eu voi recunoaşte că aşa este dacă ea va spune din ce e crucea, cât prețuieşte şi din câte diamante

---

[244] *le spuse nemților:* E vorba de Garda elvețiană.

e alcătuită, fiindcă de nu i-o şoptesc îngerii sau alt duh ştiutor, ea n-are de unde s-o ştie, deoarece n-a văzul-o decât o clipă la pieptul meu şi doar o singură dată.

— Ce-are de spus doamna Ippolita? – zise guvernatorul –.

Şi acoperi totodată crucea pentru ca ea să n-o poată vedea.

Iar ea răspunse:

— Dacă spun că sunt îndrăgostită, oarbă şi nebună, pelerinul acesta va fi dezvinovățit, iar eu rămân în aşteptarea pedepsei pe care domnul guvernator va voi să mi-o dea pentru crima pe care am făcut-o din dragoste.

Şi-i povesti pas cu pas ce i se întâmplase cu Periandro, şi guvernatorul rămase uimit mai mult de îndrăzneala decât de iubirea Ippolitei, căci unor inşi ca ea neroziile destrăbălate le stau în fire. Veşteji fapta, îl rugă pe Periandro s-o ierte, pe el îl puse în libertate şi-i restitui crucea, fără ca-n procesul acela să se scrie vreo literă, noroc câtuşi de puțin de lepădat.

Guvernatorul ar fi vrut să ştie cine erau pelerinii care-şi zălogiseră giuvaerele pentru portretul Auristelei şi de asemenea cine era el şi cine Auristela.

La care Periandro răspunse:

— Portretul este al Auristelei, sora mea; pelerinii pot avea şi giuvaere mult mai scumpe; crucea asta e a mea, şi dacă timpul îmi va da prilej, iar nevoia mă va sili, am să spun cine sânt; s-o spun acum nu atârnă de voia mea, ci de a surorii mele. Portretul pe care-l are domnia ta l-am şi cumpărat de la pictor la un preț mulțumi lor, fără ca în cumpărare să se amestece întreceri de mezat, care se-ntemeiază mai mult pe ranchiună şi pe închipuire decât pe judecată.

Guvernatorul spuse că vrea să-l păstreze el, plătindu-l cu acelaşi preț, spre-a mai adăuga Romei un tablou ce să lentreacă pe cele ale celor mai de seamă pictori care-o înfrumusețau.

— Îl dăruiesc domniei tale – răspunse Periandro –, deoarece socot că dându-i un asemenea stăpân, îi arăt toată cinstirea cu putință.

Guvernatorul îi mulțumi şi-n aceeaşi zi îi puse în libertate pe Arnaldo şi pe duce, înapoindu-le giuvaerele, iar el rămase

cu portretul, deoarece înțelegea să se aleagă şi el cu ceva din toate astea.

Capitolul VIII din Cartea a patra

Mai mult tulburată decât pocăită se întoarse Ippolita acasă la ea, gânditoare şi îndrăgostită pe deasupra: căci deşi e-adevărat că la începutul iubirilor disprețul le pune de obicei capăt, cel pe care i-l arătase Periandro mai mult îi înteţise dorințele. I se părea că un pelerin nu trebuie să fie dur ca bronzul, încât să nu-l înmoaie darurile pe care avea de gând să i le facă. Dar vorbind de una singură, îşi spuse în sinea-i:

— Dacă pelerinul acesta ar fi sărac, n-ar fi adus cu sine o cruce atât de bogată, ale cărei multe şi bogate diamante sunt o dovadă limpede a bogăției lui, aşa încât tăria acestei stânci nu poate fi învinsă prin înfometare, e nevoie de alte şiretlicuri şi vicleşuguri ca să fie supusă. Nu cumva junele îşi are sufletul robit altcuiva? Dar dacă Auristela aceea nu e sora lui? Ce-ar fi oare ca schimonoselile disprețului pe care mi-l arată el mie să i *le trec* şi să i le pun în spinare Auristelei? Ajute-mi Dumnezeu, mi se pare că-n locul ăsta mi-am găsit şi leacul! Stai! Moară Auristela! Dezvelească-se fermecătura asta, să vedem măcar ce mâhnire stârneşte în inima-i pădureață; să punem în aplicare măcar acest plan: îmbolnăvească-se Auristela, să facem să dispară soarele ei din fața ochilor lui Periandro; să vedem dacă, pierind frumusețea, cauza primă din care se naşte dragostea, nu piere şi dragostea însăşi, căci s-ar putea ca, dându-i eu frumusețea de care l-aş lipsi luându-i-o pe-a Auristelei, să înceapă a nutri gânduri mai blânde; trebuie cel puțin să fac o-ncercare, luând aminte la ce se zice, căci nu strică să-ncerci lucrurile ce vădesc vreo urmă de folos.

Cu aceste gânduri, mângâiată întrucâtva, ajunse acasă, unde-l găsi pe Zabulón, căruia îi împărtăşi tot planul ei, ştiindu-l că are de nevastă o femeie cu cea mai mare faimă de vrăjitoare din Roma, şi i-ar putea cere, după ce mai întâi i-ar face daruri şi făgăduieli, nu să schimbe voinţa lui Periandro, deoarece ştia că asta e cu neputinţă, ci să şubrezească sănătatea Auristelei şi la nevoie, după un anumit răstimp, să-i ia şi viaţa.

Zabulón spuse că asta-i o treabă lesnicioasă pentru puterea şi ştiinţa nevestei sale. Primi nu ştiu cât drept arvună şi făgădui că de a doua zi avea să înceapă prăbuşirea sănătăţii Auristelei.

Ippolita nu numai că-l mulţumi pe Zabulón, ci-l şi ameninţă, iar pe un evreu darurile sau ameninţările îl fac nu numai să făgăduiască, dar să şi săvârşească până şi imposibilul.

Periandro le povesti lui Croriano, Rupertei, Auristelei şi celor trei doamne franţuzoaice, lui Antonio şi Constanzei despre întemniţarea sa, despre dragostea Ippolitei şi despre portretul Auristelei dăruit guvernatorului.

Pe Auristela n-o încântă deloc dragostea curtezanei, deoarece îi şi ajunsese la urechi vestea că este una dintre cele mai frumoase femei din Roma, una dintre cele mai slobode, dintre cele mai bogate şi mai mintoase, dar când e vorba de chiţcanii geloziei, chiar de nu-i decât unul singur, şi acesta mai mic decât un ţânţar, frica îl zugrăveşte în mintea unui îndrăgostit mai dihai decât muntele Olimp, iar dacă sfiiciunea leagă limba de nu se mai poate plânge, sufletul e pus la caznă cu frânghiile tăcerii, astfel încât la fiece pas caută ieşiri spre a părăsi viaţa trupului.

După cum s-a mai spus o dată, gelozia nu are, alt leac decât să asculte dezvinovăţirile, iar dacă acestea nu sunt încuviinţate, viaţa nu mai are însemnătate, iar Auristela ar prefera să şi-o piardă de o mie de ori decât să se plângă de credinţa lui Periandro.

În seara aceea, Bartolomé şi Talaveranca se duseră întâia oară să-i viziteze pe stăpâni, mergând nu slobozi, deşi

scăpaseră din închisoare, ci legați cu cele mai grele cătuşe, şi anume cele ale matrimoniului, deoarece se căsătoriseră, căci moartea leahului, pe care soarta îl minase să vină ca peregrin la Roma, o pusese în libertate pe Luisa. Aşa că leahul, înainte de-a ajunge în patria lui, găsise la Roma pe cine nu avea de gând s-o caute, amintindu-şi sfaturile pe care i le dăduse Periandro în Spania, dar nu-şi mai putu schimba soarta, deşi nu şi-o urzise de bunăvoie.

Tot în aceeaşi seară le vizită şi Arnaldo pe toate doamnele acelea, dând seama despre unele lucruri ce i se, întâmplaseră de când plecase în căutarea lor, după ce potolise războiul din patria lui. Povesti cum sosise în Ostrovul Sihăstriilor, unde nu-l mai găsise pe Rutilio, ci pe alt pustnic în locul lui, care-i spuse că Rutilio era la Roma; spuse de asemenea că se abătuse pe la insula pescarilor şi le găsise acolo, slobode, sănătoase şi mulțumite, pe mirese ca şi pe cei ce, după spusele lor, se îmbarcaseră cu Periandro"; povesti că aflase din auzite că Policarpa murise, iar Sinforosa nu mai voise să se mărite; le spuse că Insula Barbară începuse să se populeze iarăşi, locuitorii ei ajungând să-şi întărească iar credința în profeția cea mincinoasă; le înştiință că Mauricio şi Ladislao, ginerele lui, împreună cu fiica sa, Transila, îşi părăsiseră patria şi trecuseră în Anglia, ca să ducă o viață mai paşnică: mai spuse de asemenea ce se întâmplase cu Leopoldio, regele danilor, care, după isprăvirea războiului, se căsătorise pentru a căpăta Un moştenitor la tronul său şi-i iertase pe cei doi trădători pe care-i prinsese când îl întâlniseră Periandro şi pescarii lui, față de aceştia arătându-se recunoscător pentru buna purtare şi curtenia ce i-o arătaseră; iar printre numele pe care nu se putea să nu le rostească în povestirea sa, pomenea uneori şi pe cel al părinților lui Periandro, ca şi pe cel al părinților Auristelei, ceea ce-i făcu să le tresară inimile-n piept, amintindu-le deopotrivă de măreții şi nenorociri.

Spuse că-n Portugalia, îndeosebi la Lisabona, portretele Auristelei se bucurau de cea mai mare prețuire; mai povesti de faima pe care şi-o câştigase în Franța şi care se răspândise de-a lungul întregului lor drum, frumusețea

Constanzei şi-a doamnelor franţuzoaice; spuse cum Croriano îşi dobândise renume de om mărinimos şi înţelept prin căsătoria sa cu neasemuita Ruperta; spuse de asemenea cum în Lucca se vorbea mult despre isteţimea Isabellei Castruccio şi despre dragostea ei mistuitoare pentru Andrea Marullo pe care, cu ajutorul demonului închipuit, i-l adusese cerul ca să ducă o viaţă de îngeri; povesti cum căderea lui Periandro era socotită drept o minune şi cum lăsase-n urmă pe drum un tânăr peregrin, poet, ce nu voise s-o ia înainte cu el, întrucât mergea negrăbit şi compunea o piesă de teatru cu întâmplările lui Periandro şi-ale Auristelei, pe care le ştia pe de rost, după o pânză văzută de el în Portugalia şi pe care se aflau zugrăvite[245], şi că nutrea totodată gândul nestrămutat de a se căsători cu Auristela, de va fi şi ea de acord.

Auristela îi rămase recunoscătoare poetului pentru bunul lui gând şi era gata să-i dăruiască un rând de haine, dacă avea s-ajungă cu ale lui ferfeniţă, căci dorinţa unui bun poet merită plată oricât de bună.

Arnaldo mai povesti că fusese acasă la doamna Constanza şi la Antonio şi că părinţii şi bunicii lor erau bine sănătoşi, mâhniţi fiind doar de durerea lipsei de veşti despre sănătatea copiilor lor şi dorind ca doamna Constanza să se întoarcă pentru a deveni soţia contelui, cumnatul ei, care ţinea să urmeze cumineţea alegere a fratelui său, fie ca să nu dea cei douăzeci de mii de ducaţi, fie de dragul meritelor Constanzei, cum era cel mai sigur, veste de care nu puţin se bucurară toţi, mai cu seamă Periandro şi Auristela ce-i iubeau ca pe fraţii lor.

De pe urma acestei cuvântări a lui Arnaldo, în inimile ascultătorilor se zămisliră noi bănuieli cum că Periandro şi Auristela trebuie să fie persoane de neam mare, pentru că, văzându-i că se ocupă doar de căsătorii între, conţi şi do mii

---

[245] *piesă de teatru... pânză...:* Aluzie la cele trei posibile registre de tratare a aceluiaşi subiect: roman – pictură – piesă de teatru, şi la cele trei modalităţi de tratare posibile şi distincte ale aceleiaşi teme. Vezi mai sus, n. 77.

şi mii de ducaţi, nu puteau nutri decât bănuieli strălucite şi măreţe.

Povesti de asemenea cum îl întâlnise în Franţa pe Renato, cavalerul francez învins pe nedrept în bătălie, acum liber şi victorios datorită conştiinţei vrăjmaşului său. De fapt, puţine lucruri rămăseseră din cele multe istorisite de-a lungul desfăşurării mândre a istoriei acesteia, la care el să nu fi luat parte şi pe care să nu le fi reamintit acolo, reamintind şi faptul că lui se cădea să-i rămână portretul Auristelei, aflat în mâinile lui Periandro împotriva voinţei ducelui şi-a lui însuşi, deşi spuse că, spre a nu-l mâhni pe Periandro, are să-şi ascundă jignirea.

— M-aş fi scăpat de el – răspunse Periandro – înapoindu-ţi portretul, domnule Arnaldo, dacă aş fi înţeles că-i al domniei tale. Norocul şi silinţa lui i l-au dat însă ducelui; domnia ta i l-ai luat în chip samavolnic şi prin urmare, n-ai de ce te plânge. Îndrăgostiţii sunt obligaţi să nu-şi judece pricinile cu măsura dorinţelor lor, căci uneori nu trebuie să şi le mulţumească, pentru a se potrivi raţiunii care le dă alte porunci. Eu însă voi face în aşa fel încât, fără ca domnia ta, domnule Arnaldo, să rămâi mulţumit, ducele să se socotească împăcat, şi anume sora mea Auristela va păstra ea portretul, deoarece e mai mult al ei decât al altora.

Pe Arnaldo îl mulţumi părerea lui Periandro şi la fel şi pe Auristela.

Cu acestea convorbirea luă sfârşit.

Şi-a doua zi de dimineaţă vrăjile, otrăvurile, farmecele şi răutatea evreicii, femeia lui Zabulón, începură să-şi facă lucrarea asupra Auristelei.

Capitolul IX din Cartea a patra

Boala nu cuteză să atace față către față nurii Auristelei, de teamă ca nu cumva frumusețea ei să nu-i înspăimânte urâțenia, şi astfel o atacă pe la spate, cu nişte fiori cu care o străpunse la revărsatul zorilor şi care nu-i îngăduiră să se scoale din pat toată ziua; curând îi luă pofta de mâncare, şi vioiciunea ochilor începu a-i amorți, şi slăbiciunea, care cu timpul obişnuieşte a-i cuprinde pe bolnavi, semăna într-o clipă [spaima][246] în prin toate simțurile Constanzei, având aceleaşi urmări şi asupra celor ale lui Periandro, încât amândoi se tulburară şi se temură de toate relele cu putință, mai cu seamă de ceea ce se tem cei săraci în noroc.

Nu trecuseră nici două ceasuri de când se îmbolnăvise, şi trandafirii stacojii ai obrajilor îi şi deveniră vineți, carminul buzelor, verde, şi mărgăritarele buzelor, topaze; până şi părul i se păru că şi-a schimbat culoarea, mâinile i se chirciră, schimbându-i-se aproape şi locul şi îmbinarea firească a chipului. Dar nu-i părea din pricina asta mai puțin frumoasă, fiindcă nu o vedea în patul ei de zăcere, ci în suflet, unde şi-o avea întruchipată. Le ajungeau la urechi, sau cel puțin le mai ajunseră vreme de două zile, vorbele ei, îngăimate printre răsuflări vlăguite şi rostite cu limbă împleticită. Doamnele franțuzoaice se speriară de-a binelea şi împinseră atât de departe grija față de sănătatea Auristelei, încât fu nevoie să aibă grijă şi de ele însele.

Au fost chemați cei mai buni doctori sau măcar cei despre care se zicea că sunt cei mai buni: căci bunul renume consacră medicina care-o nimereşte, şi aşa se face că sunt doctori norocoşi ca şi soldați răsfățați de soartă; soarta cea mai bună şi norocul, amândouă fiind totuna, pot veni la uşa nepricopsitului şi-n sac de pănură şi în scrin de argint. Dar la uşa Auristelei nu sosea nici în arginturi, nici în lâneturi, drept care cei doi frați, Antonio şi Constanza, îşi frângeau într-ascuns mâinile de deznădejde.

Lucrurile stăteau pe dos şi în ce-l priveşte pe duce, la care, cum dragostea ce-i cuprindea pieptul se zămislise din

---

[246] Omisiune în text, pe care J.B. Avalle-Arce o completează cu *alarma (sembró la alarma);* noi preferăm *spaima.*

frumusețea Auristelei, acum, pe măsură ce frumusețea ei începea să se stingă, începuse a i se stinge treptat şi lui dragostea, care, ca să aibă puterea de-a ajunge până la marginea mormântului împreună cu ființa iubită, ar fi trebuit, să-şi înfigă rădăcini adânci în suflet. Nespus de urâtă e moartea, şi cel mai mult i se aseamănă suferința; şi a iubi pe cineva urât pare un lucru mai presus de fire şi vrednic a fi socotit drept miracol.

Auristela, într-un cuvânt, slăbea clipă de clipă, făcându-i pe toți câți o cunoşteau să-şi piardă nădejdea în însănătoşirea ei. Doar Periandro, el singurul, el statornicul şi îndrăgostitul, doar el cu inimă cutezătoare, ținea piept soartei potrivnice şi morții înseşi, care, prin pieirea Auristelei, îl amenința şi pe el.

Cincisprezece zile aşteptă ducele de Nemours să vadă dacă Auristelei nu-i merge mai bine şi-n tot acest răstimp nu fu zi în care să nu-i întrebe pe doctori despre sănătatea Auristelei, dar nici unul nu putu să-l liniştească, deoarece nu-i cunoşteau pricina neîndoielnică a suferinței; drept care ducele, văzând că doamnele franțuzoaice nu-i iau deloc în seamă şi că îngerul de lumină al Auristelei se prefăcuse în înger de întuneric, scorni unele motive care, dacă nu în totul, măcar în parte-l dezvinovățeau, se apropie într-o zi de Auristela, lângă patul unde zăcea bolnavă şiîn fața lui Periandro, îi spuse:

— De vreme ce norocul mi-a fost atât de potrivnic, frumoasă doamnă, încât nu mi-a îngăduit să-mi împlinesc dorința de a face din tine soția mea legiuită, înainte ca deznădejdea să mă ducă în pragul pierderii sufletului, aşa cum m-a adus în cel al pierderii vieții, vreau să-mi încerc soarta pe alt drum, fiindcă oricum ştiu sigur că nu mi-e dat să-mi fie bună, oricât m-aş strădui, şi astfel, de mă va lovi răul pe care nu-l caut cu luminarea, voi ajunge să-mi găsesc pierzania şi să mor nenorocos, dar nu deznădăjduit. Mama mă cheamă, dânsa mi-a ales o soție; vreau să-i dau ascultare şi să-mi lungesc drumul atât de mult, încât moartea să aibă prilejul de-a mă ataca, şi atunci are să-mi găsească-n suflet

amintirea frumuseții şi a bolii tale, şi deie Dumnezeu să nu spun că şi pe-a morții tale.

Ochii lui lăsară să se vadă câteva lacrimi. Auristela nu putu să-i răspundă sau nu vru, ca să nu greşească răspunsul de față cu Periandro; tot ce izbuti să facă fu să vii**o** mâna sub pernă şi scoțându-şi portretul, să i-l înapoieze ducelui, care-i sărată mâinile pentru un hatâr atât de mare, dar Periandro, întinzând mâna, i-l luă şi-i spuse:

— Dacă nu ți-e cu supărare, o nobile domn, rogu-te din toată inima, pe ce ți-e mai drag, să mi-l împrumuți mie, ca să mă pot ține de o făgăduială făcută pe cuvânt de cinste şi care, fără a-ți aduce nici o vătămare, mi-ar aduce mie în schimb una însemnată dacă nu mi-l țin.

Ducele i-l dădu înapoi şi se grăbi să-i pună la dispoziție: averea, viața şi onoarea lui, şi chiar mai mult de-ar fi fost în stare, iar apoi se despărți de cei doi frați cu gândul că nu avea să-i mai vadă la Roma. Îndrăgostit înțelept, cel dintâi pesemne care a ştiut să înşface cu folos pleata oferită de prilej[247].

Toate acestea l-ar fi putut dezmetici pe Arnaldo, ca să ia seama cât de ruinate îi erau speranțele şi cât de amenințat era ca întreaga strădanie a peregrinărilor lui să i se irosească, deoarece, după cum s-a spus, moartea aproape îi călca Auristelei pe poala rochiei, drept care păru foarte hotărât să-l urmeze pe conte[248] dacă nu la drum, cel puțin în purtare, întorcându-se în Danemarca; iubirea însă şi sufletu-i mărinimos nu-i îngăduiră să-i părăsească pe Periandro fără mângâiere şi pe sora lui, Auristela, la hotarul cel de pe urmă al vieții, aşa încât se duse s-o vadă şi-şi reînnoi făgăduielile de sprijin, decis să aştepte ca timpul să îmblânzească întâmplările, în ciuda tuturor temerilor ce-l copleşeau.

---

[247] *pleata oferită de prilej*: Vezi mai sus, n. 96.

[248] *conte:* Inadvertență, deoarece e vorba de *ducele* de Nemours.

Capitolul X din Cartea a patra

Nespus de mulțumită era Ippolita văzând că meşteşugurile crudei Iulia se arătau atât de vătămătoare pentru sănătatea Auristelei, deoarece în opt zile o făcuseră să arate atât de schimbată față de felul ei obişnuit de a fi, încât n-o mai recunoşteau decât după sunetul glasului, lucru care-i nedumerea grozav pe doctori şi-i uluia pe toți cunoscuții ei. Doamnele franțuzoaice vegheau la căpătâiul ei cu atâta grijă, de parcă i-ar fi fost surori dragi, îndeosebi Feliz Flora, care-o iubea în chip deosebit.

Boala Auristelei merse atât de departe, încât, nemaimulțumindu-se să rămână între hotarele oblăduirii ei, trecu şi-n cele ale vecinilor şi cum nimeni nu era mai apropiat decât Periandro, primul cu care se-ntâlni fu el, nu fiindcă veninul şi maleficiile perversei evreice ar fi lucrat nemijlocit şi cu veghere aparte asupra lui, ca asupra Auristelei, căreia îi erau menite, ci pentru că durerea pe care i-o pricinuise boala Auristelei era atât de mare, încât avea şi asupra lui aceleaşi urmări ca şi asupra ei, şi astfel Periandro slăbea văzând cu ochii, până când toți prinseră să se teamă pentru viața lui ca şi pentru cea ă Auristelei.

Drept care, Ippolita, văzând că se ucidea pe sine cu tăişul propriei sale spade, ghici-cu uşurință de unde venea răul lui Periandro şi căută să-i găsească leacul găsindu-i-l Auristelei, sfârşită acum şi pământie şi-a cărei viață părea că stă şi bate la poarta morții, aşa încât, crezând fără nici o îndoială că-i va deschide dintr-o clipă-ntr-alta, vru să deschidă şi să-şi pregătească plecarea sufletului pe drumul sacramentelor, ca una ce apucase a fi temeinic instruită în adevărul catolic, şi dându-şi întreaga silință trebuincioasă, cu cea mai adâncă evlavie de care fu în stare, îşi adeveri neştirbirea purtărilor, dovedi că învățase bine lecțiile ce-i fuseseră date la Roma şi încredințându-se mâinilor lui Dumnezeu, îşi împăcă duhul şi dădu uitării orice regrete, desfătări şi măriri.

Ippolita, aşadar, văzând, precum s-a spus, că dacă moare Auristela moare şi Periandro, dădu fuga la evreică şi-i ceru să domolească asprimea vrăjilor ce-o mistuiau pe Auristela sau chiar să le pună capăt de tot: căci nu ținea să fie chiar ea născocitoarea mijlocului de-a lua dintr-o singură lovitură trei vieți, deoarece murind Auristela, murea Periandro, şi murind Periandro, şi-ar fi pierdut şi ea viața. Evreica îi făcu pe plac, de parcă sănătatea sau boala celorlalți ar fi fost în mâna[1] ei sau de parcă toate încercările aşa-zise de osândă n-ar atârnă în întregime de voința lui Dumnezeu, spre deosebire de cele ce țin de greşelile noastre; dar Dumnezeu, silit, dacă se poate spune astfel, de înseşi păcatele noastre, îngăduie, pentru pedepsirea lor, ca aşa-numita vrăjitorie să poată răpi sănătatea celorlalți, ceea ce şi fac vrăjitoarele; fără doar şi poate, Dumnezeu le-a îngăduit ca, folosind amestecuri şi otrăvuri, să amenințe, pe un răstimp mărginit, viața persoanei asupra căreia se opresc, fără ca aceasta să se poată feri de primejdie, fiindcă nu e prevenită şi nu ştie unde îşi are obârşia pricina unui efect atât de ucigător; astfel că de asemenea boli numai marea milă a lui Dumnezeu ne poate vindeca şi doar ea este doctorul care le poate găsi leacul potrivit.

Starea Auristelei încetă, dar, să se înrăutățească, şi Auristela dădu semne de înzdrăvenire, soarele frumuseții ei prinse a da vestiri şi licăriri cum că avea să-i răsară iarăşi pe cerul chipului; prinseră iar să-i îmbobocească trandafirii în obraji şi voioşia în ochi, i se retraseră din preajmă umbrele tristeții, dulcele zvon al glasului i se întregi, carminul buzelor i se lămuri, albeața dinților lepădă fildeşul şi dinții îi redeveniră mărgăritare, ca mai-nainte; în sfârşit, în scurt timp fu din nou pe de-a-ntregul frumoasă, mândră, plăcută şi mulțumită, şi aceleaşi urmări avură acelaşi răsunet şi asupra lui Periandro, ca şi asupra doamnelor franțuzoaice şi a celorlalți, Croriano şi Ruperta, Antonio şi sora lui, Constanza, a cărei bucurie sau mâhnire țineau pasul celor ale Auristelei, care, la rându-i, dând slavă cerului pentru bunătatea şi darurile făcute, atât prin boală cât şi prin

însănătoşire, îl chemă într-o zi pe Periandro şi îngrijindu-se şi străduindu-se a rămâne -între patru ochi, îi vorbi astfel:

– Frate drag, de vreme ce-a vrut cerul să te chem pe numele acesta atât de dulce şi-atât de curat încă de-acum doi ani, fără a-i da voie placului sau nebăgării de seamă să-ți spun în alt chip, nu la fel de curat şi de plăcut, aş vrea ca această fericire să meargă mai departe şi numai capătul vieții să-i pună capăt; căci cu atât e mai bună o norocire cu cât e mai dăinuitoare, şi cu atât dăinuie mai mult cu cât e mai curată. Sufletele noastre, cum bine ştii şi cum am învățat şi eu aici, sunt pururea într-o neoprită mişcare şi nu se pot odihni decât în Dumnezeu, ca în centrul lor. În viața pământească, dorințele sunt nesfârşite, şi se înlănțuie unele de altele, şi se înverigă, şi alcătuiesc un lanț ce uneori ajunge la cer, dar alteori se scufundă în iad. De ți se pare, frate, că felul acesta de-a vorbi nu-i al meu şi că-i mai presus de învățătura pe care mi-au putut-o da puținii mei ani şi îndepărtata mea creştere părintească, ia seama că pe tabla ştearsă a sufletului meu[249] experiența a zugrăvit şi-a scris lucruri de mai mare însemnătate; în primul rând a învederat că doar în cunoaşterea şi-n vederea lui Dumnezeu stă fericirea supremă, şi că toate mijloacele îndrumate spre acest scop sunt bune, sunt sfinte, sunt plăcute, precum milostenia, cinstea şi fecioria. Cel puțin aşa înțeleg eu şi pe lângă aceasta, mai înțeleg că dragostea ce mi-o porți e atât de mare, încât vei vrea ceea ce vreau eu însămi sunt moşte-nitoarea unui regat şi tu ştii bine pricina pentru care iubita mea mamă m-a trimis în casa regilor, părinții tăi, ca să mă pună la adăpost de marele război de care se temea; din acest drum mi s-a tras şi drumul alături de tine, pe care l-am făcut atât de supusă voinței tale, încât nu m-am abătut de la ea nici cu o iotă, tu mi-ai fost părinte, tu frate, tu umbră, tu ocrotire şi în sfârşit, tu înger de pază, învățător şi maestru, deoarece tu m-ai adus în oraşul acesta, unde am ajuns să fiu creştină, aşa cum eram datoare să fiu. Aş vrea acum, de-ar fi

---

[249] *tabla ştearsă a sufletului meu:* În lat., *tabula rasa,* comparație ce provine din Aristotel *(De anima,* III, 4).

cu putință, să ajung în cer, fără ocoluri, fără spaime şi fără griji, şi n-o voi putea face de nu mă vei dezlega de ceea ce eu însămi ți-am făgăduit, şi anume de făgăduiala şi de hotărârea de a-ți fi soție. Dezleagă-mă, domnule, de cuvântul dat, şi mă voi strădui, şi eu să-mi retrag hotărârea, fie şi cu sila, deoarece ca să dobândeşti un bine atât de mare cum e cerul, cată să părăseşti tot ce e pe pământ, până şi pe părinți şi pe soți. Nu, vreau să te părăsesc pentru altul, cel pentru care te părăsesc e Dumnezeu[250], şi Dumnezeu îți va dărui mila lui, răsplată ce ar întrece nemăsurat renunțarea la mine. Am o soră mai mică, dar la fel de frumoasă ca mine, dacă frumoasă se poate numi frumusețea muritoare. Cu ea te vei putea însura şi căpăta regatul ce mi se cade, şi astfel, fericindu-mi dorințele, nici ale tale nu vor rămâne pe de-a-ntregul înşelate. De ce pleci fruntea, frate? De ce-ți înfigi privirile-n pământ? Îți displac oare vorbele mele? Dorințele mele ți se par oare departe de drumul adevărat? Spune-mi, răspunde-mi, să cunosc cel puțin şi voința ta, poate mi-o voi îndulci şi eu pe-a mea şi voi căuta vreo ieşire mai pe placul tău şi potrivită poate şi cu-al meu.

În nespus de adâncă tăcere o ascultă Periandro pe Auristela şi într-o clipă îşi făuri în închipuire mii de gânduri, toate oprindu-se la cel mai rău cu putință pentru el, deoarece îşi închipuia că Auristela îl urăşte, pentru că acea schimbare de viață nu însemna decât sfârşitul vieții lui, căci nu se putea ca ea să nu ştie că, renunțând să mai fie soția lui, el unul nu mai avea de ce trăi pe lume, şi-şi răsuci în minte gândul acesta şi pe-o față şi pe alta cu atâta înverşunare, încât, fără a-i răspunde nici un cuvânt Auristelei, se ridică din locul unde şedea şi ca să le întâmpine, chipurile, pe Feliz Flora şi pe doamna Constanza, care tocmai intrau în încăpere, ieşi şi o lăsă pe Auristela, nu ştiu dacă să zic pocăită, dar oricum gânditoare şi tulburată.

[250] Reluare a unei teme din istoria portughezului Manuel.

Capitolul XI din Cartea a patra

Apele închise într-un vas strimt cu cât dau mai maro zor să iasă cu atât mai încet curg, fiindcă cele dintâi, împinse de apele de după ele, se opresc şi-şi refuză unele altora trecerea, până când îşi face drum şuvoiul şi vasul se goleşte.

La fel se întâmplă şi cu gândurile iscate în mintea unui îndrăgostit îndurerat, şi care, năpustindu-se uneori toate deodată pe limbă, se împiedică unele pe altele, şi cugetarea nu ştie cu care din ele să-şi facă înțeleasă mai întâi închipuirea; şi astfel, adeseori, tăcând, spune mai mult decât voia.

Dovada celor mai de sus fu putina curtenie arătată de către Periandro celor ce intrară s-o vadă pe Auristela. Întrucât el, plin de cugetări, greu de gânduri şi covârşit de închipuiri, disprețuit şi dezamăgit, ieşi din iatacul Auristelei fără a şti, fără a vrea şi fără a putea să scoată vreun cuvânt de răspuns la cele multe spuse de dânsa. Veniră lângă ea Antonio şi sora lui şi-o găsiră ca pe una care abia se trezise dintr-un somn greu, vorbind singură, cu vorbe răspicate şi limpezi:

— Rău am făcut, dar ce-are a face? Nu-i oare mai bine ca fratele meu să-mi ştie gândul? Nu-i oare mai bine să părăsesc la timp drumurile întortocheate şi cărările îndoielnice şi să întind pasul pe scurtăturile netede care ne arată lămurit şi limpede ținta fericită a călătoriei? Recunosc că tovărăşia, lui Periandro nu mă împiedică să mă-ndrept spre cer, dar tot atât de bine simt că voi merge mai repede fără ea; mie îmi sunt datoare mai mult decât oricui altuia; cerul şi fericirea veşnică trebuie să aibă întâietate față de rudenie, cu atât mai mult cu cât Periandro şi cu mine nu suntem rude.

— Ia seama – zise atunci Constanza –, surioară Auristela, că eşti pe cale să dezvălui taine care s-ar putea ca nouă să ne împrăştie nedumeririle, dar pe tine să te lase încurcată. Dacă

Periandro nu ți-e frate, prea stai mult de vorbă cu el, iar dacă-ți este, n-ai de ce să te împotriveşti tovărăşiei lui.

Apucă să-şi vină atunci în fire şi Auristela şi auzind vorbele Constanzei, vru să-şi îndrepte nesocotința, dar n-o nimeri, deoarece ca să dregi o minciună ți se îmbulzesc pe buze multe altele, adevărul rămânând tot îndoielnic, iar bănuiala mai vie.

— Nu ştiu, surioară – zise Auristela –, nu ştiu ce-am spus, nu ştiu dacă Periandro îmi este sau nu-mi este frate; pot spune doar că e sufletul meu: prin dânsul trăiesc, prin dânsul respir, prin dânsul mă mişc şi prin dânsul mă hrănesc, păstrându-mă cu toate astea între hotarele rațiunii, fără alt gând ascuns, şi păstrând cea mai deplină cuviință plină de curăție, aşa cum trebuie s-o păstreze o femeie de neam mare față de un frate atât de nobil.

— Nu te înțeleg, doamnă Auristela – îi spuse atunci Antonio –, întrucât din vorbele tale atâta pricep, că Periandro ți-e frate ca şi cum nu ți-ar fi. Spune-ne odată cine-i el şi cine eşti tu, dacă poți cumva să ne-o spui, căci acum, fie că-ți e, fie că nu-ți este frate, cel puțin nu mai poți tăgădui că sunteți de neam mare, iar experiența noastră, adică a mea şi-a surorii mele Constanza, nu-i chiar

În anii prunciei ca să ne mire ceva din ce ne-ați povesti; căci deşi mai ieri am plecat din Insula Barbară, muncile prin care ştii bine că am trecut ne-au fost învățători în multe şi oricât ar fi ele de încâlcite, descurcăm ițele celor mai anevoioase pricini, mai ales ale celor de dragoste, căci ele par a se da singure în vileag. Ce dacă Periandro nu ți-e frate şi ce dacă tu nu-i eşti soție legiuită? Şi ce clacă, iarăşi zic, cu o cuviință cinstită şi curată, v-ați arătat până acum atotneprihăniți cerului şi preacinstiți în ochii celor ce v-au văzut? Nu toate iubirile sunt repezite şi îndrăznețe şi nu toți îndrăgostiții şi-au propus ca țintă a placului lor să se bucure de iubite altfel decât sufleteşte; şi aşa stând lucrurile, doamna mea, te implor încă o dată să ne spui cine eşti şi cine e Periandro, care, după cum l-am văzut ieşind de-aici, poartă un vulcan în ochi şi un căluş la gură.

— Vai, nefericita de mine! – răspunse Auristela –. Ce bine ar fi fost să mă fi cufundat în veşnica tăcere, căci, tăcând, l-aş fi ferit şi de căluşul ce spui că-l poartă la gură! Cât de indiscrete suntem noi femeile, cât de nerăbdătoare şi-de guralive; cită vreme am tăcut, sufletul meu a avut linişte, cum am vorbit, am pierdut-o, şi ca să mi-o pierd de tot şi ca să se isprăvească totodată şi tragedia vieţii mele, vreau să ştiţi, voi, pe care cerul v-a făcut fraţi adevăraţi, că Periandro nu mi-e frate, după cum nici soţ şi nici iubit, oricum nu unul dintre cei ce, urmându-şi drumul plăcerii, face popasuri pe seama bunului nume al iubitelor lor. E fiu de rege; fiică de rege şi moştenitoare a unui regat sunt şi eu; prin sânge suntem egali: prin stare, eu îl întrec nițel; prin voință, deloc, şi cu toate astea, gândurile noastre îşi răspund, iar dorințele noastre se privesc cu preacinstită urmare; doar soarta ne tulbură şi ne înşeală aşteptările şi tot ce ne sileşte să ne punem nădejdile într-însa. Şi pentru că nodul din gâtlejul lui Periandro mi-l strânge şi pe-al meu, nu vreau să vă spun mai mult deocamdată, domnilor, ci vă rog să mă ajutaţi să-l căutăm, căci dacă el şi-a îngăduit să plece fără încuviințarea mea, nu va voi să se întoarcă fără ca tot eu să-l caut.

— Scoală-te, dar – zise Constanza –, şi hai să-l căutăm, căci lanțurile cu care iubirea îi leagă pe îndrăgostiți nu-i lasă să se depărteze prea mult de ființa atât de iubită. Vino, că-l vom găsi repede, repede îl vei vedea şi repede te vei vedea mulțumită. Leapădă-te de orice îndoieli şi nehotărâri, alungă-le, şi primeşte să-i fii soție lui Periandro: căci legându-l astfel de tine, vei amuți orice clevetire.

Auristela se sculă şi însoțită de Feliz Flora, Constanza şi Antonio, plecă în căutarea lui Periandro-; pentru cei trei era de pe acum regină, o priveau cu alți ochi şicu mai mult respect o slujeau.

Periandro, în vreme ce era căutat, se străduia să se depărteze de cine-l căuta; ieşi din Roma pe jos şi de unul singur, de nu socotim drept tovărăşie singurătatea amară, suspinurile triste şi hohotele de plâns neîntrerupte: căci ele şi feluritele închipuiri nu-l părăseau nici o clipă.

— Vai! – îşi spunea el în sinea-i –, preafrumoasă Sigismunda, regină prin naştere, culme a frumuseții prin privilegiul şi îndurarea firii înseşi, cum nu se poate mai înțeleaptă şi peste poate plăcută, cât de puțin te-ar fi costat, o, stăpână, să mă iei drept fratele tău, de vreme ce purtările şi gândurile mele n-au dezmințit niciodată adevărul acesta, chiar de l-ar fi iscodit răutatea în carne şi oase şi chiar de şi-ar fi dat în vileag toate urzelile! De vrei să ajungi în cer singură, fără ca faptele tale să atârne de altcineva decât de Dumnezeu şi de tine însăți, să fie într-un ceas bun, dar aş vrea să iei seama că nu poți, fără teamă de păcat, să te aşterni drumului dorit de tine. Fără a fi dorit să-mi fii ucigaşă, ți-ai îngropat însă gândurile, o, stăpână, în tăcere şi amăgire, şi nu -mi le-ai împărtăşit decât în clipa când, odată cu rădăcinile iubirii mele, a trebuit să-mi smulgi şi sufletul pe care, întrucât îți aparține întru totul, ți-l las la deplina ta voie şi mă despart de el, surghiunindu-mă. Pace ție; comoara mea, şi află că binele cel mai mare pe care ți-l pot face e să te părăsesc.

Se lăsă noaptea între timp şi abătându-se un pic de la drumul ce ducea la Neapole, Periandro auzi zvonul unui pârâu curgător printre copaci şi aruncându-se deodată la pământ, pe malul apei, îşi amuți limba, dar suspinurile nu şi le domoli.

Capitolul XII din Cartea a patra

În care se spune cine erau Periandro şi Auristela

Pare-se că binele şi răul se deosebesc atât de puțin unui de altul, încât sunt ca două linii concurente care, deşi

pornesc din obârşii depărtate şi diferite, în cele din urmă se întâlnesc în acelaşi punct.

Periandro suspina în tovărăşia pârâiaşului blând şi-a străveziei lumini a nopții; îi țineau tovărăşie copacii şi-un văzduh suav şi răcoros îi usca lacrimile; închipuirea i-o purta Auristela, iar speranța de a-şi vedea lecuite suferințele i-o lua vântul, când iată -că la urechi îi ajunse un glas străin şi ascultând cu luare-aminte, văzu că vorbea în graiul patriei sale, fără să poată desluşi dacă murmura sau cânta; mânat de curiozitate, se apropie mai mult, iar când ajunse, desluşi că erau doi inşi care nici nu cântau, nici nu murmurau, ci tăifăsuiau, ca tot omul, dar lucrul cel mai uimitor era că vorbeau pe limba din Norvegia, aflându-se atât de departe de acea țară; se piti îndărătul unui copac astfel ales, încât el şi copacul făceau o singură umbră; îşi ținu răsuflarea, şi cea dinții grăire ce-i ajunse la urechi fu următoarea:

— Nu-ți da osteneala, domnule, să mă convingi că ziua întreagă din Norvegia se-mparte în două jumătăți, fiindcă şi eu am stat acolo o vreme, dus de nefericirile mele, şi ştiu că jumătate de an e în puterea nopții, iar cealaltă în a zilei. Că aşa este ştiu; de ce-i aşa, asta n-o mai ştiu.

La care i se răspunse:

— Dacă vom ajunge la Roma, cu ajutorul unei stere am să te-ajut să înțelegi ca şi pe viu cauza acestui efect miraculos, la fel de firesc în acea climă cum este aici durata de douăzeci şi patru de ceasuri a zilei şi-a nopții. Ți-am spus şi că în cel din urmă ținut al Norvegiei, aproape de polul Arctic, se află insula socotită a fi cea mai mărginaşă din lume, cel puțin prin părțile acelea, şi-ai cărei nume e Tile[251] şi care a fost numită de Virgiliu Tule, în acele versuri din cartea I a *Georgicelor,* ce sună astfel:

... Ac lua nautae
Numine sola colant: tibi serviat ultima Thule[252].

---

[251] *Tile:* Este „ultima Thule" a lui Virgiliu şi a lui Seneca Tragicul. Tile e forma preferată de Cervantes şi Gracián (vezi *Criticonul,* III, IX).

[252] Virgiliu, *Georgice,* I, 29-30: „...şi năierii cinsti-vor / Numai puterea-ți şi Thule din margini robi-ți-va" (trad. de D. Murărașu).

Căci Tule, pe greceşte, e totuna cu Tile pe latineşte. Această insulă e la fel sau aproape la fel de mare ca Anglia, bogată şi îmbelşugată în toate cele trebuincioase vieţii omului. Mai departe, chiar sub polul Nord, la vreo trei sute de leghe de Tile, se mai află o insulă numită Frislanda[253], ce s-a descoperit privirii oamenilor acum vreo patru sute de ani, şi e atât de mare; încât e înălţată la rangul de regat, şi nu mic. Rege şi stăpân al Tilei e Magsimino, fiul reginei Eustoquia; tatăl lui a trecut nu cu multe luni în urmă din viaţa aceasta la alta mai bună, lăsând doi fii, unul dintre ei fiind însuşi Magsimino, de care-ţi vorbeam şi care e şi moştenitorul tronului, iar celălalt, un tânăr mărinimos, pe nume Persiles, bogat peste orice închipuire în darurile firii şi iubit de maică-sa cum nu se poate mai mult; şi nu ştiu cum aş putea să-ţi proslăvesc virtuţile acestui Persiles, aşa încât rămâie mai bine în apogeul lor, căci nu se cade ca mintea mea nepricepută să le aducă vreo atingere, şi cu toate că iubirea ce i-o port, întrucât i-am fost preceptor şi l-am crescut de mic copil, m-ar putea face să spun multe, va fi mai nimerit să păstrez tăcere, ca să nu-mi pierd glasul.

Auzind acestea, Periandro îşi dădu numaidecât seama că omul care îl lăuda nu putea fi altul decât Seráfido, dascălul său, şi că, la fel, cel care-i asculta spusele era Rutilio, după glas şi după cuvintele rostite din când în când ca răspuns. Dacă se miră sau nu, o las la sloboda apreciere a fiecăruia, şi cu atât mai mult când îl auzi pe Seráfido, căci el era, după cum îşi închipuise Periandro, zicând:

— Eusebia, regina Frislandei, avea două fiice de-o neasemuită frumuseţe, îndeosebi cea mare, pe nume

---

[253] Posibile surse ale erudiţiei geografice septentrionale a lui Cervantes sunt: *Dello scoprimento dell'isole Frislanda, Eslanda, Engronelanda, Estotilanda et Icaria, fatto per due fratelli Zeni* (Veneţia, 1558), şi Girolamo Ruscelli, *Expositioni et introductioni universali... sopra tutta la geografia di Tolomeo* (Veneţia, 1561). În ambele lucrări sunt hărţi în care se pot identifica toate regiunile pomenite de Cervantes, inclusiv mânăstirea Sfântul Toma, pomenită mai jos şi căreia noi îi acordăm o semnificaţie simbolică în configuraţia romanului.

Sigismunda, pe cea mică chemând-o Eusebia, ca pe maică-sa; pe Sigismunda, în care firea şi-a strâns toată frumuseţea împărţită pe meleagurile pământul ui, a trimis-o, nu ştiu cu ce gând anume, dar cu prilejul unui război pe care stăteau să i-l declare nişte duşmani de-ai ei, a trimis-o, zic, în Tile la Eustoquia, ca să crească în casa ei şi în linişte şi ferită de ameninţările războiului, deşi eu unul nu cred că acesta a fost motivul de căpetenie pentru care a trimis-o, ci pentru ca prinţul Magsimino să se-ndrăgostească de dânsa şi s-o ia de soţie: căci se poate nădăjdui ca frumuseţile neasemuite să prefacă în ceară inimile de marmură şi să unească extremele cele mai depărtate.

Cel puţin, dacă bănuiala mea nu-i adevărată, cele petrecute nu mi-o vor putea lămuri, fiindcă ştiu că prinţul Magsimino moare după Sigismunda, deşi, la vremea sosirii ei în Tile, Magsimino nu se afla pe insulă, dar când maică-sa, regina, i-a trimis portretul fetei şi solia mamei acesteia, el a răspuns cerându-i să-i arate toată cinstirea şi să i-o păstreze ca viitoare soţie. Răspunsul lui a fost ca o săgeată ce i-a străpuns rărunchii lui Persiles, fiul meu, căci aşa am ajuns să-l numesc după creşterea pe care i-am dat-o. De îndată ce l-a auzit, nimic nu i-a mai sunat pe plac, şi-a pierdut vigoarea tinereţii şi în cele din urmă, şi-a îngropat într-o tăcere cinstită toate faptele ce-l făceau vrednic de aducere-aminte şi drag tuturora şi mai mult, a ajuns să-şi piardă sănătatea şi odată cu ea, şi nădejdea de a şi-o mai recâştiga.

L-au cercetat doctorii; cum nu cunoşteau cauza răului, nu-i nimereau nici leacul; căci, întrucât bătăile pulsului nu arată durerea sufletelor, e greu şi aproape cu neputinţă să dai de rostul bolii ce s-a cuibărit în ele. Mama, văzând că fiul ei trage să moară, fără a şti cine-l ucide, a stăruit în repetate rânduri ca el să-i dezvăluie suferinţa, deoarece era cu neputinţă ca el însuşi să nu cunoască pricina, de vreme ce simţea urmările. Atât de puternice au fost stăruinţele şi încercările îndureratei mame de a-l îndupleca, încât, biruindu-i îndărătnicia sau neclintirea, Persiles i-a mărturisit în cele din urmă că moare după Sigismunda şi că e hotărât mai degrabă să moară decât să încalce cuviinţa pe care i-o

datora fratelui său, mărturisire ce-a redeşteptat în regină bucuria pierdută şi i-a dat nădejdi de lecuire a lui Persiles, chiar dacă ar fi fost silită să calce-n picioare placul lui Magsimino, deoarece pentru salvarea unei vieți cată să dai întâietate unor criterii mai înalte decât supărarea unui frate.

În sfârşit, Eustoquia a vorbit cu Sigismunda, zugrăvindu-i cât mai grăitor cu putință ce pierdere ar fi însemnat pierderea vieții lui Persiles, în care se întruneai! toate harurile lumii, spre deosebire de firea lui Magsimino, pe care asprimea obiceiurilor îl făcea oarecum respingător. I-a adus în sprijinul spuselor sale ceva mai multe mărturii decât s-ar fi cuvenit şi-a ridicat în slava cerului, cu câte hiperbole a fost în stare, virtuțile lui Persiles.

Sigismunda, fată tânără, singură şi de bună credință, i-a răspuns că n-are altă voință şi nici altă sfătuitoare care s-o îndemne decât propria-i virtute şi cu condiția ca aceasta să-i rămână neîntinată, puteau face cu dânsa tot ce socoteau de cuviință. Regina o îmbrățişă, îi povesti lui Persiles răspunsul Sigismundei şi cei doi se înțeleseră să plece de pe insulă înainte de venirea fratelui său, față de care aveau să se dezvinovățească de faptul că nu-i va găsi acolo, spunându-i că ea făcuse legământul de a se duce la Roma spre a-şi lămuri acolo credința catolică, amenințată oarecum pe meleagurile acelea septentrionale de stricăciune, după ce mai întâi Persiles îi jură că nu va face nimic împotriva cinstei ei nici cu vorba, nici cu fapta. Şi astfel, copleşindu-i cu giuvaeruri şi sfaturi, regina îi trimise în lume, povestindu-mi apoi mie tot ce ți-am povestit şi eu până acum.

Doi ani sau ceva mai mult au trecut până s-a întors prințul Magsimino în regatul său, fiind prins în tot acest răstimp de războiul în care pururi se afla cu vrăjmaşii săi; a întrebat de Sigismunda şi negăsirea ei a însemnat găsirea neliniştii lui. A aflat de călătoria ei şi pe loc a şi plecat în căutarea-i, deşi pe deplin încredințat de virtutea fratelui său, temător totuşi din pricina bănuielilor ce numai printr-o minune se depărtează de îndrăgostiți.

Aflând de hotărârea lui, maică-sa m-a chemat în taină şi mi-a încredinţat sănătatea, viaţa şi bunul nume al fiului ei şi mi-a poruncit să i-o iau înainte ca să-l caut pe Persiles şi să-i dau de ştire că frate-său a pornit-o pe urma lui. Prinţul Magsimino a plecat cu două corăbii foarte mari şi intrând prin strâmtoarea lui Hercule[254] după felurite vremi şi furtuni, a sosit în Insula Tinacria[255] şi de acolo în marea cetate a Partenopeei[256], iar acum se află nu departe de aici, într-un târg numit Terracina, cel din urmă dintre cele ale Neapolelui şi cel dintâi dintre cele ale Romei; zace bolnav, căci l-a lovit aşa-numita schimbare a vremii, din pricina căreia e în pragul morţii. Eu, de la Lisabona, unde am debarcat, am adus veşti despre Persiles şi Sigismunda, căci nu alţii pot fi o pelerină şi un pelerin a căror faimă le trâmbiţează o asemenea vâlvă de frumuseţe, încât, dacă nu sunt Persiles şi Sigismunda, trebuie să fie îngeri cu chip de om.

— Dacă-n loc de Persiles şi Sigismunda – răspunse cel care-l asculta pe Seráfido – i-ai numi Periandro şi Auristela, ţi-aş putea da eu o ştire neîndoielnică despre ei, pentru că-i cunosc de multă vreme şi-n tovărăşia lor am trecut prin multe munci.

Şi numaidecât prinse a i le povesti pe cele din Insula Barbară, împreună cu alte câteva, până când inc-epu a se lumina de ziuă, iar Periandro, nevrând să fie găsit acolo, îi lăsă singuri şi făcu cale-ntoarsă la Auristela, ca să-i povestească despre venirea fratelui său şi să se sfătuiască împreună cum să fugă de mânia lui, căci faptul că prinsese de veste de întâmplarea aceasta într-un loc atât de îndepărtat i se părea o adevărată minune. Şi astfel, plin de gânduri noi, se întoarse către ochii spăşitei sale Auristela şi către speranţele aproape pierdute de a-şi vedea împlinită năzuinţa.

---

254 *strâmtoarea lui Hercule:* Cea dintre coloanele lui Hercule, strâmtoarea Gibraltar.

255 *Insula Tinacria:* Una din denumirile antice ale Siciliei.

256 Partenopea: Denumire antică a oraşului Neapole.

Capitolul XIII din Cartea a patra

Durerea şi chinul rănilor proaspete se hrăneşte din arşiţa fierii şi-a sângelui înfierbântat, care, după ce se răceşte, devine atât de istovitor, încât frânge răbdarea celui în suferinţă. La fel se întâmplă în pasiunile sufletului: dacă timpul îţi dă prilej şi răgaz să le tot rumegi, te istovesc până ce-ţi iau viaţa.

Auristela îi spusese lui Periandro voinţa ei, îşi împlinise dorinţa şi mulţumită că i-o dezvăluise, îi aştepta împlinirea, sigură de supunerea lui Periandro, care însă, precum s-a spus, după ce-i răspunse prin tăcere, ieşi din Roma şi i se întâmplară cele povestite. Îl recunoscuse pe Rutilio, care-i povestise preceptorului său Seráfido toată istoria Insulei Barbare, odată cu bănuielile lui cum că Auristela şi Periandro ar fi Sigismunda şi Persiles, Îi mai spuse că, fără doar şi poate, avea să-i găsească la Roma, spre care, de când îi cunoscuse, porniseră sub tăinuirea şi pretextul că ar fi fraţi; îl întrebă de nenumărate ori pe Seráfido despre felul de-a fi al oamenilor din acele insule îndepărtate peste care era rege Magsimino şi regină neasemuita Auristela.

Seráfido îi spuse încă o dată că insula Tile sau Tule, numită acum în chip obişnuit Islanda, era cea mai mărginaşă din mările acelea septentrionale, deşi „ceva mai încolo e altă insulă, după cum ţi-am spus, numită Frislanda, pe care a descoperit-o Niccolò Temo[257], veneţian, în anul o mie trei sute optzeci, mare cât Sicilia, necunoscută până atunci anticilor, şi-a cărei regină e Eusebia, mama Sigismundei celei

[257] *Niccolo Temo:* Veneţianul Niccolo *Zeno,* călător în ţinuturile nordice împreună cu fratele său Antonio, la sfârşitul secolului al XIV-lea. Cartea despre ei a fost citată mai sus, la nota 217, autorul ei fiind un membru al Consiliului celor zece, care a realizat o compilaţie după literatura deja existentă, cu foarte multe date fabuloase şi legendare.

căutate de mine. Mai e o insulă la fel de puternică şi aproape pururi acoperită de zăpadă, numită Groenlanda, şi pe-o limbă de pământ a ei se află întemeiată o mânăstire cu hramul Sfântului Toma, unde trăiesc călugări de patru naţii: spanioli, francezi, toscani şi latini; ei îi învaţă limbile lor[258] pe oamenii nobili de pe insulă, pentru ca, plecând în lume, să se poată face înţeleşi oriunde s-ar duce. Insula e, după cum am spus, îngropată în zăpadă, şi-n vârful unei măguri e un izvor, lucru minunat şi vrednic de ştiinţă, care varsă şi revarsă un asemenea belşug de apă şi atât de fierbinte, încât ajunge în mare şi nu numai că pe o foarte mare întindere în largul ei o dezgheaţă, ci o şi-ncălzeşte, aşa încât în partea aceea se prinde o necrezută felurime de peşti, din pescuitul cărora se întreţine mânăstirea şi toată insula, scoţându-şi de-acolo veniturile şi câştigurile. Izvorul acesta mai zămisleşte şi nişte pietre vâscoase, din care se face un bitum lipicios, cu care se clădesc casele ca şi cum ar fi din marmură dură. Şi alte lucruri ţi-aş putea istorisi – îi spuse Seráfido lui Rutilio – despre insulele acestea, lucruri ce pun în cumpănă crezarea, dar de fapt sunt adevărate."

Toate acestea, pe care Periandro nu le auzise, fură povestite mai apoi de Rutilio şi întărite fiind şi de cele ştiute de Periandro, mulţi le-au aşezat pe acea culme de adevăr pe care-o meritau. Se făcu între timp ziuă, şi Periandro se pomeni lângă biserica şi templul, măreţ şi poate cel mai mare din Europa, al Sfântului Pavel, şi văzu venind spre el o ceată de oameni, călare şi pe jos, şi când se apropiară, îi recunoscu printre ei pe Auristela, pe Feliz Flora, pe Constanza şi pe Antonio, fratele ei, ca şi pe Ippolita care, aflând de lipsa lui Periandro, nu vru să lase în seama altcuiva vestirea cea bună a găsirii lui, aşa încât o porni pe urmele Auristelei, la îndemnul şi cu îndrumarea nevestei lui Zabulón evreul,

---

[258] J.B. Avalle-Arce *(ed. cit.,* n. 548) crede că povestea despre învăţământul lingvistic desfăşurat în această mânăstire e o contribuţie cervantină la tema septentrională. Dacă aşa stau într-adevăr lucrurile, ipoteza noastră privitoare la structura „clepsidrică" a lui *Persiles* e cu atât mai verosimilă.

deoarece Ippolita legase prieteşug cu oameni a căror prietenie n-o caută nimeni.

Periandro ajunse în sfârşit lângă frumoasa companie, o salută pe Auristela, luă aminte la trăsăturile chipului ei şi-i găsi asprimea mai înmuiată şi ochii mai blânzi; povesti apoi de faţă cu toţi ceea ce i se întâmplase peste noapte cu Seráfido, preceptorul său, şi cu Rutilio; spuse că fratele său, prinţul Magsimino, zăcea la Terracina, bolnav de schimbarea vremii, şi cu gândul de a veni să se caute şi să-i caute la Roma, deghizat şi sub alt nume; se sfătui cu Auristela şi cu ceilalţi ce să facă, pentru că de la firea fratelui său, prinţul, nu era de aşteptat o întâmpinare blândă.

Auristela îşi pierdu cumpătul la auzul neaşteptatelor noutăţi şi-i dispărură într-o clipă atât nădejdile de a-şi păstra neprihănirea şi gândul cel bun cât şi acelea de-a dobândi pe un drum mai neted tovărăşia dragului ei Periandro.

Toţi cei de faţă îşi frământară mintea gândindu-se ce sfat să-i dea lui Periandro, şi cea dintâi care veni cu unul, deşi nimeni nu i-l ceruse, fu bogata şi îndrăgostita Ippolita, care-i propuse să-l ducă la Neapole împreună cu sora lui Auristela şi le oferi o sută de mii de ducaţi şi chiar mai mult, cât preţuia moşia ei. Poftirea aceasta ajunse la urechile lui Pirro Calabrezul, care se afla prin preajmă, şi pentru el sună ca o sentinţă neiertătoare de osândire la moarte, căci la codoşi nu dispreţul zămisleşte gelozie, ci interesul, şi cum acesta se ducea de râpă datorită grijilor Ippolitei, deznădejdea îi puse treptat stăpânire pe suflet, stârnindu-i, o ură de moarte împotriva lui Periandro, iar nobleţea şi chipeşia lui, deşi atât de mari, după cum s-a spus, lui i se părură şi mai mari, căci stă în firea gelosului ca faptele rivalilor lui să-i pară măreţe şi strălucite.

Periandro îi mulţumi Ippolitei, dar nu primi oferta-i mărinimoasă. Ceilalţi nu mai avură timp să-i dea vreun sfat, pentru că în aceeaşi clipă sosiră Rutilio şi Seráfido şi amândoi, de îndată ce-l zăriră pe Periandro, alergară să i se arunce la picioare, deoarece schimbarea hainelor nu-i putuse schimba şi înfăţişarea nobilă. Rutilio îl ţinea îmbrăţişat de

mijloc, iar Seráfido de grumaz; Rutilio plângea de mulțumire, şi Seráfido de bucurie.

Toți cei de față priveau cu luare-aminte neobişnuita şi vesela întâmplare. Dar în inima lui Pirro bântuia melancolia, strângându-i-o în cleşti mai arzători decât jăraticul, şi durerea îi deveni atât de cumplită, suferi atât de mult văzându-l pe Periandro ridicat în slăvi şi onorat, încât, fără a-mai sta pe gânduri sau poate, dimpotrivă, intrat la gânduri, trase sabia şi printre brațele lui Seráfido, i-o înfipse lui Periandro în umărul drept cu asemenea furie şi putere, încât vârful îi ieşi prin stângul, străpungându-l, aproape pieziş, dintr-o parte-n alta.

Cea dintâi care văzu lovitura fu Ippolita şi cel dintâi strigăt îl scoase glasul ei, zicând:

— Vai, trădătorule, duşman de moarte al meu, vai, cum i-ai luat viața tocmai lui, care merita să nu şi-o piardă niciodată!

Seráfido îşi desfăcu brațele, Rutilio îi dădu drumul, amândoi calzi de sângele scurs, şi Periandro se prăbuşi în brațele Auristelei, căreia glasul îi lipsi în gâtlej, răsuflarea în suspinuri şi lacrimile-n ochi, capul îi căzu în piept şi brațele de-o parte şi de alta.

Această lovitură, mai ucigătoare în aparență decât în realitate, le îngheță sângele-n vine celor de față şi le răpi culoarea din obraji, zugrăvindu-le pe chipuri moartea care şi începuse, pe urmele sângelui scurs, să se strecoare în viața lui Periandro, a cărui pieire însemna pentru toți amenințarea ultimei zile de viață; Auristelei, cel puțin, îi tremura duhul pe buze, gata să-şi ia zborul.

Seráfido şi Antonio se repeziră la Pirro şi în ciuda sălbăticiei şi puterii lui, îl prinseră şi cu ajutorul altor oameni care sosiră, îl trimiseră -la închisoare, iar guvernatorul, clupă patru zile, porunci să fie dus la spânzurătoare ea un ucigaş înrăit, moartea lui dându-i viață Ippolitei, care abia de-atunci înainte începu să trăiască.

Capitolul XIV

Atât e de neînsemnată tihna cu care ne bucurăm de bucuriile omeneşti, încât nimeni nu-şi poate făgădui în ele nici cea mai măruntă fărâmă de temeinicie.

Auristela, părându-i rău că-şi făcuse cunoscut gradul lui Periandro, pornise în căutarea lui veselă, deoarece credea că-n mâna şi-n căinţa ei stătea puterea de-a înclina după dorinţă voia lui Periandro, şi-şi închipuia că ea este cuiul norocului său şi sfera mişcării, dorinţelor lui. Şi nu se înşela, căci Periandro se şi îndrepta, spre ea, doritor să nu mai iasă din cuvântul Auristelei.

Priviţi însă amăgirile soartei schimbătoare! Auristela, într-o clipă atât de neînsemnată cum s-a văzut, se pomeneşte altfel de cum era: gândea că are să râdă, şi-acum plânge; gândea că are să trăiască, şi-acum e gata să moară; gândea că are să se bucure la vederea lui Periandro, şi-acum îi e dat să-l vadă pe prinţul Magsimino, fratele lui, care, cu multe trăsuri şi suită numeroasă, intra în Roma pe drumul dinspre Terracina, şi privirea fiindu-i atrasă de mulţimea, ce-l înconjura pe rănitul Periandro, se apropie cu trăsura ca să vadă, iar în întâmpinare îi ieşi Seráfido, spunându-i:

— O prinţe Magsimino, veşti rele sunt nevoit să-ţi dau! Rănitul acesta, pe care-l vezi aici, în braţele fetei aceleia frumoase, e însuşi fratele tău Persiles, şi ea e neasemuita Sigismunda, găsită de sârguinţa ta la un ceas atât de aspru şi într-o împrejurare atât de cruntă, încât ţi-au luat putinţa de a-i primi cu braţele deschise şi te silesc să-i duci la groapă.

— Nu vor merge singuri – răspunse Magsimino –, căci după cum mă simt, am să le ţin şi eu tovărăşie.

Şi scoţând capul din trăsură, îl cunoscu pe fratele său, deşi Periandro era mânjit tot de sângele din rană; o cunoscu şi pe Sigismunda sub culoarea pierită a obrazului, fiindcă spaima îi pălise rumeneala, dar nu-i sluţise trăsăturile:

frumoasă era Sigismunda înainte de nefericirea-i, dar nespus de frumoasă şi sub lovitura ei, deoarece uneori semnele durerii obişnuiesc a spori frumusețea.

Din trăsură, Magsimino îşi dădu drumul să cadă-n brațele Sigismundei, care nu mai era Auristela, ci regina Frislandei, iar în închipuirea lui şi regina Tilei, căci prefacerile acestea atât de ciudate stau sub puterea celei îndeobşte numite soartă[259], care nu-i altceva decât o nestrămutată rânduială a cerului.

Magsimino pornise la drum cu gândul ca la Roma să se caute cu doctori mai buni decât cei din Terracina, care, mai adevărați şi mai învățați ghicitori decât vindecători, îi pronosticaseră că moartea avea să-l răpească înainte de a intra în Roma; e drept că boala pricinuită de schimbarea vremii puțini ştiu s-o vindece.

Şi-ntr-adevăr, în fața templului Sfântului Pavel, în plin câmp, hidoasa moarte ieşi în întâmpinarea chipeşului Persiles doborându-l la pământ, dar îl îngropă pe Magsimino, care, văzându-se în clipa cea de pe urmă, cu mâna dreaptă apucă stânga fratelui său şi şi-o duse la ochi, iar cu stânga îl apucă de mâna dreaptă şi i-o împreună cu cea a Sigismundei, zicând cu glas împleticit şi răsuflare stinsă şi ostenită:

— Virtutea voastră, adevărați fii şi frați ai mei, cred că numai voi sunteți în măsură s-o cunoaşteți. Apasă-mi, o frate, pleoapele şi-nchide-mi ochii întru veşnicul somn, iar cu mâna ceastălaltă strânge-o pe cea a Sigismundei şi pecetluieşte-i-o cu acel „da" pe care vreau să i-l spui ca soț, şi martori ai acestei căsătorii fie sângele ce-l verşi acuma şi prietenii ce te-nconjoară. Regatul părinților tăi îți rămâne ție, pe cel al Sigismundei îl moşteneşti; fii sănătos şi bucură-te de ele ani nesfârşiți.

Cuvintele acestea, atât de duioase, atât de vesele şi atât - de triste, îl însufleți pe Persiles şi dând ascultare poruncii fratelui său încolțit de moarte, cu mâna îi închise ochii, iar

---

[259] *...soartă:* În original, *fortuna.* Vezi mai sus, n. 18.

din gură, nici vesel, nici trist, zise „da” şi încuviință să fie soțul Sigismundei.

Mâhnirea neprevăzutei şi dureroasei morți îşi făcu simțite urmările asupra celor de față, şi suspinele prinseră să împânzească văzduhul, şi lacrimile să ude pământul.

Ridicară trupul mort al lui Magsimino şi-l duseră în biserica Sfântul Pavel, iar pe cel pe jumătate viu al lui Persiles, în trăsura răposatului, îl duseră să i se dea îngrijiri la Roma, unde nu le mai găsiră nici pe Belarminia, nici pe Deleasir, care plecaseră în Franța cu ducele.

Tare-l mâhni pe Arnaldo proaspăta şi ciudata căsătorie a Sigismundei; nespus de mult îl duru că se irosiseră atâția ani de slujire, de fapte bune săvârşite ca să se poată bucura în pace de frumusețea ei fără seamăn; şi ceea ce-i sfârteca sufletul cel mai crâncen erau vorbele, cândva necrezute, ale clevetitorului Clodio şi pe care acum, fără voie, răposatul le dovedea atât de convingător. Tulburat, uluit şi năucit, fu gata să plece fără a mai schimba nici o vorbă cu Persiles şi Sigismunda, însă, gândindu-se că sunt regi şi că aveau o dezvinovățire, şi că numai norocul acesta îi mai rămăsese şi lui, hotărî să se ducă să-i vadă, şi făcu întocmai.

Fu nespus de bine primit şi ca să nu rămână de tot nemulțumit, i-o oferiră drept soție pe domnița Eusebia, sora Sigismundei, pe care el o primi foarte bucuros şi ar fi plecat numaidecât cu ei dacă n-ar fi trebuit să se ducă a-i cere învoire tatălui său, căci în căsătoriile însemnate, Şi de fapt în toate, e bine ca voia copiilor să se potrivească cu, aceea a părinților.

Aşteptă vindecarea rănii viitorului său cumnat şi lăsându-l sănătos, plecă să-l vadă pe tatăl său şi să pună la cale serbările pentru aducerea soției sale.

Feliz Flora se hotărî să se mărite cu Antonio Barbarul, întrucât nu mai avea curaj să trăiască printre rudele celui pe care-l omorâse Antonio. Croriano şi Ruperta, isprăvindu-şi pelerinajul, se întoarseră în Franța cu tolba plină de istorisiri despre pățaniile falsei Auristela. Bartolomé din La Mancha şi

castiliana Luisa plecară la Neapole, unde zice-se că au sfârşit rău fiindcă n-au trăit bine.

Persiles îl depuse pe fratele său în biserica Sfântul Pavel, îi luă cu sine pe toți slujitorii lui, vizită încă o dată bisericile Romei, o mângâie pe Constanza, căreia Sigismunda îi dărui crucea de diamante, şi-o însoți până ce-o văzu măritată cu contele, cumnatul ei. Sigismunda, după ce sărută picioarele Pontifului, îşi împacă sufletul şi-şi împlini legământul, şi trăi alături de solul ei Persiles până când strănepoții le lungiră zilele, apucând să şi-i vadă în lunga şi fericita-le posteritate.

Sfârşitul
Muncilor lui Persiles şi ale Sigismundei

Bătrîn şi în pragul morţii, Cervantes îşi păstrează puterea inventivă a geniului său, se abandonează în braţele miraculosului, fără ca prin aceasta să-şi piardă profundul simţ al omenescului. Romanul *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei* e conceput în plin tărîm al himerei, în beţia ficţiunii poetice, dar cea mai mare parte a personajelor sînt, în fondul lor psihologic şi moral, la fel de umane şi de reale ca şi celelalte făpturi ale fanteziei sale.

Angel del Río

Lei 24,50

cw

Editura Univers